ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווייי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכה מתוך "תהילות מנחם"

א-ב - שיר המעלות הבוטחים בהוי' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב. ירושלים הרים סביב לה והוי' סביב לעמו מעתה ועד עולם

ד. כמו כן הוא בעבודת האדם לקונו, מבואר בכמה מקומות[6] שגם באדם יש ד' בחינות דומם צומח חי מדבר: בחינת צומח - מדות, בחינת חי - כח הדיבור, ובחינת דומם - מעשה, ביטול, כמ"ש[7] "ונפשי כעפר לכל תהי'". והעבודה שבבחינת דומם היא בהתחלת עבודת היום, כאשר ניעור משנתו ואומר "מודה אני לפניך"[8], ללא רגש שבלב ושכל שבמוח (ולא כמו הביטול שבשמונה עשרה[9], כשעומד "כעבדא קמי מרי"[10], שביטול זה הוא לאחרי פסוקי דזמרא וכו', שהיא עבודה שעל פי הבנה והשגה, בחינת צומח וחי[11]). ודרגה זו[12] קשורה עם דרגה הכי עליונה בעבודה, להיות שקבלת עול מלכות שמים (בחי' הדומם), היא תכלית כל העבודה כולה, כמ"ש[13] "ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה (כדי) ליראה את הוי' אלקינו".

המשך בעמוד 160

6) תו"א שם מד, א.
7) נוסח התפלה בשמו"ע.
8) ברכת השחר.
9) ראה לקו"ת נשא כ, ג.
10) שבת י, רע"א. וראה רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ד.
11) ראה ד"ה אני לדודי תשי"ב ותשט"ו בענין מודה אני ובד' שלבי התפלה.
12) תניא רפמ"א.
13) ואתחנן ו, כד.

מפתח

מאמר

ד"ה מאי מברך ה'תשל"ו / 5

התוועדות

ליל אדר"ח טבת ה'תשל"ו / 14

ש"פ מקץ, זאת חנוכה, ה'תשל"ו / 21

לקוטי שיחות

מקץ, כרך כה, ב / 38

זאת חנוכה, כרך כה / 43

אגרות קודש

עמוד 223

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאינו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 52	ראשון / 80	ראשון / 93	ראשון / 99	ראשון / 142	ראשון / 158
שני / 55	שני / 85	שני / 93	שני / 104	שני / 144	שני / 158
שלישי / 58	שלישי / 86	שלישי / 93	שלישי / 111	שלישי / 146	שלישי / 158
רביעי / 61	רביעי / 88	רביעי / 94	רביעי / 118	רביעי / 148	רביעי / 158
חמישי / 66	חמישי / 89	חמישי / 94	חמישי / 123	חמישי / 150	חמישי / 158
שישי / 72	שישי / 90	שישי / 94	שישי / 127	שישי / 153	שישי / 158
שבת קודש / 74	שבת קודש / 91	שבת קודש / 94	שבת קודש / 134	שבת קודש / 155	שבת קודש / 158

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 163	ראשון / 172	ראשון / 205
שני / 163	שני / 176	שני / 205
שלישי / 164	שלישי / 180	שלישי / 206
רביעי / 166	רביעי / 184	רביעי / 206
חמישי / 167	חמישי / 188	חמישי / 206
שישי / 169	שישי / 192	שישי / 207
שבת קודש / 170	שבת קודש / 196	שבת קודש / 207

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים / 204

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 205

תורה אור / 208

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים / 211

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך / 212

אדמו"ר המהר"ש

תורת שמואל תרל"ג / 212

אדמו"ר הרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב / 214

אדמו"ר הריי"צ

ספר המאמרים תרפ"ט / 215

לקוטי דיבורים / 216

ספר הזכרונות / 219

אגרות קודש / 221

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 50

נקודות בעניני גאולה ומשיח / 51

הלכה יומית לעיון ברמב"ם / 95

פרק בנביאים וכתובים / 161

עין יעקב - מסכת שבת / 171

נקודה מעובדת משיחת קודש / 224

חומש לקריאה בציבור / 225

לוח זמנים / 237

סדר הדלקת נרות חנוכה / 239

נקודות משיחות קודש

"וַיִּישָׁן וַיֵּחָלֵם" / על חלומות ופתרונות / 233

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. ש"פ מקץ, זאת חנוכה, ה'תשל"ו

(הנחה בלתי מוגה)

מַאי מְבָרֵךְ, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנוּכָּה [וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁמִּצְוַת נֵר חֲנוּכָּה אֵינָהּ מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, הִנֵּה לִכְאוֹרָה לֹא שַׁיָּיךְ לְבָרֵךְ בְּנוֹסַח אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, כְּמוֹ בְּכָל הַמִּצְוּוֹת מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נוֹסַח הַבְּרָכָה בְּאוֹפֶן אַחֵר. וְלָכֵן שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא מַאי מְבָרֵךְ. וְאַף עַל פִּי כֵן, הַמַּסְקָנָא הִיא שֶׁגַּם בְּמִצְוַת נֵר חֲנוּכָּה נוֹסַח הַבְּרָכָה הוּא אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כוּ'. וְעַל זֶה הִיא הַשְּׁאֵלָה], וְהֵיכָן צִוָּנוּ, רַב אָוְיָא אָמַר מִלֹּא תָסוּר[1], רַב נְחֶמְיָה אָמַר שְׁאַל[2] אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ[3]. וּמוּבָא בִּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ[4] מַה שֶּׁכָּתַב הָרַ"ן בִּדְרָשׁוֹתָיו[5], שֶׁרַב אָוְיָא סוֹבֵר דִּכְשֵׁם שֶׁהַגְּזֵירוֹת וְדִינִין וּסְיָיגִים הֵם סְמוּכִים עַל הַלַּאו דְּלֹא תָסוּר, כְּמוֹ כֵן הַמִּצְוּוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ נֵר חֲנוּכָּה עֵירוּב וּנְטִילַת יָדַיִם וּכְהַאי גַּוְנָא, סְמוּכִים גַּם כֵּן עַל לַאו דְּלֹא תָסוּר. וְרַב נְחֶמְיָה סוֹבֵר שֶׁהַסֶּמֶךְ דְּלַאו דְּלֹא תָסוּר הוּא רַק בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה, וְהַיְינוּ הַגְּדָרִים וּסְיָיגִים, שֶׁעֶצֶם הַדָּבָר הוּא מִן הַתּוֹרָה, וַחֲכָמִים עָשׂוּ לָזֶה גָּדֵר וּסְיָיג, אֲבָל הַמִּצְוּוֹת שֶׁחִידְּשׁוּ הֵמָּה, אֵין לָזֶה סֶמֶךְ אֶלָּא בְּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ.

ביאור בדרך אפשר

אמרו חז"ל בגמרא:

מַאי מה **מְבָרֵךְ** המדליק נרות חנוכה, **אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנוּכָּה [וְהַיְינוּ,** ופירוש שאלת ותשובת הגמרא הוא **דְּכֵיוָן שֶׁמִּצְוַת נֵר חֲנוּכָּה אֵינָהּ** מצוה **מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא** מצוה **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** מתקנת חכמים, היינו מצוה 'מדרבנן', **הִנֵּה לִכְאוֹרָה לֹא שַׁיָּיךְ לְבָרֵךְ** על מצוה זו **בְּנוֹסַח אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, כְּמוֹ בְּכָל הַמִּצְוּוֹת מִן הַתּוֹרָה** שהרי זו מצוה שאין עליה ציווי בתורה, **אֶלָּא הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נוֹסַח הַבְּרָכָה בְּאוֹפֶן אַחֵר** שונה מנוסח הברכה על המצוות האמורות בתורה. **וְלָכֵן שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא מַאי מְבָרֵךְ** מהו נוסח הברכה על הדלקת נרות חנוכה. **וְאַף עַל פִּי כֵן, הַמַּסְקָנָא** של הגמרא היא **הִיא שֶׁגַּם בְּמִצְוַת נֵר חֲנוּכָּה** אף על פי שזו מצוה מדברי סופרים **נוֹסַח הַבְּרָכָה הוּא אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כוּ'. וְעַל זֶה הִיא הַשְּׁאֵלָה], וְהֵיכָן צִוָּנוּ** הקדוש ברוך הוא במצוה זו, **רַב אָוְיָא אָמַר מִלֹּא תָסוּר**[1] מהכתוב בתורה, "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך [החכמים] ימין ושמאל", **רַב נְחֶמְיָה אָמַר** שדבר זה שגם על מצוה מדברי סופרים מברכים בנוסח 'אשר קדשנו במצותיו וצונו" נלמד מהכתוב בתורה **שְׁאַל**[2] **אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ**[3]. **וּמוּבָא בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי חסידות של **רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ**[4] **מַה שֶּׁכָּתַב הָרַ"ן** רבנו ניסים **בִּדְרָשׁוֹתָיו**[5], **שֶׁרַב אָוְיָא** האומר שהדבר נלמד מהכתוב 'לא תסור' **סוֹבֵר דִּכְשֵׁם שֶׁהַגְּזֵירוֹת וְדִינִין וּסְיָיגִים** מדברי חכמים שאמרו לא לעשות דברים מסוימים **הֵם סְמוּכִים עַל** נעשו על סמך **הַלַּאו** איסור לא תעשה **דְּלֹא תָסוּר, כְּמוֹ כֵן הַמִּצְוּוֹת** לעשות דברים מסוימים **שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ מִדִּבְרֵיהֶם** של החכמים, **כְּמוֹ נֵר חֲנוּכָּה עֵירוּב וּנְטִילַת יָדַיִם וּכְהַאי גַּוְנָא** ועוד דברים מסוג וגוון זה, **סְמוּכִים גַּם כֵּן עַל לַאו דְּלֹא תָסוּר. וְרַב נְחֶמְיָה** שאומר שהמקור לברכה על מצוות מדברי סופרים בנוסח 'אשר קדשנו במצותיו וצונו' הוא מהכתוב 'שאל אביך... זקניך...' **סוֹבֵר שֶׁהַסֶּמֶךְ דְּלַאו דְּלֹא תָסוּר הוּא רַק בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִיקָּר** ושורש **מִן הַתּוֹרָה, וְהַיְינוּ הַגְּדָרִים וּסְיָיגִים** שחכמים הוסיפו על מצוות מן התורה, **שֶׁעֶצֶם הַדָּבָר הוּא מִן הַתּוֹרָה, וַחֲכָמִים עָשׂוּ לָזֶה גָּדֵר וּסְיָיג** נוסף, **אֲבָל הַמִּצְוּוֹת שֶׁחִידְּשׁוּ הֵמָּה** מצוות שהחכמים חידשו ואין להם עיקר ושורש מן התורה, **אֵין לָזֶה סֶמֶךְ** בכתוב 'לא תסור' **אֶלָּא** מצוות אלו נסמכות **בְּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ, זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ.**

---

1) שופטים יז, יא. 2) האזינו לב, ז. 3) שבת כג, א. 4) ד"ה מאי מברך באוה"ת שה"ש ח"ב ע' תסג ואילך. ד"ה הנ"ל תרל"ד (סה"מ תרל"ד ע' פא ואילך), פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רג ואילך), תרצ"א (סה"מ תרצ"א ע' קמה ואילך), ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' ע ואילך). 5) במאמרים שבהערה הקודמת מצויין לדרוש ו. בכמה דפוסים הוא בדרוש ה (נוסח ב); דרוש ז.

ב) **וּבְיאוּר** מַחֲלוּקְתָּם **עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת**[6], **יוּבַן עַל פִּי הַיָּדוּעַ**[7] **בְּהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין הַמְּשָׁלָה** וְהַהִתְגַּלוּת וְהָהָארָה שֶׁל אוֹר אֱלוֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה **שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, לַהַמְשָׁלָה שֶׁעַל יְדֵי זְהִירוּת מִלַּעֲבוֹר עַל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה כְּפִי שֶׁמְּמַשִּׁיךְ וּמַבְאִר. דְּהִנֵּה, עַל יְדֵי זְהִירוּת מִלַּעֲבוֹר עַל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה מַמְשִׁיכִים מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה אוֹר אֱלוֹקִי בְּלִתִּי מוּגְבָּל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיכוֹ עַל יְדֵי עֲשִׂיָּה וּפְעוּלָה כִּי כָּל עֲשִׂיָּה וּפְעוּלָה שֶׁל הָאָדָם הַמּוּגְבָּל הִיא דָּבָר מוּגְבָּל וּבְכוֹחָהּ לְהַמְשִׁיךְ רַק אוֹר מוּגְבָּל, וְנִמְשָׁךְ הָאוֹר הַבְּלִתִּי מוּגְבָּל דַּוְקָא עַל יְדֵי שְׁלִילַת הָעֲשִׂיָּה וּפְעוּלָה הֵימֵנּוּת מַעֲשִׂיַּת פְּעוּלָה שֶׁאָסוּרָה עַל פִּי הַתּוֹרָה, וְנִשְׁאָר הָאוֹר הַבְּלִתִּי מוּגְבָּל רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף עַל הַכֶּלִי שֶׁעָלָיו הוּא מֵאִיר, בְּשׁוֹנָה מֵאוֹר מוּגְבָּל שֶׁנִּקְלָט בְּתוֹךְ הַכֶּלִי וּמִתְלַבֵּשׁ בִּכְלֵי בְּהִתְלַבְּשׁוּת פְּנִימִית [וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאֵין מְבָרְכִים עַל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה כִּי הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה הוּא אוֹר בְּלִתִּי מוּגְבָּל שֶׁאֵין בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין חָלָה עָלָיו כִּי אִם עַל אוֹר הַמּוּגְבָּל שֶׁבְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם וְכַנַּ"ל]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הִנֵּה רוּבָּם כְּכוּלָּם קְשׁוּרִים עִם פְּעוּלָה וּכְלִי, וְלָכֵן סוֹבֵר רַב נַחְמָיָה שֶׁהַמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם אֵין לָהֶם סְמָךְ מִלֹּא תָסוּר, כִּי, לְהִיוֹתָם מִצְוֹת שֶׁהַמַּעֲשֶׂה שֶׁבָּהֶם הוּא הָעִקָּר, הֲרֵי הֵם כְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דָּבָר שֶׁבִּכְתָב וְכַנַּ"ל, וְלָכֵן מֵאַחַר שֶׁהַמַּשְׁכָּה הָאוֹר הַבְּלִתִּי מוּגְבָּל הִיא דַּוְקָא עַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁהֵם הֵימֵנּוּת מַעֲשִׂיַּת פְּעוּלָה, לָכֵן אֵינָם סְמוּכִים בְּלֹא דְּלֹא תָסוּר וְלֹא נוֹבְעוֹת מִלֹּא תָסוּר' שֶׁהוּא מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, כִּי הַמַּשְׁכָּה דְּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁהִיא הַמַּשְׁכָה שֶׁל אוֹר בְּלִתִּי מוּגְבָּל הִיא רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף עַל הַכֶּלִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵם בְּחִינַת מַקִּיף וְכֵלִי שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הִיא הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת (וְהַמְּשָׁלָה זוֹ קְשׁוּרָה עִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ, זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ [שֶׁבְּדִבְרֵי הַמְּשָׁלָה הָרַ"ן, וְשֶׁעַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת הוּא[8], שֶׁבְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר מַקִּיף כִּי אִם עַל יְדֵי עִנְיַן הַשְׁלִילָה (שֶׁזֶּהוּ הַלָּאו דְּלֹא תָסוּר שֶׁהוּא מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה), מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן מֵאַחַר שֶׁהַמַּשְׁכַת הָאוֹר הַבְּלִתִּי מוּגְבָּל הִיא דַּוְקָא עַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וְלָכֵן מֵאַחַר שֶׁהַמַּשְׁכַת הָאוֹר הַבְּלִתִּי מוּגְבָּל הִיא דַּוְקָא עַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וְאִילּוּ עַל יְדֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה נִמְשָׁךְ רַק אוֹר מוּגְבָּל **סוֹבֵר רַב נַחְמָיָה שֶׁהַמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם אֵין לָהֶם סְמָךְ מִלֹּא תָסוּר** כִּי, **לְהִיוֹתָם** כִּי מֵאַחַר שֶׁהַמַּשְׁכַת הָאוֹר הַבְּלִתִּי מוּגְבָּל הִיא דַּוְקָא עַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, **כִּי, לְהִיוֹתָם** מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה **הֵם** הֵימֵנּוּת מַעֲשִׂיַּת פְּעוּלָה **קְשׁוּרִים עִם פְּעוּלָה** וּכְלִי, **וְלָכֵן אֵינָם סְמוּכִים בְּלֹא דְּלֹא תָסוּר וְלֹא נוֹבְעוֹת מִלֹּא תָסוּר' שֶׁהוּא מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, כִּי הַמַּשְׁכָּה דְּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁהִיא הַמַּשְׁכָה שֶׁל אוֹר בְּלִתִּי מוּגְבָּל הִיא רַק בִּבְחִינַת מַקִּיף עַל הַכֶּלִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵם בְּחִינַת מַקִּיף וְכֵלִי שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הִיא הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת (וְהַמְּשָׁלָה זוֹ קְשׁוּרָה עִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ, זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ [שֶׁבְּדִבְרֵי הַמְּשָׁלָה הָרַ"ן, וְשֶׁעַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת הוּא[8], שֶׁבְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר מַקִּיף כִּי אִם עַל יְדֵי עִנְיַן הַשְׁלִילָה (שֶׁזֶּהוּ הַלָּאו דְּלֹא תָסוּר שֶׁהוּא מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה), מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן שֶׁאֵין לָהֶם עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה, הִנֵּה בִּבְחִינַת מַקִּיף הָאוֹר נִמְצָא שֶׁעַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה נִמְשָׁךְ אוֹר יוֹתֵר נַעֲלֶה, אוֹר בְּלִתִּי מוּגְבָּל, אֲבָל הָאוֹר נִשְׁאָר 'מַקִּיף', וְאִילּוּ עַל יְדֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה נִמְשָׁךְ אוֹר מוּגְבָּל, אֲבָל הוּא נִמְשָׁךְ בִּפְנִימִיּוּת.

---

6) בהבא לקמן – ראה מקומות שצויינו בהערה 4. וראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"א ע' נו. אוה"ת שם ע' תנא ואילך. המשך מצה זו תר"ם פ"מ ואילך. 7) לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. המשך תרס"ו ע' רנז [שמג] ואילך. ועוד. 8) ענין זה אינו בבירור (המו"ל).

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאֵין לָהֶם עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה, הִנֵּה כֵּינָן שֶׁחֲמוּרִים[9] (עֲרֵבִים[10] אוֹ חֲבִיבִין[11] כפי הלשונות השונים שמצינו בזה בדברי חז"ל) דִּבְרֵי סוֹפְרִים דברי חכמים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, לָכֵן הַמְשָׁכָה של אור אלוקי שֶׁעַל יָדָם על ידי קיום מצוות מדרבנן הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הַמַּקִּיף שבדרך כלל נמשך על ידי מצוות לא תעשה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹר פְּנִימִי שבדרך מצוות עשה נִמְשָׁךְ וּבָא בִּפְנִימִיּוּת.

וּכְדֵי לְבָאֵר מִנַּיִן יֵשׁ כֹּחַ לַחֲכָמִים לְהַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת, דבר שלא קיים במצוות שמן התורה, כמבואר לעיל, הִנֵּה עַל זֶה מֵבִיא רב נחמיה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בתורה שֶׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ, אָבִיךָ הוּא עִנְיַן הַחָכְמָה, כמבואר בתורת הסוד שהחכמה (הראשונה מבין עשר הספירות העליונות, ובכוחות הנפש, הנקודה הראשונית שממנה מתפתח רעיון שכלי) נקראת 'אב', והחכמה היא עִנְיַן הַתּוֹרָה (וּכְמַאֲמַר[12] המדרש נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁל מַעְלָה תּוֹרָה התורה היא הדבר ש'נושר' מהחכמה האלוקית העליונה (וזה לשון המדרש: "שלש נובלות הן, נובלות מיתה שינה, נובלות נבואה חלום, נובלות העולם הבא שבת. ר' אבין מוסיף תרתין [שניים] נובלות אורה של מעלה, גלגל חמה, נובלות חכמה של מעלה תורה", ובמפרשי המדרש שם: "דוגמא ודמיון, מעין אותו דבר שנדמה לו" (מתנות כהונה), "כשנאצלים דברים קטנים וקלים, מדברים גדולים וכבדים – נקראים 'נובלות', וכמו שכתוב 'כנבול עלה מגפן' (פירוש מהרז"ו)), וּזְקֵנֶיךָ הוּא בְּחִינַת עַתִּיק בחינת 'עתיק יומין' שהיא בחינה ב'כתר עליון' שלמעלה מהחכמה (שֶׁחֲרֵי הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט שֶׁל לשון הכתוב בדניאל עַתִּיק יוֹמִין[13] הוּא מִלְּשׁוֹן זְקֵנָה כפירוש המצודת ציון על הכתוב, "ועתיק – ענין מיושן כמו [לשון הכתוב בדברי הימים] והדברים עתיקים"), שֶׁזֶּהוּ הקשר הפנימי בין 'חכמה' שכאמור נקראת 'אב' ל'עתיק יומין' הוא עִנְיַן המבואר בתורת הסוד פְּנִימִיּוּת אַבָּא בִּפְנִימִיּוּת עַתִּיק[14], כמבואר בקבלה וחסידות, על פי המבואר בתורת הסוד ש'פנימיות אבא', פנימיות החכמה היא העומק והפנימיות של 'מוחא סתימאה' שלמעלה מהשכל הגלוי ו'עתיק' הוא בחינת התענוג, כוח כללי שלמעלה מהכוחות הפרטיים של השכל והמידות, וזה לשונו בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן, "במוחא סתימאה מלובש עונג העליון בבחינת פנימיות ולא בבחינת הארה בלבד כבמוחין שבראש. כי המוחין שבראש על דרך משל הן הבאין לידי גילוי שכל והבנה בטעם ודעת המושג ומובן ואין שם גילוי עונג כי אם בבחינת הארה בלבד שכשמשכיל על דבר נופל לו תענוג. מה שאין כן מוחא סתימאה היא בחינת שתוק כך עלה במחשבה שלא ניתנה להשכיל ולהשיג הטעם והדעת מחמת שהיא עצם אחד עם התענוג המלובש בה ולא יפרדו [והתענוג ההוא הוא בבחינת פנימיות התענוג... וגם יובן זה על דרך מה שכתוב בפרי עץ חיים שער הקריאת שמע פרק ט"ז דפנימית אבא הוא חשוב כמו עתיק... כמו פנימיות עתיק" (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו[15] לאדמו"ר הרש"ב), וְהַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה נעלית זוֹ של 'פנימיות אבא', פנימיות החכמה, כפי שהיא קשורה עם 'פנימיות עתיק', פנימיות העונג, הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הָאוֹר מַקִּיף שבדרך כלל מאיר באופן 'מקיף' מלמעלה ואינו מתלבש בפנימיות יָאִיר בִּפְנִימִיּוּת. אָמְנָם הָא גּוּפָא טַעְמָא בָּעֵי, זה עצמו צריך טעם והסבר, לָמָּה עַל יְדֵי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ גַּם הָאוֹר מַקִּיף שבמהותו מאיר בדרך 'מקיף' בִּפְנִימִיּוּת שיהיה נמשך ומאיר בהתלבשות פנימית.?

ג) וְיוּבַן בְּהַקְדִּים הַמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה[16] לאדמו"ר הזקן בְּבֵיאוּר הַפָּתוּב[17] (בנבואת זכריה (בהפטרת שבת חנוכה) רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל

ביאור בדרך אפשר

כֵּינָן שֶׁחֲמוּרִים[9] (עֲרֵבִים[10] אוֹ חֲבִיבִין[11]) דִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, לָכֵן הַמְשָׁכָה שֶׁעַל יָדָם הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הַמַּקִּיף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹר פְּנִימִי נִמְשָׁךְ וּבָא בִּפְנִימִיּוּת. וּכְדֵי לְבָאֵר מִנַּיִן יֵשׁ כֹּחַ לַחֲכָמִים לְהַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת, הִנֵּה עַל זֶה מֵבִיא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ, אָבִיךָ הוּא עִנְיַן הַחָכְמָה, עִנְיַן הַתּוֹרָה (וּכְמַאֲמַר[12] נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁל מַעְלָה תּוֹרָה), וְזִקְנֶיךָ הוּא מִלְּשׁוֹן זְקֵנָה), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[14] (כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו[15]), וְהַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה זוֹ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הָאוֹר מַקִּיף יָאִיר בִּפְנִימִיּוּת. אָמְנָם הָא גּוּפָא טַעְמָא בָּעֵי, לָמָּה עַל יְדֵי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ גַּם הָאוֹר מַקִּיף בִּפְנִימִיּוּת.

ג) וְיוּבַן בְּהַקְדִּים הַמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה[16] לאדמו"ר הזקן בְּבֵיאוּר הַפָּתוּב[17] רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁהּ וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָהּ ופירש במצודת דוד, "כולה – כל המנורה היתה זהב". "וגולה על ראשה – ממעל על ראשה היה כעין ספל ובה היה השמן". "ושבעה נרותיה עליה – ממעל בראשי קני

9) ראה סנהדרין פח, ב במשנה. עירובין כא, ב. 10) ראה ע"ז לה, א. 11) ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. סנהדרין פי"א ה"ד. ע"ז פ"ב ה"ז. 12) ב"ר פי"ז, ה. 13) דניאל ז, ט. 14) ראה פרי עץ חיים שער הק"ש פט"ו. לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. 15) ע' צה [קכו] ואילך. 16) בהעלותך לג, ב ואילך. 17) זכרי' ד, ב־ג.

ביאור בדרך אפשר

המנורה היו שבעה נרותיה הם כעין בזיכין להשים בהם השמן והפתילות.
"שבעה ושבעה מוצקות – רצה לומר לכל נר ונר היה שבעה צינורות שהשמן
ניצק בהם מעצמו מן הגולה להמשך על הנרות שהמה על ראש המנורה".
"ושנים זיתים עליה – שני אילני זית עמדו אצל המנורה" **[וּלְהָעִיר,**
שֶׁמַּאֲמָר זֶה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה
דיבור המתחיל 'ראיתי והנה מנורת
זהב' **הוּא מִמַּאֲמֵרֵי חֲנוּכָּה**[18],
וְכַיָּדוּעַ שֶׁמַּאֲמָרִים שֶׁאָמְרָם
אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בַּחֲנוּכָּה נִדְפְּסוּ
גַּם בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ שנקראת
בחודש סיון, **וְטַעַם הַדָּבָר**
בְּפַשְׁטוּת, מִפְּנֵי שֶׁבְּפָרָשַׁת
בְּהַעֲלוֹתְךָ מְדוּבָּר בְּעִנְיַן
הַמְּנוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁבֵּיאוּר כָּתוּב
זֶה נִמְצָא כְּבָר בִּדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה
במאמרי חסידות אחרים של חנוכה
בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל כִּי עִמְּךָ
מְקוֹר חַיִּים שֶׁפְּתוֹרָה אוֹר[19]
לאדמו"ר הזקן (**וּבְשַׁעֲרֵי אוֹרָה**[20]
לאדמו"ר האמצעי), **לָכֵן הִכְנִיס**
הַצָּמַח צֶדֶק דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה
'ראיתי והנה מנורת זהב' **בֵּין**
הַמַּאֲמָרִים דְּפָרָשַׁת
בְּהַעֲלוֹתְךָ]. וּמְבוֹאָר שָׁם
בְּפֵירוּשׁ תֵּיבַת גֻּלָּה המילה
(שפירושה הפשוט הוא כפי שפירש
במצודת ציון "ספל עגול וכן וגולות
הכותרות"), **שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהִיא**
מִלְּשׁוֹן גָּלוּת, יֵשׁ בָּהּ גַּם
פֵּירוּשׁ פְּנִימִי, שֶׁהִיא מִלְּשׁוֹן
גְּאוּלָה[21]. **וּפֵירוּשׁ זֶה** ב'גולה',
שהיא מלשון גאולה **קָשׁוּר גַּם עִם**
הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר
וְגָלָה עַל רֹאשָׁהּ, שֶׁהַגָּלָה הִיא
עַל רֹאשׁ, הַיְינוּ שֶׁהִיא
בִּבְחִינַת מַקִּיף מלמעלה, אור
שאינו יורד להיות מלובש בפנימיות,
שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה
מֵרֹאשׁ וכפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁמַאֲלָהּ [וּלְהָעִיר, שֶׁמַּאֲמָר זֶה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה
2 הוּא מִמַּאֲמֵרֵי חֲנוּכָּה[18], וְכַיָּדוּעַ שֶׁמַּאֲמָרִים
3 שֶׁאָמְרָם אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בַּחֲנוּכָּה נִדְפְּסוּ גַּם
4 בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ, וְטַעַם הַדָּבָר בְּפַשְׁטוּת, מִפְּנֵי
5 שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ מְדוּבָּר בְּעִנְיַן הַמְּנוֹרָה. וְכֵיוָן
6 שֶׁבֵּיאוּר כָּתוּב זֶה נִמְצָא כְּבָר בִּדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה
7 בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים שֶׁבְּתוֹרָה
8 אוֹר[19] (וּבְשַׁעֲרֵי אוֹרָה[20]), לָכֵן הִכְנִיס הַצָּמַח צֶדֶק
9 דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה בֵּין הַמַּאֲמָרִים דְּפָרָשַׁת
10 בְּהַעֲלוֹתְךָ]. וּמְבוֹאָר שָׁם בְּפֵירוּשׁ תֵּיבַת גֻּלָּה,
11 שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהִיא מִלְּשׁוֹן גָּלוּת, יֵשׁ בָּהּ גַּם
12 פֵּירוּשׁ פְּנִימִי, שֶׁהִיא מִלְּשׁוֹן גְּאוּלָה[21]. וּפֵירוּשׁ
13 זֶה קָשׁוּר גַּם עִם הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר
14 וְגָלָה עַל רֹאשָׁהּ, שֶׁהַגָּלָה הִיא עַל רֹאשׁ, הַיְינוּ
15 שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַכֶּתֶר
16 שֶׁלְּמַעְלָה מֵרֹאשׁ.
17 ד) **וְהָעִנְיָן** הוּא[22], דִּהְנֵּה, הַנְּבוּאָה רָאִיתִי מְנוֹרַת
18 זָהָב נֶאֱמְרָה עַל יְדֵי זְכַרְיָה דַּוְקָא,
19 כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[23], לְפִי שֶׁיִּרְמְיָהוּ אוֹמֵר כֶּסֶף
20 נְמְאָס קָרְאוּ לָהֶם[24], וְיֶחְזְקֵאל קוֹרֵא אוֹתָם
21 סִיגִים[25] כוּ', בָּא זְכַרְיָה וְאָמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת
22 זָהָב כֻּלָּהּ, וַהֲיֵינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיִּרְמְיָהוּ וְיֶחְזְקֵאל
23 הָיוּ בִּזְמַן בַּיִת רִאשׁוֹן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן זְכַרְיָה
24 (שֶׁאָמַר נְבוּאָה זוֹ עַל זְרוּבָּבֶל[26] וִיהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן
25 גָּדוֹל[27] לִפְנֵי בְּנְיַן בַּיִת שֵׁנִי[28]) הָיָה בִּזְמַן הַגָּלוּת,
26 הִנֵּה דַּוְקָא הַצָּרָה וְצוּקָה שֶׁל זְמַן הַגָּלוּת גּוֹפָא
27 הֵם שֶׁהֵבִיאוּ לְגִילּוּי הָעִנְיָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם דּוּגְמַת
28 מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ, שֶׁבָּזֶה נִכְלָל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
29 מִיִּשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁבַּמְּנוֹרָה יֵשׁ שִׁבְעָה קָנִים, שֶׁהֵם

ביאור בדרך אפשר

40 ד) **וְהָעִנְיָן הוּא**[22], דִּהְנֵּה, הַנְּבוּאָה רָאִיתִי מְנוֹרַת זָהָב
41 נֶאֱמְרָה עַל יְדֵי זְכַרְיָה דַּוְקָא, כְּדִאִיתָא
42 בַּמִּדְרָשׁ[23], לְפִי שֶׁיִּרְמְיָהוּ אוֹמֵר כֶּסֶף נִמְאָס קָרְאוּ לָהֶם[24]
43 וּפירש במצודת דוד, "קראו שם ישראל כסף נמאס שאי אפשר להפריד מהם
44 את הסיגים הם המעשים המגונים",
45 **וְיֶחְזְקֵאל קוֹרֵא אוֹתָם סִיגִים**[25]
46 **כוּ'** ופירש במצודת דוד "מתחלה
47 כשהוצאתים ממצרים היו משובחים
48 ככסף וכאשר נתתים בכור רצה לומר
49 כאשר הבאתים אל הארץ נהפכו להיות
50 סיג כי קלקלו מעשיהם", הנה לאחר
51 שירמיהו ויחזקאל אמרו על בני ישראל
52 דברים לא רצויים והמשילו אותם
53 למתכות שיש בהם פסולת וסיגים **בָּא**
54 **זְכַרְיָה וְאָמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה**
55 **מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ** ושיבח את בני
56 ישראל שהם כמו מנורה שכולה זהב,
57 **וַהֲיֵינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיִּרְמְיָהוּ**
58 **וְיֶחְזְקֵאל הָיוּ בִּזְמַן בַּיִת**
59 **רִאשׁוֹן** כאשר בני ישראל היו במצב
60 נעלה מבחינה רוחנית, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן**
61 **זְכַרְיָה (שֶׁאָמַר נְבוּאָה זוֹ עַל**
62 **זְרוּבָּבֶל**[26] **וִיהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן**
63 **גָּדוֹל**[27] **לִפְנֵי בְּנְיַן בַּיִת שֵׁנִי**[28]
64 כמו שנאמר בתחילת ספר חגי "בשנת
65 שתים לדריוש המלך בחודש הששי
66 ביום אחד לחודש היה דבר ה' ביד חגי
67 הנביא אל זרובבל בן שאלתיאל פחת
68 יהודה ואל יהושע בן יהוצדק הכהן
69 הגדול לאמר. כה אמר ה' צבאות לאמר
70 העם הזה אמרו לא עת בא עת בית ה'
71 להבנות") **הָיָה בִּזְמַן הַגָּלוּת,**
72 **הִנֵּה דַּוְקָא הַצָּרָה וְצוּקָה שֶׁל**
73 **זְמַן הַגָּלוּת גּוֹפָא** עצמו **הֵם**
74 **שֶׁהֵבִיאוּ לְגִילּוּי הָעִנְיָן**
75 **שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם** לאמתו של דבר
76 **דּוּגְמַת מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ,**
77 **שֶׁבָּזֶה נִכְלָל כָּל אֶחָד וְאֶחָד**
78 **מִיִּשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁבַּמְּנוֹרָה יֵשׁ**

---

18) בגוכי"ק הצ"צ (מס' 1102 רג, א – בספריית "אגודת חסידי חב"ד"): שבת חנוכה תקס"ט. וראה גם ד"ה ראיתי והנה מנורת זהב כולה תשל"ב (סה"מ תשל"ב ע' צח). 19) פרשתנו לד, ד. 20) ד"ה כי עמך פי"ט ואילך (נא, א ואילך). 21) ויק"ר ספל"ב. 22) ראה לקו"ת שם לג, ג. 23) במדב"ר פי"ג, ח. 24) ירמי' ו, ל. 25) יחזקאל כב, יח. 26) זכרי' שם, ו. 27) שם ג, א ואילך. 28) ראה חגי א, א־ב.

ביאור בדרך אפשר

שִׁבְעָה קָנִים, שֶׁהֵם שִׁבְעַת הַסּוּגִים שֶׁבִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה רֵישׁ פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ), וְקָאֵי גַּם עַל הַנְּשָׁמוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בַּגּוּפִים, שֶׁאָז צָרִיךְ לִפְעוֹל בָּהֶם הָעִנְיָן דִּבְהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת כוּ׳ וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לִגְלוּת זֶה, שֶׁעִוּד לִפְנֵי בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן זְכַרְיָה, לִפְנֵי בִּנְיַן בַּיִת שֵׁנִי. וְעַל פִּי הַיָּדוּעַ בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר[29] בְּנבואת חגי גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים, אִם קָאֵי עַל בַּיִת שֵׁנִי[30] (אַף שֶׁחָסְרוּ בּוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים[31]), אוֹ עַל בַּיִת שְׁלִישִׁי[32], שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל יוֹתֵר גַּם מֵהַבַּיִת הַשֵּׁנִי, חֲרֵי מוּבָן שֶׁלִּפְנֵי בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי — בְּוַדַּאי שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא בִּבְחִינַת מְנוֹרַת זָהָב כוּ׳.

ה) **וּבְיאוּר** הָעִנְיָן[22], דְּהִנֵּה כְּתִיב[33] וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִיא, וַהֲיינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דִּמְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ הוּא הֵן אֶצֶל אֵלּוּ מבני ישראל שנמצאים במצב רוחני נחות שֶׁהֵם בִּבְחִינַת יְרֵכָהּ, שֶׁהוּא הֶרֶגֶל הַתַּחְתּוֹן, וְהֵן אֶצֶל אֵלּוּ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת פִּרְחָהּ, בְּאוֹפָן שֶׁל פְּרִיחָה[34] וצמיחה, שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת ובני ישראל מכל הדרגות ומכל הסוגים הם יהוד׳. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּאוֹפָן דִּמְקֻשָּׁה הִיא, כְּפֵירוּשׁ רַשׁ״י[35] עֲשֻׂיָּה שֶׁל כְּסֶף זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בְּקוּרְנָס כוּ׳, וְעַל יְדֵי הַכָּאַת הַקּוּרְנָס על גוש הזהב יוֹרֵד זָהָב עֶלְיוֹן לְמַטָּה וְתַחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה עַד שֶׁנִּתְעָרֵב כָּל הַזָּהָב וּמִתְבַּטֵּל מִצּוּרָתָהּ הָרִאשׁוֹן כוּ׳, וְאָז יִהְיֶה בֶּאֱמֶת אֶחָד הַיֶּרֶךְ החלקים הנחותים עִם הַפְּרָחִים החלקים הנעלים כוּ׳, בְּאוֹפָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה[36]. וְעַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּכָתִית לחץ ומצוקה שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה לְמָאוֹר[37] והמשל לזה הוא שעל ידי שכותשים ולוחצים את הזית, יוצא השמן שעל ידו מדליקים את הנרות ונעשה אור. וְעִנְיָנוֹ של עשיית ׳מאור׳ על ידי ׳כתית׳ בָּעֲבוֹדָה[38] כפי שהוא בא לידי ביטוי בעבודת ה׳, דְּהִנֵּה כְּתִיב[39] באיוב מְצָפוֹן זָהָב יֵאָתֶה (ופירש במצודת ציון, ״מצפון — ענין טמון ונסתר ואחז בלשון מליצה נאותה על שהזהב בא מפאת הצפון. זהב — רצה לומר מזוקק ונקי כזהב וכן המריקים מעליהם הזהב. יאתה — יבוא כמו ואתה מרבבות קדש״, וְצָפוֹן קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעִיקָּרָם המקום העיקרי של

ביאור בדרך אפשר

מִקְשָׁה הִיא, וַהֲיינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דִּמְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ הוּא הֵן אֶצֶל אֵלּוּ מבני ישראל שנמצאים במצב רוחני נחות שֶׁהֵם בִּבְחִינַת יְרֵכָהּ, שֶׁהוּא הֶרֶגֶל הַתַּחְתּוֹן, וְהֵן אֶצֶל אֵלּוּ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת פִּרְחָהּ, בְּאוֹפָן שֶׁל פְּרִיחָה[34] וצמיחה, שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת ובני ישראל מכל הדרגות ומכל הסוגים הם יהוד׳. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּאוֹפָן דִּמְקֻשָּׁה הִיא, כְּפֵירוּשׁ רַשׁ״י[35] עֲשֻׂיָּה שֶׁל כְּסֶף זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בְּקוּרְנָס כוּ׳, וְעַל יְדֵי הַכָּאַת הַקּוּרְנָס על גוש הזהב יוֹרֵד זָהָב עֶלְיוֹן לְמַטָּה וְתַחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה עַד שֶׁנִּתְעָרֵב כָּל הַזָּהָב וּמִתְבַּטֵּל מִצּוּרָתָהּ הָרִאשׁוֹן כוּ׳, וְאָז יִהְיֶה בֶּאֱמֶת אֶחָד הַיֶּרֶךְ עִם הַפְּרָחִים כוּ׳, בְּאוֹפָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה[36]. וְעַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּכָתִית שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה לְמָאוֹר[37].

וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה[38], דְּהִנֵּה כְּתִיב[39] מְצָפוֹן זָהָב יֵאָתֶה, וְצָפוֹן קָשׁוּר עִם עִנְיַן

29) שם ב, ט. 30) ב״ב ג, א. 31) יומא כא, ב. 32) זח״א כח, א. 33) בהעלותך ח, ד. 34) ״גדולי צדיקים הנק׳ פרחה ע״ש שתורתם ותפלתם פרחה לעילא ע״י דו״ר שהם גדפין לפרחה״ (לקו״ת שם לב, סע״ד). 35) בהעלותך שם. וראה רש״י תרומה כה, לא. 36) שבועות לט, א. לקו״ת שם (לג, ג). 37) ר״פ תצוה. 38) ראה לקו״ת שם (לב, ד). 39) איוב לז, כב.

מאי מברך, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה

ביאור בדרך אפשר

שחיטת הקרבנות **בַּצָּפוֹן**[40], **וְזֶהוּ** ענין זה של מעבר מ׳כתית׳ ל׳למאור׳,
מדוחק לאור **גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה** שענינה הוא ענין עבודת הקרבנות,
דְּתְפִלּוֹת בִּמְקוֹם תְּמִידִין תִּקְנוּם[41]. **וְהוּא עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת**
בַּתְּפִלָּה בְּמִיצַר של **הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, וּמִיצַר** של **הַגּוּף בָּעוֹלָם,**
וּמִיצַר הָעוֹלָם בִּזְמַן הַגְּלוּת
(**שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַכְּתִיתָה** והלחץ),
וְעַל יְדֵי זֶה הִגִּיעַ מִן הַמֵּצַר
מתוך המיצר והדוחק **קָרָאתִי יָ־הּ**
עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ[42], **שֶׁנִּמְשָׁךְ**
מִמֶּרְחָב הָעַצְמִי כו׳ המרחב
המוחלט, שהוא מרחב בעצם ולא רק
באופן יחסי, מרחב אמיתי.
וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַכְּתִיתָה
(**מִקְשָׁה** בדומה להכאה בקורנוס על
גוש הכסף שממנו עושים את המנורת
זהב) **בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁמְּבַטֵּל**
האדם הלומד תורה **יֵשׁוּתוֹ** מבטל את
היישות העצמית שלו **וְדֵעוֹתָיו**
הַקּוֹדְמוֹת ומבטל את הדעות שהיו
לו קודם שלמד תורה, **וּמַכְנִיס אֶת**
עַצְמוֹ (**עָר לֵייגְט זִיךְ אַרַיין**
ונהיה שקוע לגמרי) **בְּהָעְנָיְן** בתורה
שלומד כדי **לָבוֹא לַאֲמִיתָּתוֹ כו׳**
(**כַּמְבוֹאָר גַּם בְּהֶמְשֵׁךְ**
תרס״ו[43] **לאדמו״ר הרש״ב,**
וּפְשִׁיטָא ומאחר שהלימוד הוא
מתוך ביטול המציאות האישית, הרי
הדבר פשוט ומובן מאליו **שֶׁלִּימּוּדוֹ**
אֵינוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת
הַתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה
מְלַמֶּדֶת אוֹתוֹ כו׳[44] כפי שנזכר
בכמה מקומות בכתבי הרבי הריי״צ
ובשיחות הרבי, וזה לשון הרבי הריי״צ
במכתב, ״וכמאמר הוד כ״ק אאזמו״ר
הרה״ק צמח צדק זצוקללה״ה נבג״מ
זי״ע (שמעתי מהחסיד ר׳ חנוך הענדיל
ז״ל שאמר לו על יחידות) לימוד
התורה הייסט אז תורה לערינט אים
[ענינו שהתורה מלמדת אותו]. וביאור מלה דא זכיתי לשמוע בארוכה בכמה
הוראות על אנשים שונים שהראה לי, וביאר הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק
זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ההפרש בין לימוד התורה אז ער לערינט די תורה
[שהוא מלמד את התורה], ולימוד התורה אז תורה לערינט אים [שהתורה
מלמדת אותו], ולא אכחד כי פקח עיני ממש בביאור זה, וביותר בההוראות
במופתים חיים, במהותי אנשים אשר כולם ברורים כולם חכמים בידיעות
התורה נגלה וחסידות, אלו ואלו
מדברים דברי אלקים חיים ועוסקים
בחסידות, אבל אלו לומדים את
התורה, ואלו התורה לומדת אותם...״,
וְעַל זֶה נֶאֱמַר[45] בנוסח התפילה
וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה, שזהו
תַּכְלִית הַבִּיטּוּל, וְדָוְקָא עַל
יְדֵי זֶה מִתְמַלֵּאת בַּקָּשָׁתוֹ
הנאמרת בהמשך לזה — **פְּתַח**
לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ[45], **תּוֹרָתְךָ דָּיְקָא**
ומדייק לומר ׳תורתך׳, **תּוֹרָתוֹ שֶׁל**
הַקָּבָּ״ה, הַיְינוּ שֶׁמְּקַבֵּל האדם
הלומד תורה **מֵהַתּוֹרָה כְּפִי**
שֶׁקִּשּׁוּרָה עִם נוֹתֵן הַתּוֹרָה
כו׳.
וּכְמוֹ כֵן בדומה למבואר לעיל
אודות ענין ה׳כתית׳ והביטול בעבודת
התפילה ובלימוד התורה **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן**
הַכְּתִיתָה (מִקְשָׁה) גם **בְּנוֹגֵעַ**
לְקִיּוּם הַמִּצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
קַבָּלַת עוֹל מִצְוֹות שתוכנו הוא
קיום המצוות מתוך ביטול המציאות
האישית, **וְלִפְנֵי זֶה** קודם לקבלת
עול מצוות **גַּם קַבָּלַת עוֹל**
מַלְכוּת שָׁמַיִם, כְּמַאֲמַר
רַז״ל[46] במשנה **לָמָּה קָדְמָה**
שְׁמַע לְוָהְיָה אִם שָׁמוֹעַ, כְּדֵי
שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת
שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל
עָלָיו עוֹל מִצְוֹות.
וְזֶהוּ גַּם הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי
מאמרי חסידות המבארים את התוכן
הפנימי של **יְצִיאַת מִצְרַיִם**
(בְּתוֹרָה אוֹר רֵישׁ ראש ותחילת
פָּרָשַׁת שְׁמוֹת[47]**) עַל הַפְּסוּק**[48]
בנבואת מיכה **כִּימֵי צֵאתְךָ**
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, שֶׁמַּקִּישׁ הַכָּתוּב ומדמה

ביאור בדרך אפשר

1 הַקְּרֻבָּנוֹת שֶׁעִיקָּרָם בַּצָּפוֹן[40], וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן
2 הַתְּפִלָּה, דְּתְפִלּוֹת בִּמְקוֹם תְּמִידִין תִּקְנוּם[41]. וְהוּא
3 עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּתְּפִלָּה בְּמִיצַר הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף,
4 וּמִיצַר הַגּוּף בָּעוֹלָם, וּמִיצַר הָעוֹלָם בִּזְמַן הַגָּלוּת
5 (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַכְּתִיתָה), וְעַל יְדֵי זֶה הִגִּיעַ מִן הַמֵּצַר
6 קָרָאתִי יָ־הּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ[42], שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּרְחָב
7 הָעַצְמִי כו׳. וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַכְּתִיתָה (מִקְשָׁה)
8 בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁמְּבַטֵּל יֵשׁוּתוֹ וְדֵעוֹתָיו
9 הַקּוֹדְמוֹת, וּמַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ (עָר לֵייגְט זִיךְ
10 אַרַיין) בְּהָעְנָיְן לָבוֹא לַאֲמִיתָּתוֹ כו׳ (כַּמְבוֹאָר גַּם
11 בְּהֶמְשֵׁךְ תרס״ו[43]), וּפְשִׁיטָא שֶׁלִּימּוּדוֹ אֵינוֹ
12 בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה
13 מְלַמֶּדֶת אוֹתוֹ כו׳[44]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[45] וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר
14 לַכֹּל תִּהְיֶה, תַּכְלִית הַבִּיטּוּל, וְדָוְקָא עַל יְדֵי זֶה
15 מִתְמַלֵּאת בַּקָּשָׁתוֹ — פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ[45],
16 תּוֹרָתְךָ דָּיְקָא, תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, הַיְינוּ שֶׁמְּקַבֵּל
17 מֵהַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁקִּשּׁוּרָה עִם נוֹתֵן הַתּוֹרָה כו׳.
18 וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַכְּתִיתָה (מִקְשָׁה) בְּנוֹגֵעַ
19 לְקִיּוּם הַמִּצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן קַבָּלַת עוֹל מִצְוֹות,
20 וְלִפְנֵי זֶה גַּם קַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, כְּמַאֲמַר
21 רַז״ל[46] לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לְוָהְיָה אִם שָׁמוֹעַ, כְּדֵי
22 שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ
23 יְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מִצְוֹות.
24 **וְזֶהוּ** גַּם הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי יְצִיאַת מִצְרַיִם
25 (בְּתוֹרָה אוֹר רֵישׁ פָּרָשַׁת שְׁמוֹת[47]) עַל
26 הַפְּסוּק[48] כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ
27 נִפְלָאוֹת, שֶׁמַּקִּישׁ הַכָּתוּב הַגְּאוּלָה דְּלֶעָתִיד

40) זבחים פ״ה. 41) ברכות כו, ב. 42) תהלים קיח, ה. 43) ע׳ יג [יט]. ס״ע קד [ע׳ עח] ואילך. 44) ראה גם ספר השיחות תרצ״ו ס״ע 70 ואילך. אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ חט״ו ע׳ קנה. 45) ״אלקי נצור״ בסוף תפלת העמידה. 46) ברכות יג, א – במשנה. 47) מט, א. וראה גם ד״ה ואלה שמות (תורת מנחם חפ״ג בתחלתו). 48) מיכה ז, טו.

ביאור בדרך אפשר

הַגְּאוּלָה דִּלְעָתִיד לבוא לַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם, וְהַיְינוּ, שֶׁכְּמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם הִנֵּה דַּוְקָא עַל יְדֵי הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת כוּ׳ מתוך הקושי שהוא ענין ה׳כתית׳ בָּאוּ לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, כֵּן הוּא גַּם בְּגָלוּת דְּעֵכְשָׁיו, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁוַּיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים גּוֹ׳ אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ[49], שֶׁבְּגָלוּת זֶה הוּא עִנְיַן הָעִיּוּן וְהַטּוֹרַח לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, כֵּן הוּא גַּם בַּגָּלוּת דְּעֵכְשָׁיו, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁוַּיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים גּוֹ׳ אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ[49], שֶׁבְּגָלוּת זֶה הוּא עִנְיַן הָעִיּוּן וְהַטּוֹרַח וְהַיְגִיעָה בִּלְימוּד הַתּוֹרָה, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[50] בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה דָּא קוּשְׁיָא, בְּחֹמֶר דָּא קַל וָחֹמֶר [שֶׁזּוֹהִי הַמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה מִשִּׁלְשׁ עֶשְׂרֵה הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶם[51], וּבִלְבֵנִים דָּא לִיבּוּן הִלְכְתָא וְכוּ׳, וְהַיְינוּ, שֶׁאוֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בִּלְימוּד הַתּוֹרָה הוּא בִּבְחִינַת עֲבוֹדַת עֶבֶד, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּאַרְאֲנוּ נִפְלָאוֹת לֶעָתִיד לָבוֹא. וְטַעַם הַדָּבָר, כְּאָמוּר לְעֵיל, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי הַבִּיטּוּל וְהַמְּיצַר נַעֲשָׂה אַחַר כָּךְ הָעִנְיָן דְּעָנְיֵי בַּמֶּרְחָב יְ־ה, שֶׁנִּמְשָׁךְ בַּמֶּרְחָב הָעַצְמִי כוּ׳.

ו) **וּכְלָלוּת** הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעַל יְדֵי הַמְּיצָר מִמְּשִׁיכִים מִבְּחִינַת מֶרְחָב הָעַצְמִי, שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת שֶׁלְמַעְלָה מֵהַגְבָּלוֹת, לְמַעְלָה מִן הַמֶּרְחָב וּמִן הַמֶּרְחָב גַּם יַחַד, וְכוֹלֶלֶת שְׁנֵיהֶם (עִם הֶיוֹתָם הֲפָכִים). וּכְמוֹ שֶׁעַל יְדֵי הַבִּיטּוּל (מְיצַר) שֶׁבְּלִימּוּד הַתּוֹרָה מַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק, כמבואר לעיל, שֶׁזּוֹהִי בְּחִינָה שֶׁלְמַעְלָה מֵהַגְבָּלוֹת (לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁל מַעְלָה תּוֹרָה כמבואר לעיל), לְמַעְלָה מִמַּקִּיף וּפְנִימִי, וְכוֹלֶלֶת שְׁנֵיהֶם גם ׳מקיף׳ וגם ׳פנימי׳, וּמִשָּׁם מבחינה נעלית זו שהיא ׳למעלה מהגבלות׳ ואיננה נתונה להגדרות והגבלות יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַמַּשָּׁכָה בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הַמַּקִּיף יוּמְשַׁךְ בִּפְנִימִיּוּת.

וְזֶהוּ גַּם הָעִילּוּי שֶׁבְּמִצְוֹת דְּרַבָּנָן שֶׁאֵין לָהֶם עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ נֵר חֲנוּכָּה וְעֵירוּב וְנְטִילַת יָדַיִם וְנֵר שַׁבָּת דִּכְיוָן שֶׁעֲרֵבִים עָלַי דִּבְרֵי סוֹפְרִים כוּ׳, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הַמְּשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת לְעֵיל שֶׁלְמַעְלָה מִמַּקִּיף וּפְנִימִי, וְלָכֵן אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה הַמְּשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת לפי זה מבוארת היטב דעת רב נחמיה שהמקור לברך על הדלקת נרות חנוכה ׳אשר קדשנו במצותיו וצונו׳ איננו הפסוק ׳לא תסור׳ שהוא מצוות לא תעשה אלא הפסוק ׳שאל אביך... זקניך׳, כי אמנם על ידי מצוות לא תעשה נמשך אור מקיף, אבל על ידי מַגִּיעִים בַּבְּחִינָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל שֶׁלְמַעְלָה מִמַּקִּיף וּפְנִימִי, וְלָכֵן אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה הַמְּשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת.

ביאור בדרך אפשר

1 הַגְּאוּלָה דִּלְעָתִיד לבוא לַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם, וְהַיְינוּ, שֶׁכְּמוֹ
2 שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם הִנֵּה דַּוְקָא עַל יְדֵי הַשִּׁעְבּוּד וְהַגָּלוּת כוּ׳
3 מתוך הקושי שהוא ענין ה׳כתית׳ בָּאוּ לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, כֵּן הוּא גַּם
4 בַּגָּלוּת דְּעֵכְשָׁיו, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁוַּיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוֹדָה
5 קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים גּוֹ׳ אֵת
6 כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם
7 בְּפָרֶךְ[49], שֶׁבְּגָלוּת זֶה הוּא
8 עִנְיַן הָעִיּוּן וְהַטּוֹרַח
9 בִּלְימוּד הַתּוֹרָה, כִּדְאִיתָא
10 שמובא בַּזֹּהַר[50] בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה
11 דָּא זה קוּשְׁיָא, בְּחֹמֶר דָּא זה
12 קַל וָחֹמֶר [שֶׁזּוֹהִי הַמִּדָּה
13 הָרִאשׁוֹנָה מִשִּׁלְשׁ עֶשְׂרֵה
14 הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת
15 בָּהֶם[51]], וּבִלְבֵנִים דָּא זה
16 לִיבּוּן הִלְכְתָא וְכוּ׳ ליבון ובירור
17 הלכה, שכל ענינים אלו נעשים במאמץ
18 ויגיעה וְהַיְינוּ, שֶׁאוֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ
19 בִּלְימוּד הַתּוֹרָה הוּא בִּבְחִינַת
20 עֲבוֹדַת עֶבֶד, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה
21 נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּאַרְאֲנוּ נִפְלָאוֹת
22 לֶעָתִיד לָבוֹא על דרך שהשעבוד
23 הקשה במצרים, בעבודה קשה ובחומר
24 ובלבנים כפשוטו, הביא את הנפלאות
25 שהיו ביציאת מצרים. וְטַעַם הַדָּבָר,
26 כְּאָמוּר לְעֵיל, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי
27 הַבִּיטּוּל וְהַמְּיצַר ענין הקושי
28 והדוחק נַעֲשָׂה אַחַר כָּךְ הָעִנְיָן
29 דְּעָנְיֵי בַּמֶּרְחָב יְ־ה, שֶׁנִּמְשָׁךְ
30 בַּמֶּרְחָב הָעַצְמִי כוּ׳ המרחב
31 המוחלט והאמיתי, כנזכר לעיל.
32 ו) **וּכְלָלוּת** הָעִנְיָן בָּזֶה, התוכן
33 הכללי והסיכום של האמור לעיל על
34 מעלת היגיעה והמצר, ובמיוחד ענין
35 הביטול, המביא למרחב שֶׁעַל יְדֵי
36 הַמְּיצַר בעבודת ה׳, בעבודת
37 התפילה, בלימוד התורה ובקיום
38 המצוות מַמְשִׁיכִים ומגלים אור
39 אלוקי מִבְּחִינַת מֶרְחָב הָעַצְמִי,
40 שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת האלוקות
41 שֶׁלְמַעְלָה מֵהַגְבָּלוֹת, לְמַעְלָה
42 מִן הַמְּיצַר וּמִן הַמֶּרְחָב גַּם

49) שמות א, יד. 50) ח״ג קנג, א (ברע״מ). 51) תו״כ ר״פ ויקרא.

ביאור בדרך אפשר

מצוות עשה דרבנן יש המשכת המקיף בפנימיות, כמבואר לעיל באריכות.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּכָּל מָקוֹם סְבִירָא לֵיהּ לְרַב אָוִיָא ודעתו סבור לו היא שֶׁגַּם הַמִּצְוֹות דִּרַבָּנָן שֶׁאֵין לָהֶן עִיקָּר מִן הַתּוֹרָה סְמוּכִים עַל הַלָּאו דְּלֹא תָסוּר, נתבאר לעיל באריכות, לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים נִמְשָׁכִים מלמעלה למטה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר[52] בתורת החסידות בְּנוֹגֵעַ לְמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעִם הֱיוֹתָהּ לְמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה וּמִצְוֹותֶיהָ (שֶׁלָּכֵן בִּיכָלְתָּהּ של התשובה לְתַקֵּן הַפְּגָמִים כוּ' שנעשו על ידי חסרון בקיום המצוות), בכל זאת הִנֵּה גִּילּוּי מְצָוָה זוֹ מצות התשובה הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[53] במשלי וְתוֹרָה אוֹר, וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבָד שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה יוֹדֵעַ הָאדם הַתּוֹרָה יוֹדֵעַ שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְאוֹפֶן עֲשִׂיָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה מְאִירָה וּפוֹעֶלֶת עַל הָאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה כִּדְבָעֵי כוּ'. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיָנָנוּ, שֶׁהַכֹּחַ שֶׁבְּדִבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹות שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִיקָּר בַּתּוֹרָה, שֶׁסְּמוּכִים עַל הַלָּאו דְּלֹא תָסוּר.

ז) וְעַל יְדֵי כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּנֵר[54] מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכַחַת מוּסָר[53], וּבְפָרָט עַל יְדֵי לִימּוּד הַתּוֹרָה (תּוֹרָה אוֹר) בְּאוֹפֶן שֶׁל בִּיטּוּל וְיגִיעָה בְּעִיּוּן הַתּוֹרָה בִּזְמַן הַגָּלוּת, וְכֵן נֵר חֲנוּכָּה (נֵר מִצְוָה[55]), שֶׁמִּצְוָה לְהַנִּיחָהּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ, וּמִצְוָתָהּ מִשְׁתַּשְׁקַע הַחַמָּה עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק כוּ' עַד דְּכַלְיָא רִיגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי[56], כדברי הגמרא שזמן הדלקת נר חנוכה נמשך עד שעה שהאנשים של אומה זו הנקראת 'תרמודאי' ודרכם להיות בשוק בשעה מאוחרת, כבר אינם נמצאים בשוק (כפירוש רש"י בגמרא, "רגלא דתרמודאי – שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן"), דְּתַרְמוֹדָאֵי אוֹתִיּוֹת מוֹרֶדֶת[57], וכפי שמבואר בכמה מקומות בחסידות (ובדיבור המתחיל 'נר חנוכה', מוצאי זאת חנוכה תשל"ה, נתבאר, "... מובא בחסידות שתרמוד אותיות מורדת, וכן הוא בפשטות, כפי שמשמע בגמרא שנתערבו ביניהם עבדי שלמה שמרדו בו (ועד להמסופר בדברי חז"ל שהיו שותפים בחורבן בית המקדש), היינו, שהיו קשורים עם שלמה ועל ידי זה קיבלו כח ממנו, ואף על פי כן ניצלו זאת למרוד בהקב"ה (ובמילא גם בבני ישראל), שזהו על דרך העניין דיודע את ריבונו ומכוון למרוד בו (כלשון חז"ל), והיינו, שתורת אמת אומרת עליו שיודע את ריבונו (וכנזכר לעיל שלהיותם עבדי שלמה היתה להם שייכות כו'), אבל אחרי זה מכוון למרוד בו") וְהַיְינוּ, שֶׁהַדְּלָקַת נֵר חֲנוּכָּה פּוֹעֶלֶת שֶׁיִּהְיֶה כַּלְיָא כיליון וביטול (אֲפִילּוּ) רִיגְלָא הדרגה הנחותה דְּתַרְמוֹדָאֵי[58], הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה בָּאִים לַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה שֶׁתִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּאַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, נִפְלָאוֹת אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַמְּנוֹרַת זָהָב שמעלתו נתבארה לעיל באריכות, וְכֵן נֵר חֲנוּכָּה (נֵר מִצְוָה[55]),

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמִּצְוָה לְהַנִּיחָהּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ ולהאיר את החוץ, וּמִצְוָתָהּ מִשְׁתַּשְׁקַע הַחַמָּה דוקא בעת החושך, כדי להאיר ולבטל את החושך עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק כוּ' עַד דְּכַלְיָא רִיגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי[56], כדברי הגמרא שזמן הדלקת נר חנוכה נמשך עד שעה שהאנשים של אומה זו הנקראת 'תרמודאי' ודרכם להיות בשוק בשעה מאוחרת, כבר אינם נמצאים בשוק (כפירוש רש"י בגמרא, "רגלא דתרמודאי – שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן"), דְּתַרְמוֹדָאֵי אוֹתִיּוֹת מוֹרֶדֶת[57], וכפי שמבואר בכמה מקומות בחסידות (ובדיבור המתחיל 'נר חנוכה', מוצאי זאת חנוכה תשל"ה, נתבאר, "... מובא בחסידות שתרמוד אותיות מורדת, וכן הוא בפשטות, כפי שמשמע בגמרא שנתערבו ביניהם עבדי שלמה שמרדו בו (ועד להמסופר בדברי חז"ל שהיו שותפים בחורבן בית המקדש), היינו, שהיו קשורים עם שלמה ועל ידי זה קיבלו כח ממנו, ואף על פי כן ניצלו זאת למרוד בהקב"ה (ובמילא גם בבני ישראל), שזהו על דרך העניין דיודע את ריבונו ומכוון למרוד בו (כלשון חז"ל), והיינו, שתורת אמת אומרת עליו שיודע את ריבונו (וכנזכר לעיל שלהיותם עבדי שלמה היתה להם שייכות כו'), אבל אחרי זה מכוון למרוד בו") וְהַיְינוּ, שֶׁהַדְּלָקַת נֵר חֲנוּכָּה פּוֹעֶלֶת שֶׁיִּהְיֶה כַּלְיָא כיליון וביטול (אֲפִילּוּ) רִיגְלָא הדרגה הנחותה דְּתַרְמוֹדָאֵי[58], הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה בָּאִים לַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה שֶׁתִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּאַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, נִפְלָאוֹת אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַמְּנוֹרַת זָהָב שֶׁהָיְתָה בִּימֵי זְכַרְיָה

52) ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'תח. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1345. 53) משלי ו, כג. 54) חסר קצת (המו"ל). 55) ראה פרש"י שבת כג, ב. 56) שם כא, ב. 57) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קהלת יעקב ערך תרמוד. 58) אוה"ת חנוכה (בראשית ח"ה) תתקמא, ב. סה"מ תר"ל ע' מו. תרמ"ג ע' מט. המשך תער"ב פשפ"ה (ח"ב ע' תשצג [ח"ד ע' א'עב]). סה"מ תר"ס ע' סג ואילך. תרע"ח ע' קיז. וראה אג"ק חכ"ז ע' רחצ בהערה.

ביאור בדרך אפשר

שבנבואה זו מודגשת מעלתם של ישראל כמבואר לעיל, **וִיקוּיַּים הַיִּעוּד**[59] האמור בנבואת עובדיה

שֶׁהָיְתָה בִּימֵי זְכַרְיָה, וִיקוּיַּים הַיִּעוּד[59] וְהָיְתָה לַהֲוָיָ׳ הַמְּלוּכָה, בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

וְהָיְתָה לַהֲוָיָ׳ הַמְּלוּכָה, בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

59) עובדי׳ א, כא.

המשך מעמוד 201

הגמרא מבארת לפי תירוץ זה גם את המשניות הקודמות. אומרת הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי** – עתה, שהוצרכת להעמיד את הברייתא באופן שהלוה הודה שהחוב אינו פרוע, **כּוּלְּהוּ נַמִּי** – גם את כל המשניות שהקשינו מהם לעיל על רב אסי, יש ליישב שמדובר **כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה**, ומדובר אף בבעל חוב ישראל ובחוב שאין בו ריבית, ומכל מקום גובים מהיתומים כיון שידוע לנו שלא נפרע החוב.

הגמרא דנה בדין גרושה שמת בעלה האם גובים את כתובתה מיתומים. מביאה הגמרא מעשה: האמורא **מְרֵימַר, אַגְבֵּי כְּתוּבָּתָהּ לִגְרוּשָׁה מִנִּכְסֵי דְּיַתְמֵי** – הִגְבָּה כתובה לאשה שבעלה גירשה ומת, מנכסי יתומים. **אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְאַמֵּימַר**, מדוע עשה כן מרימר, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִין אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן, וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר, אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית, אוֹ לִכְתוּבַּת אִשָּׁה, וּמִשּׁוּם מְזוֹנֵי**, וכמו שהתבאר לעיל. מסיים רבינא את קושייתו: **וְהרי אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קָאָמַר** שגובים כתובה מנכסי יתומים **אֶלָּא בְּאַלְמָנָה, דְּקָמַפְסְדָא מְזוֹנֵי** – שהיא מפסידה ליתומים את דמי המזונות שהם נותנים לה, טובתם היא שתגבה כתובתה ויפטרו ממזונותיה, **אֲבָל גְּרוּשָׁה** שאינה מקבלת מזונות, **לֹא** – אין גובים את כתובתה מנכסי היתומים, עד שיגדלו, ומדוע הגבה מרימר את הכתובה לאותה גרושה.

אָמַר לֵיהּ אמימר, **הָא אֲנַן** – הרי אנו, את דבריו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, שגובים כתובת אשה מנכסי יתומים קטנים, אין אנו מבארים שהטעם הוא משום מזונות, אלא **מִשּׁוּם חִינָּא מַתְנִינַן לָהּ** – אנו שונים שהטעם הוא כדי שימצאו האנשים חן בעיני הנשים ויתרצו להינשא להם, שעל ידי שיודעות הנשים שהן תגבינה את כתובתן גם אם ימות הבעל וישאיר יתומים קטנים, מתרצות הן להינשא, וטעם זה שייך גם בגרושה, ולכן גם את כתובתה גובים מנכסי יתומים קטנים.

הגמרא חוזרת לדון בדין גביית חוב מנכסי יתומים קטנים: **אָמַר רַב נַחְמָן, מֵרֵישָׁא** – בתחילה, **לֹא הֲוָה מִיזְדְּקִיקְנָא לְנִכְסֵי יַתְמֵי** – לא הייתי נזקק לגבות מנכסי יתומים את חובות אביהם, אך **כֵּיוָן דִּשְׁמַעְנָא לְהָא דְּרַב הוּנָא חַבְרִין מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב** – כיון ששמעתי את דברי רב הונא חברינו, שאמר בשם רב, **יַתְמֵי דְּאָכְלִי דְּלֹא דִּידְהוּ** – יתומים האוכלים פירות קרקע שאינם שלהם, **לֵיזְלוּ בָּתַר שִׁיבְקַיְיהוּ** – עונשם יהא שילכו אחרי מי שהניח להם ממון זה, כלומר, שימותו גם הם במהרה, כאביהם שמת, **מִכָּאן וְאֵילַךְ מִיזְדְּקִקְנָא** – מאז ששמעתי זאת, הייתי נזקק לגבות מנכסיהם, כדי שלא יאכלו ממון שאינו שייך להם.

שואלת הגמרא: **מֵעִיקָּרָא מַאי טַעֲמָא לֹא** – מתחילה, מדוע לא היה רב נחמן גובה מיתומים קטנים את חובות אביהם. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא, פְּרִיעַת בַּעַל חוֹב** על ידי הלוה, **מִצְוָה** היא, שנאמר (ויקרא יט לו) 'הִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם', ודרשו חכמים (ב"מ מט.) שתהיה אמירת 'הן' שלך צדק, שתקיים את דבריך, **וְיַתְמֵי לֹא בְּנֵי מֶיעְבַּד מִצְוָה נִינְהוּ** – ויתומים קטנים פטורים מהמצוות, ולכן אין לגבות מהם ממון לחובות אביהם, אלא ימתין המלוה עד שיגדלו ואז יתבעם. טעם נוסף: **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** נחלק על רב פפא **וְאָמַר**, הטעם שאין נזקקים לגבות מהיתומים את חוב אביהם הוא משום **שֵׁאֵימַר** – אנו אומרים וחוששים, **צְרָרֵי אַתְפְּסֵיהּ** – אולי הלוה נתן למלוה צרורות כסף או זהב כמשכון עבור החוב ולא הספיק לקחת ממנו את השטר עד שמת, ויטול המלוה את אותם צרורות לעצמו, מלבד הנכסים שיגבו לו בית דין מהיתומים, ולכן אין לבית דין לגבות מהם עד שיגדלו ויבררו זאת.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק שיש לענין הדין בין שני הטעמים. מבארת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש חילוק ביניהם **בְּאופן שֶׁחַיָּיב מוֹדֶה** – שהלוה הודה קודם מיתתו שחובו לא נפרע, שלדעת רב פפא שאין גובים מהיתומים הקטנים מחמת שהם פטורים מהמצוות, אף באופן כזה לא נגבה מהם. ואילו לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, שכל החשש הוא שמא כבר פרע לו האב, הרי באופן זה שהודה קודם מיתתו שלא פרעו, גובים מהיתומים את החוב. **אִי נַמִּי** – חילוק נוסף יש ביניהם, אם לא רצה הלוה לפרוע בחייו, **וּשַׁמְּתוּהַּ** – ונידוהו בית דין על כך, **וּמֵת בִּשְׁמָתֵיהּ** – ומת בעודו מנודה, שבאופן זה גם כן ברור לנו שהאב לא פרע את חובו, שאילו היה פורע, היה עושה זאת בבית דין, כדי שיתירו לו את נידויו, וממילא לרב הונא בריה דרב יהושע יגבו את החוב מהיתומים, ואילו לרב פפא אף באופן זה לא יגבוהו, כיון שהיתומים קטנים ופטורים ממצוות.

הגמרא מביאה את דברי חכמי ארץ ישראל בענין זה: **שָׁלְחוּ מִתָּם** – שלחו משם, מארץ ישראל, שבכל המקומות ששנינו למעלה שנזקקים לגבות מנכסי יתומים מדובר באופן **דְּשַׁמְּתוּהַּ וּמִית בִּשְׁמָתֵיהּ** – שנידוהו שישלם את חובו, ומת בעודו בנידוי, וברור שלא שילם את חובו, ולכן גובים מיתומים קטנים. **וְהִלְכְתָא** – וההלכה היא **כְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, שהטעם שאין נזקקין לגבות מיתומים קטנים הוא מחשש לצררי, ולכן באופן זה שברור שלא פרע, גובים את החוב מנכסי יתומים קטנים. אבל אם לא ברור לנו שלא פרע, חוששים שהתפיס לו צררי, ואין גובים מהיתומים.

התוועדות

בס"ד. שיחת נר ו' דחנוכה, ליל אדר"ח טבת, ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון.

* * *

ב. כיון ש"בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון" (כלשון הברייתא[1]),

— שבזה מרומז שכ"ה כסלו, יום ראשון דחנוכה, כולל את כל שמונת ימי חנוכה, כמבואר בשערי אורה[2], וכמובן גם בפשטות מזה שבכ"ה בכסלו מצאו את פך השמן שממנו הדליקו במשך כל שמונת הימים, כך, שהי' חסר רק הענין כפי שהוא בפועל, אבל הענין במציאות הי' כבר בכ"ה בכסלו[3].

וכפי שמצינו עד"ז גם בחנוכת המשכן (שיש לה שייכות ל"יומי דחנוכה", שלכן קבעו קריאת פרשת קרבנות הנשיאים ב"יומי דחנוכה"[4]), שעז"נ "זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו"[5] ו"אחרי המשח אותו"[6] (כמבואר בארוכה בלקו"ת פרשת נשא[7]), ש"ביום המשח אותו" כלולים כבר כל הקרבנות של כל י"ב הנשיאים —

יש תמיד ר"ח באמצע (לפעמים יום אחד, ולפעמים שני ימים, וכמו בקביעות שנה זו שחודש כסלו הוא מלא, אזי ישנם שני ימים ר"ח), והרי ענינו של ר"ח שייך לחנוכה (שזהו גם אחד מהביאורים על מ"ש במדרשים[8] שבין גזירות יון היתה גזירה מיוחדה על שבת, מילה וחודש):

בחנוכה הי' תחילה הענין ש"טמאו כל השמנים שבהיכל", שלא היתה מציאות של שמן טהור, שממנו יהי' אור טהור וקדוש, ואח"כ "מצאו .. פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול וכו'"[9], וכאמור לעיל[10] שפך זה הי' מוכן עוד קודם נצחון המלחמה, ואדרבה: הוא זה שגרם והביא את נצחון המלחמה (נוסף על הנצחון במלחמה רוחנית — גם הנצחון במלחמה גשמית כפשוטה).

ודוגמתו בר"ח — שבסוף החודש הקודם, קודם מולד הלבנה, ישנו מעמד ומצב ד"יפקד מושבך"[11], שהלבנה היא באופן של חסרון לגמרי [והיינו, שגם אז ישנה מציאות הלבנה, אלא שאינה מאירה למטה, והרי תכלית בריאת הלבנה היא "להאיר על הארץ"[12]], וצריך להמשיך זאת ממקורה הכי עליון — כמבואר בכ"מ[13] שאע"פ ש"יחוד שמשא וסיהרא" למעלה הוא בבחי' ז"א ומלכות, מ"מ, הרי זה קשור עם יחוד פנימי דאו"א וכו' וכו', ולכן הרי זה קשור עם גאולת ישראל מכל הגלויות עד לגלות זה האחרון, כפי שאומרים בקידוש הלבנה בכל חודש[14]: "שהם עתידים להתחדש כמותה", וממשיכים "דוד מלך ישראל חי וקיים"[15], ו"שני המאורות הגדולים"[16], ככל הפרטים שבברכת חידוש וקידוש הלבנה הקשורים עם

1) שבת כא, ב.
2) שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב. וראה גם תורת מנחם חע"ה ריש ע' 37.
3) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 244 ואילך. וש"נ.
4) פרש"י מגילה ל, סע"ב. הובא בב"ח או"ח סתרפ"ד.
5) נשא ז, פד.
6) שם, פח.
7) כח, ב ואילך.
8) מגילת אנטיוכס. וראה גם תורת מנחם שם ע' 10 בשוה"ג הב'. וש"נ.
9) שבת שם.
10) במאמר פ"ב (לעיל ע' 409). וש"נ.
11) שמואל-א כ, יח.
12) בראשית א, טו-יז. וראה גם תורת מנחם ח"פ ע' 352 הערה 84. וש"נ.
13) ראה סה"מ תרנ"ד ע' קלה. תורת מנחם חפ"ב ע' 206. ועוד.
14) סנהדרין מב, א.
15) ר"ה כה, א.
16) שם, טז.

הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' המעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא"[17]; וכמדובר כמ"פ שכל ענין שיהי' בהתגלות לעתיד לבוא – הרי זה ע"י מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות[18].

ג. והענין בזה:

בנוגע לנר חנוכה ש"מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ" "משתשקע החמה"[9] – מבואר שענינה ברוחניות הוא כמ"ש[19] "והוי' יגי' חשכי", והיינו, שבאיזה מעמד ומצב שבו נמצא יהודי, ברור הדבר ש"והוי' יגי' חשכי"; צריך רק לעורר ולהמשיך מבחי' ה"חושך" שבו, למעלה מכל עניני שכל ואור דקדושה, אלא דוקא באופן של מסירת נפש, ועי"ז ממשיך מבחי' "ישת חושך סתרו"[20], שזהו הענין ד"והוי'" – בתוס' וא"ו – שעי"ז "יגי' חשכי" (כמבואר בתורה אור[21]).

ולכן: מבלי הבט על כך שזהו מעמד ומצב ד"משתשקע החמה", ומבלי הבט על כך שברגע שלפנ"ז "טמאו כל השמנים שבהיכל", ואפילו אם זה מעמד ומצב של "מעטים" ו"חלשים" ברוחניות – יש להם הכחות מלמעלה להתגבר על מלכות יון, ובאופן ש"נצחום", ועד ש"לשנה אחרת קבעום .. בהלל והודאה"[9],

עי"ז שבשנה זו הולכים ומוסיפים באור בכל ה"תמניא יומי" – שהרי לאחרי יום ראשון שבו מצאו את ה"פך אחד של שמן" (שלכן כולל את כל שאר הימים, כנ"ל בארוכה), ישנם עוד שבעה ימים רצופים, כל שבעת ימי השבוע שכוללים את כל ימי השבוע שבכל השנה – בדוגמת ביאור האריז"ל[22] בנוגע לשבעה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ, שהם שבעה ימים רצופים, שיום ראשון שבהם מתקן ומשלים ומעלה כל ימי ראשון בשבוע בכל השנה כולה, וכן יום שני בנוגע לכל ימי שני בשבועות של כל השנה, ועד"ז גם בחנוכה, שגם ענינו הו"ע התשובה – כמוזכר לעיל[23] המבואר בהקדמה לשערי אורה, שהי' אז רגע שעמדו במעמד ומצב ד"מעטים" ו"חלשים" ברוחניות, אך מיד לאח"ז, הנה ע"י התנועה של מס"נ גברו עליהם ונצחום, ועד שהי' נצחון גמור, ובלשון ד"על הניסים": "תשועה גדולה" (לא רק "תשועה" סתם), ועד "להודות ולהלל (לא רק "לשמך" סתם, אלא דוקא) לשמך הגדול" (ואח"כ נמשך גם ב"שמך" כפי שמתלבש בעולם, שאז הגדלות היא בהעלם).

ד. וענין זה שייך במיוחד לאלו שתפקידם ושליחותם לעמוד "על פתח ביתו מבחוץ" כדי להגן על עם הקודש בארץ הקודש (כמדובר בארוכה בהתוועדות דיום הש"ק[24]).

ובהקדמה – שכללות ענין הצבא שייך לכל בנ"י שנקראים בשם "צבאות הוי'"[25], כמ"ש בנוגע ל"ימי צאתך מארץ מצרים", ועאכו"כ בימי הגלות, כשצריך להיות הענין ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[26].

אבל ישנם גם אנשי הצבא כפשוטו שנבחרו ע"י השגחה פרטית – שהרי כל ענין הוא באופן ש"מן שמיא מנו לי"[27] – לעמוד "על פתח ביתו מבחוץ" בגשמיות כפשוטו.

ועי"ז שנעשה אצלם הענין ד"והי' מחניך קדוש" – אזי "הוי' אלקיך מתהלך בקרב מחניך"[28], והם ממלאים את שליחותם עד לאופן ש"כליא" לא רק "תרמודאי", אלא גם "ריגלא דתרמודאי"[9], כך, שאפילו "חרב של שלום"[29] "לא תעבור בארצכם"[30] (עאכו"כ סוג אחר של חרב).

17) ראה זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמג, סע"א. ח"ב פה, א. רטו, א. ח"ג מ, ב. מו, א. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.
18) תניא רפל"ז.
19) שמואל־ב כב, כט.
20) תהלים יח, יב.
21) פרשתנו (מקץ) מ, ב ואילך. וראה במאמר שנאמר בהתוועדות פ"ו (לעיל ס"ע 413 ואילך).
22) בסידורו ב"עשי"ת".
23) במאמר פ"ז (לעיל ע' 415).
24) שיחת ש"פ וישב סי"ג (לעיל ע' 404).
25) בא יב, מא.
26) מיכה ז, טו.
27) ברכות נח, סע"א. וש"נ.
28) תצא כג, טו.
29) תענית כב, א־ב.
30) בחוקותי כו, ו.

ה. וכמו"כ שייך הדבר לאלו שבהשגחה פרטית נמסר להם ענין החינוך של קטנים וקטנות שבבנ"י – שהרי חנוכה הוא גם מלשון חינוך, שהוא באופן שנותנים להם מתנות רבות, כמו בחנוכת המקדש והמזבח מלכתחילה שהיא באופן של מתנות רבות, שלא ע"ד הרגיל כלל וכלל (כמדובר לעיל[31], כמבואר בארוכה בכמה דרושים[32], ובפרט בשערי אורה[33]).

והענין בזה:

קיום מצות נר חנוכה "על פתח ביתו מבחוץ" בגשמיות כפשוטו, קשור גם עם העבודה ברוחניות באופן כזה – שאינו מסתפק בכך ש"נר מצוה ותורה אור"[34] שולט אצלו בענינים שבפנים, אלא מאיר גם "על פתח ביתו מבחוץ".

ומודגש במיוחד בענין החינוך, להכין את הקטן והקטנה (באופן ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה"[35]) שבשעה שיצטרכו לעמוד בין ה"בית" ל"חוץ", ולצאת "בחוץ", מחוץ לד' אמות בהיותו סמוך על שולחן אביו (שיכול לסמוך על עבודת אביו), וצריך להיות עומד על רגליו ומפרנס את עצמו, הנה לא זו בלבד שה"חוץ" לא ישפיע עליהם, אלא אדרבה, שהם יהיו משפיעים על ה"חוץ".

וענין זה נעשה עי"ז שמדליקים את "נר הוי' נשמת אדם"[36] ב"נר מצוה ותורה אור" – "נרי" ו"נרך"[37] כפי שנדלקים זמ"ז – שאז הוא מוכן לכך שהבית יהי' באופן שהקב"ה אומר עליו "ושכנתי בתוכם", "בתוך כל אחד ואחד", כיון שזהו בית שהוא בדוגמת "ועשו לי מקדש"[38],

ועוד זאת, שמאיר "על פתח ביתו מבחוץ", "עד דכליא ריגלא דתרמודאי" – כהפירוש בפשטות הענינים, שלא זו בלבד שהם לא יכנסו לבית, אלא "כליא ריגלא דתרמודאי" "מן השוק"[9], ומזה מובן גם פשטות הענין ברוחניות – דכיון שחיים ב"עולם" (שנקרא כן להיותו) מלשון העלם (והסתר)[39], ועד ל"עלמא דפרודא"[40], "עולם הקליפות וסטרא אחרא" (ככל פרטי הענינים שנתבארו בתניא[41] מעץ חיים[42]) – צריך לפעול שם הענין ד"יגי' חשכי", שהרי הנשמה לא ירדה למטה לתקן עצמה, אלא לתקן את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם (כמובא בתניא[43] מעץ חיים[44]), ועד שעושה מחלקו בעולם (כאמור לעיל מהי מהותו) – דירה לו ית' בתחתונים[45], ובמילא מובן שלא נשאר שריד ופליט מ"ריגלא דתרמודאי", ואדרבה כו',

ועי"ז שעוסקים בזה במשך זמן הגלות, הרי זה ממהר ומוריד למטה מעשרה טפחים שיקויים בפשטות היעוד[46] "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד", ועד ש"הלכו עמים רבים ואמרו לכו ונלכה אל הר הוי' אל בית אלקי יעקב"[47], כיון ש"בית יעקב" יהי' במעמד ומצב ש"בית יעקב לכו ונלכה באור הוי'"[48], אע"פ שזהו באופן ד"יעקב", מלשון "עקב"[49], בדוגמת "פתח ביתו".

וענין זה שייך במיוחד לאלו שתפקידם לחנך קטנים וקטנות בישראל – קטנים וקטנות בשנים, ועד"ז "קטנים" ו"קטנות" בעניני יהדות, אע"פ שהם גדולים בשנים בגשמיות, וכפי שהרבי נשיא דורנו הי' נוהג לומר[50] שיכול להיות מישהו עם זקן לבן שהוא "קטן" בעניני יהדות שבהם זקוק הוא לחינוך,

31) במאמר ספ"א; רפ"ז (לעיל ע' 409; ע' 414). וש"נ.
32) ראה תו"א וישב כט, ד ואילך. לקו"ת נשא כט, א ואילך. ברכה צח, סע"ב ואילך.
33) שם פל"ז ואילך.
34) משלי ו, כג.
35) שם כב, ו.
36) שם כ, כז.
37) ראה דב"ר פ"ד, ד.
38) תרומה כה, ח. וראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.
39) ראה לקו"ת שלח לז, סע"ד. ובכ"מ.
40) ראה תניא ספל"ג. ובכ"מ.
41) פ"ו.
42) שמ"ב ספ"ד.
43) פל"ז.
44) שכ"ו ספ"א.
45) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
46) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
47) ישעי' ב, ג.
48) שם, ה.
49) ראה תולדות כה, כו ובפרש"י.
50) ראה גם לעיל ריש ע' 182. וש"נ.

ועד כפי שענין החינוך שייך לכל אחד מישראל שעליו נאמר[51] "בנים אתם להוי' אלקיכם" – להיותו בבחי' קטן, כמ"ש[52] "כי נער ישראל ואוהבהו", כפי שרואים בפשטות שדוקא ביחס לקטן מתבטאת אהבת האב בגלוי יותר, ודוגמתו בכל אחד מישראל, כפי שמאריך הרב המגיד בכ"מ (בלקוטי אמרים ואור תורה[53]) במשלים ודוגמאות מהנהגת האב בנוגע לבנו הקטן, וכמבואר במאמר הידוע של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שנאמר בשמח"ת תרס"ו[54] – כי, עד כמה שיהי' גדול, הרי לגבי למעלה נקרא בשם "קטן", כמבואר בשערי אורה[55] שאפילו הגדול שבגדולים, הנה לגבי אדם העליון נאמר עליו "נער הייתי"[56], ודוקא בגלל זה – "ואוהבהו", שיומשך לו מבחי' "והוי' יגי' חשכי".

ו. והמעשה הוא העיקר[57]:

כיון שעדיין נשארו כמה ימים מ"יומי דחנוכה תמניא אינון", צריך להוסיף עוד יותר, ביתר שאת וביתר עוז, בעניני ובמבצעי חנוכה, הן בנוגע למבצע בין אנשי הצבא, והן בנוגע למבצע חינוך קטנים וקטנות כפשוטם ע"י מחנכים ומחנכות, ועד גם ל"קטנים" ו"קטנות" בידיעות ביהדות, תורה ומצוותי'.

ואין להסתפק בכך שרק מדליקים את "נר הוי' נשמת אדם" שבו, אלא יש לעשות זאת בדוגמת מ"ש[58] "בהעלותך את הנרות", "עד שתהא שלהבת עולה מאליי", היינו, שמתייגע עמו עד שרואה שהוא כבר באופן ש"עולה מאליי", ואינו זקוק לעזר ממנו,

וגם "על פתח ביתו מבחוץ" – שמאיר את גופו ונפשו הבהמית וחלקו בעולם, ועד שגם מהפך את ה"ריגלא דתרמודאי", שיהיו באופן ד"כליא[59] ריגלא דתרמודאי".

וע"פ המדובר כמ"פ[60] שכל ענין רוצים לקשר מיד עם פעולה גשמית – הנה נוסף על החלטות טובות שמקבלים בימי חנוכה, יתחילו מיד גם בפעולה בזה בשטח החינוך, שהרי בכמה בתי־ספר לומדים גם בימי חנוכה (עכ"פ באחד הימים), ובכל אופן יכולים למצוא את הילדים אם לא בבית־ספר – בחוץ, בבית הוריהם וכו',

ועאכו"כ שצריכה להיות ההחלטה למשך כל השנה כולה, ועד שלשנה הבאה יהי' אצל כל הילדים מעמד ומצב ש"קבעום (באופן של קביעות) . . בהלל והודאה","להודות ולהלל לשמך הגדול", כיון ש"כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך הוי'"[61].

ולכן נערכת התוועדות זו בכוונה ביום שבו יכולים למסור את הדברים מיד בכל מקום ע"י הטלפון – כדי שיספיקו לנצל ימי חנוכה אלו להשלים (אם לא פעלו בשלימות במשך ימי חנוכה שעברו) ולהוסיף (גם אם פעלו בהם בשלימות), שהרי בחנוכה רואים בגלוי שבכל יום מוכרח להיתוסף, והיינו, שאע"פ שגם ביום שלפנ"ז היתה הנהגתו באופן ד"מהדרין מן המהדרין", הנה כאשר מתבגר וניתוסף אצלו עוד יום, מוכרח להוסיף יותר ב"נר מצוה ותורה אור" ובנר חנוכה, שנלקח ממקור האור, בדוגמת אש מצור החלמיש (כמדובר לעיל[62]), אבל לא באופן של העלם, אלא דוקא באופן של גילוי ואור, ודוקא "על פתח ביתו מבחוץ", שאז רואים את האור בבית, אבל רואים אותו גם "בחוץ", ואדרבה, העיקר הוא "פרסומי ניסא"[63], שעיקרו "בחוץ".

וכיון ש"איש את רעהו יעזורו"[64], וכמבואר בארוכה בקונטרס החלצו[65], שע"י התדברות של רבים

51) פ' ראה יד, א.
52) הושע יא, א. וראה לקו"ש חכ"א ע' 20 ואילך. וש"נ.
53) בתחלתם.
54) ד"ה כי נער ישראל (סה"מ תרס"ר־תרס"ז ע' כז ואילך). וראה גם ד"ה זה דיום שמח"ת תשט"ז (תורת מנחם חט"ו ע' 116 ואילך).
55) שם פ"מ.
56) תהלים לז, כה.
57) אבות פ"א מי"ז.
58) ר"פ בהעלותך ובפרש"י.
59) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' קסז. ריש ע' קע. וש"נ.
60) ראה גם שיחת מוצאי זאת חנוכה דאשתקד סי"ח (תורת מנחם חע"ט ע' 56). וש"נ.
61) ישעי' סא, ט.
62) במאמר פ"ו (לעיל ע' 414). וש"נ.
63) שבת כג, ב.
64) שם מא, ו.
65) פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא [ס"ע רלב ואילך]).

ניתוסף בהצלחת הענין, והיינו, שנוסף לכך שבפשטות "תשועה ברוב יועץ"[66], נמשכת גם יותר ברכה והצלחה מלמעלה – מסתמא בודאי יתדברו בזה אלו שנמצאים כאן, וכן אלו ששומעים את הדברים ע"י הטלפון, רדיו וכו', בכל מקום שהם, כיצד להוסיף בכך ש"לכל בני ישראל היי' אור במושבותם"[67], כפי שיומשך ע"י "נר מצוה ותורה אור", בהוספת חיות בלימוד התורה באופן ש"ברכו בתורה תחילה"[68], ו"לימוד מביא לידי מעשה"[69] – ב"נר מצוה", ומזה יומשך גם בגשמיות כפשוטה שתהי' הוספה ב"לכל בני ישראל היי' אור במושבותם", ועד לאור גדול ד"והי' לך הוי' לאור עולם"[70], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

ז. בהמשך להאמור לעיל אודות ההוספה באופן דמוסיף והולך ואור במבצע חנוכה, הן כפשוטו, בנוגע להדלקת נרות חנוכה ואמירת "על הנסים" וכל הענינים הקשורים בזה, והן בענין של חנוכה כפי שקשור עם חינוך,

– שזהו היסוד של כל התורה ומצוותי', שתלוי באופן חינוך ה"גדיים" שבהתאם לכך יהיו נראים ה"תיישים"[71], או בלשון הכתוב[35] "חנוך לנער על פי דרכו", שאז בטוחים איך יהי' נראה המצב כש"יזקין" –

הנה "מצוה גוררת מצוה"[72] – להוסיף גם במבצע תורה, שיש לזה שייכות מיוחדת עם חנוכה, כפי שאומרים בנוסח "ועל הנסים": "להשכיחם תורתך", שהיתה מלחמה נגד ענין התורה כפי שהיא "תורתך",

ועד"ז במבצע תפילין – שכדי שיהי' "ונצחום", הרי זה עי"ז ש"וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך"[73], "אלו תפילין שבראש"[74],

ועד"ז מבצע מזוזה – שיש לו שייכות מיוחדת לחנוכה, שהרי הענין ד"נר חנוכה משמאל" הוא כשיש "מזוזה מימין"[75],

ועד"ז מבצע צדקה – כפי שמביא ר' נחמי' מדובראוונא[76] שבחנוכה "נוהגין הנערים העניים לסבב על הפתחים" (כהפי' בזה – בנוגע לצדקה ושכר לימוד של מלמדים[77]), ומצינו גם בדרושי חנוכה[78] אריכות הביאור בענין הצדקה (שעז"נ[79] "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא"),

ועד"ז בית מלא ספרים – שזהו ההיפך מ"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

ולאח"ז באים גם המבצעים הקשורים עם נשי ובנות ישראל – "שאף הן היו באותו הנס"[80], ובפרט כפי שמפרש רש"י ש"על יד אשה נעשה הנס": נרות שבת קודש [שעל זה אמרו[63] "הרגיל בנר הויין לי' בנים (או חתנים[81]) תלמידי חכמים", ומצינו בראשונים ב' פירושים בזה: חלקם מפרשים שקאי על נר שבת בלבד[82], וחלקם מפרשים שקאי על נר שבת וחנוכה[83], שבזה רואים גם קישור שני הענינים דשבת וחנוכה ביחד], כשרות האכילה ושתי', וטהרת המשפחה – ג' המצוות שראשי־התיבות שלהם חנ"ה

66) משלי יא, יב. כד, ו.
67) בא יו"ד, כג.
68) נדרים פא, א. וש"נ. וראה במאמר שנאמר בהתוועדות פ"ג (לעיל ע' 411).
69) קידושין מ, ב. וש"נ.
70) ישעי' ס, יט.
71) ראה ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב. ועוד.
72) אבות פ"ד מ"ב.
73) תבוא כח, יו"ד.
74) ברכות ו, א. וש"נ.
75) שבת כב, א.
76) השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סו"ס עתר (ממג"א ריש הל' חנוכה). וראה שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשכ"ה ס"ז (תורת מנחם חמ"ב ס"ע 74). וראה גם שיחת מוצאי זאת חנוכה הנ"ל סי"ז (תורת מנחם חע"ט ע' 55). וש"נ.
77) ראה גם שיחת ש"פ תולדות תשמ"א סמ"ג בהערה.
78) תו"א וישב כט, סע"ג ואילך. אוה"ת חנוכה רפח, ב ואילך.
79) משלי טז, לא.
80) שם כג, א.
81) ראה פרש"י שם. לקוטי מהרי"ח ח"ב – סדר התנהגות ערב שבת.
82) ראה פי' הר"ח, ועוד.
83) ראה פרש"י, ועוד.

(שקשור במיוחד עם חנוכה – בנוגע לחנה ושבעת בניו[84]), וכן ראשי־תיבות של ענין "החן", כמדובר ומבואר בכ"מ[85].

ויש להוסיף בנוגע להדגשה המיוחדת בעניני המבצעים השייכים לנשי ובנות ישראל:

נזכר לעיל (ס"ב) שבחנוכה יש לעולם ראש חודש – לפעמים יום אחד, ולפעמים שני ימים. ועד"ז מוכרח להיות במשך חנוכה יום השבת – לפעמים שבת אחת, ולפעמים שתי שבתות.

ובשנה זו – שהיא שנת העיבור, ויש בה מספר הימים היותר גדול שיכול להיות בימי השנה, כיון שחשון וכסלו שניהם מלאים (כמבואר בארוכה בהתוועדות דימי חודש תשרי[86]) – הנה גם בחנוכה ישנו מספר היותר גדול בימי ר"ח – שני ימים, וכן מספר היותר גדול של שבתות – שתי שבתות, הן בתחלת וראש ימי חנוכה והן בסיום וחותם ימי חנוכה.

ובזה יש רמז נוסף, ביחד עם נתינת כח נוספת בנוגע לעניני המבצעים דנשי ובנות ישראל – שהרי הענין דר"ח קשור עם אשה, שדומה ללבנה, כמבואר בארוכה[87] ומובן גם בפשטות, שבשמש אין שינויים במשך ימי החודש, משא"כ בלבנה יש שינויים במשך ימי החודש, ועד"ז באשה יש שינויים במשך ימי החודש – שזהו ענין הקשור עם מבצע טהרת המשפחה; ועד"ז הענין דשבת, שקשור במיוחד עם מבצע נרות שבת קודש.

ולכן כאן הזמן והמקום לעורר – בהוספה על האמור לעיל – לעסוק גם בנוגע לכל המבצעים הנ"ל ביתר שאת וביתר עוז, ובאופן של התייעצות בין אחד לחבירו, כדי שתהי' המעלה של קירוב (היפך הפירוד) כו' שאז זכות הרבים מסייעתם וכו' וכו', כמבואר בארוכה בקונטרס החלצו[65].

ח. וע"פ המדובר כמ"פ שרוצים לקשר כל ענין עם פעולה מיד על אתר, ובפרט שנמצאים במקום קדוש, בית־הכנסת ובית־המדרש, ובד' אמות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – הנה כרגיל כמ"פ במשך השנה יחלקו גם עתה שני שטרות ממטבע המדינה לכל הנמצאים כאן, הן בעזרת אנשים והן בעזרת נשים: האנשים – על מנת לנצלם למבצע חנוכה: ליתן אחד מהם לצדקה, והשני, לעשות בו דבר טוב, ומה טוב – ליתנו למי שיעוררו אותו שיתחיל להדליק נרות חנוכה; ועד"ז בנוגע לנשים ובנות – אחד ליתנו לצדקה, והשני לעשות בו דבר טוב, או להחליפו וליתן למי שיעוררו אותה בנוגע להדלקת נרות שבת קודש.

ולכן: אלו שיבצעו את חלוקת השטרות כפשוטה ע"י הטירחא בגופם, כפי שנקראים "טאַנקיסטן" – יעלו עתה בסדר מסודר, וכל הקהל ישארו לשבת במקומם, ואח"כ הם יחלקו את השטרות גם באופן מסודר.

ומסדר זה – לסדרים בכל עניני תורה ומצוותי' באופן מסודר, אבל מיוסד על מסירת נפש, כמבואר בכ"מ שעיקרא ושרשא דכולא צ"ל הענין של קבלת עול (כמ"ש בתניא[88]), שקשור עם מס"נ, אבל לאח"ז צריך שיומשך בעבודה מסודרת, בכללות עם ישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימיך"[89], ועד"ז בחיי כל אחד ואחת מישראל, מהמעמד ומצב שבו צ"ל באופן ד"ראשיכם", ועד לרגעים שבהם צריך לעמוד במעמד ומצב ד"שואב מימיך".

ובכל ענינים אלו – באופן מסודר, וביחד עם זה – מתוך שמחה וטוב לבב, ששמחה פורץ גדר[90], ולכן פוסק הרמב"ם בסוף הל' לולב בנוגע לכל אחד מישראל שצריך להתנהג כמו דוד המלך שהי' "מפזז ומכרכר בכל עוז"[91], כיון שבכל מקום שנמצא, ובפרט כשמקיים מצוה ולומד תורה, נמצא ביחד עם ארון

84) ראה הנסמן בלקו"ש ח"כ ס"ע 73.
85) ראה גם לעיל ריש ע' 27. ע' 42. וש"נ.
86) ראה גם לעיל ע' 75. וש"נ.
87) ראה הנסמן לעיל ריש ע' 302.
88) רפמ"א.
89) ר"פ נצבים.
90) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
91) ע"פ שמואל־ב ו, יד־טז.

הקודש, ש"אין בארון רק שני לוחות האבנים"[92], ששם היו עשרת הדברות באופן של חקיקה, היינו, לא כמו אותיות שכתובים בדיו על הקלף, שהם שני דברים שונים, אלא באופן שהאותיות חקוקים באבן של לוחות הברית, והרי זהו ענינו של יהודי, שכל ענין של יהדות נעשה חקוק בעצם מציאותו, ועד שלא שייך להפריד בינו לבין ענין של תורה ומצוותי'.

ט. ועי"ז יתוסף ביתר שאת וביתר עוז בפעולתיהם בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי', ובמיוחד בפעולות שעל ידם "והוי' יגי' חשכי" – שקשורים עם "נר" ברוחניות, שזהו כללות התורה ומצוותי', ו"נר" בגשמיות, שזהו במיוחד מבצע חנוכה ומבצע נרות שבת קודש.

וכמדובר כמ"פ שהכוונה והכח של המועדים ורגלים במשך השנה – שתהי' פעולה נמשכת (בסגנון הידוע[93]) במשך כל השנה כולה, עד שיבואו ימים אלו עוה"פ בשנה הבאה[94], שאז יהיו בתוספת אור, ועד לאור "שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם", כמבואר באגה"ק[95] בנוגע לאור שנמשך מידי שנה בשנה בר"ה, ועד"ז ב"ראש" של הפעולות במצוה ד"הוי זהיר בי' טפי"[96], שבימי חנוכה הרי זו מצות נר חנוכה.

ויה"ר שיעסקו בכל הענינים האלו מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך הרחבה, ובאופן דמוסיף והולך ואור,

והענינים המבלבלים מבפנים, ועאכו"כ הענינים המבלבלים מבחוץ, כולל גם מה ש"רגשו גויים ולאומים יהגו"[97] – יסתיימו "לריק ולבהלה", ואדרבה – ש"אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד"[46], עי"ז שיכירו שענינם הוא להיות "מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"[98], ובלשון הכתוב[47]: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר הוי'",

וה"עצה" שבינתיים – הנה "עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א־ל"[99],

ובגלוי ממש, למטה מעשרה טפחים – יהי' "לכל בני ישראל .. אור במושבותם"[67] ברגעים האחרונים של הגלות, ויעמדו באופן ד"קוממיות"[100], כפירוש רש"י: "בקומה זקופה", ובאופן כזה יצאו מהגלות, ומשיח צדקנו בראשנו, ובקרוב ממש.

י. (לאחרי חלוקת השטרות – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

ברצוני לחזור עוה"פ, שכל אחד יקח שני שטרות, אחד לעצמו, ואחד ליתן או לצדקה או לאחד מהמבצעים, ומה טוב שגם את הראשון ינצל עבור ענין הקשור עם יהדות, ובפרט בנוגע לענין המבצעים (ויכולים גם להחליפו – כפי רצונו הטוב).

והעיקר – שבתוככי שאר הענינים יוסיף גם ענין זה בהתמדה ושקידה בלימוד התורה ובהידור בקיום מצוותי', ולא להסתפק בכך, אלא שיהי' באופן של "מהדרין מן המהדרין" בכל ענינים אלו.

ואז בטוחים שמימי חנוכה מאירים באים אח"כ באופן דמוסיף והולך ואור גם לימי הפורים, שעל שניהם נאמר שלא יבטלו אפילו לעתיד לבוא[101], שמזה רואים גודל הענין שלהם.

וזה נעשה ע"י מעשינו ועבודתנו ב"נר מצוה", שזהו קיום המצוות, וב"תורה אור", שזהו לימוד התורה, ו"דרך חיים תוכחת מוסר"[34], שזוהי פנימיות התורה, כמבואר בארוכה בדרושים על פסוק זה באור התורה להצמח צדק[102] ובקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר נ"ע וכו'[103].

92) מלכים־א ח, ט.
93) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 217. וש"נ.
94) ראה לקו"ת ברכה צח, ב.
95) סי"ד.
96) שבת קיח, ב.
97) תהלים ב, א.
98) ישעי' מט, כג.
99) שם ח, יו"ד.
100) בחוקותי כו, יג.
101) מדרז"ל – הובא באגרת הטיול (לאחי המהר"ל) חלק ה דרוש אות מ. ס' החיים (להנ"ל) ח"ג (ס' פרנסה) רפ"ז. וראה גם ירושלמי תענית פ"ב הי"ב.
102) עה"פ (נ"ך ס"ע תקסח ואילך).
103) בתחלתו.

ו"המעשה הוא העיקר"[57] – שייעשה בפועל ולמטה מעשרה טפחים, ובשמחה ובטוב לבב.

ויה"ר שבקרוב נשלים את החינוך של כל הקטנים והקטנות בשנים, ואת החינוך של כל ה"קטנים" וה"קטנות" בידיעות וביהדות, ונראה בעיני בשר את החינוך של ביהמ"ק השלישי, ובעגלא דידן.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל בעצמו לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאַוואָ". ואח"כ צוה לנגן הניגון "הושיעה את עמך", והניגון "ופרצת".

אח"כ ברך ברכה אחרונה ואמר: אלו שנתחייבו בברכה אחרונה – מן הסתם יברכו ברכה אחרונה.

טרם צאתו התחיל לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו"].

בס"ד. שיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה, ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

א. "זאת חנוכה", שהוא היום השמיני של חנוכה, יש לו שייכות ליום הראשון של חנוכה (נוסף לכך שקביעותם באותו יום בשבוע) – כמודגש בנוגע לנרות חנוכה, ש"בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך (עד ליום השמיני שמדליק אחת), ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (עד ליום השמיני שמדליק שמונה)[1]; וכיון ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[2], נמצא, שהן ביום הראשון והן ביום השמיני ישנם ב' הענינים דנר אחד ושמונה נרות.

ושייכות זו מודגשת גם בקריאת התורה דימי חנוכה – בפרשת קרבנות הנשיאים:

הקריאה של יום ראשון דחנוכה היא (לא מ"ויהי המקריב ביום הראשון"[3], אלא מהפסוקים שלפנ"ז) אודות כללות הענין דקרבנות הנשיאים, ש"ראו .. להתנדב כאן תחלה"[4], ו"לאחר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת המשכן, נשאם לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו", ו"לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה"[5] ש"נשיא אחד ליום .. יקריבו"[6] – שכל זה שייך לקרבנות של כל הנשיאים שהקריבו כל אחד ביומו, ואעפ"כ קורין זאת ביום הראשון, לפי שכולל את כל שאר הימים (כמו בנוגע לנר חנוכה, שגם לדעת ב"ה ש"יום ראשון מדליק אחת", הנה בהדלקת נר אחד בפועל כלולים בכח הנרות של כל הימים שלאח"ז. וכמדובר בהתוועדות שלפנ"ז[7] שמובן גם בפשטות מזה שכל הנס דחנוכה הי' עי"ז שמצאו את פך השמן בכ"ה בכסלו, כך, שיום זה כולל את כל ימי חנוכה).

ועד"ז ביום השמיני של חנוכה – שקורין לא רק "ביום השמיני גו'"[8], אלא גם את הסך־הכל של כל קרבנות הנשיאים, ומקדימים לזה "זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו"[9] – שהוא יום הראשון, ואעפ"כ קורין זאת ביום השמיני, שכולל כל הימים שלפניו עד ליום הראשון.

ומודגש גם בהמשך הקריאה בפ' בהעלותך את הנרות, כפירוש רש"י[10]: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא הי' עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך, שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות" – שהרי ענין זה (חלישות דעתו של אהרן והפיוס ע"י הדלקת הנרות) הי' לאחרי שכל י"ב הנשיאים הקריבו את

1) שבת כא, ב.
2) עירובין יג, ב. וש"נ.
3) נשא ז, יב.
4) פרש"י שם, ג.
5) פרש"י שם, יו"ד.
6) שם, יא.
7) שיחת נר ו' דחנוכה ס"ב (לעיל ע' 417).
8) שם, נד.
9) שם, פד.
10) ר"פ בהעלותך.

קרבנותיהם (החל מהנשיא שהקריב ביום הראשון), וכל זה נכלל בקריאה של יום השמיני שכולל את כל הימים שלפניו עד ליום הראשון.

ב. ענין זה מודגש יותר בקביעות שנה זו, שיום השמיני של חנוכה חל בשבת:

נוסף על מעלת יום השבת מצד עצמו, שהוא לא רק אחד משבעת ימי השבוע, אלא יש בו המעלה המיוחדת דיום השביעי, ש"כל השביעין חביבין", בימים, בשנים ובצדיקי עולם[11] – הרי הוא גם הסך הכל שכולל את כל ששת ימי השבוע שעולים ונכללים בשבת, כמ"ש[12] "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם", שהשמים והארץ וכל צבאם (שנבראו בששת הימים) מתעלים למעמד ומצב של כליון ושלימות, באופן של "חמדת ימים"[13].

וכיון שיום השמיני דחנוכה חל בשבת, שכולל את כל ימי השבוע, מודגשת יותר שייכותו לכל ימי חנוכה.

אמנם, לכאורה, הענין שיום השבת כולל את כל ששת ימי השבוע אינו כולל את יום השבת שלפנ"ז, יום ראשון של חנוכה.

אבל ישנו ענין נוסף ביום השבת – ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"[14], שקאי לא רק על ששת ימי השבוע, אלא גם על יום השבת, שגם הוא מתברך מיום השבת שלפניו (שהרי לא מסתבר לומר שרק ששת ימי השבוע מקבלים ברכה מיום השבת, ולא יום השבת)[15]. ומתאים גם עם המבואר בקבלה וחסידות שענין השבת בספירות הוא בבינה ובמלכות[16], ובנדו"ד, שמיום השבת, בחי' בינה, מתברכין כולהו יומין, ששת ימים שהם כנגד שש מדות (ז"א), וגם מלכות, השבת שלאחריו[17].

[אלא שבזה גופא, הנה נוסף על הצד השוה בין ששת ימי השבוע ליום השבת שכולם מקבלים מיום השבת, יש גם חילוק בין הברכה שנמשכת לששת ימי השבוע לברכה שנמשכת ליום השבת. וע"ד שמצינו בפרשת השבוע[18] בנוגע לברכת יוסף לבנימין "אלקים יחנך בני", ש"בשאר שבטים שמענו חנינה, אשר חנן אלקים את עבדך[19], ובנימין עדיין לא נולד, לכך ברכו יוסף בחנינה" – שנוסף על הצד השוה בענין החנינה שישנו בכל השבטים, יש גם חילוק ביניהם, אם החנינה היא מיעקב או מיוסף].

ומזה מובן גם בנוגע לענין התכללות ועליית כל ימי השבוע ביום השבת שלאחריהם – דכיון שבכל ששת ימי השבוע ישנה הברכה מהשבת שלפנ"ז, הרי מובן, שבהתכללותם ועלייתם בשבת שלאח"ז עולה ונכלל גם השבת שמיני' מתברכין[20].

ועפ"ז מובנת השייכות של השבת שבו חל יום השמיני דחנוכה עם השבת שבו חל יום ראשון דחנוכה – הן מצד המשכת הברכה מיום השבת על כל ימי השבוע, והן מצד התכללות ועליית כל ימי השבוע ביום השבת.

ג. והמעשה הוא העיקר – כלשון המשנה[21], ובלשון החסידות[22] – שמכל ענין צריך להיות "בכן" בנוגע לפועל, ביום זה ובימים שלאח"ז – בנוגע להוראה מכללות הענין דחנוכה, שצ"ל באופן המובן לכל אחד מישראל, כולל גם קטן מישראל שהגיע לחינוך ומחנכים אותו גם במצות נר חנוכה, שכיון

11) ויק"ר פכ"ט, יא.
12) בראשית ב, א.
13) נוסח תפלת שבת. וראה מחזור ויטרי תפלת שבת סק"ג. בעה"ט עה"פ שם, ב. וראה גם לעיל ע' 392. וש"נ.
14) זח"ב סג, ב. פח, א.
15) ראה גם תורת מנחם חע"ד ע' 142. וש"נ.
16) ראה לקו"ת אמור לו, ב. וראה גם תורת מנחם שם ס"ע 330. וש"נ.
17) ראה גם תורת מנחם ח"כ ס"ע 84 ואילך, ובהערה 6 שם. וש"נ.
18) מג, כט ובפרש"י.
19) וישלח לג, ה.
20) ראה גם תורת מנחם ח"פ ע' 312. וש"נ.
21) אבות פ"א מי"ז.
22) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' יא. וראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 383. וש"נ.

שענינה אור, הרי זה שייך גם לקטן שעדיין אינו בן חמש למקרא, שגם הוא מבחין כבר בין אור לחושך כו'[23].

ובכן: כבר דובר ונכתב ונדפס בכ"מ, שכל עניני תומ"צ – "נר מצוה ותורה אור"[24], כולל גם "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[25] ו"בכל דרכיך דעהו"[26], שזוהי "פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה"[27] – צריכים להיות באופן דמוסיף והולך ואור, כמודגש במצות נר חנוכה, שאע"פ שבלילה השני הדליק כבר שתי נרות ובכך קיים את המצוה באופן ד"מהדרין מן המהדרין"[1], הנה בבוא הלילה השלישי עליו להדליק נר נוסף, דכיון ש"ימים יוצרו"[28], ו"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"[29], הנה כשניתוסף עוד יום, מוטל עליו הציווי (שהוא גם נתינת כח) "מעלין בקודש"[1].

והוראה נוספת – מזה שהדלקת נר חנוכה צריכה להיות "על פתח ביתו מבחוץ"[1], והיינו, שצריך להאיר גם את החוץ.

ולהעיר, שענין זה מתחיל מכללות ירידת הנשמה למטה להתלבש בגוף – כמבואר בתניא[30] (מעץ חיים[31]) ש"הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו', ולא הוצרכה להתלבש בעוה"ז כו' רק להמשיך אור לתקנם כו'" – לתקן את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם.

ובהקדמה:

ירידת הנשמה למטה היא ירידה גדולה ועצומה לגבי דרגתה בהיותה למעלה, ובלשון החסידות[32] שבהיותה למעלה הי' אצלה אלקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות, ואילו בירידתה למטה, הנה גם כשהיא בטהרתה ופשיטותה נעשה אצלה מציאות בפשיטות ואלקות בהתחדשות.

וכן הוא גם ע"פ נגלה דתורה – כדאיתא בגמרא[33] ש"הולד .. במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה .. וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה" – שזהו דבר איום ("אַ מורא'דיקע זאַך"), שלאחרי שהיתה לו שייכות לכל התורה כולה, ולא סתם שייכות, אלא שלימדוהו את כל התורה כולה, הנה בשעתא חדא וברגעא חדא "משכחו (לא רק פרט אחד כו', אלא) כל התורה כולה", וכפי שרואים בפשטות שלאח"ז צריך ללמוד עם התינוק מהתחלת התורה.

וכיון שירידת הנשמה למטה היא ירידה גדולה ועצומה, הרי בודאי שלאח"ז צריכה הנשמה תיקון כו'[34]. ואעפ"כ, לא זו היא התכלית, כי אם תיקון הגוף ונה"ב וחלקו בעולם – שזהו תוכן הענין שצריך להאיר בחוץ.

ומובן שהוראות הנ"ל שייכות לכל ימי השנה, אלא שבימי חנוכה יש על זה נתינת כח מיוחדת מצד ההשפעות והגילויים מלמעלה ע"י קיום מצות נר חנוכה, שעי"ז תהי' עבודה זו בנקל יותר במשך כל ימי השנה.

ד. וע"פ תורת הבעש"ט[35] שמכל ענין צ"ל הוראה בעבודת ה', מובן, שנוסף על ההוראות הנ"ל מכללות הענין דחנוכה בכל השנים, צ"ל הוראה גם מקביעות שנה זו שיום הראשון ויום השמיני דחנוכה הם בשבת.

23) ראה גם שו"ע אדה"ז או"ח סשמ"ג ס"ג. וש"נ.
24) משלי ו, כג.
25) שם פ"ב מי"ב.
26) שם ג, ו.
27) ברכות סג, א.
28) תהלים קלט, טז.
29) שבת עז, ב.
30) פל"ז (מח, ב).
31) שכ"ו ספ"א.
32) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקלד [ח"ד ע' א'רסט] ואילך. סה"מ תש"ו ע' 30. ועוד.
33) נדה ל, ב.
34) ראה גם תניא עם לקוט פירושים מרבותינו נשיאינו לשם (אות סח – תרפא, א). וש"נ.
35) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

ובהקדמה:

בנוגע לכללות ענין העבודה ישנה הטענה של זה ש"אקדמי' טעניתא"[36] שלכל לראש צריך להבטיח את בריאות הגוף, שהרי "היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) ה' הוא"[37], כיון שבלאה"כ אי אפשר לעסוק בעבודת ה'; וכמו"כ צריך להבטיח את פרנסת אשתו ("שארה כסותה גו'"[38]) ובניו ובנותיו, שבשביל זה צריך לעסוק בעניני העולם, כמ"ש[39] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", היינו, שכדי שתומשך ברכת ה' צ"ל גם העשי' שלו; ורק לאחרי שיאכל ויישן וכו' כדבעי, ויעסוק גם בעניני העולם – טוען הוא – אזי יוכל להתפנות לעסוק בעניני תומ"צ, משא"כ לפנ"ז, כאשר עניניו הגשמיים מפריעים לעסק התומ"צ.

ומביא ראי' מדברי אביי[40] "אי אמרה לי אם (אומנתו, אף שלא הי' חייב בכבודה כמו בכבוד אמו) קריב כותחא (אפילו ציווי עבודה קלה היתה מבטלת אותי), לא תנאי" (לא הייתי שונה כמו ששניתי) – שאם כך אמר אביי, ואפילו בנוגע לטירחא קלה, הרי עאכו"כ כשמדובר אודות אנשים כערכנו, ובנוגע לטרדת הפרנסה, שבודאי מבלבלת ללימוד התורה.

ומוסיף לטעון: בשלמא אילו היו דורשים ממנו ללמוד תורה ולקיים מצוות באופן ד"מצות אנשים מלומדה"[41] – מהיכי תיתי; אבל דורשים ממנו ללמוד בהבנה והשגה והתבוננות עמוקה וכו', וכמודגש בענין דחנוכה, שעניני התומ"צ צריכים להיות באופן של "נר מצוה ותורה אור", והיינו, שלא די בכך שיש נר, שמן ופתילה, והמנורה מונחת בהיכל, אלא צריך לפעול ש"יאירו שבעת הנרות"[42], היינו, ששבעת הנרות שהם המדות[43] יאירו באור החכמה והשכל, כך, שלא די ב"מצות אנשים מלומדה", אלא יש צורך בשלימות העבודה דמדות ומוחין, כל חד לפום שיעורא דילי'.

ועוד זאת בנוגע למעלת שלימות העבודה שמודגשת בנר חנוכה (שלא שמים לב אודותה) – ש"אין לנו רשות להשתמש בהן"[44]:

הפירוש הפשוט כפי שיודע בן חמש למקרא הוא – שאסור להשתמש בנרות חנוכה כדי לאכול או לקרוא לאורם[45]. ובזה מודגשת מעלת נרות חנוכה לגבי נרות שבת – שהרי בנוגע לנרות שבת איתא בשו"ע[46] שעל ידם ניתוסף עונג באכילת סעודת שבת (כולל גם בענין הרוחני שבסעודת שבת כו'), משא"כ בנוגע לנרות חנוכה שאסור להשתמש בהם.

ומזה מובן גם בנוגע להשתמשות בנר חנוכה באופן נעלה יותר – למעלה מהשגתו של בן חמש למקרא, שיכולים למשוך את לבו רק ע"י מיני מתיקה או ממון וכיו"ב, ורק לאחרי שיגדל יכולים לדבר עמו אודות השכר של עוה"ב וכו' (כמ"ש הרמב"ם[47]) – שאין לנו רשות להשתמש בהן גם ע"י הדלקתן כדי לקבל שכר בעוה"ב!

והגע עצמך:

הוא יודע גודל המעלה של נרות חנוכה, כולל גם המובא בחסידות[48] מפע"ח[49] ש"להדליק נר חנוכה" ר"ת נחל, שזהו"ע "נחל עדניך תשקם"[50], היינו, לא רק המשכה מבחי' הנהר שיוצא מעדן בבחי' ריחוק, אלא המשכה בקירוב מהעדן עצמו, ובעדן גופא (שיש בו כמה דרגות) הרי זה "עדניך", בחי' עדן עילאה

36) זח"א קעט, ב.
37) רמב"ם הל' דעות רפ"ד (וראה תורת מנחם ח"פ ע' 345. וש"נ).
38) משפטים כא, יו"ד.
39) פ' ראה טו, יח.
40) עירובין סה, א (ובפרש"י).
41) ישעי' כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב).
42) בהעלותך ח, ב.
43) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.
44) נוסח "הנרות הללו".
45) ראה טושו"ע או"ח רסתרע"ג.
46) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"ג ס"ב. וש"נ.
47) פיהמ"ש סנהדרין ר"פ חלק.
48) סד"ה מאי מברך דש"פ מקץ ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' עה).
49) שער החנוכה פ"ד.
50) תהלים לו, ט.

סתימאה כו'[51]; וכיון שצמאה נפשו לקבל מבחי' עדן סתימאה, רוצה להדליק נר חנוכה, שעי"ז יומשך לו מבחי' עדן סתימאה.

ועל זה אומרים: "אין לנו רשות להשתמש בהן" כדי לקבל מעדן סתימאה!... אלא עליו להדליק נר חנוכה רק בגלל שהקב"ה "קדשנו במצוותיו וצוונו". – הוא אמנם יקבל עי"ז מעדן סתימאה, אבל לא בגלל זה מקיים את המצוה, אלא רק בגלל ציווי הקב"ה.

ובכן: כיון שהעבודה צריכה להיות (לא באופן ד"מצות אנשים מלומדה", אלא) באופן הכי נעלה האמור לעיל – איך יוכל למלא זאת בהיותו מוטרד מעניניו הגשמיים שמבלבלים אותו?!

ה. ועל זה באה ההוראה מהקביעות דהתחלת וסיום חנוכה ביום השבת:

ענינו של יום השבת – "שיראה אדם .. כאילו כל מלאכתו עשוי', ואין לך עונג גדול מזה"[52] (דאף שזהו רק "כאילו", הרי גם דמיון בתורה הוא ענין אמיתי), והיינו, שלא נאמר ששבת הוא למעלה לגמרי מענין המלאכה – כיון שזהו ענין חיובי שעל ידו נעשה הקיום של סדר ההשתלשלות באופן ש"נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית"[53], אלא שזהו באופן ש"כל מלאכתו עשוי'".

וכיון שתורת אמת אומרת ש"כל מלאכתו עשוי'", הרי כן הוא באמת. ומה שטוען שאינו רואה זאת בעיני בשר, הרי זה לפי שעיניו סגורות; לא העינים הרוחניות, אלא עיני בשר, שאילו היו פתוחות, הנה אפילו לפני קיום היעוד[54] "וראו כל בשר וגו'" (לא רק "עיני בשר", אלא הבשר עצמו[55]), הי' רואה שכל מלאכתו עשוי'.

ובכן: כאשר יהודי טוען שעיניו העולם מבלבלים אותו מעבודת ה', הנה על זה באה ההוראה מענין השבת – שצריך להעמיד את עצמו במעמד ומצב שיראה כאילו כל מלאכתו עשוי', שאז נעשית ההתעסקות במלאכה באופן שאינה מבלבלת אותו מעבודת ה'.

ו. ובפרטיות יותר:

בנוגע לשבת חנוכה מצינו דין "הרי שאין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו .. נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם וכו'"[56], וגם במעמד ומצב כזה אומרת התורה שצריך שיראה עצמו כאילו כל מלאכתו עשוי', כך, שיהי' אצלו עונג שבת.

והרי האפשריות לכך שיהי' אצלו עונג שבת גם במעמד ומצב שאין לו אלא פרוטה אחת – תלוי' ברצונו, כפי שמצינו בהלכות שבת[57] ש"מותר להתענות תענית חלום בשבת .. (לפי ש)התענית הזה תענוג הוא לו", וכמבואר בהמשך תרס"ו[58] שהרצון מושל על התענוג, עד שבכחו להפוך את התענוג, שבמקום להתענג מאכילה ושתי' – יתענג מענין התענית.

ועד"ז בנדו"ד, שיכול לפעול על עצמו שירגיש שלא חסר לו מאומה (כל מלאכתו עשוי') – כידוע הסיפור[59] אודות ר' זוסיא מאַניפאָלי, שהי' עני מרוד ומדוכא ביסורים, שהרב המגיד שלח אליו א' התלמידים כדי שילמד ממנו כו', ואמר ר"ז שאינו מבין מדוע שלחו הרב המגיד אליו, בה בשעה שלא חסר לו מאומה!... וכיון שר"ז הי' איש אמת, הרי אמירתו שלא חסר לו מאומה היתה בגלל שהרגיש כך באמת, והיינו, לפי שהי' שקוע כ"כ בלימוד התורה, באופן של "יחוד נפלא וכו'"[60], עד שלא הרגיש כלל שחסר לו משהו בעניניו הגשמיים,

---

51) ראה זח"ג רצ, רע"א. הובא בלקו"ת שלח מח, ב.
52) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א. וש"נ.
53) שבת קיט, ב. וש"נ.
54) ישעי' מ, ה.
55) ראה תו"ח תצוה תפב [ח"ב שכט], א ואילך. שער האמונה פכ"ה.
56) רמב"ם הל' חנוכה בסופן. וראה לקמן סי"ד. וש"נ.
57) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ח ס"ג. וש"נ.
58) ע' ע [ס"ע צג] ואילך. וראה גם תורת מנחם חס"ז ע' 428. וש"נ.
59) ראה גם תורת מנחם ח"פ ע' 218 הערה 109. וש"נ.
60) תניא פ"ה.

וכפי שהתבטא הרב המגיד[61] בנוגע למעמדו ומצבו בגשמיות, שלא הי' אפילו שולחן וכסא וכו': "אין דער היים איז עפעס גאָר אַנדערש", היינו, שכאשר נמצאים "בבית" אזי צריכים שולחן וכסא וכו', אבל כשנמצאים "בדרך", "באכסניא" (שדוגמתו הוא כללות המעמד ומצב בעוה"ז שהוא רק כ"פרוזדור"[62]) – אין זה נורא כ"כ!

וענין זה שייך לא רק ליחידי סגולה שיש להם הבנה והשגה בקבלה וחסידות, חקירה וכו', ושייכים לדרגות נעלות ביחודא עילאה כו', כמו ר"ז הנ"ל, אלא שייך גם לכל אחד מישראל לפי ענינו,

– וכפי שאמר ר"ז[63], שכשיבוא בפני ב"ד של מעלה, לא יתבעו ממנו מדוע לא הי' בדרגת כל הצדיקים כו', אלא יתבעו ממנו מדוע לא הי' במעמד ומצב כפי ש"זושא" יכול וצריך להיות –

ועד שמצד ענין הבחירה[64], הרי זה שייך לא רק בעניני קדושה, אלא גם בעניני העולם, ואפילו אצל אומות העולם – שיכולים להיות שקועים בדבר מסויים עד שלא מרגישים שחסר משהו, כפי ששמעו כמה סיפורים מאנשי צבא (לאו דוקא מבנ"י, אלא אפילו מאוה"ע, להבדיל), שגם מי שנפצע מכדור של רובה, רח"ל, הנה בהיותו בעיצומה של המלחמה לא הרגיש בכך כלל, והמשיך להלחם, לרוץ ולירות כו', לנצח את האויב, ורק אח"כ הבחין שהוא פצוע!...

ואם הדברים אמורים בנוגע לעניני העולם, עאכו"כ שכן הוא בעניני קדושה (שמהם נשתלשלו עניני העולם) – שיהודי יכול להעמיד את עצמו במעמד ומצב שיהי' שקוע בלימוד התורה עד כדי כך שלא ירגיש שחסר לו משהו[65], ועד ששוכח לגמרי מחיזו דהאי עלמא!

ז. ובנוגע לפועל:

כאשר פוגשים יהודי שהוא במעמד ומצב ד"משתשקע החמה"[1] (ועד"ז בנוגע לעצמו, ברגעים שבהם נמצא במעמד ומצב כזה), וחושבים שכדי לפעול עליו צריך להתחיל מדבר קל, ואח"כ ילך מן הקל אל הכבד, תחילה מצוה קלה ואח"כ מצוה חמורה ועד לחמורה שבחמורות (עד שיפעל עליו לקיים כל תרי"ג מצוות), תחילה באופן ד"מצות אנשים מלומדה" ואח"כ באופן נעלה כו' – צריך לידע שההליכה מן הקל אל הכבד היא סדר העולם, אבל יהודי צריך לילך "מלכתחילה אַריבער"[66], ולהתחיל מיד עם ענין של נס.

ועד שגם בהיותו במעמד ומצב ד"משתשקע החמה" יש בכחו לפעול על עצמו שיורגש אצלו ש"כל מלאכתו עשוי", כך, שלא חסר לו מאומה, ויכול לעסוק בלימוד התורה וקיום המצוות ללא בלבולים, החל ממצות הדלקת נר חנוכה שמקיימה בשמחה – לא שמחה מעושה, שצובט את לחייו ומכריח את עצמו לרקוד, אלא שמחה אמיתית, ועד שכאשר גוי, להבדיל, עובר ברחוב, רואה שהוא שמח ומאיר ב"נר מצוה ותורה אור".

וכאשר יהודי פועל על עצמו שירגיש שלא חסר לו מאומה, נותן לו הקב"ה את כל צרכיו באופן שאכן לא יחסר לו מאומה.

וכיון שכל העילויים דלעת"ל תלויים במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות[67] – הרי זוהי ההכנה למעמד ומצב דימות המשיח ש"לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה וכו' וכל המעדנים מצויים כעפר"[68], ועד לקיום היעוד[69] "והי' לך ה' לאור עולם", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בעגלא דידן.

---

61) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 29 ואילך. וראה גם תורת מנחם חס"א ע' 93 הערה 112. וש"נ.
62) אבות פ"ד מט"ז.
63) ראה גם שיחת ש"פ מקץ, ד' טבת תשל"ג ס"ד (תורת מנחם חע"א ע' 12). וש"נ.
64) ראה סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט בשוה"ג. וראה גם תורת מנחם חע"ד ס"ע 270. וש"נ.
65) בענין זה נזכר גם שהחיוב דלימוד התורה הוא גם על מי שהוא בעל יסורים (ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסקנ"ה. וש"נ).
66) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריז. וראה גם לעיל ע' 126. וש"נ.
67) תניא רפל"ז.
68) רמב"ם הל' מלכים בסופן.
69) ישעי' ס, יט.

* * *

ח. נוסף על האמור לעיל אודות ההוראה מכללות ענין השבת ש"כל מלאכתך עשוי", צריכה להיות הוראה גם מזה שבשנה זו יש בחנוכה שתי שבתות[70], אשר, ע"פ תורת הבעש"ט הנ"ל בודאי יש גם בזה הוראה, ולכאורה, מה ניתוסף בכך שיש בחנוכה (לא רק שבת אחת, אלא) שתי שבתות?

ועוד זאת, שההוראה משבת הב' דחנוכה, שלכאורה היא הוראה בפני עצמה, קשורה בהכרח עם ההוראה משבת הא' דחנוכה, שהרי דוקא כשיום ראשון דחנוכה חל בשבת, חל גם יום השמיני דחנוכה בשבת, ואז יש בחנוכה שתי שבתות.

והיינו, שאין זה כמו בלימוד התורה שאפשר ללמוד ענין אחד בפני עצמו, "פרק אחד או הלכה אחת", באופן ד"בלבד"[71], כהפירוש בתורת הבעש"ט[72] שאין זה באופן שלומד דבר מתוך דבר, ואעפ"כ, יש בזה כל התוקף דלימוד התורה, שצ"ל באופן ד"ברכו בתורה תחלה" (ואסור ללמוד קודם ברכת התורה)[73] וכו', ואילו בנדו"ד, ההוראה משבת הב' דחנוכה אינה יכולה להיות בפני עצמה, אלא היא קשורה בהכרח עם ההוראה משבת הא' דחנוכה.

ט. ויובן בהקדם מאמר רז"ל[74] "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים":

לכאורה אינו מובן מהו הצורך ב"שתי שבתות" – אם ענין השבת הוא נעלה כ"כ שע"י שמירתו באה הגאולה, למה לא מספיק שבת א', ומהי התועלת בכך שניתוסף בכמות עוד שבת?

ומבואר בלקו"ת[75], ש"שתי שבתות" הם ב' בחי' שבת שיש בכל שבת, שלכן אין זה בסתירה למאמר רז"ל בירושלמי[76] "אילו היו ישראל משמרין שבת א' כתיקונה מיד הי' בן דוד בא", כיון שב"שבת א' כתיקונה" ישנם "שתי שבתות", ב' בחי' שבת.

וענין זה מודגש יותר בקביעות שנה זו שיש בחנוכה שתי שבתות – לא רק ב' בחי', אלא שתי שבתות כפשוטם.

י. ויובן בהקדם כללות ענין השבת – שנוסף על הציווי "לא תעשה כל מלאכה"[77], יש גם מצות עשה "וביום השביעי תשבות"[78] (כמ"ש הרמב"ם[79]), וכפי שמבאר הרגצ'ובי[80] שאין זה רק ענין של העדר (שביתה ממלאכה), אלא יש בזה גם ענין חיובי – ענין המנוחה (וכפי שמבאר גם הנפק"מ לדינא). וכמובן גם מדברי המדרש[81] "מה הי' העולם חסר מנוחה, בא שבת בא מנוחה" – שגם לאחרי שנשלמה המלאכה, באופן ש"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"[82], שאז יש כבר בדרך ממילא שלילת והעדר המלאכה, עדיין הוצרך להיות הענין החיובי דמנוחה.

ובנוגע לענין המנוחה גופא – מבואר בחסידות[83] (גם בהמשך תרס"ו[84]) שישנה המנוחה שבאה לאחרי היגיעה במלאכה, שמנוחה זו קשורה עדיין עם המלאכה והיא בערך אלי', שככל שתגדל היגיעה במלאכה, כך יגדל התענוג במנוחה שלאחרי המלאכה, והיינו, שהוא שייך עדיין לענין וגדר המלאכה, אלא כיון שכבר התייגע בשלימות, ואי אפשר לדרוש ממנו יותר, אזי נותנים לו ענין המנוחה; וישנו ענין נעלה ביותר במנוחה, שאינו שייך כלל לענין המלאכה, וכמו במלך שאסור בעשיית מלאכה (במכ"ש מזה ש"כיון שנתמנה פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה"[85]), כיון שצריך להיות "מלך ביפיו

70) ראה גם שיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה תשכ"ג ס"ד ואילך (תורת מנחם חל"ה ע' 333 ואילך). לעיל ע' 371.
71) אבות פ"ו מ"ג.
72) כש"ט סכ"ב.
73) נדרים פא, א. וש"נ. וראה שו"ע אדה"ז או"ח רסמ"ז. וש"נ.
74) שבת קיח, ב.
75) בהר מא, א.
76) תענית פ"א סה"א.
77) יתרו כ, יו"ד.
78) משפטים כג, יב.
79) ריש הל' שבת (ורפכ"א).
80) צפע"נ לרמב"ם שם. וראה גם תורת מנחם חע"ח ס"ע 326 ואילך. וש"נ.
81) ראה ב"ר פ"י, ט (ובפי' מת"כ). פרש"י בראשית ב, ב. מגילה ט, א (ד"ה ויכל). תוד"ה חצבה – סנהדרין לח, א.
82) בראשית א, לא.
83) ראה לקו"ת שם מב, ג ואילך.
84) ע' תקמג [תשטו] ואילך.
85) קידושין ע, א.

תחזינה עיניך"[86], והתענוג שבמנוחה זו גדול יותר שלא בערך מאשר התענוג שבא לאחרי היגיעה במלאכה.

ואלו הם ב' הבחי' שבכל שבת: המנוחה ממלאכה היא ב"מעלי שבתא", בהיותו עייף וייגע ומזיע מרוב היגיעה במלאכה בערב שבת, ועד לאופן של ריצה כו' (כפי שמצינו שהרץ בערב שבת בין השמשות והזיק פטור מפני שרץ ברשות[87]), כיון שכל הענינים שבערב שבת צריכים להיות באופן של ריצה ויגיעה כו'; ולאח"ז, ב"יומא דשבתא" ישנו עצם ענין המנוחה שאינו קשור ולמעלה משלילת המלאכה, ועד לשלימות ענין המנוחה בזמן של "רעוא דרעוין"[88], שהוא בדוגמת הענין ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[89].

ולהעיר, שב' בחי' אלו ישנם גם ב"יום שכולו שבת כו'" דלעתיד לבוא:

לדעת הרמב"ם[90] ששלימות השכר היא בעולם הבא לנשמות בלא גופים – הנה לפנ"ז ובתור הכנה לזה יהי' הזמן ש"לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה .. וכל המעדנים מצויין כעפר"[68], שזהו באופן שישנם עדיין גדרי העולם – רעב ומלחמה (שצריך לשלול אותם) ומעדנים כו'; ולמעלה מזה הוא שכר הנשמות כפי שהם למעלה לגמרי מהגבלת הגוף וגדרי העולם.

ולדעת הרמב"ן[91] ששלימות השכר היא לנשמות בגופים (כפי ההכרעה בקבלה וחסידות[92]) – כמדובר כמ"פ[93] שלע"ל יהיו ב' תקופות: בתקופה הראשונה יהי' המעמד ומצב ש"לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה גו'"[94], היינו, שעדיין יש נתינת מקום לענינים בלתי רצויים, אלא שמצד ריבוי הדעת שוללים אותם כו'; ולמעלה מזה היא התקופה הב' שבה אין נתינת מקום כלל לענינים בלתי רצויים כו', ועד שבקדושה גופא יהי' מעמד ומצב שלמעלה אפילו מהליכה ("אין להם מנוחה .. ילכו מחיל אל חיל"[95]), שזהו עילוי שבאין ערוך[96], כי אם "מנוחה לחיי העולמים" (כמדובר בארוכה במשך הקיץ[93]).

יא. ועפ"ז מובן מה שניתוסף בהוראה מענין השבת ש"כל מלאכתך עשוי'" – מצד שבת הב' דחנוכה:

מצד שבת הא' דחנוכה – הרי זה באופן ששייך שעניני העולם יבלבלו אותו מעבודת ה', וצריך להתייגע ולפעול על עצמו ("קנעלן מיט זיך") שעניני העולם לא יבלבלוהו כו', עי"ז שיראה כאילו כל מלאכתו עשוי'.

אך על זה באה ההוראה משבת הב' דחנוכה – שאין להסתפק בכך, אלא העבודה ב"נר מצוה ותורה אור" צריכה להיות באופן שעומד במעמד ומצב שלמעלה לגמרי מעניני העולם, כך, שמלכתחילה לא שייך שעניני העולם יבלבלוהו מעבודת ה' – ע"ד ובדוגמת המעמד ומצב שלפני החטא, שגם אז הי' ענין העבודה, כמ"ש[97] "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", אלא שהעבודה לא היתה בענין הבירורים כו', אלא בעניני קדושה גופא בלבד; ועד"ז לעתיד לבוא, כאשר יקויים היעוד[98] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (כמבואר באגה"ק[99]).

יב. וב' דרגות אלו קשורות בהכרח זב"ז (שהרי כשיום א' דחנוכה חל בשבת אזי בהכרח שגם יום השמיני דחנוכה יחול בשבת) – שמהדרגא הראשונה שבענין המנוחה באים בודאי לדרגא השני'.

---

86) ישעי' לג, יז.
87) ב"ק לב, א.
88) זח"ב פח, ב.
89) תמיד בסופה.
90) הל' תשובה פ"ח ה"א־ב. פיה"מ לסנהדרין פרק חלק (ד"ה ועתה אחל).
91) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט).
92) ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד. סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית (דרמ"צ יד, ב).
93) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 280. וש"נ.
94) ישעי' יא, ט.
95) ברכות ומו"ק בסופן.
96) ראה סה"מ תרנ"ד ע' רסג ואילך. תרנ"ט ע' כד [לג]. תר"ס ע' קז ואילך. המשך תרס"ו ע' יח [כה]. סה"מ אעת"ר ע' סט ואילך.
97) בראשית ב, טו.
98) זכרי' יג, ב.
99) סוסכ"ו.

וע"ד שמצינו בענין "מבין דבר מתוך דבר"[100], שאע"פ שהם שני דברים שונים, מ"מ, מזה שלומד דבר זה, בא אח"כ להבנת דבר נוסף וכו'; יתכן אמנם שבשביל זה יצטרך ריבוי זמן, אבל, אם רק לא יהי' דבר המבלבל, בודאי שסוכ"ס יגיע לתכליתו של הדבר הנוסף.

ועד"ז מצינו בנוגע לכללות הענין דשכל ומדות, שעם היותם כחות שונים ועד שהם הפכיים זמ"ז, ונמצאים במקומות שונים: השכל במוח, והמדות בלב – הרי הם באופן של עילה ועלול, סיבה ומסובב, שכל מדה היא עלול ומסובב מהעילה והסיבה שהו"ע השכל, שמכל ענין שכלי בהכרח שתתעורר מדה בלב, לפי ש"המוח שליט על הלב בתולדתו" (כמבואר בתניא[101]). ומה שרואים בפועל שיתכן שענין שכלי לא יבוא לרגש הלב, אין זה מצד החסרון בשכל או במדות, אלא זהו מצד מיצר הגרון שמונע ומעכב כו'[102], אבל לולי זאת (וכמו בימות המשיח שלא יהי' רעב ומלחמה כו', ואז לא יהי' שייך גם מיצר הגרון), בודאי שיומשך מהשכל למדות שבלב.

וכן הוא גם בנוגע לב' הדרגות שבשבת, שמדרגא הא' באים גם לדרגא הב', והיינו, שלמרות ריחוק הערך שביניהם, שלכן יש צורך בשהיית זמן בינתיים, כמודגש בהפסק דששת ימי השבוע בין שבת הא' לשבת הב', הרי זה באופן שמדרגא הא' באים בהכרח גם לדרגא הב'.

ומעלה נוספת בקביעות שנה זו שיש בחנוכה שתי שבתות – שכיון שיום א' דחנוכה חל בשבת, בהכרח שהדלקת נרות חנוכה תהי' לפני כניסת השבת [ולא כמו כשחל ביום חול, שאם ירצה יכול להדליק גם לאחרי תפלת מעריב, כל זמן שבני אדם הולכים עדיין בשוק[103]], היינו, ביום כ"ד כסלו, ששייך עדיין לזמן המלחמה, ואעפ"כ, הנה לא זו בלבד שמזה באים לענין המנוחה, אלא עוד זאת, שמזה באים לדרגא היותר נעלית שבענין המנוחה – בשבת הב' דחנוכה.

וכאשר יודעים שמדרגא הא' באים בודאי לדרגא הב', הרי זה מוסיף עידוד בכללות העבודה שתהי' מתוך חיות ושמחה כו', שעי"ז ניתוסף בהצלחת העבודה, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[104] שכאשר איש חיל יוצא למלחמה (לא בלית ברירה, מתוך ספק או יאוש כו', אלא) עם "מאַרש של נצחון" בגלל שבטוח בנצחונו, הרי זה גופא פועל את הנצחון במלחמה.

ועוד זאת, שכיון שלדרגא הב' באים ע"י הקדמת הדרגא הא', הרי מובן שזהו ענין שנדרש ושייך לכל אחד מישראל, גם לקטן, הן קטן בשנים והן קטן בעניני יהדות (אף שהוא גדול בשנים, עם זקן לבן...)[105], שגם בהיותו במעמדו ומצבו נדרש ממנו ענין זה – לפי ערכו, וע"ד מ"ש[106] "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון", "לפי רצונו ותאותו"[107], כולל גם בנוגע לקטן, שאינו ממתין עד שיגדל, אלא נותן לו הדרוש לו לפי קטנותו [ואדרבה: "כי נער ישראל ואוהבהו"[108], וכפי שמאריך הרב המגיד[109] במשל מאב שמצמצם את עצמו להשתעשע עם בנו הקטן בעניני קטנות כו'], אף שביכלתו של הקב"ה לעשותו גדול מלכתחילה – כיון שרוצה שיגיע לזה ע"י עבודתו ויגיעתו בדרך הטבע (ככל עניני תומ"צ שצריכים להיות ע"פ דרך הטבע, כידוע הסיפור[110] עם רבינו הזקן שאמר קידוש לבנה רק לאחרי שהפקיד נתרצה להעמיד את הספינה, ולא כשהעמידה תחילה בעצמו באופן נסי, כמו בסיפור הידוע ד"צווחין אף עקתין"[111]).

יג. ויה"ר שמשתי השבתות של חנוכה יומשך על כל השנה כולה שתהי' העבודה באופן ש"כל מלאכתך – כולל גם המלאכה לפעול את גמר הגלות – עשוי"", בב' הדרגות הנ"ל.

---

100) חגיגה יד, א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת תשא לא, ג. דברים א, יג.
101) פי"ב.
102) ראה תו"א וארא נח, ב. ובכ"מ.
103) ראה שבת כא, ב.
104) ראה סה"ש תש"ט ס"ע 323. וש"נ.
105) ראה גם לעיל ע' 421. וש"נ.
106) תהלים קמה, טז.
107) מצו"ד עה"פ.
108) הושע יא, א.
109) לקו"א ואו"ת בתחלתם.
110) ראה סה"ש תרצ"ב ע' 13. וש"נ.
111) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' שטו. וש"נ.

ובודאי יבטל הקב"ה את כל הענינים המבלבלים כו', ויתן שתהי' שנת אורה ב"נר מצוה ותורה אור", ושנת אורה בכל הענינים דבני חיי ומזוני,

ובאופן שיאיר גם "על פתח ביתו מבחוץ", ד"כליא ריגלא דתרמודאי"[1], אותיות מורדת[112] – ע"ד שהי' בביהמ"ק, שמשם היתה אורה יוצאה לעולם, ע"י "חלוני שקופים אטומים"[113], וזו היתה העדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל[114], ועד שבאים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

יד. המשך הביאור ברמב"ם סוף הלכות חנוכה – שהרמב"ם כתב הדין דקדימת נר ביתו לנר חנוכה בהלכות חנוכה, ולא בהלכות שבת (דלא כבשו"ע שדין זה הובא גם בהלכות שבת), לפי שאין דרכו של הרמב"ם לכתוב אותו דין בב' מקומות[115]; והביאור בדיוק הלשון "הרי שאין לו אלא פרוטה אחת כו'", לרמז[116] שקדימת נר שבת היא רק כשיש לו מעות רק עבור נר אחד, אבל כשיש לו יותר מזה צריך להדליק השני לנר חנוכה – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפסה[117] בלקו"ש חט"ו ע' 372 ואילך.

טו. דובר גם אודות השייכות דחנוכה לסוכות[118] – כמרומז בדברי הגמרא[1] "חד אמר טעמא דב"ש (ש"יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך") כנגד פרי החג" (שמתמעטים והולכים), ומרומז גם במשנה[119] בנוגע להבאת ומקרא ביכורים "עד החג .. עד חנוכה"; ועד"ז מצינו בספר חשמונאים[120] אודות השייכות דחנוכה לסוכות.

*

טז. המדובר לעיל אודות חנוכה, שתכליתו שתהי' הוספה בעניני תומ"צ – קשור גם עם המדובר לעיל[121] שתסע עדה קדושה לירושלים העתיקה ועדה קדושה לצפת, ששניהם נקראים "עיר הקודש", וענין נוסף בנוגע לצפת, שבה נמצא הקבר של האריז"ל החי, בסמיכות לקבר של רשב"י, שעליו נאמר[122] שלא יהי' כדורו עד דרא דמלכא משיחא.

---

112) עמה"מ שער קרית ארבע רפקי"א (קח, א). קה"י ערך תרמוד. וראה גם לעיל ע' 397. וש"נ.

113) מלכים־א ו, ד ובפרש"י. וראה מנחות פו, ב ובפרש"י.

114) ראה שבת כב, ב. וש"נ.

115) וצ"ע בנוגע לשו"ע רבינו הזקן – שאף שדרכו לכתוב בסגנונו של הרמב"ם* (ראה גם לעיל ע' 369 הערה 203. וש"נ), הרי מצינו שכותב אותם הלכות בב' מקומות, כמו בענינים שבחלק או"ח סקנ"ה־ו, שחוזר עליהם בהלכות ת"ת ובהלכות אונאה, וא"כ, גם אם כתב דין זה בהלכות חנוכה (שכיון שאינן בשולחנו, הרי אין אתנו יודע אם נכתבו ובאיזה סגנון** וכו'), הי' יכול לכותבם גם בהלכות שבת.

116) לא בפירוש כי אם ברמז, כסגנון המשנה שכו"כ ענינים לא נתפרשו אלא רק נרמזו, כמובן ממאמר אילפא "אי איכא דשאיל לי במתניתא דר' חייא ור' אושעיא ולא פשיטנא לי' ממתני'" (תענית כא, א), לפי שכל דבר שישנו בברייתא נרמז במשנה.

117) בשילוב שיחות י"ט כסלו וש"פ וישב.

118) ראה גם ד"ה ת"ר מצות נ"ח כו' דמוצאי ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשל"ח (תורת מנחם סה"מ כסלו ע' קסב ואילך). וש"נ.

119) ביכורים פ"א מ"ו. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 395 הערה 67.

120) הובא באלי' זוטא או"ח רסעת"ר, ובערוך השולחן שם ס"ה. ועוד. – ולהעיר, שספר חשמונאים לא הובא בתור מקור בגמרא ובחסידות כו', ונזכר רק כדי שאלו שיודעים על זה בלאה"כ, יוכלו לנצל זאת כו' (ראה גם תורת מנחם חע"ח ע' 357. וש"נ).

121) שיחת י"ט כסלו סס"ג ואילך (לעיל ע' 382 ואילך).

122) ראה זהר ח"ב קמז, א. ח"ג נח, א. קנט, א. רלו, ב. רמא, ריש ע"ב. סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר שז, ב [תנ, ג].

---

*) ונוהג גם כשיטת הרמב"ם שלא כתב דינים מחודשים (שלכן צריך להבהיר במקומות ספורים: "יראה לי" (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ב־ה. וש"נ)), גם בענינים שנתבררו אצלו וכתבם בעצמו במק"א, בסידור וכיו"ב.

**) דובר גם אודות שינוי הסגנונות בשו"ע רבינו הזקן – כמו "בזחלק היו"ד שבו ההוראות איסור והיתר שלפני המורים יובאו פסקי ההלכה, שינה טעמו ולשונו כו'" (כמ"ש בהקדמת הרבנים בני הגאון המחבר), ועד"ז בנוגע לזחלק ששי שהם הלכות מלוקטות, וכן בנוגע להלכות תלמוד תורה (שנדפסו בזחייו); אך עדיין צריך בירור בנוגע לשינוי הסגנון בסימנים קנה"ו שבחלק או"ח גופא (ראה גם תורת מנחם חנ"ה ע' 272). וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: חשבתי שחברי הכולל יעסקו בכגון־דא, וענ"פ יעסקו בזה מכאן ולהבא.

וכיון שמאז שדובר על זה עבר משך זמן, ועתה נמצאים בסיום של חנוכה שבו מודגש הענין דמוסיף והולך – יש להוסיף גם בענין זה, שמלבד העדה קדושה יסעו עוד אחד או שנים לכל מקום. ומהם יראו וכן יעשו רבים – להוסיף בכל עניני תורה ומצוות.

ובנוגע לטענה שטענו מדוע שולחים רק עשרים, ולא עשרים אלף, ושישלחו גם את הזקנים וכו' – יש להבהיר שנסיעה זו אינה "עלי'" לא"י, אלא הכוונה בזה לעודד יהודים לקיום תומ"צ, ולבנות את א"י בגשמיות וברוחניות, שזהו ענין ששייך לצעירים דוקא (ולא לזקנים, שגם אם הם בגדר של "זקן שקנה חכמה"[123], אין בכחם להועיל לבנין הארץ, ואולי אדרבה כו'), ודוקא כאלו שהם בריאים בגשמיות ובריאים ברוחניות (אע"פ שגם בא"י ישנם רופאים, ו"אוירא דא"י מחכים"[124] וכו').

ולהעיר, שישנו מי שמרעיש שהוא זה שפועל למען עלי', עי"ז שנושא דרשה מלהיבה ("אַ פייערדיקע רעדע"), ואח"כ דואג שיבחרו אותו ל"יושב ראש", ושוכר אנשים שיטפחו על הגב ויאמרו לו "יישר כח", ואז יכול כבר לומר "שישו בני מעי"... אך בנוגע לפועל – שולח את משפחתו לחו"ל, כיון שבא"י ישנם כו"כ ערבים, והוא פוחד מזה ש"רגשו[125] גויים"!...

אמנם כאן רוצים לפעול באופן שקט בנוגע לפועל, ולכן שולחים שלוחים שיסעו בתור "שלוחו של אדם כמותו"[126], מתוך לקיחת אחריות על נסיעתם לשם, שהיא "עלי ועל צוארי", והכוונה היא – לא שיבואו לשם ויאמרו "חזו דאתאי", ואז יכולים כבר לחזור לכאן ולקבל "מדלי'", אלא הכוונה היא שיהיו שם במשך שנה שלימה, ומה טוב – שנתיים, ואח"כ יראו אם רוצים להשתקע וכו', ובנתיים – יבוא משיח...

ולכן אין זה שייך לאלו שעומדים להתחתן בזמן הקרוב, או אלו שהתחתנו זה עתה, שכיון שצריכים לקיים מ"ש[127] "נקי יהי' לביתו שנה אחת ושמח וגו'", אין ענינם לנסוע בשליחות זו, אלא דוקא אלו שיש להם עוד שנה עד הנישואין, או אלו שהם שנה לאחר הנישואין.

ואלו שנוסעים – צריכים לדעת שאינם נוסעים כדי לנוח... או כדי שלא יהי' להם "שעבוד מלכיות" [שהרי אע"פ שגם בא"י ישנו שעבוד מלכיות, הרי אין זה כמו בחו"ל שאוירא טמא וגושה טמא, משא"כ א"י גושה טהור ואוירה טהור[128]], אלא "עבדות אני נותן לכם"[129] – שילמדו שם בהתמדה ובשקידה נגלה וחסידות, ובזמן הפנוי יעסקו בהפצת היהדות בכלל (כולל גם בנוגע לקיום המצוות התלויות בארץ), ובהפצת המעיינות בפרט.

אמנם, אע"פ ש"עבדות אני נותן לכם", אין זה ענין של "גזירה גזרתי וכו'"[130], אלא צריך להיות באופן של שמחה וטוב לבב, הן בנוגע לאנשים והן בנוגע לנשים,

ועד שגם אם חסר בענין השמחה אצל הבעל, אזי האשה תפעל זאת אצלו, שכן, אע"פ שהסדר הוא ש"והוא ימשל בך"[131], הרי "חכמת נשים בנתה ביתה"[132], ובחכמתה בודאי תמצא דרך איך לפעול על בעלה בדרכי נועם ודרכי שלום, באופן ש"אשה כשרה עושה רצון בעלה"[133], ע"ד שמצינו לגבי כנס"י שפועלת רצון חדש אצל בעלה זה הקב"ה (כידוע בפירוש "יהי רצון")[134].

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שאלו שאין הדבר מוצא חן בעיניהם, יהי' להם אשר להם, "ואנחנו[135] – בשם ה' אלקינו נזכיר"!

123) קידושין לב, ב.
124) ב"ב קנח, ב.
125) תהלים ב, א.
126) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.
127) תצא כד, ה.
128) ראה גיטין ח, ב. וש"נ.
129) לשון הש"ס – הוריות יו"ד, ריש ע"ב.
130) לשון חז"ל – תנחומא חוקת ג. במדב"ר רפי"ט. וראה רמב"ם הל' מעילה בסופן.
131) בראשית ג, טז.
132) משלי יד, א.
133) ראה תדבא"ר פ"ט. רמ"א אה"ע סוסס"ט.
134) ראה גם תורת מנחם חס"ח ע' 292 הערה 54. וש"נ.
135) תהלים כ, ח.

וסיים: ועד שנזכה שיעלו לא"י כל בנ"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[136], בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

יז. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה מאי מברך וכו'.

* * *

יח. בנוגע ללימוד ענין בפירוש רש"י בפרשת השבוע, יש ענין תמוה ביותר, שכרגיל, לא מתעכבים עליו – על הפסוק[137] "הן כסף אשר מצאנו", "זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה, וכולן מנויין בבראשית רבה"[138] – שאינו מובן:

א) ה"קל וחומר" שבפסוק זה מובן בפשטות לבן חמש למקרא, ולמה צריך רש"י לפרש "זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה", ולהוסיף "וכולן מנויין בב"ר", שאם הבן חמש למקרא ירצה לדעת מה הם העשרה קל וחומר, יוכל לעיין בב"ר – למאי נפק"מ כל זה בהבנת פשוטו של מקרא?!

והתמיהה שבדבר מתחזקת יותר – כשמעיינים במקומות אחרים בתורה שבהם נאמר "קל וחומר":

בפסוק "ואבי' ירוק ירק בפני'" בפ' בהעלותך[139], לא כותב רש"י ש"זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה", אלא רק מפרש "קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, לפיכך אף בנזיפתי תסגר שבעת ימים" – בגלל שיש צורך לתרץ הקושיא שלכאורה הי' ההסגר צ"ל יותר משבעת ימים; אבל לולי זאת לא הי' מפרש מאומה.

ועד"ז יש "קל וחומר" נוסף בין הק"ו שבפרשתנו בספר בראשית לק"ו שבפ' בהעלותך שבספר במדבר – בספר שמות, בפסוק "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה" שבפ' וארא[140], ששם כותב רש"י רק "זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים שבתורה", אבל לא מוסיף "וכולן מנויין בב"ר".

ב) גם צריך להבין מהו דיוק לשון רש"י "(עשרה קל וחומר) האמורים בתורה" – הרי דברים אלו ("הן כסף וגו'") נאמרו לאיש אשר על בית יוסף ששלחו לרדוף אחריהם, שבפשטות הי' גוי, וא"כ, מהי ההדגשה ש"זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה" – דלכאורה אדרבה: אם זה ענין שאמור בתורה, לאו דוקא שיתקבל אצל גוי, וכיון שרוצים לפעול על הגוי באמצעות ה"קל וחומר", לא נוגע להדגיש שזהו קל וחומר שאמור בתורה?

וכמדובר כמ"פ שכל הענינים שבפירוש רש"י צריכים להיות באופן המובן בפשטות לבן חמש למקרא. וכפי שיתבאר לקמן.

יט. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר – יש ענין הקשור עם המדובר לאחרונה[141] אודות ההצלה ע"י תורה וצדקה:

איתא בזהר[142] "פתח ר' יוסי ואמר לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות[143]. לא יועילו אוצרות רשע, אלין אינון דלא משתדלי באורייתא ואזלי בתר מלי דעלמא ולמכנש אוצרין דחיובא . . וצדקה תציל ממות, אלין דמשתדלי באורייתא וכו'. דבר אחר וצדקה תציל ממות, דא צדקה ממש". ובהערות אאמו"ר[144] מבאר כמה דיוקים בדברי הזהר.

136) בא יו"ד, ט.
137) פרשתנו מד, ח.
138) פצ"ב, ז.
139) יב, יד.
140) ו, יב.
141) ראה גם לעיל ע' 123.
142) ח"א קצט, סע"א.
143) משלי יו"ד, ב.
144) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' קעו ואילך. וראה גם שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, מבה"ח טבת תשל"ד סי"ח ואילך (תורת מנחם חע"ד ע' 369 ואילך). וש"נ.

אבל יש ענינים שאינו מבאר בסמכו על כך שיבינו לבד – שלכאורה אינו מובן: מהו החידוש בכך ש"לא יועילו אוצרות רשע"?

בשלמא מ"ש[145] "עושר שמור לבעליו לרעתו", יש בזה חידוש, שלמרות שמדובר אודות עושר סתם (לא "אוצרות רשע"), הרי זה יכול להיות באופן שהוא היפך טובתו כו'; אבל כשמדובר אודות "אוצרות רשע", ובפרט ע"פ המבואר בזהר "אלין אינון דלא משתדלי באורייתא ואזלי בתר מלי דעלמא ולמכנש אוצרין דחיובא", היינו, שלא מדובר אודות עם הארץ שאינו יכול ללמוד [שכשמדבר דברים בטלים הרי זה "בהיתר", שאינו נענש על ביטול תורה, ורק "צריך לטהר נפשו מטומאה זו דקליפה זו כו'", כמבואר בתניא[146]], אלא מדובר אודות מי שיכול ללמוד תורה, ואעפ"כ אינו משתדל באורייתא, ותמורת זה אזיל בתר מלי דעלמא ולמכנש אוצרין דחיובא – מהו הקס"ד שיועילו "אוצרות רשע", שלכן צריך לבוא שלמה המלך, החכם מכל אדם, ולחדש ש"לא יועילו גו'"?!

גם צריך להבין מהו הדיוק בענין ד"צדקה תציל גו'", שצ"ל דוקא הענין ד"משתדלי באורייתא" ו"צדקה ממש", ולא די באיזה ענין של תומ"צ?

וכפי שיתבאר לקמן.

כ. הביאור בפירוש רש"י:

בנוגע לקל וחומר "הן כסף וגו'", יש "קלָאָץ קשיא", שכרגיל, לא שמים לב אלי' (כל המלמדים שדיברתי עמהם, לא עלתה על דעתם קושיא זו):

"הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבונו אליך מארץ כנען" – קאי רק על כל שאר האחים שירדו למצרים בפעם הקודמת והשיבו את הכסף שנמצא באמתחותיהם, אבל לא בנוגע לבנימין, שלא ירד עמהם למצרים בפעם הקודמת, ובמילא לא השיב כסף מארץ כנען.

וכיון ש"מכלל הן אתה שומע לאו, ומכלל לאו אתה שומע הן"[147], הרי באמרם שלא יתכן שהם גנבו את הגביע, מצד ה"קל וחומר" "הן כסף .. השיבונו אליך מארץ כנען ואיך נגנוב מבית אדוניך גו'" – הרי משמעות הדברים שיתכן שבנימין גנב את הגביע, כיון שאצלו לא שייך ה"קל וחומר" הנ"ל?!

ונמצא, שה"קל וחומר" הוא רק על כללות הענין, ולא על כל פרט, שעליו יכולה עדיין להיות פירכא:

טענת האיש אשר על בית יוסף "למה שלמתם רעה תחת טובה .. הרעותם אשר עשיתם"[148] – היתה על כולם (לא רק על בנימין), וכפי שרואים שבפועל חיפש אצל כולם: "ויחפש בגדול החל ובקטן כלה"[149]. ועל זה השיבו ואמרו: "חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה" (חולין הוא לנו, לשון גנאי)[150], והוסיפו "קל וחומר" עכ"פ בנוגע לרובם: "הן כסף .. השיבונו אליך מארץ כנען ואיך נגנוב מבית אדוניך גו'", אף שאינו כולל את בנימין.

ועל זה אומר רש"י "זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה, וכולן מנויין בב"ר" – ששם רואים שיש בתורה סוג "קל וחומר" שקאי רק על חלק מהענין, אף שיש בו חלק שיכולה להיות עליו פירכא[151].

ולדוגמא:

בנוגע ל"קל וחומר" בפ' וארא, "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה" – יש פירכא, שהרי הסיבה לכך שבנ"י לא שמעו אל משה היא "מקוצר רוח ומעבודה קשה"[152], וא"כ, מהו ה"קל וחומר" "ואיך ישמעני פרעה", בה בשעה שאצל פרעה לא שייך הענין של קוצר רוח ועבודה קשה?!

145) קהלת ה, יב.
146) פ"ח.
147) פרש"י תצוה כח, לה. פ' שופטים יז, כ.
148) פרשתנו מד, ד-ה.
149) שם, יב.
150) שם, ז (ובפרש"י).
151) ראה גם משכיל לדוד כאן.
152) וארא ו, ט.

ועכצ"ל, שה"קל וחומר" הוא רק בנוגע לחלק מבנ"י שאצלם לא הי' השעבוד – כפי שמפרש רש"י[153] ש"מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי" [וכמו"כ מובן שאצל הנשים והילדים לא הי' שעבוד מצרים, אבל לא נתפרש הדבר בפירוש רש"י], וכיון שגם הם לא שמעו אל משה, אף שאצלם לא הי' קוצר רוח ועבודה קשה, אתי שפיר ה"קל וחומר" "ואיך ישמע אלי פרעה".

וכיון שגם "קל וחומר" זה הוא רק על חלק מהענין, ולא על כולו – מפרש רש"י גם שם "זה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה"; אבל אינו צריך להוסיף "וכולם מנויין בב"ר", כיון שסומך על מ"ש כבר בפרשתנו.

כא. ובנוגע ל"קל וחומר" בפסוק "ואבי' ירוק ירק בפני' הלא תכלם שבעת ימים", "קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום" – הנה:

לכאורה יש על זה פירכא – שהרי הטעם ד"תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה" הוא כדי שלא תהי' ביחד עם אבי' ש"ירוק ירק בפני'" (הראה לה פנים זועפות)[154], שהוא בתוך המחנה, ואילו היא "תסגר .. מחוץ למחנה", וטעם זה לא שייך בנוגע ל"שכינה", שהרי הקב"ה נמצא גם מחוץ למחנה, כך, שאין תועלת בכך ש"תסגר .. מחוץ למחנה".

אבל בפשוטו של מקרא אין זו קושיא, כיון שהטעם לכך ש"תסגר .. מחוץ למחנה" בפשטות הוא (לא כדי שלא תהי' ביחד עם אבי', אלא) ענין של עונש, ובמילא הרי זה שייך גם בנוגע לקב"ה.

וכיון שבפשוטו של מקרא אין קושיא, לא צריך רש"י להבהיר שזהו אחד מעשרה קל וחומר שבתורה (שיש בהם צד פירכא); רש"י מזכיר את ענין הקל וחומר רק כדי להבהיר שאף שלכאורה הי' ראוי שההסגר בגלל נזיפת השכינה יהי' ארבעה עשר יום, הרי זה רק שבעת ימים לפי ש"דיו לבא מן הדין להיות כנדון".

כב. ועד"ז בנוגע לקל וחומר נוסף מהעשרה קל וחומר שבתורה – מ"ש בפ' וילך[155] "הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי":

לכאורה יש סברא לומר להיפך, שלאחרי מיתת משה לא ימרו את פי ה' – כפי שמצינו בסיפור הגמרא[156] "הנהו בריוני דהוה בשיבבותי' דרבי זירא דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא .. כי נח נפשי' דרבי זירא, אמרי, עד האידנא הוה .. (רבי זירא) בעי עלן רחמי, השתא מאן בעי עלן רחמי, הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה" (היינו, שדוקא לאחר מיתת רבי זירא, שאין מי שיבקש עליהם רחמים, עשו תשובה), ועד"ז בנדו"ד, שבחיי משה היו ממרים, בגלל שסמכו על משה שיתפלל ויבקש רחמים עליהם, כפי שהי' בחטא העגל וכיו"ב, אבל לאחרי מיתת משה, שלא יוכלו עוד לסמוך על משה, לא תהי' להם ברירה אלא לשמוע בקולו של הקב"ה.

אבל אין זו קושיא בפשוטו של מקרא, כי, אין הכרח שסברא זו תתקבל אצל הבן חמש למקרא. ולכן לא צריך רש"י להבהיר מאומה.

[ועד"ז בנוגע לקל וחומר נוסף שמצינו בפ' בראשית[157]: "כי שבעתיים יוקם קין ולמך שבעים ושבעה", כפירוש רש"י: "ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כ"ש שיתלו לי שביעיות הרבה" – שאינו מהעשרה קל וחומר האמורים בתורה, כפי שמסיים רש"י ש"זהו ק"ו של שטות" (שמתאים ל"למך"...), ד"א"כ אין הקב"ה גובה את חובו ומקיים את דברו", ואכן לא נתקבלו הדברים אצל נשי למך, כי אם דבריו של אדה"ר, ש"אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום? אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו"[158].

153) שמות ה, ד.
154) בהעלותך שם (ובפרש"י).
155) לא, כז.
156) סנהדרין לז, א.
157) ד, כד.
158) פרש"י שם, כה.

ורק כשיש קושיא בפשטות הכתובים בנוגע לקל וחומר, כבפרשתנו ובפ' וארא, מבהיר רש"י ש"זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה", כנ"ל בארוכה.

ומ"ש רש"י "האמורים בתורה", אף שבפרשתנו מדובר אודות קל וחומר שנאמר לגוי שהי' ממונה על בית יוסף – הרי זה לפי שלאמיתתו של דבר לא היו צריכים לשכנע אותו שיאמין להם שלא גנבו את הגביע, כיון שידע זאת מעצמו, שהרי הוא בעצמו הכניס את הגביע באמתחת בנימין, ע"פ ציווי יוסף, כמפורש בקרא[159]: "ויצו את אשר על ביתו לאמר .. את גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקטן"; וכיון שרק הוצרכו לומר את טענתם, יכולים שפיר לומר "קל וחומר" של תורה.

כג. בנוגע להמבואר בזהר – הנה עיקר החידוש בזה הוא בנוגע לביטול הענין הבלתי רצוי (היפך החיים) שנעשה בסיבת "אוצרות רשע", שעז"נ "צדקה תציל וגו'", שבשביל זה לא מספיק כל ענין של תומ"צ, אלא צ"ל דוקא הענין ד"משתדלי באורייתא" ו"צדקה ממש".

וזהו גם הקשר לחנוכה (שהרי פרשת מקץ היא לעולם בימי חנוכה) – שענינו לפעול ש"כליא ריגלא דתרמודאי"[1], שזהו בדוגמת שלילת וביטול הענין ד"אוצרות רשע".

כד. וכאן המקום להזכיר הענין של מיהו יהודי:

ישנו מי שדיברו אתו ואמר שאין זה ענין הלכתי, כי אם ענין פוליטי, ורק ליובאַוויטש עושה מזה רעש[160].

ולפלא שלא עונים לו: אדוני הנכבד, אדוני המיניסטר (הוא הי' פעם מיניסטר...), לכל לראש – לקבוע אם זה ענין של הלכה או פוליטיקה, צריך רב, ולא בעה"ב,

– שהרי אם יתנו לבעה"ב לקבוע זאת, אזי יאמר גם על בנין ביהמ"ק שאינו ענין של הלכה (כפסק ההלכה ברמב"ם[161] שמשיח יבנה את ביהמ"ק, לאחר שילחום מלחמת ה' וכו'), אלא ענין של פוליטיקה... ואין זה רק חשש שעלול להיות בעתיד, אלא כבר היו כאלו שאמרו שאסור לבנות את ביהמ"ק, כיון שזה יעשה רעש בעולם, ואחרים אמרו להיפך, שמצד פוליטיקה צריך לבנות את ביהמ"ק, כדי להראות שלא מתפעלים מגויים כו' –

ובנדו"ד, כל הרבנים – לא רק ליובאַוויטש, אלא כל הרבנים, אגודת הרבנים, הרבנות הראשית (שהם הרבנים שלו) וכו' – אמרו שזהו ענין של הלכה ולא פוליטיקה; ולכן הוא בעצמו יצא מהממשלה בגלל שזה היפך ההלכה, ואח"כ בא ואומר שאין זה ענין של הלכה אלא פוליטיקה!

ו"מצוה" גוררת "מצוה"[162], שבא ואומר שרק הרעש של ליובאַוויטש קלקל, אבל בעצם לא הי' דבר נורא, ואדרבה, זה חוק טוב ("אַ פיינער חוק") – שזהו דבר שלא אמרו אף פעם! אמרו שזה "הישג דתי" וכו', אבל עכשיו הם אומרים שזה חוק יפה, בה בשעה שהחוק הוא (כפי שאמר שר המשפטים) שאם אחד בא מחו"ל ויש לו פתק שהוא התגייר, אזי אין נפק"מ ע"י מי נעשה הגיור; בנוגע לגיור שנעשה בא"י, אפשר לברר ע"י מי נעשה הגיור, אבל כאשר אחד בא מחו"ל עם פתק שהתגייר בחו"ל, אסור להפקיד שיושב על הגבול להתערב ולברר כיצד נעשה גיור זה (כי זה נקרא שמתערב בענינים של חו"ל), ומחוייב לרושמו כיהודי. ומוסיפים ואומרים, שאין הבדל אם הגיור נעשה ע"י רפורמי, קונסרבטיבי או אורטודוקסי, ובלבד שהגיור נעשה ע"פ השולחן־ערוך!... – ואח"כ אומרים שזה חוק יפה!...

– אני יודע שהוא יהי' ברוגז למשמע דברים אלו (שמסתמא יגיעו אליו), אבל אין ברירה, ומוכרחני למחות על זה, כי אח"כ יגידו שגם ליובאַוויטש אומרים שזהו ענין של פוליטיקה!...

159) פרשתנו שם, א־ב.
160) ראה גם לעיל ס"ע 303 ואילך.
161) הל' מלכים ספי"א.
162) אבות פ"ד מ"ב.

ומה שטוען שרק הרעש של ליובאַוויטש קלקל – הרי ההיפך הוא הנכון: הרעש שהרעישו כאן, ובשאר מקומות, ובירושלים עיה"ק, פעל שעשרות ומאות גויים לא נרשמו בתור יהודים!

הסיבה לכך שהוא יכול להגיד כזה שקר גדול, היא, כמדובר כמ"פ[163] שכל מה שהשקר יותר גדול, יותר מאמינים לזה, ולא איכפת לו לשקר, העיקר שזה יתפרסם בעיתון.

כה. ועד"ז בנוגע לשלימות הארץ:

כששואלים אותו מדוע בירושלים העתיקה ישנם כ"כ מעט יהודים[164], אזי עונה שיהודים בעצמם לא רוצים ללכת ולגור שם – בה בשעה שהכל יודעים שאין זה נכון!

ואדרבה: שיזכר ויפרסם מה הי' תיכף לאחרי מלחמת ששת הימים, כשנסע ביחד עם משלחת לוושינגטון – מה הם הציעו שם בנוגע לירושלים:

לא מדובר אודות זמן של שפל המצב כמו עכשיו, אלא אודות הזמן שהי' תיכף לאחרי הנצחון של מלחמת ששת הימים, כשאף אחד לא חשב יותר על מלחמה, כיון שהערבים פחדו, והיו מוכנים לצאת מירושלים, ואפילו לא חשבו לצאת עם כספם וזהבם, אלא רצו רק שישאירו אותם בחיים ותו לא!

ואעפ"כ, באו הם לוושינגטון ואמרו – לאחרי שנזהרו בלשונם שלא יהי' משמע שרוצים להחזיר, אבל תוכן דבריהם הי' (אינני יודע הנוסח המדוייק) – שאין כוונתם לקחת רק לעצמם את ירושלים, אלא שתהי' עבור שלשת הדתות: מוסלמים, נוצרים, ולהבדיל יהודים; ומובן מעצמו מהי חשיבותה של אחת נגד שתים!...

ועל זה דיברו גם עם באי־כחם באו"ם ועם הקרדינל, בכוונה ברורה שמיד יגיעו הדברים לרבת עמון, למצרים, לסורי' ולערב הסעודית, שידעו שלא רוצים לקחת את הכל לעצמם, ואכן הגיעו אליהם הדברים, אבל הנס הי'[165] – שהגויים לא הסכימו לזה, כי רצו יותר מזה! (והלוואי שגם מכאן ולהבא יהי' כך, שהגויים עצמם לא ירצו לקחת מה שרוצים לתת להם).

היתכן לעשות כדבר הזה?! – מדובר אודות ירושלים, "קרית חנה דוד"[166], ולאחרי שה' עזר וכבשו אותה – זהו הדבר הראשון שעושים!

ובכן: במשלחת הנ"ל הי' גם פלוני (וכדרכי בכל פעם, אינני פורש בשמו), שנסע לתת את הגושפנקא שלו ולדבר בשם כל בנ"י, ובשם דת משה וישראל! – מדוע אתה צריך לנסוע לשם?! אפילו אם מצד "פוליטיקה" צריך לנסוע לשם, מדוע אתה הוא זה שצריך לנסוע לשם?! אלא שהוא מפחד שאם ייעשה הדבר שלא בנוכחותו, לא יהי' לזה גושפנקא דתית!...

[לא רציתי לפרסם זאת עד עתה, כדי שלא תהי' טענה לגויים שהיהודים עצמם לא רוצים את ירושלים, אבל, עכשיו כבר התפרסם הדבר, וכותבים על זה בעיתונים אצל הגויים. אלא, שהם לא רוצים לפרסם זאת, וגם לא וושינגטון, כי אם יוודע מה שהי', ומי שלח אותם לומר זאת – יתעורר רעש, ויורידו אותם מהכסאות... וכיון שבמקום ה"יונים" שיושבים עכשיו על הכסאות, יתיישבו ה"ניצים", גם וושינגטון לא מעוניינת בכך!].

כו. ובכן: יהודי צריך לדעת שאין לו מה להתפעל מגוי, ועד"ז אין לו מה להתפעל מיהודי, להבדיל, ועד"ז אין לו להתפעל מה"א־ל זר אשר בקרבך"[167],

– ולא כדבריהם שיהודים דתיים מפחדים מגויים ולכן הם "גלות אידן", כיון שהאמת היא להיפך,

163) ראה גם תורת מנחם חפ"א ס"ע 312 ואילך. וש"נ.
164) ראה גם לעיל ע' 364. וש"נ.
165) ראה גם לעיל ריש ע' 90.
166) ישעי' כט, א.
167) ראה שבת קה, ב.

שיהודי דתי יודע שהנשמה לא הלכה מעולם לגלות[168], ולכן, אם תהי' אצלו התגברות הנשמה על הגוף, אזי יצא מהגלות; משא"כ הם, שמפחדים מזה ש"רגשו גויים ולאומים יהגו"[125] —

וכפי שרואים שהדין הראשון בשו"ע אורח חיים הוא "אל יבוש מפני המלעיגים".

ומזה באים לענין של "אורח חיים פן תפלס"[169], שמקיים מצוה קלה שבקלות כמו חמורה שבחמורות[170],

ומזה באים ל"יורה דעה", שקאי על משיח[171], וכן ל"אבן העזר" ו"חושן משפט", שהרי על משיח צדקנו נאמר[172] "ושפט בצדק דלים .. והאמונה אזור חלציו" — בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לכמה שלוחים. אח"כ נתן את המזונות להרב הענדל ליברמן עבור ה"מלוה מלכה", באומרו שיעשו "מלוה מלכה" ושימשיכו את החנוכה לימים שלאח"ז.

לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאַווא" ונכנס לחדרו לכמה דקות ויצא להתפלל תפלת ערבית].

168) ראה סה"ש תרפ"ז ריש ע' 170. וש"נ.
169) משלי ה, ו.
170) ראה תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. יל"ש יתרו רמז חצר. משלי רמז תתקלו. ירושלמי פאה פ"א ה"א. ועוד.
171) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.
172) ישעי' יא, ד־ה.

המשך מעמוד 200

הַמַּעֲרִיךְ חֲצִי עֶרֶךְ כְּלִי, שיש בזה שתי חסרונות, גם שלכלי אין ערך מן התורה כלל, וגם שהתחייב רק בחצי ערכו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר נוֹתֵן דָּמָיו** – דמי חצי הכלי. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא אָמַר כְּלוּם**, ופטור לגמרי.

הגמרא מבארת את הברייתא. מספרת הגמרא: **רָבָא חָלַשׁ** – נעשה חולה, **עוּל לְנַבֵּיהּ** – באו אליו לבקרו **אַבַּיֵי וְרַבָּנַן** [–ובני הישיבה], **וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי** – והיו יושבים ודנים בברייתא הזו, והקשו עליה כך, **בְּשִׁלְמָא** – מובנים דברי **רַבִּי מֵאִיר, דְּקָסָבַר שֶׁאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לֹא שָׁנָא כּוּלּוֹ וְלֹא שָׁנָא חֲצִיוֹ** – ואין חילוק אם התחייב בערך כל הכלי או בערך חציו, לעולם חלים דבריו, כיון שהוא יודע שאין ערך לכלי, וכוונתו לידור את דמיו, שנדר זה מועיל אף לגבי כלי, והשמיע רבי מאיר דין זה בחציו, שאף על פי שאין דרך לידור חצי כלי, מחייבים אותו, וכל שכן שאם נדר את כל הכלי, שהועילו דבריו. **אֶלָּא רַבָּנַן, מַאי קָסָבְרִי** – מה הם סוברים בנידון זה, **אִי** – אם הם סוברים **שֶׁאָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה**, אם כן **אֲפִילּוּ** אם התחייב בערך הכלי **כּוּלּוֹ נַמִּי** – גם כן לא חלו דבריו, ומדוע אמרו את דינם באופן שהערירך את חציו. **וְאִי** הם סוברים כרבי מאיר, **שֶׁאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, אֲפִילּוּ** אם הערירך את **חֲצִיוֹ נַמִּי** – גם כן יחולו דבריו, וכדברי רבי מאיר בברייתא.

אָמַר לְהוּ (**רָבָא וְאַבַּיֵי**), **רַבָּנַן דְּהָכָא** – רבנן שבברייתא זו, **כְּרַבִּי מֵאִיר סָבְרִי לָהּ, וְסָבְרִי לָהּ** – אך הם סוברים גם **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.**

וביאר את דבריו, **סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה**, ולכן אם היה אומר ערך כלי שלם עלי, היה חייב בדמי כולו, **וְאוּלָם סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר** (מנחות קג.) לגבי הנודר להביא מנחה מהשעורים, שפטור לגמרי, כיון שאין מביאים מנחה מן השעורים, ואין אומרים שיתחייב במנחה מן החיטין, כיון **שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב בְּדָרְכָּהּ הַמִּתְנַדְּבִים**, ואף כאן, **כּוּלֵּיהּ, אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוֹבֵי** – כלי שלם, דרך להתנדב להקדש, אבל **פַּלְגֵיהּ** – חצי כלי, **לָאו אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוֹבֵי** – אין הדרך להתנדב, ולכן סוברים חכמים בברייתא זו שאם הערירך חצי כלי, פטור לגמרי.

שנינו במשנה: **הָאוֹמֵר עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר כּוּ'** והנידר, יתנו היורשים.

שואלת הגמרא: **מַאי נִיהוּ** – באיזה אופן עוסקת המשנה, הרי בודאי זהו באופן **שֶׁעָמַד בַּדִּין** קודם שמת, וכמו שהעמדנו את הרישא בעמד בדין, שאם לא כן לא היו היורשים חייבים לשלם את חובו, ואם כן **הַיְינוּ הַךְ** – זהו אותו אופן האמור ברישא לגבי המעריך את עצמו, שאם אמר ערכי עלי ומת, יתנו היורשים. משיבה הגמרא: אכן, לגבי הערכה אין חידוש בדין זה, **וְסֵיפָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ** – הוצרכה המשנה להשמיע דין זה בסיפא, לגבי חיוב דמים, שהאומר **'דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר, יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים'**,

לקוטי שיחות

פרשת מקץ

כרך כה, ב

מתורגם ללשון הקודש

א.
השאלה על דברי רש"י "מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה"

לאחר שיעקב אבינו הסכים שבניו יילכו שוב למצרים, וציווה[1] להם "זאת עשו קחו מזמרת הארץ...", מה לקחת עבור יוסף, "וכסף משנה קחו בידכם... ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש", סיים[2] יעקב "וא־ל ש־די יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח...".

מתעכב רש"י על המילים "וא־ל ש־די", ומפרש: מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם" (ולאחר מכן ממשיך בביאור הענין "וא־ל ש־די – שדי בנתינת רחמיו...").

מה הקושי בפסוק זה עליו עומד רש"י ומבהירו בפירושו "מעתה..."? אומרים המפרשים[3]: מפשטות הכתובים משמע כי כל הענין הינו המשך וסיפור אחד – לאחר פירוט ההכנות הנחוצות "זאת עשו..." "וקומו שובו אל האיש", מסיים יעקב ואומר (כמספר) בוודאות "וא־ל ש־די יתן לכם רחמים .. ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין", שבאם יקיימו את האמור לעיל הרי בוודאי שהם יחזרו עם (שמעון ו)בנימין–

ומכיוון שקשה לפרש כך, שהרי יעקב סיים את דבריו "ואני כאשר שכלתי שכלתי", זאת אומרת, שכלל לא היה בטוח בכך שהם יחזירו את (שמעון ו)בנימין; לכן בהכרח לפרש כי "וא־ל ש־די יתן לכם רחמים" אינו דיבור וסיפור של הבטחה, כהמשך הדיבור לבניו, אלא (ענין בפני עצמו –) תפלה: יהי רצון אשר וד' יתן לכם רחמים – אלא שלפי זה קשה: מדוע נאמר "וא־ל..." עם וא"ו החיבור? –

על כך ממשיך רש"י ומפרש את קשר הדברים: "מעתה" – לאחר כל מה שציווה להם לפני כן (לקחת עמם "מנחה", "כסף משנה", וגם "את אחיכם" – בנימין) "אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם" – לא חסר מאומה אותו עליכם לעשות כדי להצליח, אלא רק "תפלה...".

אך אין מובן, כיצד ניתן לומר "מעתה אינכם חסרים כלום[4] אלא תפלה"[5]?

– הרי תפלה היא ענין הכי עיקרי – וכפי שמוצאים אצל יעקב עצמו, בנוגע להצלתו מעשו, אשר לכל לראש הוא התפלל[6], ולאחר מכן עשה גם פעולות בדרך הטבע "ויקח[7] מן הבא בידו מנחה...";[8]

ומדוע יעקב[9] השתמש בלשון המורה על כך שהתפלה היא כאילו דבר נוסף, דבר טפל, הבא לאחר שדואגים (על־ידי המנחה...) לכל העניינים העיקריים?

ב.
פירוש המהרש"ל ודחייתו

המהרש"ל[10] לומד את תוכן פירוש רש"י באופן אחר:

1) פרשתנו מג, יא־יג.
2) שם, יד.
3) ראה רא"ם, גו"א, משכיל לדוד, באר יצחק. ועוד.
4) להעיר שבב' כת"י (שתח"י) ליתא תיבת "כלום" בפרש"י.
5) ברא"ם מסיים "וכך הוא בתנחומא". אמנם בתנחומא לפנינו נאמר (פרשתנו ט בסופו) רק "ואף יעקב כששלח את בניו למצרים נתפלל עליהם שנאמר וא־ל ש־די". ושם יו"ד: שהרי יעקב אבינו עדיין הי' בנימין אצלו והקדים להתפלל עליו שנא' וא־ל ש־די כו'. [לכאורה הי' אפ"ל שמקורו דרש"י מב"ר (פצ"א בסופה. וראה יפ"ת הארוך שם): אמר להם הרי הכסף והרי הדורון והרי אחיכם צריכין אתון מלתא אוחרי אמרי לי' צלותך אנן בעין אמר להון אם צלותי אתון בעיין וא־ל ש־די יתן כו' – אבל אין כל רמז בפרש"י (ובודאי לא בפשש"מ) – שהשבטים בקשוהו להתפלל].
6) וישלח לב, יו"ד ואילך.
7) שם לב, יד ואילך.
8) ומה שבפרש"י שם (לב, ט) "התקין עצמו לשלשה דברים לדורון ולתפלה כו'" – שמקדים דורון לתפלה – י"ל שזהו לפי שמתחלה שלח יעקב "למצוא חן בעיניך" (שם, ו), שחשב שאינו את צרה, אבל לאחרי ש"וישובו המלאכים גו' באנו גו' אל עשו וגם הולך לקראתך גו'", התפלל תחלה ואח"כ הכין הדורון – ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 971.
9) ראה ע"ד הדרוש באלשיך כאן (בדפוס וורשא תרל"ט וצילומו – קכה, ב) ובצרור המור (מג, יא), שגם כאן התקין עצמו לדורון ולתפלה ולמלחמה. וראה צפע"נ עה"ת כאן (מג, יא) "אבל לא למלחמה". וכ"ה באברבנאל כאן. ואכ"מ.
10) יריעות שלמה כאן, הובא (בקיצור) גם בשפ"ח כאן.

יעקב אמר לבניו: הרי כל מה שצריך לעשות בדרך הטבע כדי לפייס את האדון במצרים הובטח על־ידי "זאת עשו קחו...", ואם זה לא יעזור – הרי הסיבה לכך היא לא הרוגז של האדון במצרים (שאז היה צריך לפייסו), אלא זוהי – "השגחה פרטית וסיבת אלקים הוא ולא בדרך הבחירה"[11], ובמילא נדרשת רק תפלה, "והריני מתפלל עליכם".

ולפי פירושו יוצא, כי המשמעות של "מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה", הפוכה מהביאור לעיל: אין הכוונה שעשו כבר הכל וחסרה רק תפלה, כי אם אדרבה, לא נחוץ שום דבר, הדבר היחידי שצריך הוא רק תפלה.

אך פירוש זה, לכאורה, אינו הולם את לשון רש"י בפירושו, משום שלפי זה היה לרש"י לומר זאת בפירוש, או על כל פנים להשמיט את המילה "מעתה" (בתחילת פירושו). מפשטות לשון רש"י "מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה", משמע שהוא אמר זאת בקשר עם ציווייו הקודמים – שעכשיו, לאחר שהובטחו כל העניינים דלעיל, לא חסר יותר שום דבר, חוץ מתפלה, וכפירוש רוב המפרשים הנ"ל.

ג.
ההבדל בלשונות הפסוקים בין תפלה לברכה

ויש לומר הביאור בזה:

הלשונות בתורה, בהם נאמר כי ה' יתברך ישפיע טוב, יביא ישועה וכדומה, מופיעים בשני אופנים: בדרך ברכה או בדרך תפלה. החילוק ביניהם מובן בפשטות מהפסוקים שכבר נלמדו:

ענינה של תפלה הוא: אשר נמצאים במצב של מצוקה, הן בעת צרה מצד סכנה רחמנא ליצלן – כמו במקרה של יעקב כאשר שמע שעשו "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"[12], או מצד צורך והכרח מיוחד – כמו אצל יצחק ורבקה כאשר חלף זמן רב ולא נולדו להם ילדים, אזי מתפללים לקדוש־ברוך־הוא. וכך אכן מצינו בתורה באירועים הנזכרים: יעקב התפלל לה' יתברך "הצילני[13] נא מיד אחי מיד עשו", וכן יצחק "ויעתר[14] יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא"[15].

ואילו ברכה עניינה – שתבוא תוספת טוב[16] במצב ההווה. זאת רואים בלשון הברכה שנאמרה באברהם[17] "ואברכך .. ואברכה מברכך"; וכך גם ביצחק "ויברכהו ה'"[18], "ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'" – הברכה התבטאה בכך שצמחה תבואה פי מאה.

וזהו גם תוכן הברכות האחרות, כמו ברכת יצחק ליעקב "ויברכהו .. ויתן לך האלקים..."[19], וכיוצא בזה בשאר ברכות שבתורה.

מההבדלים הבולטים בין ברכה ותפלה: תפלה היא פניה אך ורק לקדוש־ברוך־הוא, מתפללים לה' שיעזור למי שמתפללים עבורו (כמו תפלת יצחק ויעקב הנ"ל "ויעתר יצחק לה'", "הצילני נא מיד אחי...")[20]; לעומת זאת ברכה – נאמרת למי שמתברך, על דרך ברכת יצחק ליעקב "ויתן לך"[21].

גם: בתפלה באופן כללי משתמשים בלשון "הוי'" או "אלקים", לא "א־ל ש־די"; אך בברכה מצינו את הלשון א־ל ש־די, כמו שיצחק אמר ליעקב[22] "וא־ל ש־די יברך אותך ויפרך... ויתן לך את ברכת אברהם..."[23].

ד.
הקושי בפסוק – תפלה בלשון של ברכה

על פי כל זה מתעוררת השאלה בפסוקנו "וא־ל ש־די יתן לכם רחמים":

כאן היה הרי מצב "מעיק" שנראה כעת צרה, כמו שיעקב אמר מיד בעת ששמע מהשבטים את מהלך העניינים – על כך ששמעון עוכב במצרים וצריך להביא גם את בנימין – "אותי שכלתם יוסף איננו

---

11) ל' היריעות שלמה.
12) וישלח לב, ז.
13) שם, יב.
14) תולדות כה, כא.
15) וכן לפנ"ז בשייכות לאבימלך "ועתה השב גו' ויתפלל בעדך וחי'", "ויתפלל אברהם גו'" (וירא כ, ז. שם, יז); תפלת אברהם בעבור סדום – שם יח, כג (וכפרש"י) ואילך. ועוד. וראה בית אלקים (להמבי"ט) שער התפלה פי"ח כל התפלות שהוזכרו במקרא, אשר בכ"א מהן ה"ז בתוכן הנ"ל.
16) ראה ספר השרשים להרד"ק ערך ברך "כי הברכה תוספת הטובה". וראה גם בית אלקים שם רפ"כ.
17) לך יב, ב־ג. וראה פרש"י שם.
18) תולדות כו, יב ובפרש"י שם. ועד"ז הוא בלשון הברכה שם, ג־ד. וראה גם (בנוגע לאברהם ויצחק) וירא כב, ובפרש"י שם.
19) תולדות כז, כז ואילך. ועד"ז שם כח, ג־ד.
20) או תפלת אברהם עבור אבימלך, סדום (הנ"ל הערה 15).
21) ועד"ז הוא בלשון ברכת ה' (הנ"ל הערה 17, 18).
22) שם כח, ג־ד.
23) וכן בברכת ה' ליעקב לפני לידת בנימין (וישלח לה, יא).

ושמעון איננו ואת בנימין תקחו עלי היו כולנה"[24];
ויעקב התנגד בתקיפות לכך שבנימין ילך עמהם
למצרים, והודיע[25] "לא ירד בני עמכם כי... והורדתם
את שיבתי ביגון שאולה". וארך משך זמן בו "כילו
לאכול את השבר"[26], ואחר כך נערך דיון שלם בין
יעקב ובין יהודא.

ורק לאחר שיהודה טען "בנימין ספק יתפש ספק לא
יתפש, ואנו כולנו מתים ברעב אם לא נלך"[27] – הסכים
יעקב לכך.

יתירה מזו: גם השבטים הבחינו שזוהי צרה, כמו שהם
אמרו קודם לכן בפירוש[28] "אבל אשמים אנחנו... על כן
באה אלינו הצרה הזאת".

ואם כן, לכאורה זהו דבר פשוט, שבמצב שכזה נדרשת
לכל לראש תפלה לה', שהוא יחלצם מהצרה. מדוע יעקב
אמר זאת בלשון ותוכן של ברכה "וא־ל ש־די יתן לכם
רחמים" (וכפי שהמדרש[29] אכן אומר כאן "מה ראה יעקב
לברכם בא־ל ש־די")?

לכן מבהיר רש"י ומפרש ומחדש, שמכיוון שנחוץ ענין
התפילה, לכן יעקב אמר "הריני מתפלל עליכם"; ודבריו
"וא־ל ש־די יתן לכם רחמים", אינן לשון התפלה (שאינה
נזכרת בפסוק)[30] – אלא סיפור תוכן כוונת ותכלית התפלה,
כפי שרש"י מפרש בהמשך לשונו "וא־ל ש־די (– שדי
בנתינת רחמיו וכדי[31] היכולת בידו ליתן) יתן לכם
רחמים"[32],

ומדוע אכן כתוב בתורה רק "וא־ל ש־די יתן לכם
רחמים", ולא את לשון תפלת יעקב עצמה – זאת מתרץ
רש"י בהמשך לשונו "מעתה אינכם חסרים אלא...",
כדלקמן.

ה.
הביאור טמון בהבדל בין יחס יעקב והשבטים למצב שנוצר

הביאור בזה:

כשם שיעקב ראה שכל התרחשות זו היא היפך הרצוי,
כך גם השבטים בינם לבין עצמם ראו שזוהי צרה ועונש,
כפי שאמרו (כנ"ל) עוד בהיותם במצרים "אבל אשמים
אנחנו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו
על כן באה אלינו הצרה הזאת" (וגם לאחר מכן, בחזרתם
לאביהם, כאשר מצאו כי הושב כספם, אזי "ויצא לבם
ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלקים לנו"[33]).

אך בדבריהם ליעקב – הם כמובן לא יכלו לגלות לו
את זאת, שהם מרגישים כי זהו עונש על מכירת יוסף!
ליעקב השבטים תיארו את המצב לא כמו (עונש ובמילא
–) צרה, אלא כאילו היה זה אירוע העשוי להתרחש[34] על
פי טבע.

לכן יעקב אמר להם[35] "אם כן אפוא": אם כדבריכם,
שאין זו צרה אלא דבר רגיל וטבעי, הרי בהתאם לכך "זאת
עשו קחו מזמרת הארץ" כדי לפייס את האיש עם דורון
על פי דרכי הטבע, "וכסף משנה קחו... ואת אחיכם קחו
גו".

ועל כך יעקב המשיך והוסיף: "וא־ל ש־די יתן לכם
רחמים – מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה", אשר
גם לשיטתכם אודות המצב ש"אינכם חסרים כלום" – כי
לאחר שאירגנתם דורון וכו' אכן לא חסרות יותר פעולות
בדרכי הטבע – "אלא" רק ענין התפלה, משום שגם במצב
כזה ולאחר שמסדרים את כל העניינים בדרך הטבע חייבים
בסופו של דבר להגיע לתפלה (ובפרט כנ"ל, שיעקב כן
חשש לצרה), ובמילא – "הריני מתפלל עליכם";

24) פרשתנו מב, לו.
25) שם, לח.
26) פרשתנו מג, ב.
27) פרש"י שם, ח.
28) שם מב, כא.
29) תנחומא פרשתנו יו"ד. ועד"ז בדעת זקנים מבעלי התוס' כאן. ועוד.
30) להעיר מפרש"י לעיל עה"פ (בראשית ד, טו) לכן כל הורג קין: זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם כו'.
31) ובדפוס שני דפרש"י "ובידו היכולת ליתן" וכן הגי' ב"שם אפרים".
32) והמשך זה דפרש"י אינו ד"ה ופי' חדש, אלא (בתוך – ו)בהמשך לדברי רש"י לפנ"ז (וכמדובר כמ"פ). ובדפוס א' וב' (וכמה כת"י שתח"י) הלשון: הריני מתפלל עליכם א־ל שיש די בנתינת כו'!
33) מב, כח.
34) ובאמת אף שגם לדעתם הי' כאן "צרה", אבל אל ראו בזה סכנה ממש כמו יעקב, דהרי בעיני יעקב הי' בהורדת בנימין סכנה "פן יקראנו אסון", כיון שהוא "אחי יוסף" (פרשתנו מב, ד ובפרש"י), "אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה" (שם, לח), וכן הי' אצל רחל (אמו) שמתה בדרך (וישלח לה, יט), א"כ הוחזקה הסכנה בדרך למשפחה זו.
משא"כ השבטים שידעו שהדרך לא הי' הסיבה להאסון שאירע ליוסף, א"כ מובן דהליכת בנימין בדרך אינה נחשבת בעיניהם "כשעת הסכנה" – ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 216 ואילך.
35) מג, יא.

ועל פי זה יומתק: מכיוון שלפי דברי השבטים אין זו צרה, לכן יעקב ביטא כלפיהם[36] את תוכן התפלה בלשון של ברכה "וא־ל ש־די...".

ו.
ההסבר מדוע יעקב לא ביקש מהשבטים עצמם להתפלל

על פי זה תתורץ בפשטות שאלה נוספת: רש"י כבר פירש[37] קודם לכן "יפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל". ומובן, כי אין זה דווקא בחולה, אלא בכל מקרה בו אדם זקוק לישועה או הצלה, הרי התפלה שלו "יפה", "קודמת להתקבל", מאשר תפלה שאחר מתפלל עבורו.

ולפי זה צריך ביאור: מדוע יעקב התפלל עבורם ולא אמר להם שהם יתפללו עבור עצמם – "מעתה (אינכם חסרים כלום אלא תפלה) עליכם להתפלל" וכיוצא בזה?

[ואע"פ שיעקב סבר כי הצרה של שילוח בנימין למצרים היא בעיקר עבורו, ליעקב – "וקראהו אסון... והורדתם את שיבתי ביגון שאולה"; ואני כאשר שכלתי שכלתי" (וזה שיעקב אמר "הריני מתפלל עליכם", יש לומר שהכוונה הוא לפעולתם ומעשיהם וכההמשך בהפסוק) – אבל סוף סוף היה עליהם להוושע על־ידי התפלה, שהם ישאו רחמים בפני האיש, ואם כן היה על יעקב לומר שעל כל פנים גם הם יתפללו?[38]]

ועל פי הנ"ל הדבר מובן בפשטות: לפי דברי השבטים לא היה זה מצב יוצא דופן הדורש תפלה מיוחדת, ויעקב יכול לשלוח איתם את בנימין, ובוודאי שיחזירו אותו (ביחד עם שמעון); אך יעקב סבר, כנ"ל, שתפלה מוכרחת בכל אופן גם במצב כזה (ומה גם לפי האמת, כפי שיעקב הרגיש), אך מכיוון שאין הם חשים בעצמם שמצבם דורש תפלה – שאז הייתה תפלתם שלהם "יפה", לכן "הריני מתפלל עליכם".

ז.
ההבדל בין יעקב לשבטים – בפנימיות העניינים

מהעניינים של "יינה של תורה" בפירוש רש"י:

אף על פי שהשבטים אמרו שאין זה מצב של צרה, היה זה רק כלפי יעקב, אך הם בעצמם, כמו יעקב, ידעו שזו אכן צרה – שהרי כאמור, הם עצמם כינו אותה "(על כן באה אלינו) הצרה הזאת" – עם זאת, היה בזה חילוק בין השבטים ויעקב:

השבטים הסתכלו על כך כעל צרה פרטית שבאה עליהם כעונש על אשמתם הפרטית (מכירת יוסף) – "אבל אשמים אנחנו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת"[39],

אך יעקב ראה בכך מצב וצרה כללית בהמשך לצרות הקודמות (כפי שרש"י מביא בנידון זה "ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי..."); יתירה מזו – הוא ראה בכך לא רק המשך לצרות הקודמות אלא עניין השייך ליסורי הגלות העתידים לבוא על כלל ישראל, כדברי יעקב[40] בתחילת הליכתם למצרים "רדו שמה, ולא אמר לכו, רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו".

ויש לומר, שזה קשור עם החילוק הכללי שבין יעקב והשבטים:

יעקב כאחד משלושת האבות של כל עם ישראל, "רואה" בכל דבר המתרחש עמו, בכל המאורעות שיש להם שייכות אליו – את ה"סימן לבנים", כיצד הדבר נוגע לבניו ולדורות שלאחריו – עד שגם כאשר הוא אומר "רדו" לבניו הרי זה "מעשה אבות" המהווה "סימן" למאתים ועשר שנים של שעבוד בני ישראל במצרים.

אך השבטים, מכיוון שהם "בנים" ולא אבות (של כללות עם ישראל)[41], לא ראו בכך ענין כללי של כללות

---

36) או: שלכן נאמר בכתוב רק ענין זה – התוצאה של התפלה – ממה שיעקב אמר להם.

37) וירא כא, יז.

38) להעיר משינוי הלשונות בתנחומא (הנ"ל הערה 5): אף יעקב כששלח את בניו למצרים נתפלל עליהם כו' – שמזה משמע קצת שהתפלה היא בעבור בניו (לא בעבורו) ועד"ז לפי הב"ר שם: משא"כ לפי התנחומא להלן "עד שלא תבוא לך הצרה הוי מקדים והתפלל כו' תדע שהרי יעקב אבינו עדיין הי' בנימין אצלו כו'", משמע שהתפלה היא על צרת עצמו. ואכ"מ.

39) להעיר מ"מעשי ה'" פרשתנו שם ד"ה עוד יתכן ד"ויאמרו איש אל אחיו (אבל אשמים כו')" – היינו "שמעון ולוי".

40) מב, ב ובפרש"י.

41) ראה תו"א ר"פ וארא. לקו"ש ח"י ע' 97. וראה לעיל ע' 237.

עם ישראל, אלא ענין פרטי, עונש לכל אחד מהם בפרטיות על מכירת יוסף[42].

ובאופן אחר ובסגנון לשון החסידות[43]: השבטים, להיותם "מרכבתא תתאה" [=המרכבה התחתונה], הקשורים עם עולמות בריאה יצירה עשיה, ראו את העניינים כפי שהם שייכים לטבע ופרטי הגבלות העולם; אך יעקב שהיה "מרכבתא עילאה" [=המרכבה העליונה] של עולם האצילות, הנעלה מן העולם, ראה בכל דבר כיצד הוא נעלה מההגבלות של טבע העולם.

ח.
הקשר לחנוכה: לראות בישועה את הצד הנעלה מהגבלות הטבע

הענין הנ"ל קשור גם לחנוכה (שכן פרשת מקץ נלמדת ונקראת תמיד בימי החנוכה):

למרות שעניני הישועה וההצלה הקשורים עם ימי החנוכה באו בדרך כלל על־ידי ניסים ונפלאות, היה ניתן להעלות על הדעת ולומר, שבחיצוניות נראה כאילו ניסים אלו קשורים בטבע[44] (הצלת[45] ישראל ממלכות יוון שבאה על־ידי מלחמה, ובלשון הרמב"ם[46]: "ריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם"),

אך כל זאת הוא רק בחיצוניות,

באמיתיות היו אלו ניסים גלויים הנעלים לגמרי מן הטבע: גבורים ביד חלשים...

ט.
ההוראה: תפלה בכל מצב

התורה היא הרי נצחית בכל עת ובכל זמן, ובפרט "מעשה אבות" שהינם "סימן לבנים" לגלות מצרים... ובמיוחד שבמדרש[47] מתפרש פסוק זה עצמו בקשר לגלויות של בני ישראל [וא־ל ש־די יתן לכם רחמים .. לפני האיש הקדוש־ברוך־הוא... ושלח לכם את אחיכם אלו עשרת השבטים, אחר ואת בנימין זה שבט יהודה, ואני כאשר שכלתי בחורבן ראשון שכלתי בחורבן שני .. לא אשכול עוד]

הרי מובן שמכך ניתן להפיק הוראה בכל הזמנים:

לכל לראש ההוראה היא, אשר כל ענין שיהודי עושה, אפילו כזה הנראה אצלו כדבר טבעי, אין ליהודי לחשוב כי עליו לעשות רק את מה שנראה נחוץ לפי דרכי הטבע, וחוץ מזה "אינו חסר כלום" – אלא עליו לדעת שהוא חייב להזדקק לתפלה, ולא כדבר נוסף, אלא כענין עיקרי [ואם הוא חושב חס ושלום ש"אינו חסר כלום" הרי זה חסרון נוסף, ועליו להתפלל גם על חסרון זה].

ואף על פי שנדרשים מיהודי עשיה ופעולה בדרכי הטבע – שהרי הקדוש־ברוך־הוא ציווה "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"[48], צריך יהודי לדעת את האמת, שהקשר שלו עם הטבע הוא לא יותר מאשר לבוש חיצוני, והוא קשור עם שם הוי' שלמעלה מהטבע[49]. לכן צריך להיות אצלו העיקר להתפלל למי שהעושר שלו[50] בנוגע לפרנסה, ובדומה לכך בכל ענייניו ודרכיו, הן הגשמיים והן הרוחניים[51].

ואז הוא זוכה לראות כיצד ענייניו הטבעיים הינם ניסים המלובשים בטבע, והוא מגיע גם להכרה בניסים עליהם נאמר "עושה נפלאות לבדו"[52] אשר "בעל הנס אינו מכיר בניסו"[53], ניסים הקשורים עם הקדוש־ברוך־הוא עצמו, שלמעלה מהטבע לגמרי[54].

עד לניסים ולנפלאות שיהיו בביאת משיח צדקנו, אשר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[55], במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, תשמ"ה)

---

42) וצע"ק מעשרה הרוגי מלכות שלכאורה הוא ענין דכלל ישראל. וראה מקרא מפורש (עמוס ב, ו): פשעי ישראל גו' מכרם בכסף צדיק, דלכמה מפרשים קאי אמכירת יוסף (זהר חדש ר"פ וישב. ועוד).

43) ראה תו"א ויצא כד, א (ובאוה"ת שם רכו, ב). לקו"ת צו יז, רע"א וסע"ב. ועוד.

44) ראה שער האמונה פט"ז (ל, א־ב).

45) אף שבפרטיות היו בזה כמה דרגות: נסים נפלאות וישועות – ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 394 ואילך.

46) ריש הל' חנוכה (רפ"ג).

47) ב"ר פצ"ב, ג. הובא ברמב"ן ובבחיי עה"פ.

48) ראה טו, יח. ובספרי שם: וברכך .. יכול בטל ת"ל בכל אשר תעשה.

49) ראה בכ"ד לקו"ש שם ע' 398. וש"נ.

50) נדה ע, סע"ב. וראה דרמ"צ קז, סע"א ואילך. ובכ"מ.

51) ראה נדה שם: מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה וימעט בסחורה כו' (ונוסף לזה:) יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו. ע"ש.

52) תהלים עב, יח.

53) נדה לא, א.

54) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ס"ע קנג ואילך ובהנסמן שם. ד"ה כימי צאתך תשל"ח. ועוד.

55) מיכה ז, טו. וראה אוה"ת למיכה שם ע' תפו־ז.

לקוטי שיחות

זאת חנוכה

כרך כה

מתורגם ללשון הקודש

א.

היום השמיני של חנוכה הוא "זאת חנוכה" – האמנם?

היום האחרון של חנוכה נקרא על פי מנהג ישראל "זאת חנוכה"[1], ובפשטות הוא משום שבקריאת התורה ביום זה קוראים "זאת חנוכת המזבח"[2].

מכיוון שמנהג ישראל תורה היא[3], וכל ענייני התורה הינם בדיוק, מובן, שהשם "זאת חנוכה" משמעו כפירוש ומשמעות התיבות עצמן: "זאת חנוכה" – זהו חנוכה.

והיות שזה נאמר על היום האחרון, נמצא, כאילו הכוונה שדווקא יום ח' הוא חנוכה!

לכאורה היה ניתן לפרש את התוכן של "זאת חנוכה" במובן זה: ביום זה חנוכה נגמר ונשלם; או בסגנון אחר – כעת (ביום השמיני) ישנם כבר את כל ימי חנוכה.

אך עדיין אין זה "חלק", משום שזהו היפך משמעות השם, ששם זה ("זאת חנוכה") מתייחס ליום זה; וכפירוש של "זאת חנוכת המזבח" הנאמר בתורה: המילה "זאת"[4] משמעה, שמצביעים על (דבר) יום מיוחד[5].

ב.

ימי חנוכה הם "מציאות אחת", מה חילוקם משאר החגים

בנוגע לימי החנוכה ידועה השאלה, האם כל הימים "הם מציאות אחת או נפרדים"[6], והנפקא־מינה להלכה היא בנוגע לגר שנתגייר באמצע חנוכה או קטן שהגדיל – האם הם מחוייבים בנרות חנוכה. והגאון הרוגצ'וביי[7] תולה זאת במחלוקת הראשונים בנוגע לנרות חנוכה.

על פי זה, באם נניח שימי החנוכה הינם "מציאות אחת", היה לכאורה ניתן להסביר מדוע קוראים ליום השמיני "זאת חנוכה": מכיוון שהם "מציאות אחת", "שטח אחד", נמצא, כי כל זמן שלא קיימים כל ימי החנוכה, חסר בכל המציאות של חנוכה[8]. ולכן אפשר לומר "זאת חנוכה" רק ביום השמיני, היות שהוא משלים את ימי חנוכה ובמילא מהווה את המציאות של חנוכה.

בכך תובן גם השייכות של "זאת חנוכה" ל"זאת חנוכת המזבח" שנאמר לאחרי ההקרבה של כל שנים־עשר הנשיאים – משום שגם שם הענין דומה: למרות שכל נשיא הקריב ביום נפרד, עם זאת נחשבות ההקרבות של כל י"ב הנשיאים (גם) כנקודה אחת של חנוכת המזבח – כל התריסר מרכיבים ביחד "חנוכת המזבח" אחת. ולכן אומר הפסוק "זאת חנוכת המזבח" דווקא לאחר גמר ההקרבה של כל י"ב הנשיאים, שאז הושלמה המציאות האחת של חנוכת המזבח, על־ידי שנים עשר הימים יחדיו[9].

ברם צריך להבין: גם בחגים אחרים, כמו שבעת ימי הסוכות[10], קיימת סברא ודיעה שכל שבעת הימים "הוי מציאות אחת"[11], ובכל זאת לא מצינו שידגישו בנוגע ליום

1) ראה ד"ה ברוך שעשה נסים (נדפס באוה"ת בראשית כרך ה תתקנז, ב ואילך) ספ"ד.
2) בפ' נשא ז, פד. שם, פח. וראה לקמן בפנים.
3) ראה תוד"ה נפסל מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. ובכ"מ.
4) וכן לשון "זה" – ראה הנסמן בהערה הבאה.
5) ראה פרש"י נח ט, יז. בא יב, ב. בשלח טו, ב שמיני יא, ב. ועוד.
6) ראה צפע"נ מהד"ת נט, ג – נעתק בצפע"נ כללים בערכו.
7) צפע"נ שם.

8) וראה כלי חמדה קונטרס המילואים (בפ' מקץ – חנוכה) בפי' דברי הראשונים דכל הלילות הם מצוה אחת וכל זמן שאינו מדליק כל הלילות לא קיים המצוה כלל. והוא חידוש גדול. ולפענ"ד צע"ג.
9) ראה לקו"ת נשא כט, סע"ב.
10) להעיר מרוקח ריש הל' חנוכה "סמך שמן נרות לסוכות מה סוכות ח' ימים אף חנוכה ח' ימים"*. וראה מדרש חנוכה. ועוד. ובסדר הדורות (ג"א תרכב) דמה שעשו חנוכה ח' ימים "יען קודם לכן לא היו יכולים לעשות סוכות מפני לוחציהם". ולהעיר מכלי חמדה שם.
11) צפע"נ שם מד, סע"ב (נעתק במפענח צפונות פ"ג סי"א).

*) להעיר משבת כא, ב "כנגד פרי החג". וראה תו"א לד, ב. אוה"ת בראשית שם דרושי חנוכה תתקמב, ב "משום שהוא ענין א' עם סוכות וב"ה לא פליג רק משום מעלין בקדש".

האחרון אשר "זאת" – זהו (הענין של) חג הסוכות וכיוצא בזה.

ג.
במשכן נקרא גם היום הראשון "זאת חנוכת המזבח"

גם צריך להבין:

בנוגע ל"חנוכת המזבח" (במשכן, בחודש ניסן) נאמרה הלשון "זאת חנוכת המזבח", הן בנוגע ליום הראשון של חנוכת המזבח – "זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו"[12], והן בנוגע ליום האחרון (יום י"ב) – "זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו"[13]. והטעם מדוע נאמר על שני ימים אלו דווקא "זאת חנוכת המזבח" – מובן מהמדרש[14]: "העלה עליהם הכתוב כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון". זאת אומרת, ששני הימים – היום הראשון והיום האחרון – הינם כוללים את כל שנים־עשר הימים, ולכן יש בהם "זאת חנוכת המזבח" (חנוכה זו שהיא נקודה אחת, כנ"ל).

ועל פי זה צריך ביאור בנוגע לחנוכה: גם בחנוכה מוצאים שהיום הראשון של חנוכה "כולל ז' הימים"[15] – שהרי הנס של היום הראשון היה בכך שמצאו את פך השמן[16], שזהו לכאורה "עיקר הנס", היות שזה נתן את האפשרות להדלקה בכל הימים. נמצא כי ההדלקה בכל שבעת הימים שלאחר מכן נכללים בתוך (הנס של) היום הראשון כאשר מצאו את פך השמן[17].

ולפי זה: כשם שבחנוכת המזבח נאמר "זאת חנוכת המזבח"[18] הן בנוגע ליום הראשון והן בנוגע ליום האחרון – כך היה צריך להיות גם בחנוכה[19], שגם היום הראשון של חנוכה היה צריך להיקרא "זאת חנוכה"[20].

ד.
בימי החנוכה העיקר הוא ה"בפועל"

ויש לומר נקודת הביאור בזה:

ישנו חילוק בין האופן בו היום הראשון של חנוכה כולל את כל ימי החנוכה לבין האופן בו היום האחרון כולל את כל ימי החנוכה [ועל דרך זה החילוק בין יום ראשון דחנוכת המזבח והיום האחרון דחנוכת המזבח]: ביום הראשון כל הימים כלולים בכח; וביום האחרון ישנם כל הימים בפועל[21].

ועל פי זה יש לומר: אף־על־פי שבחנוכת המזבח ניתן לומר "זאת" (זאת חנוכת המזבח) גם בנוגע ליום הראשון מצד זה שכל הימים כלולים בו בכח – עם זאת, שונה הדבר בחנוכה: היות שהגדר של חנוכה הוא, החידוש שלו הוא "הבפועל" (כדלקמן), לכן, זה שביום הראשון כלולים כל הימים בכח, לא יוצר את הענין של "זאת חנוכה" ובמילא לא יכול להקרא כך.

וענין זה – שחנוכה קשור עם הבפועל דווקא – מרומז גם בשם חנוכה (וכידוע ששמו של כל דבר "אשר יקראו לו בלשון הקודש" מרמז על תוכנו[22]): מובא בפוסקים[23] ש"חנוכה" הוא ראשי־תיבות: "ח' נרות והלכה כבית הלל" – שבמחלוקת בין בית־שמאי ובית־הלל[24] לגבי סדר הדלקת הנרות האם "פותח והולך" או "מוסיף והולך", ההלכה היא כבית הלל שצריך להיות "מוסיף והולך".

וידועה[25] ההסברה במחלוקתם, שבית שמאי סוברים "פותח והולך" משום שמספר הנרות הוא "כנגד ימים הנכנסין" – לפי הימים העתידים לבוא – משום שלדעת בית שמאי "אזלינן בתר בכח" [=הולכים אחר (מתחשבים

---

12) נשא שם, פד.

13) שם, פח.

14) במדב"ר פי"ד, יג (בסופו). ועד"ז שם לפנ"ז פי"ג, ט. הובא בלקו"ת שם.

15) שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב.

16) מאירי שבת כא, ב.

17) ראה שערי אורה שם.

18) להעיר מעט"ז לשו"ע או"ח סתרע"א: כל דיני חנוכה נאמרו למשה מסיני בפ' זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו מאת נשיאי ישראל. ע"ש. וראה רוקח שם: זאת חנוכת המזבח בגימטריא זאת יהי' בימי חשמונים... ביום המשח אותו מאת בגימ' חנוכה ביום עשרים וחמשה בכסלו.

19) ראה רמ"א או"ח (סתר"ע ס"ב): וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות משום דבאותן הימים הי' חנוכת המזבח.
ולכמה דיעות חנוכה ע"ש חנוכת המזבח שבימי החשמונאים שנסתר ובנאוהו – ראה אור זרוע סשכ"א ע"פ מגילת תענית פ"ט. מהרש"א שבת שם. וראה לקו"ת ברכה (צח, ג), סידור שער החנוכה (רעז, ג) שלכן קורין בחנוכה ענין קרבנות הנשיאים. ע"ש. וראה לקו"ש ח"כ ע' 633 בהערה. וש"נ.

20) להעיר שמד"ה ברוך שעשה נסים שם מובן שיום ח' דחנוכה הוא ע"ד יום שמיני למילואים "ולכן יום השמיני נק' זאת חנוכה זאת חנוכת המזבח".

21) ראה גם לקו"ש [המתורגם] חכ"ג ע' 64. וש"נ.

22) ראה שער היחוד והאמונה פ"א. שם פ"ז (פד, ב).

23) אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה. הובא בעט"ז לשו"ע או"ח סי' תר"ע.

24) שבת שם.

25) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 77 ואילך. וש"נ.

בענין כפי שהוא) בכח]; ולכן מדליקים ביום ראשון שמונה נרות, משום שהיום הראשון כולל בכח את כל שמונת הימים, ולאחר מכן פוחת והולך וביום השני מדליקים רק שבעה נרות, משום שביום השני כלולים רק שבעה ימים, וכך הלאה.

אולם בית הלל סוברים "אזלינן בתר בפועל" [=הולכים אחר (מתחשבים בענין כפי שהוא) בפועל], ולכן מספר הנרות הוא לפי הימים שישנם בפועל: ביום ראשון מדליקים נר אחד, משום שאז יש בפועל יום אחד, ומכאן ואילך מוסיף והולך.

ומן העובדה כי ב"שם בלשון הקודש" עצמו – "חנוכה" – מודגש (באופן של ראשי תיבות) אשר "הלכה כבית הלל", מובן, שהשם מורה על כך שגדר החנוכה הוא ה"בפועל".

ה.
לפי בית שמאי קובע ה"בכח" מצד שליטת התורה על העולם

ענין זה, שחנוכה קשור עם ה"בפועל", יובן בהקדים הביאור בכללות שיטת בית שמאי, ש"אזלינן בתר בכח" – שהפירוש בזה הוא: לא זו בלבד שקיום הענין "בכח" מספיק כאילו הוא קיים כבר בפועל, אלא יתירה מזו: לדעת בית־שמאי נקבעת מציאות הדבר דווקא לפי ה"בכח" [כפי שרואים בנרות חנוכה, שלשיטתם מספר הנרות נקבע "כנגד ימים הנכנסין" ולא "כנגד ימים היוצאין"[26] –

ולכאורה אין מובן: מהי הסברא לומר, שמכריע דווקא ה"בכח" של הדבר – כאשר הדבר (עדיין) אינו קיים במציאותו?

[וכפי שהוא בנרות חנוכה: לדעתם יש להדליק בפועל ביום ראשון דחנוכה שמונה נרות לפי שהם נמצאים בכח, בה בשעה שהוא "רואה" בפועל (לא יותר מאשר) יום אחד[27]!]

והביאור בכך הוא: זה שעיקר מציאות הדבר הוא ה"בפועל" – הרי זה בנוגע לנברא, והטעם – אצלו שייך שהדבר ישאר "בכח" ולא יבוא בפועל ובטל כל הדבר; ולכן, כל זמן שהדבר אינו קיים בפועל, חסר בו העיקר;

ולכן אילו מדובר אודות "חפצא", מציאות כלשהי (והמצווה שבה) – שמצד עצמה הינה "בכח" שלא תיתכן מניעה לכך שתבוא לידי "בפועל" – אזי מיד כאשר קיימת חפצא זו "בכח" כבר נפעל הענין שמצדה; חסרים רק עניינים שמחוץ הימנה (זמן וכו') בכדי להמשיכה גם אל הבפועל[28].

ולכן דעת בית שמאי שבענייני תורה מתחשבים עם ה"בכח" – משום שלתורה יש שליטה על מציאות העולם; וכדרשת חז"ל[29] על הפסוק[30] "לא־ל גומר עלי", אשר כפי שהתורה פוסקת, כך נעשה בפועל בעולם. ולכן, כאשר התורה מדברת אודות עניני העולם – זאת אומרת כמו שהם ב"עולם" של תורה ומצד תורה – הרי עיקר הדבר הוא כפי שהינו "בכח", שאז נוצרת מציאותו,

אלא שהחפצא צריכה להיות מציאות בה(גדר וחפצי) העולם – ולכן צריכה להיות הדלקת נר (באופן מעשי).

ו.
"בכח" או "בפועל" – התחשבות בגדרי נותן התורה או בגדרי המקבל

ויתירה מזו יש לומר, דעת בית־שמאי אשר כל דבר נקבע לפי ה"בכח" שלו, היא לא רק משום שמצד התורה ה"בכח" הוא עיקר הדבר, אלא יתירה מזו: שבתוך ה"בכח" קיים ה"בפועל".

– משום שהתורה היא הרי תורתו של הקדוש־ברוך־הוא, ואצל הקדוש־ברוך־הוא הרי "אין כח חסר פועל"[31]. אצל נברא שונה הדבר – אצלו כח ופועל הם שני דברים נפרדים ולכן הכח חסר פועל; אך אצל הבורא כאשר רק ישנו ה"בכח" נעשה מיד ה"בפועל" (בתוך ה"בכח")[32].

---

26) ראה בארוכה לקו"ש שם.

27) ועד"ז הוא במחלוקת דר"א וחכמים ור"ג בסוף זמן ק"ש של ערבית, דלר"א (שהוא מתלמידי ב"ש – רש"י ד"ה שמותי ותוד"ה דר"א שמותי שבת קל, ב) הוא רק עד סוף אשמורה ראשונה (ריש מס' ברכות) – כי ס"ל דפי' "בשכבך" הוא "כל זמן שבני אדם עוסקים לילך ולשכב .. כל שדעתו לישן כבר שכב וישן" (פרש"י שם ד, סע"א), משא"כ לאח"ז בזמן שכיבה בפועל אין לקרות ק"ש – ראה בארוכה לקו"ש שם.

28) להעיר ממשנ"ת בלקו"ש שם (ע' 78 שוה"ג להערה 33. וש"נ) שזהו החילוק בין ה"בכח" שבימי חנוכה (ור"ה לאילן) לה"בכח" שב"חלות דבש". ע"ש.

29) ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. ועוד – הובא בש"ך (ושו"ע אדה"ז) יו"ד סקפ"ט סקי"ג (סקכ"ג).

30) תהלים נז, ג.

31) ראה פרדס שער יא (שער הצחצחות) פ"ג. הובא ונתבאר בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א. המשך תרס"ו ע' ה ואילך. קלט ואילך (וראה בהוספות שם (הוצאת תנש"א) ע' תרנט ואילך). ד"ה ולקחתם אעת"ר.

32) ראה ד"ה ולקחתם שם (סה"מ תרע"א ע' כו) דבאמת אין אנו יכולים לומר באוא"ס כח בלא פועל.

ולכן סבורים בית שמאי (שבענייני תורה) "אזלינן בתר בכח" – כי מצד התורה (תורתו של הקדוש־ברוך־הוא) הרי "אין כח חסר פועל".

ועל פי זה יש לומר, שהמחלוקת בין בית־שמאי ובית־הלל האם "אזלינן בתר בכח", או "אזלינן בתר בפועל", היא מחלוקת בכללות הגדר של תורה (ומצוותיה):

תורה ומצוות ניתנו הרי מהקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל (כפי שהם למטה) – "נתן לנו את תורתו" – ולכן ישנם בתורה שני עניינים[33]: גדרים בהם מתבטא צד הנותן, וגדרים שהם בערך, בתכונות של המקבל. וכפי שמוצאים בתורה עצמה שתי קצוות: "אין דברי תורה מקבלין טומאה" (אפילו כאשר הם נלמדים על־ידי אדם בלתי טהור), משום שהם "דברי (כאש)"[34], דברי ה'; ולאידך גיסא – "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, משום ש"תורה דיליה היא" [=התורה שלו היא][35].

ולכן לענייני התורה שבעולם, יתכן להתייחס בשני אופנים: א) כפי שהדבר מתחייב מצד גדרי הנותן (של התורה); ב) כפי שהם מצד גדרי המקבלים ("לנו"), בני ישראל.

וזהו ההסברה במחלוקת של בית־שמאי ובית־הלל: בית־שמאי סבורים שעיקר המכוון בנתינת התורה היא לפעול שבמקבלי התורה ("לנו") יורגשו, יהיו גדרי נותן התורה ומצַוה המצוות; ולכן, אף על פי ש"תורה לא בשמים היא"[36], וניתנה למטה לבני ישראל, בכל זאת התורה נשארת כפי שהיא מצד הנותן, ולכן "אזלינן בתר בכח".

אולם לפי שיטת בית הלל הרי עיקר הכוונה היא – שהתורה והמצוות יפעלו בבני ישראל כפי שהם כאן למטה ובגדרים שלהם. ולכן סבורים הם שדיני התורה נקבעו לפי גדרי המקבל – "אזלינן בתר בפועל".

ז.

הקשר של "בפועל" לחנוכה – חג שתיקנו חכמים

בכך יובן מדוע דווקא בחנוכה מודגש ש"הלכה כבית הלל" – אף על פי שזהו כלל בכל התורה כולה, עד ש"בית־שמאי במקום בית־הלל אינה משנה"[38] – משום שחנוכה קשור באופן מיוחד עם גדר המקבל:

חג החנוכה (ומצוותיו) שונה משאר הרגלים (ומצוותיהם) בכך שהוא יום־טוב מדרבנן, מדברי סופרים, חכמים, בני ישראל חידשו אותו[39].

יתירה מזו: חנוכה שונה בזה גם מפורים – כי אף על פי שגם פורים הוא מדרבנן, אך הוא נקבע על־ידי "תקנת הנביאים"[40], שעניינם הוא למסור ולגלות את דבר ה' – "גלה סודו אל עבדיו הנביאים"[41], עד שלגבי פורים ומגילת אסתר פעלו בני ישראל שנהיה "כתבוני לדורות"[42], והינם חלק מכ"ד כתבי הקודש.

מה שאין כן חנוכה[43] הוא יום־טוב אותו "התקינו חכמים"[44] בזמן בית שני[45] לאחר שפסקה הנבואה[46].

ומטעם זה הכלל של "הלכה כבית הלל" (שהולכים אחר הבפועל, משום שתורה דנה לפי גדרי המקבל) מודגש במיוחד בחנוכה[47] – משום שבכללות הענין של חנוכה

---

33) ראה בארוכה הדרן הא' על מס' פסחים (נדפס בהגש"פ קה"ת תשל"ו ושלאח"ז) – מחלוקת ר"י ור"ע. הדרן על פרקי אבות (לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 421 ואילך. ביאורים לפרקי אבות בסופו). וש"נ.

34) ברכות כב, א.

35) קדושין לב, סע"א ואילך.

36) נצבים ל, יב. ראה ב"מ נט, ב.

37) והשייכות לב"ש וב"ה – כי ב"ש שרשם מבחי' הגבורות וב"ה – חסדים (ראה זח"ג רמה, א. אגה"ק סי"ג (קיט, א). לקו"ת שה"ש מח, ג. ובכ"מ) וענין הגבורה הוא העלאה מלמטה למעלה, ולכן הכוונה בהמטה שיתעלה למעלה (הבפועל כמו"ש מצד הבכח), משא"כ חסד ענינו בחי' גילוי והמשכה מלמעלה למטה, ומצד זה הכוונה בהמטה גופא, ולכן ס"ל אזלינן בתר בפועל, שהמעלה יומשך בגדרי המטה – ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 83 שזוהי פלוגתת ב"ש וב"ה (חגיגה יב, א) אם שמים נבראו תחלה או ארץ נבראת תחלה.

38) ברכות לו, ב. וש"נ.

39) וכמו כל ענינים דרבנן שלכן "ערבים עלי ד"ס" (ע"ז לה, א ובפרש"י שם). וראה שהש"ר עה"פ (שה"ש א, ב) כי טובים דודך מיין (ב). נתבאר בתו"א (נב, סע"ד ואילך). לקו"ת מטות (פה, א), סוכות (פ, ב), שה"ש (ז, א). מצה זו תר"ם (ס"ע נג ואילך). ועוד.

40) לשון הרמב"ם ריש הל' מגילה.

41) עמוס ג, ז.

42) מגילה ז, א.

43) ראה יומא (כט, א): דאסתר נס דניתן לכתוב משא"כ חנוכה.

44) לשון הרמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג.

45) וראה ע"ח (שער מיעוט הירח פ"ב) דמקום המלכות בגלות בבל (כולל אחשרוש ופורים) – למעלה מבזמן בית שני.

46) יומא ט, ב. סוטה מח, ב. ועוד.

47) ראה תו"א (לד, ב) וסהמ"צ להצ"צ מצות נר חנוכה (עד, ב) ביאור מחלוקת ב"ש וב"ה דב"ש למדין נ"ח מפרי החג "וב"ה סברי מעלין בקודש .. דלא דמי ללמוד זה מפרי החג כי חגה"ס הוא דאורייתא .. מלמעלה למטה וא"כ בא ונמשך הגילוי מצד עצמו מלמעלה למטה .. מי מעכב ומי מונע לה' יתי"ש והיד ה' תקצר, משא"כ בחנוכה שהוא מדרבנן שהם המשיכו להיות גילוי זה וא"כ כיון שממשיכים זה מלמטה אא"פ להגיע .. כ"א מעט .. ואח"כ מעלין בקודש כו'". עיי"ש.

(שבכוחם של בני ישראל לחדש יום־טוב) מתבטא אשר — "ונתן לנו את תורתו", החידוש של תורה בגדרי המקבל[48].

ח.
בחנוכה עיקר מסירות הנפש מצד ה"מקבל"

ענין מיוחד זה שבחג החנוכה (שבא מצד בני ישראל, "התקינו חכמים"), קשור גם עם תוכן כללות המאורע והנס דחנוכה:

ידוע החילוק בין הגזירה על בני ישראל בימי הפורים (כמסופר בפשטות במגילה) והמצב של בני ישראל בגזירה של ימי חנוכה: עיקר הגזירה בפורים הייתה על הגופים של בני ישראל, ובלשון ה'לבוש'[49] "שהיתה הגזירה להרוג ולהשמיד את הגופות .. ולא את הנפשות"[50]; זאת אומרת, אצל בני ישראל היה ניכר גם בגוף בגלוי שהם "עם אחד" הקשור עם הקדוש־ברוך־הוא, מאחר "ודתיהם שונות מכל עם".

מה שאין כן בימי חנוכה היה מצב שבעיקר (בלשון הרמב"ם[51]) "גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות". זה היה מצב של חושך רוחני, בו אור התורה ("נר מצוה ותורה אור") לא האיר בגלוי, "גלות התורה"[52], טמאו כל השמנים שבהיכל[53]; ובני ישראל התגברו על חושך העולם של היוונים, ומסרו נפשם על דתם, תורה ומצוות.

ומכיוון שמסירות הנפש הייתה לגמרי מצד ה"מקבל"[54], מה שאין כן בפורים — שהיו אז נביאים, גלות יכני'... מרדכי ואסתר... — לכן גם היום־טוב (חנוכה) בא מצד תקנת חכמים, כנ"ל.

ט.
מעלת המקבל מודגשת בהנהגה של "מהדרין מן המהדרין" בחנוכה

כשם שבכללות היום־טוב של ימי חנוכה מודגש גדר המקבל, בדומה לכך מוצאים גם במצוה העיקרית של חנוכה — הדלקת נר חנוכה:

בכלל מוצאים שני אופנים בקיום מצוה — קיום המצוה (סתם) וקיום מצוה בהידור; בנרות חנוכה מוצאים חידוש: בנוסף לקיום באופן של "מהדרין", ישנו גם — "מהדרין מן המהדרין"[53].

עוד הבדל בפועל: הידור מצוה בשאר המצוות נשמר על־ידי סוג מסויים (ואפילו לא על־ידי הרוב) של בני ישראל, אך בנרות חנוכה ההנהגה של "מהדרין מן המהדרין" הפכה למנהג פשוט[55] אצל כל ישראל.

ויש לומר הטעם על כך[56] — משום שהענין של הידור מצווה מורה על השתדלות נוספת בקיום המצוה מצד היהודי המקיים המצוה — שהוא עושה זאת לא רק כדי לצאת ידי חובתו בקיום הציווי (מלמעלה), אלא הוא מוסיף הידור משלו[57].

ומכיוון שבחנוכה מודגשת במיוחד המעלה של מקבל התורה ומקיים המצוה — לכן מיתוסף עילוי והוספה גם בענין של הידור מצוה עצמו (לגבי ההידור במצוות אחרות), האופן של "מהדרין מן המהדרין".

וזה גופא נעשה מנהג פשוט אצל כל ישראל: בני

וע"פ המבואר שם יומתק התיווך דב' הטעמים שבשבת (כא, ב) דב"ש וב"ה, הטעם דב"ש כנגד הימים הנכנסין וב"ה כנגד הימים היוצאין ("בכח" או "בפועל") עם דיעה הב' "טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה מעלין בקודש ואין מורידין", כי גם בהטעם כנגד ימים הנכנסין (— אזלינן בתר בכח), היינו לפי שלדעתם עיקר הענין בהמצוה הוא מצד גדרי הנותן, מצד למעלה, שזהו מודגש בדאורייתא, כנגד פרי החג [וי"ל (ע"ד הרמז עכ"פ) שזהו דיוק ל' רש"י בשבת שם "פרי החג מתמעטים והולכים בקרבנות דפ' פנחס"]. וראה הערה הבאה. ולדעת ב"ה אזלינן בתר בפועל, לפעול בגדר המטה, ומכיון שנמצא למטה עליו להעלות בקודש.

48) ולדעת ב"ש י"ל דס"ל דגם במצות נ"ח (ובכללות מצות דרבנן) ענינן שגם בהן יורגש גדר הנותן, והיינו דגם בזה דהתקינו חכמים נרגש שהוא מצד הציווי ועיקרו מצד התורה. להעיר משו"ת חת"ס (או"ח סר"ח. יו"ד סרל"ג. ועוד. ועיין גם בביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מ"ע נט־ס) בדעת הבה"ג דעיקר חנוכה הוא מן התורה החיוב לעשות זכר כו' לפי שמצוה לקבוע יום טוב על כל נס ק"ו מיצי"מ, אלא שחכמים קבעו מה לעשות בהם מעין המאורע. ונמצא שעיקר חנוכה הוא מן התורה ופירושו מדרבנן. ולהעיר גם שבכל מצות דרבנן ישנו קיום מ"ע על פי התורה אשר יורוך ול"ת דלא תסור (ראה רמב"ם ריש הל' ממרים). וראה סהמ"צ להצ"צ שם סוס"ב.

49) או"ח סתר"ע ס"ב.

50) כמו שממשיך בלבוש שם "שאפילו המירו דתם ח"ו לא הי' מקבל אותם". אבל להעיר שבתו"א (צז, א. וראה שם קיח, ג. קכ, ד) מפורש "שהרי אם רצו להמיר דתם לא הי' המן עושה להם כלום שלא גזר אלא על היהודים".

51) הל' חנוכה רפ"ג. — וראה לקו"ש ח"י ע' 144 הערה 18.

52) תו"א לב, ב. אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקנח, ב ואילך. ובכ"מ. עיי"ש בארוכה החילוק דנסים דפסח (יצי"מ) ופורים לחנוכה דלא גלו מארצם רק גלות התורה להשכיחם תורתך כו'.

53) שבת שם.

54) ראה בארוכה שערי אורה בהקדמה שזהו ההפרש בין המסנ"פ בימי אחשורוש שהיתה מצד המשפיע — להמסנ"פ בימי חנוכה שהיתה מצד המקבל. ע"ש.

55) רמ"א או"ח סתרע"א סוס"ב.

56) ראה לקו"ש ח"ה ע' 449 ואילך (ביאור באו"א).

57) ראה רמב"ם הל' אסורי מזבח ספ"ז בדין כל חלב לה': הרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו כו'. ולהעיר מפרש"י יומא ע, א ד"ה להראות חזותו. וראה לקו"ש שם ע' 451.

ישראל קיבלו על עצמם הנהגה זו כמנהג מצד עצמם, לא מצד ציווי השולחן־ערוך – להיות "מהדרין מן המהדרין". הדבר בא לגמרי מצד בני ישראל[58], מכיוון שבכך הוא החידוש של נרות חנוכה – שהדבר בא מצד המקבל[59], הוא עושה כדי להאיר את החושך*[59].

ט.

דווקא בחנוכה הקשור עם ה"מקבל" יש מעלה ליום האחרון

על פי כל הנ"ל יובן גם מדוע דווקא היום השמיני (האחרון) של חנוכה נקרא "זאת חנוכה"[60] (ולא היום הראשון של חנוכה); וכמו כן – מדוע לא מוצאים זאת בחגים אחרים (אפילו לא באלו בהם קיימת סברא אשר כל ימי החג הינם "נקודה אחת") שעיקר היום־טוב הוא היום האחרון:

ימים טובים ומועדים, אף על פי שגם בהם (בענין שבו חולקים בית־שמאי ובית־הלל) "הלכה כבית הלל" – נרגש עם זאת ה"למעלה", "תורתו" (מצות ה')[61], בגדרי העולם.

וזהו הטעם מדוע מוצאים בחנוכת המזבח שגם היום הראשון הוא "זאת חנוכת המזבח" – משום שהמשכן (ועל דרך זה המקדש הראשון) עניינו הוא גילוי אלקות מלמעלה62; ולכן, גם בתוך ה"בכח" של היום הראשון לחנוכת המזבח ישנו כבר ה"בפועל" ובמילא אפשר לומר ואומרים על כך "זאת חנוכת המזבח".

לעומת זאת בחנוכה שכולו קשור עם גדרי המקבל, לא ניתן לומר "זאת חנוכה" ביום ראשון מצד מעלת ה"בכח", אלא דווקא על היום האחרון של חנוכה, כאשר ישנו ה"בפועל", קיימים כל הימים בפועל, ואזי אומרים "זאת חנוכה" – זהו חנוכה.

יא.

נרות חנוכה – להאיר ולהפוך את החושך עצמו

כשם שכללות התקנה של ימי חנוכה קשורה עם גדר המקבל, משום שהיה מצב של "בטלו דתם" ובני ישראל היו צריכים להתגבר על החושך הרוחני (כנ"ל סעיף ח') – כמו כן הוא בנוגע לנרות חנוכה, שההדגשה על גדר המקבל בנרות חנוכה (כנ"ל סעיף ט') קשורה עם כך שענין הנרות הוא – להאיר את החושך דווקא.

וכפי שהדבר מודגש בתנאי המצוה – הן במקום ההדלקה: "על פתח ביתו מבחוץ"[63], והן בזמן ההדלקה ושיעורה "משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק .. עד דכליא ריגלא דתרמודאי" [שנעשה כליון (אף ברגלי) אומה ששמה תרמוד][63] –

משום שענין נרות חנוכה הוא – להאיר את החוץ (חושך), החושך של רשות הרבים, טורי דפרודא [=הרים המפרידים], עד שיקויים "והוי' יגיה חשכי"[64], עד שהחושך עצמו יאיר[65].

ולכן צריך להיות ה"בפועל", וה"בפועל" כפי שהוא מצד גדר התחתון – וכידוע[66] שה"בפועל" שמצד כוחו יתברך הוא במדריגת הכח; דווקא בשעה שישנו ה"בפועל" כפי שהוא מצד גדר התחתון – זה הופך את החושך גופא.

וזהו גם העילוי של "זאת חנוכה", שאז יש ריבוי נרות מצוה בפועל, ובמילא מובן, שה"אור" של "זאת חנוכה" יש בכוחו להאיר ולהפוך את החושך הגדול והעמוק ביותר.

ומכך יש גם הוראה לימינו אלה, בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות, ובפרט דעקבתא דמשיחא[67] – שהדרך

---

58) והיינו שבנ"י הוסיפו בגוף ועצם המצוה, ע"י הידור המצוה שלהם. ובפרט להדגיעה דנרות הנוספים הם חלק מחפצא דנ"ח [והרי ענינם הוא "להראות ולגלות הנס" רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג), וע"י הוספת הנרות דמהדרין ה"ז מוסיף בלהראות ולגלות הנס, והוספת הנס שבל יום] – ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"כ ס"ע 231 ואילך. משא"כ ההידור מצוה סתם אפילו את"ל שזהו לא רק הידור במעשה הגברא (ראה הערה הקודמת), הרי "סוכה נאה שופר נאה" וכיו"ב י"ל דאינו מוסיף בגוף ועצם המצוה דסוכה ושופר. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ס"ע 10 ואילך.

59) וה"ז בדוגמת העילוי במנהגי ישראל (היינו שישראל מוסיפים בתורה) גם על דברי סופרים (ראה לקו"ת סוכות פ, סע"ג. סידור רסט, ב).

וע"פ הנ"ל יש לומר, שג' הענינים – מצות דאורייתא, מצות דרבנן (פורים כו'), ומצות חנוכה (ובמיוחד – נרות חנוכה) – הם דוגמת ג' הענינים שמצינו בחג הסוכות (ראה לעיל הערה 10) – ז' ימי סוכות, שמע"צ ושמח"ת (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ט ע' 412 ואילך).

*59) ראה לקמן סעיף יא. וש"נ.

60) גם להדיעה והסברא שכל ימי חנוכה נפרדים הם, וכל יום הוי (ענין ו)מצוה בפ"ע.

61) ראה הנסמן לעיל הערה 47 בתחלתה.

62) ראה תו"א ותו"ח ר"פ ויגש. לקו"ש ח"ר [המתורגם] ע' 20. ח"ט [המתורגם] ע' 63 ואילך. וש"נ. וראה שם ע' 27 ואילך בנוגע למקדש ראשון.

63) שבת כא, ב.

64) ש"ב כב, כט.

65) ראה בארוכה ד"ה כי אתה נרי ה' בתו"א, שערי אורה ואוה"ת דרושי חנוכה. ועוד.

66) ראה הנסמן בהערה 31. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ט ע' 208.

67) ראה תו"א (מא, א) ושערי אורה שם (ספי"ט) דוהוי' יגי' חשכי קאי על החושך דדורות האחרונים דעקבתא דמשיחא.

להפוך את החושך היא, על־ידי שמרבים ב"נר מצוה ותורה אור", ריבוי אור בפועל, ולהקרין, להמשיך את ריבוי האור במקום החושך גופא, ברשות הרבים.

וזה מביא וממשיך את "והוי' יגיה חשכי", בקיום היעוד "ולילה כיום יאיר"[68] בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ מקץ תשל"ג, תש"מ)

68) תהלים קלט, יב. וראה שערי אורה שם. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

בְּיוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' כִּשְׁדֵה הַחֵרֶם לְכֹהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ, ויש ללמוד מסמיכות הפסוקים שרק שדה **דֶּשֶׁא גֵּירָעוֹן** – שנפדית באופן שמגרע הפודה את השנים שעברו, **אֵין** – אכן יוצאת ביובל לכהנים, אבל שדה **דְּלָאו כְּשֶׁדֶה גֵּירָעוֹן**, וכגון שדה זו שהוקדשה בתוך שנתים ליובל, שאין שייך בה גירעון, אלא לעולם נותן הפודה חמישים סלעים, **לֹא** – אינה יוצאת לכהנים ביובל.

המשיך רב חסדא ואמר לו, **אַדְּרַבָּה** – מפסוק זה יש ללמוד את הדין ההפוך, שהרי נאמר בפסוק הסמוך לדין יציאה לכהנים ביובל (שם כז כ) **'אִם לֹא יִגְאַל** אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכֹר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד' ובפסוק שאחריו נאמר **'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל** קֹדֶשׁ לַה' כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ומשמע שכל שדה שהיא ראויה להגאל יוצאת ביובל לכהנים, **וְהַאי נַמִּי** – ושדה זו גם כן **דַּת גְּאוּלָּה הִיא**, שהרי אפשר עדיין לגאול אותה, ולכן אפילו אם לא שייך בה גירעון כיון שהיא ראויה להגאל, יוצאת ביובל לכהנים.

שנינו במשנה: **'גְּאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים כו'** והרי היא תחת ידו לא יאמר הואיל והיא יוצאה לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי הרי היא שלי אלא יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים'.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בפסוק (שם כז כא) 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה' כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם **לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ'**, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא הפסוק להשמיענו בלשון 'אחוזתו', **מִנַּיִן לְשָׂדֶה שֶׁיּוֹצֵא** – שעתידה לצאת **לַכֹּהֲנִים בַּיֹּבֵל**, כיון שהקדישה הבעלים ולא גאלה, **וְלִפְנֵי** היובל **גְּאָלָהּ** מההקדש **אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר** אותו כהן, **הוֹאִיל וְהשדה יוֹצְאָה לַכֹּהֵן, וְהֲרֵי** היא כבר **תַּחַת יָדִי, וּתְהֵא שֶׁלִּי**, ולא תתחלק לכל הכהנים שבאותו משמר. ויוסיף אותו כהן ויאמר, **וְדִין הוּא** – וקל וחומר הוא, אם **בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה**, שאם היה ישראל אחר גואל את השדה, הייתי זוכה בה ביובל יחד עם כל הכהנים, אם כן **בְּשֶׁל עַצְמִי**, שכבר פדיתיה קודם היובל, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שאזכה. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲחוּזָּתוֹ'**, ללמד שרק **אֲחוּזָּה** שירש מאביו תהא **שֶׁלּוֹ, וְאֵין זֶה** – השדה שגאלה הכהן קודם היובל **שֶׁלּוֹ**, אלא יוצאת ממנו השדה ביובל. **הָא כֵּיצַד** – מה עושים בשדה זו, דינה הוא **שׁוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים** שבאותו משמר שנכנס בו היובל.

משנה

המשנה מבארת את דין שדה אחוזה שהוקדשה, ולא נגאלה קודם היובל: **הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל, וְלֹא נִגְאֲלָה** השדה לא על ידי הבעלים ולא על ידי אחר, **הַכֹּהֲנִים** של המשמר שנכנס בו היובל **נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ** וזוכים בה, וכיון שלא גאלה שום אדם ולא ניתנו דמיה להקדש, **נוֹתְנִין** הכהנים **אֶת דָּמֶיהָ** להקדש, לפי שווי הפדיון שכתבה התורה, 'זרע חומר שערים בחמישים שקל כסף', **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר**, הכהנים **נִכְנָסִין** לשדה וזוכים בה, **וְלֹא נוֹתְנִין** דמים להקדש. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, כשמגיע יובל ראשון **לֹא נִכְנָסִין** הכהנים לשדה **וְלֹא נוֹתְנִין** דמים, **אֶלָּא נִקְרֵאת 'שְׂדֵה רְטוּשִׁין'** – שדה עזובה, **עַד** שיגיע **הַיּוֹבֵל הַשֵּׁנִי. וְאִם הִגִּיעַ** גם **הַיּוֹבֵל הַשֵּׁנִי** ועדיין **לֹא נִגְאֲלָה, נִקְרֵאת 'רְטוּשֵׁי רְטוּשִׁין', עַד הַיּוֹבֵל הַשְּׁלִישִׁי. וּלְעוֹלָם אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ, עַד שֶׁיִּגָּאֲלֶנָּה אַחֵר**, וכשיגיע היובל הבא, תצא השדה ביובל ותתחלק לכהנים.

גמרא

הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם של התנאים במשנתינו. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה**, שאמר שאם לא גאלה שום אדם, נכנסים הכהנים לתוכה ונותנים להקדש את דמיה. משיבה הגמרא: **גְּמַר** – למד זאת רבי יהודה בגזירה שוה של תיבות **'קוֹדֶשׁ' 'קוֹדֶשׁ' מִמְּקַדִּישׁ בַּיִת**, שנאמר לגבי המקדיש את ביתו (ויקרא כז יד) 'וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה'', ונאמר לגבי המקדיש שדה אחוזה (שם כז כא) 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה'', **מַה לְהַלָּן** – כמו שלגבי המקדיש את ביתו מדובר **בְּדָמִים**, שאין הבית יוצא מרשות הקדש ללא דמים, **אַף כָּאן**, לגבי שדה אחוזה, אינה יוצאת מרשות הקדש אלא **בְּדָמִים**, ולכן אם לא גאלה אחר עד היובל, צריכים הכהנים לתת את דמיה להקדש, ורק אז נוטלים אותה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן**, האומר שנוטלים אותה הכהנים ללא דמים, טעמו הוא כיון **דִּגְמַר** – שהוא לומד בגזירה שוה **'קוֹדֶשׁ' 'קוֹדֶשׁ' מִמִּכְשְׁי עֲצֵרֶת** – שני כבשים הקרבים בחג השבועות, שאף בהם נאמר (שם כג כ) 'עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן', **מַה לְהַלָּן** – כמו ששני הכבשים הללו ניתנים לכהנים **בְּחִנָּם, אַף כָּאן**, בשדה אחוזה, ניתנת להם השדה **בְּחִנָּם.**

הגמרא מבארת עתה מדוע כל תנא לא דרש כדרשת חבירו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי** [יְהוּדָה] **נַמִּי** – ואף לדעת רבי יהודה, **נִילֵיף מִכִּכְשְׁי עֲצֵרֶת** – מדוע לא נלמד גזירה שוה זו מכבשי עצרת, ללמד שניתנת השדה לכהנים בחינם. משיבה הגמרא: רבי יהודה סובר שדָּנִין – לומדים בגזירה שוה **קְדֻשֵּׁי בֶדֶק הַבַּיִת**

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות לד, ו - ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת

עז

מתרץ שאלות ה"יאיר נתיב" על ה"מאורי אור", דע"י תיקון השלישי "חנון" נמתק ונתחלף מדת הדין לרחמים, וביאורו

חנון עם האותיות בגי' במוכ"ן[1], רמז לחלוף אלהי"ם שנתחלף הדין לרחמים.

מאורי אור אות ח' סעיף צו

עיין בכוונת[2] של פסח שמשמע שם שזה השם במוכ"ן הוא בחי' דין בלי מיתוק וצ"ע.

יאיר נתיב שם

ועיין במאורי אור מע' חנון. ולא יוקשה מה שהקשה ביאיר נתיב שם כי הפירוש הוא כך במאורי אור, שבמוכ"ן שהוא חילוף אלקים שהוא דין, הנה על ידי חנון נמתק גם במוכ"ן.

והוא מצד השרש דחנון שהוא התיקון השלישי[3] מי"ג תיקוני דיקנא[4], הנה בתיקון השלישי (בחי' יעקב שהוא השלישי[5] באבות, והוא התיקון דעובר על פשע[6], שהוא בחי' תפארת כמו שכתוב[7] ותפארתו עובר על פשע) הוא נמתק[8].

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד נה

---

1) חנו"ן (בגי' 114) + ד' אותיות (4) = 118, מספר במוכ"ן. ראה הערה 2.

2) מובא בפרי עץ חיים שער חג המצות פ"א. וז"ל שם: "בסוד חילוף שם אלקים . . שאם הי' נחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנזכר בזוהר (פרשת פקודי דף רסב, א), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים". עיי"ש. דהאותיות שאחר שם אלהי"ם הוא שם במוכ"ן (אחר אות א' הוא אות ב', ואחר אות ל' הוא אות מ' וכן הלאה), ומורה על בחי' דינים וגבורות שהוא יותר תחתון ודין משם אלקים עיי"ש.
ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' סט מ"ש יעקב "כי חנני אלקים", חנני"י (בגי' 118, כמנין במוכ"ן) דממתיק השֵׁם במוכ"ן.

3) ראה פרי עץ חיים שער השופר פ"ה (מובא במחזור לראש השנה בסדר תשליך), דהי"ג מדות שבפסוקים מי אל כמוך נשא עון ועבר על פשע וגו' (מיכה ז, יח-כ), הם כנגד י"ג מדות ה' ה' אל רחום וחנון וגו' (כי תשא לד, ו-ז), והוא: א) "מי אל כמוך", ב) "נשא עון", ג) "ועבר על פשע" וכו', והסדר בי"ג מדות דמשה הם: א) "אל", ב) "רחום", ג) "וחנון" וכו'.
נמצא, דמדה ד"חנון" הוא כנגד "ועובר על פשע". ראה הטבלא לקמן סי' צא.

4) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס ע' תנא וז"ל: עיקר ענין התיקון להג' מלכים הראשונים [דתהו] הוא בהתיקון השלישי . . כי בתיקון הג' יש מעלה גדולה לגבי ב' תיקונים הראשונים, שהם בחי' שערות, שזה רומז שהם מבחי' המלכים דתהו, כי כל שערות הוא מבירורי המלכים דתהו, כמ"ש בעץ חיים שער (לט) מ"ן ומ"ד דרוש א' עיי"ש. משא"כ התיקון הג' הוא פנוי משערות* כמש"ש. ועיין בקול ברמה בביאור האד"ר בסוף תיקון הב'. עיי"ש.
*) התיקון "וחנון" הוא ארחא (הגומא) דתחת אמצע החוטם. ראה הטבלא של ציורי התיקונים בפנים דלמעלה – לקמן סי' צט.

5) ראה בראשית רבה ריש פע"ו: "הבחור שבאבות זה יעקב, שנאמר (תהלים קלה, ד) כי יעקב בחר לו י-ה". זהר חלק א דף קיט, ב. שער הפסוקים תולדות כז, כח.
וראה פסחים נו, א. ויקרא רבה פל"ו, ה. ספרי ואתחנן ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה לג, ב. לקוטי שיחות חלק כ עמוד 101 ואילך. חלק טו עמוד 191 ואילך. ועוד.

6) ועיין עוד בענין זה בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס ע' תנא.

7) משלי יט, יא. "שֵׂכֶל אָדָם הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ עֲבֹר עַל פָּשַׁע."

8) ראה גם לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שסו וז"ל: וי"ל יוחנן חקוקאה הוא ע"ד חקי האלקים שהוא במוכ"ן שהם האותיות שאחר אלקים כמ"ש בל"ת להאריז"ל פ' יתרו עיי"ש. חקוקאה גימט' אלקינ"ו במוכ"ן, והיינו בחי' גבורות. ומה שיוחנן הוא חקוקאה ולכאורה יוחנן הוא מלשון חנינה שמורה על רחמים וחסדים, הוא ע"ד כמ"ש במאו"א מע' חנון עם האותיות גימט' במוכ"ן רמז לחלוף אלקים שנתחלף, הדין לרחמים עיי"ש. ועיין מה שנרשם בגליון* המאורי אור שם.
וכן בהי"ג ת"ד בהתיקון השלישי וחנון הוא גבורה פנימי והוד מקיף, כידוע, והוא מה שנמתקים הדינים דגבורה והוד. ע"ד כמו שבהתיקון ורב חסד** נמתקין הדינין דגבורה מקיף והוד פנימי, כמ"ש בקול ברמה בביאור התקוני דיקנא באד"ר עיי"ש.
*) כנראה הוא הביאור המובא בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן.
**) ראה לעיל סי' ו. נו. לקמן סי' עט. פ.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

'לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בִּדְקָהּ'

הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמֹד... וְיָכֹף כָּל יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בִּדְקָהּ (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת מְלָכִים יא, א)

'יָכֹף כָּל יִשְׂרָאֵל' - שַׁיָּךְ בִּמְיֻחָד לַמָּשִׁיחַ, כֵּיוָן שֶׁאַחַת מִסְּבוֹת הַחֻרְבָּן הִיא שֶׁהַשָּׂרִים לֹא הוֹכִיחוּ אֶת הָעָם.

'לֵילֵךְ בָּהּ' - לְאֵלֶּה שֶׁלֹּא חָטְאוּ, צַדִּיקִים, וּ'לְחַזֵּק בִּדְקָהּ' - לְאֵלֶּה שֶׁעָבְרוּ וּפָרְצוּ, בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ח ע' 362. מתוך לקראת שבת)

"גּוֹלָה" בְּתוֹסֶפֶת אָלֶ"ף

כָּל הָעִנְיָנִים הַחִיּוּבִיִּים שֶׁבִּגְלוּת נִשְׁאָרִים גַּם הָלְאָה, אֶלָּא שֶׁיִּתְבַּטֵּל מֵצָבָם הַגָּלוּתִי; שֶׁיִּבָּטֵל הַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַמְכַסֶּה עַל מְצִיאוּתָם הָאֲמִתִּית וְהַפְּנִימִית, וְהַשִּׁעְבּוּד לְדַרְכֵי הַטֶּבַע וְגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם הַמִּשְׁתַּלֵּשׁ מִזֶּה.

עַל פִּי זֶה מוּבָן מַדּוּעַ תֵּבַת "גְּאוּלָה" כּוֹלֶלֶת אֶת תֵּבַת "גּוֹלָה", אֶבָל - בְּתוֹסֶפֶת אָלֶ"ף: הַגְּאוּלָה אֵינָהּ מְבַטֶּלֶת הָ(עֲבוֹדָה בַּ)גָּלוּת, אַדְרַבָּה: עִנְיָנָהּ לְהַעֲלוֹת אֶת הַ(חַיִּים בַּ)"גּוֹלָה" (עַל יְדֵי שִׁחְרוּר כָּל הָעִנְיָנִים מֵהַגָּלוּת) וּמִזֶּה גּוּפָא לַעֲשׂוֹת גְּאוּלָה.

(ש"פ אחרי קדושים ה'תנש"א. מתוך לקראת שבת)

הַחְזָרַת הַצַּדִּיקִים בִּתְשׁוּבָה

בְּסֵפֶר הַזֹּהַר נֶאֱמַר "מָשִׁיחַ אֶתָּא לַאֲתָבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָא" - מָשִׁיחַ יָבוֹא לְהַחְזִיר אֶת הַצַּדִּיקִים בִּתְשׁוּבָה. וַדַּאי שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה לַחֲזָרָה בִּתְשׁוּבָה עַל עֲוֹנוֹת, שֶׁכֵּן אֵלֶּה אֵינָן מְצוּיִים כְּלָל בְּצַדִּיקִים שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. הַכַּוָּנָה הִיא לִשְׁיבָה וּלְהִתְקָרְבוּת נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים לְבוֹרֵא הָעוֹלָם - בְּרָמָה גְּבוֹהָה עוֹד יוֹתֵר. זֶהוּ גִּלּוּי קֶשֶׁר פְּנִימִי וְעָמֹק יוֹתֵר בֵּין הַצַּדִּיקִים לְהַקָּבָּ"ה, בִּבְחִינַת "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ".

מָשִׁיחַ יְעוֹרֵר בַּצַּדִּיקִים "תְּשׁוּבָה" נִפְלָאָה זוֹ, בְּכֹחַ נִשְׁמָתוֹ הַגְּבוֹהָה.

(מאמר ד"ה ציון במשפט. מתוך לקראת שבת)

"הוֹגֶה בַּתּוֹרָה"

וְהִנֵּה דַּוְקָא הַיְּגִיעָה בַּתּוֹרָה תְּאַפְשֵׁר לַמָּשִׁיחַ לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל (אַף שֶׁעִקַּר עִנְיָנוֹ לִכְאוֹרָה הוּא הֱיוֹתוֹ מֶלֶךְ "מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד"). שֶׁכֵּן הַתּוֹרָה קֶדְמָה לָעוֹלָם וְהִיא מֵעַל לָעוֹלָם, מֵעַל לִמְצָרֵי וּגְבוּלֵי הַגָּלוּת. מִשּׁוּם כָּךְ שָׁלַח יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת יְהוּדָה "לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה", "לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד . . שֶׁיְּהוּ הַשְּׁבָטִים הוֹגִים בַּתּוֹרָה", שֶׁכֵּן עַל יְדֵי עִיּוּן וְיִגִיעָה בַּתּוֹרָה אֵין הַגָּלוּת יְכוֹלָה לִשְׁלֹט עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(לקוטי שיחות ויגש תש"נ. מתוך לקראת שבת)

גַּם כְּשֶׁהַמַּצָּב בַּגָּלוּת טוֹב

הוֹרָאָה לְיָמֵינוּ אֵלֶּה, בְּגָלוּת זוֹ הָאַחֲרוֹנָה: כְּכָל שֶׁיִּהְיֶה מַצָּבוֹ שֶׁל יְהוּדִי בַּגָּלוּת טוֹב - הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת וְהֵן בְּרוּחָנִיּוּת - וְיֵשׁ לוֹ "טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם גּוֹ' חֵלֶב הָאָרֶץ"; הוּא לוֹמֵד תּוֹרָה וּמְקַיֵּם מִצְווֹת בְּאֹפֶן שֶׁחַי בְּחַיִּים רוּחָנִיִּים אֲמִתִּיִּים, עִם זֹאת עָלָיו לָדַעַת וְלִזְכֹּר תָּמִיד שֶׁגַּם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב זֶה נִדְרֶשֶׁת בְּתֹקֶף הַדְּרִישָׁה שֶׁל "וּנְשָׁאתַנִי מִמִּצְרַיִם", עַד לְתֹקֶף שֶׁל שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁזּוֹהִי גָּלוּת, שֶׁהוּא הַמָּקוֹם הַלֹּא טִבְעִי עֲבוּר יְהוּדִי, וְהוּא מֻכְרָח "לְהִנָּשֵׂא" מִכָּאן.

(לקוטי שיחות כה ע' 274. מתוך לקראת שבת)

אֵין צֹרֶךְ בְּסִפָּרִים

בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה נִלְמַד תּוֹרָה מִבְּלִי שֶׁנִּצְטָרֵךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּסִפָּרִים וְכַדּוֹמֶה. אֲנַחְנוּ נְקַלֵּט אֶת חִדּוּשֵׁי הַתּוֹרָה הָאֱלֹקִיִּים הַמְּפֻלָּאִים בְּאֹפֶן שֶׁל "רְאִיָּה". כְּלוֹמַר: מַהוּתוֹ הָאֲמִתִּית שֶׁל הַמֶּסֶר תִּהְיֶה מוּחְשִׁית לְעֵינֵינוּ כָּךְ שֶׁלֹּא נִזְדַּקֵּק לְמִלִּים שֶׁיְּסַבִּירוּ אוֹתוֹ.

מִי שֶׁיַּחְשֹׁף בְּפָנֵינוּ אֶת הַמְּסָרִים הָאֱלֹקִיִּים וְיַצְלִיחַ לְחַבֵּר אוֹתָנוּ אֲלֵיהֶם - זֶהוּ מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.

(משיחת שבת פרשת עקב תנש"א. מתוך לקראת שבת)

כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ - לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ

"כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - פֵּרוּשׁוֹ בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע שֶׁהָאָדָם חַי, הֵן בַּיּוֹם וְהֵן בַּלַּיְלָה, הֵן עֵר וְהֵן יָשֵׁן, שֶׁגַּם אָז הֲרֵי הוּא חַי עַל יְדֵי נְשִׁימַת הָאֲוִיר, שֶׁמְּכָרָח לִהְיוֹת בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע (מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה), וְ"כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ" - פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁהַחִיּוּת שֶׁלּוֹ (בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע) הִיא בַּהֲבָאַת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, כְּלוֹמַר, לֹא רַק בְּשָׁעָה שֶׁחוֹשֵׁב וּמְדַבֵּר וְעוֹשֶׂה פְּעֻלּוֹת לַהֲבָאַת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא עֶצֶם חִיּוּתוֹ ("חַיֶּיךָ") הוּא לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

(ש"פ תולדות תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

חומש יומי

פרשת מקץ

~ יום ראשון כ"ו כסלו ~

מא (א) **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר:**

א **וַהֲוָה מִסּוֹף תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַרְעֹה חָלֵם וְהָא קָאֵם עַל נַהֲרָא:**

רש"י ◂ **וַיְהִי מִקֵּץ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳מִסּוֹף׳, וְכָל לְשׁוֹן ׳קֵץ׳, סוֹף הוּא. **עַל־הַיְאֹר** • כָּל שֶׁאָר נְהָרוֹת אֵינָם קְרוּיִים יְאוֹרִים, חוּץ מִנִּילוּס, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָאָרֶץ עֲשׂוּיִין יְאוֹרִים

יְאוֹרִים בִּידֵי אָדָם, וְנִילוּס עוֹלֶה בְּתוֹכָם וּמַשְׁקֶה אוֹתָם, לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין בְּמִצְרַיִם תָּדִיר כִּשְׁאָר אֲרָצוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

מבית האסורים יצא למלוך

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים (מא, א)

פָּרָשָׁתֵנוּ עוֹסֶקֶת בְּמַאֲרְעוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁיָּשַׁב בְּבֵית הָאֲסוּרִים, "מְקוֹם אֲשֶׁר אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים", וּ"מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים" יָצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁ"מִבֵּית הָאֲסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ". מִמַּאֲרָעוֹת אֵלֶּה יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת ה' לְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁכֻּלָּם נִקְרְאוּ עַל שֵׁם יוֹסֵף:

"בֵּית הָאֲסוּרִים" מְרַמֵּז עַל הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַגּוּף הַגַּשְׁמִי, שֶׁבּוֹ אֲסוּרִים "אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ" – נִשְׁמָתוֹ שֶׁל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁלְחָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים לְ"בֵּית הָאֲסוּרִים" שֶׁל הַגּוּף הַמָּגְבָּל.

אוּלָם עַל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לִזְכֹּר שֶׁ"בֵּית הָאֲסוּרִים" אֵינוֹ מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי, וְכִמְרָמְזָ בִּשְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף – "יֹסֶף ה' לִי בֵּן אַחֵר", שֶׁיִּירְדַת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף מָגְבָּל הִיא עִנְיַן שֶׁל "אַחֵר" עֲבוּר הַנְּשָׁמָה, כְּמוֹ דָּבָר זָר, "בֵּית הָאֲסוּרִים", כֵּיוָן שֶׁמְּצִיאוּתָהּ הָאֲמִתִּית שֶׁל הַנְּשָׁמָה אֵינָהּ מֻגְבֶּלֶת כְּלָל.

וּמָה שֶּׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה לְ"בֵּית הָאֲסוּרִים" הוּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְגַלּוֹת אֶת קְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּם בְּמָקוֹם מָדוּד וּמֻגְבָּל וְרָחוֹק מִן הַקְּדֻשָּׁה.

וּכְשֶׁהָאָדָם מְמַלֵּא שְׁלִיחוּת זוֹ – בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר מִתְבַּטְּלוֹת הַהַגְבָּלוֹת, וּמִתְגַּלִּית מְצִיאוּתוֹ הָאֲמִתִּית שֶׁל כָּל יְהוּדִי – שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ כָּפוּף לַהַגְבָּלוֹת "בֵּית הָאֲסוּרִים", אֶלָּא אַדְרַבָּה – הוּא הַשַּׁלִּיט וְהַמֶּלֶךְ עַל מְקוֹמוֹ, "מִבֵּית הָאֲסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ".

(ע"פ ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 201 ואילך)

(ב) וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ:

ב **וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָן בְּשָׂר וְרָעְיָן בְּאַחֲוָה:**

בעל הטורים

מא (א) **וַיְהִי מִקֵּץ.** נֶאֱמַר כָּאן ׳מִקֵּץ׳, וְנֶאֱמַר בְּאַבְרָהָם "מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים" (לעיל טז, ג). מַה לְּהַלָּן עֶשֶׂר שָׁנִים, אַף כָּאן לְסוֹף עֶשֶׂר שָׁנִים. וּפֵירוּשׁ "וַיְהִי מִקֵּץ", דְּהַיְינוּ לְסוֹף עֶשֶׂר שָׁנִים וְעוֹד שְׁנָתַיִם.

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים. בְּגִימַטְרִיָּא: **מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים.** תורה ב

(ב) **שֶׁבַע פָּרוֹת.** עַל שֵׁם "עֶגְלָה יְפֵה פִיָּה מְצָרָיִם" (ירמיה מו, כ). וְלָמָּה שֶׁבַע? – עַל שֵׁם: מְצָרִים, לוּדִים, עֲנָמִים, לְהָבִים נַפְתּוּחִים, פַּתְרוּסִים, כַּסְלוּחִים

הפניות לשיחות קודש

ויהי מקץ שנתיים ימים: חלומות פרעה מבטאים את מצב הגלות, שבו הפכים יכולים לדור יחד, לכן העבודה בזמן הגלות צריכה להיות למעלה מסדר והגבלה – לקו"ש ח"א ע' 85. **ופרעה חולם:** חלומותיו של פרעה הגיעו כתוצאה מחלומותיו של יוסף, ומכאן שכל העניינים שבעולם משתלשלים מבני ישראל; ההבדל בין חלומותיו של יוסף לחלומותיו של פרעה – לקו"ש ח"ג ע' 819. **מקץ – כתרגומו מסוף:** הדגשת רש"י ש"מקץ" פירושו סוף; בפנימיות "קץ": מבטא את שתי הקצוות – סוף החושך והתחלת הגאולה – לקו"ש ח"ה ע' 196.

רס"ו◄ **יְפוֹת מַרְאֶה** • סִימָן הוּא לִימֵי הַשֹּׁבַע, שֶׁהַבְּרִיוֹת נִרְאוֹת יָפוֹת זוֹ לָזוֹ, שֶׁאֵין עַיִן בְּרִיָּה צָרָה בַּחֲבֶרְתָּהּ. **בָּאֳחוּ** • בַּאֲגַם, מרי"ש בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: "יִשְׂגֶּא אָחוּ".

(ג) וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:

ג וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנָן סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן מִן נַהֲרָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירָן בְּשָׂר וְקָמָן לְקִבְלֵיהוֹן דְּתוֹרָן עַל כֵּיף נַהֲרָא:

רס"ו◄ **וְדַקּוֹת בָּשָׂר** • טינבי"ש בְּלַעַ"ז, לְשׁוֹן 'דַּק'.

(ד) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה:

ד וַאֲכָלָן תּוֹרְתָּא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירָן בְּשַׂר יָת שְׁבַע תּוֹרְתָּא שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה:

רס"ו◄ **וַתֹּאכַלְנָה** • סִימָן שֶׁתְּהֵא כָּל שִׁמְחַת הַשָּׁבָע נִשְׁכַּחַת בִּימֵי הָרָעָב.

(ה) וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת:

ה וּדְמוּךְ וַחֲלַם תִּנְיָנוּת וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד פַּטִּימָן וְטָבָן:

רס"ו◄ **בְּקָנֶה אֶחָד** • טואיד"ל בְּלַעַ"ז. **בְּרִיאוֹת** • שיינ"ש בְּלַעַ"ז.

(ו) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן:

ו וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא לָקְיָן וּשְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן:

רס"ו◄ **וּשְׁדוּפֹת** • השלייד"ש בְּלַעַ"ז, 'וּשְׁקִיפָן קִדּוּם', חֲבוּטוֹת, לְשׁוֹן מַשְׁקוֹף הֶחָבוּט תָּמִיד עַל־יְדֵי הַדֶּלֶת הַמַּכָּה עָלָיו. **קָדִים** • רוּחַ מִזְרָחִית, שֶׁקּוֹרִין ביש"א.

(ז) וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם:

ז וּבְלָעָא שִׁבְּלַיָּא לָקְיָתָא יָת שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא פַּטִּימָתָא וּמָלְיָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה וְהָא חֶלְמָא:

רס"ו◄ **הַבְּרִיאוֹת** • שיינ"ש בְּלַעַ"ז. **וְהִנֵּה חֲלוֹם** • וְהִנֵּה נִשְׁלַם חֲלוֹם שָׁלֵם לְפָנָיו, וְהֵצַרְךָ לְפוֹתְרִים.

(ח) וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם ׀ אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה:

ח וַהֲוָה בְּצַפְרָא וּמְטַרְפָּא רוּחֵהּ וּשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חַרְשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חַכִּימָהָא וְאִשְׁתָּעִי פַּרְעֹה לְהוֹן יָת חֶלְמֵהּ וְלֵית דְּפָשַׁר יָתְהוֹן לְפַרְעֹה:

בעל הטורים

(בְּרֵאשִׁית י, יג־יד) שֶׁהֵם שִׁבְעָה. וְשִׁבְעָה עָמְמִים מֵאֶרֶץ כְּנַעַן יִתְפָּרְנְסוּ מִמְּצְרַיִם. תורה ג

(ה) **בְּקָנֶה אֶחָד.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. תְּרֵי הָכָא (וּבְפְסוּק כב), וְאִידָךְ גַּבֵּי מְנוֹרָה (שְׁמוֹת לז, יט). שֶׁהַשּׁוֹבַע הוּא אוֹר לָעוֹלָם. וּלְכָךְ רָאָה בַּטּוֹבוֹת בְּקָנֶה אֶחָד וּבַשְּׁדוּפוֹת לֹא רָאָה בְּקָנֶה אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת כּוּלָּם שָׁוִים לְטוֹבָה, אֲבָל הָרָעוֹת לֹא הָיוּ שָׁוִין לָרָעָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד יוֹתֵר רָעָה מִשֶּׁלְפָנָיו. תורה ו

הפניות לשיחות קודש

ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור: חכמת יוסף הייתה בהבנה שכל הפרות נראו יחד, וכך שהבין ששנות השבע והרעב צריכות להיות קשורות זו

רש"י◄ **וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ** • 'וּמִטַּרְפָּא רוּחֵהּ', מְקַשְׁקֶשֶׁת בְּתוֹכוֹ כְּפַעֲמוֹן, וּבִנְבוּכַדְנֶאצַּר הוּא אוֹמֵר: (דניאל ב) "וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ", לְפִי שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁתֵּי פְּעִימוֹת: שִׁכְחַת הַחֲלוֹם וְהַעֲלָמַת פִּתְרוֹנוֹ (ב"ר). **חַרְטֻמֵּי** • הַנִּחָרִים בְּטִימֵי מֵתִים, שֶׁשּׁוֹאֲלִים בַּעֲצָמוֹת ('טִימֵי', הֵן עֲצָמוֹת בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וּבַמִּשְׁנָה: 'בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא טַמְיָא', מָלֵא עֲצָמוֹת). **וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה** • פּוֹתְרִים הָיוּ אוֹתָם, אֲבָל לֹא לְפַרְעֹה, שֶׁלֹּא הָיָה קוֹלָן נִכְנָס בְּאָזְנָיו, וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרַת־רוּחַ בְּפִתְרוֹנָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה מוֹלִיד, שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה קוֹבֵר' (ב"ר).

(ט) וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם:

ט וּמַלִּיל רַב שָׁקֵי (עִם) לְפַרְעֹה לְמֵימָר יָת סָרְחָנִי אֲנָא מַדְכַּר יוֹמָא דֵין:

(י) פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים:

י פַּרְעֹה רְגֵז עַל עַבְדוֹהִי וִיהַב יָתִי בְּמַטְרַת בֵּית רַב קָטוֹלַיָּא יָתִי וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי:

(יא) וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ:

יא וַחֲלֵמְנָא חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא וָהוּא גְּבַר כְּפִשְׁרַן חֶלְמֵהּ חֲלֵמְנָא:

רש"י◄ **אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ** • חֲלוֹם הָרָאוּי לַפִּתְרוֹן שֶׁנִּפְתַּר לָנוּ, וְדוֹמֶה לוֹ.

(יב) וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר:

יב וְתַמָּן עִמָּנָא עוּלֵם עִבְרָאָה עַבְדָא לְרַב קָטוֹלַיָּא וְאִשְׁתָּעֵינָא לֵהּ וּפָשַׁר לָנָא יָת חֶלְמָנָא גְּבַר כְּחֶלְמֵהּ פָּשָׁר:

רש"י◄ **נַעַר עִבְרִי עֶבֶד** • אֲרוּרִים הָרְשָׁעִים, שֶׁאֵין טוֹבָתָם שְׁלֵמָה, שֶׁמַּזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן בִּזָּיוֹן. **נַעַר** • שׁוֹטֶה וְאֵין רָאוּי לִגְדֻלָּה. **עִבְרִי** • אֲפִלּוּ לְשׁוֹנֵנוּ אֵינוֹ מַכִּיר. **עֶבֶד** • וְכָתוּב בְּנִימוּסֵי מִצְרַיִם שֶׁאֵין עֶבֶד מוֹלֵךְ, וְלֹא לוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שָׂרִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: שִׁירִים, וְכֵן גָּרַס רַאֵ"ם). **אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ** • לְפִי הַחֲלוֹם וְקָרוֹב לְעִנְיָנוֹ.

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה:

יג וַהֲוָה כְּמָא דִי פָּשַׁר לָנָא כֵּן הֲוָה יָתִי אֲתֵיב עַל שִׁמּוּשִׁי וְיָתֵהּ צְלָב:

רש"י◄ **הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי** • פַּרְעֹה הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו", הֲרֵי מִקְרָא קְצַר לָשׁוֹן וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הֵשִׁיב, לְפִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִי הֵשִׁיב. מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְהָשִׁיב וְהוּא פַּרְעֹה, וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל מִקְרָאוֹת קְצָרִים, עַל מִי שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת, הֵם סוֹתְמִים אֶת הַדָּבָר.

(יד) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה:

יד וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא יָת יוֹסֵף וְאַרְהִיטוֹהִי מִן בֵּית אֲסִירֵי וְסַפַּר וְשַׁנִּי כְסוּתֵהּ וְעַל לְוַת פַּרְעֹה:

רש"י◄ **מִן־הַבּוֹר** • מִן בֵּית הַסֹּהַר, שֶׁהוּא עָשׂוּי כְּמִין גֻּמָּא, וְכֵן כָּל "בּוֹר" שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן גֻּמָּא הוּא, וְאַף אִם אֵין בּוֹ מַיִם קָרוּי בּוֹר, פוש"י בְּלַעַ"ז. **וַיְגַלַּח** • מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת (ב"ר).

בעל הטורים

(יג) **כַּאֲשֶׁר פָּתַר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **שֶׁהַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה.** תורה יד

הפניות לשיחות קודש

בזו; בפנימיות, עניין הגלות שבה יכולים להתקיים יחד שני הפכים, שפע אלוקי לצד טרדות העולם – לקו"ש חט"ו ע' 339. **ויגלח ויחלף שמלותיו:** רק הגילוח נעשה מפני כבוד המלכות, ואילו החלפת הבגדים הייתה מפני שהיו מיוחדים לבית האסורים; ביאור פנימי בקשר שבין גילוח, בניין המלכות ומדרגת יוסף – לקו"ש חל"ה ע' 176.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מפני כבוד המלכות" – מלכותו של יוסף

וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל פַּרְעֹה (מא, יד)

וַיְגַלַּח - מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת (רש"י)

הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ: לָמָּה פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י "מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת" רַק עַל "וַיְגַלַּח", וַהֲרֵי גַּם "וַיַּחֲלֵף שִׂמְלֹתָיו" הָיָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת?

[בְּדֶרֶךְ הַפָּשָׁט יֵשׁ לְיַשֵּׁב, שֶׁחִלּוּף הַשִּׂמְלוֹת לֹא הָיָה דָּוְקָא מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת, שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהָאֲסִירִים לוֹבְשִׁים בְּגָדִים מְיֻחָדִים, וְכָל הַיּוֹצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִים מַחֲלִיף בְּגָדָיו; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּגִלּוּחַ, שֶׁגַּם הָאֲסִירִים מְגַלְּחִים שַׂעֲרוֹתֵיהֶם בְּעֵת הַצֹּרֶךְ, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָיָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת].

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז:

כָּתוּב "מִבֵּית הָאֲסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ", כְּלוֹמַר, שֶׁמִּיָּד בִּיצִיאָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים, הִתְחִיל עִנְיַן מַלְכוּתוֹ עַל מִצְרַיִם.

וְהִנֵּה, בְּדִינֵי הַמֶּלֶךְ יֵשׁ שְׁנֵי חִיּוּבִים הַבָּאִים מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת: א. גִּלּוּחַ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיֵּשׁ דִּין שֶׁהַמֶּלֶךְ מְסֻתָּפֵר בְּכָל יוֹם. ב. לְבִישַׁת בִּגְדֵי כָּבוֹד, שֶׁהַמֶּלֶךְ "מְתֻקָּן עַצְמוֹ וּמִתְנָאֶה בְּמַלְבּוּשִׁין נָאִים וּמְפֹאָרִים".

וְזֶהוּ הָרֶמֶז בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י "מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת" - כְּלוֹמַר, כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כִּי בְּגִלּוּחַ זֶה כְּבָר הֵחֵל אָצֶל יוֹסֵף קִיּוּם דִּין הַגִּלּוּחַ שֶׁמֻּשָּׂל עַל הַמֶּלֶךְ.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל "וַיַּחֲלֵף שִׂמְלֹתָיו" לֹא פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁזֶּהוּ "מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת", שֶׁהֲרֵי לֹא הִלְבִּישׁוּהוּ עֲדַיִן בִּגְדֵי מַלְכוּת. וְרַק אַחַר כָּךְ, כְּשֶׁמִּנָּהוּ פַּרְעֹה לְמֶלֶךְ בְּפֹעַל עַל בֵּיתוֹ וְעַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהִלְבִּישׁוֹ בִּגְדֵי מַלְכוּת – אָז הִתְקַיֵּם בּוֹ גַּם הָעִנְיָן שֶׁל "מִתְנָאֶה בְּמַלְבּוּשִׁין נָאִים וּמְפֹאָרִים".

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה ע' 176)

~ יום שני כ"ז כסלו ~

(טו) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ:

טו וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא חֲלֵמִית וּפָשַׁר לֵית לֵהּ וַאֲנָא שְׁמִעִית עֲלָךְ לְמֵימַר דְּאַתְּ שָׁמַע חֶלְמָא לְמִפְשַׁר יָתֵהּ:

רש"י ◂ תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ • תַּאֲזִין וְתָבִין חֲלוֹם לִפְתֹּר אוֹתוֹ. תִּשְׁמַע • לְשׁוֹן הֲבָנָה וְהַאֲזָנָה, כְּמוֹ: "שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף", "אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ", אנטינדר"א בְּלַעַ"ז.

(טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה:

טז עֲנָיִת יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר בַּר מִן חָכְמְתִי אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ יִתְּתַב יָת שְׁלָמָא דְּפַרְעֹה:

רש"י ◂ בִּלְעָדָי • אֵין הַחָכְמָה מִשֶּׁלִּי, אֶלָּא אֱלֹהִים יַעֲנֶה, יִתֵּן עֲנִיָּה בְּפִי לִשְׁלוֹם פַּרְעֹה.

(יז) וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:

יז וּמַלִּיל פַּרְעֹה (עם) לְיוֹסֵף בְּחֶלְמִי הָא אֲנָא קָאֵם עַל כֵּיף נַהֲרָא:

(יח) וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ:

יח וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרְתָא פַּטִימָן בְּשַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וְרָעְיָן בְּאַחֲוָה:

(יט) וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ:

יט וְהָא שְׁבַע תּוֹרְתָא אָחֳרָנִין סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן חַסְכָן וּבִישָׁן לְמֶחֱזֵי לַחְדָא וַחֲסִירָן בְּשַׂר לָא חֲזֵתִי כְוָתְהֶן בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְבִישׁוּ:

רס"ו◄ **דַּלּוֹת** • כְּחוּשׁוֹת, כְּמוֹ: (שמואל ב יג) "מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל"? דְּאַמְנוֹן. **וְרַקּוֹת בָּשָׂר** • כָּל לְשׁוֹן 'רַקּוֹת' שֶׁבַּמִּקְרָא, חַסְרֵי בָּשָׂר, וּבְלָעַ"ז בלוא"ש.

(כ) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאוֹת:

כ וַאֲכָלָן תּוֹרְתָּא חַסִיכָתָא וּבִישָׁתָא יָת שְׁבַע תּוֹרְתָּא קַדְמָיָתָא פַּטִימָתָא:

(כא) וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ:

כא וַעֲלָא לְמֵעֱהֶן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עֲלוּ לְמֵעֱהֶן וּמֶחֱזֵיהֶן בִּישׁ כַּד בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְעָרִית:

(כב) וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאוֹת וְטֹבוֹת:

כב וַחֲזֵית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא סָלְקָן בְּקָנְיָא חַד מָלְיָן וְטָבָן:

(כג) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם:

כג וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא נָצָן לָקְנָן שְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן:

רס"ו◄ **צְנֻמוֹת** • צְנָמָא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, סָלַע, חֲרֵי הֵן כְּעֵץ בְּלִי לְחָלוּחַ וְקָשׁוֹת כְּסֶלַע, וְתַרְגּוּמוֹ: 'נָצָן לָקְנָן', נָצָן, אֵין בָּהֶן אֶלָּא הַנֵּץ, לְפִי שֶׁנִּתְרוֹקְנוּ מִן הַזֶּרַע.

(כד) וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֶת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי:

כד וּבְלָעָן שִׁבְּלַיָּא לָקְיָתָא יָת שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא טָבָתָא וַאֲמָרִית לַחַרָשַׁיָּא וְלֵית דִּי מְחַוִּי לִי:

(כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה:

כה וַאֲמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֶלְמָא חַד הוּא יָת דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד חַוִי לְפַרְעֹה:

(כו) שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא:

כו שְׁבַע תּוֹרְתָּא טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שִׁבְּלַיָּא טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן חֶלְמָא חַד הוּא:

רס"ו◄ **שֶׁבַע שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים** • כֻּלָּן אֵינָן אֶלָּא שֶׁבַע, וַאֲשֶׁר נִשְׁנָה הַחֲלוֹם פַּעֲמַיִם, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מְזֻמָּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ לוֹ בַּסּוֹף: "וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם וְגוֹ'". בְּשֶׁבַע שָׁנִים הַטּוֹבוֹת נֶאֱמַר: "הִגִּיד לְפַרְעֹה", לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ, וּבְשֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב נֶאֱמַר: "הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה", לְפִי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מֻפְלָג וְרָחוֹק, נוֹפֶל בּוֹ לְשׁוֹן מַרְאֶה.

(כז) וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב:

כז וּשְׁבַע תּוֹרְתָּא חַסִיכָתָא וּבִישָׁתָא דְּסָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן שְׁבַע (נ"א שְׁבָעָא) שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שִׁבְּלַיָּא לָקְיָתָא דִּשְׁקִיפָן קִדּוּם יְהֵוְיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא:

בעל הטורים

(יט) **בָּהֵנָּה.** ב' בְּמָסוֹרָה. הָכָא, וְאֵידָךְ: "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ וגו', וְאִם מְעָט וְאוֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה" (שמואל ב' יב, ח). זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ז, כה) "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה". וְזֶהוּ "וְאוֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה", שֶׁהִיא רָעָה, כִּדְכְתִיב "לֹא רָאִיתִי כָּהֵנָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ". תורה כ

(כח) הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר
הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה:

כח הוּא פִּתְגָמָא דִּי מַלֵּילִית עִם פַּרְעֹה דִּי יְיָ
עָתִיד לְמֶעְבַּד אַחֲזִי לְפַרְעֹה:

(כט) הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם:

כט הָא שְׁבַע שְׁנִין אָתְיָן סְבָעָא (נ״א שַׂבְעָא)
רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

(ל) וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ:

ל וְיִקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא בַּתְרֵיהֶן וְיִתְנְשֵׁי
כָּל סְבָעָא (נ״א שַׂבְעָא) בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם
וְיִשֵּׁיצֵי כַפְנָא יָת (עַמָּא דְ)אַרְעָא:

רש״י ◂ וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע • הוּא פִּתְרוֹן הַבְּלִיעָה.

(לא) וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא
אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד:

לא וְלָא יִתְיְדַע שׂוּבְעָא (נ״א שִׂבְעָא) בְּאַרְעָא
מִן קֻדָם כַּפְנָא הַהוּא דְּיֵהֵי בָּתַר כֵּן אֲרֵי
תַקִּיף הוּא לַחֲדָא:

רש״י ◂ וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע • הוּא פִּתְרוֹן: "וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבָּנָה".

(לב) וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן
הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ:

לב וְעַל דְּאִתְנְיַת חֶלְמָא לְפַרְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין
אֲרֵי תַקִּין פִּתְגָמָא מִן קֻדָם יְיָ וְאוֹחֵי יְיָ
לְמֶעְבְּדֵהּ:

רש״י ◂ נָכוֹן • מְזֻמָּן.

(לג) וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וְיָשִׁיתֵהוּ
עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

לג וּכְעַן יֶחֱזֵי פַּרְעֹה גְּבַר סוּכְלְתָן וְחַכִּים
וּמַנְיֵהּ עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

(לד) יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ
אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע:

לד יַעְבֵּד פַּרְעֹה וִימַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא
וְיִזְרֵז יָת אַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּשָׁבְעָא שְׁנֵי שׂוּבְעָא
(נ״א שִׂבְעָא):

רש״י ◂ וְחִמֵּשׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְיַזְרֵז', וְכֵן: "וַחֲמֻשִׁים".

(לה) וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל ׀ הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת
הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים
וְשָׁמָרוּ:

לה וְיִכְנְשׁוּן יָת כָּל עִיבּוּר שְׁנַיָּא טָבָן דְּאָתְיָן
הָאִלֵּין וְיִצְרוֹן עִיבּוּר תְּחוֹת יְדָא דְפַרְעֹה
עִיבּוּרָא בְּקִירְוָיָא וְיִטְרוֹן:

בעל הטורים

(כט) שָׂבָע. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאֵידָךְ: "וְיִמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע" (משלי ג, י), לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל דָּבָר יִהְיֶה הַשֹּׂבַע, שֶׁיִּתְמַלְאוּ כָּל הָאוֹצָרוֹת. תורה ל

(לד) וְיַפְקֵד. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים", וְאֵידָךְ: "וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים" (אסתר ב, ג). אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפְקִיד פְּקִידִים לְקַבֵּץ לוֹ נָשִׁים עַל כֵּן נִתְרוֹשֵׁשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲזַ״ל (מְגִילָּה יא, א) "וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַס" (אסתר י, א), שֶׁנַּעֲשָׂה רָשׁ. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב (משלי לא, ג) "אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ". אֲבָל יוֹסֵף הִפְקִיד פְּקִידִים לְקַבֵּץ בָּר, עַל כֵּן הֶעֱשִׁיר וְלֹקֵט כָּל הַכֶּסֶף. תורה לה

(לה) וְיִקְבְּצוּ. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל", "וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל נַעֲרָה" (אסתר ב, ג). זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (זכריה ט, יז) "דָּגָן בַּחוּרִים וְתִירוֹשׁ יְנוֹבֵב בְּתֻלוֹת". תורה לו

רס"ו◄ **אֶת־כָּל־אֹכֶל** • שֵׁם דָּבָר הוּא, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ בָּאֶלֶ"ף וְנָקוּד בְּפַתָּ"ח קָטָן (סְגוֹל). וְאוֹכֶל שֶׁהוּא פּוֹעַל, כְּגוֹן "כִּי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב", טַעֲמוֹ לְמַטָּה בַּכ' וְנָקוּד קָמָץ קָטָן (צֵירֵי). **תַּחַת יַד־פַּרְעֹה** • בִּרְשׁוּתוֹ וּבְאוֹצְרוֹתָיו.

(לו) **וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב:**

לו וְיֶהֱוֵי עִבּוּרָא גְּנִיז (לְעַמָּא דְּ)לְאַרְעָא לְשָׁבְעָא שְׁנֵי כַּפְנָא דִּי תֶהֱוֵין בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְלָא תִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא דְּאַרְעָא בְּכַפְנָא:

רס"ו◄ **וְהָיָה הָאֹכֶל** • הַצָּבוּר, כִּשְׁאָר פִּקָּדוֹן הַגָּנוּז לְקִיּוּם הָאָרֶץ.

(לז) **וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו:**

לז וּשְׁפַר פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדּוֹהִי:

(לח) **וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:**

לח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדּוֹהִי הֲיִשְׁתְּכַח כְּדֵין גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּהּ:

רס"ו◄ **הֲנִמְצָא כָזֶה** • "הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין", אִם נֵלֵךְ וּנְבַקְּשֶׁנּוּ, הֲנִמְצָא כָּמוֹהוּ? "הֲנִמְצָא", לְשׁוֹן תְּמִיהָה, וְכֵן כָּל הֵ"א הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וּנְקוּדָה בַּחֲטַף פַּתָּח.

~ יום שלישי כ"ח כסלו ~

(לט) **וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ:**

לט וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בָּתַר דְּאוֹדַע יְיָ יָתָךְ יָת כָּל דָּא לֵית סָכְלְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ:

רס"ו◄ **אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ** • לְבַקֵּשׁ "אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם", שֶׁאָמַרְתָּ — 'לֹא נִמְצָא כָּמוֹךָ'.

(מ) **אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ:**

מ אַתְּ תְּהֵי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ יִתְּזֹן כָּל עַמִּי לְחוֹד כָּרְסֵי מַלְכוּתָא הָדֵין אֵיהֵי יַקִּיר מִנָּךְ:

רס"ו◄ **יִשַּׁק** • 'יִתְּזֹן', יִתְפָּרְנֵס. כָּל צָרְכֵי עַמִּי יִהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יָדָךְ, כְּמוֹ: "וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי", וּכְמוֹ: (תהלים ב) "נַשְּׁקוּ־בַר", גרגישו"ן בְּלַעַ"ז. **רַק הַכִּסֵּא** • שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין לִי מָלֶךְ. **כִּסֵּא** • לָשׁוֹן שֶׁל הַמְלוּכָה, כְּמוֹ: (מלכים א א) "וַיְגַדֵּל אֶת כִּסְאוֹ מִכִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ".

(מא) **וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נְתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:**

מא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזֵי מַנֵּיתִי יָתָךְ עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רס"ו◄ **נְתַתִּי אֹתְךָ** • 'מִנֵּיתִי יָתָךְ', וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לְשׁוֹן נְתִינָה הוּא, כְּמוֹ: "וּלְתוֹתְךָ עֶלְיוֹן". בֵּין לְגָדְלָה בֵּין לְשִׁפְלוּת, נוֹפֵל לְשׁוֹן נְתִינָה עָלָיו, כְּמוֹ: (מלאכי ב) "נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים".

בעל הטורים

(מ) **יִשַּׁק.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "עַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי", "שְׁפָתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכוֹחִים" (משלי כד, כו). בִּשְׁבִיל שֶׁהֵשִׁיב דְּבָרִים נְכוֹחִים, זָכָה כִּי "עַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי". תורה מא

הפניות לשיחות קודש

ועל פיך ישק כל עמי: האם פירוש ישק הוא יפרנס, או מלשון נשיקה – לקו"ש ח"ב ע' 662.

(מב) וַיָּ֨סַר פַּרְעֹ֤ה אֶת־טַבַּעְתּוֹ֙ מֵעַ֣ל יָד֔וֹ וַיִּתֵּ֥ן אֹתָ֖הּ עַל־יַ֣ד יוֹסֵ֑ף וַיַּלְבֵּ֤שׁ אֹתוֹ֙ בִּגְדֵי־שֵׁ֔שׁ וַיָּ֥שֶׂם רְבִ֥ד הַזָּהָ֖ב עַל־צַוָּארֽוֹ׃

מב וְאַעְדִּי פַרְעֹה יָת עִזְקְתֵהּ מֵעַל יְדֵהּ וִיהַב יָתַהּ עַל יְדָא דְיוֹסֵף וְאַלְבִּישׁ יָתֵהּ לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוִּי מָנִיכָא דְדַהֲבָא עַל צַוְּארֵהּ׃

רש"י◄ **וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ** • נְתִינַת טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ, הִיא אוֹת לְמִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לוֹ, לִהְיוֹת שֵׁנִי לוֹ לִגְדֻלָּה. **בִּגְדֵי־שֵׁשׁ** • דְּבַר חֲשִׁיבוּת הוּא בְּמִצְרַיִם. **רְבִד** • עֲנָק, וְעַל שֶׁהוּא רָצוּף בְּטַבָּעוֹת קָרוּי רְבִיד, וְכֵן: (משלי ז) "רָבַדְתִּי עַרְשִׂי", רִצַּפְתִּי עַרְשִׂי מַרְצֵפוֹת. בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'מֻקָּף רְבָדִין שֶׁל אֶבֶן עַל הָרֹבֶד שֶׁבָּעֲזָרָה', וְהִיא רִצְפָּה.

(מג) וַיַּרְכֵּ֣ב אֹתוֹ֗ בְּמִרְכֶּ֤בֶת הַמִּשְׁנֶה֙ אֲשֶׁר־לֹ֔וֹ וַיִּקְרְא֥וּ לְפָנָ֖יו אַבְרֵ֑ךְ וְנָת֣וֹן אֹתוֹ֔ עַ֖ל כָּל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מג וְאַרְכֵּיב יָתֵהּ בִּרְתִכָּא תִנְיֵתָא (נ"י תִנְיָנָא) דִּי לֵהּ וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנִּי יָתֵהּ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה** • הַשְּׁנִיָּה לְמֶרְכַּבְתּוֹ הַמְּהַלֶּכֶת אֵצֶל שֶׁלּוֹ. **אַבְרֵךְ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא', 'רֵךְ' בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי 'מֶלֶךְ'. בְּ'הַשֻּׁתָּפִין': 'לָא רֵיכָא וְלָא בַּר רֵיכָא'. וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה, (ספרי פ' דברים) דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה: 'אַבְרֵךְ, זֶה יוֹסֵף, שֶׁהוּא אָב בְּחָכְמָה וְרַךְ בַּשָּׁנִים'. אָמַר לוֹ בֶּן דּוּרְמַסְקִית: 'עַד מָתַי אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים'? אֵין 'אַבְרֵךְ' אֶלָּא לְשׁוֹן בִּרְכַּיִם, שֶׁהַכֹּל הָיוּ נִכְנָעִין לְפָנָיו וְיוֹצְאִין תַּחַת יָדוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתוֹן אוֹתוֹ וְגוֹ'".

(מד) וַיֹּ֧אמֶר פַּרְעֹ֛ה אֶל־יוֹסֵ֖ף אֲנִ֣י פַרְעֹ֑ה וּבִלְעָדֶ֗יךָ לֹֽא־יָרִ֨ים אִ֧ישׁ אֶת־יָד֛וֹ וְאֶת־רַגְל֖וֹ בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מד וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַרְעֹה וּבַר מֵימְרָךְ לָא יְרִים גְּבַר יָת יְדֵהּ לְמֵיחַד זֵין וְיָת רִגְלֵהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **אֲנִי פַרְעֹה** • שֶׁיֵּשׁ יְכֹלֶת בְּיָדִי לִגְזֹר גְּזֵרָה עַל מַלְכוּתִי. וַאֲנִי גּוֹזֵר: שֶׁ"לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ". **וּבִלְעָדֶיךָ** • שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתְךָ. דָּבָר אַחֵר: "אֲנִי פַרְעֹה", אֲנִי אֶהְיֶה מֶלֶךְ, "וּבִלְעָדֶיךָ וְגוֹ'", וְזֶהוּ דֻּגְמַת "רַק הַכִּסֵּא". **אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

(מה) וַיִּקְרָ֨א פַרְעֹ֥ה שֵׁם־יוֹסֵף֮ צָפְנַ֣ת פַּעְנֵ֔חַ֒ וַיִּתֶּן־לֹ֣וֹ אֶת־אָסְנַ֗ת בַּת־פּ֥וֹטִי פֶ֛רַע כֹּהֵ֥ן אֹ֖ן לְאִשָּׁ֑ה וַיֵּצֵ֥א יוֹסֵ֖ף עַל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מה וּקְרָא פַרְעֹה שׁוּם יוֹסֵף גַּבְרָא דְמִטַּמְרָן גָּלְיָן לֵהּ וִיהַב לֵהּ יָת אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן לְאִתְּתָא וּנְפַק יוֹסֵף (שַׁלִּיט) עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **צָפְנַת פַּעְנֵחַ** • מְפָרֵשׁ הַצְּפוּנוֹת, וְאֵין לְ'פַעְנֵחַ' דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. **פּוֹטִי פֶרַע** • הוּא פּוֹטִיפַר, וְנִקְרָא "פּוֹטִי פֶרַע" עַל שֶׁנִּסְתָּרֵס מֵאֵלָיו, לְפִי שֶׁחָמַד אֶת יוֹסֵף לְמִשְׁכַּב זְכוּר (סוטה יג).

(מו) וְיוֹסֵף֙ בֶּן־שְׁלֹשִׁ֣ים שָׁנָ֔ה בְּעָמְד֕וֹ לִפְנֵ֖י פַּרְעֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרָ֑יִם וַיֵּצֵ֤א יוֹסֵף֙ מִלִּפְנֵ֣י פַרְעֹ֔ה וַיַּעֲבֹ֖ר בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מו וְיוֹסֵף בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף מִן קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר (שַׁלִּיט) בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

בעל הטורים

(מה) **צָפְנַת פַּעְנֵחַ.** בְּגִימַטְרִיָּא: מְגַלֶּה נִסְתָּרִים. **צָפְנַת פַּעְנֵחַ** נוֹטְרִיקוֹן: צַ'דִּיק פִּ'טְפֵּט נֶ'פֶשׁ תְּ'אֵוָה, פּ'וֹטִיפַר עִ'נָּה נַ'פְשׁוֹ חִ'נָּם. דָּבָר אַחֵר: צ'וֹפֶה פּ'וֹדֶה נָ'בִיא תּ'וֹמֵךְ פּ'וֹתֵר עָ'נָיו נָ'בוֹן ח'וֹזֶה: תורה מו

הפניות לשיחות קודש

אברך: הקושי בכל אחד משלושת הפירושים: "דין אבא למלכא", "אב בחכמה ורך בשנים" ו"לשון ברכיים"; וביאור הצורך בכולם – לקו"ש ח"ה ע' 202.

(מז) וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקֻמָצִים:

מז וּכְנָשׁוּ דְיֵרֵי אַרְעָא בְּשִׁבְעָא שְׁנֵי שׁוּבְעָא (נ"י שִׁבְעָא) עִיבּוּרָא לְאוֹצָרִין:

רמ"י ◂ **וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ** • כְּתַרְגּוּמוֹ, וְאֵין הַלָּשׁוֹן נֶעֱקָר מִלְּשׁוֹן עֲשִׂיָּה. **לְקֻמָצִים** • קֹמֶץ עַל קֹמֶץ, יָד עַל יָד, הָיוּ אוֹצָרִים.

(מח) וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל ׀ שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:

מח וּכְנַשׁ יָת כָּל עִיבּוּר שְׁבַע שְׁנִין דִּי הֲווֹ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיָהֵב עִיבּוּר בְּקִרְנַיָּא עִבּוּר חַקַל קַרְתָּא דִּי בְסַחֲרָנָהָא יְהַב בְּגַוֵּהּ:

רמ"י ◂ **אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ** • שֶׁכָּל אֶרֶץ וְאֶרֶץ מַעֲמֶדֶת פֵּרוֹתֶיהָ וְנוֹתְנִין בַּתְּבוּאָה מֵעֲפַר הַמָּקוֹם, וּמַעֲמִיד אֶת הַתְּבוּאָה מִלִּירָקֵב. (נִרְאֶה לִי שֶׁהוּא דַּעַת רַבִּי נְחֶמְיָה, וְאֵין צָרִיךְ כְּלָל לְהַגִּיהַ בְּרֹאשׁ"י, כַּאֲשֶׁר עָלָה בְּדַעַת קְצָתָם).

(מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:

מט וּכְנַשׁ יוֹסֵף עִבּוּרָא כְּחַלָּא דְיַמָּא סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי פְסַק לְמִמְנֵי אֲרֵי לֵית מִנְיָן:

רמ"י ◂ **עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר** • עַד כִּי חָדַל לוֹ הַסּוֹפֵר לִסְפֹּר, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר. **כִּי־אֵין מִסְפָּר** • לְפִי שֶׁאֵין מִסְפָּר, וַהֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא'.

(נ) וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן:

נ וּלְיוֹסֵף אִתְיְלִיד תַּרְתֵּין בְּנִין עַד לָא עַלַת שַׁתָּא דְכַפְנָא דְיָלִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן:

רמ"י ◂ **בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב** • (תענית יא) מִכָּאן שֶׁאָסוּר לָאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן.

(נא) וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:

נא וּקְרָא יוֹסֵף יָת שׁוּם בּוּכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי אַנְשַׁנַּנִי יְיָ יָת כָּל עַמְלִי וְיָת כָּל בֵּית אַבָּא:

(נב) וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי:

נב וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָא קְרָא אֶפְרַיִם אֲרֵי אַפְּשַׁנַּנִי יְיָ בְּאַרַע שִׁעְבּוּדִי:

בעל הטורים

(נ) **וּלְיוֹסֵף.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים", "וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרָכְתָּ ה' אַרְצוֹ" (דְּבָרִים לג, יג). **בְּשִׁבְיל שֶׁלֹּא שִׁימֵּשׁ מִיטָּתוֹ בִּשְׁנַת רָעָבוֹן, כְּדִכְתִיב:** "מְבֹרָכְתָּ ה' אַרְצוֹ", כְּדַאָמְרִינַן (תַּעֲנִית יא, א) "כָּל הַמְשַׁתֵּף עַצְמוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּצָרָתָם, זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּנֶחָמַת הַצִּבּוּר". תורה נא

הפניות לשיחות קודש

כל ארץ מעמדת פירותיה וכו': מדוע רש"י מפרש גם שכל מקום מעמיד את פירותיו וגם שנתנו בתבואה מעפר המקום, הרי המקור הוא מהמדרש, ושם זה מובא כשתי דעות שונות; לימוד בעבודת האדם, קיום התורה דורש ביטול השייך לעניין הלימוד עצמו – לקו"ש חכ"ה ע' 220. **כאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון:** האיסור לשמש מיטתו בשני רעבון חל כאשר ההנהגה מלמעלה היא היפך יישובו של עולם; לפי זה מתבאר כיצד נולדה יוכבד בשנות הרעב ומדוע הנהגת יוסף הייתה שונה – לקו"ש ח"כ ע' 192.

~ יום רביעי כ"ט כסלו ~

(נג) וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

נג וּשְׁלִימַת שְׁבַע שְׁנֵי שׂוּבְעָא (נ״א שִׂבְעָא) דִּי הֲוָה בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

(נד) וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם:

נד וּשְׁרִיאַת שְׁבַע שְׁנֵי כַּפְנָא לְמֵיעַל כְּמָא דִּי אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַּפְנָא בְּכָל אַרְעָתָא וּבְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם הֲוָה לַחְמָא:

(נה) וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ:

נה וּכְפַנַת כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּצְוַח עַמָּא (קֳדָם) לְפַרְעֹה (עַל) לְלַחְמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאֵי אִיזִילוּ לְוַת יוֹסֵף דִּי יֵימַר לְכוֹן תַּעְבְּדוּן:

רס״ו ◄ **וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם •** (ב״ר) שֶׁהִרְקִיבָה תְּבוּאָתָם שֶׁאָצְרוּ, חוּץ מִשֶּׁל יוֹסֵף. **אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ •** לְפִי שֶׁהָיָה יוֹסֵף אוֹמֵר לָהֶם שֶׁיִּמּוֹלוּ, וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְאוֹמְרִים: ׳כָּךְ הוּא אוֹמֵר לָנוּ׳. אָמַר לָהֶם: ׳לָמָּה לֹא צְבַרְתֶּם בָּר, וְהָלֹא הִכְרִיז לָכֶם שֶׁשְּׁנֵי הָרָעָב בָּאִים׳? אָמְרוּ לוֹ: ׳אָסַפְנוּ הַרְבֵּה וְהִרְקִיבָה׳. אָמַר לָהֶם: ׳אִם כֵּן, כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ, חֲרֵי גָּזַר עַל הַתְּבוּאָה וְהִרְקִיבָה, מָה אִם יִגְזֹר עָלֵינוּ וְנָמוּת׳?.

~ נקודות משיחות קודש ~

להיות אור לגויים

לְכוּ אֶל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ (מא, נה)

לְפִי שֶׁהָיָה יוֹסֵף אוֹמֵר לָהֶם שֶׁיִּמּוֹלוּ (רש״י)

מִדִּבְרֵי רַשִׁ״י אֵלֶּה יֵשׁ לִלְמֹד עַד כַּמָּה גָּדוֹל כּוֹחַ הַשְׁפָּעָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל:

מִבְּאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁהַטַּעַם שֶׁהָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים בָּחֲרוּ לִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, הוּא כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבֹד אֶת קוֹנָם בְּהִתְבּוֹדְדוּת, וְלֹא יַטְרִיד אוֹתָם הָעִסּוּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה מִדְּבֵקוּתָם בְּבוֹרֵא הָעוֹלָם. וּבָזֶה הָיָה שׁוֹנֶה יוֹסֵף הַצַּדִּיק, שֶׁמִּפְּנֵי גֹּדֶל מַעֲלַת נִשְׁמָתוֹ לֹא הָיָה זָקוּק לַעֲבוֹדָה זוֹ, כִּי גַּם בִּהְיוֹתוֹ מֶלֶךְ מִצְרַיִם, מָקוֹם שֶׁהוּא בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, לֹא הִטְרִידוּהוּ עֲסָקָיו אֶלָּא מִדְּבֵקוּתוֹ בְּהַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ, אֶלָּא נִשְׁאַר דָּבוּק לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּתַכְלִית.

וּמִדִּבְרֵי רַשִׁ״י אֵלֶּה אָנוּ לְמֵדִים עוֹד יוֹתֵר, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁנִּשְׁאַר יוֹסֵף בִּדְבֵקוּתוֹ לְקוֹנוֹ, אֶלָּא שֶׁהִשְׁפִּיעַ גַּם עַל אֲחֵרִים לְהִתְעַלּוֹת, עַד שֶׁהִכְרִיחַ אֶת אַנְשֵׁי מִצְרַיִם, שֶׁהִיא עֶרְוַת הָאָרֶץ, לָמוּל אֶת עַצְמָם, (וּבָזֶה הִכְנִיעוּ אֶת הֱיוֹתָם ״שִׁטּוּפֵי זִמָּה״, כַּמְבֹאָר בְּ׳מוֹרֶה נְבוֹכִים׳ שֶׁהַמִּלָּה מַחֲלִישָׁה אֶת הַתַּאֲוָה כו׳). וּמֵאַחַר שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ בְּשֵׁם יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף״, חֲרֵי גַּם בְּכוֹחוֹ שֶׁל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁבּוֹ הוּא נִמְצָא בְּכוֹחוֹ לְהַשְׁאִיר שֶׁלֵּם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות וְלֹא לְהִתְפַּעֵל מֵהַמַּצָּב הָרוּחָנִי הַיָּרוּד שֶׁבַּמָּקוֹם הַהוּא, אֶלָּא יְתֵרָה מִזּוֹ – שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם רְחוֹקִים מְאוֹד מִדֶּרֶךְ הַיְהָדוּת, בְּכוֹחוֹ לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּתְעַלּוּ וְיִתְקָרְבוּ לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹות, וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי הַנְהָגָה מַתְאִימָה יָכוֹל הוּא לְהָיוֹת ״אוֹר לַגּוֹיִים״, וּלְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל בְּנֵי נֹחַ לְהִתְנַהֵג כָּרָאוּי וּלְפִי שֶׁבַע הַמִּצְוֹות שֶׁלָּהֶם.

(ע״פ לקוטי שיחות ח״י ע׳ 141)

בעל הטורים

(נה) **לָכֶם תַּעֲשׂוּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **הַמִּילָה תַּעֲשׂוּ. שֶׁצִּוָּה אוֹתָם לָמוּל:** תורה נו

הפניות לשיחות קודש

לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו: מהו המקור לכך בפשוטו של מקרא, ומדוע יוסף היה מחוייב לפעול על המצריים שימולו; בפנימיות, אי השפעת מצרים על יוסף, אלא השפעת יוסף על מצרים – לקו״ש ח״י ע׳ 136.

(נו) וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

נו וְכַפְנָא הֲוָה עַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח יוֹסֵף יָת כָּל (אוֹצָרַיָא) דִּי בְהוֹן עִיבוּרָא וְזַבִּין לְמִצְרָיִם וּתְקִיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י ◂ עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ • מִי הֵם "פְּנֵי הָאָרֶץ"? אֵלּוּ הָעֲשִׁירִים (ב"ר). אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'דִּי בְהוֹן עִיבוּרָא'. וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם • "שֶׁבָּר" לְשׁוֹן מֶכֶר וּלְשׁוֹן קְנָיָן הוּא. כָּאן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן מֶכֶר. "שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל", לְשׁוֹן קְנָיָן, וְאַל תִּאמַר אֵינוֹ כִּי־אִם בִּתְבוּאָה, שֶׁאַף בְּיַיִן וְחָלָב מָצִינוּ: (ישעיה נה) "וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב".

(נז) וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ:

נז וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא עַלוּ לְמִצְרַיִם לְמִזְבַּן עִבּוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרֵי תְקִיף כַּפְנָא בְּכָל אַרְעָא:

רש"י ◂ וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה • אֶל יוֹסֵף לִשְׁבֹּר. וְאִם תִּדְרְשֵׁהוּ כְּסִדְרוֹ, הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב: 'לִשְׁבֹּר מִן יוֹסֵף'.

מב (א) וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ:

א וַחֲזָא יַעֲקֹב אֲרֵי אִית עִיבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָא תִתְחָזוּן:

רש"י ◂ וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם • וּמֵהֵיכָן רָאָה, וַהֲלֹא לֹא רָאָה אֶלָּא שָׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה שָׁמַעְתִּי וְגוֹ'" וּמַהוּ "וַיַּרְא"? רָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁל קֹדֶשׁ, שֶׁעָתִיד יֵשׁ לוֹ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם, וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁזֶּה יוֹסֵף. לָמָּה תִתְרָאוּ • לָמָּה תֵּרָאוּ עַצְמְכֶם בְּפְנֵי בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו כְּאִלּוּ אַתֶּם שְׂבֵעִים, כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, עֲדַיִן הָיָה לָהֶם תְּבוּאָה. (תענית י) (וְלִי נִרְאָה כְּפְשׁוּטוֹ: "לָמָּה תִתְרָאוּ", לָמָּה יְהוּ הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּכֶם וּמַתְמִיהִים בָּכֶם, שֶׁאֵין אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לָכֶם אֹכֶל בְּטֶרֶם שֶׁיִּכְלֶה מַה שֶּׁבְּיֶדְכֶם?) וּמִפִּי אֲחֵרִים שָׁמַעְתִּי שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּחִישָׁה: 'לָמָּה תִּהְיוּ כְחוֹשִׁים בָּרָעָב'? וְדוֹמֶה לוֹ: (משלי יא) "וּמַרְוֶה גַּם־הוּא יוֹרֶא".

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע לא גילה יוסף ליעקב שהוא חי?

וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם (מב, א)
רָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁעָתִיד יֵשׁ לוֹ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם, וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה יוֹסֵף (רש"י)

עַל פִּי דִּבְרֵי רַשַׁ"י כָּאן, יֵשׁ לְתָרֵץ קֻשְׁיָה עֲצוּמָה הַמִּתְעוֹרֶרֶת בְּפָרָשַׁת יוֹסֵף וְאֶחָיו: מַדּוּעַ הִמְתִּין יוֹסֵף עַד שֶׁבָּאוּ אֶחָיו לְאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לְאָבִיו שֶׁהוּא חַי – וַהֲרֵי שָׁנִים רַבּוֹת קֹדֶם לָכֵן כְּבָר הִתְמַנָּה לְמֹשֶׁלֶת לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם (כַּמִּסְפָּר בְּפָרָשָׁתֵנוּ), וּבְוַדַּאי הָיָה בְּיָכְלָתוֹ לִשְׁלֹחַ שְׁלִיחִים לְאֶרֶץ כְּנַעַן, וּמַדּוּעַ לֹא שָׁלַח לְהוֹדִיעַ לְאָבִיו שֶׁהוּא חַי?

וְעַל פִּי הָאָמוּר יֵשׁ לוֹמַר:

הַטַּעַם שֶׁלֹּא שָׁלַח יוֹסֵף לְהוֹדִיעַ לְאָבִיו שֶׁהוּא חַי, מוּבָן עַל פִּי פְּרוּשׁ רַשַׁ"י לְעֵיל בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב "לְפִי שֶׁהֶחֱרִימוּ וְקִלְלוּ אֶת כָּל מִי שֶׁיְּגַלֶּה וְשִׁתְּפוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם, אֲבָל יִצְחָק הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי, אָמַר הֵאֵיךְ אֲגַלֶּה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְגַלּוֹת לוֹ", וְלָכֵן גַּם יוֹסֵף לֹא הָיָה יָכוֹל לְהוֹדִיעַ לְאָבִיו שֶׁהוּא חַי, בְּיוֹדְעוֹ שֶׁאֵין זֶה רְצוֹן ה'.

אֲבָל לְאַחַר שֶׁיַּעֲקֹב רָאָה שֶׁיֵּשׁ "שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם", אַף שֶׁ"לֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה יוֹסֵף", מִכָּל מָקוֹם הַשָּׁבָטִים יָדְעוּ שֶׁהַכַּוָּנָה לְיוֹסֵף, וְהֵבִינוּ שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיְּבַטֵּל הַחֵרֶם, וְלָכֵן חִפְּשׂוּ אֶת יוֹסֵף בִּירִידָתָם לְמִצְרַיִם. וּכְשֶׁרָאָה זֹאת יוֹסֵף, הֵבִין אַף הוּא שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן לְכָךְ, וְלָכֵן גִּלָּה לְאֶחָיו "אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם", כְּדֵי שֶׁהֵם עַצְמָם יוֹדִיעוּ לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהוּא חַי.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י ע' 129 ואילך)

הפניות לשיחות קודש

בפני בני ישמעאל ובני עשו: רש"י מדגיש דווקא אותם, מפני שהם מזרע אברהם ועלולים לקטרג; בפנימיות, היחס שבין חכמת התורה לחכמות אומות העולם – לקו"ש ח"ל ע' 190.

(ב) וַיֹּ֣אמֶר הִנֵּ֗ה שָׁמַ֙עְתִּי֙ כִּֽי־יֶ֣שׁ שֶׁ֔בֶר בְּמִצְרָ֑יִם רְד֥וּ־שָׁ֖מָּה וְשִׁבְר֥וּ־לָ֛נוּ מִשָּׁ֖ם וְנִחְיֶ֥ה וְלֹ֖א נָמֽוּת׃

ב וַאֲמַר הָא שְׁמָעִית אֲמִרִין אֲרֵי אִית עִיבּוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרַיִם חוּתוּ לְתַמָּן וּזְבוּנוּ לָנָא מִתַּמָּן וְנֶחֱי וְלָא נְמוּת׃

רש"י ◂ **רְדוּ־שָׁמָּה** • וְלֹא אָמַר ׳לְכוּ׳, רָמַז לְמָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ לְמִצְרַיִם, כְּמִנְיַן רד"ו.

(ג) וַיֵּרְד֣וּ אֲחֵי־יוֹסֵ֗ף עֲשָׂרָה֙ לִשְׁבֹּ֣ר בָּ֔ר מִמִּצְרָֽיִם׃

ג וּנְחָתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עַסְרָא לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא מִמִּצְרָיִם׃

רש"י ◂ **וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף** • וְלֹא כָּתַב: ׳בְּנֵי יַעֲקֹב׳, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִים בְּמִכְיָרָתוֹ, וְנָתְנוּ לִבָּם לְהִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּאַחֲוָה וְלִפְדּוֹתוֹ בְּכָל מָמוֹן שֶׁיִּפְסְקוּ עֲלֵיהֶם. **עֲשָׂרָה** • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּתִיב: ״וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח״? אֶלָּא לְעִנְיַן הָאַחְוָה הָיוּ חֲלוּקִין לַעֲשָׂרָה, שֶׁלֹּא הָיְתָה אַהֲבַת כֻּלָּם וְשִׂנְאַת כֻּלָּם שָׁוָה לוֹ, אֲבָל לְעִנְיַן: ״לִשְׁבֹּר בָּר״, כֻּלָּם לֵב אֶחָד לָהֶם (בב"ר).

(ד) וְאֶת־בִּנְיָמִין֙ אֲחִ֣י יוֹסֵ֔ף לֹא־שָׁלַ֥ח יַעֲקֹ֖ב אֶת־אֶחָ֑יו כִּ֥י אָמַ֛ר פֶּן־יִקְרָאֶ֥נּוּ אָסֽוֹן׃

ד וְיָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי דְיוֹסֵף לָא שְׁלַח יַעֲקֹב עִם אֲחוֹהִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְעָרְעִנֵּהּ מוֹתָא׃

רש"י ◂ **פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן** • וּבַבַּיִת לֹא יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן? אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: ׳מִכָּאן שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּשִׁעַת הַסַּכָּנָה׳ (ב"ר).

(ה) וַיָּבֹ֙אוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל לִשְׁבֹּ֖ר בְּת֣וֹךְ הַבָּאִ֑ים כִּֽי־הָיָ֥ה הָרָעָ֖ב בְּאֶ֥רֶץ כְּנָֽעַן׃

ה וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא בְּגוֹ עָלְיָא אֲרֵי הֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃

רש"י ◂ **בְּתוֹךְ הַבָּאִים** • מַטְמִינִין עַצְמָן שֶׁלֹּא יַכִּירוּם, לְפִי שֶׁצִּוָּה לָהֶם אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יִתְרָאוּ כֻּלָּם בְּפֶתַח אֶחָד אֶלָּא שֶׁיִּכָּנֵס כָּל אֶחָד בְּפִתְחוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בָּהֶם עֵין הָרָע, שֶׁכֻּלָּם נָאִים וְכֻלָּם גִּבּוֹרִים.

(ו) וְיוֹסֵ֖ף הֽוּא־הַשַּׁלִּ֣יט עַל־הָאָ֑רֶץ הֽוּא־הַמַּשְׁבִּ֣יר לְכָל־עַ֣ם הָאָ֔רֶץ וַיָּבֹ֙אוּ֙ אֲחֵ֣י יוֹסֵ֔ף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ֥ אַפַּ֖יִם אָֽרְצָה׃

ו וְיוֹסֵף הוּא דְּשַׁלִּיט עַל אַרְעָא הוּא דְזַבִּין עִיבּוּרָא לְכָל עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵהּ עַל אַפַּיָּא עַל אַרְעָא׃

רש"י ◂ **וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם** • נִשְׁתַּטְּחוּ לוֹ עַל פְּנֵיהֶם, וְכֵן כָּל ׳הִשְׁתַּחֲוָאָה׳ פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא (שבועות טז).

(ז) וַיַּ֤רְא יוֹסֵף֙ אֶת־אֶחָ֔יו וַיַּכִּרֵ֑ם וַיִּתְנַכֵּ֤ר אֲלֵיהֶם֙ וַיְדַבֵּ֣ר אִתָּ֔ם קָשׁ֖וֹת וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֔ם מֵאַ֥יִן בָּאתֶ֖ם וַיֹּאמְר֑וּ מֵאֶ֥רֶץ כְּנַ֖עַן לִשְׁבָּר־אֹֽכֶל׃

ז וַחֲזָא יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִשְׁתְּמוֹדַעִנּוּן וְחַשִּׁיב מָה דְמַלִּיל לְהוֹן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָא וַאֲמַר לְהוֹן מִנָּן אַתְיתוּן וַאֲמָרוּ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא׃

רש"י ◂ **וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם** • נַעֲשָׂה לָהֶם כְּנָכְרִי בִּדְבָרִים, לְדַבֵּר קָשׁוֹת (ב"ר).

בעל הטורים

מב (ו) **וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ.** בְּגִימַטְרִיָּא: יָפוֹת, וּבָא הַמַּלְאָךְ שֶׁמְּצָאוֹ תּוֹעֶה יָחִיד.
בְּכָאן נִתְקַיְּיִם הַחֲלוֹם. תורה ז וְהִזְכִּירוֹ, מִיָּד ״וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם״. וּלְכָךְ **וַיִּתְנַכֵּר.** בְּגִימַטְרִיָּא: **עַל יְדֵי הָאִישׁ**
(ז) **וַיַּכִּרֵם.** וּבְקֵשׁ לְקַבְּלָם בְּסֵבֶר פָּנִים כָּתוּב אַחַר כָּךְ (פסוק ח) ״וַיַּכִּר״, לְשׁוֹן **גַּבְרִיאֵל.** תורה ח

הפניות לשיחות קודש

פן יקראנו אסון: מדוע יעקב לא חשש לשלוח את שאר השבטים? ביאור ההבדל בחשש בין יעקב לשאר השבטים – לקו"ש ח"ה ע' 213.

(ח) וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכָּרֻהוּ׃

ח וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִנּוּן לָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ׃

רש"י ◂ **וַיַּכֵּר יוֹסֵף וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁהִנִּיחָם חֲתוּמֵי זָקָן (ב"מ לט כתובות כז). **וְהֵם לֹא הִכִּירֻהוּ** • שֶׁיָּצָא מֵאֶצְלָם בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן, וְעַכְשָׁו מְצָאוּהוּ בַּחֲתִימַת זָקָן. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו", כְּשֶׁנִּמְסְרוּ בְּיָדוֹ, הִכִּיר שֶׁהֵם אֶחָיו וְרִחֵם עֲלֵיהֶם, "וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ", כְּשֶׁנִּפַּל בְּיָדָם, לִנְהֹג בּוֹ אַחְוָה.

(ט) וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם׃

ט וּדְכִיר יוֹסֵף יָת חֶלְמַיָּא דִּי חֶלִים לְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן מְאַלְּלִין אַתּוּן לְמֶחֱזֵי יָת בִּדְקָא דְּאַרְעָא אֲתֵיתוּן׃

רש"י ◂ **אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם** • עֲלֵיהֶם, וְיָדַע שֶׁנִּתְקַיְּמוּ, שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ. **עֶרְוַת הָאָרֶץ** • גִּלּוּי הָאָרֶץ, מֵהֵיכָן הִיא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ, כְּמוֹ (ויקרא כ): "אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה", וּכְמוֹ: (יחזקאל טז) "עֵרֹם וְעֶרְיָה", וְכֵן כָּל עֶרְוָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן גִּלּוּי הוּא. וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: 'בִּדְקָא דְּאַרְעָא', כְּמוֹ: "בֶּדֶק הַבַּיִת", רְעוּעַ הַבַּיִת, אֲבָל לֹא דִּקְדֵּק לְפָרְשׁוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא.

(י) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃

י וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא רִבּוֹנִי וְעַבְדָּךְ אֲתוֹ לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא׃

רש"י ◂ **לֹא אֲדֹנִי** • לֹא תֹּאמַר כֵּן, שֶׁהֲרֵי "עֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אֹכֶל".

(יא) כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים׃

יא כֻּלָּנָא בְּנֵי גַבְרָא חַד נָחְנָא כֵּינֵי אֲנַחְנָא לָא הֲווֹ עַבְדָּךְ אַלֵּילֵי׃

רש"י ◂ **כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ** • נִצְנְצָה בָּהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּכְלָלוּהוּ עִמָּהֶם, שֶׁאַף הוּא בֶּן אֲבִיהֶם. **כֵּנִים** • אֲמִתִּיִּים, כְּמוֹ: (שמות י) "כֵּן דִּבַּרְתָּ", (במדבר כז) "כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרוֹת", (ישעיה טז) "וְעֶבְרָתוֹ לֹא כֵן בַּדָּיו".

(יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃

יב וַאֲמַר לְהוֹן לָא אֲרֵי בִּדְקָא דְּאַרְעָא אֲתֵיתוּן לְמֶחֱזֵי׃

רש"י ◂ **כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת** • (ב"ר) שֶׁהֲרֵי נִכְנַסְתֶּם בַּעֲשָׂרָה שַׁעֲרֵי הָעִיר, לָמָּה לֹא נִכְנַסְתֶּם בְּשַׁעַר אֶחָד?.

בעל הטורים

(ח) **וְהֵם לֹא הִכִּירֻהוּ.** ב' בַּמְסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "מֵרָחוֹק וְלֹא הִכִּירֻהוּ" (איוב ב, יב). מַה הָתָם לֹא הִכִּירוּהוּ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת הַיְסוּרִין, אַף כָּאן לֹא הִכִּירוּהוּ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּשְׁתַּנָּה, שֶׁהָיָה עֶבֶד וְנַעֲשָׂה שַׂר וְגָדוֹל בְּכָל הָאָרֶץ. וּמִיהוּ, הָתָם לֹא הִכִּירוּהוּ מֵרָחוֹק, אֲבָל כְּשֶׁקָּרְבוּ אֵלָיו הִכִּירוּהוּ; אֲבָל הָכָא לֹא הִכִּירוּהוּ כְּלָל, שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ עַל דַּעְתָּם שֶׁיַּגִּיעַ יוֹסֵף לְמַעֲלָה כָּזוֹ. תורה ט

(ט) **מְרַגְּלִים אַתֶּם.** פֵּירוּשׁ, אַתֶּם וְלֹא אֲנִי, שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ שֶׁיָּצָא מִמֶּנִּי לֹא הָיָה בַּעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהֵם אָמְרוּ: "לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים" (פסוק יא). פֵּירוּשׁ, יְהוּדָה הֱשִׁיבוֹ, כִּי הוּא רֹאשׁ הַמְדַבְּרִים: גַּם מִמֶּנִּי יָצָא כָּלֵב שֶׁלֹּא הָיָה בַּעֲצַת מְרַגְּלִים. "לֹא הָיוּ" בְּגִימַטְרִיָּא: **כָּלֵב.** תורה י

(יא) **בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נַחְנוּ.** וְלֹא אָמַר 'אֲנַחְנוּ', רֶמֶז שֶׁאֶחָד מִמֶּנּוּ חָסֵר. **נַחְנוּ.** ג' בַּמְסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים" (במדבר לב, לב), "נַחְנוּ פָּשַׁעְנוּ" (איכה ג, מב). וְזֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ (בראשית רבה צא, ז) שֶׁאָמְרוּ נַחְנוּ נַהֲרוֹג כָּל הָעִיר אִם לֹא יִתְּנוּ לָנוּ; וְזֶהוּ בִּשְׁבִיל שֶׁנַּחְנוּ פָּשַׁעְנוּ בּוֹ, נַחְנוּ נַעֲבוֹר חֲלוּצִים לְהִלָּחֵם אִם לֹא יִתְּנוּהוּ לָנוּ לְפִדְיוֹתוֹ. תורה יב

(יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים ׀ אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ׃

יג וַאֲמָרוּ תְּרֵין עַסַר עַבְדָּיךְ אַחִין אֲנַחְנָא בְּנֵי גַּבְרָא חַד בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וְהָא זְעֵירָא עִם אֲבוּנָא יוֹמָא דֵּין וְחַד לֵיתוֹהִי׃

רש"י ◂ וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ וְגוֹ' • וּבִשְׁבִיל אוֹתוֹ אֶחָד שֶׁאֵינֶנּוּ, נִתְפַּזַּרְנוּ בָּעִיר לְבַקְּשׁוֹ.

(יד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם׃

יד וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הוּא דִּי מַלֵּילִית עִמְּכוֹן לְמֵימַר מְאַלִּילֵי אַתּוּן׃

רש"י ◂ הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי • הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי, שֶׁאַתֶּם מְרַגְּלִים, הוּא הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: אָמַר לָהֶם: 'וְאִלּוּ מְצָאתֶם אוֹתוֹ וְיִפְסְקוּ עֲלֵיכֶם מָמוֹן הַרְבֵּה, תְּפַדּוּהוּ? אָמְרוּ לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לָהֶם: 'וְאִם יֹאמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּהוּ בְּשׁוּם מָמוֹן, מַה תַּעֲשׂוּ? אָמְרוּ: 'לְךָ בָּאנוּ, לַהֲרֹג אוֹ לְיֵהָרֵג'. אָמַר לָהֶם: "הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם", לַהֲרֹג בְּנֵי הָעִיר בָּאתֶם, מְנַחֵשׁ אֲנִי בַּגְּבִיעַ שֶׁלִּי, שֶׁשְּׁנַיִם מִכֶּם הֶחֱרִיבוּ כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל שְׁכֶם.

(טו) בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חֵי פַרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃

טו בְּדָא תִּתְבַּחֲנוּן חֵי פַרְעֹה אִם תִּפְקוּן מִכָּא אֱלָהֵין בְּמֵתֵי אֲחוּכוֹן זְעֵירָא הָכָא׃

רש"י ◂ חֵי פַרְעֹה • אִם יִחְיֶה פַּרְעֹה. אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה • מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה.

(טז) שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הֲאֶמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃

טז שְׁלָחוּ מִנְּכוֹן חַד וְיִדַּבַּר יָת אֲחוּכוֹן וְאַתּוּן הִתְאַסְרוּן וְיִתְבַּחֲנוּן פִּתְגָמֵיכוֹן הֲקֹשׁוֹט אַתּוּן אָמְרִין וְאִם לָא חֵי פַרְעֹה אֲרֵי מְאַלִּילֵי אַתּוּן׃

רש"י ◂ הֲאֱמֶת אִתְּכֶם • אִם אֱמֶת אִתְּכֶם. לְפִיכָךְ הֵ"א נָקוּד פַּתָּ"ח שֶׁהוּא כְּמוֹ בִּלְשׁוֹן תֹּמַהּ, וְאִם לֹא תְּבִיאוּהוּ: "חֵי פַרְעֹה, כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם".

(יז) וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃

יז וְכַנֵּשׁ יָתְהוֹן (לְבֵית) לְמַטְרָא תְּלָתָא יוֹמִין׃

רש"י ◂ מִשְׁמָר • בֵּית הָאֲסוּרִים.

(יח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃

יח וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא עִבִידוּ וְקַיֵּימוּ מִן קֳדָם יְיָ אֲנָא דָּחֵל׃

בעל הטורים

(יג־יד) **וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף.** שֶׁהָיָה מַכֶּה בַּגְּבִיעַ וְאוֹמֵר: אֲנִי מְנַחֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹ יוֹסֵף. תורה טו

(טו) **כִּי אִם בְּבוֹא.** בְּבוֹא עוֹלֶה לְמִנְיַן י"א, שֶׁלֹּא תֵּצְאוּ מִזֶּה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ י"א אַחִים. תורה טז

(יז) **אֶל מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים.** כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁעָשׂוּ לוֹ. **וַיַּפְשִׁיטוּ** אֶת יוֹסֵף אֶת כֻּתָּנְתּוֹ (לְעֵיל לז, כג), **וַיִּשְׁלִיכוּ** (שָׁם כד), **וַיִּמְכְּרוּ** (שָׁם כח). תורה יח

~ יום חמישי ל׳ כסלו ~

(יט) אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם:

יט אִם כֵּיוָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד יִתְאַסַּר בְּבֵית מַטַּרְתְּכוֹן וְאַתּוּן אִיזִילוּ אוֹבִילוּ עִיבוּרָא דְּחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן:

רש״י◄ **בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם** • שֶׁאַתֶּם אֲסוּרִים בּוֹ עַכְשָׁו. **וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ** • אֶל בֵּית אֲבִיכֶם. **שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם** • מַה שֶּׁקְּנִיתֶם לְרַעֲבוֹן אַנְשֵׁי בָּתֵּיכֶם.

(כ) וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:

כ וְיָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא תַּיְתוּן לְוָתִי וִיהֵמְנוּן פִּתְגָּמֵיכוֹן וְלָא תְמוּתוּן וַעֲבָדוּ כֵן:

רש״י◄ **וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם** • יִתְאַמְּתוּ וְיִתְקַיְּמוּ, כְּמוֹ: (במדבר ה) ״אָמֵן אָמֵן״, וּכְמוֹ: (מלכים א ח) ״יֵאָמֶן נָא דְבָרְךָ״.

(כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים ׀ אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:

כא וַאֲמָרוּ גְּבָר לַאֲחוּהִי בְּקוּשְׁטָא חַיָּבִין אֲנַחְנָא עַל אָחוּנָא דִּי חֲזֵינָא עָקַת נַפְשֵׁהּ כַּד הֲוָה מִתְחַנֵּן לָנָא וְלָא קַבֵּלְנָא מִנֵּהּ עַל כֵּן אֲתָא לְוָתָנָא עַקְתָא הָדָא:

רש״י◄ **אֲבָל** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳בְּקוּשְׁטָא׳. וְרָאִיתִי בִּ׳בְרֵאשִׁית רַבָּה׳ לִישְׁנָא דְּרוֹמָאָה הוּא: ׳אֲבָל, בְּרַם׳. **בָּאָה אֵלֵינוּ** • טַעֲמוֹ בַּבֵּי״ת, לְפִי שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן עָבָר, שֶׁכְּבָר בָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳אָתַת לָנָא׳.

(כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם ׀ לֵאמֹר אַל־תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:

כב וַאֲתֵיב רְאוּבֵן יָתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא אֲמָרִית לְוָתְכוֹן לְמֵימַר לָא תְחוֹבוּן (נ״י תֶּחְטָאוּן) בְּעוּלֵימָא וְלָא קַבֶּלְתּוּן וְאַף דְּמֵהּ הָא מִתְבְּעֵי:

רש״י◄ **וְגַם־דָּמוֹ** • ׳אֶתִּ׳ין וְ׳גַמִּ׳ין רִבּוּיִין, דָּמוֹ וְגַם דַּם הַזָּקֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~

לעשות תשובה בגלל החטא ולא מחמת צרה

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת. וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ (מב, כא־כב) לִכְאוֹרָה, כַּאֲשֶׁר אָדָם נִמְצָא בְּאֵיזוֹ צָרָה וְצוּקָה רַחֲמָנָא־לִצְלַן הַמְּבִיאָה אוֹתוֹ לִשְׁבִירַת הַלֵּב וּלְהַכָּרָה שֶׁהוּא עַצְמוֹ גָּרַם לָהּ בְּמַעֲשָׂיו - הֲרֵי הַהַנְהָגָה הָאֱנוֹשִׁית מְחַיֶּבֶת לְהִשְׁתַּדֵּל לְדַבֵּר עַל לִבּוֹ וּלְנַחֲמוֹ, וְלֹא לְהֵפֶךְ – לְהוֹסִיף צַעַר עַל צַעֲרוֹ בִּדְבָרִים הַמַּגְדִּילִים אֶת כֹּבֶד אַשְׁמָתוֹ; וְאִם כֵּן, בְּשָׁעָה שֶׁהַשְּׁבָטִים עוֹמְדִים וּמִתְוַדִּים כִּי אֲשֵׁמִים הֵם וּמַצְדִּיקִים עַל עַצְמָם אֶת הַדִּין – מָה הַמָּקוֹם לָבוֹא אֲלֵיהֶם בִּדְבָרִים הַמּוֹסִיפִים עוֹד עַל חֶטְאָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּוָּנַת הַשְּׁבָטִים בְּאָמְרָם ״אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ גו׳״ לֹא הָיְתָה רַק לְהַצְדִּיק עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, אֶלָּא בְּעִקָּר הָיְתָה בַּאֲמִירָה זוֹ כַּוָּנָה שֶׁל תְּשׁוּבָה וּוִדּוּי; וּרְאוּבֵן, בְּאָמְרוֹ לָהֶם ״הֲלֹא אָמַרְתִּי גו׳ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם״, הִתְכַּוֵּן לְחַדֵּשׁ וּלְבָאֵר אֶת אֹפֶן הַתְּשׁוּבָה הָרְצוּיָה הַנִּדְרֶשֶׁת מֵהֶם:

תְּשׁוּבָה אֲמִתִּית הִיא תְּשׁוּבָה הַבָּאָה בִּבְחִירָתוֹ הַחָפְשִׁית שֶׁל הָאָדָם, וְאִלּוּ כָּאן, אָמְנָם הַשְּׁבָטִים חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה בַּאֲמִירָתָם ״אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ״, אֲבָל לֹא הָיְתָה זוֹ תְּשׁוּבָה בִּבְחִירָה חָפְשִׁית לְגַמְרֵי, אֶלָּא בִּגְלַל הַצָּרָה שֶׁבָּאָה אֲלֵיהֶם (כְּאוֹמְרָם ״עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת״).

וְלָכֵן אָמַר לָהֶם רְאוּבֵן, שֶׁהוּא שֶׁ״פָּתַח בִּתְשׁוּבָה תְּחִלָּה״, ״הֲלֹא

הפניות לשיחות קודש

הלוא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד: ביאור בקשת ראובן מהשבטים ישובו לא מפני הצרה אלא מפני עצם החטא, וכך תהיה התשובה בבחירתם החופשית; הקשר לכך שהרמב״ם מבאר בחירה חופשית דווקא בהלכות תשובה – לקו״ש ח״ל ע׳ 198.

אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד" – אַל תַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה בִּגְלַל הַצָּרָה שֶׁבָּאָה אֲלֵיכֶם עַכְשָׁו, אֶלָּא בִּגְלַל חַטַּאתְכֶם אָז, כְּפִי שֶׁהִסְבַּרְתִּי לָכֶם בְּשָׁעָתוֹ אֶת גֹּדֶל הַחֵטְא, וְאָז תְּשׁוּבַתְכֶם תִּהְיֶה אֲמִתִּית.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל ע' 198 ואילך)

(כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם:

כג וְאִנּוּן לָא יָדְעִין אֲרֵי שְׁמִיעַ יוֹסֵף אֲרֵי מְתַרְגְּמָן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן:

רש"י ◂ וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף • מֵבִין לְשׁוֹנָם, וּבְפָנָיו הָיוּ מְדַבְּרִים כֵּן. כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם • כִּי כְּשֶׁהָיוּ מְדַבְּרִים עִמּוֹ הָיָה הַמֵּלִיץ בֵּינֵיהֶם, הַיּוֹדֵעַ לָשׁוֹן עִבְרִי וְלָשׁוֹן מִצְרִי, וְהָיָה מֵלִיץ דִּבְרֵיהֶם לְיוֹסֵף וְדִבְרֵי יוֹסֵף לָהֶם. לָכֵן הָיוּ סְבוּרִים שֶׁאֵין יוֹסֵף מַכִּיר בִּלְשׁוֹן עִבְרִי. הַמֵּלִיץ • זֶה מְנַשֶּׁה בְּנוֹ.

(כד) וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:

כד וְאִסְתַּחַר מֵעֲלֵיהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵהּ לְעֵינֵיהוֹן:

רש"י ◂ וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם • נִתְרַחֵק מֵעֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִרְאוּהוּ בּוֹכֶה. וַיֵּבְךְּ • לְפִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִין. אֶת־שִׁמְעוֹן • (ב"ר) הוּא הִשְׁלִיכוֹ לַבּוֹר, הוּא שֶׁאָמַר לְלֵוִי: "הִנֵּה בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא". דָּבָר אַחֵר: נִתְכַּוֵּן יוֹסֵף לְהַפְרִידוֹ מִלֵּוִי, שֶׁמָּא יִתְיַעֲצוּ שְׁנֵיהֶם לַהֲרֹג אוֹתוֹ. וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם • לֹא אֲסָרוֹ אֶלָּא לְעֵינֵיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ, הוֹצִיאוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ (ב"ר) •

(כה) וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם בָּר וְלַהֲשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:

כה וּפַקִּיד יוֹסֵף וּמְלוֹ יָת מָנֵיהוֹן עִיבּוּרָא וּלְאָתָבָא כַּסְפֵּיהוֹן גְּבַר לְסַקֵּהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא וַעֲבַד לְהוֹן כֵּן:

(כו) וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:

כו וּנְטָלוּ יָת עִיבּוּרֵיהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִתַּמָּן:

(כז) וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ:

כז וּפְתַח חַד יָת סַקֵּהּ לְמִתַּן כְּסָתָא לַחֲמָרֵהּ בְּבֵית מְבָתָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּהּ וְהָא הוּא בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ:

רש"י ◂ וַיִּפְתַּח הָאֶחָד • הוּא לֵוִי, שֶׁנִּשְׁאַר יָחִיד מִשִּׁמְעוֹן בֶּן זוּגוֹ. בַּמָּלוֹן • בַּמָּקוֹם שֶׁלָּנוּ בַּלַּיְלָה. אַמְתַּחְתּוֹ • הוּא שַׂק.

(כח) וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדּוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:

כח וַאֲמַר לַאֲחוֹהִי אִתּוּתַב כַּסְפִּי וְאַף הָא בְּטוֹעֲנִי וּנְפַק מַדַּע לִבְּהוֹן וּתְוָהוּ גְּבַר לַאֲחוֹהִי לְמֵימַר מָה דָּא עֲבַד יְיָ לָנָא:

רש"י ◂ וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי • גַּם הַכֶּסֶף בּוֹ עִם הַתְּבוּאָה. מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ • לַהֲבִיאֵנוּ לִידֵי עֲלִילָה זוֹ, שֶׁלֹּא הוּשַׁב - אֶלָּא לְהִתְעוֹלֵל עָלֵינוּ.

בעל הטורים

(כח) עָשָׂה אֱלֹהִים. ב' בַּמְּסוֹרָה. "מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ", וְאִידָךְ: "אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם". תורה כט

(כט) וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר:

כט וַאֲתוֹ לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן אַרְעָא דְּכְנָעַן וְחַוִיוּ (נ״ו וְחַוִיאוּ) לֵהּ יָת כָּל דְּאַרְעָן יָתְהוֹן לְמֵימָר:

(ל) דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ:

ל מַלִּיל גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְּאַרְעָא עִמָּנָא קַשְׁיָן (נ״ו קָשִׁין) וְיָהַב יָתָנָא כִּמְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא:

(לא) וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים:

לא וַאֲמַרְנָא לֵהּ כֵּינָנֵי אֲנָחְנָא לָא הֲוֵינָא מְאַלְּלֵי:

(לב) שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

לב תְּרֵין עֲסַר אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָא חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָא דֵין עִם אֲבוּנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:

(לג) וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אֲחֵיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ:

לג וַאֲמַר לָנָא גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְּאַרְעָא בְּדָא אֵדַע אֲרֵי כֵּינָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוָתִי וְיָת עִיבוּרָא דְּחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן סִיבוּ וְאֱזִילוּ:

(לד) וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ:

לד וְאַיְתִיאוּ יָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא לְוָתִי וְאֵדַע אֲרֵי לָא מְאַלְּלֵי אַתּוּן אֲרֵי כֵּינָנֵי אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן אֶתֵּן לְכוֹן וְיָת אַרְעָא תַּעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָּא:

רמ״ע◄ וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ • תְּסַבְּבוּ, וְכָל לְשׁוֹן ׳סוֹחֲרִים׳ וּ׳סְחוֹרָה׳, עַל שֵׁם שֶׁמְּחַזְּרִים וְסוֹבְבִים אַחַר פְּרַקְמַטְיָא.

(לה) וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ:

לה וַהֲוָה אַנּוּן מְרִיקִין סַקֵּיהוֹן וְהָא גְּבַר צְרִיר כַּסְפֵּהּ בְּסַקֵּהּ וַחֲזוֹ יָת צָרְרֵי כַסְפֵּיהוֹן אַנּוּן וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ:

רמ״ע◄ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ • קֶשֶׁר כַּסְפּוֹ.

(לו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה:

לו וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכֶּלְתּוּן יוֹסֵף לֵיתוֹהִי וְשִׁמְעוֹן לָא הֲוָה הָכָא (לֵיתוֹהִי) וְיָת בִּנְיָמִן תְּדַבְּרוּן עֲלַי הֲווֹ כָּלְהוֹן:

בעל הטורים

(לג) **וָלֵכוּ** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְאֶת רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ״, ״גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקָרְכֶם קְחוּ וגו׳ וָלֵכוּ״ (שמות יב, לב), ״וְאוֹר לָכֶם וָלֵכוּ״ (שמואל א׳ כט, י). מְלַמֵּד שֶׁהִרְשָׁה אוֹתָם לְהוֹלִיךְ צֹאן וּבָקָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין פָּרָה יוֹצְאָה מִמִּצְרַיִם. וְזֶהוּ ״גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקָרְכֶם קְחוּ וגו׳ וָלֵכוּ״. וְאָמַר לָהֶם שֶׁלֹּא יֵצְאוּ אֶלָּא בְּכִי טוֹב, וְזֶהוּ ״וְאוֹר לָכֶם וָלֵכוּ״. תורה לד

(לו) **כֻּלָּנָה**. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה״ (משלי לא, כט).

דָּבָר אַחֵר: **כֻּלָּנָה** כְּתִיב, חָסֵר, קְרֵי

רש״י◄ **אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם** • מְלַמֵּד שֶׁחֲשָׁדָן שֶׁמָּא הֲרָגוּהוּ, אוֹ מְכָרוּהוּ כְּיוֹסֵף. **שִׁכַּלְתֶּם** • כָּל מִי שֶׁבָּנָיו אֲבוּדִים, קָרוּי שַׁכּוּל.

(לז) וַיֹּ֤אמֶר רְאוּבֵן֙ אֶל־אָבִ֣יו לֵאמֹ֔ר אֶת־שְׁנֵ֥י בָנַי֙ תָּמִ֔ית אִם־לֹ֥א אֲבִיאֶ֖נּוּ אֵלֶ֑יךָ תְּנָ֤ה אֹתוֹ֙ עַל־יָדִ֔י וַאֲנִ֖י אֲשִׁיבֶ֥נּוּ אֵלֶֽיךָ׃

לז וַאֲמַר רְאוּבֵן לְוַת אֲבוּהִי לְמֵימַר יָת תְּרֵין בְּנַי תְּמִית אִם לָא אַיְתִנֵּהּ לְוָתָךְ הַב יָתֵהּ עַל יְדִי וַאֲנָא אֲתֵבִנֵּהּ לָךְ׃

(לח) וַיֹּ֕אמֶר לֹא־יֵרֵ֥ד בְּנִ֖י עִמָּכֶ֑ם כִּֽי־אָחִ֨יו מֵ֜ת וְה֧וּא לְבַדּ֣וֹ נִשְׁאָ֗ר וּקְרָאָ֤הוּ אָסוֹן֙ בַּדֶּ֣רֶךְ֙ אֲשֶׁ֣ר תֵּלְכוּ־בָ֔הּ וְהוֹרַדְתֶּ֧ם אֶת־שֵׂיבָתִ֛י בְּיָג֖וֹן שְׁאוֹלָֽה׃

לח וַאֲמַר לָא יֵחוּת בְּרִי עִמְּכוֹן אֲרֵי אֲחוּהִי מִית וְהוּא בִּלְחוֹדוֹהִי אֶשְׁתָּאַר וִיעַרְעִנֵּהּ מוֹתָא בְּאָרְחָא דִּי תְהָכוּן בַּהּ וְתַחֲתוּן יָת שִׂיבְתִי בְּדָווֹנָא לִשְׁאוֹל׃

רש״י◄ **לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם** • לֹא קִבֵּל דְּבָרָיו שֶׁל רְאוּבֵן, אָמַר: ׳בְּכוֹר שׁוֹטֶה הוּא זֶה, הוּא אוֹמֵר לְהָמִית בָּנָיו, וְכִי בָּנָיו הֵם וְלֹא בָּנַי׳? (ב״ר).

מג (א) וְהָרָעָ֖ב כָּבֵ֥ד בָּאָֽרֶץ׃

א וְכַפְנָא תַּקִּיף בְּאַרְעָא׃

(ב) וַיְהִ֗י כַּאֲשֶׁ֤ר כִּלּוּ֙ לֶאֱכֹ֣ל אֶת־הַשֶּׁ֔בֶר אֲשֶׁ֥ר הֵבִ֖יאוּ מִמִּצְרָ֑יִם וַיֹּ֤אמֶר אֲלֵיהֶם֙ אֲבִיהֶ֔ם שֻׁ֖בוּ שִׁבְרוּ־לָ֥נוּ מְעַט־אֹֽכֶל׃

ב וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ (עיין רש״י) לְמֵיכַל יָת עִיבוּרָא דְּאַיְתִיאוּ מִמִּצְרָיִם וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבוּרָא׃

רש״י◄ **כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל** • יְהוּדָה אָמַר לָהֶם: ׳הַמְתִּינוּ לַזָּקֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה פַּת מִן הַבַּיִת׳ (ב״ר). **כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ** • ׳כַּד שֵׁיצִיאוּ׳ (וְהַמְתַרְגֵּם: ׳כַּד סַפִּיקוּ׳, טוֹעֶה. ״כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת״, מְתַרְגֵּם: ׳כַּד סַפִּיקוּ׳, כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵּי סִפּוּקָם, הוּא גְּמַר שְׁתִיָּתָם, אֲבָל זֶה: ״כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל״, כַּאֲשֶׁר תַּם הָאֹכֶל הוּא, וּמְתַרְגְּמִינָן: ׳כַּד שֵׁיצִיאוּ׳).

(ג) וַיֹּ֧אמֶר אֵלָ֛יו יְהוּדָ֖ה לֵאמֹ֑ר הָעֵ֣ד הֵעִ֤ד בָּ֙נוּ הָאִ֔ישׁ לֵאמֹר֙ לֹא־תִרְא֣וּ פָנַ֔י בִּלְתִּ֖י אֲחִיכֶ֥ם אִתְּכֶֽם׃

ג וַאֲמַר לֵהּ יְהוּדָה לְמֵימַר אַסְהָדָא אַסְהֵד בָּנָא גַבְרָא לְמֵימַר לָא תֶחֱזוּן אַפַּי אֶלָּהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׃

רש״י◄ **הָעֵד הֵעִד** • לְשׁוֹן הַתְרָאָה, שֶׁסְּתָם הַתְרָאָה, מַתְרֶה בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, וְכֵן: (דברים ל) ״הֲעִידֹתִי בָכֶם״, (שמות יט) ״רֵד הָעֵד בָּעָם״. **לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם** • לֹא תִּרְאוּנִי בְּלֹא אֲחִיכֶם אִתְּכֶם. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳אֶלָּהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׳, יִשֵּׁב הַדָּבָר עַל אָפְנוֹ וְלֹא דִּקְדֵּק לְתַרְגֵּם אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא.

(ד) אִם־יֶשְׁךָ֛ מְשַׁלֵּ֥חַ אֶת־אָחִ֖ינוּ אִתָּ֑נוּ נֵרְדָ֕ה וְנִשְׁבְּרָ֥ה לְךָ֖ אֹֽכֶל׃

ד אִם אִיתָךְ מְשַׁלַּח יָת אָחוּנָא עִמָּנָא נֵיחוֹת וְנִזְבֵּן לָךְ עִיבוּרָא׃

בעל הטורים

בֵּיהּ כַּלָּנָה, שֶׁעָלַי מוּטָּל מְזוֹן נְשׁוֹתֵיהֶם, שֶׁהֵם כַּלּוֹתַי. תורה לז

(לז) **תָּמִית.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״אֶת שְׁנֵי בָנַי תָּמִית״, ״וּפֹתֶה תָּמִית קִנְאָה״ (אִיּוֹב ה, ב). דּוֹרֵשׁ אוֹתוֹ בַּמִּדְרָשׁ בַּעֲדַת קֹרַח, דִּכְתִיב בְּהוּ קִנְאָה (תְּהִלִּים קו, טז) ״וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה״, אֵלּוּ דָּתָן וַאֲבִירָם. בִּשְׁבִיל שֶׁאָמַר ״שְׁנֵי בָנַי תָּמִית״, נִתְקַיֵּים בִּשְׁנֵי בָנָיו, וְהֵם דָּתָן וַאֲבִירָם. **אֶת שְׁנֵי.** בְּגִימַטְרִיָּא: דָּתָן וַאֲבִירָם. תורה לח

מג (ד) **נֵרְדָה.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל״, ״נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם״ (לְעֵיל יא, ז), ״נֵרְדָה אַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים לַיְלָה״ (שְׁמוּאֵל א׳ יד, לו). שֶׁאָמַר: אִם יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ – נֵרְדָה מִיָּד, וְנֵרְדָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, לְמַהֵר הַדָּבָר, כְּמוֹ הָתָם ״נֵרְדָה לַיְלָה״. וְגַם רֶמֶז לְמַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה צא, ז) שֶׁיָּרְדוּ לַהֲרוֹג אֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּדִכְתִיב: ״נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם״. תורה ה

(ה) וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃

ה וְאִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח לָא נֵיחוֹת אֲרֵי גַּבְרָא אֲמַר לָנָא לָא תֶחֱזוּן אַפַּי אֶלָּהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׃

(ו) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח׃

ו וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְמָה אַבְאֶשְׁתּוּן לִי לְחַוָּאָה לְגַבְרָא הַעַד כְּעַן לְכוֹן אָחָא׃

(ז) וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם׃

ז וַאֲמָרוּ מִשְׁאַל שָׁאֵל גַּבְרָא לָנָא וּלְיַלָּדוּתָנָא לְמֵימַר הַעַד כְּעַן אֲבוּכוֹן קַיָּם הַאִית לְכוֹן אָחָא וְחַוֵּינָא לֵהּ עַל מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין הֲמִדַּע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי יֵימַר אוֹחִיתוּ יָת אֲחוּכוֹן׃

רש״י◄ **לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ** • לְמִשְׁפְּחוֹתֵינוּ. וּמִדְרָשׁוֹ: ׳אֲפִלּוּ עִנְיָנֵי (נ״א עֲצֵי) (יֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן עֵצָה שֶׁמְּדַבְּרִים בִּיחִידוּת, וְזֶהוּ עֲצֵי) עֲרִיסוֹתֵינוּ גִּלָּה לָנוּ׳. **וַנַּגֶּד־לוֹ** • שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אָב וְאָח. **עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** • עַל־פִּי שְׁאֵלוֹתָיו אֲשֶׁר שָׁאַל, הֻזְקַקְנוּ לְהַגִּיד. **כִּי יֹאמַר** • אֲשֶׁר יֹאמַר. ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אִם׳, וְ׳אִם׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אֲשֶׁר׳, הֲרֵי זֶה שִׁמּוּשׁ אֶחָד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ ׳כִּי׳, וְהוּא ׳אִי׳, שֶׁהֲרֵי ׳כִּי׳ זֶה כְּמוֹ ׳אִם׳, כְּמוֹ: ״עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי״.

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ׃

ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמִּי וְנֵקוּם וְנֵזֵיל וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת אַף אֲנַחְנָא אַף אַתְּ אַף טַפְלָנָא׃

רש״י◄ **וְנִחְיֶה** • נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ: ׳עַל־יְדֵי הֲלִיכָה זוֹ תְּחִי רוּחֲךָ׳, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם״. **וְלֹא נָמוּת** • בָּרָעָב, (ב״ר) בִּנְיָמִין - סָפֵק יִתָּפֵשׂ, סָפֵק לֹא יִתָּפֵשׂ, וְאָנוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים בָּרָעָב אִם לֹא נֵלֵךְ, מוּטָב שֶׁתַּנִּיחַ אֶת הַסָּפֵק וְתִתְפֹּשׂ אֶת הַוַּדַּאי.

(ט) אָנֹכִי אֶעֶרְבֶּנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃

ט אֲנָא מְעָרַבְנָא בֵּהּ מִן יְדִי תִּבְעִנֵּהּ אִם לָא אַיְתִנֵּהּ לָךְ וַאֲקֵימִנֵּהּ קֳדָמָךְ וְאֵהֵי חָטֵי לָךְ כָּל יוֹמַיָּא׃

רש״י◄ **וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ** • שֶׁלֹּא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ מֵת, כִּי־אִם חַי. **וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים** • לָעוֹלָם הַבָּא.

(י) כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַּעֲמָיִם׃

י אֲרֵי אִלּוּלָפוֹן בְּדָא אִתְעַכָּבְנָא אֲרֵי כְעַן תַּבְנָא דְּנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין׃

רש״י◄ **לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ** • עַל־יָדְךָ, כְּבָר הָיִינוּ שָׁבִים עִם שִׁמְעוֹן, וְלֹא נִצְטַעַרְתָּ כָּל הַיָּמִים הַלָּלוּ.

בעל הטורים

(ז) **עַל פִּי.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״עַל פִּי הַדְּבָרִים״, ״עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים״ (דְּבָרִים יז, ו). שֶׁהוּצְרַכְנוּ לְהַגִּיד לוֹ עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כְּאִלּוּ הָיוּ עֵדִים בַּדָּבָר. תורה ח

(ט) **לְךָ כָּל הַיָּמִים.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלַבָּא.** תורה י

(י) **כִּי עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת — שֵׁם בֶּן אַרְבַּע. לוֹמַר, שֶׁהַשֵּׁם מְלַוֶּה לַצַּדִּיקִים. תורה יא

(יא) וַיֹּ֤אמֶר אֲלֵהֶם֙ יִשְׂרָאֵ֣ל אֲבִיהֶ֔ם אִם־כֵּ֖ן ׀ אֵפוֹא֙ זֹ֣את עֲשׂ֔וּ קְח֥וּ מִזִּמְרַ֖ת הָאָ֑רֶץ בִּכְלֵיכֶ֗ם וְהוֹרִ֤ידוּ לָאִישׁ֙ מִנְחָ֔ה מְעַ֥ט צֳרִ֖י וּמְעַ֣ט דְּבַ֑שׁ נְכֹ֥את וָלֹ֛ט בָּטְנִ֖ים וּשְׁקֵדִֽים׃

יא וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּן הָכָא דָּא עִיבִידוּ סִיבוּ מִדְּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא בָּמָנִיכוֹן וְאוֹחִיתוּ לְגַבְרָא תְּקָרְבְתָּא זְעִיר קְטַף וּזְעִיר דְּבַשׁ שְׁעַף וּלְטוֹם בָּטְנִין וְשִׁגְדִּין׃

רס"ו ◂ **אֵפוֹא** • כָּל לְשׁוֹן ׳אֵפוֹא׳ לָשׁוֹן יָתֵר הוּא, לְתַקֵּן הַמִּלָּה בְּלָשׁוֹן עִבְרִי: ׳אִם כֵּן, אֶזְדַּקֵּק לַעֲשׂוֹת, שֶׁאֶשְׁלָחֵנוּ עִמָּכֶם, צָרִיךְ אֲנִי לַחֲזֹר וּלְבַקֵּשׁ אַיֵּה פֹּה תַּקָּנָה וְעֵצָה לְהַשִּׁיאָכֶם׳. וְאוֹמֵר אֲנִי: ״זֹאת עֲשׂוּ״. **מִזִּמְרַת הָאָרֶץ** • מִתֻּרְגָּם: ׳מִדְּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא׳, שֶׁהַכֹּל מְזַמְּרִים עָלָיו כְּשֶׁהוּא בָּא לָעוֹלָם. **נְכֹאת** • שַׂעֲוָה. (בראשית רבה). **בָּטְנִים** • לֹא יָדַעְתִּי מַה הֵם. וּבְפֵרוּשׁ א׳ ב׳ שֶׁל רַבִּי מְכִיר רָאִיתִי פוּשְׁטְצִיא״ס, וְדוֹמֶה לִי שֶׁהֵם אֲפַרְסְקִין.

(יב) וְכֶ֣סֶף מִשְׁנֶ֗ה קְח֤וּ בְיֶדְכֶם֙ וְאֶת־הַכֶּ֣סֶף הַמּוּשָׁ֔ב בְּפִ֖י אַמְתְּחֹתֵיכֶ֣ם תָּשִׁ֑יבוּ בְּיֶדְכֶ֖ם אוּלַ֥י מִשְׁגֶּ֖ה הֽוּא׃

יב וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵין סִיבוּ בְּיֶדְכוֹן וְיָת כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב בְּפוּם טוֹעֲנֵיכוֹן תְּתִיבוּן בְּיֶדְכוֹן מָאִים שָׁלוּ הוּא׃

רס"ו ◂ **וְכֶסֶף מִשְׁנֶה** • פִּי שְׁנַיִם בָּרִאשׁוֹן. **קְחוּ בְיֶדְכֶם** • לִשְׁבָּר אֹכֶל, שֶׁמָּא הוֹקַר הַשַּׁעַר. **אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא** • שֶׁמָּא הַמְּמֻנֶּה עַל הַבַּיִת, שְׁכָחוֹ שׁוֹגֵג.

(יג) וְאֶת־אֲחִיכֶ֖ם קָ֑חוּ וְק֖וּמוּ שׁ֥וּבוּ אֶל־הָאִֽישׁ׃

יג וְיָת אֲחוּכוֹן דְּבָרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוָת גַּבְרָא׃

(יד) וְאֵ֣ל שַׁדַּ֗י יִתֵּ֨ן לָכֶ֜ם רַחֲמִ֤ים לִפְנֵי֙ הָאִ֔ישׁ וְשִׁלַּ֥ח לָכֶ֖ם אֶת־אֲחִיכֶ֣ם אַחֵ֑ר וְאֶת־בִּנְיָמִין֙ וַאֲנִ֣י כַאֲשֶׁ֔ר שָׁכֹ֖לְתִּי שָׁכָ֥לְתִּי׃

יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין לָקֳדָם גַּבְרָא וְיִפְטַר לְכוֹן יָת אֲחוּכוֹן אָחֳרָנָא וְיָת בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא דְּאִתְכְּלִית תְּכְלִית׃

רס"ו ◂ **וְאֵל שַׁדַּי** • מֵעַתָּה אֵינָכֶם חֲסֵרִים כְּלוּם אֶלָּא תְּפִלָּה, חֲרִינִי מִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם. **וְאֵל שַׁדַּי** • שֶׁדַּי בְּנִתְינַת רַחֲמָיו וּכְדֵי הַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לִיתֵּן, יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ: מִי שֶׁאָמַר לְעוֹלָם דַּי, יֹאמַר דַּי לְצָרוֹתַי, שֶׁלֹּא שָׁקַטְתִּי מִנְּעוּרַי: צָרַת לָבָן, צָרַת עֵשָׂו, צָרַת רָחֵל, צָרַת דִּינָה, צָרַת יוֹסֵף, צָרַת שִׁמְעוֹן, צָרַת בִּנְיָמִין. **וְשִׁלַּח לָכֶם** • ׳וְיִפְטַר לְכוֹן׳, כְּתַרְגּוּמוֹ, יְפַטְּרֵנוּ מֵאֲסוּרָיו, לְשׁוֹן ״לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ״, וְאֵינוֹ נוֹפֵל בְּתַרְגּוּם לְשׁוֹן וַיְשַׁלַּח, שֶׁהֲרֵי לְשָׁם הֵם הוֹלְכִים אֶצְלוֹ. **אֶת־אֲחִיכֶם** • זֶה שִׁמְעוֹן. **אַחֵר** • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרְקָה בּוֹ: לְרַבּוֹת יוֹסֵף (כ״ר). **וַאֲנִי** • עַד שׁוּבְכֶם אֶהְיֶה שַׁכּוּל מִסָּפֵק. **כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי** • מִיּוֹסֵף וּמִשִּׁמְעוֹן. **שָׁכָלְתִּי** • מִבִּנְיָמִין.

(טו) וַיִּקְח֤וּ הָאֲנָשִׁים֙ אֶת־הַמִּנְחָ֣ה הַזֹּ֔את וּמִשְׁנֶה־כֶּ֥סֶף לָקְח֖וּ בְיָדָ֑ם וְאֶת־בִּנְיָמִ֣ן וַיָּקֻ֔מוּ וַיֵּרְד֥וּ מִצְרַ֖יִם וַיַּעַמְד֥וּ לִפְנֵי יוֹסֵֽף׃

טו וּנְסִיבוּ גֻּבְרַיָּא יָת תְּקָרְבְתָּא הָדָא וְעַל חַד תְּרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ בִּידֵיהוֹן וּדְבָרוּ יָת בִּנְיָמִן וְקָמוּ וּנְחָתוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קֳדָם יוֹסֵף׃

בעל הטורים

(יא) **מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ.** שִׁשָּׁה מִינִים הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה בְּנֵי הַגְּבִירוֹת, כָּל אֶחָד מִן אֶחָד הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה. תורה יב

(טו) **וּמִשְׁנֶה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וּמִשְׁנֶה כֶּסֶף״, ״וּמִשְׁנֶה שִׁבְרוֹן שָׁבְרוּ״ (ירמיה יז, יח). לוֹמַר לְךָ, קַל וָחוֹמֶר: מַה הָכָא שֶׁבְּשִׁגְגָה בָּא הַכֶּסֶף לִידֵי אַחֵי יוֹסֵף בָּאוּ לְשַׁלְּמוֹ לוֹ בְּכִפְלַיִם, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁעַתִּידִין הָאוּמוֹת לְשַׁלֵּם כָּל הַכֶּסֶף שֶׁלּוֹקְחִים מִיִּשְׂרָאֵל כִּפְלֵי כִפְלַיִם, וְזֶהוּ ״וּמִשְׁנֶה שִׁבְרוֹן שָׁבְרֵם״. תורה טז

הפניות לשיחות קודש

מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפילה: גם עניינים שנעשים על פי דרך הטבע צריכים לתפילה – לקו״ש חכ״ה ע׳ 227.

רש"י◄ **וְאֶת־בִּנְיָמִן** • מְתַרְגְּמִינָן: 'וּדְבָרוּ יַת בִּנְיָמִן', לְפִי שֶׁאֵין לְקִיחַת הַכֶּסֶף וּלְקִיחַת הָאָדָם שָׁוָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי: בְּדָבָר הַנִּקָּח בַּיָּד מְתַרְגְּמִינָן 'וּנְסִיב', וְדָבָר הַנִּקָּח בְּהַנְהָגַת דְּבָרִים מְתַרְגְּמִינָן 'וּדְבָר'.

~ יום שישי א' טבת ~

(טז) **וַיַּ֨רְא יוֹסֵ֣ף אִתָּם֮ אֶת־בִּנְיָמִין֒ וַיֹּ֨אמֶר֙ לַאֲשֶׁ֣ר עַל־בֵּית֔וֹ הָבֵ֥א אֶת־הָאֲנָשִׁ֖ים הַבָּ֑יְתָה וּטְבֹ֤חַ טֶ֙בַח֙ וְהָכֵ֔ן כִּ֥י אִתִּ֛י יֹאכְל֥וּ הָאֲנָשִׁ֖ים בַּצָּהֳרָֽיִם׃**

טז **וַחֲזָא יוֹסֵף עִמְּהוֹן יָת בִּנְיָמִין וַאֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ אָעֵיל יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵיתָא וּנְכוֹס נִכְסָתָא וְאַתְקֵין אֲרֵי עִמִּי יֵיכְלוּן גֻּבְרַיָּא בְּשֵׁירוּתָא:**

רש"י◄ **וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן** • כְּמוֹ: 'וְלִטְבֹּחַ טֶבַח וּלְהָכֵן', וְאֵין "טְבֹחַ" לְשׁוֹן צִוּוּי, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: 'וּטְבַח'. **בַּצָּהֳרָיִם** • זֶה מְתֻרְגָּם: 'בְּשֵׁירוּתָא', שֶׁהוּא לְשׁוֹן סְעֻדָּה רִאשׁוֹנָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וּבְלַעַ"ז דיזנ"ר, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בַּגְּמָרָא: 'שָׁדָא לְכַלְבָּא שֵׁירוּתֵיהּ'. 'בָּצַע אַכּוֹלָא שֵׁירוּתָא', (ברכות לט) אֲבָל כָּל תַּרְגּוּם שֶׁל צָהֳרַיִם, 'טִיהֲרָא'.

~ נקודות משיחות קודש ~

מעלת שמירת השבת של יוסף הצדיק

וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן (מג, טז)

וְהָכֵן, אֵין וְהָכֵן אֶלָּא שַׁבָּת כו', שֶׁשָּׁמַר יוֹסֵף אֶת הַשַּׁבָּת קֹדֶם שֶׁלֹּא תִּנָּתֵן (ב"ר פצ"ב, ד)

צָרִיךְ בֵּאוּר: מַדּוּעַ מַדְגִּישׁ הַמִּדְרָשׁ שֶׁדַּוְקָא יוֹסֵף שָׁמַר אֶת הַשַּׁבָּת, וַהֲרֵי בְּוַדַּאי כָּל בְּנֵי יַעֲקֹב שָׁמְרוּ אֶת הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ עַל הַשַּׁ"ס "שֶׁבְּנֵי יַעֲקֹב שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת הָיוּ, דְּאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה, מְקֻבָּלִין הָיוּ מֵאֲבוֹתֵיהֶם"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ הֶבְדֵּל בֵּין שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁל יוֹסֵף לִשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁל אֶחָיו:

הַשַּׁבָּת עַצְמָהּ קַיֶּמֶת כְּבָר מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וגו' וְיָנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". אֶלָּא שֶׁעַד מַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה הַשַּׁבָּת בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּלְבַד, וְאִלּוּ לִבְנֵי הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה לֹא נִתְּנָה קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת; וּבְמַתַּן תּוֹרָה נִתְּנָה הַשַּׁבָּת לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר, שֶׁשְּׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְמַטָּה הִיא מֵעֵין שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעְלָה.

וְהִנֵּה, יָדוּעַ הַהֶבְדֵּל בֵּין הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים לְיוֹסֵף, שֶׁהָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים הָיוּ רוֹעֵי צֹאן כְּדֵי לְהִבָּדֵל מֵהָעוֹלָם, וְאִלּוּ יוֹסֵף הָיָה מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהִבָּדֵל מֵהָעוֹלָם כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאוֹ.

וְזֶהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁל הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים לִשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁל יוֹסֵף: הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, בִּהְיוֹתָם לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, לֹא הָיְתָה בִּשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁלָּהֶם קְדֻשַּׁת שַׁבָּת מַמָּשׁ, אֶלָּא הָיָה זֶה רַק סִימָן וְזֵכֶר עַל הַשַּׁבָּת שֶׁלְּמַעְלָה; וְאִלּוּ יוֹסֵף הַצַּדִּיק, מֵאַחַר שֶׁהָיָה בְּכוֹחוֹ לִהְיוֹת בִּדְבֵקוּת בְּה' גַּם בְּעֵת הִתְעַסְּקוּתוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם – הֲרֵגְשָׁה בִּשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁלּוֹ קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת שֶׁלְּמַעְלָה, כְּפִי שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֵעֵין שְׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁלְּאַחַר מַתַּן תּוֹרָה.

וְזֶהוּ דִּיּוּק לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ "שֶׁשָּׁמַר יוֹסֵף אֶת הַשַּׁבָּת קֹדֶם שֶׁלֹּא תִּנָּתֵן", כְּלוֹמַר, שֶׁשְּׁמִירַת הַשַּׁבָּת שֶׁלּוֹ לֹא הָיְתָה כִּשְׁמִירַת הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, שֶׁשָּׁמְרוּ אֶת הַשַּׁבָּת כְּסִימָן וְזֵכֶר עַל הַשַּׁבָּת שֶׁלְּמַעְלָה, אֶלָּא יוֹסֵף שָׁמַר אֶת הַשַּׁבָּת מֵעֵין אֹפֶן שְׁמִירָתָהּ לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה, אַף שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְּנָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ ע' 200 ואילך)

(יז) **וַיַּ֣עַשׂ הָאִ֔ישׁ כַּאֲשֶׁ֖ר אָמַ֣ר יוֹסֵ֑ף וַיָּבֵ֥א הָאִ֛ישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁ֖ים בֵּ֥יתָה יוֹסֵֽף׃**

יז **וַעֲבַד גַּבְרָא כְּמָא דִּי אֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף:**

הפניות לשיחות קודש

וטבוח טבח והכן: ביאור החידוש בדברי המדרש שמכאן שיוסף שבת, החידוש בשמירת שבת של יוסף לפני מתן תורה על שמירת השבת של האבות והשבטים – לקו"ש ח"כ ע' 200. **וטבוח טבח והכן:** ביאור דברי המדרש שיוסף "פרע להם את בית השחיטה" כדי שיראו שהשחיטה כשרה, וביאור מדוע רש"י לא ביאר כן – לקו"ש חל"ה ע' 181.

(יח) וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ:

רמ"י ◂ **וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים** • כָּתוּב הוּא בִּשְׁנֵי יוּדִי"ן, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וּדְחִילוּ'. **כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף** • וְאֵין דֶּרֶךְ שְׁאָר הַבָּאִים לִשְׁבֹּר בָּר לָלוּן בְּבֵית יוֹסֵף, כִּי־אִם בַּפֻּנְדָּקָאוֹת שֶׁבָּעִיר. **וַיֹּאמְרוּ** • שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְאָסְפָם אֶל מִשְׁמָר. **אֲנַחְנוּ מוּבָאִים** • אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת הַזֶּה. **לְהִתְגֹּלֵל** • לִהְיוֹת מִתְגַּלְגֶּלֶת עָלֵינוּ עֲלִילַת הַכֶּסֶף

וְלִהְיוֹתָהּ נוֹפֶלֶת עָלֵינוּ. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: 'וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא', הוּא לְשׁוֹן לְהִתְעוֹלֵל, כְּדִמְתַרְגְּמִינָן: "עֲלִילוֹת דְּבָרִים", 'תַּסְקוּפֵי מִלִּין', וְלֹא תִּרְגְּמוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא. "וּלְהִתְגּוֹלֵל", שֶׁתִּרְגֵּם 'לְאִתְרַבְרָבָא', הוּא לְשׁוֹן: (קהלת יב) "וְגֵלַת הַזָּהָב", (נחום ב) "וְהֻצַּב גָּלְתָּהּ הֶעֱלָתָה", שֶׁהוּא לְשׁוֹן מַלְכוּת.

יח וּדְחִילוּ גֻּבְרַיָּא אֲרֵי אִתַּעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עִסַּק כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב בְּטוֹעֲנָנָא בְּקַדְמֵיתָא אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין לְאִתְרַבְרָבָא עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא וּלְמִקְנֵי יָתָנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר יָת חֲמָרָנָא:

(יט) וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת:

יט וּקְרִיבוּ לְוָת גַּבְרָא דִּי מְמָנָא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ בְּתָרַע בֵּיתָא:

(כ) וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל:

כ וַאֲמָרוּ בְּבָעוּ רִבּוֹנִי מֵיחַת נְחֵתְנָא בְּקַדְמֵיתָא לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא:

רמ"י ◂ **בִּי אֲדֹנִי** • (יבמות צז) לְשׁוֹן בַּעְיָא וְתַחֲנוּנִים הוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי: בְּיָא, בְּיָא! (סנהדרין סד). **יָרֹד יָרַדְנוּ** • יְרִידָה הוּא לָנוּ: (ב"ר) 'רְגִילִים הָיִינוּ לָפָרְנֵס אֲחֵרִים, עַכְשָׁו אָנוּ צְרִיכִים לְךָ'.

(כא) וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקְלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ:

כא וַהֲוָה כַּד אֲתֵינָא לְבֵית מְבָתָא וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנָנָא וְהָא כְּסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ כַּסְפָּנָא בְּמַתְקְלֵהּ וַאֲתֵיבְנָא יָתֵהּ בִּידָנָא:

(כב) וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ:

כב וְכַסְפָּא אָחֳרָנָא אוֹחֵיתְנָא בִּידָנָא לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא לָא יְדַעְנָא מָן שַׁוִּי כַסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָנָא:

(כג) וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן:

כג וַאֲמַר שְׁלַם לְכוֹן לָא תִּדְחֲלוּן אֱלָהֲכוֹן וֵאלָהָא דַּאֲבוּכוֹן יְהַב לְכוֹן סִימָא בְּטוֹעֲנֵיכוֹן כַּסְפְּכוֹן אֲתָא לְוָתִי וְאַפֵּיק לְוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן:

רמ"י ◂ **אֱלֹהֵיכֶם** • (תנחומא): בִּזְכוּתְכֶם, וְאִם אֵין זְכוּתְכֶם כְּדַאי, "וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם", בִּזְכוּת אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן.

(כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם:

כד וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף וִיהַב מַיָּא וְאַסְחוּ רִגְלֵיהוֹן וִיהַב כְּסָתָא לַחֲמָרֵיהוֹן:

רמ"י ◂ **וַיָּבֵא הָאִישׁ** • הֻבְאָה אַחַר הֻבְאָה, לְפִי שֶׁהָיוּ דּוֹחֲפִים אוֹתוֹ חוּץ עַד שֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת, וּמִשֶּׁאָמַר לָהֶם: "שָׁלוֹם לָכֶם", נִמְשְׁכוּ וּבָאוּ אַחֲרָיו.

(כה) וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם:

כה וַאֲתְקִינוּ יָת תִּקְרְבְּתָּא עַד דְּעַל יוֹסֵף בְּשֵׁירוּתָא אֲרֵי שְׁמָעוּ אֲרֵי תַּמָּן יֵיכְלוּן לַחְמָא:

רש"י◂ **וַיָּכִינוּ** • הִזְמִינוּ, עִטְּרוּהוּ בְּכֵלִים נָאִים.

(כו) וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבַּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה:

כו וְעַל יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאַיְתִיאוּ לֵהּ יָת תִּקְרְבְּתָּא דִּי בִידֵיהוֹן לְבַיְתָא וּסְגִידוּ לֵהּ לְאַרְעָא:

רש"י◂ **הַבָּיְתָה** • מִפְּרוֹזְדוֹר לְטְרַקְלִין (נְרָאֶה דְּיוּקוֹ דְּרַשׁ"י מֵ"הַבָּיְתָה" בַּתְּרָאָה: "וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר בְּיָדָם הַבָּיְתָה", דְּקַשְׁיָא לֵיהּ: הֲלֹא כְּבָר הוּבְאוּ בְּיתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֶלָּא עַל־כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר, מִפְּרוֹזְדוֹר לְטְרַקְלִין וְדוֹק).

(כז) וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי:

כז וּשְׁאֵיל לְהוֹן לְשְׁלָם וַאֲמַר הַשְׁלָם אֲבוּכוֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוּן הַעַד כְּעַן קַיָּם:

(כח) וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

כח וַאֲמָרוּ שְׁלָם לְעַבְדָּךְ לְאָבוּנָא עַד כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ:

רש"י◂ **וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ** • עַל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם. קִידָה - כְּפִיפַת קָדְקֹד, הִשְׁתַּחֲוָאָה - מִשְׁתַּטֵּחַ לָאָרֶץ.

(כט) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי:

כט וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי בַּר אִמֵּהּ וַאֲמַר הָדֵין אֲחוּכוֹן זְעִירָא דִּי אֲמַרְתּוּן לִי וַאֲמַר מִן קֳדָם יְיָ יִתְרַחֵם עֲלָךְ בְּרִי:

רש"י◂ **אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי** • בִּשְׁאָר שְׁבָטִים שָׁמַעְנוּ חֲנִינָה: "אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדֶּךָ", וּבִנְיָמִין עֲדַיִן לֹא נוֹלַד, לְכָךְ בֵּרְכוֹ יוֹסֵף בַּחֲנִינָה.

~ שבת קודש ב' טבת ~

(ל) וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה:

ל וְאוֹחִי יוֹסֵף אֲרֵי אִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמוֹהִי עַל אַחוּהִי וּבְעָא לְמִבְכֵּי וְעַל לְאִדְרוֹן בֵּית מְשְׁכְּבָא וּבְכָא תַּמָּן:

רש"י◂ **כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו** • שְׁאָלוֹ: יֵשׁ לְךָ אָח מֵאֵם? אָמַר לוֹ: אָח הָיָה לִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא. יֵשׁ לְךָ בָּנִים? אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי עֲשָׂרָה. אָמַר לוֹ: וּמַה שְׁמָם? אָמַר לוֹ: בֹּלַע וָבֶכֶר וְגוֹ'. אָמַר לוֹ: מַה זַעֲקָךְ", שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁהָיָה מְצְטַעֵר עַל אָחִיו. נִכְמְרוּ רַחֲמָיו וְאָמַר לוֹ: "אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי". תורה ל

בעל הטורים

(כט) **יָחְנְךָ**. ב' בַּמְּסוֹרָה. "יָחְנְךָ בְּנִי", "חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ" (יְשַׁעְיָה ל, יט). **זֶהוּ שֶׁיֵּשׁ בַּמִּדְרָשׁ** (בְּרֵאשִׁית רַבָּה צד, ז), שֶׁשָּׁאַל כַּמָּה בָּנִים יֵשׁ לְךָ וּמַה שְׁמָם. וְאָמַר לוֹ שֶׁכֻּלָּם קָרָא שְׁמוֹת עַל שֵׁם הַצָּרוֹת שֶׁאֵירְעוּ לְאָחִיו. וְזֶהוּ "לְקוֹל

הפניות לשיחות קודש

כי נכמרו רחמיו: ביאור דברי רש"י מה גרם להתעוררות רחמי יוסף על בנימין, וביאור פירוש הלשון "נכמרו" והראיות שמביא רש"י לכך – לקו"ש חט"ו ע' 348.

טִיבָן שֶׁל שְׁמוֹת הַלָּלוּ? אָמַר לוֹ: ״כֻּלָּם עַל שֵׁם אָחִי, וְהַצָּרוֹת אֲשֶׁר מְצָאוּהוּ: בָּלַע, שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת. בֶּכֶר, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ. אַשְׁבֵּל, שֶׁשָּׁבְאוּ אֵל. גֵּרָא, שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּאַכְסַנְיָא. וְנַעֲמָן, שֶׁהָיָה נָעִים בְּיוֹתֵר. אֵחִי וְרֹאשׁ, אָחִי הָיָה, וְרֹאשִׁי הָיָה. מֻפִּים, מִפִּי אָבִי לָמַד. וְחֻפִּים, שֶׁלֹּא רָאָה חֻפָּתִי וְלֹא רָאִיתִי אֲנִי חֻפָּתוֹ. וָאָרַד, שֶׁיָּרַד לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה,

מִיָּד נִכְמְרוּ רַחֲמָיו. נִכְמְרוּ • נִתְחַמְּמוּ, וּבְלִשּׁוֹן מִשְׁנָה: (ב״מ עד) ׳עַל הַכֹּמֶר שֶׁל זֵיתִים׳, וּבְלִשּׁוֹן אֲרַמִּי: (פסחים נא) ׳מְשׁוּם מְכַמֵּר בִּשְׁרָא׳, וּבְמִקְרָא: ״עוֹרְנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ״, נִתְחַמְּמוּ וְנִקְמְטוּ קְמָטִים קְמָטִים, מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב. כֵּן דֶּרֶךְ כָּל עוֹר כְּשֶׁמְּחַמְּמִין אוֹתוֹ, נִקְמָט וְנִתְכַּוֵּץ.

(לא) וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לֶחֶם:

לא וַאֲסִחֵי אַפּוֹהִי וּנְפַק וְאִתְחַסִּין וַאֲמַר שַׁוִּיאוּ לַחְמָא:

רס״ו ◄ וַיִּתְאַפַּק • נִתְאַמֵּץ, וְהוּא לְשׁוֹן: (איוב יב) ״וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רָפָּה״, וְכֵן: (שם מא) ״אֲפִיקֵי מָגִנִּים״. חוֹזֶק.

(לב) וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכָל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם:

לב וְשַׁוִּיאוּ לֵהּ בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי דְּאָכְלִין עִמֵּהּ בִּלְחוֹדֵיהוֹן אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי לְמֵיכַל עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ עִבְרָאֵי אָכְלִין:

רס״ו ◄ כִּי־תוֹעֵבָה הִוא • דָּבָר שָׁנָאוּי הוּא לַמִּצְרִים ״לֶאֱכֹל אֶת הָעִבְרִים״, וְאוּנְקְלוֹס נָתַן טַעַם לַדָּבָר.

(לג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כְּצְעָרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ:

לג וְאִסְתָּרוּ קֳדָמוֹהִי רַבָּא כְּרִבְיוּתֵהּ וְזָעֵירָא כְּזְעֵרוּתֵהּ וּתְמָהוּ גַּבְרַיָּא גְּבַר לְחַבְרֵהּ:

רס״ו ◄ הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ • מַכֶּה בַּגָּבִיעַ וְקוֹרֵא: ׳רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן, בְּנֵי אֵם אַחַת, הָסֵבוּ כַּסֵּדֶר הַזֶּה, שֶׁהוּא סֵדֶר תּוֹלְדוֹתֵיכֶם׳, וְכֵן כֻּלָּם,

כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְבִנְיָמִין אָמַר: זֶה אֵין לוֹ אֵם, וַאֲנִי אֵין לִי אֵם, יֵשֵׁב אֶצְלִי.

(לד) וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:

לד וּנְטַל חֻלָּקִין מִן קֳדָמוֹהִי לְקָדָמֵיהוֹן וּסְגִי חֻלָּקָא דְּבִנְיָמִן מֵחֻלָּקֵי דְּכָלְהוֹן חַמְשָׁא חֻלָּקִין וּשְׁתִיאוּ וּרְוִיאוּ עִמֵּהּ:

רס״ו ◄ מַשְׂאֹת • מָנוֹת. חָמֵשׁ יָדוֹת • חֻלְקוֹ עִם אֶחָיו, וּמַשְׂאַת יוֹסֵף וְאָסְנַת וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ •

(ב״ר) וּמִיּוֹם שֶׁמְּכָרוּהוּ, לֹא שָׁתוּ יַיִן וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ.

מד (א) וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ:

א וּפַקִּיד יָת דִּי מְמָנָא עַל בֵּיתֵהּ לְמֵימַר מְלִי יָת טוֹעֲנֵי גַּבְרַיָּא עִיבוּרָא כְּמָה דִּי יָכְלִין לְמַטְלֵי וְשַׁוִּי כְּסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ:

בעלי הטורים

(לא) **וַיִּתְאַפַּק.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: ״וַיִּתְאַפַּק הָמָן וַיָּבֹא אֶל בֵּיתוֹ״ (אסתר ה, י). מַה הָכָא תְּחִלָּה צַעַר וְסוֹפוֹ שִׂמְחָה כְּשֶׁהוֹדִיעָם שֶׁהוּא יוֹסֵף, אַף הָתָם תְּחִלָּה צַעַר וְסוֹפוֹ ״שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים״ (שם ח, יז). תורה לב

(לג) **וְהַצָּעִיר.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְהַצָּעִיר כְּצְעָרָתוֹ״, ״וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם״ (ישעיה ס, כב). בִּנְיָמִין שֶׁהָיָה הַצָּעִיר עָשָׂאוּ גָּדוֹל מִכֻּלָּם, כְּדִכְתִיב ״וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִין מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם״. תורה לד

(לד) **מַשְׂאֹת.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת״, ״מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים״ (איכה ב, יד). כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא ויגש ד׳) שֶׁהָיָה מַכֶּה בַּגָּבִיעַ וְאוֹמֵר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מֵאֵם אַחַת יֵשְׁבוּ בְּיִחַד, וַאֲנִי אֵין לִי אָח מֵאִמִּי וּבִנְיָמִין אֵין לוֹ אָח מֵאִמּוֹ נֵשֵׁב בְּיִחַד. וְזֶה הָיָה ״מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים״. תורה א

(כ) וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר׃

כ וְיָת קַלְיְדִי קַלְיְדָא דְכַסְפָּא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם טוֹעֲנָא דִזְעֵירָא וְיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד כְּפִתְגָּמָא דְיוֹסֵף דִּי מַלִּיל׃

רמ"י ◂ גְּבִיעַ • כּוֹס אָרֹךְ, וְקוֹרִין לוֹ מדרינ"ש׃

(כא) הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם׃

כא צַפְרָא נְהַר וְגַבְרַיָּא אִתְפַּטָּרוּ אִנּוּן וַחֲמָרֵיהוֹן׃

(כב) הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה׃

כב אִנּוּן נְפָקוּ מִן קַרְתָּא לָא אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ קוּם רְדַף אֲחָרֵי גַּבְרַיָּא וְתַדְבְּקִנּוּן וְתֵימַר לְהוֹן לְמָה אַשְׁלְמְתּוּן בִּישָׁא חֲלָף טַבְתָּא׃

(כג) הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃

כג הֲלָא דֵין דִּשְׁתֵּי רִבּוֹנִי בֵּהּ וְהוּא בָּדָקָא מְבַדַּק בֵּהּ אַבְאֶשְׁתּוּן דִּי עֲבַדְתּוּן׃

(כד) וַיַּשֵּׂג אֹתָם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

כד וְאַדְבֵּיקִנּוּן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃

(כה) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃

כה וַאֲמָרוּ לֵהּ לְמָה יְמַלֵּל רִבּוֹנִי כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין חַס לְעַבְדָּךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָמָא הָדֵין׃

רמ"י ◂ חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ • חֻלִּין הוּא לָנוּ, לְשׁוֹן גְּנַאי. וְתַרְגּוּם: ׳חַס לְעַבְדָּךְ׳, חָס מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, יְהִי עָלֵינוּ מֵעֲשׂוֹת זֹאת, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּגְּמָרָא: ׳חַס וְשָׁלוֹם׳.

(כו) הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֲשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב׃

כו הָא כַסְפָּא דִי אַשְׁכַּחְנָא בְּפוּם טוֹעֲנָנָא אַתֵיבְנוֹהִי לָךְ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן וְאֵכְדֵין נִגְנוֹב מִבֵּית רִבּוֹנָךְ כַּסְפָּא אוֹ דַהֲבָא (מָנִין דִּכְסַף אוֹ מָנִין דִּדְהָב)׃

רמ"י ◂ הֵן כֶּסֶף וְגוֹ׳ • זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל־וָחֹמֶר הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, וְכֻלָּן מְנוּיִין בְּ׳בְּרֵאשִׁית רַבָּה׳.

(כז) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃

כז דִּי יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ מֵעַבְדָּךְ וּמִית וְאַף אֲנַחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹנִי לְעַבְדִּין׃

(כח) וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם׃

כח וַאֲמַר אַף כְּעַן כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא דִּי יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹן זַכָּאִין׃

רמ"י ◂ גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם • אַף זוֹ מִן הַדִּין: אֱמֶת, כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן הוּא, שֶׁכֻּלְּכֶם חַיָּבִים בַּדָּבָר, עֲשָׂרָה שֶׁנִּמְצֵאת גְּנֵבָה בְּיַד אֶחָד מֵהֶם, כֻּלָּם נִתְפָּשִׂים. אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין: ״אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד״.

הפניות לשיחות קודש

חולין הוא לנו לשון גנאי: כאן מפרש רש"י ש"חולין" הוא לשון גנאי ביחס לבני אדם, בשונה מדברי אברהם כלפי הקב"ה; ההוראה להיות במצב של "חולין על טהרת הקודש" – לקו"ש חט"ו ע' 359.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע לא היה שמעון חשוד בגניבת הגביע?

וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה לִי עָבֶד (מד, י)

עֶשְׂרָה שֻׁנְמְצֵאת גְּנֵבָה בְּיַד אֶחָד מֵהֶם כֻּלָּם נִתְפָּשִׂים (רש"י)

לְכְאוֹרָה קָשֶׁה, לָמָּה נָקַט רַשִׁ"י עֲשָׂרָה דַּוְקָא, וַהֲרֵי הָיוּ אַחַד עָשָׂר אַחִים.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבֶּאֱמֶת הַחֶשְׁד לֹא הָיָה אֶלָּא עַל עֲשָׂרָה אַחִים, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁעִכֵּב יוֹסֵף אֶת שִׁמְעוֹן אֲצָלוֹ, בְּוַדַּאי לֹא עִכֵּב גַּם אֶת חֲמוֹרוֹ, אֶלָּא הֶחֱזִיר אֶת חֲמוֹרוֹ טָעוּן בְּמָזוֹן לְכְנַעַן, וְאִם כֵּן, כַּאֲשֶׁר מִלֹּא יוֹסֵף אֶת הָאַמְתָּחוֹת לְפְנֵי שֶׁיָּצְאוּ מִבֵּיתוֹ עִם שִׁמְעוֹן, לֹא הָיָה לְשִׁמְעוֹן חֲמוֹר, וּכְמֵילָא גַּם לֹא הָיְתָה לוֹ אַמְתַּחַת מָזוֹן (הַנִּטְעֶנֶת עַל הַחֲמוֹר) כְּדֵי לְהַסְתִּיר בְּתוֹכָהּ אֶת הַגְּבִיעַ, וְלָכֵן לֹא נֶחְשַׁד בִּגְנֵבָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י ע' 155 ואילך)

(יא) וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ:

יא וְאוֹחִיאוּ וּנְחִיתָא גְּבַר יָת טוֹעֲנֵהּ לְאַרְעָא וּפְתָחוּ גְּבַר טוֹעֲנֵהּ:

(יב) וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן:

יב וּבְלַשׁ בְּרַבָּא שָׁרִי וּבְזְעִירָא שֵׁצִי וְאִשְׁתְּכַח קַלְיְדָא בְּטוֹעֲנָא דְּבִנְיָמִן:

רש"י ◂ **בַּגָּדוֹל הֵחֵל** • שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא.

(יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה:

יג וּבְזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וּרְמוֹ גְּבַר עַל חֲמָרֵהּ וְתָבוּ לְקַרְתָּא:

רש"י ◂ **וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ** • בַּעֲלֵי זְרוֹעַ הָיוּ, וְלֹא הֵצְרְכוּ לְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה לְטָעֹן. **וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה** • מֻטְרֹפוֹלִין הָיְתָה, וְהוּא אוֹמֵר הָעִירָה, הָעִיר כָּל שֶׁהוּא, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם אֶלָּא כְּעִיר בֵּינוֹנִית שֶׁל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְעִנְיַן הַמִּלְחָמָה.

(יד) וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה:

יד וְעַל יְהוּדָה וַאֲחוֹהִי לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כְּעַן תַּמָּן וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי לְאַרְעָא:

רש"י ◂ **עוֹדֶנּוּ שָׁם** • שֶׁהָיָה מַמְתִּין לָהֶם.

(טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מֶה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי:

טו וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף מָה עוֹבָדָא הָדֵין דִּי עֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי בָּדָקָא מְבַדֵּק גַּבְרָא דִּי כְוָתִי:

רש"י ◂ **הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ וְגוֹ'** • הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי אִישׁ חָשׁוּב כָּמוֹנִי, יוֹדֵעַ לְנַחֵשׁ וְלָדַעַת מִדַּעַת וּמִסְּבָרָא וּבִינָה, כִּי אַתֶּם גְּנַבְתֶּם הַגָּבִיעַ.

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ:

טז וַאֲמַר יְהוּדָה מַה נֵּימַר לְרִבּוֹנִי מַה נְּמַלֵּל וּמַה נִּזְכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתְּכַח יָת חוֹבָא בְּעַבְדָּיךְ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִּין לְרִבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאִשְׁתְּכַח קַלְיְדָא בִּידֵהּ:

רס"ו ◄ **הָאֱלֹהִים מָצָא** • יוֹדְעִים אָנוּ שֶׁלֹּא סָרַחְנוּ, אֲבָל מֵאֵת הַמָּקוֹם נִהְיְתָה לְהָבִיא לָנוּ זֹאת. מָצָא בַּעַל חוֹב מָקוֹם לִגְבּוֹת שְׁטַר חוֹבוֹ. **וּמַה־נִּצְטַדָּק** • לְשׁוֹן צֶדֶק, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ צַד"י וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל אוֹ נִתְפַּעֵל, נוֹתֵן טֵי"ת בְּמָקוֹם תָּי"ו, וְאֵינָהּ נִתֶּנֶת לִפְנֵי אוֹת רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְסוֹד הַתֵּבָה, אֶלָּא בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת הָעִקָּר, כְּגוֹן: "נִצְטַדָּק", מִגְּזֶרֶת צֶדֶק. "וַיִּצְטַבַּע", מִגְּזֶרֶת צֶבַע. "וַיִּצְטָרוּ", מִגְּזֶרֶת "וְצִיר אֱמוּנִים". "הִצְטַיְּדְנוּ", מִגְּזֶרֶת "צֵדָה לַדָּרֶךְ". וְתֵבָה שֶׁתְּחִלָּתָהּ סָמ"ךְ אוֹ שִׁי"ן, כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת, הַתָּי"ו מַפְרֶדֶת אֶת אוֹתִיּוֹת הָעִקָּר, כְּגוֹן: "וַיִּסְתַּבֵּל הֶחָגָב", מִגְּזֶרֶת סֶבֶל. "מִשְׁתַּכֵּל הֲוֵית בְּקַרְנַיָּא", מִגְּזֶרֶת סָכָל. (מיכה ו) "וַיִּשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי", מִגְּזֶרֶת שָׁמַר. (ישעיה טו) "וְסָר מֵרַע מִשְׁתּוֹלֵל", מִגְּזֶרֶת: (איוב יז) "מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל". (שמות טז) "מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי", מִגְּזֶרֶת: (ירמיה יח) "דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה".

(יז) **וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצְאָ הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם: סמס**

יז **וַאֲמַר חַס לִי מִלְּמֶעְבַּד דָּא גַּבְרָא דִּי יִשְׁתְּכַח קַלְיָדָא בִּידֵהּ הוּא יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן סְקוּ לִשְׁלַם לְוָת אֲבוּכוֹן: ס ס ס**

סמס קמ"ו פסוקים, יחזקיה"ו. אמציה. יהיה לי עבד סימן. חסלת פרשת מקץ

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלב - רלה

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

גמרא

שנינו במשנה: 'ומכריזין בבקר ובערב'. מבררת הגמרא: **מַאי** **שְׁנָא בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב** – במה שונה הזמן של הבוקר והערב משאר הזמנים, שדווקא בהם מכריזים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** ההכרזה בערב היא **בְּשָׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים** – כשהפועלים יוצאים מעבודתם וחוזרים לעיר. **וְהַהכרזה** בבוקר היא **בְּשָׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים** לעבודתם. והטעם שעושים כן, **בְּשָׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים, דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לְמֵיזַבַּן** – שאם יש מי שרוצה לקנות את הקרקע, **אָמַר** לְהוּ **לַפּוֹעֲלִים** – יאמר לפועליו העובדים בשדות ומבינים בטיב הקרקעות, **אֵיזִילוּ סַיְּירוּ לָהּ נִיהָלִי** – לכו ותבדקו את השדה עבורי, האם כדאי לי לקנותה. והטעם שמכריזים גם **בְּשָׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים** הוא **דְּנִידְכַּר דְּאָמַר** לְהוּ – כדי שיזכר שאמר להם לבודקה, **נֵיזִיל נְיַשַּׁיְילִינְהוּ** – וילך וישאל את הפועלים מה טיבה. מסייעת הגמרא לדברי רב: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן גם בברייתא, **שׁוּם הַיְתוֹמִים שֶׁלְּשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הֶחֱקֵדֶשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בְּשָׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים וּבְשָׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים,** וכדברי רב.

מביאה הגמרא את המשך הברייתא: **אוֹמֵר** המכריז, **שָׂדֶה פְּלוֹנִי, בְּסִימָנֶיהָ וּבִמְצָרֶיהָ** – שסימניה הם כך וכך וגבולותיה הם אלו ואלו, **כָּךְ הִיא יָפָה** – כך וכך תבואה גדילה בה, **וְכָךְ הִיא שׁוּמָא** – ובסכום זה שמו אותה בית דין, **כָּל הָרוֹצֶה לִיקַּח** את השדה, **יָבֹא וְיִקַּח.** והיה המכריז אומר שקרקע זו נמכרת **עַל מְנָת לִיתֵּן** את מעות המקח **לְאִשָּׁה כְּתוּבָתָהּ** – תמורת דמי הכתובה שהיתומים חייבים לה, וכן אם היה זה לפרעון חוב, מכריז שהיא נמכרת **לְבַעַל חוֹב בְּחוֹבוֹ** – שיתן הלוקח את הדמים למלוה בפרעון חובו.

מבררת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמֵימַר** – מדוע מכריזים שהמכירה היא **עַל מְנָת לִיתֵּן לְאִשָּׁה כְּתוּבָתָהּ, וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ.** מבארת הגמרא: **דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לְבַעַל חוֹב** – כיון שיש מי שנוח לו לקנות קרקע כדי לפרוע חוב, **דְּמֵיקַל בְּזוּזֵי** – משום שבעל חוב אינו מקפיד על טיב המטבעות, ומוכן לקבל מטבעות שבורות וחסרות, שאין דרך הסוחרים להקפיד בכך. **וְאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לְאִשָּׁה** – ויש מי שנוח לו לקנות קרקע הנמכרת לפרעון כתובת אשה, **דְּשָׁקְלָה עַל יָדָהּ עַל יָדָהּ** – כיון שהיא נוטלת את המעות מהלוקח מעט מעט, לפי שאינה סוחרת ואינה מתעסקת עם המעות, אלא צריכה אותם להוצאותיה, ואינה צריכה את כל המעות בבת אחת. ועל ידי שיודיעו בעת ההכרזה לשם מה נמכרת הקרקע, יוכלו הקונים לדעת האם נוח להם בקניה זו, ויתרבו הקונים.

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ו כסלו > פרק כ. פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שני, כ"ז כסלו > פרק כ. מפרק קכ עד פרק קלד

יום שלישי, כ"ח כסלו > פרק כ. מפרק קלה עד פרק קלט

יום רביעי, כ"ט כסלו > פרק כ. מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום חמישי, ל' כסלו > פרק כ. מפרק קמה עד סוף פרק קנ

יום שישי, א' טבת > פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

שבת קודש, ב' טבת > פרק כ. מפרק י עד סוף פרק יז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ו כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ו, פרק ב ונפש... עד עמ' ז, בראשית:

ליקוטי אמרים

פרק ב ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי וכמ"ש בזוהר מאן דנפח מתוכיה נפח פי' מתוכיותו ומפנימיותו שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיחתו בכח: כך עד"מ נשמות ישראל עלו במחשבה כדכתיב בני בכורי ישראל בנים אתם לה' אלהיכם פי' כמו שהבן נמשך ממוח האב כך בכיכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו

פֶּרֶק ב. וְנֶפֶשׁ הַשֵּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל, הִיא חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל מַמָּשׁ, – "חלק אלו־ה ממעל" – לשון הפסוק באיוב[1], ורבנו הזקן מוסיף את המלה "ממש", כדי להדגיש הפשוט של מלים אלו. שכן, ישנם, כידוע, פסוקים שנאמרו, כהגדרת חכמינו ז"ל[2] "בלשון הבאי", בלשון של גוזמא, למשל: "ערים גדולות ובצורות בשמים"[3], הרי "בשמים" ביטוי של מליצה, כי אין הכוונה לשמים ממש. כדי שלא יפרשו את המלים "חלק אלו־ה" כלשון של מליצה, מוסיף רבנו הזקן המלה "ממש", להדגיש שנשמת יהודי היא אכן ממש חלק אלו־ה ממעל. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים",** – פסוק זה נאמר על אדם הראשון שהיה בעל נשמה כללית, נשמה הכוללת והמקיפה את כל כללות נשמות ישראל, **וְ"אַתָּה נָפַחְתָּ בִּי"[5],** – זה נאמר על נשמתו של כל אחד ואחד מישראל. מה מלמד אותנו הביטוי "נפחת", המשמש כאן לתיאור הכנסת הנשמה ביהודי? – הוא מסביר מיד: **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[6]: "מַאן דְּנָפַח מִתּוֹכִיהּ נָפַח",** – מי שנופח הרי הוא נופח מתוכו, **פֵּרוּשׁ, מִתּוֹכִיּוּתוֹ וּמִפְּנִימִיּוּתוֹ, שֶׁתּוֹכִיּוּת וּפְנִימִיּוּת** הַחַיּוּת שֶׁבָּאָדָם מוֹצִיא בִּנְפִיחָתוֹ בְּכֹחַ: – כמו שאנו רואים במוחש, כשאדם מדבר אין הוא מתעייף כל כך מהר, ואילו כשהוא נופח הוא מתעייף מהר. כי, כשהוא נופח, הוא משתמש בחיות הפנימית שבו, ומכיון שצורת הכנסת הנשמה מהקב"ה לגופו של יהודי מתוארת במלה "נפחת" – הרי שהנשמה באה מהפנימיות שבאלקות. ראיה נוספת לכך שהנשמות מושרשות בפנימיותו ועצמותו של הקב"ה – ממה שהנשמה באה כביכול, ממחשבתו של הקב"ה ושלכן נקראים בני ישראל בניו של הקב"ה – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים: **כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה,** – נשמות ישראל נובעות ממחשבתו של הקב"ה, שהיא הפנימיות של האלקות, ואילו כל שאר הנבראים, כולל המלאכים, באים, כביכול, מדיבורו של הקב"ה, ולגבי המחשבה נחשב הדיבור כדבר חיצוני. **כְּדִכְתִיב[7]:** – כמו שכתוב: **"בְּנֵי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל", "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם"[8]. פֵּרוּשׁ,** – מה משמעות העובדה שיהודי מתואר כבנו של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁהַבֵּן נִמְשָׁךְ מִמּוֹחַ הָאָב, כָּךְ בִּכְיָכוֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁכָה**

---

1. לא, ב. **2.** תמיד כט, א. **3.** דברים א, כח. **4.** בראשית ב, כ. **5.** בברכת "אלקי נשמה", של ברכות השחר, ברכות ס, ב. **6.** בדפוסי הזוהר שלנו, חסר לשון זה. **7.** שמות ד, כב. **8.** דברים יד, א.

מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, – ומאחר ונשמתו של יהודי באה ממחשבתו וחכמתו של הקב"ה, הרי, שהיא באה מהקב"ה בעצמו, שכן, **דְּאִיהוּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא**, – הקב"ה חכם, אבל לא באותה בחינת חכמה שאנו הנבראים, מכירים, **אֶלָּא הוּא וְחָכְמָתוֹ אֶחָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם**[9]* **הגהה** [הרמב"ם השיג בשכלו ש"הוא המדע והוא היודע והוא הידוע". אך ישנם גדולים וחכמים שאינם סוברים כמותו[10] והם אומרים שאי אפשר כלל לומר על הקב"ה שהוא ההבנה עצמה וכו', כי הקב"ה הוא למעלה מכל ההגדרות שמביא הרמב"ם. ואומר רבנו הזקן בהגהה, שחכמי הקבלה הודו לרמב"ם. ברם, מה שעל־פי קבלה צודק הרמב"ם, אין זה אמור לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם". שכן, הקב"ה עצמו הוא למעלה לאין שיעור גם מהחכמה הבלתי מושגת אודותה כותב הרמב"ם; לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם" צודקים אלה שחולקים על הרמב"ם, שכן הוא למעלה מעלה מכל המושגים האלה. אלא, לאחר שאור־אין־סוף האלקי מצמצם ומגביל את עצמו בהרבה הגבלות, אז שייך לומר עליו שהוא מתאחד עם החכמה שבעולם האצילות ואז אפשר לומר עליו "הוא המדע והוא היודע והוא הידוע". ועל כך אומר רבנו הזקן: **וְהוֹדוּ לוֹ חֲכְמֵי הַקַּבָּלָה**, – חכמי הקבלה הודו לרמב"ם, שבקב"ה שייך ענין החכמה באותה צורה, שכל השלשה: ה"מדע", ה"יודע" וה"ידוע", הם דבר אחד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּפַּרְדֵּס מֵהָרַמַּ"ק**. – כמו שאומר רבי משה קורדובירה בספר ה"פרדס" שלו, **וְגַם לְפִי קַבָּלַת הָאֲרַ"י זַ"ל יֵצִיבָא מִלְּתָא**, – גם לפי קבלת האריז"ל, שלפיה אנו יודעים יותר, שהקב"ה נעלה מעלה מעלה גם מסוג החכמה המובא בדברי הרמב"ם – נכונה דעתו של הרמב"ם, וזאת **בְּסוֹד הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים**, – כשאור־אין־סוף ברוך־הוא מתלבש על ידי צמצומים רבים **בְּכֵלִים דְּחב"ד דַּאֲצִילוּת**, – ב"כלים" של "חכמה", "בינה" ו"דעת" שבעולם האצילות. כשהוא מתאחד עם ספירות אלו שבעולם האצילות – נכונה סברתו של הרמב"ם, **אַף לֹא לְמַעְלָה מֵהָאֲצִילוּת**, – אבל לא באותה דרגה שאור־אין־סוף הוא למעלה מעולם האצילות.

ליקוטי אמרים

וחכמתו ית' דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא אלא הוא וחכמתו א' וכמ"ש הרמב"ם* שהוא המדע והוא היודע כו' ודבר זה אין ביכולת האדם להבינו על בוריו כו' כדכתיב החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' ואף שיש רבבות מיני חלוקי מדרגות בנשמו' גבוה על גבוה לאין קץ כמו גודל מעלת נשמות האבות ומשה רבינו ע"ה על נשמות דורותינו אלה דעקבי משיח' שהם

הגהה

והודו לו חכמי הקבלה כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציבא מילתא בסוד התלבשות אור א"ס ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים דחב"ד דאצילו' אך לא למעלה מהאצילו' וכמ"ש במ"א שא"ס ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובחי' חב"ד עד שמהות ובחי' חב"ד נחשבת כעשייה גופניית אצלו יח' כמ"ש כולם בחכמה עשית:

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר[11], **שֶׁאֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא מְרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא רוֹמְמוּת אֵין קֵץ, לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּת וּבְחִינַת חב"ד, עַד שֶׁמָּהוּת וּבְחִינַת חב"ד נֶחְשֶׁבֶת כַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִיִּית אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ"**: – בעצם היה צריך לומר: כולם בחכמה חכמת" או "השכלת" – בהתאם למלה "חכמה" המובאת בפסוק – מדוע נאמר בפסוק "עשית"? – אלא הוא בא להדגיש שחכמה נחשבת כעשיה לגבי הקב"ה.], **שֶׁהוּא הַמַּדָּע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ כו'**, – והרמב"ם מסיים: "והוא הידוע", כלומר, הבנתו כביכול של הקב"ה שונה לגמרי ממה שבני אדם מגדירים כהבנה. ההבנה בהשגה האנושית, בנויה על שלשה יסודות שונים: נפש האדם שהיא ה"יודע", היא שיודעת ומבינה. ובמה הנפש מבינה? – **בכח ההבנה**, המביא לכך שהנפש תדע ותבין. וכוח זה נקרא "מדע" (הוא מביא לידי כך שידעו ויבינו). **והדבר** אותו יודעים ומבינים, כגון הלכה במשנה או סוגיא הנלמדת ומושגת. הרי שישנם כאן שלשה דברים נפרדים: ה"יודע", ה"מדע" וה"ידוע". שונה הדבר לגבי הקב"ה, כהסברו של הרמב"ם: "הוא המדע, הוא היודע והוא הידוע", ועל כך הוא אומר בהמשך: **וְדָבָר זֶה אֵין בְּיכֹלֶת הָאָדָם לְהַבִּינוֹ עַל בּוּרְיוֹ כו'**, – ודבר זה – שהמבין, כוח ההבנה, והדבר אותו מבינים, הם אותו אחד, אין ביכולת האדם להבין לאשורו, **כְּדִכְתִיב**[13]: **"הֲחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא", וּכְתִיב**[14]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְגו'"**. – הרי שחכמתו של הקב"ה היא עצם אחד עם הקב"ה. ומכיון שנשמתו של יהודי באה, כאמור לעיל, מחכמתו של הקב"ה, הרי שהיא באה מהקב"ה עצמו. בהתאם למה שהוסבר, שנשמתו של כל בן ישראל באה מחכמתו של הקב"ה – להלן נכנה אותה "חכמה עילאה" – נשאלת השאלה: אם אכן כל הנשמות באות משורש אחד, מחכמה עילאה, היו צריכות כולן, כל הנשמות, להיות במדריגה אחת שווה. מנין נוצר, איפוא, השוני במדריגות שבהן מחולקות נשמות ישראל? – וכך הוא שואל: **וְאַף שֶׁיֵּשׁ רְבָבוֹת מִינֵי חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת בַּנְּשָׁמוֹת, גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ לְאֵין קֵץ, כְּמוֹ גֹּדֶל מַעֲלַת נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, עַל נִשְׁמוֹת דּוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה דְּעִקְּבֵי מְשִׁיחָא,**

---

9. הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה י'. **10.** מהר"ל מפראג בספר גבורות ה', ועוד. **11.** שער היחוד והאמונה פ"ט. ובעוד מקומות. **12.** תהלים קד, כד. **13.** איוב יא, ז. **14.** ישעי' נה, ח.

שֶׁהֵם בְּחִינַת עֲקֵבִים מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַמּוֹחַ וְהָרֹאשׁ; – שכן, הנשמות שבדורותינו, נקראות נשמות של עקבתא דמשיחא, כי לגבי המוח והראש הן בבחינת העקב שברגל. כשם שאין להשוות את החיות שבעקב הרגל לחיות שבמוח ובראש, כך אין מקום להשוות את נשמות ה"עקביים" שבדורותינו לנשמות ההן הנקראות בשם מוח וראש. כאן מדובר על היתרון העצום במעלת הנשמות שבדורות הקודמים לגבי הנשמות שבדורותינו. **וְכֵן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר יֵשׁ רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנְּשָׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּחִינַת רֹאשׁ וּמֹחַ לְגַבֵּי נִשְׁמוֹת הֶהָמוֹן וְעַמֵּי הָאָרֶץ;** – מלבד זאת, **בכל** דור ישנם, באותו דור, הבדלים גדולים במדריגות הנשמות, **וְכֵן נְפָשׁוֹת לְגַבֵּי נְפָשׁוֹת, כִּי כָּל נֶפֶשׁ כְּלוּלָה מִנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה.** – הבדלים אלה שבבני ישראל, אינם רק במדריגת הנשמה, כי אם גם במדריגת הנפש. שכן, כל נפש כלולה משלש בחינות: נפש, רוח ונשמה, וכשם שב"נשמה" ישנן מדריגות שונות, כך גם ב(רוח וב)נפש ישנן מדריגות שונות. רואים אנו מכך, מה גדול מספר ההבדלים והחילוקים במדריגות הנשמות. בהתאם לכך, היו צריכים, לכאורה, להיות אותם הבדלים גם בשרשן של הנשמות באלקות – כאשר נשמה גבוהה יותר באה משורש נעלה יותר? – אך, **מִכָּל מָקוֹם, שֹׁרֶשׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה כֻּלָּם,** – למרות המדריגות השונות שבנשמות, **מֵרֹאשׁ כָּל הַמַּדְרֵגוֹת עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין, הַמְלֻבָּשׁ בְּגוּף עַמֵּי הָאָרֶץ וְכֹל שֶׁבַּכֵּלִים,** – הרי זה הכל, **נִמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָעֶלְיוֹן, שֶׁהִיא חָכְמָה עִלָּאָה בְּבִינָה.** – כדי להבהיר ולהסביר כיצד, בכל זאת, מתהווים ההבדלים במדריגות הנשמות, למרות ששרשן אחד, משתמש כאן רבנו הזקן במשל הבן והאב – אותו משל שכבר השתמש בו לעיל, כדי לציין שנשמות ישראל נקראות "בנים" להקב"ה, ובאות מ"חכמה עילאה" כמו שהבן בא ממוח האב. מאותו משל עצמו גם יובן כיצד מתהווים הבדלי המדריגות בנשמות. כדי להקל על הלומד־המתחיל, נביא כאן הסבר קצר: במשל אנו רואים, שכל גופו של הילוד בא מטיפת מוח האב. כלומר, על אף ההבדלים שבאבריו השונים של הילוד – מהנעלה ביותר עד לפחות ביותר, מהמוח שלו עד צפרני רגליו – הם באים כולם משורש אחד, מטיפת המוח של האב. כיצד, אם כך, נתהוו הבדלים אלה באבריו? – הרי זה מחמת שהיית טיפת מוח האב, במשך תשעת חדשי העיבור, בבטן האם, בהם היא עוברת תהליך מסויים של התהוות הגוף. שהייה ממושכת זו בתהליך התהוות הגוף באופן הדרגתי, יוצרת את ההבדלים שבין אבר אחד למשנהו. ככל שחלק מהטיפה מתגשם יותר, כך ההשתנות גדולה יותר. הרי, שכל האברים באים, אכן, משורש אחד – טיפת מוח האב – ולמרות זאת מתהווים בהם הבדלים גדולים כאלה של מעלה ומטה, מהמוח עד לצפרניים. דבר נוסף מובן מהמשל האמור, שגם החלק הנחות ביותר שבגוף הילוד, הצפרניים שלו, הינו קשור, גם אחרי ההולדה, בשורשו הראשון – במוח האב. שכן, גם הצפרניים יונקות חיותן ממוחו של הילוד, ומאחר שמוחו נשאר, גם אחרי ההולדה, מהות זהה עם מוח האב, הרי שגם הצפרניים, אחרי ההולדה, קשורות עדיין בשורשן הראשון. כך נבין גם ביחס לנשמות: אף שכל הנשמות באות משורש אחד, מ"חכמה עילאה", על כל אחת מהן לעבור, אחרי ירידתה מ"חכמה עילאה", השתלשלות של הרבה עולמות ולדרגת הרבה מדריגות, מדריגה אחרי מדריגה, עד להתלבשותה בגוף גשמי – תהליך זה של השתלשלות וירידה מדרגה לדרגה, מביא לשינויי המדריגות בנשמות, שכן, על נשמה אחת משפיעה הירידה יותר מאשר על נשמה אחרת. וכך גם בחלק השני של המשל, גם אחרי ירידתן לדרגות הנמוכות ביותר, נשארות אותן נשמות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון, "חכמה עילאה". שכן גם הן, בדרגתן הנחותה, מקבלות את יניקתן הרוחנית מנשמות הצדיקים והחכמים שגם למטה הן בבחינת ראש ומוח. ועל־ידי צדיקים אלה, נשארות גם הנשמות הנחותות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון. וכך אנו לומדים בספר ה"תניא": **כְּמֹשֵׁל הַבֵּן הַנִּמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָאָב, שֶׁאֻפְּלוּ צִפָּרְנֵי רַגְלָיו נִתְהַוּוּ מִטִּפָּה זוֹ מַמָּשׁ,** – כיצד, אבל, נתהוו ממנה הצפרניים? – **עַל יְדֵי שֶׁהָיְתָה תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים בְּבֶטֶן הָאֵם, וְיָרְדָה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, לְהִשְׁתַּנּוֹת וּלְהִתְהַוּוֹת מִמֶּנָּה צִפָּרְנַיִם.** – הרי, שאף שכל אבריו של הילוד, ממוחו עד צפרניו, באים משורש אחד, מטיפת מוח האב, נתהוו בהם שינויים והבדלים גדולים כל כך, מהמוח עד הצפרניים. דבר נוסף אנו רואים: **וְעַם כָּל זֶה, עוֹדֶנָּה קְשׁוּרָה וּמְיֻחֶדֶת בְּיִחוּד נִפְלָא וְעָצוּם בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיְתָה טִפַּת מֹחַ הָאָב;** – גם אחרי שהתגשמה כל כך בצורה של צפרניים, וזאת מכיון, **וְגַם עַכְשָׁו בֵּן, יְנִיקַת הַצִּפָּרְנַיִם וְחִיּוּתָם נִמְשֶׁכֶת מֵהַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ;** – ומשום שהצפרניים מקבלות חיותן ממוחו של הילוד, שלא

ליקוטי אמרים

בחי' עקבים ממש לגבי המוח והראש וכן בכל דור ודור יש ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחי' ראש ומוח לגבי נשמות ההמון וע"ה וכן נפשות לגבי נפשות כי כל נפש כלולה מנפש רוח ונשמה מכל מקום שרש כל הנפש רוח ונשמה כולם מראש כל המדריגות עד סוף כל דרגין המלובש בגוף עמי הארץ וכל שבכלים נמשך ממוח העליון שהיא חכמה עילאה כביכול כמשל הבן הנמשך ממוח האב שאפי' צפרני רגליו נתהוו מטפה זו ממש ע"י שהייתה תשעה חדשים בבטן האם וירדה ממדרגה למדרגה להשתנות ולהתהוו' ממנה צפרנים ועם כל זה עודנה קשורה ומיוחדת ביחוד נפלא ועצום במהותה ועצמותה הראשון שהיתה טפת מוח האב וגם עכשיו בבן יניקת הצפרנים וחיותם נמשכת

נשתנה משורשו הראשון ונשאר – מוח, הרי, שגם הצפרניים קשורות, אחרי ההולדה, באמצעות מוחו של הילוד, למוחו של האב שהוא שורשו ומהותו הראשון. והוא מביא על כך ראיות: **כְּדְאִיתָא בְּנִגְמָרָא [נִדָּה שָׁם][15]: "לֹבֶן, שֶׁמִּמֶּנּוּ גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְצִפָּרְנַיִם"** – הרי שיש לצפרניים שייכות למוח. וגם לפי תורת הקבלה יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח: **[וְכֻמּוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר הַחַשְׁמַל, בְּסוֹד לְבוּשִׁים שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן, שֶׁהָיוּ צִפָּרְנַיִם מִבְּחִינַת מֹחַ תְּבוּנָה]**. – מכאן ראיה שגם על־פי קבלה, יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח, כמו שהוא במשל הבן. **וְכָכָה מַמָּשׁ, כְּבִיכוֹל, בְּשֹׁרֶשׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה, בִּירִידָתוֹ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוּת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה** – "השתלשלות" – מלשון שלשלת (שרשרת) המורכבת ממספר מסויים של טבעות הקשורות ומושחלות זו בזו, עד שגם הטבעת האחרונה קשורה ומושחלת בטבעת העליונה, באמצעות הטבעות שביניהן המקשרות את כולן יחד, אותו דבר בסדר מדריגות העולמות: כל אחד מהם קרוב וקשור לעולם השני, ודרך עולמות אלה יורדת הנשמה למטה בעולם־זה ומתלבשת בגוף. "אבי"ע" – ראשי תיבות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. ענינם של ארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, יוסבר בהרחבה בהמשך הפרקים הבאים. ובקצרה: כדי שיתהווה העולם הגשמי שלנו, ושיהיה בכוחו לקלוט את ההשפעה האלקית, שגם הנבראים שבעולם הגשמי הזה יהיה באפשרותם להשיג ולהבין אלקות – אותם עניני אלקות שנבראים מסוגלים להבינם – נוצרו לצורך זה ארבעת העולמות (לפי הסדר ממעלה למטה): אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. "אצילות" – עולם שמדריגתו הכללית היא זיו והארה מהאור האלקי האין־סופי, הארה כזו שהיא עדיין קרובה לאור־אין־סוף ברוך־הוא. זהו גם פירוש המלה "אצילות" – הפרשה (מלשון "ואצלתי מן הרוח"[16]) כלומר, מהותה של הארה זו היא ההארה האלקית המובדלת ומופרשת ממקורה. וגם "אצילות" מלשון "אצל" ו"סמוך", כלומר, עולם זה ומדריגה זו של אצילות קרובים עדיין לאור־אין־סוף ברוך־הוא. המדריגה הכללית של עולם ה"בריאה" היא, כשמו של עולם זה: עולם שנברא, הבריאה הראשונה של יש מאין – כאשר מאין, מאפס, נהיה יש ודבר ממשי. ברם, כאן מדובר על הדרגה הראשונית של התהוות הנברא, אין זו עדיין בריאה בעלת צורה ותבנית. "יצירה" – העולם בו מקבל ה"יש", שנברא מה"אין", צורה ותבנית. "עשיה" – עולם בו הישות היא בשלימות, יש גמור. ברם, מובן, שכל האמור מדובר במובן רוחני. כי רק לאחר כל אלה באה יצירתו של עולמנו, הנקרא עולם העשיה הגשמי, העולם הזה וברואיו. התחלתו של סדר ההשתלשלות היא מ"חכמה" של עולם האצילות, ו"חכמה" זו היא הספירה והמדריגה הראשונה בעולם העליון ביותר – אצילות. זאת אומר לנו רבנו הזקן, כששורש נשמתו של בן ישראל יורד ממדריגה אחת לשניה, על־ידי השתלשלותם של ארבעת העולמות אבי"ע – אצילות, בריאה, יצירה, עשיה – **מֵחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּדְכְתִיב: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ"** – הכל משתלשל מ"חכמה" שהיא המקור של כל סדר ההשתלשלות, הנה על־ידי ירידה זו של שורש הנשמה, **נִתְהַוּוּ מִמֶּנּוּ נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּפְחוּתֵי הָעֲרֶךְ.** – ההבדלים בין עליון לתחתון בנשמות, נתהוו בתהליך ירידתן בסדר ההשתלשלות. שכן, על נשמות מסויימות השפיעה יותר ירידת ההשתלשלות, ומשום כך ירדו במדריגה נחותה יותר – כפי שהדבר במשל הצפרניים, שעליהן השפיעה השהייה תשעה חדשים בבטן האם, יותר מאשר על אברים אחרים. ברם, כשם שבמשל קשורות הצפרניים בשורשן הראשון על־ידי יניקת חיותן ממוח הילוד – כך גם בנשמה: **וְעַם כָּל זֶה, עוֹדֶינָּה קְשׁוּרוֹת וּמְיֻחָדוֹת בִּיחוּד נִפְלָא וַעֲצוּם בְּמָהוּתָן וַעֲצְמוּתָן הָרִאשׁוֹן, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – כיצד נעשה הדבר? – **כִּי יְנִיקַת וְחִיּוּת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, הוּא מִנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים, רָאשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרָם:** – על ידי שהם יונקים חיותם מהצדיקים והחכמים שהם בבחינת "ראש" ו"מוח" – קשורים כל בני ישראל בשורשם במוח שלמעלה, "חכמה עילאה". **וּבָזֶה יוּבַן מַאֲמַר רַז"ל[17] עַל פָּסוּק: "וּלְדָבְקָה בּוֹ"[18] – שֶׁכָּל הַדָּבֵק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, מַעֲלֶה עָלָיו**

ליקוטי אמרים

מהמוח שבראש כדאיתא בגמ' [נדה שם] לובן שממנו גידים ועצמות וצפרנים [וכמ"ש בע"ח שער החשמל בסוד לבושים של אדם הראשון בגן עדן שהיו צפרנים מבחי' מוח תבונה] וככה ממש בביכול בשרש כל הנפש רוח ונשמה של כללות ישראל למעלה בירידתו ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות אבי"ע מחכמתו ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית נתהוו ממנו נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ופחותי הערך ועם כל זה עודינה קשורות ומיוחדות ביחוד נפלא ועצום במהותן ועצמותן הראשון שהיא המשכת חכמה עילאה כי יניקת וחיות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ הוא מנפש רוח ונשמה של הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורם: ובזה יובן מאמר רז"ל על פסוק ולדבקה בו שכל הדבק בת"ח

15. סוף פרק ג. **16.** במדבר יא, יז. **17.** כתובות קיא, ב. **18.** דברים ל, כ.

הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נִדְבַּק בַּשְּׁכִינָה מַמָּשׁ, – לכאורה: כיצד משווים את הדבקות בתלמידי חכמים לדבקות בשכינה? אלא, לפי מה שהוסבר לעיל, הדברים מובנים: **כִּי עַל יְדֵי דְּבִיקָה בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, קְשׁוּרוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּמְיֻחָדוֹת בְּמָהוּתָן הָרִאשׁוֹן וְשָׁרְשָׁם שֶׁבְּחָכְמָה עִלָּאָה, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד, וְהוּא הַמַּדָּע כּוֹ'.** – כפי שכבר למדנו, שמאחר שהם מאוחדים עם "חכמה עילאה" על־ידי דביקותם בתלמידי חכמים, הרי הם ממילא מאוחדים ודבוקים עם השכינה, עם הקב"ה עצמו. **[וְהַפּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים – יְנִיקַת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם שֶׁל נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים].** – השפעה בבחינת "אחוריים" היא כמי שנותן דבר לשונאו שלא מרצונו הפנימי, כי אם ברצון חיצוני בלבד, בגלל טעם מסויים שיש לו בזה, וזה מתבטא גם בצורת הנתינה: הוא נותן לו מאחורי גבו, ובשעת מעשה מפנה את פניו ממנו. כך גם במובן הרוחני, כשמשפיעים על מישהו שלא מתוך רצון טוב, פירוש הדבר, שההשפעה באה מבחינת "אחוריים". אף בענייננו: מן ההכרח לומר, שהשפעה אלוקית מסויימת מקבלים גם הפושעים והמורדים מתלמידי חכמים, שכן, כל נשמה, בלי הבדל, מן ההכרח שתהיה קשורה בשורשה ומקורה, כמוסבר לעיל, אלא שהשפעה זו הם מקבלים רק מבחינת "אחוריים". על־כל־פנים, מובן, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה הבאה מ"חכמה עילאה", ועל כך אומר רבנו הזקן: **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[19] וּבְזֹהַר חָדָשׁ[20], שֶׁהָעִקָּר תָּלוּי שֶׁיְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ כּוֹ',** – עמי הארץ שאינם מקדשים עצמם בשעת תשמיש, "ממשיכים" בילדיהם נשמות נחותות. לכאורה, הרי הסברנו, שכל יהודי, בלי הבדל, יש בו נשמה של קדושה, בלי תלות אם הוריו קידשו עצמם בשעת תשמיש או לא? מסביר רבנו הזקן שב"זוהר" לא מדובר על **עצם** הנשמה, כי אם ביחס ללבושיה הרוחניים של הנשמה: **הַיְנוּ מְשׁוּם שֶׁאֵין לְךָ נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁאֵין לָהּ לְבוּשׁ מִנֶּפֶשׁ דְּעַצְמוּת אָבִיו וְאִמּוֹ,** – לכך מתייחס ה"זוהר" וה"זוהר חדש", בקראם את לבוש הנשמה בשם – נשמה, מפני שהלבוש נוגע ביותר לנשמה, שכן: **וְכָל הַמְּצוֹת שֶׁעוֹשֶׂה – הַכֹּל עַל יְדֵי אוֹתוֹ הַלְּבוּשׁ כּוֹ', וַאֲפִלּוּ הַשֶּׁפַע שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם – הַכֹּל עַל יְדֵי לְבוּשׁ זֶה,** – כי, כדי שהנשמה תוכל לפעול בגוף בו התלבשה, ולקיים מצוות מעשיות בענינים גשמיים, מן ההכרח שזה יהיה על־ידי לבוש, **וְאִם יְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ – יַמְשִׁיךְ לְבוּשׁ קָדוֹשׁ לְנִשְׁמַת בְּנוֹ, וַאֲפִלּוּ הִיא נְשָׁמָה גְּדוֹלָה, צְרִיכָה לְקִדּוּשׁ אֲבִיו כּוֹ'.** – בשעת תשמיש, **אֲבָל הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ, הִנֵּה לִפְעָמִים נִשְׁמַת אָדָם גָּבוֹהַּ לְאֵין קֵץ, בָּא לְהִיוֹת בְּנוֹ שֶׁל אָדָם נִבְזֶה וְשָׁפָל כּוֹ', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאַרְ"י זַ"ל כָּל זֶה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת וַיֵּרָא וּבְטַעֲמֵי מִצּוֹת פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית[21]:**

ליקוטי אמרים

מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש כי ע"י דביקה בתלמידי חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ומיוחדות במהותן הראשון ושרשם שבחכמה עילאה שהוא ית' וחכמתו א' והוא המדע כו' [והפושעים ומורדים בתלמידי חכמים יניקת נפש רוח ונשמה שלהם מבחי' אחוריים של נפש רוח ונשמת ת"ח] ומ"ש בזהר ובזהר חדש שהעיקר תלוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש דווקא משא"כ בני עמי הארץ כו' היינו משום שאין לך נפש רוח ונשמה שאין לה לבוש מנפש דעצמות אביו ואמו וכל המצות שעושה הכל ע"י אותו הלבוש כו' ואפי' השפע שנותנים לו מן השמים הכל ע"י לבוש זה ואם יקדש את עצמו ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו ואפילו היא נשמה גדולה צריכה לקידוש אביו כו' אבל הנשמה עצמה הנה לפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ בא להיות בנו של אדם נבזה ושפל כו' כמ"ש האר"י ז"ל כל זה בליקוטי תורה פ' וירא ובטעמי מצות פ' בראשית:

---

19. ראה חלק ב. קד, ב. **20.** בראשית דף יא. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מוסיף הדגשה עד כמה הנשמה כו' ממעל וגם חילוקי המדרי' הם מצד ההשתל' (שג"ז למע' מעוה"ז) והמטה אין פועל בזה (שגם האו"א בכלל המטה). ער שמ"ש בזהר כו'".

~ יום שני כ"ז כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 7, פרק ג והנה... עד עמ' 14, ויראתו ופחדו.

פֶּרֶק ג. בפרק השני הסביר רבנו הזקן, שלכל אחד מישראל, יש נפש אלקית, שהיא חלק אלו־ה ממעל ממש, והיא כלולה משלש בחינות: נפש, רוח ונשמה.

בפרק השלישי, אותו אנו עומדים ללמוד, תבוא הסברה מפורטת יותר על כוחותיה הפנימיים של הנפש האלקית:

וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה מִשָּׁלֹשׁ אֵלּוּ: נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה – כְּלוּלָה מֵעֲשֶׂר בְּחִינוֹת, – כל אחת מהשלש, גם הנפש, גם הרוח וגם הנשמה – מורכבת מעשרה כוחות שונים, שהם **כְּנֶגֶד עֶשֶׂר סְפִירוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן,** – עשרת הכוחות מקבילים לעשר הספירות שלמעלה המהוות מקור להן, ומהן הם נובעים, **הַנֶּחְלָקוֹת לְשָׁתַּיִם,** – עשר ספירות אלה מתחלקות לשתי קבוצות – **שֶׁהֵן: שָׁלֹשׁ אִמּוֹת וְשֶׁבַע כְּפוּלוֹת;** – שלש הספירות העליונות יותר, נקראות בשם "אמות" – מלשון "אם", מפני שהן מהוות עיקרן ומקורן של שאר שבע הספירות, כדוגמת האם שהיא מקור לילדיה. ושבע ספירות, שהן שבע המדות, נקראות "כפולות", מפני שהן באות לידי ביטוי בשני אופנים. **פְּרוּשׁ,** – אלו מהן נקראות "אמות" ואלו "כפולות"? **חָכְמָה בִּינָה וָדַעַת,** – נקראות "אמות", **וְשִׁבְעַת יְמֵי הַבְּנְיָן: חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת כו'.** – שבע המדות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, שהן ה"כפולות" נקראות גם "שבעה ימי הבנין". שכן, על ידן ברא הקב"ה את העולם בששת ימי בראשית, כל יום באמצעות מדה אחרת: ביום ראשון פעלה מדת החסד, ביום שני – גבורה, וכך הלאה. וכשם שהספירות העליונות נחלקות לשני חלקים כלליים **וְכָךְ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** – גם בעשרת כוחות הנפש קיימת החלוקה, **שֶׁנֶּחְלֶקֶת לְשִׁתַּיִם: שֶׂכֶל וּמִדּוֹת. הַשֶּׂכֶל** – במובנו הכללי, **כּוֹלֵל: חָכְמָה בִּינָה וָדַעַת, וְהַמִּדּוֹת הֵן: אַהֲבַת ה'** – הביטוי הפנימי של מדת החסד, **וּפַחְדּוֹ וְיִרְאָתוֹ** – הביטוי הפנימי של מדת הגבורה, **וְלִפְאָרוֹ כו'.** – ביטויה של מדת התפארת. **וְחָכְמָה בִּינָה־דַּעַת נִקְרְאוּ אִמּוֹת וּמָקוֹר לַמִּדּוֹת, כִּי הַמִּדּוֹת הֵן תּוֹלְדוֹת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת:** – להבהרת המושגים "חכמה", "בינה", "דעת", שבנפש, בהם דנים הרבה בפרקים הבאים – ולהלן נציין אותם בשם "חב"ד" – נביא כאן הסבר קצר: "כוח החכמה" מייצג את הרעיון הראשוני, בסיסי, של הבנת השכל, את ה"נקודה" של השכל כולו. אמנם, נקודת־שכל זו כוללת בתוכה כל הפריטים וכל המבנה של ההבנה, אלא שהללו מרוכזים עדיין ב"נקודה", בצורה מוסתרת (כמו נקודה שאין בה עדיין גבולות ברורים של רוחב, אורך וכו'). זה נקרא גם "ברק המבריק", הברקתו של השכל, הארתה של ההבנה. משל למי שמתייגע לתרץ קושיא מסויימת, ולפתע מבריק רעיון במוחו, שבהתאם לסוגיא ולסברא מסויימות, אפשר לתרץ את הקושיא – הנה ברעיון ראשוני זה של הארת השכל, חסרה עדיין התפיסה הבהירה כיצד ואיך מתורצת הקושיא, יש כאן רק נקודת יסוד כללית לפירוק הקושיא. לאחר מכן בא "כוח הבינה" ומפריד ומבהיר את הפריטים השונים הגלומים בנקודת החכמה. וכך מצטייר בעיניו בנינו השלם של השכל לכל רוחבו ואורכו וכו'. זהו ענינו של כוח הבינה – "מבין דבר מתוך דבר"[1], שמ"תוך דבר", ממה שהיה ב"תוך", בפנימיות ההמצאה של "כוח החכמה", הוא "מבין דבר" – הוא מבין את כל היקפו של השכל. אחרי שאדם מבין כבר היטב את השכל לכל פרטיו, עליו להתעמק בהבנת השכל, להתקשר ולהתאחד עמו בצורה כזו שהוא מרגיש וחש בו, ולא רק שמבין אותו. כך נהיה האדם מושפע מהשכל. ואז, אם השכל עוסק ב"טוב" שבדבר מסויים – יעורר באדם המשכיל, משיכת הלב ואהבה לאותו דבר. ואם השכל עוסק בצד הלא־טוב שבדבר – יעורר באדם את הנטיה לפחד ולברוח מאותו דבר. כוח זה של "התעמקות", "התקשרות" ו"הרגשה" – נקרא בשם "דעת", מלשון "והאדם ידע"[2]. **וּבְאוֹר הָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה הַשֶּׂכֶל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכִּיל,** – הרי למדנו, ש"שכל" הוא שם כללי על שלשת כוחות חב"ד. על איזה כוח מהם הוא מדבר כאן? – הוא מסביר מיד, **שֶׁהוּא הַמַּשְׂכִּיל כָּל דָּבָר** – מדובר כאן על כוח ההבנה הראשון. הנקודה, ה"ברק המבריק", שעדיין אין בו פרטים וקוים בהירים של השכל, והוא **נִקְרָא בְּשֵׁם "חָכְמָה", "כֹּחַ מָה".**

ליקוטי אמרים

פרק ג והנה כל בחי' ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה כלולה מעשר בחי' כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן הנחלקות לשתים שהן שלש אמות ושבע כפולות פי' חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו' וכך בנפש האדם שנחלקת לשתים שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת. והמדות הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו' וחב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד: וביאור הענין כי הנה השכל שבנפש המשכל' שהוא המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה כ"ח מ"ה וכשמוציא כחו אל הפועל

---

1. חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב. 2. בראשית ד, א.

– כלומר, כוח כזה שעדיין שואלים עליו "מה"?, מה הוא? שכן, אין כוח זה פועל עדיין במלוא היקפו ובהירותו, **וּכְשֶׁמּוֹצִיא כֹּחוֹ אֶל הַפֹּעַל, שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ לְהָבִין דָּבָר לַאֲשׁוּרוֹ** – לכל פרטיו, היוצרים בנין שלם של אותו שכל, לאורכו ולרוחבו. "אורך" היינו: הורדת השכל ממעמדו הגבוה והבלתי מושג, למעמד נמוך יותר, כדי שיהיה מובן יותר. כמו ה"משלים" שממשילים על דבר שכל, על־ידם ממשיכים ו"מאריכים" את השכל לדרגה נמוכה יותר, כדי שיהיה קל יותר לתלמיד להבין אותו. באם המשל המובא, עדיין עמוק מדי להבנתו של התלמיד, מן ההכרח להביא משל נוסף על המשל הראשון, ובכך מתהווה ירידה נוספת של השכל (כמו שנאמר בשלמה המלך: "וידבר שלשת אלפים משל"[3], שלמה המלך נתן שלשת אלפים משלים על מושכל אחד. כדי שהחכמה כפי שהבין אותה שלמה המלך תוכל להיקלט בהבנתו של האדם הפשוט, נדרש ממנו לומר שלשת אלפים משלים, משל ראשון על השכל עצמו, ולאחר מכן משל על המשל הראשון, וכך הלאה, משל אחרי משל, עד שלשת אלפים משלים). זהו מובנו של "אורך" בשכל – הירידה הארוכה של השכל לדרגות הנמוכות ביותר. "רוחב" בשכל הוא: התפשטותו של השכל לרוחב – המספר הרב של הפרטים מהם מורכב השכל; כמו כן ענפיו המרובים של השכל, ולמשל שמשכל מסויים בעניני טריפות נבנית סברא שנוגעת לדיני ממונות. זהו פירוש המושג "לאשורו" – בנינו השלם של השכל לאורכו ולרוחבו. **וּלְעָמְקוֹ**, – כל שכל יש בו עומק ועומק בתוך עומק. וכשאדם מבין "שכל" כראוי לאורכו, לרוחבו ולעמקו, והוא מבין אותו, **מִתּוֹךְ אֵיזֶה דְּבַר חָכְמָה הַמֻּשְׂכָּל בְּשִׂכְלוֹ** – ממה שלפני זה היה בבחינת העלאת רעיון בלבד של "כוח החכמה" – צורה זו של הפרדת הפרטים, של נקודת השכל, ביסודיות, **נִקְרָא "בִּינָה"**. – "בינה" מייצגת, איפוא, את הכוח המפרק את הפרטים של נקודת השכל "לאשורו ולעמקו", **וְהֵן הֵם "אָב" וְ"אֵם"** – ה"חכמה" היא ה"אב" וה"בינה" היא ה"אם", **הַמּוֹלִידוֹת אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ וּפַחֲדוֹ**[4]. – אהבת ה' ויראתו הן מקבוצת ה"מדות" שבנפש, הנולדות מן השכל. כיצד הן נולדות מהשכל?

ליקוטי אמרים

שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והן הם אב ואם המולידות אהבת ה' ויראתו ופחדו

~ יום שלישי כ"ח כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 14, כי השכל... עד עמ' 14, וענפי':

כִּי הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן וּמַעֲמִיק מְאֹד בְּגֻדְלַּת ה', אֵיךְ הוּא "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" – ממלא כל העולמות באור אלקי ובחיות – כמו הנשמה הממלאת ומחיה כל חלקי ואברי הגוף. אור וחיות אלקי זה מתלבש ומתאחד בכל בריה והוא מותאם לתכונתו המיוחדת של כל נברא, **וְ"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"** – אור וחיות אלקי שלמעלה מהיכולת להתלבש בתוך העולמות; מדובר כאן באור אלקי הפועל בצורה "עקיפה", בדרך מקיף. או כשמתבונן בענין של **וְ"כֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב"** – איך שכל הבריאה נחשבת לכלום לגבי הקב"ה. ההתבוננות בגדולתו של הקב"ה, איך שכל הנבראים בטלים לגביו באופן מוחלט, היא על־ידי התעמקות מחשבתו, באחד מהענינים האמורים, בגדולתו של הקב"ה, ואז: **נוֹלָדָה וְנִתְעוֹרְרָה מִדַּת יִרְאַת הָרוֹמְמוּת בְּמֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לִירָא וּלְהִתְבּוֹשֵׁשׁ** – "יראת בושת", יראה הבאה וחדורה בבושה, כמי שמפחד מחכם וצדיק גדול – הרי זו יראה המתבטאת גם בבושה וביראת הכבוד שיש לו כלפי גדולתו של אותו חכם וצדיק. כך גם כאן, מביאה ההתבוננות בענינים האמורים לירא ולהתבושש, **מִגֻּדְלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁאֵין לָהּ סוֹף וְתַכְלִית,**

ליקוטי אמרים

כי השכל שבנפש המשכלת כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה' איך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבושש מגדולתו ית' שאין לה

---

3. מלכים א ה, יב. **4.** "יראה" רומזת על מורא, המורגש (בעיקר) במוח, יראה "מובנת" ואילו "פחד" הוא כשזה כבר מורגש בלב. לכן בתחילת הפרק, כשהוא מפרש את ה"מדות" באופן כללי, הוא מזכיר בתחילה "פחד" ולאחר מכן "יראה". שכן, פחד שבלב הוא יותר בחינת "מידה" מאשר יראה במוח – מאחר שמקומן של המדות הוא הרי בלב. ואילו כאן, בדברו אודות המדות כפי שהן נולדות ומתגלות מהשכל – הוא מזכיר בתחילה "יראה" ולאחר מכן – "פחד", כי בסדר ההולדה מהשכל, נוצרת בתחילה היראה במוח, ולאחר מכן היא הופכת לרגש של פחד בלב.

וּפַחַד ה' בְּלִבּוֹ. – עד כאן דובר על ההתבוננות בגדולתו של הקב"ה, המביאה ומעוררת יראה ופחד – ביטוייה של מדת הגבורה. **וְשׁוּב** – ההתבוננות בגדולת ה' מביאה גם להתעוררות מדת החסד, כשההתבוננות היא ב"טוב" שבאלקות, **יִתְלַהֵב לְבּוֹ בְּאַהֲבָה עֲזָה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ, בַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה וּתְשׁוּקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה,** – ביטויים שונים של אהבה שלכל אחד מהם מובן שונה, **לְגֶדֶלַ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.** – כלומר, שבמקרה המדובר מעוררת ההתבוננות אהבה חזקה להקב"ה, **וְהִיא כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ,** – אהבה זו עשויה להתלקח בצורה כזו, שהנפש תכלה מרוב אהבה, ובאמת היתה הנפש כלה לגמרי אילו האדם לא היה משתלט על עצמו ומרסן אהבתו הגדולה באמצעות עבודה עצמית, להפסיק תהליך זה של כלות הנפש, ולהישאר כנשמה בגוף, כדי לבצע כוונתו של הקב"ה, כְּדִכְתִיב[5]: "נִכְמְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי וְגוֹ'", וּכְתִיב[6]: "צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים וְגוֹ'", וּכְתִיב[7]: "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי וְגוֹ'". **וְהַצְמָאוֹן הוּא מִיסּוֹד הָאֵשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַמְּבָאֲרִים, וְכֵן הוּא בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁיְּסוֹד הָאֵשׁ הוּא בַּלֵּב, וּמְקוֹר הַמַּיִם וְהַלֵּחוּת מֵהַמּחַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר נ, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה, שֶׁנִּקְרָא מַיִם שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית.** – הלב שהוא מקום הרגשות, הוא חם "יסוד האש", ואילו המוח, מקומו של השכל המתון והמחושב – הוא קר. כמו שרואים במוחש, ההבדל שבין מי שהוא בעל לב לבין מי שהוא בעל מוח. כך גם לגבי המוחין והמדות של הנפש האלקית: החום וההתלהבות של האהבה באים לידי ביטוי בלב ומבחינתו של הלב, יכול האדם להגיע עד לידי כלות הנפש. ואילו המוח הוא קר ומיושב. ואותה הבנה מתונה ומחושבת שכוונתו של הקב"ה היא שתהיה דוקא נשמה בגוף, כדי לקיים תורה ומצוות – מצננת את האש שבלב, ואינה מרשה לאדם להגיע לכלות הנפש. עד כאן דובר כיצד שתי המדות יראה ואהבה נולדות מ"חכמה" ו"בינה". **וְשֹׁרֶשׁ הַמִּדּוֹת כֻּלָּן חֵן עֲנְפֵי הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – ממילא מובן גם איך נולדות שאר חמש המדות מ"חכמה" ו"בינה". האמור לעיל מסביר לנו מדוע "חכמה" ו"בינה" נקראות "אב" ו"אם" של המדות: מההתבוננות של "חכמה" ו"בינה" נולדות המדות. חכמה נקראת "אב": כשם שבטיפת מוח האב ישנם כבר כל פרטי האברים של הילוד, אלא ששם הם בצורה עדינה ומוסתרת – כך גם בנקודת ה"חכמה", ישנה כבר, בצורה מוסתרת, כל פרטי השכל בו הוא מתבונן. וכשם שה"אם" מביאה את פרטי אבריו של הילוד לידי גילוי והתגשמות – כך כוח ה"בינה" מפריד ומגלה כל פרטיו של השכל, ולכן נקראת בינה – "אם". אך עדיין לא הוסבר לנו מה תפקידו של כוח הדעת בהולדת המדות. שכן, כאמור, גם דעת היא "אם" ומקור למדות, ועל כך הוא מסביר: **וְהַדַּעַת, הוּא מִלְּשׁוֹן "וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה"[2], וְהוּא לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת, שֶׁמִּקְשַׁר דַּעְתּוֹ בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ וְחָזָק מְאֹד, וְיִתְקַע מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחָזֵק בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵינוֹ מֵסִיחַ דַּעְתּוֹ.** – הוא מקשר בצורה חזקה את ה"דעת" שלו, בכל מה שהבין, ומרכז את מחשבתו באותו ענין ואינו מסיח דעתו ממנו. **כִּי אַף מִי שֶׁהוּא חָכָם וְנָבוֹן בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – גם אם הפעיל את ה"חכמה" ואת ה"בינה" בגדולת הקב"ה, **הִנֵּה אִם לֹא יְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ וְיִתְקַע מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחָזֵק וּבְהִתְמָדָה – לֹא יוֹלִיד בְּנַפְשׁוֹ יִרְאָה וְאַהֲבָה אֲמִתִּית, כִּי־אִם דִּמְיוֹנוֹת שָׁוְא.** – רק יהיה נדמה לו שיש לו יראה ואהבה אמיתיות. ברם, לאמיתו של דבר, בלי הפעלתו של כוח הדעת, אין לו מדות אלו, **וְעַל כֵּן הַדַּעַת הוּא קִיּוּם הַמִּדּוֹת וְחַיּוּתָן, וְהוּא כּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, פֵּרוּשׁ אַהֲבָה וַעֲנָפֶיהָ וְיִרְאָה וַעֲנָפֶיהָ:** – מכאן, שגם "דעת" היא "אם" ומקור למדות. שכן, באמצעות כוח ה"דעת" נולדות מדות חיות ואמיתיות.

אחד מזקני חסידי הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן מליובאוויטש, הרשב"ץ – רבי שמואל בצלאל – הסביר פעם את כוח ה"דעת" כך: איכר החזיק בחוותו "מלמד", שלימד את בניו.

ליקוטי אמרים

סוף ותכלית ופחד ה' בלבו ושוב יתלהב לבו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ב"ה והיא כלות הנפש כדכתיב נכספה וגם כלתה נפשי וגו' וכתיב צמאה נפשי לאלהים וגו' וכתיב צמאה לך נפשי וגו' והצמאון הוא מיסוד האש שבנפש האלהית וכמ"ש הטבעיים וכ"ה בע"ח שיסוד האש הוא בלב ומקור המים והליחות מהמוח וכמ"ש בע"ח שער נ' שהיא בחי' חכמה שנקרא מים שבנפש האלהית ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן כמ"ש במקום אחר. והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי' אהבה וענפיה ויראה וענפיה:

---

5. תהלים פד, ג. **6.** שם, מב, ג. **7.** שם, סג, ב.

כפי שהדבר קרה כמעט תמיד, היה האיכר יהודי פשוט, שגם לא היה ביכלתו לקרוא מכתב, ואחד מתפקידיו של ה"מלמד" היה גם לקרוא את המכתבים המגיעים אל האיכר. פעם אחת הגיע מכתב לאיכר בו מודיעים לו שאביו נפטר לעולמו. האיכר הרי לא יכול היה לקרוא את המכתב, ומסר אותו ל"מלמד" שיקריא לו את תוכנו. בשמעו את תוכן המכתב – נפל האיכר והתעלף. נשאלת השאלה: האיכר הרי רק שמע את תוכן המכתב מפיו של ה"מלמד". ואילו המלמד ידע את התוכן על־ידי "ראיה", הוא עצמו ראה וקרא את המכתב – ולמעשה התעלף האיכר, ולא ה"מלמד"? אלא, לגבי האיכר, הרי מדובר בקשר לאבא שלו, לכן הוא חש והרגיש בדבר אחרת מאשר ה"מלמד". כך גם במי שמבין היטב דבר שכל, הרי אפשרי הדבר, שהוא וה"שכל" הם שני דברים נפרדים, וה"שכל" אינו משפיע עליו, אין זה ה"אבא" שלו. ואילו, כשמשתמשים בכוח ה"דעת", על ידו הוא מתקשר ונעשה דבר אחד עם ה"שכל" – שלא רק שהוא מבין את ה"שכל", אלא הוא גם מרגיש וחש בו – משפיע אז ה"שכל" עליו, עד שהוא מתעורר באהבה או ביראה, בהתאם לתוכן ה"שכל", זה נעשה ה"אבא" שלו.

~ יום רביעי כ"ט כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ח, פרק ד ועוד... עד עמ' ח, מצות התורה.

פֶּרֶק ד. בפרק השלישי הסביר רבנו הזקן, שכל נפש אלקית יש בה עשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כלליים: "שכל" ו"מדות". בפרק הרביעי יוסבר שלנפש האלקית גם שלשה "לבושים", שלשה כלי שרת וביצוע: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש האלקית בשעה שהיא חושבת, מדברת או עוסקת בעניני תורה ומצוות.

וְעוֹד יֵשׁ לְכָל נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים, – שלשה כלי שרת וביצוע המשמשים את הנפש כמו "לבוש", בגד, שאפשר ללבשו ואפשר לפשוט אותו: כשהנפש פועלת באמצעות שלשה כוחות אלה – היא מלובשת בהם, וכשאין היא משתמשת בהם – היא מופשטת מהם. וכשם שהבגדים בהם לבוש האדם, מבליטים את יופיו וחשיבותו של האדם – כן גם כשהנפש משתמשת בכוחות־"לבושים" האמורים – באים על־ידי־כך לידי ביטוי השכל או רגשות הנפש, **שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה; שֶׁכְּשֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם בְּמַעֲשֶׂה כָּל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – בשעה שהוא מניח תפילין או מקיים מצות ציצית וכדומה, **וּבְדִבּוּר הוּא עוֹסֵק בְּפִרּוּשׁ כָּל תַּרְי"ג מִצְוֹת וְהֶלְכוֹתֵיהֶן,** – דיבורו שקוע בלימוד התורה, שהיא פירושן של המצוות, ולמשל: מסכת ברכות, בה מדובר אודות מצות ודיני ברכות; מסכת שבת – בה מדובר אודות מצות ודיני שבת, וכו', **וּבְמַחֲשָׁבָה הוּא מַשִּׂיג כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַשִּׂיג בְּפִרּוּשׁ הַתּוֹרָה** – אז, **הֲרֵי כְּלוּלוֹת תַּרְי"ג אִבְרֵי נַפְשׁוֹ מְלֻבָּשִׁים בְּתַרְי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה;** – שכן, כשם שישנן שש מאות ושלש עשרה (תרי"ג) מצוות בתורה, הנחלקות לשני סוגים: מאתים ארבעים ושמונה – מצוות־עשה, ושלש מאות ששים וחמש מצוות־לא־תעשה, וכנגדן ישנם, בגוף האדם, מאתים ארבעים ושמונה אברים, ושלש מאות ששים וחמשה גידים, שהם ביחד תרי"ג (613) – כך גם הנפש האלקית, יש בה שש מאות ושלשה עשר "אברים" רוחניים־נשמתיים, כל אבר כנגד מצוה מסויימת. וכשהנפש מקיפה, באמצעות שלשת לבושיה (מחשבה, דיבור ומעשה) **כל** תרי"ג המצוות, הרי מלובשים אז כל תרי"ג אברי הנפש **בכל** תרי"ג המצוות – כל אבר של הנשמה במצוה שיש לו אליה שייכות פנימית (משום כך מדייק ומדגיש רבנו הזקן את המלה "כל": "**כל** מצוות מעשיות", "בפירוש **כל** תרי"ג מצוות התורה", "**כל** מה שאפשר לו להשיג" – שכן, אם שלשה הלבושים אינם מקיפים את **כל** תרי"ג המצוות, במצוה אחת אין הם עוסקים, נשאר אז חלק מסויים בנשמה בלי המצוה, בלי הלבוש, שלו). כל האמור הוא באופן כללי, שעל־ידי קיום כל המצוות, במעשה, דיבור ומחשבה, לבושה הנפש **כולה בכל** תרי"ג מצוות התורה

ליקוטי אמרים

פרק ד ועוד יש לכל נפש אלהית שלשה לבושים שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה שכשהאדם מקיים במעשה כל מצות מעשיות ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ס התורה הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלובשים בתרי"ג מצות התורה

~ יום חמישי ל' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ח, ובפרטות בחי'... עד עמ' ח, לא תעשה.

כאן יבוא הסבר מפורט על כל לבוש בנפרד ועל החלק בנפש המתלבש בו: **וּבִפְרָטוּת,** – איזה חלק מיוחד בנפש מתלבש במחשבה, איזה בדיבור וכו': **בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ** – המהוות יחד באופן כללי את כוח השכל וההבנה, **מִלְבֻשׁוֹת בְּהַשָּׂגַת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מַשִּׂיג בְּפַרְדֵּ"ס** – פשט, רמז, דרוש, סוד, **כְּפִי יְכֹלֶת הַשָּׂגָתוֹ** – כל אחד לפי כוח השגתו, אחד משיג יותר ואחד פחות, **וְשֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה;** – מה להבין, כי יש לפעמים אשר אחד יש לו, מצד שורש נשמתו, שייכות לחלק ה"פשט" שבתורה, ולכן מסוגל להבין ענינים בתורה שיש להם שייכות ל"פשט", ויש אשר מצד שורש נשמתו הוא מסוגל יותר להבין את חלק ה"רמז", ה"דרוש" או ה"סוד" שבתורה. הרי כשאדם מבין בתורה עד כמה ששכלו יכול להשיג, מלובשות אז החב"ד שבנפשו ב"מחשבה" והשגה של תורה. **וְהַמִּדּוֹת, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה וְעִנְפֵּיהֶן וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן – מִלְבֻשׁוֹת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה וּבְרִבּוּר, שֶׁהוּא תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּנֶגֶד כֻּלָּן**[1]. – מה שנאמר קודם, שבהבנת התורה מתלבש חלק השכל שבנפש, במחשבה – אינו דורש ביאור. שכן, הדבר מובן מאליו, שהשכל משיג את התורה באמצעות לבוש המחשבה דוקא. ברם, מה שנאמר כאן, שהמדות מתלבשות בקיום המצוות, על־ידי מעשה או דיבור של תורה – דורש ביאור: איזה קשר יש בין מדות אהבה ויראה, שהן רגש, ל"מעשה" ול"דיבור"? מקומן של המדות הוא הרי בלב – כיצד, איפוא, מתלבשות המדות ב"מעשה" המתבצע ביד למשל (כמו הנחת תפילין ביד), או ב"דיבור", בפה (בשעת לימוד התורה בכוח הדיבור)? על כך הוא מסביר ששלימות קיום המצוות, כלומר, שהמצוות תיעשנה בשלימות מתוך רגש פנימי של חיות־נשמתית – זה בא דוקא מיראה ואהבה: **כִּי הָאַהֲבָה הִיא שֹׁרֶשׁ כָּל רְמַ"ח** – (248), **מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּמִמֶּנָּה חֵן נִמְשָׁכוֹת, וּבִלְעָדָהּ אֵין לָהֶן קִיּוּם אֲמִתִּי,** – באם חסרה האהבה, חסר אז גם בקיומן האמיתי של המצוות, **כִּי הַמְקַיְּמָן בֶּאֱמֶת הוּא הָאוֹהֵב אֶת שֵׁם ה' וְחָפֵץ לְדָבְקָה בּוֹ בֶּאֱמֶת, וְאִי אֶפְשָׁר לְדָבְקָה בּוֹ בֶּאֱמֶת, כִּי־אִם בְּקִיּוּם רְמַ"ח פְּקוּדִין,** – 248 מצוות־העשה, **שֶׁהֵם רְמַ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא** – אברי המלך, **כִּבְיָכוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר;** – כמו, למשל, באבריו של אדם, משמש כל אבר כלי מיוחד לכוח מסויים של הנפש המתלבש באותו אבר: העינים הן כלי לכוח הראיה, האזנים – לכוח השמיעה, וכו' – כך גם כל מצוה משמשת כלי לפרט מסויים ברצונו של הקב"ה, הרצון העליון, המתלבש באותה מצוה. כי כל מצוה מייצגת את רצונו של הקב"ה לעשותה ואיך לעשותה – ממילא מובן שעל־ידי קיום המצוות, שהן ה"אברים" והכלים לרצון הקב"ה, מתאחדים עם הקב"ה, בעל הרצון. הרי, שמדת האהבה להקב"ה, מתלבשת בקיום המצוות והיא "פנימיותן" של המצוות, היא השורש וכוח החיות לקיומן של רמ"ח מצוות־העשה בשלימותן המלאה. שכן, כשהוא מקיים את המצוות כתוצאה מאהבתו להקב"ה ומרצונו להידבק אליו, נעשה אז קיום המצוות בחיות ובעונג – בשלימות; כמי שעושה דבר לידידו מתוך אהבתו אליו, הרי זה נעשה בחיות ובעונג. **וְהַיִּרְאָה הִיא שֹׁרֶשׁ לְשֶׁם"ה 'לֹא תַעֲשֶׂה', כִּי יָרֵא לְמָרֵד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – שציווה שלא לעשות אותה עבירה – מדובר כאן בסוג יראה שהוא פחד מחומרת הצו שלא לעבור אותה עבירה. **אוֹ יִרְאָה פְּנִימִית מִזּוֹ, שֶׁמִּתְבּוֹשֵׁשׁ מִגְּדֻלָּתוֹ, לַמְרוֹת עֵינֵי כְּבוֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינָיו, כָּל תּוֹעֲבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא, הֵם הַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, אֲשֶׁר יְנִיקָתָם מֵהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן, וַאֲחִיזָתָם בּוֹ הוּא בְּשֶׁם"ה 'לֹא תַעֲשֶׂה'.** – כשאדם עובר על "לא־תעשה" ועובר חלילה עבירה, מקבלות מכך ה"קליפות" ו"סטרא אחרא" – הצד האחר, המנוגד, של הקדושה – יניקה וחיות. ומפני שהקליפות

ליקוטי אמרים

ובפרטות בחי' חב"ד שבנפשו מלובשות בהשגת התורה שהוא משיג בפרד"ס כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה. והמדות שהן יראה ואהבה ועניפיהן ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא ת"ת שכנגד כולן כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מ"ע וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול כמ"ש במקום אחר והיראה היא שרש לשם"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה. או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה' אשר שנא הם הקליפות וסטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיזתם בו הוא בשם"ה לא תעשה.

---

1. פאה פרק א, משנה א.

וסטרא־אחרא מכסות על אלקות ועל קדושה, והקב"ה שונא אותן – נזהר היהודי ומתבייש מלעבור עבירה, כדי שלא לחזק אותן ושלא לתת להן חיות. הרי, ש"יראה" מתלבשת בקיום מצוות "לא־תעשה": הפחד מהקב"ה מהווה הכוח הפנימי שמונע את היהודי מלהיכשל בעבירות. מכל האמור מובנת שייכותן של יראה ואהבה לקיום המצוות; ואיך המדות מהוות שורש וחיות המתלבשות בקיום המצוות במעשה או בדיבור.

~ יום שישי א' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ח, והנה שלשה לבושים... עד עמ' 16, בשלשה לבושים אלו.

עד כאן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה לבושים בהם היא מתלבשת: מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות. כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר שאם כי מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים "לבושים" בלבד לנפש האלקית, וכרגיל הלבוש נחות במעלה מן הדבר שהוא משמש לו לבוש – הרי ביחס ללבושים אלה (מחשבה, דיבור ומעשה) שונה הדבר והם גבוהים במדריגתם מן הנפש עצמה; וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא חושבת ומדברת בתורה ומקיימת מצוות – מתעלית הנפש למדריגה נעלה יותר. שכן, תורה ומצוות הן דבר אחד עם הקב"ה, ולכן על־ידי לבושים אלה של תורה ומצוות – מתאחד יהודי בקב"ה. וכך מסביר ה"תניא" את הדברים:

וְהִנֵּה, שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ מֵהַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, אַף שֶׁנִּקְרָאִים לְבוּשִׁים לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, – והלבוש הוא, כרגיל, למטה במדריגה מהאדם הלובש את הלבוש, **עִם כָּל זֶה, גָּבְהָה וְגָדְלָה מַעֲלָתָם** – של לבושי התורה והמצוות, **לְאֵין קֵץ וְסוֹף, עַל מַעֲלַת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה עַצְמָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים[2] דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – כמו שכתוב ב"זוהר" שהתורה והקב"ה הם דבר אחד, **פֵּרוּשׁ: דְּאוֹרַיְתָא, הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ – כֻּלָּא חַד,** – כלומר, כיצד התורה היא דבר אחד עם הקב"ה? – מפני שתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה (ההבנה שבתורה מייצגת את חכמתו ושכלו של הקב"ה, ופסק ההלכה, איך יהיה הדין, כשר או פסול, טמא או טהור, מייצג את רצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו – הם דבר אחד. **כִּי הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמַּדָּע וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[3] בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם.** – כל האספקטים השונים של ההבנה האנושית, הם לגבי הקב"ה אותו "הוא" אחד ויחיד – זה הכל הקב"ה עצמו. מכאן, שהתורה שהיא הבנתו של הקב"ה היא דבר (עצם) אחד עם הקב"ה עצמו, וכשיהודי מבין ומתאחד עם חכמתו והבנתו של הקב"ה, הוא ממילא מתאחד עם הקב"ה עצמו. הרי מובן, שלבושי המחשבה והדיבור בתורה ובקיום המצוות, כיון שהם מאוחדים עם הקב"ה, הרי הם למעלה במדריגה מהנפש עצמה. ברם, נשאלת השאלה: כיצד אנו אומרים שעל־ידי הבנת התורה "לוקחים" את חכמתו ורצונו של הקב"ה – בשעה שחכמתו של הקב"ה (כמו שהקב"ה עצמו) היא למעלה באין־ערוך מהבנתו המוגבלת של האדם? – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים? **וְאַף דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין סוֹף"[4], וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר, וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל[5],** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה, **וְכֵן בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" גם את רצונו וחכמתו של הקב"ה, **כְּדִכְתִיב: "אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ"[6],** – ואין ביכולת שום חקירה להגיע להבנתו של הקב"ה, **וּכְתִיב: "הֲחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא"[7], וּכְתִיב: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם"[8]** – ממילא אין ביכולת מחשבות ורעיונות אנושיים להשיג את מחשבותיו של הקב"ה – כיצד איפוא, אומרים כאן, שעל־ידי הבנת התורה מבינים את חכמתו ורצונו של הקב"ה, שהם למעלה לגמרי מהשכל האנושי? מסביר ה"תניא" להלן, שאם כי חכמתו ורצונו של הקב"ה הם, אכן, למעלה לגמרי מההבנה האנושית, אבל הקב"ה צמצם את

ליקוטי אמרים

והנה שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן כמ"ש בזהר דאורייתא וקב"ה כולא חד פי' דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כי הוא היודע והוא המדע וכו' כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם. ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב אין חקר לתבונתו וכתי' החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם הנה על זה אמרו במקום שאתה מוצא

2. חלק א' דף כד, א; חלק ב' דף ס, א. 3. בפרק שני. 4. תהלים קמה, ג. 5. תקוני זהר בהקדמה, יז, א. 6. ישעי' מ, כח. 7. איוב יא, ז. 8. ישעי' נה, ח.

רצונו וחכמתו, "הורידם" והלבישם בענינים גשמיים של תורה ומצוות – וזאת כדי שהשכל האנושי יוכל על־ידי־כך להשיגם ולהתאחד עם הקב"ה. **הִנֵּה עַל זֶה אָמְרוּ**[9]: – חכמינו זכרונם־לברכה, **"בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ"**, – על־ידי "ענוותנות" וירידתו של הקב"ה, יש לנו גישה ויכולים אנו להתקשר בגדולתו של הקב"ה, **וְצִמְצֻם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ בְּתַרְי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה וּבְהִלְכוֹתֶיהָ**, – בכל מצוה ישנו רצונו של הקב"ה שיהודי יקיים אותה, ובכל הלכה של תורה ישנם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ההבנה של ההלכה (חכמתו), ופסק הדין (רצונו), **וּבְצֵרוּפֵי אוֹתִיּוֹת תְּנַ"ךְ**, – במלים ובאותיות התנ"ך, ישנם רצונו וחכמתו של הקב"ה. ולכן, כשיהודי אומר מילים ואותיות התנ"ך, כשהוא אומר תהלים או פסוקי תנ"ך, גם כשאינו מבין את הרעיון הגלום באותן אותיות – הוא מקיים מצות הדיבור בתורה. שכן, באותיות עצמן ובצירופן למילים, גלומה קדושה – חכמתו ורצונו של הקב"ה, **וּדְרָשׁוֹתֶיהָן שֶׁבְּאַגָּדוֹת וּמִדְרְשֵׁי חֲכָמֵינוּ זַ"ל**, – שעל המילים ואותיות התנ"ך, בכולן צמצם והלביש הקב"ה את רצונו וחכמתו, **בִּכְדֵי שֶׁכָּל הַנְּשָׁמָה אוֹ רוּחַ וְנֶפֶשׁ שֶׁבְּגוּף הָאָדָם תּוּכַל לְהַשִּׂיגָן בְּדַעְתָּהּ**, – כדי שכל נשמה, לאו דוקא מדריגת הנשמה שהיא הנעלית בין שלושת הבחינות: נפש, רוח ונשמה, אלא גם רוח או נפש שבגוף האדם, תוכלנה להשיג את חכמתו ורצונו של הקב"ה בדעתה ובהבנתה, **וּלְקַיְּמָן כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם מֵהֶן בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה**, – ולקיים את התורה והמצוות שהן חכמתו ורצונו של הקב"ה, על־ידי מעשה, דיבור ומחשבה, **וְעַל יְדֵי זֶה תִּתְלַבֵּשׁ בְּכָל עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ**. – על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות תתלבש הנשמה, הנפש והרוח, בכל עשר בחינותיהן ושלשת לבושיהן: מחשבה, דיבור ומעשה. מכאן, ששלשה לבושי הנשמה: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ומצוות, הם למעלה בהרבה מהנשמה עצמה, והם מביאים להתעלות הנשמה בכך שהיא מתאחדת, על־ידם, בחכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל־ידי־זה בהקב"ה עצמו.

ליקוטי אמרים

גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה וע"י זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו.

~ שבת קודש ב' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 16, ולכן נמשלה התורה... עד עמ' ט, המלובשים בתורתו ומצותיה.

וְלָכֵן נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְמַיִם[10], – כי **מַה מַּיִם יוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ** – טבע המים שהם עצמם זורמים ממקום גבוה למקום נמוך, לא כמו שהדבר הוא ב"אור", שהאור המאיר הוא הארה בלבד ממקורו, או כמו שהדבר הוא בהשפעת השכל שהרב משפיע לתלמידו, הרי הארה בלבד משכלו של הרב נמסרת לתלמיד ולא עצם השכל כמו שהוא אצל הרב. ואילו במים, אנו רואים, שאותם המים עצמם שהיו במקום גבוה, הם הם יורדים למקום נמוך, וכמשל זה ביחס למים, **כָּךְ הַתּוֹרָה יָרְדָה מִמְּקוֹם כְּבוֹדָהּ**, – מאותה מדריגה נעלית שם היתה, **שֶׁהִיא** – התורה עצמה, **רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד**, – התורה והקב"ה הם דבר אחד, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**. – אין שום מחשבה יכולה "לתפוס" אותו כלל. וכאשר התורה היא במדריגה נעלה כזו – אין מחשבה שתוכל להשיג אותה. **וּמִשָּׁם נִמְעָה וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגוֹת, מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת**, – כפי שהוסבר בפרק שני, יש בעולמות סדר של מדריגות, מעליון לתחתון, הקשורים אחד בשני, כחוליות בשרשרת, עד לעולם הגשמי התחתון ביותר – והתורה עברה

ליקוטי אמרים

ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נמעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות

---

9. מגילה לא, א. 10. בבא קמא יז, א.

ונסעה דרך כל המדריגות האלו שבעולמות, **עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּדִבְרִים גַּשְׁמִיִּים וְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה**, – שהוא עולם גשמי וחומרי, **שֶׁהֵן רֹב מִצְוֹת הַתּוֹרָה כְּכֻלָּם וְהִלְכוֹתֵיהֶן**, – שכן, כמעט כל מצוות התורה, מלובשות בענינים גשמיים, כמו מצות ציצית – בצמר גשמי, מצות תפילין – בקלף גשמי, לולב וארבעה מינים – בצומח גשמי וכו', כך גם רוב ההלכות והדינים במצוות ה"רוחניות", המופשטות, עוסקים בענינים גשמיים, כמו "מצות ואהבת לרעך כמוך, שההלכה היא שצריך להטיבו בנכסים בפרנסתו וכו'" (לשון כ"ק רבינו) – כלומר, עצם מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא רוחנית, כי אהבה היא מדה רגשית מופשטת, ואילו הלכותיה של מצוה זו מתבטאות בענינים גשמיים: להטיב עם הזולת פשוט בגשמיות. לעזור לו בפרנסה וכו'. הרי, שגם רובן של המצוות הרוחניות, הלכותיהן קשורות בענינים גשמיים, ובהן מלובשות חכמתו ורצונו של הקב"ה – וכך הן גם כן מלובשות, **וּבְצַרְופֵי אוֹתִיּוֹת נִשְׁמִיּוֹת בְּדִיּוּ עַל הַפֶּה, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים שֶׁבְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים**, – באותיות־הדיו עצמן ישנה קדושה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכל זה, **כְּדֵי שֶׁתִּהֵא כָּל מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּהֶן**, – כדי שהמחשבה האנושית תוכל להשיגן (ועל־ידי־זה "לתפוס" את חכמתו ורצונו של הקב"ה), **וַאֲפִלּוּ בְּחִינַת דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁלְּמַטָּה מִמַּדְרֵגַת מַחֲשָׁבָה, תְּפִיסָא בָּהֶן וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן**. – לא רק מחשבה, אלא גם דיבור ומעשה, שהם למטה במדריגה ממחשבה, תהיה להם אחיזה ויוכלו להתלבש בחכמתו ורצונו של הקב"ה שבתורה ומצוות. שכן, על־ידי לימוד תורה וקיום מצוות, יש לשלושת הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, "תפיסה" והתלבשות בחכמתו ורצונו של הקב"ה שבמצוות.

ליקוטי אמרים

העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן ואפי' בחי' דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחי' הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה כמ"ש צורי אחסה בו וכתיב כצנה רצון תעטרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה.

וּמֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מַלְבִּישִׁים כָּל עֶשֶׂר בְּחִינוֹת הַנֶּפֶשׁ וְכָל תַּרְי"ג אֵבָרֶיהָ מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ – כל שש מאות ושלשה עשר "אברי" הנפש, מהכוחות הנעלים ביותר שבנפש עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, **הֲרֵי כֻּלָּהּ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה'**[11] **מַמָּשׁ, וְאוֹר ה' מַמָּשׁ מַקִּיפָהּ וּמַלְבִּישָׁהּ מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ"**[12], – דבר שמגין על האדם, הרי הוא מקיף אותו מכל צדדיו, **וּכְתִיב: "כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעֲטְרֶנּוּ"**[13], **שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ הַמַּלְבָּשִׁים בְּתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתֶיהָ.** – הרי הוסבר שאם כי רצונו וחכמתו של הקב"ה הם למעלה לגמרי מההבנה האנושית, הם "ירדו" והתלבשו בתורה ומצוות כפי שהן מתבטאות בענינים גשמיים, כדי שעל־ידן יוכל האדם להתקשר ולהתאחד עם הקב"ה ממש.

11. שמואל א כה, כט. **12.** תהלים יח, ג. **13.** תהלים ה, יג.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

בסוף הפסוק 'לְרָצוֹנוֹ'. **הָא כֵּיצַד** – איך יתכן שכופים אותו להביא את הקרבן, ומאידך הוא מביאו מרצונו, ללמד ש**כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי.**

הגמרא מביאה מימרא בענין זה: **אָמַר שְׁמוּאֵל, עוֹלָה, צְרִיכָה דַּעַת** בעלים, שיביאנה מרצונו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) 'לִרְצוֹנוֹ'. תמהה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה חידש שמואל בדין זה, הרי **תְּנִינָא** כן במשנתנו לגבי קרבן עולה, 'אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר לִרְצוֹנוֹ'.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך שמואל להשמיענו דין זה, אלא באופן **דְּפָרַשׁ לֵיהּ חַבְרֵיהּ** – שהפריש חבירו עבורו קרבן עולה, **מַהוּ דְּתֵימָא** – היינו סבורים לומר, **דִּכְּי בָּעֵינַן דַּעַת** – מה שחידשה המשנה שיש צורך ברצונו של המתכפר, זהו כשמביאים את הקרבן **מִדִּידֵיהּ** – משלו, **אֲבָל מֵהֲחַבְרֵיהּ** – אך כשהקרבן בא משל חבירו, **לֹא** – אין צורך בדעתו ורצונו של המתכפר. **קָא מַשְׁמַע לָן** שמואל שגם בזה יש צורך שיודיע המפריש למתכפר על כך ויתרצה בדבר, והטעם לכך, כיון **דִּזְמָנִין דְּלָא נָיְחָא לֵיהּ לְהָלִיכְפַּר בְּמִידֵי דְּלָא דִּידֵיהּ** – לפעמים אין נח לו לאדם להתכפר בקרבן שאינו שלו, ואינו רוצה שחבירו יקריב עבורו קרבן, אלא רצונו להביאו מממונו.

הגמרא מקשה מברייתא על דברי שמואל: **מַיתִיבִי**, שנינו בברייתא, אדם האומר 'חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי' – חיוב הבאת קרבן חטאת או אשם של אדם פלוני יהא מוטל עלי,

לוח היום יום ...

יום ראשון

שבת — כו כסלו, ב חנוכה — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה.

שיעורים. חומש: וישב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק ב. ונפש . . . בראשית.

יוֹם הִתְוַעֲדוּת. טַל וּמָטָר. נֵר חֲנֻכָּה אַחַר הַבְדָּלָה וְקֹדֶם אֲמִירַת וְיִתֶּן־לְךָ. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת – נֵר חֲנֻכָּה קֹדֶם הַבְדָּלָה.

בְּיוֹם שַׁבַּת־קֹדֶשׁ שֶׁמְּבָרְכִים הַחֹדֶשׁ, הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר יִתְקַבְּצוּ אַנַ"שׁ [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַגִּיד כָּל הַתְּהִלִּים. אַחַר הָאֲמִירָה יִלְמְדוּ כְּשָׁעָה מַאֲמָר שֶׁל חֲסִידוּת שֶׁיִּהְיֶה מוּבָן לַכֹּל, וְאַחַר־כָּךְ תְּפִלָּה. מוֹעֵד הִתְוַעֲדוּת כְּפִי הַזְּמַן שֶׁיַּגְבִּילוּ מַתְאִים לִתְנָאֵי הַמָּקוֹם, מְקוֹם דִּירָתָם לְהַצְלָחָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת.

אַחַר אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים יֹאמְרוּ קַדִּישׁ יָתוֹם. וְאִם יֵשׁ חִיּוּב – יאָרְצַייט [=יוֹם הַשָּׁנָה לַפְּטִירָה] אוֹ אָבֵל – אוֹמְרִים קַדִּישׁ יָתוֹם אַחַר כָּל סֵפֶר.

יום שני

יום ראשון — כז כסלו, ג חנוכה — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: פרק ג. והנה כל . . . 14 ופחדו.

בַּמַּאֲסָר הַשֵּׁנִי שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – בִּשְׁנַת תקס"א – לֹא יָשַׁב בִּתְפִיסָא וּמַאֲסָר כָּבֵד כְּבָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל הַמַּלְשִׁינוּת הָיְתָה כְּבֵדָה יוֹתֵר, כִּי עִקַּר הַהַלְשָׁנָה הָיָה עַל תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְהַהִתְנַגְּדוּת הָיְתָה גְּדוֹלָה בִּמְאֹד. הָיָה תָּפוּס בַּ"טַיְינֶע סאָוועֶט" [=הַמּוֹעֵצָה הַחֲשָׁאִית]. יוֹם שֶׁיָּצָא לְחֵרוּת: נֵר ג' דַּחֲנֻכָּה.

יום שלישי

יום שני — כח כסלו, ד חנוכה — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי השכל . . . ויראה וענפי'.

הַנָּהוּג אֵצֶל הַ"צֶּמַח צֶדֶק", כִּי בְּאֶחָד מִלֵּילֵי חֲנֻכָּה הָיוּ עוֹשִׂים כְּעֵין פאַרְבְּרֵיינְגעֶן [=הִתְוַעֲדוּת] עִם בְּנֵי הַבַּיִת, וְהָיוּ בָּאִים גַּם כַּלּוֹתָיו, וְנִקְרָא "לאַטְקעֶס אָוועֶנְט" [=עֶרֶב לְבִיבוֹת]. וְכֵן הָיָה אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן וְאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי. בֵּין הַסִּפּוּרִים שֶׁהָיוּ הָרֶבֵּיִים [=הָאַדְמוֹרִי"ם] מְסַפְּרִים בִּסְעוּדָה זוֹ, הָיוּ סִפּוּרִים אֲשֶׁר בְּכָל חֲנֻכָּה הָיוּ מְשׂוֹחֲחִים אוֹדוֹתָם, אַף שֶׁכְּבָר דִּבְּרוּ מִזֶּה בְּשָׁנָה הָעָבְרָה.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] הָיָה נוֹתֵן דְּמֵי חֲנֻכָּה בְּלֵיל נֵר הָרְבִיעִי אוֹ הַחֲמִישִׁי.

יום רביעי

יום שלישי — כט כסלו, ה חנוכה — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: פרק ד. ועוד יש . . . ח, לא תעשה.

די עבירות פון די אידען (אין דער צייט פון די יונים) זיינען געווען: דאס חברׄן זיך מיט די יונים, לערנען זייער קולטור, חילול שבת ומועד, עסען טריפות, ניט היטען די אידישע טהרה. די שטראָף–צרה איז געווען דער גייסטיגער חורבן פון בית המקדש, הריגה און שקלאַפעריי אין גלות. דורך תשובה און מסירת נפש איז געקומען די גרויסע ג–טליכע וואונדער–ישועה, דער נס חנוכה.

תרגום

חֻטְאֵי הַיְהוּדִים (בִּזְמַן הַיְוָנִים) הָיוּ: הַהִתְיַדְּדוּת עִם הַיְוָנִים, לִמּוּד תַּרְבּוּתָם, חִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, אֲכִילַת טְרֵפוֹת וְאִי שְׁמִירַת הַטָּהֳרָה הַיְהוּדִית. הָעֹנֶשׁ הָיָה חֻרְבָּנוֹ הָרוּחָנִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲרִיגָה וְשִׁעְבּוּד בַּגָּלוּת. עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ בָּאָה יְשׁוּעַת הַפֶּלֶא הָאֱלֹקִית הַגְּדוֹלָה – גֵּס הַחֲנֻכָּה.

יום שישי

יום רביעי — א טבת, ר״ח, ו חנוכה — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש״י.
תהלים: א־ט.
תניא: והנה שלשה . . . 16 לבושים אלו.

נוֹהֲגִים אֲשֶׁר הַיָּחִיד מְבָרֵךְ – בְּהַלֵּל – תְּחִלָּה וְסוֹף, גַּם בַּיָּמִים שֶׁאֵין גּוֹמְרִים בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל. הַנֵּסַח שֶׁאוֹמְרִים הוּא: ״יְהַלְלוּךָ ה׳ אֱלֹקֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ״, בְּהַשְׁמָטַת תֵּבַת ״עַל״. כָּל הַתְּפִלִּין מְנִיחִים קֹדֶם מוּסָף, אֲבָל הַשְּׁעוּרִים לוֹמְדִים אַחַר סִיּוּם כָּל הַתְּפִלָּה.

שבת קודש

יום חמישי — ב טבת, ז חנוכה — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש״י.
תהלים: י־יז.
תניא: ולכן נמשלה . . . ט ומצותי׳.

מלחמת היונים היתה ״להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך״ וכמאמר (ב״ר פט״ז) כתבו כו׳ שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאל מען לערנען תורה, זאל מען מקיים זיין מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה׳ ושהמצות הם חקי רצונו ית׳, ניט דערמאָנען אין תומ״צ דעם ענין פון ג–טליכקייט.

תרגום

מִלְחֶמֶת הַיְוָנִים הָיְתָה ״לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ״, וּכְמַאֲמַר (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה טז) ״כְּתִבוּ כוּ׳ שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹקֵי יִשְׂרָאֵל״. כָּל הַמִּלְחָמָה הָיְתָה נֶגֶד אֱלֹקוּת. שֶׁיִּלְמְדוּ תּוֹרָה, שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹת הַמִּשְׁפָּטִים וְהָעֵדוּת, רַק שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר שֶׁהִיא תּוֹרַת הַשֵּׁם וְשֶׁהַמִּצְוֹת הֵם חֻקֵּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, לֹא לְהַזְכִּיר בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אֶת עִנְיַן הָאֱלֹקוּת.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ו כסלו ~

חזקה בחצר השכן

הלכות טוען ונטען פרק יב, הלכה יד: הָיָה מַעֲמִיד בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם מֵחֲצַר חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ מַעֲמִיד תַּנּוּר וְכִירַיִם וְרֵחַיִם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין שֶׁהֶעֱמִיד מְחִיצָה בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד - אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן עַל בַּעַל הֶחָצֵר וְאָמַר: 'אַתָּה נָתַתָּ לִי מָקוֹם זֶה', אוֹ 'מְכַרְתּוֹ לִי' - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

הרמב"ם מדגיש כי מדובר באופן שהעמיד את בהמתו "במקום מסוים מחצר חברו" ולאחר מכן טוען שחברו נתן לו או מכר לו מקום זה. ומשמע שאם הכניס את הבהמה לחצר במשך שלוש שנים שלא במקום קבוע, אין זו חזקה.

ובטעם הדבר מבאר הב"ח (שו"ת סי' ז), כי חזקה מועילה רק כאשר דר או משתמש ברשות חברו לבדו, אבל אם גם הבעלים משתמש במקום אין זו חזקה. ומאחר וכאן מדובר בחצר שהבעלים משתמש בה, הרי זו חזקה רק כשהעמיד את הבהמה בחצר במקום מסוים שרק הוא לבדו השתמש בו, ללא הבעלים.

ולפי זה, פסק הב"ח לגבי אדם ששאב מים במשך כמה שנים מבאר שבחצר שכנו, שאינו יכול מכוח זאת לטעון לחזקה, כי גם הבעלים השתמש בבאר באותו זמן וכל שימוש שנעשה במקביל לשימוש הבעלים, אינו חזקה.

וה'קצות החושן' (סי' קמ ס"ג) חולק על דברי הב"ח וכתב כי מצאנו כמה אופנים של חזקה בחצר חברו גם כאשר היא נעשית תוך כדי שימוש הבעלים. וכגון המתקין מרזב מעל חצר חברו שאם לא מחה בו בעל החצר, שוב לא יוכל למחות בו, על אף שבעל החצר השתמש בחצר כל אותו זמן. ואם כן, אף כשהעמיד את בהמתו בשטח שבו משתמש בעל החצר, הרי זו חזקה.

וה'נתיבות המשפט' (סי' קמ סי"ט) הצדיק את שיטת הב"ח ודחה את ראיית ה'קצות החושן', כי שם הדיון הוא על מקום המרזב (האם בעל החצר יכול לתבוע להסירו) ובמקום זה לא נעשה כל שימוש על ידי בעל החצר. ואילו המעמיד את בהמתו ברשות חברו וטוען לבעלות על מקום שבו עצמו משתמש באותו זמן גם הבעלים, אין זו חזקה.

~ יום שני כ"ז כסלו ~

עד המכחיש את בעל־הדין שלטובתו הוא מעיד

הלכות טוען ונטען פרק טו, הלכה ב: עֲדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהֵעִיד אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן שֶׁאָכְלָה חִטִּים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד שֶׁאָכְלָה שְׂעוֹרִים - עֵדוּתָן כַּיָּמֶת; שֶׁאֵין הָעֵד מְרַקְּדֵק בָּזֶה.

מהלכה זו משמע שאפילו אם המחזיק בקרקע אומר בפירוש שאכל חיטים ולא שעורים, אין העדות מתבטלת, על אף שמכחיש את העד האומר שאכל שעורים, כי מניחים שהעד ראה אותו אוכל חיטים וחשב שהם שעורים.

וכן מצינו בשני עדים המעידים שאדם לווה מנה מחברו אך אחד מהם אומר שהמנה היה שחור והשני אומר שהיה לבן, ואף על פי כן מצטרפים לעדות אחת שלימה. אמנם ה'טור' (חו"מ סי' ל) מסייג הלכה זו וקובע שהעדות מצטרפת רק אם התובע טוען שהלווה גם מנה שחור וגם לבן ואינו מכחיש אף אחד מהעדים, אך אם טוען שהלווה רק מנה שחור או רק לבן, העדות מתבטלת כי התובע מכחיש את אחד העדים.

אך במקרה זה, הטור (חו"מ סי' קמה) הביא הלכה זו ולא כתב שהמחזיק בקרקע טוען שאכל גם חיטים וגם שעורים.

ובטעם החילוק מבאר ה'קצות החושן' (סי' פב, יט):

כאשר דברי העד אינם תואמים לגמרי את דברי בעל־הדין שלטובתו הוא מעיד, יש כאן ספק הכחשה (ולא הכחשה וודאית, כי יתכן שהעד טעה בפרט זה) ומחמת הספק העדות מועילה רק להחזיק את הממון ביד המוחזק אך לא להוציא מאחר. ולכן, בהלכה זו מועילה העדות להשאיר את הקרקע ביד המוחזק, אך לגבי תביעת מנה אין העדות מועילה להוציא את המנה מהנתבע.

וה'נתיבות המשפט' (סי' ל, ג) מחלק באופן אחר:

כאשר קיימת סתירה בין דברי העד לבעל־דין בתוכן העדות, העדות בטלה, אך כאשר הסתירה היא בפרט צדדי לא משמעותי, איננה בטלה. לכן, בסתירה בין מנה שחור למנה לבן העדות בטלה, כי שוויו של מנה לבן (חדש) גבוה

משוויו של מנה שחור (ישן), והרי זו סתירה בתוכן העדות, היינו בגובה החיוב, אך אכילת חיטים ואכילת שעורים מוכיחות על בעלות המחזיק באותה מידה, ומאחר ואין סתירה ביניהם בתוכן העדות אין היא בטלה.

~ יום שלישי כ"ח כסלו ~

ירושת הבעל את אשתו בספק גירושין

הלכות נחלות פרק א, הלכה ט: אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עַד שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ... וְשָׁם בְּאַרְנוֹ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתָהּ.. וּמֵי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סָפֵק גֵּרוּשִׁין, וּמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ.

הבעל יורש את אשתו משנכנסה לרשותו. ואם נתגרשה, אף אם יש ספק בגירושין (כגון שהבעל זרק גט לאשתו, ספק קרוב לה ספק קרוב לו – הל' גירושין פ"ה הי"ג) ומתה האשה, כתב הרמב"ם ש"אין הבעל יורשה".

וכתב ה'מגיד משנה':

אף שאין ראיה מפורשת לדין זה (שבספק גירושין אין הבעל יורשה), יתכן שמקור הדברים הוא מהאמור בגמרא (קידושין מב, ב) לענין קטנה שנתקדשה לדעת אביה, אך נישאה שלא מדעתו והרי היא ספק נשואה. ואמר רב שאם מתה קטנה זו אין הבעל יורשה, כי כיון שיש ספק בנישואין אין להוציא ממון מחזקתו אלא יש להעמיד את הירושה בחזקת קרובי הקטנה. וכתב בספר העיטור (אות ק קדושין) כי מכאן למדים שבכל ספק נישואין וספק גירושין, אם מתה האשה לפני הבעל - אין הבעל יורשה.

וה'בית יעקב' (אהע"ז סי' צ ס"ה) ביאר:

הרמב"ם סובר כדעת האומרים (רמ"א אהע"ז שם) שאם כופים את הבעל להוציא את אשתו (כגון בעל שהדיר את אשתו שלא תהנה ממנו), אינו יורש אותה. ואף בספק גירושין כופים את הבעל לתת לה גט שני, ולכן אינו יורשה.

והביא ה'מגיד משנה' שיש מהגאונים הסוברים שבספק גירושין הבעל יורש את אשתו, כי אין הירושה נפקעת אלא בגירושין גמורים. ואף שבספק נישואין אין הבעל יורש את אשתו, הרי זה משום שקודם הנישואין היתה ירושתה בחזקת האב ובגלל נישואין מספק אין מוציאים את הירושה מחזקתה, אבל משנישאת הירושה עומדת בחזקת הבעל ומספק גירושין אין מוציאים את הירושה מחזקתו.

~ יום רביעי כ"ט כסלו ~

ספק בירושת היבם

הלכות נחלות פרק ה, הלכה ד: יְבָמָה שֶׁלֹּא שָׁהָת שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִתְיַבְּמָה... וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן - זֶה הַסָּפֵק אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בֶּן הַמֵּת אֲנִי, וְאֵירַשׁ נִכְסֵי אָבִי כֻּלָּם, וְאֵין אַתָּה רָאוּי לְיַבֵּם, שֶׁאֵין אִמִּי בַּת יְבוּם', וְהַיָּבָם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בְּנִי אַתָּה, וְאִמְּךָ רְאוּיָה לְיִבּוּם, וְאֵין לְךָ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם' - הוֹאִיל וְגַם זֶה הַיָּבָם סָפֵק, שֶׁמָּא יָבָם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבָם - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

הבן שנולד ליבמה וספק אם הבעל הראשון הוא אביו ('בן תשעה לראשון') והוא יורשו לאחר מיתה, או שהוא בן היבם ('בן שבעה לאחרון') ואז היבם הוא היורש, הרי זה 'ממון המוטל בספק' וחולקים ביניהם.

והקשה הרא"ש (יבמות פ"ד סי' ח):

מכח מעשה היבום, היבם הוא אמנם ספק יורש (כי יתכן שהבן הוא בן תשעה לראשון), אבל גם בלעדי היבום הוא יורש בהיותו אחי המת, ואם כן הוא ודאי יורש ואילו הבן שנולד הוא ספק, והרי הלכה היא (לעיל ה"ג) שאם יש יורש ודאי, הוא יורש את הכל והספק אינו יורש כי "אין ספק מוציא מידי ודאי"!

ותירץ: בהלכה זו מדובר שהסבא (אביהם של היבם ואחיו המת) חי והוא קודם ליבם, וכיון שהיבם אינו טוען אלא מכח היבום, והרי זו טענת ספק (כי הוא זוכה בנכסי אחיו המת רק אם לא הניח זרע וזהו ספק) וגם טענת הבן היא מספק, לכן חולקים.

וכן פסק הטור (אהע"ז סי' קסג) שרק כשהסבא חי הבן והיבם חולקים, אבל "אם מת הסבא אז יטול היבם הכל" כיון שהוא ודאי, והבן שהוא ספק אינו מוציא מידי ודאי ובשו"ע שם ס"ג הובאה שיטת הרא"ש בשם "יש אומרים").

והעיר ה'לחם משנה': דברי הרמב"ם צריכים עיון, כי משמעות לשון הרמב"ם היא שהבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים, והרי היבם הוא יורש ודאי!

וה'בית שמואל' (אהע"ז שם סק"ד) מבאר את שיטת הרמב"ם: הבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים כי היבם אינו יורש ודאי שהרי אם יש לאח המת זרע אין היבם יורש אותו, וכדי שיוכל לרשת אותו מוכרח הוא לטעון שהבן (הספק) אינו בן האח המת (אלא 'בן שבעה לאחרון'), והרי זו טענת ספק, ולכן היבם והבן חולקים, כי שניהם טוענים טענות ספק.

~ יום חמישי ל' כסלו ~

ירושת הגוי

הלכות נחלות פרק ו, הלכה ט: הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל שְׁאָר יְרֻשּׁוֹתֵיהֶן, מַנִּיחִין אוֹתָן לְפִי מִנְהָגָן.

ומה 'נפקא מינה' אם יש או אין בגוי דין ירושה?

מבארים הראשונים (מאירי, ריטב"א קידושין יז, א): אם יש לו דין ירושה אסור לישראל לקחתם כי גזל הגוי אסור (הל' גזלה פ"א ה"ב) אבל אם הגוי אינו יורש, הנכסים הם הפקר ואין בהם משום גזל.

והוסיף ה'מנחת שלמה' (סי' פו):

גם לדעה הסוברת שגזל הגוי מותר (בבא מציעא קיא, ב), תהא 'נפקא מינה' לפי דברי ה'יראים' (הביאם ה'מגן אברהם' או"ח סי' תרלז סק"ג) שמצוות סוכה או ד' מינים (שנאמר בהם 'לכם' וצריכים להיות 'משלכם') אינו יוצא בהם ידי חובה אם הם גזולים מהגוי, אף אם גזל הגוי מותר כיון שאין זה 'משלכם'. ואם כן, הגוזל מהגוי שירש את אביו לא יוכל להשתמש בהם למצוה כי אין זה 'משלכם'.

והנה, לדעת המאירי (שם) גם שאר קרובי הגוי יורשים אותו במקום שאין בן. וכן נקט ה'חתם סופר' (יו"ד סי' קכז) ש"נכרי מוריש ליורשיו, לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו אלא כל יורשיו". אך הרמב"ם כתב במפורש שהגוי יורש רק את אביו "אבל שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם". וכפי שפירש ה'מגיד משנה' "שלא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד".

ובספר 'דברי חן' (סי' פ) מבאר את דברי הרמב"ם ומקורו:

נאמר בגמרא (יבמות סב, א) שבני נח אינם בני נחלה, ואיך זה מתאים להלכה ש"הגוי יורש את אביו דבר תורה"? אלא שאכן דין ירושה בגוי הוא רק בבן היורש את אביו, כפי שנלמד מהכתוב (קידושין שם), ואילו שאר קרובים 'אינם בני נחלה', כי הסדר הכתוב בפרשת נחלות לא נאמר בגוי.

ומה שכתב הרמב"ם "שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם", היינו כאשר אין לגוי בן שיירש ושאר הקרובים אינם 'בני נחלה' מן התורה, וממילא רשאים הם "לתקן משפטים וחוקים" שלא כסדר הנחלה שבישראל, שהרי בני נח נצטוו על ה'דינים' ואסור לגזול מהיורש לפי חוקיהם.

~ יום שישי א' טבת ~

מדוע צריכים היתומים ספר תורה?

הלכות נחלות פרק יא, הלכה י: הָאֲפִיטְרוֹפִין עוֹשִׂין לַקְּטַנִּים סָכָּה, וְלוּלָב... וְסֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת.

בין חפצי המצוה שרוכש האפוטרופוס ליתומים מכספם מונה הרמב"ם ספר תורה. ולכאורה הכוונה לשם קיום מצות כתיבת ספר תורה המוטלת על כל אחד, כמבואר בהלכות ספר תורה (פ"ז ה"א): "מצות־עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו".

וצריך ביאור: ראשית, מלשון הרמב"ם כאן משמע שקונה ספר תורה אחד בעבור כולם, ואילו מדבריו בהלכות ס"ת משמע שחובה על כל אחד שיהא לו ספר תורה שלם, ואין יוצא בשותפות עם אחרים!

ועוד: כיצד בכלל מקיים הקטן מצות כתיבת ספר תורה, בעוד הוא עצמו פסול לכתיבה, וגם האפוטרופוס לא יוכל לכתוב בעבורו שהרי הקטן אינו בר שליחות?

ואכן ב'תוספתא' נאמר 'ולוקחים להם ספר תורה, נביאים וכתובים'. ומובן שאין הכוונה משום מצות כתיבת ספר תורה (שהרי אין זה שייך לנביאים וכתובים), אלא לשם הלימוד בספרים אלו, אך מדברי הרמב"ם שכתב 'ספר תורה ותפילין ומזוזות' והשמיט 'נביאים וכתובים' נראה שזהו מצד המצוה של כתיבת ספר תורה ולא לשם הלימוד בו.

ויש לבאר, כי במצות כתיבת ספר תורה יש שני חלקים: א. עצם הכתיבה. ב. הבעלות על ספר תורה. וזהו שאמרו בגמרא (מנחות ל, א) "הקונה ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק", היינו שקיים מצוה בכך שיש לו בעלות על ספר תורה, אך לא יצא לגמרי ידי חובתו משום שלא כתב בעצמו.

ולפי זה מובן כי אע"פ שעצם מצות הכתיבה אינה שייכת ביתומים, מכל מקום קונה להם האפוטרופוס ספר תורה כדי שיזכו במצות הבעלות על ספר תורה.

(כלי חמדה וילך ענ' שכא. תורת יצחק ח"ב, ענ' קצה)

~ שבת קודש ב' טבת ~

לדון או להימנע?

הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה י: כָּךְ הָיָה הֶדֵר הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים - פּוֹרְחִין מִלְּהִתְמַנּוֹת... עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאֵין שָׁם רָאוּי כְּמוֹתָן, וְשֶׁאִם יִמָּנְעוּ מִן הַדִּין, תִּתְבַּלְבֵּל הַשּׁוּרָה. אַף עַל פִּי כֵן, לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין לַדִּין, עַד שֶׁמַּכְבִּידִין עֲלֵיהֶן הָעָם וְהַזְּקֵנִים, וּפּוֹצְרִין בָּם.

הגמרא (קדושין עו, ב) מספרת על ויכוח שהתנהל בין רב ביבי לגר אחד, כאשר כל אחד רצה להתמנות לשררה. ויש לתמוה: אפילו אם רב ביבי סבר שהוא ראוי למינוי יותר מהגר, הרי דרך החכמים ש"לא יושבין בדין עד שמכבידין עליהם ופוצרים בהם", ומדוע עשה מאמצים להתמנות לתפקיד?

ומתרץ הט"ז (חו"מ סי' ח ס"ב): כאשר החכם יודע שאחר שיסרב בתחילה יפצירו בו, ראוי לסרב. אך כאן נדחק הגר להתמנות, ובמקרה זה יש לחכם לעשות כל שביכולתו כדי שיתמנה הוא ולא מי שאינו ראוי.

אמנם, מדברי הרמב"ם כאן עולה שאפילו כאשר ידוע לו שאין אחר ראוי כמותו לא יתמנה עד שיפצירו בו, ולכאורה הרי זה סותר לדבריו להלן (פ"כ ה"ח): "...'ועצומים כל הרוגיה' – זה שהגיע להוראה ואינו מורה, והוא שיהיה הדור צריך לו", ('ועצומים' – כשהדיין עוצם עיניו, בזה הורג את בני דורו). ואם מי שאינו מורה עובר על איסור, כיצד רשאי להתחמק לכתחילה מהמינוי?

ומתרץ הסמ"ע (חו"מ סי' ח' סק"ז): גם שם מדובר רק כשסירובו נמשך על אף ההפצרות, ועל כך נאמר 'ועצומים כל הרוגיה', אך מלכתחילה ראוי להשתמט מהמינוי.

תירוץ נוסף: כאן מדובר כאשר אין ראוי כמותו כאן אך יש במקום אחר, ולכן לכתחילה יש להשתמט מהמינוי, אך שם מדובר כאשר 'הדור צריך לו' היינו שאין כמותו בשום מקום (סמ"ע שם).

אך ה'תומים' דחה תירוץ זה, שהרי לגבי בעלי־הדין אין הבדל אם במרחק מהם נמצא דיין אחר ראוי שאין באפשרותם לפנות אליו ואין זו סיבה לדיין הנמצא כאן להשתמט מלדון. ותירץ שכאן מדובר כאשר אין אחר ראוי כמותו, אך קיימים אחרים הראויים לדון ולא ייגרם עיוות הדין, אך שם מדובר כאשר הדור צריך לו כי אין בכלל אחרים הראויים לדון ולכן חובה עליו לדון.

ויש שכתבו, שהאיסור של 'ועצומים כל הרוגיה' הוא בהוראת איסור והיתר, שאין להשתמט מכך כי חובה להפריש אחרים מאיסור, אך למינוי של שררה על הציבור אין להשתדל עד שיפצירו בו (ישועות ישראל חו"מ ס"ח סק"ב).

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

נמכרת פי שנים משויה. אבל פחות מכך, בודאי לא על דעת הנכסים הלודו, ואינו פודה כלל מן ההקדש.

משנה

המעריך עצמו ואין בידו לשלם, הגזבר נוטל חפציו, ומוכרם, ופורע בדמיהם את החוב. משנתינו מבארת מה אין רשאי הגזבר ליטול: **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** (כא.) **חַיָּבֵי עֲרָכִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ** – הגזבר נוטל בחובו חפצים מביתו, מכל מקום **נוֹתְנִין לוֹ** [–משאירים בידו] **מָזוֹן לְשִׁלְשִׁים יוֹם, וּכְסוּת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ,** וכן מניחים לו **מִטָּה מוּצַעַת וְסַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו** [–התפילין שלו], ואם אין לו אחד מאלו, מניחים לו כסף לקנותם. כל אלו הדברים מניחים רק **לוֹ** [–עבורו], **אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו.**

ממשיכה המשנה: **אִם הָיָה** מעריך זה **אוּמָּן, נוֹתְנִין לוֹ** הגזברים **שְׁנֵי כֵלֵי אוּמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין,** שיש אומניות הנצרכות לארבע וחמש מיני כלים. כגון **חָרָשׁ** [–נגר], **נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין** [–מעין גרזן קטן שמחליקים בו הנסרים], **וּשְׁנֵי מְגֵרוֹת** [–מסור מלא פגימות שחותך מהר]. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הָיָה אִיכָּר, נוֹתְנִין לוֹ צִמְדּוֹ** [–זוג בהמות], שהם כלי אומנותו. ואם היה **חַמָּר** [–מוליך משאות על חמור] **נוֹתְנִין לוֹ חֲמוֹרוֹ.**

אם **הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרוּבֶּה** יותר מכדי צרכו, **וּמִין אֶחָד מוּעָט** מכדי צרכו, בגון שהיו לחרש שלשה מעצדין ומגירה אחת, **אֵין אוֹמְרִים** לו **לְמָכּוֹר אֶת** הכלי **המיותר** במין **הַמְרוּבֶּה וְלִיקַּח** בדמיו כלי נוסף **מִן המין הַמּוּעָט, אֶלָּא נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מִינִין** [–שני כלים] **מִן הַמְרוּבֶּה,** ואת השלישית נוטלים להקדש, **וּמניחים לו כֹּל** מה **שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן** המין **הַמּוּעָט,** ואין קונים לו אחד נוסף, שכשם שהיה די לו עד עתה באחד, כך יהיה די לו מכאן ואילך.

דין נוסף, **הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו,** אף התפילין בכלל נכסיו, ולבן **מַעֲלִין** [–שמים] **לוֹ תְּפִילָיו,** ולוה מעות ופודה אותם.

גמרא

שואלת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** מניחים לחייבי ערכין את הדברים שבמשנה. משיבה הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** לענין ערכין,

~ יום ראשון כ"ו כסלו ~

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

פֶּרֶק י

דיני חזקה בבהמה ועבדים, ודין שניים שהחזיקו בספינה.

א. בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה[א] - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָשָׂהּ[ב], מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה [כש"כת] לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ[ג], וְזֶה הַתּוֹפֵשׂ טוֹעֵן: 'אַתָּה נְתַתָּהּ לִי', 'אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין הֱיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה - שֶׁהֲרֵי הִיא[ד] הָלְכָה מֵעַצְמָהּ, וְנִכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תַּחְזֹר הַבְּהֵמָה לִבְעָלֶיהָ, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת עַל[ה] טַעֲנַת זֶה.

א) בבא בתרא לו. ב) כי דרכם של הבהמות ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו. ג) ידוע הדבר שהיא שלו. ד) שאין לשלול שכך היה. ה) בעל הבהמה.

ב. הָיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁמוּרָה[ו] אוֹ מְסוּרָה לִרְוֹעֶה[ז] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה[ח] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ. וְאִם טָעַן: 'אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי', אוֹ 'נְתַתָּהּ לִי' - יִשָּׁבַע הַתּוֹפֵשׂ הֶסֵּת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, וְיִפָּטֵר.

ו) דרכו של בעליה לשמור עליה. ז) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. ח) התובע, שהיא ידועה שהיא שלו.

ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתָּפַשׂ בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁמוּרָה אֶצְלוֹ, אוֹ בְּיַד רוֹעֶה, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין: 'הִיא יָצָאת מֵעַצְמָהּ וּבָאָה אֶצְלְךָ', אוֹ 'פִּקָּדוֹן הִיא בְּיָדְךָ', אוֹ 'שֶׁהִיא שְׁאוּלָה לְךָ', וְהַתּוֹפֵשׂ אוֹמֵר: 'כֵּן הוּא, אֵינָהּ שֶׁלִּי, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ עָלֶיהָ', אוֹ 'אַתָּה מִשְׁכַּנְתָּהּ בְּיָדִי עַל [חוב] כָּךְ וְכָךְ', אוֹ 'הִזַּקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שֶׁאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם עַל יָדָהּ' - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמֶיהָ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי'; וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְיִטֹּל.

ד. וְכֵן הָעֲבָדִים שֶׁיְּכוֹלִין לְהַלֵּךְ, אֵינָן בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא זֶה הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶּה יָדוּעַ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהַלָּה טוֹעֵן: 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי', 'אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה' - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְיַחֲזֹר הָעֶבֶד לִבְעָלָיו, וְיִשָּׁבַע הַטּוֹעֵן[ט] שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן.

ט) שבועת היסת.

הֵבִיא זֶה הַנִּטְעָן שְׁתֵּי עֵדִים, עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לָזֶה הָעֶבֶד [ותק] אֶצְלוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מְשַׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת רַבָּן - הוֹאִיל וְלֹא מִחָה בּוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיָדוֹ, אַחַר שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת, שֶׁלְּקָחוֹ מִמְּנוּ אוֹ שְׁנָתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה.

י) הנתבע נאמן כמו במקרה של המהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שיתבאר להלן.

אֲבָל עֶבֶד קָטָן[א] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו מִפְּנֵי קְטַנּוּתוֹ, הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְכָל מִי שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ, הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ; וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

יא) שאינו יכול ללכת ממקום למקום.

ה. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'בְּגַד זֶה' אוֹ 'בְּהֵמָה זוֹ' אוֹ 'עֶבֶד זֶה שֶׁבְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא, וּגְזַלְתּוֹ מִמֶּנִּי', אוֹ 'הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ', אוֹ 'שָׁכוּר לְךָ', אוֹ 'שְׁאוּל הוּא', וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: 'לֹא כִי, אֶלָּא זֶה מְמוֹנִי וִירַשְׁתִּי', וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יָדוּעַ שֶׁהוּא הָיָה לָזֶה - חָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: 'כֵּן, הָיָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי', אוֹ 'מְכַרְתּוֹ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי יְרֵשָׁתִי, לֹא שֶׁיְּרַשְׁתִּיו מֵאֲבוֹתַי, אֶלָּא שֶׁהִיא שֶׁלִּי כְּאִלּוּ יְרַשְׁתִּיו' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע הֶסֵּת; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[יב], שֶׁיֵּשׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר וְלִטְעֹן דָּבָר הַנִּשְׁמָע[יג].

יב) לעיל פרק ז הלכה ח. יג) הנתבע יכול לשנות את טענתו, אם הוא יכול להסביר למה טען טענה ראשונה שונה.

ו. סְפִינָה וְכֵיוֹצֵא בָהּ, שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נֶחְלָקִין עָלֶיהָ - זֶה אוֹמֵר 'כֻּלָּהּ שֶׁלִּי'[יד] וְזֶה אוֹמֵר 'כֻּלָּהּ שֶׁלִּי',

וּבָאוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר הָאֶחָד[ט]: 'תְּפִשׂוּהָ עַד שֶׁאָבִיא עֵדִים'[יט] - אֵין תּוֹפְשִׂין[יי]. וְאִם תְּפָשׂוּהָ בֵּית דִּין, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא עֵדִים, וְאָמַר: 'הַנִּיחוּהָ בִּינֵינוּ, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יִטֹּל כְּשֶׁהָיָה דִּינָהּ מִקֹּדֶם' - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[יא], וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִתַּחַת יָדָן, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים, אוֹ עַד שֶׁיּוֹדוּ זֶה לָזֶה, אוֹ יַחְלְקוּ בִּרְצוֹנָם וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד) ואין אחד מהם מוחזק בה. והדין במקרה כזה "כל דאלים גבר", מי שמצליח להשתלט על הספינה – הרי היא שלו. טו) לדיינים. טז) כדי שהשני לא יתפוס אותה לבינתיים, ויהיה קשה להוציא אותה מידו. יז) מפני שאם הדיינים יתפסו את הספינה, הם לא יוכלו להוציא אותה אחר כך מידם (כפי שמיד יבואר), ונמצא שיכול להיות שהדיינים יגרמו הפסד לבעל הספינה האמיתי. יח) כי הדין שכל דבר שבא ליד בית דין – בין ברשות בין שלא ברשות – אין רשות לבית דין להוציא אותו תחת ידם, עד שיתברר להם הדבר בעדים או בהוכחה אחרת מי הבעלים האמיתיים.

פֶּרֶק יא

דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כָּל הַקַּרְקָעוֹת הַיְדוּעוֹת [כשייכות] לְבַעֲלֵיהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה תַּחַת יְדֵי אֲחֵרִים, הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעָם מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּחַצְרוֹתֵיהֶן, דָּרָה וְשׁוֹכְרָהּ לַאֲחֵרִים וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְאַחַר זְמַן בָּא שִׁמְעוֹן וְטָעַן עָלָיו וְאָמַר לוֹ: 'חָצֵר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שֶׁלִּי הִיא, וּשְׁכוּרָה הִיא בְּיָדְךָ', אוֹ 'גְּזוּלָה', אוֹ 'שְׁאוּלָה', וְהֵשִׁיבוֹ רְאוּבֵן: 'שֶׁלְּךָ הָיְתָה, וַאֲתָּה מְכָרְתָּהּ לִי', אוֹ 'נָתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה' - אִם אֵין עֵדִים לְשִׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה יְדוּעָה לוֹ, נִשְׁבָּע רְאוּבֵן הֶסֵּת וְיַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ[א].

א) החצר תישאר בידו.

אֲבָל אִם הֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁחָצֵר זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שִׁמְעוֹן, וְאוֹמְרִים לִרְאוּבֵן: 'הָבֵא רְאָיָה שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ', אוֹ 'נְתָנָהּ לְךָ'. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וּמַחְזִירִין אוֹתָהּ לְשִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיא הָיְתָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים לְשִׁמְעוֹן.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁמַּצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהָבִיא רְאָיָה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זְמַן מְרֻבֶּה. אֲבָל אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכַל פֵּרוֹת קַרְקַע זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְנָהֲנָה בְּכֻלָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּהֱנִין כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[ב], וְהוּא[ג] שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיֵּדְעוּ בָּזֶה שֶׁהֶחְזִיק, וְלֹא מִחוּ בּוֹ[ד] - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ שִׁמְעוֹן, אוֹ שֶׁנָּתְנָהּ לוֹ מַתָּנָה, וְיִפָּטֵר.

ב) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה, ואבד שטרו. ג) זה נאמר בתנאי. ד) שהיה אפשרות לשמעון לדעת, שראובן נמצא בקרקע ומשתמש בה כשלו.

מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לִשְׁמְעוֹן: 'אִם אֱמֶת אַתָּה טוֹעֵן, שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ - לָמָּה הָיָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה בְּקַרְקָעֲךָ, וְאֵין לְךָ עָלָיו לֹא שְׁטַר שְׁכִירוּת, וְלֹא שְׁטַר מַשְׁפּוֹנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ'? טָעַן וְאָמַר: 'מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלַי הַדָּבָר'[יי], שֶׁהֲרֵי הָיִיתִי בִּמְדִינָה רְחוֹקָה' - אוֹמְרִים: 'אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הַדָּבָר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ - הָיָה לְךָ לִמְחוֹת בִּפְנֵי עֵדִים[יג], וְתוֹדִיעַ אוֹתָם שֶׁפְּלוֹנִי גָּזַל אוֹתִי, וּלְמָחָר אֶתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין; הוֹאִיל וְלֹא מִחִיתָ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ'.

ה) לא ידעתי שראובן אוכל את פירות השדה שלי. ו) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה.

לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה מִלְחָמָה וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ רְאוּבֵן וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁמְעוֹן[יד] - אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ [-החזיק] רְאוּבֵן עֶשְׂרִים שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ, וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן; מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: 'לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַרְקָעִי'.

ז) ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו.

ג. הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה, וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת - אוֹמְרִים לִשְׁמְעוֹן: 'מִפְּנֵי מָה לֹא מִחִיתָ כְּשֶׁבָּאתָ? אִבַּדְתָּ זְכוּתְךָ'[טו].

ח) ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תישאר ביד ראובן.

טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: 'טָרוּד הָיִיתִי בַּשּׁוּק'[טז], וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה[יז] בְּתוֹךְ חֲצֵרִי - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה[יח] אָדָם טָרוּד בַּשּׁוּק. וְאִם עָמַד יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹא מִחָה - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ.

וְיֵרָאֶה לִי, שִׁדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּכְּפָרִים, שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּשָּׁוְקִים שֶׁלָּהֶן.

ט) למכור או לקנות סחורה. י) ראובן. יא) מתקבל על הדעת שיהיה.

ד. וּמִפְּנֵי מָה אֵין אוֹמְרִין לִרְאוּבֵן, 'אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמָּכַר לְךָ אוֹ נָתַן לְךָ בְּמַתָּנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בַּשְּׁטָר שֶׁלְּךָ'? מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ [לשומרו] וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו; וַחֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ, אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכֵיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אָדָם מְמַחֶה בּוֹ, שׁוּב אֵינוֹ נִזְהָר.

ה. חֲרֵי שֶׁמִּחָה שִׁמְעוֹן בִּמְדִינָה רְחוֹקָה[יב] - מִפְּנֵי מָה לֹא יִטְעֹן רְאוּבֵן וְיֹאמַר, 'לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁמִּחָה בִּי, כְּדֵי שֶׁאֶזְהַר בִּשְׁטָרִי'? מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[יג]: 'חֲבֵרְךָ יֵשׁ לוֹ חָבֵר[יד], וְהֶחָבֵר יֵשׁ לוֹ חָבֵר אַחֵר, וַחֲזָקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ הַדָּבָר; וְכֵיוָן שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁמִּחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים - אִם בֶּאֱמֶת[טו] הָיָה לְךָ שְׁטָר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ [לשומרו], אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ'.

יב) שראובן לא היה בה כלל. יג) שמעון יכול לטעון. יד) וכל אחד מספר לחברו. טו) אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָךְ[טז], אִם מִחָה שִׁמְעוֹן בִּפְנֵי הָעֵדִים, וְאָמַר לָהֶם: 'אַל תּוֹצִיאוּ דָּבָר זֶה [-מחאתי] מִפִּיכֶם' - אֵין זוֹ מְחָאָה[יז]. אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעַצְמָן: 'אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ' - חֲרֵי גַּם זוֹ מְחָאָה; שֶׁדָּבָר שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה עָלָיו, אוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[יח].

טז) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על־ידי חבריו. יז) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. יח) הוא לא שם לב לכך שאמר קודם שלא יפרסם. מה שאין כן כאשר המוחה ציווה עליהם שלא לגלות – הרי אין זה דרכו של אדם הגון לגלות דבר שנמסר לו בסוד, ובפרט כשהוסיף וציוה במפורש שלא לגלות.

וְכֵן אִם צִוָּה לָעֵדִים וְאָמַר לָהֶם: 'אַל תּוֹדִיעוּהוּ'[יט], אוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: 'אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ'[כ] - גַּם זוֹ מְחָאָה הִיא; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לַאֲחֵרִים, וְהַדָּבָר יַגִּיעַ אֵלָיו.

יט) שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. כ) לכאורה זה מיותר, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו – הרי זו מחאה.

ז. כֵּיצַד הַמְּחָאָה? אוֹמֵר בִּפְנֵי שְׁנַיִם: 'פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי אוֹ 'בְּשָׂדַי - גַּזְלָן הוּא, וְלֶעָתִיד אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין'. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: 'שְׁכוּרָה הִיא בְּיָדוֹ', אוֹ 'מַשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעֹן עָלַי שֶׁמָּכַרְתִּי אוֹ נָתַתִּי, אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין', וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - חֲרֵי זוֹ מְחָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחָה בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁהֶחְזִיק בָּהּ זֶה.

אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: 'פְּלוֹנִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי גַּזְלָן הוּא' - אֵין זוֹ מְחָאָה; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: 'כְּשֶׁשָּׁמַעְתִּי, אָמַרְתִּי: שְׁמָא חֵרֵף אוֹתִי בִּלְבַד, וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַרְתִּי בִּשְׁטָרִי'.

ח. מְחָאָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם[כא]; וְכוֹתְבִין[כב], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם 'כִּתְבוּ'. וְכֵיוָן שֶׁמִּחָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה; אֲבָל צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מְחָאָה לִמְחָאָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שָׁלֹשׁ; וְאִם מִחָה, וְעָמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ מִחָה - אֵינָהּ כְּלוּם.

כא) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. כב) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה.

ט. הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים, 'שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן בַּעַל הַשָּׂדֶה קִבֵּץ פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ, וּנְתָנָם לִי' - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ טָעַן שֶׁשִּׁמְעוֹן מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נְתָנָהּ לוֹ הַיּוֹם[כג]; שֶׁאִלּוּ לֹא מָכַר אוֹ נָתַן - לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת רְאוּבֵן בְּשָׂדֶה זוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹתֶיהָ.

כג) ולא החזיק שלש שנים.

י. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: 'אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר[כד], וּלְפֵרוֹת הוֹרַדְתִּיו[כה], וְשֶׁלּוֹ הָיוּ הַפֵּרוֹת, אֲבָל הַגּוּף[כו] לֹא מָכַרְתִּי - נֶאֱמָן, וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן; אֶלָּא אִם כֵּן אֲכָלָהּ רְאוּבֵן בְּפָנָיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מִחָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כד) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. כה) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. כו) השדה עצמה.

פֶּרֶק יב

דין שני חזקה בקרקע.

א. שָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁאָמַרְנוּ, מִיּוֹם לְיוֹם[א]; אֲפִלּוּ הָיוּ חָסֵר יוֹם אֶחָד - לֹא הֶחְזִיק, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת [-רווחים] **תְּדִירִ - כְּגוֹן הַבָּתִּים[ג], וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוֹרוֹת, וְהַשִּׂיחִין, וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנֻיּוֹת, וְהַפּוּנְדָּקִיּוֹת[ד], וְהַמִּרְחָצָיוֹת, וְהַשּׁוֹבָכוֹת[ה], וּבְתֵּי הַבַּדִּין[ו], וּשְׂדֵה בֵּית הַשַּׁלְהִין שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ תָּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין[ז], וְהַגִּנּוֹת, וְהַפַּרְדֵּסִין; וְכֵן הָעֲבָדִים הַמְהַלְכִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[ח].**

א) ולא תקופות מסויימות בלבד. ב) שמכניסים שכר דירה. ג) אכסניות, מלונות. ד) שהיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. ה) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. ו) שדה שנמצאת בראש ההר, וצריך להשקות אותה בכל השנה. ז) שבהם עסוקים הבעלים במשך כל השנה. ח) לעיל פרק י, שצריך להחזיק אותם שלוש שנים.

אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים בִּלְבַדְ[ט], וּשְׂדֵה הָאִילָן [-מטע]**י - אֵינָהּ מְיוּם לְיוֹם; אֶלָּא כְּיָוֹן שֶׁאָכַל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת[יא] מִמִּין אֶחָד, חֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים.**

ט) והבעלים אינם טורחים בה במשך כל השנה, אלא רק בתקופת החרישה והזריעה ובשעת איסוף היבול. י) שפירות האילן נקטפים בתקופה אחת. יא) שלושה יבולים.

כֵּיצַד? הָיְתָה שְׂדֵה תְּמָרִים, וְגָדַרְ[יב] שָׁלֹשׁ גְּדֵירוֹת, אוֹ שְׂדֵה עֲנָבִים, וּבָצַר שָׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה זֵיתִים, וּמָסַק שָׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים[יג], וְהֶחְזִיק. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הָאִילָנוֹת רְצוּפִין, וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן הָרֹחַק הָרָאוּי לָהֶן[יד], שֶׁהֲרֵי סוֹפָן לְיַבֵּשׁ[טו] - הוֹאִיל וַאֲכָלָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֶחְזִיק.

יב) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים – בצירה, ושל זיתים – מסיקה. יג) ואף־על־פי שטרם עברו שלש שנים. יד) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים – מתייבשים מחמת מחסור חומרי מזון בקרקע. טו) ויעקור אותם, אם כן בעל השדה לא מערער אחרי המחזיק, כי יודע שהשדה לא תשרוד הרבה זמן.

ב. הֵבִיא [המחזיק] **עֵדִים שֶׁהָיָה דָּר בְּחָצֵר זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אוֹ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ[טז] שָׁלֹשׁ שָׁנִים - חֲרֵי זוֹ חֲזָקָה. טָעַן בַּעַל הֶחָצֵר** [-התובע] **וְאָמַר: 'שָׁמָּא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה', אוֹ 'שָׁמָּא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁכִּירוּ לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה' - חֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחְזִיק: 'אוֹ הָבֵא עֵדִים שֶׁשָּׁנִים אֵלּוּ גְּמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, אוֹ תִּסְתַּלֵּק'.**

השגת הראב"ד
אפילו . . ובלילה א"א ונתננו לו השכר.

אַפִלּוּ • בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: 'לָנוּ שָׁכַר [-השכיר]**, וְאָנוּ דַּרְנוּ בְּחָצֵר זוֹ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה', וְטָעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה (הֶחָצֵר) וְאָמַר: 'יְבִיאוּ עֵדִים שֶׁדָּרוּ בָהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה' - צְרִיכִין אֵלּוּ הָעֵדִים הַשּׁוֹכְרִין לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּרוּ בָהּ תָּמִיד; שֶׁזֶּה הַדָּבָר תָּלוּי בָּהֶם, וְאֵינוֹ תָּלוּי בְּטַעֲנַת הַמַּחְזִיק, כְּדֵי שֶׁיְּעִידוּ לוֹ[יז].**

טז) המחזיק השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. יז) אין זה נקרא שהם מעידים עבור המחזיק, כי העדות שלהם היא על המעשים שלהם, ואין אדם יכול להעיד על המעשים שלו.

ג. הָיָה זֶה הַמַּחְזִיק אוֹ הָעֵדִים שֶׁדָּרוּ בָהּ, מִן הָרוֹכְלִין [=סוחרים] **הַמְחַזְּרִין בָּעֲיָרוֹת[יח] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה[יט]; וּכְשֶׁיָּבִיא** [הרוכל] **עֵדֵי חֲזָקָה - אוֹמֵר לוֹ[כ]: 'הָבֵא עֵדִים שֶׁהָיִיתָ מַחְזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה'. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצֵרוֹת וּבָתִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן עֲשׂוּיוֹת לָדוּר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה;**

השגת הראב"ד
במה . . חזקה א"א אין דרך הגמרא כן דלרבויי מפוזרות קאמר ולא לרבויי מקוטעות.

יח) שלא נמצאים כל הזמן בבית, אלא מסתובבים בעיירות וסוחרים שם. יט) בית דין טוען עבור הבעל הבית מיד. כ) לכאורה צריך להיות: "אומרים לו", דהיינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה.

אֲבָל הַחֲנֻיּוֹת שֶׁל תַּגָּרִים [=סוחרים] **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין דָּרִין בָּהֶן אֶלָּא בַּיּוֹם - כְּיָוֹן שֶׁדָּר בָּהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם, חֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.**

ד. שָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁאָמַרְנוּ, צְרִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפוֹת זוֹ אַחַר זוֹ. חֲרֵי שֶׁהֶחְזִיק בְּשָׂדֶה, וְזָרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ[כא] שָׁנָה, וְזָרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ שָׁנָה - אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה שָׁנִים[כב], לֹא הֶחְזִיק.

כא) לא זרעה. כב) אפילו אם בסך הכל זרע אותה שלש שנים.

הָיָה דַּרְכָּם שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְהוֹבִיר[כג] - אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַצָּתָן זוֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, וּמְקַצָּתָן זוֹרְעִין שָׁנָה וּמוֹבִירִין שָׁנָה - חֲרֵי זֶה הֶחְזִיק; שֶׁחֲרֵי הוּא אוֹמֵר: 'לֹא הוֹבַרְתִּי אוֹתָהּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בְּשָׁנָה הַזְּרִיעָה'[כד].

כג) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. כד) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יבול מוגדל.

ה. שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהֶחְזִיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים - הָאֶחָד אֲכָלָהּ [-החזיק] **שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֲכָלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: 'כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָאִיתִי וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁהֶחְזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, מִפְּנֵי זֶה לֹא מִחִיתִי'**[כה].

כה) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים.

לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ אֵלּוּ הַשֻּׁתָּפִין שְׁטָר בֵּינֵיהֶן, שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה; שֶׁהַשְּׁטָר, קוֹל [-פרסום] **יֵשׁ לוֹ**[כו]**, וְהוֹאִיל וְלֹא מִחָה, אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעֶבֶד שֶׁהֶחְזִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם, וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - אִם כָּתְבוּ שְׁטָר בֵּינֵיהֶן, חֲרֵי הֶחְזִיקוּ.**

כו) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אֲכָלָהּ שָׁנָה זֶה הַמַּחְזִיק וּמְכָרָהּ, וַאֲכָלָהּ הַלּוֹקֵחַ שָׁנָה, וּמְכָרָהּ[כז] **לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי וַאֲכָלָהּ שָׁנָה - אִם מָכְרוּ זֶה לָזֶה בִּשְׂטָר, שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וַהֲרֵי זוֹ חֲזָקָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִחָה**[כח]**. וְאִם מָכְרוּ שֶׁלֹּא בִּשְׂטָר, אֵינָהּ חֲזָקָה, שֶׁהַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: 'כֵּיוָן שֶׁלֹּא עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הֶצְרַכְנוּ לְמָחוֹת'**[כט].

כז) הלוקח. כח) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. כט) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

ז. אֲכָלָהּ הָאָב שָׁנָה וְהַבֵּן[ל] **שְׁתַּיִם, הָאָב שְׁתַּיִם וְהַבֵּן שָׁנָה, אֲכָלָהּ הָאָב שָׁנָה וְהַבֵּן שָׁנָה וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה; וְהוּא, שֶׁלָּקַח בִּשְׂטָר**[לא]**.**

ל) שירש את אביו. לא) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

ח. אֲכָלָהּ בִּפְנֵי הָאָב שֶׁהָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתַּיִם[לב]**, אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שְׁתַּיִם וּבִפְנֵי הַבֵּן שָׁנָה, אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שָׁנָה וּבִפְנֵי בְּנוֹ שָׁנָה וּבִפְנֵי לוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה; וְהוּא**[לג]**, שֶׁמָּכַר הַבֵּן שָׂדֶה זוֹ בְּכְלַל שְׂדוֹתָיו**[לד] **- שֶׁהֲרֵי לֹא הִכִּיר** [-שם לב] **הַמַּחְזִיק שֶׁנִּמְכְּרָה**[לה]**, וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַר בִּשְׂטָרוֹ.**

לב) המחזיק את השדה אכל שנה בחייו של האבא, ושנתיים בחיי הבן היורש. לג) בתנאי. לד) כלומר, מכר את כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן (המוכר) מודה. לה) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך. לו) כשמכר את השדה לאחרים, גילה דעתו שזה שמחזיק בה – מחזיק שלא כדין.

ט. נָרָה[לז] **שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֲפִלּוּ כַּמָּה שָׁנִים - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנָה בָּהּ, אֵינָהּ חֲזָקָה. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ שְׁבִילֵי הַמַּיִם**[לח]**, וּפִתֵּחַ וְשִׁדֵּד**[לט] **בִּלְבַד - הוֹאִיל וְלֹא אָכַל פֵּרוֹת, אֵינָהּ חֲזָקָה.**

לז) חרשה. לח) להשקות את השדה. לט) פירר את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדדה).

י. זָרְעָהּ וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם, אֶלָּא זָרַע כּוֹר וְאָסַף כּוֹר - לֹא הֶחְזִיק, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה.

יא. אֲכָלָהּ שַׁחַת[מ]**, לֹא הֶחְזִיק**[מא]**; וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם דַּרְכָּן לִזְרֹעַ לְשַׁחַת, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִין**[מב]** - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.**

מ) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. מא) כי אפשר לומר שבעל השדה היה סבור, שהמחזיק מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קניתיה, ולכן לא מיחה. מב) במקום זה השחת ביוקר.

יב. אֲכָלָהּ • עֲרֵלָה[מג] **שְׁבִיעִית**[מד] **וְכִלְאַיִם**[מה] **- אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנָה בַּעֲבֵרָה, הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.**

השגת הראב"ד
אכלה . . חזקה א"א שבוש הוא ולא אמרו אלא שאכילת עצים שמה אכילה הואיל וליכא פירוי אחריני.

מג) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים – ערלה. מד) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם זכות יותר מאנשים אחרים. מה) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה.

יג. הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁהֶחְזִיק בּוֹ סֶלַע אוֹ חַלָּמִישׁ[מו] **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה - צָרִיךְ לֶהָנוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁטַח בּוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ הַבְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה; וְאִם לֹא נֶהֱנָה בּוֹ כָּל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ, לֹא הֶחְזִיק.**

מו) שדה שאינה ראויה כלל לזריעה.

יד. הָיָה מַעֲמִיד בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם[מז] מֵחֲצַר חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ מַעֲמִיד תַּנּוּר וְכִירַיִם וְרֵחַיִם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין שֶׁהֶעֱמִיד מֵחִיצָה[מח] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד - אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן עַל בַּעַל הֶחָצֵר וְאָמַר: 'אַתָּה נָתַתָּ לִי מָקוֹם זֶה', אוֹ 'מְכָרְתּוֹ לִי' - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

מז) ולא השתמש בכל החצר. מח) קיר או גדר שמבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר.

טו. שָׁדֶה שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת גָּדֵר, וּבָא זֶה שֶׁהֶחְזִיק בָּהּ, וְזָרַע חוּץ לַגָּדֵר, וְנֶהֱנָה בְּכָל הַמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר - אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: 'כֵּיוָן שֶׁרָאִינוּ שֶׁזּוֹרֵעַ בְּמָקוֹם מֻפְקָר, אָמַרְנוּ: כָּל מַה שֶּׁיִּזְרַע - חַיַּת הַשָּׂדֶה תֹּאכְלֶנּוּ; וּלְפִיכָךְ לֹא מִחִינוּ'. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרֵעַ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אֶלָּא רֶגֶל כָּל חַיָּה וְיַד כָּל אָדָם מְצוּיִין בּוֹ.

טז. אֲכָלָהּ כֻּלָּהּ חוּץ מִבֵּית רֹבַע[מט] - הֶחְזִיק בְּכֻלָּהּ, חוּץ מֵאוֹתוֹ בֵּית רֹבַע שֶׁלֹּא נֶהֱנָה בּוֹ; אֲפִלּוּ הָיָה מָקוֹם חֲלָמִישׁ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[נ] - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּרָאוּי לוֹ[נא], אֵין לוֹ בּוֹ חֲזָקָה[נב].

מט) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. נ) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. נא) ואינו ראוי לזריעה. נב) כגון לשטיחת פירות וכדומה.

יז. הֶחְזִיק אֶחָד בָּאִילָנוֹת וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן, וְאֶחָד הֶחְזִיק בַּקַּרְקַע וּזְרָעָה וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם טוֹעֵן 'שֶׁהַכֹּל שֶׁלִּי, וַאֲנִי לְקַחְתִּיו' - זֶה שֶׁהֶחְזִיק בָּאִילָנוֹת וַאֲכָלָם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, יֵשׁ לוֹ הָאִילָנוֹת וְקַרְקַע שֶׁצְּרִיכִין לוֹ[נג], וְהוּא כְּמִלֹּא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[נד] חוּצָה לְכָל אִילָן וְאִילָן[נה]; וְזֶה שֶׁהֶחְזִיק בַּקַּרְקַע, יֵשׁ לוֹ שְׁאָר הַקַּרְקַע.

נג) חלק הקרקע שצריך בשביל האילנות. נד) שטח המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. נה) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות.

יח. וְכֵן הָאוֹכֵל פֵּרוֹת אִילָן[נו] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטָעַן עַל בַּעַל הָאִילָן: 'אַתָּה מָכַרְתָּ לִי אִילָן זֶה וְקַרְקָעוֹ'[נז] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כְּעֵבִי הָאִילָן, עַד הַתְּהוֹם[נח].

נו) אפילו אילן אחד. נז) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. נח) ואם האילן יתייבש – יכול לטעת אילן אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שְׁדֵה אִילָן שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת בְּתוֹךְ [שטח] בֵּית שֶׁלֹּשׁ סְאִין[נט], וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[ס], וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הֶחְזִיק בַּכֹּל; וְהוּא[סא], שֶׁיִּהְיוּ הָעֲשָׂרָה שֶׁאָכַל מְפֻזָּרוֹת בְּכָל בֵּית הַשֶּׁלֹשׁ סְאִין[סב], וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת, וְלֹא אֲכָלָן - לֹא הֶחְזִיק אֶלָּא בְּמַה שֶּׁאָכַל[סג].

נט) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות). ס) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. סא) זה נאמר בתנאי. סב) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. סג) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו – לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה.

כ. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים[סד]? בְּשֶׁאָכַל הוּא מִקְצָת הַפֵּרוֹת, וּבָזוּ הָעָם שְׁאָר הַפֵּרוֹת[סה]. אֲבָל אִם הִנִּיחַ פֵּרוֹתֵיהֶן עֲלֵיהֶן - הוֹאִיל וְאָכַל אִילָן מִכָּאן וְאִילָן מִכָּאן מִכָּל הַשָּׂדֶה - הֶחְזִיק בְּכָל הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָסַף כָּל פֵּרוֹתֶיהָ.

השגת הראב"ד
במה . . עליהן א"א דעת אחרת היה לו כי ראה בגמ' והוא דבזו בזויי וסבר כי הוא לשון בזה ושלל וטעה כי הוא כמו בזעיה בזועי והוא לשון פזור שאכל שלשה מכאן ושלשה מכאן ומכאן הוציאו המפרשים זה הפזור שכתב הוא.

סד) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה. סה) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם.

~ יום שני כ"ז כסלו ~

פֶּרֶק יג

אנשים שאין להם חזקה בקרקע.

א. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקַּרְקַע בִּנְדָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוּהָ שָׁלֹשׁ שָׁנִים: הָאֲמָנִין[א], וְהָאֲרִיסִין[ב], וְהָאֲפִיטְרוֹפִין, וְהַשֻּׁתָּפִין, וְהָאִישׁ בִּנְכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה בִּנְכְסֵי בַּעְלָהּ, וּבֵן בִּנְכְסֵי אָבִיו, וְהָאָב בִּנְכְסֵי הַבֵּן[ג]; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ, אֵין

מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה, לְפִיכָךְ אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחוּ בָּהֶם הַבְּעָלִים, אֶלָּא תַּחְזֹר הַקַּרְקַע לַבְּעָלִים שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁזֹּאת הָאָרֶץ יְדוּעָה לָהֶן, וְיִשְׁבְּעוּ הֶסֵּת[ד] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְלֹא נָתְנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

א) בעלי מלאכה – שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. ב) חוכרי שדות, שעובדים ומעבדים את השדה על מנת לקבל חלק מהיבול. ג) להלן יבואר בפרטות דיניהם של כל המנויים כאן. ד) שלא מכר.

ב. וְכֵן רָאשֵׁי גָּלְיוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן[ה], וְהַגַּזְלָן, וְהַגּוֹי - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי זְרוֹעַ[ו]. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן טַעֲנָה[ז] כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָם; אֶלָּא תַּחְזֹר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַמַּחְזִיק בְּנִכְסֵיהֶן[ח], אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה.

ה) חכמים שהיו שולטים ומטילים אימה על הציבור. ו) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. ז) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא. ח) של חרש שוטה וקטן.

ג. כֵּיצַד אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקַּרְקַע בְּיָדָן? רְאוּבֵן שֶׁאָכַל שְׁמְעוֹן שְׁנֵי [-שנות] חֲזָקָה, וְהוּא טוֹעֵן שֶׁהָיָא לְקוּחָה בְּיָדוֹ, וְהֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁהָיָא יְדוּעָה לוֹ, וְכֵן הֵבִיא עֵדִים שֶׁרְאוּבֵן יָדוּעַ שֶׁהוּא שָׁתְפוֹ בָּהּ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מִחָה - תַּחְזֹר הַשָּׂדֶה לְשִׁמְעוֹן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָרָן[ט].

ט) לכל אלה שנמנו למעלה.

אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן הָיָה שֻׁתָּף אוֹ אָרִיס, אֶלָּא רְאוּבֵן הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: 'כֵּן, הָיָה שֻׁתָּפִי, וּמָכַר לִי' - הוֹאִיל וְאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיָכוֹל לוֹמַר 'לֹא הָיָה שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, כְּשְׁאָר כָּל אָדָם.

י) בטענת 'מיגו', מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך ויהיה נאמן, הוא נאמן גם לומר "אני שותף שלו, ומכר לי".

ד. הָאֲמָנִין כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בּוֹנִין בָּהּ אוֹ מְתַקְּנִין אוֹתָהּ שָׁנִים רַבּוֹת. יָרְדוּ מֵאֲמָנוּתָן[יא] - אִם אָכְלוּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מֵאֲמָנוּתָן, יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה.

יא) הפסיקו לעסוק באותה מלאכה.

ה. הָאֲרִיסִין כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָרִיס לְאָבִיו[יב] שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, אוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שֶׁבֵּינָן שֶׁהוּא אָרִיס שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת[יג], אֵין מְמַחִין הַבְּעָלִים בְּיָדוֹ[יד]. אֲבָל אִם זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ אָרִיס תְּחִלָּה[טו] - הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ, וְאוֹמְרִין לַבְּעָלִים: 'הֵיאַךְ אָכַל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ'?

יב) אריס קבוע במשך שנים רבות. יג) משפחות. יד) אין הבעלים מקפידים שיאכל את כל הפירות שלוש שנים, ואחר כך הם יאכלו שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. טו) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אָרִיס שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהוֹרִיד [-מינה] אֲרִיסִין מִתַּחַת יָדוֹ[טז], יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; שֶׁאֵין מוֹרִידִין אֲרִיסִין אֲחֵרִים[יז] לִנְכְסֵי אָדָם, וְהוּא שׁוֹתֵק. אֲבָל אִם חִלֵּק [מן היבול] לַאֲרִיסִין אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בָּהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה; שֶׁמָּא מְמַנֶּה עַל הָאֲרִיסִין עָשׂוּ אוֹתוֹ[יח]. וְאָרִיס שֶׁיָּרַד מֵאֲרִיסוּתּוֹ[יט], וַאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרַד - הֶחְזִיק[כ].

טז) כלומר, הוא מסר להם את כל האריסות, וסילק את ידיו מטיפול בשדה. יז) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. יח) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. יט) הפסיק מלהתעסק באריסות. כ) אפילו כשקיבל את השדה באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. הָאֶפִּיטְרוֹפִּין כֵּיצַד? בֵּין שֶׁהָיוּ אֶפִּיטְרוֹפִּין עַל שָׂדֶה זוֹ בֵּין עַל שָׂאָר נְכָסִים, בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָם בֵּית דִּין[כא] בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָם אֲבִי יְתוֹמִים[כב] וְגָדְלוּ הַיְתוֹמִים וְהִנִּיחוּ אוֹתָם[כג], בֵּין שֶׁמִּנָּה אָדָם אֶפִּיטְרוֹפִּין עַל הוֹצָאָתוֹ וְהַכְנָסָתוֹ - הוֹאִיל וְהֵן מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּרְשׁוּת, אֵין לָהֶן חֲזָקָה. עָבְרוּ הָאֶפִּיטְרוֹפִּין מִמְּנוּיָן, וְאָכְלוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

כא) על נכסי יתומים. כב) כל שכן הוא שמינוהו בית דין. כג) השאירו את הנכסים בידי האפוטרופוס.

הפניות לשיחות קודש

הלכה ז: בעבודת ה' – רשימת שנים אוחזין, יין מלכות סקע"ט.

ח. הַשִּׁתָּפִין כֵּיצַד? אִם הָיָה שִׁתָּף בְּשָׂדֶה זוֹ, וְאֵין בָּהּ דִּין חֶלְקָה[כג] - אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֶת כֻּלָּהּ הָאֶחָד מֵהֶם כַּמָּה שָׁנִים, חֲבֵרוֹ הֵיא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם[כד]. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֶלְקָה, וַאֲכָלָהּ הָאֶחָד כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; שֶׁחֲבֵרוֹ אוֹמֵרִין לְשֻׁתָּפוֹ: 'אִם בֶּאֱמֶת שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, הֵיאַךְ אָכַל אֶת כֻּלָּהּ, וְאַתָּה שׁוֹתֵק, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ בְּכָל שָׁלֹשׁ שָׁנִים'?

כד) שדה קטנה, שאם יחלקו אותה, לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל. כה) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיבול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים.

וְכֵן הָאִישׁ שֶׁאָכַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין לוֹ פֵּרוֹת בִּנְכָסֶיהָ[כו], וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה[כז], וְאַחַר כָּךְ אָכַל וּבָנָה וְהָרַס, וְעָשָׂה כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה[כח]; וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת נִכְסֵי בַּעֲלָהּ, וְנִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן כְּחֶפְצָהּ כַּמָּה שָׁנִים - אַף עַל פִּי שֶׁיִּחֵד לָהּ שָׂדֶה בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וְאָכְלָה שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת[כט] - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[ל].

כו) כשלא התנה כך ודאי שאין לו חזקה שהקרקע שלו, שהרי יש רשות לבעל לאכול מפירות נכסי האשה מן הדין, ואם כן אכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. כז) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל. ואם כן, כאשר הבעל אוכל את הפירות, הייתה האישה צריכה למחות, ואם לא מחתה סימן שהוא החזיק בה. כח) בכל זאת אין לו חזקה, משום שהאישה יכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי. כט) במקרה זה שהבעל מקצה לאשתו לאכול פירות משדה מסויימת, והיא אוכלת משדה אחרת, אולי תהיה לה חזקה בשדה. ל) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר ממה שקצב לה.

וְכֵן הַבֵּן שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָבִיו, וְנֶחְשָׁב בְּכְלַל בְּנֵי בֵּיתוֹ - אִם אָכַל נִכְסֵי אָבִיו שְׁנֵי חֲזָקָה, וְכֵן הָאָב שֶׁאָכַל נִכְסֵי בֵּן זֶה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[לא].

לא) שאין דרכם להקפיד זה על זה.

ט. וּבֵן שֶׁפֵּרֵשׁ מֵאָבִיו[לב], וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲפִלּוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין - חֲבֵרִי הֵם כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.

לב) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו.

י. רָאשֵׁי גָּלְיוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי חֲכָמִים - לְפִי שֶׁהָיָה בְּיָדָן כֹּחַ לִרְדּוֹת [-להנהיג בכח] אֶת הָעָם, אֵין אֲכִילָתָם רְאָיָה; וְכֵן אַחַר שֶׁהֶחֱזִיק בִּנְכָסֵיהֶם - אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל כַּמָּה שָׁנִים, אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. לְפִי שֶׁאֵינָם

~ נקודות משיחות קודש ~

"וּבֵן שֶׁפֵּרֵשׁ מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה . . חֲבֵרִי הֵם כִּשְׁאָר כָּל אָדָם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. אבל במשמעותו הרוחנית, צריך להבין הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' . . וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואיך מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה".

וההסבר בזה: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כבר דאשתדל בתר אבוי ואימי' דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמתי' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה". ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו היינו, שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו, ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק כש"פירש" או "נתגרשה".

דוגמא לדבר – לימוד התורה שאף שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע לעבודת התפלה - "אשה ובעלה" שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

יין מלכות ספר משפטים סימן יז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

הפניות לשיחות קודש

הלכה ט: בעבודת האדם לקונו – יין מלכות סק"פ.

מְמַחִין, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן תִּקָּפָה - כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ, מְסַלְקִין זֶה מִמֶּנָּה; אֲבָל נִשְׁבָּעִין הֵסֵת, שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְלֹא נָתְנוּ. וְאִם הֵן הֶחְזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מָכַר - נִשְׁבָּע הֵסֵת שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶן.

יא. הַגַּזְלָן כֵּיצַד? מִי שֶׁהֶחְזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, אוֹ מִי שֶׁהֶחְזִיקוּ שֵׁהֵן הוֹרְגִין נְפָשׁוֹת עַל עִסְקֵי מָמוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים - לֹא הֶחְזִיק, וְתַחְזֹר הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים.

פֶּרֶק יד

פירוט דיני אנשים שאינם מחזיקים בקרקע.

א. כָּל אֵלּוּ שֶׁאֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[א] - אִם הֵבִיאוּ עֵדִים שֶׁמָּכְרוּ לָהֶן הַבְּעָלִים שָׂדֶה זוֹ, אוֹ נָתְנוּהָ לָהֶם בְּמַתָּנָה - רְאָיָתָם רְאָיָה[ב]; חוּץ מִן הַגַּזְלָן[ג], וְהַבַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[ד]. בְּאֵיזֶה נְכָסִים אָמְרוּ[ה]? בִּנְכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[ו], אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[ז], וּבְשָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[ח], וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מְשֻׁלּוֹ[ט]. אֲבָל בִּנְכְסֵי מְלוֹג[י] - יֵשׁ לוֹ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[יא].

א) שנמנו בפרק הקודם. ב) ומעמידים את השדה בידם, אף־על־פי שלא אכלו שלש שנים. ג) יבואר בהלכה הבאה. ד) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו את הנכסים – מוציאים מידם. ה) שאין ראיית הבעל ראיה. ו) נכסים שהאישה הכניסה לבעלה בנדוניה, והבעל קיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח בנכסים) – הרווח יהיה שלו. ז) שדה שהוא ייחד לה, שמשם תגבה את הכתובה. ח) שדה שהוא כתב בכתובה, שמשם תגבה את עיקר הכתובה. ט) שדה שמשם תגבה את תוספת הכתובת שהוא הוסיף לה. ובכל השדות האלה, גם אם הבעל מביא ראיה שהיא מכר לו את השדות האלה, אין הראייה נחשבת, ונותנים את השדה לאישה – מפני שהיא יכולה לטעון שכדי שלא יהיה איבה בביתם, היא הוכרחה למכור לו את השדה. י) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, והבעל לא קיבל עליו אחריות בנוגע להם – והוא רק רשאי לאכול את פירותיהם. יא) וטעם ההבדל הוא כך: נכסי צאן ברזל שייכים לגמרי לבעל, והאישה זכאית לקבלם בחזרה רק אם תתגרש. לכן, אם תסרב למכור לו אותם בזמן הנישואין, עלול הבעל לומר לה: "הסיבה שאינך רוצה למכור היא מפני שאת מתכננת להתגרש" – דבר שעלול להביא לאיבה ולשנאה ביניהם. משום כך, אין לה ברירה אלא להסכים למכירה. לעומת זאת, בנכסי מלוג – גוף הנכסים נשאר שלה גם לאחר הנישואין. לכן, אם היא מסרבת למכור לבעלה, אין הוא חושש שמא הדבר נובע ממחשבות על גירושין, שהרי הנכסים ממילא שלה. ואם בכל זאת מכרה לו – הרי זו ראיה שמכרה בלב שלם, ולכן אם הבעל מציג ראיה, אנו מעמידים אותו בקרקע.

ב. כֵּיצַד הַגַּזְלָן אֵין לוֹ רְאָיָה? כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ[יב] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדָה הַבַּעַל בִּפְנֵי עֵדִים, שֶׁמָּכַר לוֹ שָׂדֶה זוֹ וְלָקַח דָּמִים[יג], וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: 'לֹא מָכַרְנוּ, אֶלָּא מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הוֹדִינוּ לוֹ' - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ כְּלוּם[יד]. וְאִם הֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם מָנָה לוֹ [הגזלן ושילם] כָּךְ וְכָךְ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיַּד הַגַּזְלָן[טו], וּמַחְזִירִין לוֹ הַבְּעָלִים אֶת הַדָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

יב) כמבואר בפרק הקודם. יג) כלומר, הודה שלקח דמים. יד) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. טו) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה – אין מכירתו מכירה.

ג. בֶּן הָאָמָן וּבֶן הָאָרִיס וּבֶן הָאֲפִיטְרוֹפּוֹס שֶׁאָכְלוּ שָׂדֶה זוֹ שְׁנֵי [שנות] חֲזָקָה - אִם טָעֲנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מָכְרוּ לָהֶם אוֹ נָתְנוּ לָהֶם, יֵשׁ לָהֶם חֲזָקָה; וְאִם טָעֲנוּ שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה לָהֶם מֵאֲבוֹתֵיהֶם שֶׁאָכְלוּהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, אֵין לָהֶם חֲזָקָה. וְאִם הֵבִיאוּ עֵדִים שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לַאֲבִיהֶם שֶׁמָּכְרוּהָ לָהֶן, אוֹ נָתְנוּהָ לָהֶן - מַעֲמִידִין אֶת הַשָּׂדֶה בְּיָדָם.

ד. בֶּן הַגַּזְלָן[טז] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לְאָבִיו, אֵינָהּ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[יז]. אֲבָל בֶּן בֶּן הַגַּזְלָן - אִם בָּא בְּטַעֲנַת אָבִיו, יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה[יח]; בָּא בְּטַעֲנַת אֲבִי אָבִיו[יט], אֵין לוֹ חֲזָקָה.

טז) מדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתיה ממך – נאמן, כמו בן אריס. יז) בהלכה ב. יח) שהרי אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. יט) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

השגת הראב"ד
הגוי . . הגוי א"א יש כאן שבוש ואומר אני שאם מכרה לישראל שישבע היסת אע"פ שבא מחמת העכו"ם.

ה. הַגּוֹי • - אִם אָכַל כַּמָּה שָׁנִים[כ], אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[כא]; וְאִם לֹא הֵבִיא שְׁטָר - תַּחְזֹר הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים[כב] בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ שְׁבוּעַת הֵסֵת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הַגּוֹי[כג] - הֲרֵי הוּא כְּגוֹי[כד], וְאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[כה].

כ) וטוען: קניתי השדה מבעליה. כא) שסתם גוי הוא אלים, והישראל מפחד למחות. כב) אבל שטר מועיל. כג) וטוען: קניתיה מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי

שקנאה ממך. כד) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. כה) אפילו אכלה הישראל שלש שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה — משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיעה השדה לידי הגוי.

ו. טָעַן זֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי הַבָּא מֵחֲמַת הַגּוֹי וְאָמַר: ׳בְּפָנַי לְקָחָהּ הַגּוֹי שֶׁמְּכָרָהּ לִי מִזֶּה הַיִּשְׂרָאֵל הַמְעַרְעֵר עָלַי׳ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת עַל כָּךְ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר ׳אֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִמְּךָ, וַהֲרֵי אֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה׳ - יָכוֹל לוֹמַר ׳מִפְּלוֹנִי לְקַחְתִּיהָ, שֶׁבְּפָנַי לְקָחָהּ מִמְּךָ׳.

ז. אֵין • מַחְזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן, וַאֲפִלּוּ הִגְדִּיל[כו]. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא קָטָן שָׁנָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְטָעַן: ׳אַתָּה מָכַרְתָּ לִי׳, ׳אַתָּה נָתַתָּ לִי׳ - אֵין זֶה כְּלוּם; עַד שֶׁיֹּאכַל אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת אַחַר שֶׁהִגְדִּיל.

השגת הראב"ד
אין . . שהגדיל א"א אינו כן אלא אפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל אינה חזקה וכן נראה מן הגמרא.

כו) אם באמצע שנות החזקה הקטן גדל.

ח. מִי • שֶׁהֶחְזִיק בְּנִכְסֵי קָטָן שָׁנִים רַבּוֹת, וְטָעַן וְאָמַר: ׳מַשְׁכּוֹנָה [-משכון] הֵם בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹב עֲלֵיהֶם [-שהם חייבים] כָּךְ וְכָךְ׳ - הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: ׳לְקוּחִים הֵם בְּיָדִי׳[כז] - נֶאֱמָן; שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מֻחְזֶקֶת שֶׁהִיא לְאָבִיו שֶׁל זֶה[כח]; וַהֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשְּׂכָרָהּ[כט] מַה שֶּׁטָּעַן, וְתַחְזֹר לַיְתוֹמִים.

השגת הראב"ד
מי . . ליתומים א"א נראה מדבריו דמעשה דרבה בר שרשום מוקי לה בשאינה ידועה שהיתה של אביה ואם כן למה ליה למימר מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידו לימא דאי בעי אמר דידי היא ועוד משום קלא מבטלין מגו וחזקה דממונא ואיהו הוה מוחזק ואבוהון דיתמי לא הוה מוחזק אלא ודאי בחזקת אבוהון הות מיהו כיון דאכלה שני חזקה בחיי אבוהון בלא מחאה איכא מגו ואי לאו קלא הוה מהימן במגו והשתא דאיכא קלא לא אמרינן ומוקמי ארעא בחזקת אבהתא והאי דינא דקושטא.

כז) מאביו. כח) נתבאר לעיל (פרק יא הלכה א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. כט) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש.

אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שֶׁל יְתוֹמִים[ל] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵין מַחְזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן[לא]; וְתַחְזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל לַיְתוֹמִים עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ, וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶם דִּין[לב].

ל) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. לא) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה. לב) יזמינם לבית־דין ויתבע את כל חובו.

ט. אֲכָלָהּ • שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן[לג] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר ׳לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן׳ - נֶאֱמָן לוֹמַר ׳חוֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְאֶגְבֶּה אוֹתוֹ מִן הַפֵּרוֹת׳[לד]; וְגוֹבֵהוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר ׳שֶׁלִּי הִיא׳.

השגת הראב"ד
אכלה . . היא א"א נראה מדבריו אפילו יצא עליו קול שהיא של יתומים וזהו טעות גדולה דאיהי היא ועוד אני אומר שלא יועיל מגו לגבות לכתחלה בלא שבועה מידי דהוה אנשבע על המשכון שאמרו הגאונים שהוא נשבע ונוטל ורבה בר שרשום דקא בעי למפטר נפשיה משבועה אחר אכילה קאמר בין תבין.

לג) וטוען: משכון הם בידי. לד) אפילו אם יצא קול.

י. בּוֹרֵחַ שֶׁבָּרַח מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[לה], כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ אוֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ - אֵין מַחְזִיקִין בִּנְכָסָיו. אֲפִלּוּ אָכַל הַמַּחְזִיק כַּמָּה שָׁנִים, וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה; וְאֵין אוֹמְרִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה, ׳לָמָּה לֹא מִחִיתָ׳, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת מָמוֹן, הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[לו]; וְאִם לֹא מִחָה, מַחְזִיקִין בִּנְכָסָיו.

לה) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על־ידי מחאתו יוודע למלך מקום מחבואו. לו) כשחייו אינם בסכנה — אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע.

יא. מַחְזִיקִין בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ מִקְצָת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל, וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: ׳מְכַרְתָּהּ לִי אַתְּ וּבַעֲלֵךְ׳ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר ׳מִמֵּךְ לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בַּעֲלֵךְ׳; שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְלֹא מִחָת בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ כַּמָּה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה[לז].

לז) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא רק לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש.

יב. כָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה, אֵינָהּ חֲזָקָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים, וּבָא הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: ׳מֵאַיִן לְךָ שָׂדֶה זוֹ? שֶׁלִּי הִיא׳! הֱשִׁיבוֹ וְאָמַר לוֹ: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא אָמַר לִי אָדָם, יָרַדְתִּי לְתוֹכָהּ׳ - אֵין זוֹ חֲזָקָה; שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן שֶׁלְּקָחָהּ, וְלֹא שֶׁנִּתְּנָה לוֹ, וְלֹא שֶׁיְּרָשָׁהּ.

אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן[לח], אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ,

עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמַּעֲרֵעַר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. הֵבִיא עֵדִים - תַּחְזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְאֵין פּוֹתְחִין[לט] לָזֶה הַמַּחְזִיק תְּחִלָּה; וְאֵין אוֹמְרִין לוֹ, 'שֶׁמָּא שְׁטָר הָיָה לְךָ וְאָבַד', עַד שֶׁיִּטְעֹן הוּא מֵעַצְמוֹ. וְאִם לֹא טָעַן, יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל.

לח) קניתיה ממך או נתונה לי. לט) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו — אין בית־דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיודיע שקנה או קיבל במתנה.

וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מֵחֲמַת שֵׁשׁ שְׁטָר [מכירה] בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בָּטֵל[מ] - בָּטְלָה הַחֲזָקָה, וְתַחְזֹר הַשָּׂדֶה עִם כָּל הַפֵּרוֹת לַבְּעָלִים.

מ) מאיזו סיבה שהיא.

יג. הַבָּא [לקרקע] מֵחֲמַת יְרֻשָּׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בְּשָׂדֶה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד; וְכֵיוָן שֶׁאָכְלָה הוּא שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵחֲמַת אָבִיו, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ.
אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר בָּהּ אָבִיו כְּלָל - תַּחְזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת, לַמְעַרְעֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קַרְקַע זוֹ לַאֲבוֹתָיו. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו[מא] - אֵינָהּ כְּלוּם, שֶׁמָּא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קְנָיָהּ; אֶלָּא צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר בָּהּ אָבִיו, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד.

מא) ראו את אביו מסייר באותה שדה.

יד. הֲרֵי שֶׁאָכַל שָׁדֶה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וּבָא הַמַּעֲרֵעַר וְאָמַר לוֹ: 'מַה לְּךָ וּלְשָׂדֶה זוֹ'? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיְתָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָהּ לִי וְהוּא לְקָחָהּ מִמְּךָ'[מב], וְאָמַר לוֹ הַמַּעֲרֵעַר: 'פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָר לְךָ, גַּזְלָן הוּא' - הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, וְשָׁלֹא לְקָחָהּ מִמֶּנּוּ, תַּחְזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת[מג] לַמְעַרְעֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מב) המוכר אמר לי כך. מג) שאכל המחזיק.

הֵבִיא זֶה הַמַּחְזִיק עֵדִים שֶׁפְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ דָּר בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'בְּפָנַי לְקָחָהּ מִמְּךָ, וַאֲחַר כָּךְ מְכָרָהּ לִי' - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ[מד]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה עִם[מה] חֶזְקָתוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - טָעַן וְאָמַר 'מִמְּךָ לְקָחְתִּיהָ'[מו], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה[מז].

מד) הודאת הלוקח היא כמאה עדים — וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. מה) כמו בדין שבהלכה יג, שמחזיק מחמת ירושה. מו) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. מז) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף־על־פי שאין למערער עדים שהיא שלו.

פֶּרֶק טו

המשך דיני חזקה בקרקע.

א. מִי שֶׁעָרְעַר עַל הַשָּׂדֶה[א], וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ [ששלו היתה], וְהֵבִיא זֶה שֶׁפִּתּוֹכָהּ שְׁטָר שֶׁלָּקְחָהּ [–קנאה] מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכָלָהּ [החזיק] שְׁנֵי [שנות] חֲזָקָה - אוֹמְרִין לוֹ בַּתְּחִלָּה: 'קַיֵּם שְׁטָרְךָ'[ב]; אִם נִתְקַיֵּם - הֲרֵי מוּטָב, וְיִדּוֹן בַּשְּׁטָר[ג]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ[ד] - סוֹמְכִין עַל עֵדֵי הַחֲזָקָה, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁלְּקָחָהּ.

א) שנמצאה בידו של אחר. ב) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתימות עדיו נתקיימו בבית־דין. ג) ואינו צריך להביא עדי חזקה. ד) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם.

ב. עֵדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהֵעִיד אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן שֶׁאָכָלָהּ חֲמִשִּׁים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד שֶׁאָכָלָהּ שִׁעוּרִים - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁאֵין הָעֵד מְדַקְדֵּק בָּזֶה[ה]. הֵעִיד הָאֶחָד שֶׁאָכָלָהּ זֶה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי מֵעִיד שֶׁאָכָלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[ו]; שֶׁמַּשָּׁנָה שֶׁמֵּעִיד בָּהּ זֶה, לֹא הֵעִיד בָּהּ זֶה[ז]; וְתַחְזֹר הַקַּרְקַע וְהַפֵּרוֹת.

ה) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. ו) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (כפי שביאר הרמב"ם לעיל פרק יב הלכה ד). ז) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד.

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: ביאור ההלכות הבאות ברוחניות הענינים — יין מלכות סקפ"א.

ג. מִי שֶׁיָּרַד לִשְׂדֵה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קָרוֹב מִמֶּנּוּ, וְרָאוּי לְיָרְשָׁהּ - בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֵדִים, בֵּין שֶׁהוֹדָה לוֹ זֶה שֶׁיָּרַד תְּחִלָּה - חַיָּב לְהַחְזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכָל.

ד. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי' וְזֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי', וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאָיָה, אוֹ שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מֵהֶן עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, אוֹ שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם עֵדִים שֶׁאָכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשָּׁנִים שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ הֵן הַשָּׁנִים עַצְמָן שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ[ח] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ[ט]; וְיִהְיֶה הָאַחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ, וְעָלָיו הָרְאָיָה. וְאִם בָּא שְׁלִישִׁי, וְתָקַף עָלֶיהָ[י] וְיָרַד לְתוֹכָהּ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[יא].

ח) שאם לא העידו על אותן שנים – ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. ט) הדין "כל דאלים גבר", ומי שמשתלט על השדה – היא שלו. י) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. יא) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים.

ה. הֵבִיא הָאֶחָד עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְשֶׁאָכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהֵבִיא הַשֵּׁנִי עֵדִים שֶׁאָכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצֵאת עֵדוּת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מַכְחֶשֶׁת; מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵעִידוּ לוֹ עֵדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ[יב].

יב) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות.

חָזַר הַשֵּׁנִי וְהֵבִיא גַּם הוּא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי נִמְצֵאת גַּם עֵדוּת זוֹ מַכְחֶשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין, וּמְסַלְּקִין מִמֶּנָּה אֶת הָרִאשׁוֹן, וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בֵּין שְׁנֵיהֶם[יג]; וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר, יֵרֵד בָּהּ.

יג) המדובר כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית־דין, ובית־הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית־הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר־כך הביא השני עדי אבות – מחזירים את השדה לידו. וכל־שכן אם הראשון היה מוחזק בה – שאין מסלקים אותו.

ו. זֶה אוֹמֵר 'שֶׁל אֲבוֹתַי'[יד] וְזֶה אוֹמֵר 'שֶׁל אֲבוֹתַי', זֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - תַּחְזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיַחְזִיר זֶה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן עָלָיו כְּלוּם[טו], וְאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים, אֵינָהּ כְּלוּם.

יד) והוכחשה טענת השנים. טו) טענתו "של אבותי" הוכחשה על־ידי עדים, אם כן יש כאן חזקה ללא טענה, כי לא ביאר כיצד השדההגיעה לידו.

חָזַר זֶה הַמַּחְזִיק וְאָמַר: 'כֵּן, שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הָיְתָה, וַאֲתָּה מְכַרְתָּהּ לִי, וְזֶה שֶׁטָּעַנְתִּי תְּחִלָּה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתַי, כְּלוֹמַר שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלֶיהָ, וַהֲרֵי הִיא שֶׁלִּי כְּשֶׁל אֲבוֹתַי', אוֹ שֶׁאָמַר: 'כֵּן שֶׁל אֲבוֹתַי, שֶׁלְּקָחוּהָ מֵאֲבוֹתֶיךָ'[טז] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה נְכוֹנָה, שֶׁהֲרֵי נָתַן אֲמָתְלָא[יז] לִדְבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים; וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאִם כְּשֶׁטָּעַן בַּתְּחִלָּה אָמַר לוֹ: 'שֶׁל אֲבוֹתַי, וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ הָאַחֲרֶת[יח]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. יז) ביאר למה טען כך, ולא התכוון לשקר. יח) משום שאין לו אמתלא לבאר את טענתו הראשונה.

ז. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ שָׂדֶה, בָּא שִׁמְעוֹן וְעָרַר עָלָיו, וְאָמַר רְאוּבֵן: 'שָׂדֶה זוֹ מִלְּוֵי קְנִיתִיהָ, וְאָכַלְתִּי אוֹתָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה', אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: 'וַהֲלֹא שְׁטָר זֶה מְקֻיָּם בְּיָדִי, שֶׁאֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִלְּוֵי מֵהַיּוֹם אַרְבַּע שָׁנִים'[יט], חָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר: 'וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בִּלְבַד [עברו] מִשֶּׁקְּנִיתִיהָ? ! שָׁנִים רַבּוֹת יֵשׁ לִי מִשֶּׁלְּקַחְתִּיהָ, וַאֲנִי קִדַּמְתִּיךָ' - הֲרֵי טַעֲנַת רְאוּבֵן טַעֲנָה; שֶׁאָדָם קוֹרֵא לְשָׁנִים רַבּוֹת שְׁנֵי חֲזָקָה.

יט) לפני ארבע שנים.

לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁאָכָלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה קֹדֶם שֶׁלְּקָחָהּ שִׁמְעוֹן - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם אָכָלָהּ פָּחוֹת מִשֶּׁבַע שָׁנִים[כ] - תַּחְזֹר לְשִׁמְעוֹן; שֶׁאֵין לְךָ מְחָאָה מְלוֹי גְּדוֹלָה מִזּוֹ[כא], שֶׁהֲרֵי מְכָרָהּ קֹדֶם שֶׁהַחְזִיק רְאוּבֵן.

כ) ואם־כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. כא) מהמכירה לאחרים.

ח. זֶה אוֹמֵר 'שֶׁל אֲבוֹתַי' וְהֵבִיא עֵדִים, וְזֶה אוֹמֵר 'שֶׁל אֲבוֹתַי' וְאֵין לוֹ עֵדִים - תַּחְזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים; וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁאָכָלָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁאָכַל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר שֶׁמְּחֻמֶּרֶת אֲבוֹתָיו אָכַל; שֶׁהֲרֵי לֹא

שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטּוֹעֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הֵבִיא הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן ׳מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ, וַהֲרֵי שְׁטָרִי׳, וְהוֹצִיא שְׁטָר מְקֻיָּם, טָעַן הַמְעַרְעֵר שֶׁהוּא מְזֻיָּף, וְהוֹדָה בַּעַל הַשְּׁטָר וְאָמַר: ׳כֵּן הוּא[כב], אֲבָל הָיָה לִי שְׁטָר כָּשֵׁר וְאָבַד, וְלָקַחְתִּי זֶה בְּיָדִי כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו שֶׁיּוֹדֶה שֶׁמָּכַר לִי בֶּאֱמֶת׳ - הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה הָיָה עוֹמֵד בִּשְׁטָרוֹ[כג], שֶׁהֲרֵי מְקֻיָּם הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[כד], וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.

כב) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. כג) הוא היה ממשיך להסתמך על השטר. כד) בטענת ׳מיגו׳, שהיה יכול לטעון שהשטר אינו מזוייף והיא נאמן, אם כן גם עכשיו יהיה נאמן.

י. הֵבִיא הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: ׳מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ, וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה׳, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, טָעַן הַמְעַרְעֵר וְאָמַר: ׳הֵיאַךְ תִּטְעֹן שֶׁלְּקַחְתָּהּ מִמֶּנִּי הַיּוֹם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא הָיִיתִי בַּמְּדִינָה׳ - מַצְרִיכִין זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי שֶׁמְּעַרְעֵר הָיָה עִמּוֹ בַּמְּדִינָה בִּזְמַן זֶה שֶׁטּוֹעֵן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בּוֹ, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא, מְסַלְּקִין אוֹתוֹ.

יא. מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְאָבְדָה דֶּרֶךְ שָׂדֵהוּ[כה], בֵּין שֶׁהָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אוֹתוֹ לְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים[כו], בֵּין שֶׁהָיוּ הָאַרְבָּעָה קָנוּ מֵאֶחָד[כז] - הֲרֵי כֹּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹחֵהוּ וְאוֹמֵר לוֹ: ׳שֶׁמָּא דֶּרֶךְ שֶׁלְּךָ עַל חֲבֵרִי הִיא׳; לְפִיכָךְ, יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנֶה[כח], אוֹ יִפְרַח בָּאֲוִיר[כט].

כה) הוא אינו מצליח לזהות היכן הייתה הדרך שמובילה לשדה שלו, ואחד מהשכנים שמקיפים את השדה שלו, החזיק בדרך הזאת. כו) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. כז) ארבעה אנשים קנו מאדם אחד את ארבעת השדות המקיפות. כח) יקנה מהם דרך בכל מחיר שידרשו ממנו. כט) ביטוי שיצטרך לקפוץ באוויר ולהיכנס לתוך השדה שלו, מבלי לעבור בשדות שלהם.

וְכֵן אִם הָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת לְאִישׁ אֶחָד שֶׁקָּנָה אוֹתָן מֵאַרְבָּעָה[ל] - אֵין לוֹ עָלָיו דֶּרֶךְ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: ׳עַתָּה אִם אַחְזִיר לְכָל אֶחָד שְׁטָרוֹ, אֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲבֹר עַל [אף] אֶחָד מֵהֶן, וַאֲנִי קָנִיתִי מִכָּל אֶחָד מֵהֶן כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ׳[לא].

ל) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. לא) טוען רוכש השדות: אם אני אבטל את הקניין, ואחזיר את השדות לבעלים שלהם – עדיין לא יהיה לך דרך, כי כל אחד ידחה אותך ויאמר שהדרך שלך נמצא בשדה של השני. אם כן, כאשר אני קניתי את השדות שלהם, אני קניתי גם את כל הטיעונים שהם יכולים לטעון.

אֲבָל אִם הָיָה בַּעַל אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁלָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף [-תמיד] - הֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: ׳מִכָּל מָקוֹם דַּרְכִּי עָלֶיךָ׳ [-בתוך שדך]; וְיֵלֵךְ לוֹ בַּקְּצָרָה, בְּאֵי זוֹ שָׂדֶה שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הַשָּׂדוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ, וְאָמַר ׳זוֹ הִיא דַּרְכִּי׳[לב] - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[לג], אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה.

לב) אני מכיר אותה. לג) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת.

~ יום שלישי כ"ח כסלו ~

פֶּרֶק טז

המשך דיני חזקה בקרקע; איסור לטעון טענת שקר כדי להוציא ממון שחייבים לו.

א. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן, וְהָיָה לֵוִי מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר, וּבָא לֵוִי לְעַרְעֵר עַל הַשָּׂדֶה, וְלִטְעֹן שֶׁרְאוּבֵן גָּזַל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל רְאָיוֹת שֶׁיָּבִיא עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה, וַהֲרֵי אִבֵּד כָּל זְכוּתוֹ; שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: ׳הֵיאַךְ תָּעִיד עַל הַמֶּכֶר, וְתַחְזֹר וּתְעַרְעֵר׳?

וְכֵן אִם הֵעִיד לֵוִי בִּשְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ: ׳הַשָּׂדֶה הַפְּלוֹנִית שֶׁל רְאוּבֵן מִצַּד מִזְרָח׳, אוֹ ׳מַעֲרָב׳ - הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִימָן לְאַחֵר, וְהֵעִיד בַּשְּׁטָר - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר; שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: ׳הֵיאַךְ תָּעִיד בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהַשָּׂדֶה הַזֹּאת מִצַּד פְּלוֹנִי, וְתַחְזֹר וּתְעַרְעֵר עָלֶיהָ׳?

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: ביאור ההלכה בעבודת ה' – יין מלכות סקפ"ב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"רְאוּבֵן שִׁמְכֹר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן, וְהָיָה לֵוִי מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לטעון שראובן גזל השדה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו ששדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו. החידוש שבדין השני שכיון ועדותו של לוי הסותרת את ערעורו, אינה תוכנו העיקרי של השטר, גם באופן זה "איבד כל זכותו ואינו יכול לחזור ולערער".

ויש לבאר שתי ההלכות על פי פנימיות הענינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראיה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל פי זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שענינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף. וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראיה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה.

בנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שענין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה הפסק: "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור הענין למעלה: מוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מאן דהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו'" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על ידי עבודתם במסירות נפש במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

"יין מלכות" ספר משפטים סימן יח מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. טָעַן הָעֵד וְאָמַר: 'תֻּלֵּם' [-שורה] אֶחָד הוּא שֶׁעָשִׂיתִי סִימָן וְלֹא כָּל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ הַתֻּלֵּם הַסָּמוּךְ לַמְּצָר בִּלְבַד, הוּא שֶׁל רְאוּבֵן - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַתא; וְיֵשׁ לוֹ לְעוֹרֵר עַל כָּל הַשָּׂדֶה, חוּץ מֵאוֹתוֹ הַתֻּלֵּם.

א) המתקבלת על הדעת.

אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים, אֶלָּא בְּאֶחָד מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר שֶׁבָּא לְעַרְעֵר. אֲבָל הַדַּיָּן שֶׁקִּיֵּם [-אישר] הַשְּׁטָרב - יֵשׁ לוֹ לְעַרְעֵר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְטָעֵן וְלוֹמַר: 'לֹא יָדַעְתִּי מֶה הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר'; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַדַּיָּנִין לְקַיֵּם הַשְּׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָרָאוּהוּג. אֲבָל הָעֵדִים - אֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר, אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ כֻּלּוֹ וְדִקְדְּקוּ בּוֹד.

ב) שאישר את חתימת העדים. ג) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזוייפות. ד) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בָּא שִׁמְעוֹן, וְנִמְלַךְ בְּלֵוִי וְאָמַר לוֹ: 'הֲרֵינִי קוֹנֶה שָׂדֶה פְּלוֹנִית מֵרְאוּבֵן, וּבַעֲצָתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ'? וְאָמַר לוֹ לֵוִי: 'לֵךְ וּקְנֵה, טוֹבָה הִיא' - יֵשׁ לְלֵוִי [רשות] לְעַרְעֵר עָלֶיהָ, וְלֹא אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ לוֹ לוֹמַר: 'רְצוֹנִי הָיָה שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יַד רְאוּבֵן שֶׁהוּא אַלָּם [-אלים], כְּדֵי שֶׁאֶתְבָּעֶנָּה בַּדִּין וְאֶקַּח שָׂדִי'.

ד. רְאוּבֵן שֶׁעֵרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה שָׁח, אֶלָּא שָׂדֶה זוֹ מִלֵּוִי לְקַחְתִּיהָה, וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה' - אָמַר לוֹ רְאוּבֵן: 'וַהֲלֹא יֵשׁ לִי עֵדִים, שֶׁבָּעֶרֶב בָּאתָ אֵלַי וְאָמַרְתָּ לִי, מְכוֹר לִי שָׂדֶה זוֹ' - אֵין זוֹ רְאָיָה; וְיֵשׁ לְשִׁמְעוֹן לוֹמַר: 'רָצִיתִי לִקְנוֹת מִמְּךָו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲרֵעַר וְלֹא תַּטְרִיחֵנִי בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִיא שֶׁלְּךָ, אִם אֵינָהּ'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא טָעַן שִׁמְעוֹן טַעֲנָה זוֹ, אֵין טוֹעֲנִין לוֹז.

ה) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן – הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר לעיל. ו) בדמים מועטים. ז) אין בית דין טוענין טענה זו עבורו.

ה. רְאוּבֵן שֶׁעֵרְעֵר, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁשָּׂדֶה זוֹ שֶׁלּוֹ, וְשִׁמְעוֹן שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: 'אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה', וּרְאוּבֵן אוֹמֵר: 'גָּזַל אָכַלְתָּ' - בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ עֵדִים שֶׁאָכַל כְּלָל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד

שֶׁאֲכָלָהּ [שמעון] שָׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחְזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר 'שֶׁלִּי אָכַלְתִּי'; וְאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁמְּחַיְּבִין אוֹתוֹ בַּפֵּרוֹת, שֶׁהֲרֵי מֵעַצְמוֹ הוֹדָה. וְזֶה הָעֵד שֶׁהֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לְיַפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל אוֹכֵל הוּא בָּא[ח], וְאִלּוּ הָיָה עִמּוֹ [עד] אַחֵר, הָיְתָה הַשָּׂדֶה עוֹמֶדֶת בְּיָדוֹ[ט]. לְפִיכָךְ, יִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר, וְתַחְזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה; וְיִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב לוֹ כְּלוּם בַּפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[י], וְיִפָּטֵר.

ח) אם היינו מקבלים את עדות עד אחד, היה המחזיק בקרקע זוכה בקרקע, כי החזיק בה שני חזקה, ואין זה מתקבל על הדעת שעדות שבאה לזכותו (שהוא מחזיק בקרקע) – תחייבו (לשלם על הפירות שאכל). ט) אם היו שני עדים שאכל שני חזקה, בוודאי שהקרקע הייתה נשארת בידי המחזיק. ולכן לא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששני עדים מחייבים אותו ממון – עד אחד מחייבו שבועה, כי כאן שני העדים לא היו מחייבים את המחזיק ממון. י) אין משביעים אותו שקנה את השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. אלא נשבע שאינו חייב לו שום דבר בפירות ללא פירוט למה (אולי קנה את הפירות ממנו, או שלא אכל כלל).

ו. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִים עַל שִׁמְעוֹן שֶׁאֲכָלָהּ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי חֲזָקָה, יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וַאֲפִלּוּ הָיָה עֵד אֶחָד - חַיָּב לְהַחְזִיר עַל פִּיו, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַכְחִישׁ הָעֵד[יא], אֶלָּא אוֹמֵר: 'אֱמֶת הֵעִיד, וְאָכַלְתִּי שְׁתֵּי שָׁנִים[יב], וְשֶׁלִּי אָכַלְתִּי'; נִמְצָא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[יג], וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם.

יא) הדין כשנתבע מכחיש את העד – שנשבע שבועה של תורה ונפטר. יב) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר ויש לו שני חזקה. יג) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה.

ז. כָּל הַמְחֻיָּב לְהַחְזִיר הַפֵּרוֹת - אִם לֹא הָיוּ יְדוּעִין, וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְשַׁעֵר אוֹתָן כִּשְׂכַר הַבָּתִּים וְכַיּוֹצֵא מֵהֶם שֶׁהוּא יָדוּעַ[יד], אֶלָּא הָיוּ פֵּרוֹת אִילָן אוֹ פֵּרוֹת שָׂדֶה, שֶׁאֵינָן יְדוּעִין - הוֹאִיל וְאֵין כָּאן טַעֲנָה וַדָּיָה [-ודאית], יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁיּוֹדֶה לוֹ שֶׁאֲכָלוֹ; וּמַחְרִימִין[טו] עַל מִי שֶׁאָכַל יוֹתֵר, וְלֹא יְשַׁלֵּם.

יד) שווי השימוש בבתים במשך שלוש שנים הוא ידוע. טו) עושים חרם ללא הזכרת שם הנתבע.

ח. כָּל הַמַּחֲזִיר קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ - אִם הִשְׂכִּירָהּ לַאֲחֵרִים כְּשֶׁהָיָה מַחְזִיק בָּהּ, וְהָיוּ הַשּׂוֹכְרִין קַיָּמִין - מוֹצִיאִין מֵהֶם הַשָּׂכָר פַּעַם שְׁנִיָּה, וְנוֹתְנִין לְבַעַל הַקַּרְקַע, וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין [הם את] זֶה שֶׁהִשְׂכִּיר לָהֶם מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

ט. אָסוּר לְאָדָם לִטְעֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לְעַוֵּת הַדִּין אוֹ כְּדֵי לְעַכְּבוֹ. כֵּיצַד? הָיָה נוֹשֶׁה [-בעל חוב] בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה[טז] - לֹא יִטְעָנֶנּוּ מָאתַיִם, כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה בְּמָנֶה וְיִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה[יז]. הָיָה נוֹשֶׁה בּוֹ מָנֶה[יח], וּטְעָנוֹ מָאתַיִם[יט] - לֹא יֹאמַר: 'אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין, וְאוֹדֶה לוֹ בְּמָנֶה בֵּינִי לְבֵינוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה'[כ].

טז) ובטענה צודקת. יז) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. יח) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. יט) טענת שקר. כ) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר.

י. הָיוּ שְׁלֹשָׁה נוֹשִׁין מָנֶה בְּאֶחָד, וְכָפַר בָּהֶם - לֹא יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ, וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וּכְשֶׁיּוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ, יַחֲלֹקוּ[כא]. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, הִזְהִיר הַכָּתוּב וְאָמַר[7]: "מִדְּבַר שֶׁקֶר - תִּרְחָק".

כא) את הכסף המגיע להם מן הדין.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת נְחָלוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

סדר חלוקת נחלות.

א. סֵדֶר נְחָלוֹת[א] כָּךְ הוּא: מִי שֶׁמֵּת[ב] - יִירָשֶׁנּוּ בָּנָיו, וְהֵם קוֹדְמִין לַכֹּל; וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת.

א) הירושה. ב) בין איש בין אשה.

ב. בְּכָל מָקוֹם[ג] - אֵין לַנְּקֵבָה עִם הַזָּכָר יְרֻשָּׁה[ד]. אִם אֵין לוֹ בָּנִים, יִירָשֶׁנּוּ אָבִיו; וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת בָּנֶיהָ. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[ה].

ג) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. ד) כשיש זכר – אין הנקבה יורשת כלום,

7. שמות-משפטים, כג, ז.

כשדרגת קרבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר.
ה) קיבל תלמיד מרבו, עד משה רבינו.

ג. וְכָל הַקּוֹדֵם בַּנַּחֲלָה, יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ[ו] קוֹדְמִין[ז].

ו) כל הדורות שמגיעים ממנו והלאה – בין זכרים ובין נקבות – נקראים יוצאי ירכו. ז) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם למוריש גבוהה יותר מדרגתם.

לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - אִם הִנִּיחַ בֵּן, יוֹרֵשׁ הַכֹּל. לֹא נִמְצָא לוֹ בֵּן בָּעוֹלָם[ח], מְעַיְּנִין [בודקים] **עַל זַרְעוֹ שֶׁל בֵּן: אִם נִמְצָא לָהֶן זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - אֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת בְּנוֹ, עַד סוֹף הָעוֹלָם - הִיא תִּירַשׁ הַכֹּל[ט]. לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע בֵּן, חוֹזְרִין אֶצֶל הַבַּת.**

ח) היה לו בן, ומת בחיי אביו. ט) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. י) הבן לא השאיר כל זרע אחריו.

הָיְתָה לוֹ בַּת, תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל. לֹא נִמְצֵאת לוֹ בַּת בָּעוֹלָם, מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הַבַּת: אִם נִמְצָא לָהּ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, עַד סוֹף הָעוֹלָם - הוּא יִירַשׁ הַכֹּל. לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע בַּת, חוֹזֵר הַיְרֻשָּׁה לְאָבִיו. אִם לֹא הָיָה אָבִיו קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הָאָב, שֶׁהֵם אַחֵי הַמֵּת: נִמְצָא לוֹ אָח אוֹ זֶרַע אָח[י], יוֹרֵשׁ הַכֹּל. וְאִם לָאו, חוֹזְרִין אֵצֶל הָאֲחוֹת: נִמְצֵאת לוֹ אָחוֹת אוֹ זַרְעָהּ, יִירְשׁוּ הַכֹּל. וְאִם לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע אַחִים - הוֹאִיל וְאֵין לָאָב זֶרַע, תַּחֲזֹר הַיְרֻשָּׁה לַאֲבִי הָאָב.

יא) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר.

לֹא הָיָה אֲבִי הָאָב קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זַרְעוֹ שֶׁל אֲבִי הָאָב, שֶׁהֵם אַחֵי אָבִיו שֶׁל מֵת; וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, וְזַרְעָן שֶׁל זְכָרִים קוֹדֵם לַנְּקֵבוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַדִּין בְּזַרְעוֹ שֶׁל מֵת עַצְמוֹ. לֹא נִמְצְאוּ אַחִים לְאָבִיו, לֹא הֵם וְלֹא זַרְעָם - תַּחֲזֹר הַיְרֻשָּׁה לַאֲבִי אֲבִי הָאָב. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת נַחֲלָה מְמַשְׁמֶשֶׁת[יב] וְעוֹלָה, עַד רְאוּבֵן[יג].

יב) זהו לשון הגמרא. והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. יג) כלומר, עולים במעלה בעץ המשפחתי, עד שמגיעים לאחד מבני יעקב אבינו.

נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, הַבֵּן קוֹדֵם לַבַּת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לַבַּת. וְהַבַּת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ. וַאֲבִי הַמֵּת קוֹדֵם לַאֲחֵי הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ. וְהָאָח קוֹדֵם לָאֲחוֹת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל אָח קוֹדְמִין לָאֲחוֹת. וְאֲחוֹת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ.

אֲבִי הָאָב קוֹדֵם לַאֲחֵי אָבִיו שֶׁל מֵת, וְאַח אָבִיו קוֹדֵם לַאֲחוֹת אָבִיו, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל אֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו, וַאֲחוֹת אָבִיו קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו שֶׁל מֵת, וְכֵן כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ שֶׁל אֲחוֹת אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה, עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת; לְפִיכָךְ, אֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ יוֹרֵשׁ.

ד. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בַּת וּבַת הַבֵּן - וַאֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת הַבֵּן עַד סוֹף כַּמָּה דוֹרוֹת - הִיא קוֹדֶמֶת וְתִירַשׁ הַכֹּל, וְאֵין לַבַּת כְּלוּם. וְהוּא הַדִּין לְבַת הָאָח עִם הָאֲחוֹת, וּלְבַת בֵּן אַחֵי אָבִיו עִם אֲחוֹת אָבִיו, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ה. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וּמֵתוּ הַשְּׁנַיִם בְּחַיָּיו, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הָאֶחָד שְׁלֹשָׁה, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הַשֵּׁנִי בַּת אַחַת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַזָּקֵן - נִמְצְאוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי בְּנוֹ יוֹרְשִׁין חֲצִי הַנַּחֲלָה, וּבַת בְּנוֹ יוֹרֶשֶׁת הַחֲצִי; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן[יד] יוֹרֵשׁ חֵלֶק אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין בְּנֵי הָאַחִים, וּבְנֵי אַחֵי הָאָב, עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת.

יד) את שלושת הבנים מכנה הרמב"ם "אחד", משום ששלשתם באים מכוח אחד.

ו. מְשֻׁפַּחַת הָאֵם אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יְרֻשָּׁה אֶלָּא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב[טו]; לְפִיכָךְ, הָאַחִים מִן הָאֵם, אֵינָן יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה; וְהָאַחִין מִן הָאָב, יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה. וְאֶחָד אֲחִיו מֵאָבִיו בִּלְבַד, אוֹ אֲחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ[טז].

טו) ואף-על-פי-כן – הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו. טז) חולקים בשווה.

ז. כָּל הַקְּרוֹבִין בַּעֲבָרָה[יז], יוֹרְשִׁין כִּכְשֵׁרִים. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מַמְזֵר, אוֹ אָח מַמְזֵר - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁאָר הַבָּנִים וְכִשְׁאָר הָאַחִים לְנַחֲלָה. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה[יח] אוֹ מִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כְּלָל.

יז) נולדו מבעילה אסורה. יח) שפחה כנענית.

ח. הָאִשָּׁה • אֵינָהּ יוֹרֶשֶׁת אֶת בַּעְלָהּ כְּלָל; וְהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[יט]. וְהוּא קוֹדֵם לַכֹּל[כ] בִּירֻשָּׁתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו[כא] - כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל חֵרֵשׁ[כב] - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ[כג].

השגת הראב"ד
האשה . . סופרים א"א איני מודה בזה משמעתא בתרייתא דמי שמת ושאר הראיות המראות הפך זה אין להם עמידה.

יט) מתקנת חכמים. כ) אפילו לבניה. כא) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. כב) שמן התורה אין קידושיו מועילים, ורק מדברי חכמים יש לו קידושין. כג) שאינה חרשת, והטעם התבאר בהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשהסכימה להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על־ידי אחרים.

ט. כְּבָר אָמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת, שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עַד שֶׁתִּפָּנֵם לִרְשׁוּתוֹ[כד], וְשֶׁאֵין הַפִּקָּחַ יוֹרֵשׁ אֶת הַחֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא חֵרֶשֶׁת[כה], אֲפִלּוּ נִתְפַּקְּחָה[כו]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתָהּ וְהֶחְזִקוּ[כז], בֵּין נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ בְּנִדּוּנְיָתָהּ[כח], בֵּין נְכָסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וּמִי • שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סְפֵק גֵּרוּשִׁין, וּמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ.

השגת הראב"ד
ומי . . יורשה א"א מה שאמרו במס' גיטין בירושלמי נראה שהוא חולק עליו המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי בה"א צריכה ממנו גט שני לאידא מילתא אמר רבי אלעזר לירושה כלומר שהוא יורשה ומה התם בודאי גירשה וספק החזירה יורשה הכא דודאי אשתו היתה וספק גירשה לא כ"ש.

כד) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה – אינו יורשה. כה) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. כו) אחר הנישואין. כז) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה. כח) נכנסים שכתובים בכתובה שהיא מביאה עמה (כך וכך מזומנים או נכסים אחרים).

י. בַּעַל שֶׁנָּשָׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוֹן[כט] - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ; שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן שֵׁם אִישׁוּת. וְכֵן שׁוֹטֶה שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת, אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁנָּשָׂא שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ; שֶׁהֲרֵי לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים לָהֶם נִשּׂוּאִין[ל].

כט) בהלכות אישות התבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחות מבת שתים־עשרה בהסכמתה, היא יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) "איני רוצה בבעלי זה" – והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שהיא צריכה למאן, כאשר היא מגיעה לגיל עשר שנים או לפחות מעל שש שנים, ובדקו ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין. אבל פחות מגיל שש אף־על־פי שמבינה בנישואין, וכן מגיל שש עד עשר והיא אינה מבינה במשמעות הנישואין – אפילו מיאון היא אינה צריכה, וקידושיה אינם חלים כלל. ל) לחרש וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. אך לשוטה חסר דעה לא תיקנו נישואין.

יא. בַּעַל שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן, אֶלָּא יִירַשׁ אוֹתָן זָרָעָה, אִם הָיָה לָהּ זֶרַע, אוֹ תַּחְזֹר הַיְרֻשָּׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ; שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן, אֶלָּא הַנְּכָסִים שֶׁכְּבָר בָּאוּ לִרְשׁוּתָהּ קֹדֶם שֶׁתָּמוּת.

יב. וְכֵן אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בַּקֶּבֶר[לא], כְּשֶׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב[לב]. כֵּיצַד? בַּעַל שֶׁמֵּת, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין, הוֹאִיל וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֻשָּׁתָהּ, כָּךְ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יִקְדְּמוּ לִשְׁאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֶלָּא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ, הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם מֵתָה אַחַר בַּעְלָהּ.

לא) דהיינו, אחרי מותו. לב) שנתבאר לעיל בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם אחרי מיתתו. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף־על־פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

יג. וְכֵן אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקִבְרוֹ, כְּדֵי לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵאָבִיו. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּת, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִמּוֹ - אֵין אוֹמְרִין, הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה הַבֵּן קַיָּם הוּא הָיָה קוֹדֵם לַכֹּל, אַף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשֶׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוֹ, וְנִמְצְאוּ אֶחָיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ; אֶלָּא זֶרַע בְּנָהּ הוּא שֶׁיִּירָשֶׁנָּה, אִם הָיָה לוֹ זֶרַע. וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע, תַּחְזֹר נַחֲלָתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ.

השגת הראב"ד
אבל . . ומנחיל א"א אינו כן אלא בכלו לו חדשיו דאי לא ידעי הוה ליה איהו ספק והאחין ודאין ואין ספק מוציא מידי ודאי.

אֲבָל • אִם מֵתָה הָאֵם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבֵּן - אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ, וְלֹא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו[לג] - הוֹאִיל וְחָיָה אַחַר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת, וּמֵת, הֲרֵי זֶה נוֹחֵל אֶת אִמּוֹ, וּמַנְחִיל אוֹתָהּ הַנַּחֲלָה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו.

לג) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש

השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל).

פֶּרֶק ב

דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּאֶחָד בְּנִכְסֵי אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם". כֵּיצַד? הִנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן[א], וְכָל אֶחָד מִן הָאַרְבָּעָה הַפְּשׁוּטִין נוֹטֵל שְׁתוּת [-שישית]. הָיוּ תִּשְׁעָה בָּנִים - הֲרֵי הָאֶחָד הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישׁ[ית][ב], וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה הַפְּשׁוּטִין נוֹטֵל עֲשׂוּר [=עשיריות]. וְכֵן עַל הַחֲלוּקָה הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

א) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שישית, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. ב) דהיינו, שתי עשיריות.

ב. בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[ג] - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר[2]: "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו .. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר"[ד]. וְאִם יָצָאת פַּדַּחְתּוֹ [=מצחו] בְּחַיֵּי אָבִיו - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כָּל רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

ג) מדובר במקרה שאשתו ילדה תאומים, אחד מהם הוא הבכור, והאבא מת לפני הלידה. ד) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת.

ג. בְּכוֹר טֻמְטוּם[ה] שְׁנִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר, אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; וְכֵן פְּשׁוּט[ו] שְׁנִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר, אֵינוֹ מְמַעֵט[ז] בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים", עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן מִשְּׁעַת לֵדָה.

ה) שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. ו) אחד משאר הבנים. ז) יבואר בהלכה הבאה.

ד. כֵּיצַד אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ בְּכוֹר, וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים, וְזֶה הַטֻּמְטוּם שְׁנִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר[ח] - הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲצִי הַמָּמוֹן[ט], וּכְאִלּוּ אֵין עִמּוֹ אֶלָּא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים בִּלְבַד; וְהַחֲצִי הַנִּשְׁאָר[י], חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע בְּשָׁוֶה.

ח) וביחד הם ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים את הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו – הוא אינו ממעט בחלק הבכורה. ט) כאילו היו רק שלשה אחים. י) היינו, שלשה רבעים.

ה. קָטָן בֶּן יוֹם אֶחָד, מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה; אֲבָל לֹא הָעֻבָּר[יא]. וּבֵן שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה.

יא) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף־על־פי שהוא יורש כשאר האחים – חולקים כמו באח טומטום.

ו. בֵּן שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוֹ פָּשׁוּט, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם [אח] אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? אִם הֵכִּרוּ[יב], וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[יג] זֶה לָזֶה[יד], וְנוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה עִם אֶחֵיהֶם[טו]; וְאִם לֹא הֵכִּרוּ, כְּגוֹן שֶׁנּוֹלְדוּ בְּמַחֲבוֹאָה[טז] אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[יז], וְאֵין כָּאן חֵלֶק בְּכוֹרָה[יח].

יב) כשנולדו, ידוע היה מי הבכור ומי הפשוט. יג) ייפוי כוח לגבות חלק הבכורה. יד) ומי שקיבל ייפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. טו) שני האחים שלא ידוע מי מביניהם הבכור, גובים משאר האחים את חלק הבכורה. טז) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם – נתערבו. יז) ייפוי הכוח לא יועיל. יח) משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וכאן לא הייתה אפשרות להכירו כבכור אף לא לרגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, בְּכוֹר וּפָשׁוּט, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַיָּיו, וְהִנִּיחוּ בָּנִים, הַבְּכוֹר הִנִּיחַ בַּת[יט] וְהַפָּשׁוּט הִנִּיחַ בֵּן - הֲרֵי בֶּן הַפָּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיו, וּבַת הַבְּכוֹר יוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיהָ. וְכֵן הַדִּין[כ] בִּבְנֵי הָאַחִין[כא], וּבִבְנֵי אַחֵי הָאָב, וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין - אִם הָיָה אֲבִי אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁין בְּכוֹר, נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה שֶׁלּוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ מֵחֲמָתוֹ.

יט) וכל־שכן אם הניח בן. כ) כפי שנתבאר לעיל, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. כא) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחר־כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לרשת את נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו – יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב.

1. דברים-שופטים, כא, יז. 2. דברים-שופטים, כא, טז-יז. 3. דברים-שופטים, כא, טו.

ח. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם. כֵּיצַד? בְּכוֹר וּפְשׁוּט שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אִמָּן - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, בֵּין שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְנַחֲלָה[כב] בֵּין שֶׁהָיָה פֶּטֶר רֶחֶם[כג].

כב) הבן הראשון של האב. כג) הבן הראשון של האם.

ט. בְּכוֹר הַנַּחֲלָה - הוּא הַנּוֹלָד לָאָב רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ". וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָאֵם; אֲפִלּוּ יָלְדָה כַּמָּה בָּנִים, הוֹאִיל וְזֶה רִאשׁוֹן לְאָבִיו, יִירַשׁ פִּי שְׁנַיִם.

י. הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים[כד] - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּשֶׁהוּא חַי, הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה[כה]; וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה[כו] שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת, הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "רֵאשִׁית אֹנוֹ", הוּא שֶׁלֹּא נוֹלַד לוֹ קֹדֶם לָזֶה וָלָד שֶׁיָּצָא חַי לָאֲוִיר הָעוֹלָם. לְפִיכָךְ, בֶּן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹב רֹאשׁוֹ חַי[כז], הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר[כח].

כד) האשה הפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. כה) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. כו) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. כז) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות, ואחר כך במהלך הלידה מת. כח) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד.

יא. יוֹצֵא דֹּפֶן[כט], וְהַבָּא אַחֲרָיו - שְׁנֵיהֶם אֵינָן בְּכוֹר: הָרִאשׁוֹן, לְפִי שֶׁלֹּא נוֹלַד[ל], וְנֶאֱמַר[5]: "וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים"; וְהַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי קָדְמוֹ אַחֵר.

כט) שנולד בניתוח קיסרי. ל) הוצאת הילד מהאם באופן מלאכותי – אינה קרויה לידה.

יב. הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגִיּוּתוֹ, וְנִתְגַּיֵּר - אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה[לא]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַגּוֹיָה - הוֹאִיל וְאֵינוֹ קָרוֹי בְּנוֹ[לב] - הֲרֵי הַבָּא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׂרְאֵלִית, בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם[לג].

לא) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל את אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר – אינם "ראשית אונו". לב) כפי שכתב בפרק הקודם. לג) והסיבה, כי אותו הבן אינו מתייחס כלל אחריו, אלא רק אחרי אמו, ולכן אינו נקרא "בנו".

יג. הָיָה הַבְּכוֹר מַמְזֵר[לד] - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר[6]: "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר", זוֹ שֶׁשְּׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ[לה]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיָה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[לו].

לד) אדם שהתחתן עם אישה שאסור לו להתחתן עמה, ונולד להם בן – הבן ממזר. לה) נישואי עבירה. לו) שילדה מכהן, ובן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל".

יד. שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין עַל הַבְּכוֹר[לז] - חַיָּה[לח], וְאִמּוֹ, וְאָבִיו. חַיָּה - מִדֵּי[לט]; שֶׁאִם אָמְרָה: "זֶה יָצָא רִאשׁוֹן", נֶאֱמֶנֶת. וְאִמּוֹ - כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: "זֶה הוּא הַבְּכוֹר"[מא]. וְאָבִיו - לְעוֹלָם. אֲפִלּוּ אָמַר הָאָב עַל מִי שֶׁלֹּא הֶחֱזַק בְּנוֹ כְּלָל, "זֶה הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא" - נֶאֱמָן; וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמֻּחְזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹרוֹ, "אֵינוֹ בְּכוֹר" - נֶאֱמָן.

לז) להעיד שזה הבכור. לח) המיילדת. לט) סמוך ללידה. מ) ביולדת תאומים. מא) משום שהילד נמצא כל שבעת הימים תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו.

טו. הָאָב שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[מב] - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ[מג], כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[מד]: אִם רָמַז אוֹ כָּתַב שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ, הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

מב) ניטל ממנו כוח הדיבור. מג) אם שכלו אינו לקוי. מד) מעמידים לו שלוש שאלות – שתיים שיש לענות עליהן: לא, ואחת שהתשובה הנכונה היא כן, או להיפך, והוא עונה את התשובה הנכונה בראשו.

טז. הָעִידוּ עֵדִים שֶׁהֵן שָׁמְעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר דְּבָרִים כָּךְ וְכָךְ[מה], שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַדְּבָרִים[מו] יוֹדֵעַ מִכְּלָלָן שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר הָאָב בְּפֵרוּשׁ "זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי".

מה) דברים שאינם נוגעים ישר לעניין אם זה הבכור. מו) דהיינו, שמתוך אותם הדברים, יוודע שזה בנו בכורו.

יז. שָׁמְעוּ מִן הָאָב שֶׁאָמַר: "זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי" - אֵינוֹ נוֹטֵל בְּעֵדוּת זוֹ פִּי שְׁנַיִם; שֶׁמָּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא, וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן הָאָב[מז]; עַד שֶׁיֹּאמַר "בְּנִי בְּכוֹרִי".

מז) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאימו.

4. דברים-שופטים, כא, יז. 5. דברים-שופטים, כא, טו. 6. דברים-שופטים, כא, יז.

~ יום רביעי כ"ט כסלו ~

פֶּרֶק ג

כללים בירושת הבכור, ודין יבם שיורש את אחיו.

א. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[א], אֶלָּא בִּנְכָסִים הַמֻּחְזָקִין לְאָבִיו שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[ז]: "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ"[ב]. כֵּיצַד? אֶחָד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו[ג] שֶׁמֵּת לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, הַבְּכוֹר וְהַפָּשׁוּט יוֹרְשִׁין כְּאֶחָד; וְכֵן • אִם הָיְתָה לְאָבִיו מִלְוָה[ד], אוֹ הָיְתָה לוֹ סְפִינָה בַּיָּם[ה] - יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ הַבְּכוֹר וְהַפָּשׁוּט כְּאֶחָד.

השגת הראב"ד
וכן . . כאחד א"א דבר זה למד ממשנת ערכין פ' השג יד.

א) בנכסים שהאבא צריך לקבל אחרי מיתתו. ב) משמע שבשעת המיתה הם נמצאים ברשותו. ג) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. ד) שחייבים לו כסף, כפי שיסביר בהמשך. ה) ספינה הנמצאת בים, אינה בגדר מוחזקת אצל האבא, ולפיכך אין הבכור נוטל בה פי שניים.

ב. הִנִּיחַ • לָהֶן אֲבִיהֶן פָּרָה מֻשְׁכֶּרֶת[ו] אוֹ מֻחְכֶּרֶת[ו], אוֹ שֶׁהָיְתָה רוֹעָה בַּאֲפָרִי[ז] וְיָלְדָה[ח] - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ וּבְוֶלְדָהּ פִּי שְׁנַיִם[ט].

השגת הראב"ד
הניח . . שנים א"א זה המחבר פסק כרבי ואין הלכה כרבי.

ו) מושכרת - שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוחכרת – בעל הפרה נוטל אחוז מסויים מההכנסות שעושים עם הפרה. ז) מקום מיוחד למרעה. ח) אחר מיתת אביו. ט) והטעם לכך, משום שבגוף הפרה אביהם היה מוחזק, והשבח הגיע מאליו ללא שאף אחד התערב בזה, לכן זה נחשב שהאבא מוחזק כבר בשבח.

ג. שָׁחַט אֶחָד מִמַּכְּרֵי אָבִיו[י] בְּהֵמָה, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּמַּתָּנוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה[יא].

י) מדובר שהאבא היה כהן, ואדם פלוני היה רגיל לתת לו את מתנות הכהונה שהתורה ציוותה) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה (הזרוע, הלחיים והקיבה). יא) משום שזכה בהם אביו בחייו.

ד. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֶלָּא מַעֲלֶה אוֹתוֹ הַשֶּׁבַח בְּדָמִים, וְנוֹתֵן הַיָּתֵר לַפָּשׁוּט[יב]; וְהוּא, שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ הַנְּכָסִים - כְּגוֹן כַּרְמֶל[יג] שֶׁנַּעֲשָׂה שִׁבֳּלִים, וְכַפְנִיּוֹת[יד] שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים[טו]. אֲבָל שָׁבְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן, וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ - כְּגוֹן אִילָן קָטָן שֶׁגָּדַל וְנַעֲשָׂה עָבֶה, וְאֶרֶץ שֶׁהֶעֱלָת שָׂרְטוֹן[טז] - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּשֶׁבַח זֶה פִּי שְׁנַיִם; וְאִם מֵחֲמַת הוֹצָאָה הִשְׁבִּיחַ[יז], אֵינוֹ נוֹטֵל.

יב) אם היה שבח, הבכור נוטל את חלקו מגוף הנכסים, ואחר כך מחשבים כמה שווים דמי השבח בחלקו של הבכור, ואת שווי השבח מחלקים בין האחים בשווה. ובמקרה כזה, אין האח הפשוט יכול לדרוש את שווי דמי השבח שמגיע לו מגוף הנכס, אלא הבכור נותן לו את שווי השבח בדמים בלבד. יג) בשעה שירשו מאביהם, התבואה הייתה כרמל (תבואה רכה ללא שיבולים). יד) תמרים קטנים שאר החלו לצמוח. טו) ונשתנה שם הפרי. טז) כשנהר מציף את השדות הסמוכות אליו, הוא גורף איתו רפש וטיט, ואחרי שהמים יורדים, הרפש נשאר ומשביח את הקרקע. יז) שהשקיעו בנכסים, ולכן הם השביחו.

ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּשִׁטָּרִי[יח], וְאַף עַל פִּי שֶׁגָּבוּ הַיְתוֹמִים קַרְקַע בְּחוֹב אֲבִיהֶן[יט]. הָיָה לָאָב מִלְוָה בְּיַד הַבְּכוֹר[כ] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יִטֹּל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוֹאִיל וְיֵשְׁנָהּ תַּחַת יָדוֹ[כא], אוֹ לֹא יִטֹּל, הוֹאִיל וּמֵחֲמַת אָבִיו יֵרָשֶׁנָּה וַעֲדַיִן לֹא בָּאָה לְיָדוֹ שֶׁל אָבִיו; לְפִיכָךְ - יִטֹּל מִמֶּנָּה חֲצִי חֵלֶק בְּכוֹרָה[כב].

יח) שגבייתו בטוחה, ולכן אולי נאמר שהאבא מוחזק במלווה. יט) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, ואם כן אולי נאמר שהאבא מוחזק. כ) הבן הבכור היה חייב לאביו כסף. כא) ואם כן, בוודאי הבן הבכור הקנה את ההלוואה לאביו, כדי שלאחר מיתה הוא יקבל ממנה חלק כפול. כב) מפני הספק.

ו. בְּכוֹר שֶׁמָּכַר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלֻקָּה - מִמְכָּרוֹ קַיָּם; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַבְּכוֹר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלֻקָּה. לְפִיכָךְ, אִם חָלַק עִם אֶחָיו קֹדֶם בְּמִקְצָת נְכָסִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְנָטַל חֵלֶק כְּפָשׁוּט[כג] - וְתֵר בְּכָל הַנְּכָסִים[כד], וְאֵינוֹ נוֹטֵל בְּשָׁאָרָן אֶלָּא כְּפָשׁוּט[כה].

כג) ולא ערער על זה, כמו שיבואר בסמוך. כד) וויתר על חלק הבכורה בשאר הנכסים. כה) היות שיש לבכור חלק בבכורה גם לפני החלוקה, ולכן הוא יכול למכור אותו לפני החלוקה, יוצא שהוא גם יכול לוותר עליו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא מִחָה. אֲבָל אִם מִחָה

7. דברים-שופטים, כא, יז.

בְּאָחִיו, וְאָמַר בִּפְנֵי עֵדִים: 'עֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חוֹלֵק עִם אַחַי בְּשָׂוֶה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲלַתִּי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה' - הֲרֵי זוֹ מְחָאָה, וְלֹא וִתֵּר בִּשְׁאָר נְכָסִים.

אֲפִלּוּ• מְחָה בָּעֲנָבִים כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין, וּבְצָרוּם וַחֲלָקוּם בְּשָׂוֶה - לֹא וִתֵּר בִּשְׁאָר נְכָסִים[כו]. **אֲבָל אִם דְּרָכוּם, וְחָלַק עִמָּהֶן בְּשָׂוֶה בַּיַּיִן, וְלֹא מְחָה בָּהֶם מִשֶּׁנַּעֲשָׂה יַיִן - וִתֵּר בִּשְׁאָר הַנְּכָסִים**[כז]. **הָא לָמָּה זֶּה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁמְּחָה בַּעֲנָבִים, וְחָלַק עִמָּהֶן בְּשָׂוֶה בְּזֵיתִים - שֶׁהֲרֵי וִתֵּר בַּכֹּל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

השגת הראב"ד
אפילו . . מיחה א"א יש לנו דרך אחרת בכל זה.

כו) למרות שבשעת החלוקה אחרי הבצירה הוא לא מיחה שוב, משום שכבר מיחה בענבים אלה כשהיו מחוברים. כז) כי יין הוא נקרא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין, ומכיוון שנטל בו חלק כמו פשוט ולא מיחה – גילה דעתו שהוא מוותר על הכל.

ז. מִי שֶׁיִּבֵּם[כח] **אֵשֶׁת אָחִיו, הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו הַמֵּחֲזִקִין; אֲבָל הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן, הֲרֵי הוּא בָּהֶם כְּכָל הָאַחִים - שֶׁהֲרֵי 'בְּכוֹר' קָרָא אוֹתוֹ הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר**[8]**: "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד, יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת; וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל"**[כט]. **וּכְשֵׁם שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בָּרְאוּי בְּבֵן מְחֻזָּק - כָּךְ אֵינוֹ נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים אֲחֵרֵי מִיתַת אָבִיו**[ל]**, מִשְּׁעַת מִיתָה עַד שָׁעַת חֲלֻקָּתוֹ עִם אֶחָיו בִּנְכְסֵי אָבִיו. וַאֲפִלּוּ הִשְׁבִּיחוּ נְכָסִים**[לא] **אַחַר שֶׁיִּבֵּם**[לב] **וְקֹדֶם שֶׁיַּחֲלֹקוּ - הֲרֵי הוּא בַּשֶּׁבַח כְּאֶחָד מִן הָאַחִין**[לג]**, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל מִנְּכָסִים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו שֶׁיִּבֵּם אִשְׁתּוֹ, הוֹאִיל וּמֵת הָאָב בְּחַיֵּי כֻּלָּם.**

כח) התורה מצווה על אחיו של אדם שמת בלי בנים לישא את אלמנתו, ונישואין אלה נקראים "ייבום". כט) חכמים לומדים שהמילים לגבי ייבום "והיה הבכור", הולכים על האח המייבם, שהתורה מחשיבה אותו כבכור לעניין ירושה, ולכן כמו שבכור יורש את חלק הבכורה רק בנכסים שאביו היה מוחזק בשעת המיתה, כך אח שמייבם את אלמנת אחיו, יורש את אחיו המת רק מנכסים שהיו מוחזקים בידו בשעת המיתה, אך נכסים שנפלו לאח שמת אחרי המיתה – המייבם חולק עם שאר האחים בשווה. ל) כדין בכור לאביו. לא) נכסי האב שמת, ומוריש לכל האחים.

לב) ואם כן המייבם כבר זכה בנכסי אחיו המת. **לג)** והסיבה לכך, מפני שכל דיני ירושת המייבם בנכסי האח נלמדים מדיני בכור בנכסי אביו.

ח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁכֵנִים, שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ כְּאֶחָד, בְּמֻצָּר אֶחָד[לד]**. אֲבָל הַיָּבָם שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בִּנְכְסֵי אָבִיו, נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו בִּגּוֹרָל**[לה]**; וְאִם עָלָה גּוֹרָלוֹ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, נוֹטֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.**

לד) הבכור מקבל את שתי חלקיו במקום אחד, ולא מפצלים שיקבל חלק אחד בשדה זו, והחלק השני בשדה אחרת. **לה)** ובזה אין דינו כבכור.

ט. שׁוֹמֶרֶת יָבָם[לו] **שֶׁמֵּתָה - אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ אֶחָד מִן הָאַחִים מַאֲמָר**[לז] **- מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין נִכְסֵי מְלוֹג**[לח] **שֶׁלָּהּ וַחֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל**[לט]**, וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ**[מ] **עִם חֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל. וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵם יִירְשׁוּ כְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּאַרְנוּ בְּמָקוֹמוֹ**[מא].

לו) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא וישאנה. לז) מן התורה היבם נושא את יבמתו לאשה רק בביאה, וחכמים תיקנו שיכול לשאת אותה גם בקידושי כסף או בשטר וזה נקרא "מאמר", משום שבביאה הוא נושא את היבמה ללא כל אמירה, ובכסף או בשטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו'. לח) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, וחכמים תיקנו, שהבעל אוכל מהם את הפירות בלבד – וגופם נשאר ברשות האשה, ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה – אין היבם יורש אותה. לט) הנכסים שכתבו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; דהיינו, אם פיחתו – הוא נושא בהפסד, ואם השביחו – השבח שלו. מ) את שווי הכתובה שהבעל מחוייב לתת לה. מא) בהלכות אישות נתבאר, שחכמים הטילו על הבעל את הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פֶּרֶק ד

החזקת אנשים כקרובי משפחה לעניין ירושה.

א. הָאוֹמֵר: 'זֶה בְּנִי', אוֹ 'זֶה אָחִי'[א]**, אוֹ 'אָחִי אָבִי'**[ב]**, אוֹ שֶׁאָר הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּדָּה בַּאֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן מֻחְזָקִין שֶׁהֵן קְרוֹבָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיוֹרְשָׁנוּ; בֵּין שֶׁאָמַר כְּשֶׁהוּא בָּרִיא, בֵּין שֶׁאָמַר כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב מְרֵעַ**[ג]**. אֲפִלּוּ נִשְׁתַּתֵּק, וְכָתַב**

8. דברים-כי־תצא, כה, ו.

בְּיָדוֹ שֶׁזֶּה יוֹרֵשׁ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[ד].

א) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. ב) כשאין לו בנים ולא אחים. ג) בין אם אמר את זה כשהוא היה בריא, ובין אם היה במצב ששכב חולה ונטה למות. ד) כפי שהתבאר בפרק הקודם.

ב. הָיֵינוּ מַחְזִקִין בָּזֶה שֶׁהוּא אָחִיו, אוֹ בֶּן דּוֹדוֹ, וְאָמַר: 'אֵינוֹ אָחִי', וְ'אֵינוֹ בֶּן דּוֹדִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל מִי שֶׁהֶחְזִק שֶׁהוּא בְּנוֹ לוֹמַר 'אֵינוֹ בְּנִי'[ה], וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ לַבֵּן בָּנִים - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו לוֹמַר 'אֵינוֹ בְּנִי' לְעִנְיַן יְחוּס[ו], וְאֵין מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ מַמְזֵר עַל פִּיו[ז] - נֶאֱמָן הוּא לְעִנְיַן יְרֻשָּׁה, וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ.

ה) התורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני. אך לגבי שאר קרובים, התורה לא נתנה לא נאמנות. ו) לפסול אותו לישא בת ישראל. ז) אינו נאמן לומר שבנו ממזר. מפני שהתורה האמינה אותו רק לגבי בנו, והיות ולבנו יש כבר בנים, יוצא שהוא פוסל גם את נכדיו – ובהם התורה לא נתנה לו נאמנות.

ג. הָאוֹמֵר: 'זֶה בְּנִי', וְחָזַר וְאָמַר: 'עַבְדִּי הוּא' - אֵינוֹ נֶאֱמָן[ח]. אָמַר: 'עַבְדִּי', וְחָזַר וְאָמַר: 'בְּנִי' - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁמְּשׁוֹ כְּעֶבֶד, נֶאֱמָן; שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר 'עַבְדִּי', כְּלוֹמַר 'הֲרֵי הוּא לִי כְּעֶבֶד'. וְאִם הָיוּ קוֹרִין לוֹ [ברחוב] **'עֶבֶד בֶּן מֵאָה זוּז', וְכֵיוָצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ, שֶׁאֵין קוֹרְאִין אוֹתָן בְּיִחוּד אֶלָּא לַעֲבָדִים - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן.**

ח) התורה האמינה אותו לומר 'זה בני', וכיון שאמר – אינו יכול לחזור ולומר אחרת.

ד. הָיָה עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס[ט], וְאָמַר: 'בְּנִי הוּא זֶה', וְחָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר: 'עַבְדִּי' - נֶאֱמָן; שֶׁלֹּא אָמַר 'בְּנִי', אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמֶּכֶס: 'עַבְדִּי הוּא', וְחָזַר וְאָמַר: 'בְּנִי הוּא' - אֵינוֹ נֶאֱמָן[י].

ט) עבר בבית המכס, ושם גובים מס על עבדים. י) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת - אֵין קוֹרִין לָהֶן 'אַבָּא פְּלוֹנִי'[יא], וְלֹא 'אִמָּא פְּלוֹנִית', שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה, וְנִמְצָא זֶה הַבֵּן[יב] נִפְגָּם[יג] [יחוסו]. **לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת חֲשׁוּבִין בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ לָהֶן קוֹל, וַהֲרֵי כָּל הַקָּהָל מַכִּירִין אוֹתָן וְאֶת בְּנֵי אֲדוֹנֵיהֶם, כְּגוֹן עַבְדֵי הַנָּשִׂיא - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לִקְרוֹת לָהֶן 'אַבָּא' וְ'אִמָּא'.**

יא) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים בהם כתואר לפני שם האדם, כמו שאומרים היום "מר" או "גברת" לפני שם האדם. יב) שקרא לעבד "אבא". יג) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד.

ו. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ שִׁפְחָה, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, וְהָיָה נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים[יד], אוֹ שֶׁאָמַר: 'בְּנִי הוּא וּמְשֻׁחְרֶרֶת הִיא אִמּוֹ' - אִם תַּלְמִיד חָכָמִים הוּא, אוֹ אָדָם כָּשֵׁר שֶׁהֶחְזִק בִּדְקְדּוּקֵי מִצְוֹות - הֲרֵי זֶה יִירָשֶׁנּוּ. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיְּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה, שֶׁהֲרֵי הֶחְזְקָה שִׁפְחָה בְּפָנֵינוּ.

יד) כדרך שבן אדם מחבב את בניו הכשרים ודואג לצרכיהם.

וְאִם מִשְּׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת הוּא, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מִן הַמַּפְקִירִין עַצְמָן לְכָךְ - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאֶחָיו מֵאֲבִיו[טו] מוֹכְרִין אוֹתוֹ[טז]; וְאִם אֵין לְאָבִיו [בן] **חוֹץ מִמֶּנּוּ, אֶשֶׁת אָבִיו מִתְיַבֶּמֶת[יז]. וְזֶה • הוּא הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עִקְּרֵי הַקַּבָּלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין כְּשֵׁרִים לִשְׁאָר הָעָם, לְעִנְיַן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ אוֹתוֹ אֶחָיו בִּלְבַד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ לְיָרְשׁוֹ, לֹא נַחֲלֹק בִּישְׂרָאֵל[יח]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל דָּבָר זֶה[יט].**

השגת הראב"ד

וזה . . הקבלה א"א בגמרא לא מצאנו בה עיקר דבר זה אבל קצת הגאונים מפולפלים חלקו בין שפחת אחרים לשפחה שלו וגאון אחר חולק עמו מכל מקום לא מצאנו חלוקתם אלא שבעל סתם אבל אם העיד עליו שאמרו משוחררת לא דברו ולענין ירושה יירשנו.

טו) שהם יורשי אביו. טז) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. יז) ואין אומרים שהוא בנו. יח) בין תלמיד־חכם להדיוט. יט) אלא יש לחלק בין תלמיד חכם לשאר האנשים.

ז. כָּל הַיּוֹרְשִׁין, יוֹרְשִׁין בַּחֲזָקָה. כֵּיצַד? עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ 'שֶׁזֶּה מֻחְזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי', אוֹ 'אָחִיו' - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֵדֵי יִחוּס[כ], וְלֹא יָדְעוּ אֲמִתַּת יִחוּסִין - הֲרֵי אֵלּוּ יוֹרְשִׁין בְּעֵדוּת זוֹ.

כ) אפילו אם העדים אינם יודעים למסור בדיוק את דרגת הקירבה בין היורשים למוריש, אלא מעידים "אנו יודעים שפלוני הוא קרוב של פלוני וראוי לירש אותו".

ח. יַעֲקֹב שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הֶחֱזַק לוֹ בֵּן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם - תָּפַשׂ רְאוּבֵן אֶת לֵוִי מִן הַשּׁוּק, וְאָמַר: 'גַּם זֶה אָחִינוּ הוּא', וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ'[כא] - חֲרֵי שִׁמְעוֹן נוֹטֵל חֲצִי הַמָּמוֹן[כב]; וּרְאוּבֵן שְׁלִישׁ[כג], שֶׁחֲרֵי הוֹדָה שֶׁהֵן שְׁלֹשָׁה אַחִין; וְלֵוִי נוֹטֵל שְׁתוּת[כד].

כא) אינו מכחיש בהחלט. כב) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראיה שאתה אחי – ותיטול. כג) כפי המגיע לו לפי טענתו. כד) שישית בלבד.

מֵת לֵוִי[כה], יַחֲזֹר הַשְּׁתוּת לִרְאוּבֵן. נָפְלוּ לְלֵוִי נְכָסִים מֵאֲחֵרִים - יַחְלְקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן[כו], שֶׁחֲרֵי רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֵּוִי זֶה אֲחִיהֶם.

כה) בלי בנים. כו) שמעון קיבל כבר את כל חלקו – חצי, ולכן בין אם לוי אח ובין אם אינו אח – אין מגיע לשמעון יותר מחצי.

הִשְׁבִּיחַ הַשְּׁתוּת מֵאֲלָיו[כז], וְאַחַר כָּךְ מֵת לֵוִי - אִם שֶׁבַח הַמַּגִּיעַ לַכְּתֻבִּים הוּא[כח], כְּגוֹן עֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - חֲרֵי הַשֶּׁבַח הַזֶּה כִּנְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים, וְיַחְלְקוּ בָּהֶן; וְאִם עֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר, חֲרֵי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ[כט].

כז) מבלי השקעת הוצאות על־ידי לוי. כח) ביטוי, שהפירות כבר הבישלו כל צרכן, והגיע הזמן לתלוש אותם ולשאת אותם על הכתפיים. כט) כי דינם כאילו הם מחוברים וחלק מגוף הקרקע, והקרקע חוזרת לראובן.

אָמַר שִׁמְעוֹן: 'אֵין לֵוִי זֶה אָחִי', וְנָטַל לֵוִי בְּחֵלֶק רְאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת לֵוִי - לֹא יִירַשׁ מִמֶּנּוּ שִׁמְעוֹן כְּלוּם[ל], אֶלָּא רְאוּבֵן לְבַדּוֹ יִירַשׁ הַשְּׁתוּת עִם שְׁאָר הַנְּכָסִים הָאֲחֵרִים שֶׁהִנִּיחַ לֵוִי. וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שֶׁיּוֹדוּ מִקְצָתָן בְּיוֹרְשִׁין אֲחֵרִים, וְלֹא יוֹדוּ מִקְצָתָן.

ל) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר־כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי.

פֶּרֶק ה

דין ספקות בירושה.

א. זֶה הַכְּלָל בְּיוֹרְשִׁין[א]: כָּל שְׁנֵי יוֹרְשִׁין, שֶׁאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ וַדַּאי, וְהַשֵּׁנִי סָפֵק - אֵין לַסָּפֵק כְּלוּם[ב]; וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שֶׁמָּא זֶה הוּא הַיּוֹרֵשׁ אוֹ שֶׁמָּא זֶה - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

א) בירושה בלבד, ואין ללמוד ממנו לעניינים אחרים. ב) ובזה לא אמרו חכמים: ממון המוטל בספק – יחלקו.

לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן וְטֻמְטוּם[ג] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[ד] - חֲרֵי הַבֵּן יוֹרֵשׁ הַכֹּל[ה]; שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק. הִנִּיחַ בָּנוֹת וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - יוֹרְשׁוֹת בְּשָׁוֶה, וַחֲרֵי הוּא כְּאַחַת מִן הַבָּנוֹת.

ג) אדם שאיברי המין שלו מכוסים בעור, ולא יודעים אם הוא זכר או נקבה. ד) מי שיש לו אברי זכרות ונקבות. ה) כי אין הבת יורשת כלום כשיש בן.

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת דִּין הַבָּנוֹת עִם הַבָּנִים בְּמִזּוֹנוֹתֵיהֶן וּבְפַרְנָסָתָן, וְשָׁם בֵּאַרְנוּ שֶׁהַמִּזּוֹנוֹת מִתְּנֵאי כְּתֻבָּה[ו]. וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין[ז], אֵין לַבָּנוֹת אֶלָּא מִזּוֹנוֹתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכֹּל; וְיִתְפַּרְנְסוּ הַבָּנוֹת[ח] בְּעִשּׂוּר נְכָסִים[ט], כְּדֵי שֶׁיִּנָּשְׂאוּ בּוֹ לִבְעָלִים. וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מוּעָטִין[י], אֵין לַבָּנִים כְּלוּם, אֶלָּא הַכֹּל לְמִזּוֹן הַבָּנוֹת.

ו) מתנאי הכתובה, שהאבא חייב לזון את הבנות שלו עד שיתבגרו או ינשאו, ואם האב מת, צריך לזון את הבנות. ז) ויש מספיק לתת מזונות לבנות. ח) יוענק להן מנכסי הירושה. ט) אחד מעשרה. י) ואינם מספיקים אפילו למזונות הבנות.

לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין הַטֻּמְטוּם אֵצֶל הַבָּנוֹת וְנִזּוֹן כְּמוֹתָן; וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מוּעָטִין - הַבָּנוֹת דּוֹחוֹת אֶת הַטֻּמְטוּם אֵצֶל הַבָּנִים וְאוֹמְרוֹת לוֹ: 'זָכָר אַתָּה, וְאֵין לְךָ עִמָּנוּ מְזוֹנוֹת'.

ג. מִי שֶׁלֹּא שָׁהָת אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[יא], וְנִשֵּׂאת[יב] וְיָלְדָה בֵּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן[יג] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[יד] - אֵין זֶה הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאִם מֵת הַבֵּן[טו] - שְׁנֵיהֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶן סָפֵק, שֶׁמָּא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אָבִיו.

יא) הריון ניכר רק אחרי שלושה חדשי הריון, ולכן חכמים תיקנו שאשה שהתאלמנה או התגרשה – לא תינשא עד לאחר שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת מבעלה הראשון. יב) באיסור. יג) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון (במקרה שלא עברו יותר מתשעה חדשים מזמן שהתאלמנה או התגרשה). יד) אולי התעברה מבעלה השני, וילדה בחודש השביעי להריון. טו) הבן הספק מת בלי בנים והשאיר נכסים.

ד. יְבָמָה שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִתְיַבְּמָה[טז] בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - זֶה הַסָּפֵק אוֹמֵר [ליבם]: **'שֶׁמָּא בֶּן הַמֵּת אֲנִי, וְאֵירַשׁ נִכְסֵי אָבִי כֻּלָּם, וְאֵין אַתָּה רָאוּי לְיַבֵּם, שֶׁאֵין אִמִּי בַּת יְבוּם', וְהַיָּבָם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בְּנִי אַתָּה, וְאִמְּךָ רְאוּיָה לְיִבּוּם, וְאֵין לְךָ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם' - הוֹאִיל וְגַם זֶה הַיָּבָם סָפֵק, שֶׁמָּא יָבָם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבָם - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[יז].**

טז) באיסור. יז) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו.

וְכֵן דִּין זֶה הַסָּפֵק עִם בְּנֵי הַיָּבָם, בְּנִכְסֵי הַמֵּת[יח] שֶׁנִּתְיַבְּמָה אִשְׁתּוֹ - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה: הַסָּפֵק מֻחֲזָקָה, וּבְנֵי הַיָּבָם הַוַּדַּאי מֻחֲזָקָה.

יח) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה.

מֵת הַיָּבָם אַחַר שֶׁחָלַק עִם זֶה הַסָּפֵק, וּבָאוּ בְּנֵי הַיָּבָם הַוַּדַּאי לִירַשׁ אֲבִיהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הַסָּפֵק לוֹמַר לָהֶן: 'אִם אֲחִיכֶם אֲנִי, תְּנוּ לִי חֵלֶק בִּירֻשָּׁה זוֹ; וְאִם אֵין אֲנִי אֲחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצִי שֶׁלָּקַח אֲבִיכֶם' - אֵין לְזֶה הַסָּפֵק עִמָּהֶם בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן כְּלוּם[יט], וְאֵינוֹ מוֹצִיא מִיָּדָם.

יט) היות שהדיינים כבר פסקו את החלוקה – הדין קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת. ואחר כן כשמת היבם הבן הספק מגיע בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. סָפֵק וְהַיָּבָם שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶם[כ] - הֲרֵי הַיָּבָם יוֹרֵשׁ וַדַּאי; וְזֶה הַסָּפֵק - אִם הוּא בֶּן הַמֵּת, יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן וּלְזֶה הַיָּבָם חֲצִיוֹ, וְאִם הוּא בֶּן הַיָּבָם, אֵין לוֹ כְּלוּם; לְפִיכָךְ, יֵרַשׁ הַיָּבָם, וְיִדָּחֶה הַסָּפֵק[כא].

כ) אביו של היבם. כא) ואפילו אם מת היבם אחר־כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון – תנו לי מחצית נכסי הסבא, ואם אני אחיכם – תנו לי חלק שווה בכל נכסי אביכם – אינו נוטל כלום. משום שאחר קביעת הדין, אי אפשר לבוא ולערער מחדש, כפי שהסברנו בהלכה הקודמת.

הִגִּיחַ הַיָּבָם שְׁנֵי בָּנִים וַדָּאִין, וְאַחַר כָּךְ מֵת אֲבִי הַיָּבָם - הֲרֵי הַסָּפֵק אוֹמֵר: 'אֲנִי בֶּן הַמֵּת[כב], וְיֵשׁ לִי מֻחֲצָה[כג] וְלִשְׁנֵיכֶם מֻחֲצָה'[כד], וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: 'אָחִינוּ אַתָּה, וּבֶן הַיָּבָם אַתָּה, וְאֵין לְךָ אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן' - הַחֲצִי שֶׁמּוֹדֶה לָהֶן בּוֹ נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁמּוֹדִין הֵם בּוֹ לוֹ נוֹטְלוֹ; וְהַשְּׁתוּת הַנִּשְׁאָר - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה, הוּא נוֹטֵל חֲצִיוֹ וּשְׁנֵיהֶם חֲצִיוֹ.

כב) אחי אביכם. כג) בנכסי הסבא, כי אני בא לבד בכוח אבי. כד) כי אתם באים בכוח אביכם (היבם).

מֵת הַסָּפֵק[כה] - הֲרֵי הַיָּבָם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בְּנִי הוּא, וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ', וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הַמֵּת הוּא, וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ'[כו] - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[כז].

כה) והיבם ואביו של היבם חיים. כו) כפי שנתבאר לעיל בפרק א, שהאב קודם לאחים בירושת הבן שמת. כז) משום ששניהם טוענים טענת ספק.

מֵת הַיָּבָם[כח] - הֲרֵי הַסָּפֵק אוֹמֵר: 'בְּנוֹ אֲנִי, וְאִירָשֶׁנּוּ', וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הָאַחֵר אַתָּה, וְזֶה אָחִי אָבִיךָ הוּא, וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ' - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

כח) ולא הניח בנים.

ו. מִי שֶׁנָּפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִשְׁתּוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאִשָּׁה מֵתָה תְּחִלָּה[כט], וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כָּל נְכָסֶיהָ, אוֹ הַבַּעַל מֵת תְּחִלָּה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה[ל] יוֹרְשִׁין כָּל נְכָסֶיהָ - כֵּיצַד דִּינָם? מַעֲמִידִין נִכְסֵי מְלוֹג בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה, וְהַכְּתֻבָּה עִקָּר[לא] וְתוֹסֶפֶת[לב] בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל[לג]; וְחוֹלְקִין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[לד] - יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֲצָיָן, וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֲצָיָן.

כט) ואם כן קודם הבעל ירש את נכסיה. ל) מדובר בנכסי מלוג, שגוף הנכסים שייך לאישה, ולבעל יש רשות רק לאכול את הפירות, ובמקרה שהיא נפטרה אחרי בעלה, יורשיה יורשים את הנכסים האלה. לא) עיקר הכתובת שתיקנו חכמים - מאתים דינר לבתולה, ומאה לאלמנה ולגרושה. לב) חלק הכתובה שהבעלה הוסיף מרצונו. לג) משום שכל זמן שהבעל חי - לא מגיע לה כלום, אם כן, הרי הכסף הכתוב בכתובתה הוא בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו. לד) הנכסים שהיא הביאה אותם, ובעלה לקח עליהם אחריות, שאם יופסדו – ההפסד שלו, ואם יושבחו – השבח שלו.

אֲבָל אִם נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ[לה] - מַעֲמִידִין אֶת נִכְסֵי הָאֵם בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאֵם, שֶׁהֵם יוֹרְשִׁין וַדַּאי[לו]; אֲבָל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן סָפֵק הֵם - שֶׁאִם מֵת הַבֵּן

תְּחִלָּה, אֵין לְאֶחָיו מֵאָבִיו בְּנִכְסֵי אִמּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

לה) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה – בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן את כל נכסיה, ואחר־כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האם, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש את אימו אחרי שהוא מת, כפי שהתבאר לעיל בפרק א.
לו) המלים "יורשים וודאים", מתפרשים כאן אחרת מבכל מקום אחר. בכל מקום הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה שמשפחת האם מוחזקים באותם נכסים ואין להוציא מהם בספק.

ז. נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל בֶּן בְּתּוֹ - אִם הָאָב מֵת תְּחִלָּה - בֶּן בְּתּוֹ יוֹרְשֶׁנּוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן; וְאִם בֶּן בְּתּוֹ מֵת תְּחִלָּה - אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הָאָב. לְפִיכָךְ, יַחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֶּן הַבַּת.

וְכֵן אִם נִשְׂרְפָה הָאָב[לז], וּמֵת בֶּן בְּתּוֹ בַּמְּדִינָה[לח], אוֹ שֶׁנִּשְׂרְפָה הַבֵּן[לט], וּמֵת אֲבִי אִמּוֹ בַּמְּדִינָה - יַחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֶּן הַבַּת.

לז) ומת בשבי. לח) במקום רחוק, ואין ידוע מי מת קודם.
לט) ומת בשבי.

ח. נָפַל עָלָיו הַבַּיִת וְעַל אָבִיו אוֹ שְׁאָר מוֹרִישִׁין[מ], וְהָיְתָה עָלָיו[מא] כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת - יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין: "מֵת הַבֵּן תְּחִלָּה, וְלֹא הִנִּיחַ כְּלוּם וְאָבַד הַחוֹב[מב], וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת אוֹמְרִים: "הָאָב מֵת תְּחִלָּה, וְזָכָה הַבֵּן בִּירֻשָּׁתוֹ וְיֵשׁ לָנוּ לְגְבוֹת מֵחֶלְקוֹ" - הֲרֵי הַנְּכָסִים בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין[מג]; וְעַל הָאִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת לְהָבִיא רְאָיָה[מד], אוֹ יֵלְכוּ לָהֶם בְּלֹא כְּלוּם.

מ) של הבן. מא) על הבן מוטל לשלם. מב) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. מג) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. מד) שהאב מת תחילה.

ט. דִּין אֵלּוּ שֶׁמֵּתוּ תַּחַת הַמַּפֹּלֶת, אוֹ שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לָאֵשׁ, אוֹ שֶׁמֵּתוּ בְּיוֹם אֶחָד, וְזֶה בַּמְּדִינָה וְהָאַחֵר בְּמְדִינָה אַחֶרֶת - דִּין אֶחָד הוּא; שֶׁבְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שֶׁמֵּת תְּחִלָּה.

~ יום חמישי ל' כסלו ~

פֶּרֶק ו

הדין שאין אדם יכול לשנות את יורשיו.

א. אֵין אָדָם יָכוֹל לְהוֹרִישׁ מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, וְלֹא לַעֲקֹר הַיְרֻשָּׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מָמוֹן הוּא[א]; לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת נְחָלוֹת[9]: "וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט" - לוֹמַר שֶׁחֻקָּה זוֹ לֹא תִּשְׁתַּנֶּה, וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בָּהּ; בֵּין שֶׁצִּוָּה וְהוּא בָּרִיא בֵּין שֶׁהָיָה שָׁכִיב מְרַע [-נוטה למות], בֵּין עַל פֶּה בֵּין בִּכְתָב - אֵינוֹ מוֹעִיל.

א) למרות שיש כלל בידינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי.

ב. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: "אִישׁ פְּלוֹנִי[ב] בְּנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטֹּל פִּי שְׁנַיִם", "אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי לֹא יִירַשׁ עִם אֶחָיו" - לֹא אָמַר כְּלוּם[ג]; "אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי", בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת[ד], אוֹ שֶׁאָמַר: "בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי", בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן - לֹא אָמַר כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[ה].

ב) סתם שם אדם, שאין לו כל זכות ליורשו. ג) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. ד) סתם אדם יירש אותי במקום בתי (וכל שכן במקום בני). ה) כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שיירשנו.

אֲבָל אִם הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁין רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוֹ בָּנוֹת אוֹ אַחִים, וְאָמַר כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מְרַע: "פְּלוֹנִי אָחִי [הוא ש]יְיָרְשֵׁנִי מִכְּלַל אַחַי[ו], אוֹ "בִּתִּי פְּלוֹנִית תִּירָשֵׁנִי מִכְּלַל בְּנוֹתַי[ז] - דְּבָרָיו קַיָּמִין[ח], בֵּין שֶׁאָמַר עַל פֶּה בֵּין שֶׁכָּתַב בִּכְתָב.

ו) הוא היחידי מבין אחיי יירש אותי. ז) ואין לו בנים.
ח) הטעם לזה כי התורה אמרה "והיה ביום הנחילו את בניו" – מפסוק זה למדו שהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה.

אֲבָל אִם אָמַר: "פְּלוֹנִי בְּנִי יִירָשֵׁנִי לְבַדּוֹ"[ט] - אִם אָמַר

9. במדבר-פנחס, כז, יא.

עַל פֶּה, דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לִבְנוֹ - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אֶפּוֹטְרוֹפָּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט) הרמב"ם מחלק בין בן לבין שאר היורשים האחרים. י) כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם.

ג. אָמַר: 'פְּלוֹנִי בְּנִי יִירַשׁ חֲצִי נְכָסַי, וּשְׁאָר בָּנַי הַחֲצִי' - דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין. אֲבָל אִם אָמַר עַל הַבְּכוֹר שֶׁיִּירַשׁ כְּפִשּׁוּט, אוֹ שֶׁאָמַר לֹא יִירַשׁ פִּי שְׁנַיִם עִם אֶחָיו - לֹא אָמַר כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר[10]: "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה .. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֵּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר"[יא].

יא) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו", מלמד שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק לגבי הירושה הפשוטה, שמתחלקת בשווה, אבל לגבי חלק הבכורה – אין הוא יכול לשנות.

ד. וְאִם הָיָה בָּרִיא[יב] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, לֹא לַבְּכוֹר וְלֹא לְאֶחָד מִשְּׁאָר הַיּוֹרְשִׁין.

יב) כל מה שאמרנו שהוא יכול לשנות בירושה, הוא רק כשמדובר בשכיב מרע, שהולך למות. אבל אם היה בריא בשעת נתינת הצוואה – הוא אינו יכול לשנות דבר.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[יג]? בְּשֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה; אֲבָל אִם נָתַן מַתָּנָה, דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין. לְפִיכָךְ, הַמְחַלֵּק נְכָסָיו עַל פִּיו לְבָנָיו[יד] בְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מְרַע[טו], רִבָּה לְאֶחָד, וּמִעֵט לְאֶחָד, וְהִשְׁוָה לָהֶן אֶת הַבְּכוֹר - דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין[טז]; וְאִם אָמַר מְשׁוּם יְרֻשָּׁה, לֹא אָמַר כְּלוּם.

יג) כל הדינים בהלכות האחרונות. יד) בלשון מתנה. טו) ובכלל שדברי שכיב מרע, אדם שהולך למות, מקיימים אותם כפי שאמר, גם אם לא עשה קניין. טז) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם – בין בריאים בין חולים – להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר לעיל בהלכה א.

ו. כָּתַב בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף מְשׁוּם מַתָּנָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה, דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין. כֵּיצַד? 'תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי בְּנִי וְיִירָשֶׁנָּה', אוֹ שֶׁאָמַר: 'יִירַשׁ שָׂדֶה פְּלוֹנִי וְתִנָּתֵן לוֹ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'יִירָשֶׁנָּה וְתִנָּתֵן לוֹ וְיִירָשֶׁנָּה' - הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם לְשׁוֹן מַתָּנָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף, דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין.

וְכֵן אִם הָיוּ שָׁלֹשׁ שָׂדוֹת לִשְׁלֹשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: 'יִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְתִנָּתֵן לְפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְיִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית' - קָנוּ שְׁלָשְׁתָּן; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה, אֵינוֹ זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמַתָּנָה[יז]. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּין אֲמִירָה לַאֲמִירָה כְּדֵי דִּבּוּר[יח]; אֲבָל אִם שָׁהָה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה מֵעֵרֶב בִּשְׁלָשְׁתָּן.

יז) גם בשלוש שדות אין הבדל בין בתחילה או באמצע או בסוף. יח) המושג 'כדי דיבור', זה משך זמן של שאילת שלום של תלמיד לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא נחשב כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. כֵּיצַד יֹאמַר[יט]? אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בָּאֶמְצַע - 'פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁנִּתַּתִּים לָהֶם בְּמַתָּנָה, וְיִירָשׁוּם'. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בַּתְּחִלָּה - יֹאמַר: 'תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי[כ] וּפְלוֹנִי לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְיִירָשׁוּם'. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן מַתָּנָה בַּסּוֹף - יֹאמַר: 'יִירַשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, שֶׁנִּתַּתִּים לָהֶם בְּמַתָּנָה'.

יט) כיצד הנוסח מעורב בשלושתן. כ) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. יֵרַשׁ הַבַּעַל - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[כא], עָשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה; וְאֵין הַתְּנַאי[כב] מוֹעִיל בָּהּ[כג] אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת.

כא) מתקנת חכמים. כב) אם התנה שלא יירשנה. כג) והוא יורש אותה.

ט. הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל שְׁאָר יְרֻשּׁוֹתֵיהֶן, מַנִּיחִין אוֹתָן לְפִי מִנְהָגָן.

י. וְהַגֵּר אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגּוֹי, אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[כד]; תִּקְּנוּ לוֹ שֶׁיִּירַשׁ כְּשֶׁהָיָה, שֶׁמָּא יַחֲזֹר לְמִרְדּוֹ[כה]. וְיִרְאֶה לִי שֶׁהַתְּנַאי מוֹעִיל בִּירֻשָּׁה זוֹ[כו], הוֹאִיל וְאֵין הַגּוֹי מְחֻיָּב לַעֲמֹד בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[כז]. וְאֵין הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר, וְלֹא גֵּר יוֹרֵשׁ אֶת הַגֵּר[כח], לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[כט].

כד) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן

10. דברים-שופטים, כא, טז-יז.

שנולד" ונותקה הקירבה בינו לבין הוריו. כה) כדי שלא יפסיד את ירושתו. כו) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש – אינו יורש. כז) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. כח) האב ובנו או שני אחים שנתגיירו. מפני שהקירבה שביניהם נותקה בזמן שהתגיירו, והרי הם כקטן שנולד. כט) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו, איננו שייך כאן, שהרי אם יחזור לגיותו - גם כן לא יירש את אביו הגר.

יא. כָּל הַנּוֹתֵן נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ אֶת הַיּוֹרְשִׁין - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹהֲגִין בּוֹ כַּשּׁוּרָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וְזָכוּ הָאֲחֵרִים בְּכָל מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶם[ל]. וּמִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁלֹּא יָעִיד אָדָם[לא] חָסִיד בְּצַוָּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהּ הַיֵּרֵשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֲפִלּוּ מִבֵּן שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, לְאָחִיו שֶׁהוּא חָכָם וְנוֹהֵג כַּשּׁוּרָה.

ל) כפי שאמרנו שבלשון מתנה דבריו קיימים. לא) שלא יחתום כעד על צוואה כזו.

יב. יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד[לב], יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו הַיִּשְׂרְאֵלִיִּים כְּשֶׁהָיָה[לג]. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ וּלְקָנְסוֹ שֶׁלֹּא יִירַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַזֵּק יְדֵי הָרְשָׁעִים - הָרְשׁוּת בְּיָדָם. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל, תִּנָּתֵן יְרֻשַּׁת אֲבִיהֶם הַמְשֻׁמָּד לָהֶן. וְכֵן הַמִּנְהָג תָּמִיד בַּמַּעֲרָב[לד].

לב) החליף את דתו. לג) כי אף על פי שחטא - ישראל הוא. לד) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

יג. צוּוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם[לה] בֵּן בֵּין הַבָּנִים בְּחַיָּיו, אֲפִלּוּ בְּדָבָר מוּעָט, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי תַּחֲרוּת וְקִנְאָה, כַּאֲחֵי יוֹסֵף עִם יוֹסֵף[לו].

לה) לא יעדיף. לו) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב, גרמה לשנאת אחים חריפה.

פֶּרֶק ז

דיני ירושה כשיש ספק אם המוריש מת.

א. אֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹחָלִין, עַד שֶׁיָּבִיאוּ רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמֵּת מוֹרִישָׁן. אֲבָל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁבָּאוּ גּוֹיִים מְשִׁיחִין לְפִי תֻּמּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמַּשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ; אִשְׁתּוֹ עַל פִּיהֶם, וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם[א].

א) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על־פי שנים, ורק בנישואי אישה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן.

ב. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי' - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נֶאֱמֶנֶת, וְתִנָּשֵׂא וְתִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין נִכְנָסִין לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ[ב]. אָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי', וְנִתְיַבְּמָה - הֲרֵי יְבָמָהּ נִכְנָס לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר[11]: "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת", וַהֲרֵי קָם[ג].

ב) למרות שהאישה קיבלה את דמי כתובתה, בכל זאת היורשים עצמם לא מקבלים את הנחלה, כפי שהסברנו בהלכה הקודמת. ג) הדין שאח מייבם את אלמנת אחיו היבמה, זוכה בנכסיו של המת, ולכן גם במקרה כאן, היות שבפועל הוא ייבם אותה, לכן ממילא זוכה בנכסיו – למרות שאין כאן שני עדים כדי להוציא ממון.

השגת הראב"ד

מי . . פיהן א"א ויש מי שאומר שהיא אינה נוטלת כתובתה שאין אני קורא בה כשתנשאי לאחר תתלי מה שכתוב ליכי.

ג. מִי • שֶׁטָּבַע בְּמַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף[ד], וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַע בִּפְנֵיהֶם[ה], וְאָבַד זִכְרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ לְכַתְּחִלָּה, הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶן[ו].

ד) שלא רואים ממקום אחד את כל היקף המים (ואם כן יכול להיות שהוא יצא מהמים במקום שאנחנו לא רואים). ה) כלומר, לא הגיע כל ידיעה ממנו ונשתכח. ו) בסוף ההלכה יסביר הרמב"ם את הטעם.

וְכֵן אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁרָאוּהוּ שֶׁנָּפַל לְגַב אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים, אוֹ שֶׁרָאוּהוּ צָלוּב וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ, אוֹ שֶׁנִּדְקַר בְּמִלְחָמָה וּמֵת, אוֹ שֶׁנֶּהֱרַג וְלֹא הִכִּירוּ פָּנָיו. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹ סִימָנִים מֻבְהָקִין בְּגוּפוֹ וְהִכִּירוּ אוֹתָן[ז] - בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - אִם אָבַד זִכְרוֹ אַחַר בֵּן, יוֹרְדִין לַנַּחֲלָה בְּעֵדוּת זוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ;

ז) בכל המקרים הללו, קבעו חכמים שאין משיאים את אשתו.

שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא מִפְּנֵי אִסּוּר כָּרֵת[ח], אֲבָל לְעִנְיַן מָמוֹן - אִם הֵעִידוּ הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁחִזְּקָתָן לְמִיתָה, וְהֵעִידוּ שֶׁרָאוּ אוֹתָם

11. דברים-כי־תצא, כה, ו.

הַדְּבָרִים וְשֶׁאָבַד זִכְרוֹ אַחַר כָּךְ וְנִשְׁמַע שֶׁמֵּת - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם. וְכָזֶה מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּכָל בָּתֵּי דִינִין, וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּמִי שֶׁחוֹלֵק בְּדָבָר זֶה.

ח) לגבי איסור אשת איש החמירו, כי חוששים שבעלה עדיין חי.

ד. שָׁבוּי • שֶׁנִּשְׁבָּה, וְשָׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לַנַּחֲלָה, וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת סַכָּנָה[ט]. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְדַעַת[י] שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת, וְיָרְדוּ יוֹרְשִׁין לִנְכָסָיו, וַחֲלָקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָם[יא], עַד שֶׁיָּבִיאוּ רְאָיָה שֶׁמֵּת מוֹרִישָׁן.

השגת הראב"ד
שבוי . . מידם א"א תמה אני על דבריו רבותינו אמרו אפילו בלא שמעו בו שמת מורידין קרוב לנכסיו והוא אומר אפילו בששמעו בו שמת אם ירדו לנחלה אין מוציאין מידם (ועוד ביוצא לדעת ששמעו בו שמת מנין לו שמוציאין אותם מידם).

ט) סכנת הריגה. י) אדם שיוצא לדרך מרצונו. יא) ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: שביוצא לדעת אנחנו אומרים: מכיוון שלא אמר "הורידו קרובי לנכסי", נראה שהוא אינו רוצה בכך. אבל כשנשבה או ברח מפני הסכנה, יכול להיות שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לענייני רכושו.

ה. שָׁבוּי שֶׁנִּשְׁבָּה, וּבוֹרֵחַ מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת - חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהִתְעַסֵּק בִּנְכָסֵיהֶן[יב]. כֵּיצַד עוֹשִׂין? כָּל הַמְּסַלְּקִין יִהְיוּ מֻפְקָדִין בְּיַד נֶאֱמָן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקַּרְקָעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִירֵשָׁה כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַקַּרְקַע וּלְהִתְעַסֵּק בָּהּ[יג], עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁמֵּתוּ, אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ. וְלִכְשֶׁיָּבוֹאוּ הַשָּׁבוּי וְהַבּוֹרֵחַ - שָׁמִין לְאֵלּוּ הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּרְדוּ מַה שֶּׁעָשׂוּ וּמַה שֶּׁאָכְלוּ, כְּמִנְהָג כָּל הָאֲרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה.

יב) לשמור עליהם, שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. יג) בהלכה זו מדובר כשלא שמעו שהוא מת, ולכן אין היורשים זכאים לנחול כירושה גמורה, אלא רק לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה.

וְלָמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפִּיטְרוֹפּוֹס[יד] עַל הַכֹּל, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַבְּעָלִים, אוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּרוֹדַאי שֶׁמֵּתוּ? לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין לְהַעֲמִיד אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לִגְדוֹלִים שֶׁהֵם בְּנֵי דַעַת[טו].

יד) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים אפוטרופוס ליתומים קטנים. טו) וטעם הדבר, כי לא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות בחינם, אלא רק בשביל יתומים קטנים הם יסכימו לקבל עליהם בגלל שזו מצוה גדולה.

ו. נִשְׁבָּה הַשָּׁבוּי, וּבָרַח הַמְסַפֵּן, וְהִנִּיחַ קָמָה[טז] לְקָצֹר[יז], עֲנָבִים לִבְצֹר, תְּמָרִים לְגָדֵּר, זֵיתִים לִמְסֹק - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס[יח], וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק וּמוֹכֵר הַפֵּרוֹת; וּמַנִּיחִין דְּמֵיהֶם עִם שְׁאָר הַמְּטַלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידִין הַקָּרוֹב לִנְכָסָיו; שֶׁאִם יֵרֵד תְּחִלָּה - שָׁמָא יִתְלֹשׁ אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁהֵם כְּתִלּוּשִׁין, וְיֹאכַל אוֹתָן[יט].

טז) תבואה מחוברת לקרקע. יז) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה – לתבואה, בצירה – לענבים, מסיקה – לזיתים, גדירה – לתמרים, ואורה – לתאנים. יח) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר למצוא אדם שיהיה מוכן לעסוק בזה. יט) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו.

וְהוּא הַדִּין בַּחֲצֵרוֹת וּפוּנְדָּקִיּוֹת [-אכסניות] **וַחֲנֻיּוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְשָׂכָר, וְאֵינָן צְרִיכִין עֲבוֹדָה וְלֹא טָרַח, וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בַּאֲרִיסוּת[כ] - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי גּוֹבֶה הַשָּׂכָר וְאוֹכֵל.**

כ) על־מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה.

אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גַּבַּאי, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר מֻנָּח בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתָּבוֹא רְאָיָה שֶׁמֵּת, אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִטֹּל שֶׁלּוֹ.

השגת הראב"ד
ואין . . ונשמים א"א אני איני אומר כן כשאמרו שמין להם כאריס לא אמרו אלא כשיבא וימצא שם פירות אבל כל מה שאכל עד שלא בא שלו הוא.

ז. וְאֵין • מוֹרִידִין הַקָּרוֹב לְעוֹלָם אֶלָּא לְשָׂדוֹת וְגִנּוֹת וּכְרָמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם כְּאָרִיס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסְדוּ, וְנִמְצְאוּ בּוּרִים וּנְשַׁמִּים[כא].

כא) כדי שהשדות, הגנים והכרמים לא יהיו שוממים וייהרסו.

ח. מִי שֶׁיָּצָא לְדַעַת וְהִנִּיחַ נְכָסָיו, וְאֵין יָדוּעַ לְאַיִן הָלַךְ וְלֹא מָה אֵרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכָסָיו; וְאִם יָרַד, מְסַלְּקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צְרִיכִין לְהִתְפַּל בּוֹ וּלְהַעֲמִיד לוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, לֹא לַקַּרְקַע וְלֹא לַמְּטַלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ יָצָא וְהִנִּיחַ נְכָסָיו[כב].

כב) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית־דין מצווים לשמור עליהם.

וְכֵיצַד יִהְיֶה דִּין נִכְסֵי זֶה? הַמְּטַלְטְלִין - יַעֲמִדוּ בְּיַד

שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִתְבַּע, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת וְיִתְבְּעוּ הַיּוֹרְשִׁין;

ט. וְהַקַּרְקָעוֹת - מִי שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁכֵן[כג], אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ שָׂכָר[כד], וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהָיָה בָּהֶן אָרִיס, יִשָּׁאֲרוּ כְּשֶׁהִנִּיחָן עַד שֶׁיָּבוֹא, וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהִנִּיחָם בּוּרִים[כה], יִשָּׁאֲרוּ בּוּרִים[כו]; שֶׁהֲרֵי הוּא בִּרְצוֹנוֹ אִבֵּד מָמוֹנוֹ; וַאֲבֵדָה לְדַעַת, אֵין אָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲזִירָהּ.

כג) פירוש, אם הוא השאיר מישהו ששוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. כד) אין בית־דין גובה ממנו שכר דירה. כה) בלתי מועבדים. כו) ואף־על־פי שהקרקע ייפסד.

י. שָׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת[כז] - הֲרֵי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל הַמְּטַלְטְלִין, וּמַנִּיחִין אוֹתָן אֵצֶל נֶאֱמָן עַל פִּיהֶן, וּמוֹרִידִין הַקָּרוֹב לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים, וְיִהְיֶה בָּהֶן כְּאָרִיס, עַד שֶׁתָּבוֹא רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמֵּת, אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא.

כז) בזה שיצא לדעתו.

פֶּרֶק ח

דיני הורדה לנכסים בקטן שספק מת או שנשבה.

א. כְּשֶׁמּוֹרִידִין הַקָּרוֹב לִנְכְסֵי הַשָּׁבוּי אוֹ הַבּוֹרֵחַ, אוֹ לִנְכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת - לֹא יוֹרִידוּ קָטָן, שֶׁמָּא יַפְסִיד הַנְּכָסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן - שֶׁמָּא יִטְעֹן וְיֹאמַר: ״זֶה חֶלְקִי הַמַּגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי״[א]. וַאֲפִלּוּ קָרוֹב מֻחְמָת קָרוֹב[ב], אֵין מוֹרִידִין.

א) והקטן שישוב מהשבי, לא ידע לערער נגדו, ולטעון שזה חלקו, כפי שיסביר הרמב"ם. ב) קרוב שראוי לירש את הקרוב שראוי לירש את הקטן – כפי שמיד יבאר.

כֵּיצַד? הָיוּ שְׁנֵי אַחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְנִשְׁבָּה הַקָּטָן אוֹ בָּרַח - אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שֶׁדֶּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת, וְשֶׁמָּא יַחֲזִיק זֶה הָאָח, וּלְאַחַר שָׁנִים יֹאמַר: ״זֶה הוּא חֶלְקִי שֶׁהִגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי, וּמֵחֲמַת יֶרְשָׁה בָּאתִי״. וַאֲפִלּוּ בֶּן אָחִיו שֶׁל זֶה הַקָּטָן הַנִּשְׁבֶּה - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לִנְכָסָיו, שֶׁמָּא יֹאמַר: ״מֵחֲמַת אָבִי יָרַשְׁתִּי חֵלֶק זֶה״.

ב. לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין לִנְכְסֵי קָטָן, אֲפִלּוּ קָרוֹב מֵחֲמַת אָחִי הָאֵם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִירֹשׁ; הַרְחָקָה יְתֵרָה הִיא זוֹ; וַאֲפִלּוּ הָיָה בֵּינֵיהֶן שְׁטַר חֲלָקָה[ג], בֵּין בַּבָּתִּים בֵּין בַּשָּׂדוֹת - לֹא יֵרֵד. וַאֲפִלּוּ אָמַר: ״כְּתֻבוּ עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוּת״[ד] - לֹא יֵרֵד; שֶׁמָּא יֹאבְדוּ הַשְּׁטָרוֹת, וְיַאֲרְכוּ הַיָּמִים, וְיִטְעֹן, שֶׁזֶּה חֵלֶק יֶרֶשָׁה בָּא לוֹ מֵחֲמָתוֹ אוֹ מֵחֲמַת מוֹרִישָׁיו.

ג) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ואם כן בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם – חלקי הם בירושה. ד) ובשטר זה ירשמו בדיוק את גבולות שדותיו של הקטן.

מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיוּ לָהּ שָׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבָּת הַזְּקֵנָה הִיא וּבַת אַחַת, וּמֵתָה בַּת שְׁנִיָּה, וְהִנִּיחָה בֵּן קָטָן[ה]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: ״אֵין מוֹרִידִין זוֹ הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לַנְּכָסִים, שֶׁמָּא מֵתָה הַזְּקֵנָה, וְנִמְצְאוּ שְׁלִישׁ נְכָסִים אֵלּוּ לַקָּטָן, וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן״.

ה) והוא יורש את חלק אמו בנכסי הזקנה (הסבתא).

וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לְזֶה הַקָּטָן בַּנְּכָסִים - שֶׁמָּא עַדַיִן הַזְּקֵנָה בַּחַיִּים, וְאֵין מוֹרִידִין קָטָן לִנְכְסֵי שָׁבוּי. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲמִיד אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לִשְׁלִישׁ שֶׁל קָטָן[ו], מַעֲמִידִין אֶפִּיטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקֵנָה.

ו) שבודאי שליש מגיע לו, וצריך להעמיד לו אפוטרופוס.

אַחַר זְמַן, שָׁמְעוּ שֶׁמֵּתָה הַזְּקֵנָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: ״תֵּרֵד הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לִשְׁלִישׁ הַנְּכָסִים, שֶׁהוּא חֶלְקָהּ, וְיֵרֵד הַקָּטָן לִשְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֶלְקוֹ מִנִּכְסֵי הַזְּקֵנָה[ז], וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁל בַּת הַשְּׁבוּיָה[ח], מַעֲמִידִין לוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס מִפְּנֵי חֵלֶק הַקָּטָן; שֶׁמָּא מֵתָה גַּם הַבַּת הַשְּׁבוּיָה, וְיֵשׁ לְזֶה הַקָּטָן חֲצִי הַשְּׁלִישׁ שְׁלָהּ״. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז) כיורשה של אמו. ח) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא.

~ יום שישי א' טבת ~

פֶּרֶק ט

דין ניהול נכסי הירושה לפני החלוקה.

א. הָאַחִין שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ יֶרֶשַׁת אֲבִיהֶן, אֶלָּא

כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּיַחַד בְּמַה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן - חֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר. וְכֵן בְּשָׂאָר הַיּוֹרְשִׁין, חֲרֵי הֵן שֻׁתָּפִין בְּנִכְסֵי מוֹרִישָׁן; וְכָל שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּמָמוֹן זֶה, הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[א].

א) חולקים בשווה.

~ נקודות משיחות קודש ~

הוראה מענין הירושה – נחלות.

נאמר בנוסח התפילה: "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו" והם שלושה ענינים שבכל אחד מישראל - חלק, גורל וירושה, ושלושה ענינים בעבודת האדם לקונו.

א. "ירושה" הם הענינים שיש לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות והאמהות, ובלשון התניא "אהבה מסותרת שהיא ירושה לנו מאבותינו", ואין זה מגיע מצד יגיעת האדם אלא מירושה, שמבלי להתחשב במעמדו ומצבו - הוא "יורש הכל".

ב. "חלק" היא עבודת האדם בכח עצמו, היינו העבודה בכוחות הפנימיים שלו - שכל ומדות.

ג. "גורל" היא העבודה על ידי הכוחות המקיפים - בחינת "יחידה" שבנפש.

ההוראה מהלכה זו, שכל יהודי ויהודי "יורש הכל" בכל שלושת האופנים, וצריך שתהיה הירושה חדורה אצלו בכל כוחות הנפש - הגלויים והמקיפים.

בהמשך לזה ישנה גם הוראה פרטית מהלכה זו:

"האחין שעדין לא חלקו ירושת אביהן . . וכל שנשא ונתן כל אחד מהן בממון זה, השכר לאמצע".

העבודה בכלל היא, שהירושה שמקבל כל אחד מישראל תגלה ותומשך בעבודה בפועל - "המעשה הוא העיקר", על דרך ניהול משא ומתן בממון שבא בירושה. ובזה יש שני אופנים, האחד לפני שמחלקים הירושה, שאז כולם עדין שותפים, ולכן השכר לאמצע. והשני, שכל אחד ואחד נושא ונותן לעצמו ומקבל את חלקו.

ובעבודה: הסדר הרגיל הוא שכל אחד ואחד עובד עבודתו לעצמו ומקבל שכרו, אבל ישנם ענינים שחייבים להעשות ביחד, כגון תפילה בציבור עד"מ שכל אחד מהציבור זקוק לעוד תשעה יהודים שאל"כ חסר אצלו ענין תפלה בציבור.

למעלה משני ענינים אלו, ישנו ענין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש, ואז עבודתו אינה בבחינת בן שיורש, אלא שהוא עומד במקום המוריש ממש, ועבודה זו שייכת בכל ג' הקווין:

בתורה - שלימוד התורה שלו הוא בתכלית הביטול "תען לשוני אמרתך" שהוא כעונה אחר האומר דבר ה' ממש, מה שנאמר למשה מסיני.

בתפילה - כמ"ש "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך", כפירוש תורת החסידות ש"יגיד הוא לשון המשכה, שהפה הוא רק כלי שיומשך ויתגלה על ידו דיבורו ית'".

ובגמ"ח - שמרגיש בצדקה ובגמ"ח שנותן, שאינו אלא שליח של הקב"ה, וכל הצדקה שנותן היא משלו ית' שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

יין מלכות ספר משפטים סימן יט
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. הָיוּ הַיּוֹרְשִׁין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, וְהִשְׁבִּיחוּ הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחוּ לָאֶמְצַע. אָמְרוּ •[ב]:

רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לָנוּ אַבָּא, וַהֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין[ג] - הַשָּׁבַח שֶׁל מַשְׁבִּיחַ[ד]; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׁבַח מֻחְמָת הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמַּשְׁבִּיחַ; אֲבָל אִם שָׁבְחוּ נְכָסִים מֻחְמָת עַצְמָן[ה], הַשָּׁבַח לָאֶמְצַע.

השגת הראב"ד
אמרו . . לאמצע א"א אין זו הגירסא שלנו ולא של הרב ז"ל וזה שבוש הוא.

ב) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. **ג)** נוטלים את השבח. **ד)** מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. **ה)** ולא בגלל פעולה מיוחדת של הגדולים שהשביחו.

ג. וְכֵן אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת, הִיא הַיּוֹרֶשֶׁת בִּכְלַל אַחְיוֹתֶיהָ[ו] אוֹ בִּכְלַל בְּנוֹת דּוֹדֶיהָ[ז], וְהִשְׁבִּיחָה הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחָה לָאֶמְצַע. וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מַה הִנִּיחַ בַּעְלִי, וַהֲרֵינִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת, וְהִשְׁבִּיחָה הַנְּכָסִים מֻחְמַת הוֹצָאָה - הֲרֵי הַשָּׁבַח שֶׁלָּהּ.

ו) כגון ראובן נשא את בת שמעון אחיו, ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילו הוא היה בחיים. **ז)** כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, ומתו והניחו בנות.

ד. מִי שֶׁיָּרַשׁ אֶת אָבִיו, וְהִשְׁבִּיחַ הַנְּכָסִים וְנָטַע וּבָנָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָחִין בְּמְדִינָה אַחֶרֶת - אִם קְטַנִּים הֵם, הַשָּׁבַח לָאֶמְצַע[ח]; וְאִם • הָיוּ גְּדוֹלִים - הוֹאִיל וְלֹא יָדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָחִין,

השגת הראב"ד
ואם . . כארים א"א ואם ידע מה בכך הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אא"כ יצא לדעת ולא צוה דהיינו רטושין.

שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיסט. וְכֵן אִם שִׁיֵּרַד לִנְכְסֵי קָטָן וְהִשְׁבִּיחַ - אֵין שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס, אֶלָּא הַשֵּׁבַח לָאֶמְצַע; שֶׁהֲרֵי יָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

ח) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו, והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבוי (כפי שהתבאר בפרק הקודם), ולכן נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום. ט) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (כפי שהתבאר בפרק ז), ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש – בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבוי, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם, ולכן דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל, ולכן השבח לאמצע.

ה. אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁלָּקַח מָעוֹת, וְעָשָׂה בָּהֶן סְחוֹרָה - אִם הָיָה תַּלְמִיד חֲכָמִים גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ שָׁעָה אַחַת, הֲרֵי הַשָּׂכָר שֶׁלּוֹי; שֶׁאֵין זֶה מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ, וּמִתְעַסֵּק לְאֶחָיויא.

י) משמע שכל השכר שלו. יא) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ, אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו הוא התנה שלצורך עצמו הוא עושה, וברור לנו שהוא לו ויתר לאחיו על עבודתו.

ו. אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁמִּנָּהוּ הַמֶּלֶךְ גַּבַּאייב אוֹ סוֹפֵר שֶׁמַּכְנִיס וּמוֹצִיא בְּמָמוֹן הַמֶּלֶךְיג, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מֵעֲבוֹדַת הַמְּלָכִים - אִם מֵחֲמַת הָאַחִין מִנָּהוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה אֲבִיהֶם יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה, וְאָמְרוּיד: 'נַעֲמִיד בְּנוֹ תַּחְתָּיו, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַיְתוֹמִים' - הַפְּרָס שֶׁיִּטֹּל וְכָל הַשָּׂכָר שֶׁיִּשְׂתַּכֵּר בַּעֲבוֹדָה זוֹ, לְכָל הָאַחִין, וַאֲפִלּוּ הָיָה נָבוֹן בְּיוֹתֵר, וְרָאוּי לְמַנּוֹתוֹטו. וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ מִנּוּהוּ, הֲרֵי זֶה לְעַצְמוֹטז.

יב) גובה מיסים. יג) מקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. יד) המלך או שריו. טו) בזכות עצמו. טז) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה.

**ז. אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁהָיָה נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבַּיִתיז, וְקָנָה עֲבָדִים בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹיח וְהִלְוָה לַאֲחֵרִים, וְהָיָה שְׁטַר הַחוֹב בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹ, וְאָמַר: 'מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִלְוֵיתִי אוֹ שֶׁקָּנִיתִי בָּהֶן עֲבָדִים, אֵלּוּ שֶׁלִּי לְבַדִּי הֵן שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית אַבִי אִמִּי', אוֹ 'מְצִיאָה מָצָאתִי', אוֹ 'מַתָּנָה נָתְנוּ לִי' - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה מָצָאתִי', אוֹ 'מַתָּנָה נָתְנוּ לִי', אוֹ 'מְצִיאָה מָצָאתִי', אוֹ 'מַתָּנָה נָתְנוּ לִי' - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁשְּׁקָנִיתִי בָּהֶן עֲבָדִים, אֵלּוּ שֶׁלִּי לְבַדִּי הֵן שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית אַבִי אִמִּיי,

י. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים[לג]? בְּאַחִין, מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתָן שׁוֹמְטִין[לד] זֶה מִזֶּה. אֲבָל אַחֵר שֶׁטָּעַן שֶׁנָּתַן לוֹ -אוֹ שֶׁקָּנָהוּ מִבְּעָלָיו - גּוֹבֶה בּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה.

השגת הראב"ד
במה . . ראיה א"א והיאך גובה בו והא ק"ל דבעינן כתיבה ומסירה, והנה הוא הולך על דרך פירוש רבו שמפרש אינו צריך ראיה דמצי למימר שטר היה לי ואבד והאי פירושא לא דייק מגופא דהא שמעתא ומשמעתא דסנהדרין במעשה דההיא סבתא דנפק שטרא מתותי ידה.

לג) שמוציא שטר חוב של אביו, צריך להביא ראיה. לד) מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא על דעת אחיהם.

יא. אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁנָּטַל מָאתַיִם זוּז לִלְמֹד תּוֹרָה אוֹ לִלְמֹד אֻמָּנוּת - יְכוֹלִין הָאַחִין לוֹמַר לוֹ: 'אִם אֵין אַתָּה אֶצְלֵנוּ[לה], אֵין לְךָ מְזוֹנוֹת אֶלָּא לְפִי בְּרִכַּת הַבַּיִת[לו]; שֶׁאֵין הוֹצָאַת מְזוֹנוֹת אֶחָד לְבַדּוֹ, כְּהוֹצָאַת מְזוֹנוֹתָיו בֵּין רַבִּים'.

לה) אם אתה הולך לגור בבית אחר. לו) לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד.

יב. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - אֵין הַגְּדוֹלִים מִתְפַּרְנְסִין[לז] פַּרְנָסַת הַקְּטַנִּים, וְלֹא הַקְּטַנִּים נִזּוֹנִים מְזוֹנוֹת הַגְּדוֹלִים[לח], אֶלָּא חוֹלְקִים בְּשָׁוֶה[לט]. נָשְׂאוּ[מ] גְּדוֹלִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם - יִשְׂאוּ קְטַנִּים כֵּן מִכְּלַל הַנְּכָסִים, וְאַחַר כָּךְ יַחֲלְקוּ.

לז) הקטנים יכולים לעכב את הגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. לח) מזונות הקטנים יקרים יותר מהגדולים. לט) וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. מ) נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה.

נָשְׂאוּ הַגְּדוֹלִים בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם, וְאָמְרוּ הַקְּטַנִּים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם: 'הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאִין[מא] כְּדַרְכְּךָ שֶׁנָּשָׂאתָ אַתָּה'[מב] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם, אֶלָּא מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶם אֲבִיהֶם נָתַן[מג].

מא) מנכסי הירושה המשותפים. מב) בחיי האב. מג) שהרי זה מתנה מחיים.

יג. הִשִּׂיא הָאָב אֶת בְּנוֹ מִשֶּׁל אָב, וְעָשָׂה לוֹ מִשְׁתֶּה וְהָיְתָה הַהוֹצָאָה מִשֶּׁל אָב, וְנִשְׁתַּלְּחָה שׁוּשְׁבִינוּת[מד] לְזֶה הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב[מה] - כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת[מו] לְאַחַר מִיתַת הָאָב, חוֹזֶרֶת לָאֶמְצַע[מז]. אֲבָל הוֹצִיא הַבֵּן בַּמִּשְׁתֶּה מִשֶּׁלּוֹ[מח] - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת אֶלָּא מֵחֵלֶק הַבֵּן שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ בִּלְבַד[מט].

מד) בהלכות זכייה ומתנה מסביר הרמב"ם שהיה מנהג ברוב המקומות, שכאשר אדם נושא אישה, חבריו שולחים לו מעות כדי שיוכל להוציא לכבוד השמחה, והם יושבים ואוכלים איתו בשמחה. ואחר כך כשחבריו היו נושאים אישה, הוא היה מחוייב להחזיר להם מעות לצורך שמחתם. ומעות אלו נקראות "שושבינות". מה) ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין. מו) כשהשולח נושא אישה ויש להחזיר לו שושבינות. מז) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. מח) ולקח הוא את השושבינות לצרכי ההוצאות. מט) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל את השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. הָאָב שֶׁשָּׁלַח שׁוּשְׁבִינוּת בְּשֵׁם אֶחָד מִבָּנָיו - כְּשֶׁתַּחֲזֹר הַשּׁוּשְׁבִינוּת[נ] לְאוֹתוֹ הַבֵּן, הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ[נא]. אֲבָל אִם שִׁלְּחָהּ הָאָב בְּשֵׁם בָּנָיו סְתָם - כְּשֶׁתַּחֲזֹר, תַּחֲזֹר לָאֶמְצַע[נב]. וְאֵין זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[נג], עַד שֶׁיִּשְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כֻּלָּן, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן שׁוֹשְׁבִינִין, שֶׁבְּשֵׁם כֻּלָּן נִשְׁתַּלְּחָה; לְפִיכָךְ • אִם שָׂמַח עִם מִקְצָתָן[נד] - מַחֲזִיר חֵלֶק זֶה שֶׁשָּׂמַח עִמּוֹ בִּלְבַד, וַהֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע.

השגת הראב"ד
לפיכך . לאמצע א"א זה לא ידעתי מהו ולמה לאמצע והלא אינו מחזיר לו אלא חלקו וכשישאו האחרים נשים יחזיר להם חלקם.

נ) אחר מיתת האב. נא) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. נב) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה – יחלקו בשווה. נג) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. נד) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גְּדוֹל הָאַחִין שֶׁהָיָה לוֹבֵשׁ וּמִתְכַּסֶּה מַלְבּוּשִׁין נָאִים - אִם יֵשׁ לָאַחִים הֲנָאָה מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין - הֲרֵי זֶה לוֹבֵשׁ מִתְּפוּסַת הַבַּיִת[נה].

נה) מכספי הירושה המשותפים.

פֶּרֶק י

מה הדין כשטעו בחלוקת הירושה, ודין מינוי אפוטרופוס ליתומים קטנים.

א. שְׁנֵי אַחִים שֶׁחָלְקוּ, וּבָא לָהֶן אָח מִמְּדִינַת הַיָּם[א], וְכֵן שְׁלֹשָׁה אַחִין שֶׁחָלְקוּ, וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[ב] - אֲפִלּוּ נָטַל זֶה קַרְקַע וְזֶה כְּסָפִים[ג] - בְּטֵלָה מַחֲלֹקֶת[ד], וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַשְּׁאָר בְּשָׁוֶה[ה].

א) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. ב) בזמן ההלוואה, אביהם הגדיר שהחוב יגבה מקרקע מסויימת (בלשון הגמרא זה נקרא "היפותיקי"). ג) אפילו אם בחלוקה נקבע שאחד האחים יקבל קרקע והשני יקבל כספים - ואפשר היה לומר שכל אחד מהם קיבל עליו אחריות טבעית על מה שקיבל: מי שקיבל כספים נוטל סיכון שיאבדו או ייגנבו, מה שאין כן בקרקע; ואילו מי שקיבל קרקע נוטל סיכון שבעל חוב של האב יבוא ויגבה אותה ממנו – אין אומרים זאת בירושה. ד) בטלה החלוקה, וכאילו לא חלקו כלל. מפני שבירושה הדין שצריך לחלוק בשווה, וברגע שבעל חוב גבה את הקרקע, או שהגיע אח נוסף, התברר למפרע שהחלוקה לא הייתה שווה. ה) מחלקים את הנכסים שנשארו מחדש.

ב. מִי שֶׁצִּוָּה בְּשָׁעַת חָלְיוֹ שֶׁיִּתְּנוּ לְפְלוֹנִי דֶּקֶל אוֹ שָׂדֶה מִנְּכָסָיו, וְחָלְקוּ הָאַחִין וְלֹא נָתְנוּ לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי הַמַּחֲלֹקֶת בְּטֵלָה. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? נוֹתְנִין מַה שֶּׁצִּוָּה מוֹרִישָׁן, וְאַחַר כָּךְ חוֹזְרִין וְחוֹלְקִין בַּתְּחִלָּה.

ג) בזמן שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. ז) מרכוש הבית המשותף. ח) וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית־דין לצורך השומא. ט) בתוקף המחילה. י) כי אפשר להביא את הבגדים לבית דין, גם בלי הנשים והילדים.

ג. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, שָׁמִין מַה שֶּׁעֲלֵיהֶן[ו]. אֲבָל מַה שֶּׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן, שֶׁקָּנוּ לָהֶן מִתְּפוּסַת הַבַּיִת[ז] - אֵין שָׁמִין[ח]; וְכֵן מַה שֶּׁעַל נְשׁוֹתֵיהֶן, שֶׁכְּבָר זָכוּ בָּהֶן לְעַצְמָן[ט]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבִגְדֵי חֹל. אֲבָל בְּבִגְדֵי שַׁבָּת וּמוֹעֵד, שָׁמִין מַה שֶּׁעֲלֵיהֶן[י].

ד. מִי שֶׁהִנִּיחַ יְתוֹמִים, מִקְצָתָן גְּדוֹלִים וּמִקְצָתָן קְטַנִּים, וְרָצוּ לַחֲלֹק בִּנְכְסֵי אֲבִיהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ הַגְּדוֹלִים חֶלְקָן - מַעֲמִידִין בֵּית דִּין אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לַקְּטַנִּים, וּבוֹרֵר לָהֶן הַחֵלֶק הַיָּפֶה. וְאִם הִגְדִּילוּ - אֵינָן יְכוֹלִין לְמְחוֹת, שֶׁהֲרֵי עַל פִּי בֵּית דִּין חָלְקוּ לָהֶם. וְאִם טָעוּ בֵּית דִּין בַּשּׁוּמָה, וּפָחֲתוּ שְׁתוּת[יא] - יְכוֹלִין לְמְחוֹת, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין חֲלֻקָּה אַחֶרֶת אַחַר שֶׁהִגְדִּילוּ.

יא) הקטנים קיבלו פחות אחד מחלקי שש מהמגיע להם.

השגת הראב"ד
מי . . שיגדיל א"א והוא שחלק להם בחייו שאם לא חלק יניח הכל ביד הגדולים והם ישביחו לאמצע וטוב להם.

ה. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ • יוֹרְשִׁין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - צָרִיךְ לְמַנּוֹת אֶפִּיטְרוֹפּוֹס[יב] שֶׁיִּהְיֶה מִתְעַסֵּק בְּחֵלֶק הַקָּטָן, עַד שֶׁיַּגְדִּיל. וְאִם לֹא מִנָּה - חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ; שֶׁבֵּית דִּין הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים.

יב) קודם שמת, כאשר הוא חולה ונוטה למות, מצווה עליו למנות אפוטרופוס.

ו. צַוָּה הַמּוֹרִישׁ[יג] וְאָמַר: יִנָּתֵן חֵלֶק הַקָּטָן לַקָּטָן, וּמַה שֶּׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה בּוֹ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[יד]. וְכֵן אִם מִנָּה הַמּוֹרִישׁ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס עַל הַקְּטַנִּים, קָטָן אוֹ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.

יג) לפני שמת. יד) גם ללא אפוטרופוס.

אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמַנִּין אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, לֹא אִשָּׁה, וְלֹא עֶבֶד, וְלֹא קָטָן; וְלֹא עַם הָאָרֶץ, שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת חָשׁוּד עַל עֲבֵרוֹת. אֶלָּא בּוֹדְקִין[טו] עַל אָדָם נֶאֱמָן, וְאִישׁ חַיִל, וְיוֹדֵעַ לְהַפֵּךְ בִּזְכוּת הַיְתוֹמִים, וְטוֹעֵן טַעֲנוֹתָן, וְיֵשׁ לוֹ כֹּחַ בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם, כְּדֵי לִשְׁמֹר נִכְסֵיהֶם וּלְהַרְוִיחַ שִׁבְחָן; וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל הַקְּטַנִּים, בֵּין שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַקָּטָן, אֶלָּא שֶׁאִם הָיָה קָרוֹב, לֹא יֵרֵד לַקַּרְקָעוֹת[טז].

טו) מחזרים אחר אדם מחונן במידות אלו. טז) כפי שהתבאר לעיל בפרק ח.

ז. בֵּית דִּין שֶׁהֶעֱמִידוּ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְשָׁמְעוּ עָלָיו שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת יֶתֶר מִדָּבָר שֶׁיִּהְיֶה אָמוּד בּוֹ - יֵשׁ לָהֶן לַחֲוֹשׁ לוֹ, שֶׁמָּא מִנְכְסֵי יְתוֹמִים הוּא אוֹכֵל; וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ, וּמַעֲמִידִין אַחֵר[יז].

יז) והטעם שמסלקים אותו מיד, אף שלא ברור בוודאות שאוכל מנכסי היתומים, מפני שבית דין מצווים לחפש אדם ישר ונאמן כדי להיות אפוטרופוס (כפי שהוסבר בהלכה הקודמת), ולכן אפילו שיש לנו רק חשש, שהוא אוכל מנכסי היתומים – מסלקין אותו.

אֲבָל אִם מִנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ,

שֶׁמָּא מְצִיאָה מָצָא[יח]; אֶלָּא אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא מַפְסִיד נִכְסֵי יְתוֹמִים, מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וּכְבָר הִסְכִּימוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[יט], הוֹאִיל וְהִפְסִיד.

יח) והוא אוכל מהמציאה, ולא מנכסי היתומים. יט) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים.

וְהוּא הַדִּין לְאֶפִּיטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים, וְהָיְתָה שְׁמוּעָתוֹ טוֹבָה, וְהָיָה יָשָׁר וְרוֹדֵף מִצְוֹת, וְחָזַר לִהְיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַחֻשָּׁד, אוֹ שֶׁפָּרַץ בִּנְדָרִים וּבַאֲבַק גֶּזֶל - בֵּית דִּין חַיָּבִין לְסַלֵּק אוֹתוֹ[כ] וּלְהַשְׁבִּיעוֹ, וּלְמַנּוֹת לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס כָּשֵׁר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לַדַּיָּן; שֶׁכָּל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין, הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים.

כ) כי אנו אומרים שאילו ידע האב שהאפוטרופוס יצא לתרבות רעה – לא היה ממנה אותו.

ח. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה יוֹתֵר מִדַּי וּמַפְסִיד וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רָעָה - אֵין בֵּית דִּין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מָמוֹנוֹ, וְאֵין מַעֲמִידִין לוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, אֶלָּא אִם כֵּן צִוָּה אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה כָּשֵׁר וּמַצְלִיחַ, אוֹ שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי. וְהַשּׁוֹטֶה וְהַחֵרֵשׁ - הֲרֵי הֵן כִּקְטַנִּים, וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס.

פֶּרֶק יא

דיני ניהול ממון ונכסים של יתומים.

א. מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן - אֵינָן צְרִיכִים אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, אֶלָּא בֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן? בּוֹדְקִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת[א], וְיִהְיוּ עִדִּית[ב], וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׁוֹמֵעַ דִּינֵי תּוֹרָה, וּמֵעוֹלָם לֹא קִבֵּל עָלָיו נְדוּי; וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת בְּבֵית דִּין, קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[ג], וְנִמְצְאוּ הַיְתוֹמִים נֶהֱנִין מִשְּׂכַר הַמָּעוֹת.

א) קרקעות או בתים. ב) נכסים משובחים. ג) בית־דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים בו מהסיכוי להפסיד, ולכן במקרה של רווח היתומים ירוויחו, אך במקרה של הפסד, כל ההפסד מוטל עליו (ואנו סומכים על הקרקעות שלו, שנוכל לגבות מהם ליתומים).

וְכֵן אִם אֵין לוֹ קַרְקַע, וְנָתַן לָהֶן מַשְׁכּוֹן זָהָב מְשֻׁבָּח[ד] שֶׁאֵין לוֹ סִימָן[ה] - נוֹטְלִין בֵּית דִּין הַמַּשְׁכּוֹן, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[ו]. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מַשְׁכּוֹן כֵּלִים שֶׁל זָהָב [שלמים] אוֹ חֲלִי [=תכשיט] שֶׁל זָהָב? שֶׁמָּא שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, וְיִתְּנוּ סִימָן, וְיִטָּלוּהוּ אַחַר מוֹתוֹ[ז], אִם יָדַע הַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד[ח].

ד) לא כלים שלמים. ה) יתבאר בהמשך. ו) של מי שמקבל את המעות לעשות מסחר בשביל היתומים. ז) הדיין יודע שמקבל המעות הוא אינו עשיר כל כך גדול, שיש לו כאלה כלים, ולכן יכול להיות שכלים אלו הם של אדם אחר, ולאחר מותו יבואו ויוציאו את הכלים מידי היתומים – נמצא שהיתומים הפסידו את ממונם. ח) כמה מקבל המעות ירוויח מההתעסקות עם מעות היתומים.

וְכַמָּה יִפְסְקוּ בְּשָׂכָר? כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין - אוֹ שְׁלִישׁ הַשָּׂכָר, אוֹ חֶצְיוֹ; אֲפִלּוּ רְבִיעַ הַשָּׂכָר לַיְתוֹמִים - אִם רָאוּ שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה לָהֶן, עוֹשִׂין.

לֹא מָצְאוּ אָדָם שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ הַמָּעוֹת רָחוֹק לְהֶפְסֵד וְקָרוֹב לְשָׂכָר - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹצִיאִין מֵהֶן מְזוֹנוֹת מְעַט מְעַט[ט], עַד שֶׁיִּקְנוּ לָהֶן בַּמָּעוֹת קַרְקַע, וְיִמְסְרוּ אוֹתָהּ בְּיַד אֶפִּיטְרוֹפּוֹס שֶׁעַמִּידוּ לָהֶן.

ט) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. י) כי קרקע מביאה הכנסה בטוחה, וכך הקרן תשאר.

ב. כָּל הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים - שָׁמִין אוֹתָן, וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה[יא] - מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק וּמוֹכְרִין אוֹתָן, וְיִצְטָרְפוּ דְּמֵיהֶם עִם הַמָּעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים.

יא) המקום שבו היו מתקבצים הסוחרים בימים קבועים - ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית־הדין – היה קרוב לעיר.

ג. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ שָׂכָר [-משקה חריף] שֶׁל יְתוֹמִים - אִם יַנִּיחוֹ כָּאן עַד שֶׁיִּמְכֹּר, שֶׁמָּא יַחְמִיץ, וְאִם יוֹלִיכוֹ לַשּׁוּק, שֶׁמָּא יֵאֶרְעוּ אֹנֶס בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ[יב]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו.

ד. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין בֵּית דִּין הָאֶפִּיטְרוֹפִּין, מוֹסְרִין לוֹ כָּל נִכְסֵי הַקָּטָן, הַקַּרְקַע וְהַמַּטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא נִמְכְּרוּ; וְהוּא מוֹצִיא וּמַכְנִיס, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְשׁוֹכֵר וְנוֹטֵעַ וְזוֹרֵעַ, וְעוֹשֶׂה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה שֶׁזֶּה טוֹב לַיְתוֹמִים. וּמַאֲכִילָן וּמַשְׁקֶן וְנוֹתֵן לָהֶן כָּל הוֹצָאָתָן, כְּפִי הַמָּמוֹן וּכְפִי הָרָאוּי לָהֶן; וְלֹא יַרְוִיחוּ לָהֶן יָתֵר מִדַּי[יג], וְלֹא יְצַמְצֵם עֲלֵיהֶן יָתֵר מִדַּי.

יג) יותר ממה שרגילים בני אדם במצב כמו שלהם להוציא למזונות.

ה. כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים, נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן מוֹרִישָׁם; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנוֹת מַה שֶּׁהִכְנִיס וּמַה הוֹצִיא, אֶלָּא אוֹמֵר לָהֶם: 'זֶה הוּא הַנִּשְׁאָר', וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[יד] שֶׁלֹּא גָּזָלָן כְּלוּם.

יד) כשהוא אוחז בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר־תורה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמְּנוּהוּ בֵּית דִּין. אֲבָל אֶפִּיטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים, וְכֵן שְׁאָר הַמּוֹרִישִׁין - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל טַעֲנַת סָפֵק[טו].

טו) אבל אם היתומים שגדלו טוענים שברור להם שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם – משביעים אותו.

יֵשׁ לְאֶפִּיטְרוֹפּוֹס לְלַבֵּשׁ וּלְהִתְכַּסּוֹת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מְכֻבָּד וְיִהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לַיְתוֹמִים הֲנָאָה בְּנִכְסֵיהֶן בִּהְיוֹת דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין.

ו. יֵשׁ לְאֶפִּיטְרוֹפּוֹס לְמִכֹּר בְּהֵמָה וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שָׂדוֹת וּכְרָמִים, לְהַאֲכִיל לַיְתוֹמִים; אֲבָל אֵין מוֹכְרִין, וּמַנִּיחִין הַמָּעוֹת[טז]. וְאֵין מוֹכְרִין שָׂדוֹת לְקַח עֲבָדִים[יז], וְלֹא עֲבָדִים לְקַח שָׂדוֹת, שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחוּ[יח]; אֲבָל מוֹכְרִין שָׂדֶה לְקַח שָׂדוֹת לַעֲבוֹדַת שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת הֵם עִקַּר כָּל נִכְסֵי שָׂדוֹת[יט].

טז) כי כסף יכול להיאבד ולהיגנב בקלות. יז) מפני שהשדות קיימים לעד, מה שאין כן עבדים שמזקינים. יח) שמא לא יצליח לעבד את הקרקע, ולהצמיח תבואה טובה. יט) כי בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול, ובלי השוורים השדה אינה שווה דבר.

ז. אֵין הָאֶפִּיטְרוֹפִּין רַשָּׁאִין לְמִכֹּר בְּרָחוֹק[כ] וְלִגְאֹל בְּקָרוֹב[כא], לְמִכֹּר בְּרַע וְלִגְאֹל בְּיָפֶה, שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחַ זֶה שֶׁקָּנוּ. וְאֵין • רַשָּׁאִין לָדוּן וְלָחוּב[כב] עַל מְנָת לְזַכּוֹת לַיְתוֹמִים[כג]; שֶׁמָּא לֹא יִזְכּוּ, וְנִמְצָא הַחוֹב קַיָּם[כד].

השגת הראב"ד
ואין . . קיים א"א לא זו הדרך אלא שהוא דן לזכות ואם זכה זכו בו היתומים ואם חב לא חב ליתומים שאין להם רשות לאפוטרופסים לחוב ליתומים לא לכתחלה ולא דיעבד.

כ) שדות המרוחקות מן העיר. כא) לקנות שדה קרובה, אף־על־פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. כב) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). כג) אף־על־פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. כד) פסק של בית־הדין יחייב את היתומים.

ח. אֵין • הָאֶפִּיטְרוֹפִּין רַשָּׁאִין לְהוֹצִיא עֲבָדִים[כה] לְחֵרוּת[כו], וַאֲפִלּוּ לְקַח מִן הָעֶבֶד דָּמָיו שֶׁיֵּצֵא לְחֵרוּת. אֲבָל מוֹכְרִין[כז] לָאֲחֵרִים[כח] וְלוֹקְחִין מֵהֶם הַדָּמִים עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיאוּם לְחֵרוּת, וְאוֹתָם הָאֲחֵרִים הֵן שֶׁמְּשַׁחְרְרִין.

השגת הראב"ד
והאפוטרופין . . יתקן א"א אין הדעת נוחה הימנו שיהא האפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי היתומים. אבל יניח המותר על מזונותיהם לשנה עד שיראה מקום ריוח במכירתם. ואחר ימכור והטעם שאינו שליח אלא לצורך שעה.

כה) כנעניים. כו) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס. כז) כדי להאכיל את היתומים, כמבואר בהלכה ו. כח) לאותם אנשים שרוצים לתת כסף לעבדים, כדי שיפדו את עצמם.

ט. הָאֶפִּיטְרוֹפִּין • תּוֹרְמִין וּמְעַשְּׂרִין נִכְסֵי יְתוֹמִים כְּדֵי לְהַאֲכִילָן[כט], שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הַיְתוֹמִים דָּבָר הָאָסוּר; אֲבָל לֹא יַעֲשְׂרוּ וְיִתְרְמוּ, כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחוּ הַפֵּרוֹת מְתֻקָּנִין[ל], אֶלָּא יִמְכְּרוּ אוֹתָם טֵבֶל, וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן יְתַקֵּן.

כט) את אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות – אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". ל) מותרים באכילה.

י. הָאֶפִּיטְרוֹפִּין עוֹשִׂין לַקְּטַנִּים סֵפָה, וְלוּלָב, וְצִיצִית, וְשׁוֹפָר, וְסֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, וּמְגִלָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְצָבָה[לא], בֵּין שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - עוֹשִׂין לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין בְּמִצְוָה מִכָּל הַמִּצְוֹות אֶלָּא כְּדֵי לְחַנְּכָן. אֲבָל אֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה, וַאֲפִלּוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, מִפְּנֵי שְׁמִצְוֹות אֵלּוּ אֵין לָהֶן קְצָבָה[לב].

לא) הוצאה חד פעמית, ואנו יודעים מראש כמה היא עולה. לב) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם, ואין להוצאה זו סוף.

• הפניות לשיחות קודש •

אבל . . צדקה: הביאור בזה בארוכה – לקו"ש חל"ח ע' 111, יין מלכות סקפ"ג.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֲבָל אֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה שֶׁמִּצְוֹות אֵלּוּ אֵין לָהֶן קִצְבָּה".

בהלכה שלאח"ז כתב: "ומי שנשתטה או שנתחרש בית דין פוסקין עליו צדקה אם הי' ראוי". דין זה הביא גם בהלכות מתנות עניים, אבל שם לא הביא הדין דחרש שוטה וקטן.

והקשו במפרשים על מ"ש שצדקה אין לה קצבה, והרי יש לה קצבה מעשר וחומש, ואם משום שאינם חייבים במצוות, מאי שנא מחרש ושוטה שפוסקין עליהם צדקה הגם שאינם חייבים במצוות, כדבריו בהלכה שלאחרי זה "ומי שנשתטה או שנתחרש ב"ד פוסקין עליהם צדקה אם היה ראוי".

ויש לומר: הדברים שכתב הרמב"ם לעשות ליתומים - קטנים כאן הם מדין חינוך כפי שכתב: ". . אע"פ שאינן חייבין במצוה מכל אלו המצוות אלא כדי לחנכן..", והרי בענין החינוך מצינו שהוא תלוי "בחריפותו וידיעתו (של תינוק) בכל דבר". והנה בנתינת הצדקה לעני, אין ביכולת התינוק להבין, מדוע לא יתן כל כספו לעני או לשבוי הצריך לו, והלא יש ברשותו כל הכסף הצריך להם, וממילא אין כאן הטעם דחינוך ולכן אין פוסקין עליהם צדקה.

ויש להוסיף, שמטעם זה הביא ההלכה שפוסקין צדקה על חרש ושוטה רק כאן, אף שמקומו לכאורה בהל' מתנות עניים, כדי להשמיע שזה שאין פוסקין צדקה על היתומים אינו משום שאינם בני חיוב או בגלל החשש שיכלו נכסיהם, אלא שזהו משום שלא שייך בזה ענין החינוך כנ"ל ולכן הביאו רק כאן היכן שמדבר בחיוב חינוך של היתומים ע"י האפוטרופוס, משא"כ בהלכות מתנות עניים שם.

לקוטי שיחות, חלק לח עמוד 115

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

א. וּמִי שֶׁנִּשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - בֵּית דִּין פּוֹסְקִין עָלָיו צְדָקָה[לג], אִם הָיָה רָאוּי[לד].

לג) גובים מנכסיו לצדקה. לד) למרות שמיתומים לא גובים לצדקה, אדם שנשתטה או נתחרש ויש לו מספיק ממון לתת צדקה, בית דין גובים, כי נוח לו לאדם שיעשו בממונו מצוות.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאֶפִּיטְרוֹפּוֹס צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, צָרִיךְ לְחַשֵּׁב בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וּלְדַקְדֵּק, וּלְהִזָּהֵר הַרְבֵּה מֵאֲבִיהֶם שֶׁל אֵלּוּ הַיְתוֹמִים שֶׁהוּא רוֹכֵב עֲרָבוֹת[לה], שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת, בְּיָהּ שְׁמוֹ, וְאֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת, אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ"[לו].

לה) יושב בשמים. לו) כלומר, שבחו את הקדוש ברוך הוא שהוא יושב ושליט בשמים, ועם גודל רוממותו, הוא מביט ומשגיח על היתומים.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן.

נִגְמַר סֵפֶר שְׁלִשָּׁה עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקָיו שֶׁל סֵפֶר זֶה, חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, שְׁלִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת הַלְוָאָה, שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת נְחָלוֹת, אֶחָד עָשָׂר פְּרָקִים.

~ שבת קודש ב' טבת ~

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

גַּם אֵלֶּה לַחֲכָמִים, הַכֵּר פָּנִים בְּמִשְׁפָּט, בַּל טוֹב[1].

אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה - יְקֻבֻּהוּ עַמִּים, יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים.

וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם, וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִּרְכַּת טוֹב[2].

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר
וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְסוּרִין לָהֶן, הִלְכוֹת עֵדוּת, הִלְכוֹת מַמְרִים, הִלְכוֹת אֵבֶל, הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת.

12. תהלים, סח, ה-ו. 1. בראשית-וירא, כא, לג. 2. משלי, כד, כג-כה.

הפניות לשיחות קודש

הלכה יב: ביאור ההלכה באריכות – יין מלכות סקפ"ד.

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֳנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶן

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשִׁים מִצְוֹות - עֲשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים; (ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט; (ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם נֶחְלְקוּ הַשּׁוֹפְטִים; (ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִין בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם; (ה) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ו) לַהֲרֹג בְּסִקְילָה; (ז) לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה; (ח) לַהֲרֹג בְּסַיִף; (ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק; (י) לְתְלוֹת; (יא) לְקַבֵּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ; (יב) שֶׁלֹּא תָּלִין נִבְלָתוֹ; (יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף; (יד) לְהַלְקוֹת הָרָשָׁע; (טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּיַת הַלּוֹקֶה; (טז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי בְּאָמַד הַדַּעַת; (יז) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ אָנוּס; (יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַדַּל בַּדִּין; (כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל בַּדִּין; (כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעַל עֲבֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא; (כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל מִשְׁפָּט; (כג) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם; (כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק; (כה) שֶׁלֹּא לִירְאָה בַּדִּין מֵאִישׁ זְרוֹעַ; (כו) שֶׁלֹּא לְקַח שֹׁחַד; (כז) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ שָׁוְא; (כח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּנִין; (כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא; (ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.

וּבְאוֹר מִצְוֹות אֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

מינוי שופטים ושוטרים; סוגי בתי הדין והסנהדרין.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל מְדִינָה [–עיר] וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ [–מחוז] וָפֶלֶךְ[א], שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ". שׁוֹפְטִים - אֵלּוּ הַדַּיָּנִין הַקְּבוּעִין [-יושבים] בְּבֵית דִּין, וּבַעֲלֵי דִינִין בָּאִים לִפְנֵיהֶם.

א) בנוסף לבתי הדין (המורכבים משופטים ושוטרים) הקיימים בכל עיר, יש למנות בית דין מחוזי הממונה על כל בתי הדין של המחוז.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים וכו'".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת, וכן בספר המצוות מנאן למצוה אחת, ודלא כמשמעות הגמרא בסנהדרין שהן שתי מצוות; "מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו' שוטרים כו' ת"ל כו'". ועד"ז הוא בספרי, אלא שלדעת ר"א בספרי "אם אין שופט אין שוטר כו'" אבל לא שהן מצוה אחת, וגם דעת ר"א -"אם אין שופט אין שוטר" - לא הזכיר הרמב"ם. [ומזה שבתקופת סוף זמן בית שני ולשאחרי' - שלא היתה יד ישראל תקיפה כו' - ובכ"ז היו שופטים, משמע דלא כר"א].

לקוטי שיחות חלק י"ט ע' 489 בהערה שם

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

הַשּׁוֹטְרִים - אֵלּוּ בַּעֲלֵי מַקֵּל וּרְצוּעָה, וְהֵם עוֹמְדִים לִפְנֵי הַדַּיָּנִין הַמְסַבְּבִין (וּמְסַבְּבִין) [–המחירים] בַּשְּׁוָקִים וְעַל הַחֲנֻיּוֹת לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים וְהַמִּדּוֹת [–משקולות], וּלְהַכּוֹת כָּל מְעַוֶּת[ב]; וְכָל מַעֲשֵׂיהֶן עַל פִּי הַדַּיָּנִין. וְכָל [אדם] שֶׁיֹּאמְרוּ בּוֹ עֶרְוַת דָּבָר[ג] - מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדָנִין אוֹתוֹ כְּפִי רִשְׁעוֹ.

ב) כל אדם שמייקר את המחירים או משתמש במשקלות מזויפים. ג) התנהגות לא רצויה.

ב. אֵין אָנוּ חַיָּבִין לְהַעֲמִיד בָּתֵּי דִינִין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר, אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֵינָן חַיָּבִין לְהַעֲמִיד בֵּית דִּין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ[ד], שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "תִּתֵּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ"[ה].

ד) אלא רק בכל עיר ועיר. אמנם חלק מהמפרשים כתבו שיש לגרוס 'אלא' בכל פלך ופלך, ולכן, בחוץ לארץ אין צורך להעמיד בתי דין בכל עיר ועיר אלא רק בכל מחוז ומחוז. ה) והארץ שניתנה לעם ישראל היא ארץ ישראל.

ג. כַּמָּה בָּתֵּי דִינִין קְבוּעִין יִהְיוּ בְּיִשְׂרָאֵל, וְכַמָּה יִהְיֶה מִנְיָנָם[ו]? קוֹבְעִין בַּתְּחִלָּה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל

---

3. דברים-שופטים, טז, יח. 4. דברים-שופטים, טז, יח.

הפניות לשיחות קודש

למנות שופטים ושוטרים: משמע שמינוי השופטים והשוטרים מצוה אחת היא – לקו"ש חי"ט ע' 489 הע' ד"ה שופטים. **השוטרים:** בשיטת רבינו; שופטים ושוטרים בעבודה הרוחנית – לקו"ש חל"ד ע' 102. **בעלי מקל ורצועה:** הטעם שלא הוזכרו כאן כלי הדיינים – לקו"ש ח"ד ע' 1096. **(ומסבבין):** לכאורה, כן צריך להיות – לקו"ש ח"ד ע' 1096 הע' 26. **אינן . . ופלך:** עפ"ז מתורץ דבר תמוה בסיפור ימי הפורים – יין מלכות סקפ"ה.

בַּמִּקְדָּשׁ[ז], וְהוּא הַנִּקְרָא 'סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה'[ח]. וּמִנְיָנָם אֶחָד וְשִׁבְעִים - שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר[6]: "וְהִתְיַצַּבְתָּ שָׁם עִמָּךְ", חֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד.

ו) של הדיינים בכל בית דין. ז) בלשכה הנקראת לשכת הגזית. ח) משמעות המילה סנהדרין ביוונית היא מועצה, והיא אף נוטריקון של המילים שונאים הדרת פנים בדין.

הַגָּדוֹל בְּחָכְמָה שֶׁבְּכֻלָּן - מוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ רֹאשׁ עֲלֵיהֶם, וְהוּא הַנִּקְרָא 'רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה'; וְהוּא שֶׁקּוֹרִין ש **אוֹתוֹ חֲכָמִים 'עָשִׂיא' בְּכָל מָקוֹם** [בתלמוד], **וְהוּא הָעוֹמֵד תַּחַת** [–במקום] **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. וּמוֹשִׁיבִין הַגָּדוֹל שֶׁבַּשִּׁבְעִים מִשְּׁנָה** [-סגן] **לָרֹאשׁ, וְיוֹשֵׁב מִימִינוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'אַב בֵּית דִּין'.**

וּשְׁאָר הַשִּׁבְעִים יוֹשְׁבִין לִפְנֵי שְׁנֵיהֶן, כְּפִי מַעֲלָתָן: כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה, יְהֵא קָרוֹב לַנָּשִׂיא מִשְּׁמֹאלוֹ יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ[ט]; וְהֵם יוֹשְׁבִין בְּכֶמוֹ חֲצִי גֹּרֶן[י] בְּעִגּוּל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַנָּשִׂיא עִם אַב בֵּית דִּין רוֹאִין אֶת כֻּלָּן.

ט) שלושים וחמישה חכמים אשר חכמתם גדולה מאוד יושבים משמאל הנשיא ושלושים וארבעה חכמים נוספים יושבים מימין אב בית דין, וכך הנשיא יושב באמצע. י) שטח עגול שבו דשים את התבואה.

וְעוֹד מַעֲמִידִין שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁל שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים, שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים[יא] - אֶחָד עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאֶחָד עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת.

יא) הטעם למספר זה מבואר בפרק ה הלכה ג.

וּמַעֲמִידִין בְּכָל עִיר וָעִיר מִישְׂרָאֵל שִׁשָּׁה מֵאָה וְעֶשְׂרִים[יב] אוֹ יוֹתֵר, סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה; וְיוֹשֶׁבֶת בְּשַׁעַר הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר[7]: "וְהַצִּיגוּ בַּשַּׁעַר מִשְׁפָּט". וְכַמָּה יִהְיֶה מִנְיָנָהּ? שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים דַּיָּן. וְהַגָּדוֹל בְּחָכְמָה שֶׁבְּכֻלָּן, רֹאשׁ עֲלֵיהֶן; וְהַשְּׁאָר יוֹשְׁבִין בְּעִגּוּל כְּמוֹ חֲצִי גֹּרֶן עֲגָלָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָרֹאשׁ [באמצע, וממילא הוא] **רוֹאֶה אֶת כֻּלָּן.**

יב) אנשים, כמבואר בסוף הפרק.

ד. עִיר שֶׁאֵין בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים[יג], **מַעֲמִידִין בָּהּ** [בית דין של] **שִׁלְשָׁה דַּיָּנִין: שֶׁאֵין בֵּית דִּין פָּחוֹת מִשְּׁלשָׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם רַב וּמְעוּט, אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן מַחֲלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִין**[יד].

יג) הזקוקה לבית דין כמו כל עיר, אך לא ניתן למנות בה סנהדרין קטנה. יד) ויוכלו להכריע את הדין בהתאם לדעת הרוב.

ה. כָּל • עִיר שֶׁאֵין בָּהּ שְׁנֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים - אֶחָד רָאוּי לְלַמֵּד וְלְהוֹרוֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְאֶחָד יוֹדֵעַ לִשְׁמֹעַ [–להבין] **וְיוֹדֵעַ לִשְׁאֹל וּלְהָשִׁיב**[טו] **- אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סַנְהֶדְרֵי, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל**[טז].

השגת הראב"ד
כל . . חכמה א"א כן צריך להגיה שנים ראויים לדבר הרי זו ראויה לסנהדרין היו בה שנים בין הכל הרי זו בינונית היו בה שלשה הרי זו שאין למעלה ממנה וראויה לדבר.

טו) להתווכח ולהתפלפל בלימוד עם חבירו. כתוצאה מהוויכוח והפלפול, ניתן להגיע לבירור הדין לאמיתו. טז) הבקיאים בחלק מדיני התורה וראויים להתמנות לחברי הסנהדרין, אך לא בקיאים ויכולים להתפלפל בכל התורה כולה.

ו. סַנְהֶדְרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנַיִם אֵלּוּ, אֶחָד שֶׁרָאוּי לְדַבֵּר וְאֶחָד רָאוּי לִשְׁמֹעַ - הֲרֵי זוֹ סַנְהֶדְרִין[יז]. **הָיוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה, הֲרֵי זוֹ בֵּינוֹנִית; הָיוּ בָהּ אַרְבָּעָה יוֹדְעִים לְדַבֵּר, הֲרֵי זוֹ סַנְהֶדְרֵי חֲכָמָה.**

יז) אך אינה סנהדרין טובה.

ז. כָּל סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה - מוֹשִׁיבִין לִפְנֵיהֶן שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[יח], **בְּכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אִישׁ; שׁוּרָה רִאשׁוֹנָה קְרוֹבָה לַסַּנְהֶדְרִין, וְשׁוּרָה שְׁנִיָּה לְמַטָּה מִמֶּנָּה, וּשְׁלִישִׁית לְמַטָּה מִמֶּנָּה. וּבְכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה, יוֹשְׁבִין בָּהּ לְפִי מַעֲלָתָן בְּחָכְמָה.**

יח) על מנת שיוכלו לצרף אותם לסנהדרין במקרה הצורך, כמבואר בהלכה הבאה.

ח. אִם נֶחְלְקוּ הַסַּנְהֶדְרִין, וְצָרְכוּ לְסָמֹךְ אֶחָד לְהוֹסִיף עַל מִנְיָנָן[יט] **- סוֹמְכִין מִן** [השורה]

---

5. במדבר-בהעלותך, יא, טז. 6. שם. 7. עמוס, ה, טו.

ש הפניות לשיחות קודש ש

נשיא: עד"ז יקרא משיח "נשיא". הביאור – לקו"ש חל"ה ע' 209.

הָרִאשׁוֹנָה גָּדוֹל שֶׁבָּהּ[כ]. וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבִּשּׁוּרָה שְׁנִיָּה בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה כְּדֵי לְמַלֹּאת חֶסְרוֹנָהּ, וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָה שְׁנִיָּה; וּבוֹרְרִין לָהֶם אֶחָד מִשָּׁאָר הַקָּהָל, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בְּסוֹף הַשּׁוּרָה הַשְּׁלִישִׁית. וְכֵן אִם צָרְכוּ לְסְמֹךְ שְׁנֵי אוֹ שְׁלִישִׁי, וְעַל הַפֶּתַח הַזֶּה הֵן עוֹשִׂין[כא].

יט) מכיוון שלא הושג רוב לאחד הצדדים בדין, כמבואר בפרקים ח־ט. כ) ומצרפים אותו לדיינים. כא) בכל פעם שאחד מהשורה הראשונה מצטרף לדיינים, כל היושבים בשורות עוברים מושב אחד ומתקרבים יותר לדיינים והאדם הנוסף יושב בסוף השורה השלישית. למעשה, כאשר מספר הדיינים בסנהדרין מגיע לשבעים ואחד ובכל זאת לא מושג רוב לאחד הצדדים בדין, מותירים את הדין בספק ולא מצרפים לסנהדרין אנשים נוספים כמבואר בפרק ט הלכה ב. ואם כן, לכאורה ניתן להסתפק בשתי שורות של עשרים וארבעה אנשים שיישבו לפני עשרים ושלושה הדיינים בסנהדרין (כי בצירוף ארבעים ושמונה אנשים לסנהדרין, ישנם שבעים ואחד דיינים). אולם, אם השורות שלפני הדיינים ימנו יותר אנשים מהדיינים עצמם הדבר יהווה זלזול בדיינים ולכן לא ניתן להושיב בהן יותר מעשרים ושלושה אנשים, ובנוסף לכך, לא ניתן להושיב שתי שורות של עשרים ושלושה אנשים ושורה נוספת של שני אנשים בלבד כי הדבר יהווה זלזול ביושבים בשורה השלישית, ולכן מוכרחים להושיב שלוש שורות שוות של עשרים ושלושה אנשים.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַנְהֶדְרִין - יִהְיוּ שָׁם שְׁנֵי סוֹפְרֵי דַּיָּנִין [–לבלרים] **עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶן, אֶחָד מִן הַיָּמִין וְאֶחָד מִן הַשְּׂמֹאל; אֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּין, וְאֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין.**

י. וְלָמָּה אֵין מַעֲמִידִין סַנְהֶדְרִין, אֶלָּא בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים[כב]**? כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֵהֶן סַנְהֶדְרִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, וְשֶׁלֹּשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תִּשְׁעָה וְשִׁשִּׁים**[כג]**, וַעֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת**[כד]**, וּשְׁנֵי סוֹפְרִים**[כה]**, וּשְׁנֵי חַזָּנִים**[כו]**, וּשְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין**[כז]**, וּשְׁנֵי עֵדִים, וּשְׁנֵי זוֹמְמִין**[כח]**, וּשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין**[כט]**, וּשְׁנֵי גַּבָּאֵי צְדָקָה, וְעוֹד אֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שִׁלְשָׁה לְחַלֵּק הַצְּדָקָה**[ל]**, וְרוֹפֵא אֻמָּן** [–מומחה]**, וְלַבְלָר**[לא]**, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת - הֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים.**

כב) כמבואר בהלכה ג. כג) מספר כל האנשים היושבים בשלוש השורות שלפני הדיינים הוא שישים ותשעה. כד) עשרה אנשים שאינם מתעסקים במלאכה כלל אלא עוסקים בתורה בכל עת. כה) כמבואר בהלכה הקודמת. כו) שמשי בית הדין המלקים את האנשים החייבים במלקות ומזמינים את בעלי הדין לבית דין. כז) התובעים זה את זה לדין. כח) אנשים היכולים להזים ולפרוך את דברי העדים. כאשר העדים יודעים שניתן להזים אותם, הם יפחדו להעיד עדות שקר ויימנעו מכך. כט) אנשים היכולים להזים את דברי העדים הזוממים. כאשר העדים הזוממים יודעים שניתן להזים אותם, הם יפחדו להזים בשקר את דברי העדים הראשונים ויימנעו מכך. ל) כמבואר בהלכות מתנות עניים פרק ט הלכה ה. לא) סופר הכותב ספרי קודש.

פֶּרֶק ב

האנשים הכשרים להיות דיינים; אדם העושה דין לעצמו.

א. אֵין מַעֲמִידִין בְּסַנְהֶדְרִין, בֵּין בִּגְדוֹלָה[א] **בֵּין בִּקְטַנָּה**[ב] **- אֶלָּא אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים**[ג]**, מֻכְלָאִין בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, בַּעֲלֵי דֵּעָה מְרֻבָּה, וְיוֹדְעִים קְצָת מִשְּׁאָר חָכְמוֹת, כְּגוֹן רְפוּאוֹת**[ד]**, וְחֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת**[ה]**, וְאִצְטַגְנִינוּת** [–אסטרולוגיה]**, וְדַרְכֵי הַמְעוֹנְנִים וְהַקּוֹסְמִים**[ו] **וְהַמְכַשְּׁפִים וְהַבְּלֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יוֹדְעִין** [הדיינים] **לָדוּן אוֹתָם.**

וְאֵין מַעֲמִידִין בְּסַנְהֶדְרִין אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים הַמְיֻחָסִין[ז]**, הָרְאוּיִין לְהַשִּׂיא לְכְהֻנָּה**[ח] **- שֶׁנֶּאֱמַר**[8]**[ט]: "וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ", בְּדוֹמִין לְךָ בְּחָכְמָה וּבְיִרְאָה וּבִיחוּס.**

א) של שבעים ואחד דיינים. ב) של עשרים ושלושה דיינים. ג) מבינים דבר מתוך דבר. ד) הידע הרפואי של הדיינים מסייע להם בפסיקתם בדברים רבים: מהם המקרים הנחשבים פיקוח נפש, האם מכה או נזק מסוימים נחשבים כרצח ומחייבים את המכה או המזיק במיתה, והאם דם מסוים שראתה אישה הוא דם מכה שאינו מטמא. ה) מהלך גרמי השמים. ידע זה מסייע לדיינים לקבוע האם לקדש את החודש או לעבר את השנה, כמבואר בהלכות קידוש החודש. ו) סוגים שונים של מגידי עתידות שהתורה אסרה אותם, כמבואר בהלכות עבודה זרה וחקות הגויים. ז) שאין חשש שיש בהם ממזרים או חללים. ח) יכולים לחתן את בנותיהם עם כהנים. ט) למשה רבינו, לגבי הדיינים.

---

8. במדבר-בהעלותך, יא, טז.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

ונבונים: איך מתאים עם מאמר חז"ל "נבונים לא אשכח"? – לקו"ש חל"ד ע' 13. **ויודעים:** לא משמע מכאן שמותר ללומדן כדי להורות – לקו"ש חי"ב ע' 196.

ב. וּמִצְוָה לִהְיוֹת בְּסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר[9]: "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם"; וְאִם לֹא מָצְאוּ - אֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּן יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ג. אֵין מַעֲמִידִין בְּכָל סַנְהֶדְרִין[י] לֹא סָרִיס [–עקר] וְלֹא זָקֵן מֻפְלָג בַּשָּׁנִים[יא], מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אַכְזָרִיּוּת[יב], וְלֹא מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה [הדיין] רַחְמָן.

י) הן בסנהדרין גדולה והן בסנהדרין קטנה. יא) אשר שכח את צער גידול הילדים. יב) גידול הילדים גורם לאדם להיות רחמן ולכן אדם שיש לו ילדים, אף אם הם צעירים ולא קטנים ביותר, רחמן יותר בטבעו.

ד. וְאֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּסַנְהֶדְרִין[יג], שֶׁאָסוּר לַחְלֹק עָלָיו וְלַמְרוֹת דְּבָרָיו[יד]; אֲבָל מוֹשִׁיבִין כֹּהֵן גָּדוֹל, אִם הָיָה רָאוּי בְּחָכְמָה.

יג) וממילא, אם המלך יאמר שדעתו היא לחייב את האדם הנידון, שאר הדיינים לא יוכלו לחלוק על המלך ולפסוק שהאדם זכאי. יד) כי מותר לחלוק על דעתו של הכהן הגדול.

ה. מַלְכֵי בֵּית דָּוִד[טו] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן בְּסַנְהֶדְרִין[טז] - דָּנִין הֵן אֶת הָעָם[יז], וְדָנִין אוֹתָן אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם דִּין[יח]. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[יט] - אֵין דָּנִין[כ] וְאֵין דָּנִין אוֹתָן, לְפִי שֶׁאֵינָן נִכְנָעִין לְדִבְרֵי תּוֹרָה[כא]; [ויש לחשוש] שֶׁמָּא תָּבוֹא מֵהֶם תַּקָּלָה[כב].

טו) לאחר פטירת שלמה המלך, המלכות בישראל נחלקה לשתי ממלכות. מלכות יהודה שכללה את שבט יהודה ובנימין ועליה מלכו מלכים מזרע דוד המלך, ומלכות ישראל שכללה את שאר השבטים ועליה מלכו מלכים שאינם מזרע דוד המלך. מלכי בית דוד הם המלכים מזרע דוד המלך. טז) כי אסור לחלוק עליהם, כמבואר בהלכה הקודמת. יז) לבדם, מבלי להצטרף לדיינים אחרים. יח) ניתן לדון אותם בבית דין על מעשיהם. אם לא היה ניתן לדון את מלכי בית דוד הם לא היו יכולים לדון לבדם אנשים אחרים, כי הכלל הוא 'קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים' – רק אדם שניתן לפקח על מעשיו ולדון אותו, יכול לדון אחרים. יט) שאינם מזרע דוד המלך. כ) הם לא יכולים לדון אנשים אחרים. כא) המלכים שמלכו על מלכות ישראל היו עזים וגסי רוח. הם לא היו מקפידים על קיום התורה והמצוות ולא היו מצייתים לדברי הדיינים. כב) כפי שמסופר במסכת סנהדרין אשר הדיינים נענשו על כך שחששו מפני אחד ממלכי ישראל שלא ציית לדבריהם.

ו. כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין מְנֻקִּין בְּצֶדֶק[כג], כָּךְ צְרִיכִין לִהְיוֹת מְנֻקִּין מִכָּל מוּמֵי הַגּוּף. וְצָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל וְלִבְדֹּק וּלְחַפֵּשׂ שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן בַּעֲלֵי שֵׂיבָה[כד], בַּעֲלֵי קוֹמָה, בַּעֲלֵי מַרְאֶה[כה], נְבוֹנֵי לַחַשׁ[כו], וְשֶׁיִּהְיוּ יוֹדְעִין [-בקיאים] בְּרֹב הַלְּשׁוֹנוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתֻּרְגְּמָן[כז].

כג) חייבים לדון את הדין בצדק מבלי להטות אותו. כד) מבוגרים, אך לא זקנים מופלגים כמבואר בהלכה ג. כה) המראה שלהם מטיל אימה על אנשים אחרים. כו) מבינים היטב בטענות ומענות. כז) כאשר האנשים הבאים לדין או העדים מדברים בשפה זרה הדיינים צריכים לשמוע ולהבין את דבריהם בעצמם ולא על ידי מתורגמן, כי עד המעיד באמצעות מתורגמן נחשב כעד מפי עד שאינו כשר להעיד, ובנוסף לכך, המתורגמן יכול לטעות בתרגום המדויק של הדברים שנאמרו לו וכתוצאה מכך הוא עלול לגרום לשינוי הדין.

ז. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בָּהֶם בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[כח], צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל אֶחָד מֵהֶם שִׁבְעָה דְּבָרִים; וְאֵלּוּ הֵן - חָכְמָה, וְיִרְאָה[כט], וַעֲנָוָה, וְשִׂנְאַת מָמוֹן, וְאַהֲבַת הָאֱמֶת, וְאַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת לָהֶם, וּבַעֲלֵי שֵׁם טוֹב.

כח) המבוארים בהלכות הקודמות. כט) יראת שמים ויראת חטא.

וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - מְפֹרָשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה; הֲרֵי הוּא [-הפסוק] אוֹמֵר[10]: "אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים", הֲרֵי בַּעֲלֵי חָכְמָה אָמוּר. "וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם"[11], אֵלּוּ שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה מֵהֶן[ל]; וּבַמֶּה יִהְיוּ אֲהוּבִים לַבְּרִיּוֹת? בִּזְמַן שֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי עַיִן טוֹבָה, וְנֶפֶשׁ שְׁפֵלָה, וְחֶבְרָתָן טוֹבָה, וּמַשָּׂאָן וְדִבּוּרָן בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת.

ל) המשמעות של המילה ידועים בפסוק זה היא אהובים וחביבים.

וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר[12]: "אַנְשֵׁי חַיִל", אֵלּוּ שֶׁהֵם גִּבּוֹרִין בְּמִצְווֹת, וּמְדַקְדְּקִין עַל עַצְמָן וְכוֹבְשִׁין אֶת יִצְרָם, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם שֵׁם גְּנַאי וְלֹא שֵׁם רַע, וְיִהְיֶה פִּרְקָן נָאֶה[לא]. וּבִכְלַל "אַנְשֵׁי חַיִל", שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לֵב אַמִּיץ לְהַצִּיל עָשׁוּק מִיַּד גּוֹזֵל, כָּעִנְיָן

9. דברים-שופטים, יז, ט. 10. דברים, א, יג. 11. שם. 12. שמות-יתרו, יח, כא.

הפניות לשיחות קודש

מפני . . אכזריות: אפילו שיש בהם כל המעלות שנימנו לעיל מי חשש שיטו הדין לחוב מצד טבע האכזריות – לקו"ש ח"ח ע' 163 הע' 25. **בעלי שיבה:** ע"פ הלכה ג' מוכח ש"זקן מופלג בשנים" מבוגר מ"בעלי שיבה" – לקו"ש חכ"ט ע' 264 הע' 14, חל"ה ע' 91 הע' 27.

שֶׁנֶּאֱמַר[13]: "וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעֵן". וּמַה מֹּשֶׁה רַבֵּנוּ [היה] "עָנוּ"[14], אַף כָּל דַּיָּן צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עָנָו.

לא) לא יצא עליהם שם רע אף בילדותם.

"יִרְאֵי אֱלֹהִים"[15], כְּמַשְׁמָעוֹ. "שֹׂנְאֵי בֶּצַע"[16] - אֲפִלּוּ מָמוֹן שֶׁלָּהֶן אֵינָן נִבְהָלִין [–להוטים] עָלָיו[לב], וְלֹא רוֹדְפִין לְקַבֵּץ הַמָּמוֹן; שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא "נִבְהָל לַהוֹן .. חֶסֶר יְבֹאֻנוּ"[17][לג].

לב) וכל שכן שהם אינם להוטים על ממון של אחרים.
לג) יחסר לו כסף ולא יחיה ברווחה.

"אַנְשֵׁי אֱמֶת"[18] - שֶׁיִּהְיוּ רוֹדְפִין אַחַר הָאֱמֶת וְשׂוֹנְאִין אֶת הֶחָמָס, וּבוֹרְחִין מִכָּל מִינֵי הָעָוֶל.

לד) מרצונם, מבלי שיעוררו אותם אנשים אחרים על כך.

ח. אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁמִּבֵּית דִּין הַגָּדוֹל[לה] הָיוּ שׁוֹלְחִים [שלוחים] בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבוֹדְקִין: כָּל מִי שֶׁמְּצָאוּהוּ חָכָם, וְיֵרֵא חֵטְא, וְעָנָו, וְשָׁפֵל, וּפְרֹקוֹ נָאֶה, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ דַּיָּן בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח הַר הַבַּיִת[לו], וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח הָעֲזָרָה[לז], וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל[לח].

לה) הסנהדרין הגדולה הנמצאת בבית המקדש.
לו) ממנים אותו להיות דיין בסנהדרין הקטנה הנמצאת בפתח הר הבית.
לז) ממנים אותו להיות דיין בסנהדרין הקטנה הנמצאת בפתח העזרה.
לח) ממנים אותו להיות דיין בסנהדרין הגדולה הנמצאת בבית המקדש.

ט. בֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּר - חֲרֵי זֶה פָּסוּל, עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. הָיָה אֶחָד מֵהֶן מַמְזֵר - אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן מַמְזֵרִים, חֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין לָדוּן[לט]. וְכֵן אִם הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[מ], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּסַנְהֶדְרִין[מא]. אֲבָל הַסּוּמָא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, פָּסוּל לַכֹּל[מב].

לט) כי ההורים שלהם יהודים.
מ) בית דין של שלושה דנים רק דיני ממונות וממילא הם יכולים להתחיל דין ביום ולסיימו בלילה, כמבואר בתחילת פרק יא. מכיוון שניתן לסיים את הדין בלילה למרות שאיכות ראיית האדם בלילה פחותה מאיכות הראייה במהלך היום של אדם העיוור באחת מעיניו, מוכח שאדם העיוור באחת מעיניו כשר לדון דיני ממונות.
מא) שיכולה לדון אף דיני נפשות במהלך היום בלבד, כמבואר בפרק יא, ובה הדיינים צריכים להיות ללא מום כמבואר בהלכה ו. בנוסף לסומא, אף ממזר וגר פסולים להתמנות לסנהדרין מכיוון שהדיינים בסנהדרין צריכים להיות מיוחסים, כמבואר בתחילת הפרק.
מב) אף לבית דין של שלושה מכיוון שהוא פסול לעדות, וכל אדם הפסול לעדות פסול אף לדון כמבואר בהלכות עדות פרק טז.

י. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין פָּחוּת מִשְּׁלֹשָׁה[מג] - מֻתָּר לְאֶחָד לָדוּן מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ"[מד]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [-מדרבנן], עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה[מה]; וּשְׁנַיִם שָׁדָנוּ[מו], אֵין דִּינֵיהֶם דִּין[מז].

מג) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ד.
מד) מכך שהפסוק נאמר בלשון יחיד מוכח שמותר ליחיד לדון.
מה) על מנת למנוע מאנשים שאינם בקיאים בהלכות לדון דיני תורה.
מו) מבלי ששני הצדדים (התובע והנתבע) יסכימו שהם ידונו אותם.
מז) אך אם הדבר נעשה בהסכמת שני הצדדים, אף דיין אחד יכול לדון.

יא. אֶחָד שֶׁהָיָה מֻמְחֶה לְרַבִּים[מח], אוֹ נוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לָדוּן יְחִידִי[מט], אֲבָל אֵינוֹ חָשׁוּב בֵּית דִּין[נ]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר[נא], מִצְוַת חֲכָמִים הִיא שֶׁיּוֹשִׁיב עִמּוֹ אֲחֵרִים[נב]; אָמְרוּ חֲכָמִים[20]: 'אַל תְּהִי דָּן יְחִידִי - שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי, אֶלָּא אֶחָד'[נג].

מח) תלמיד חכם מפורסם.
מט) תלמיד חכם שאינו מפורסם שקיבל רשות מבית דין לדון.
נ) כמבואר בסוף פרק ד.
נא) ולכן אדם המודה בפניו לא נחשב כמודה בפני בית דין, כמבואר בסוף פרק ה.
נב) על מנת ללבן היטב את הדין, ועל מנת שהאדם המתחייב בדין לא יידע מי הדיינים שחייבו אותו (כי ייתכן אשר הדין נפסק על פי דעת רוב הדיינים ולא על פי כולם, ולא ניתן לדעת מי הדיין היחידי שהתנגד לדעת שני הדיינים האחרים).
נג) רק הקב"ה דן לבדו את הנבראים. אולם, אם שני הצדדים מסכימים לדון אצל דיין יחידי, הוא יכול לדון אותם מלכתחילה ואין בכך בעיה כלל.

יב. יֵשׁ [-מותר] לְאָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לְעַצְמוֹ[נד], אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ[נה]; הוֹאִיל וְכַדַּת וְכַהֲלָכָה הוּא עוֹשֶׂה, אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלָבוֹא לְבֵית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם [-במקרה זה] הֶפְסֵד בִּנְכָסָיו אִלּוּ נִתְאַחֵר וּבָא לְבֵית

13. שמות, ב, יז. 14. במדבר-בהעלותך, יב, ג. 15. שמות-יתרו, יח, כא. 16. שם. 17. משלי, כח, כב. 18. שמות-יתרו, יח, כא.
19. ויקרא-קדושים, יט, טו. 20. אבות, ד, י.

דין[נ]. לְפִיכָךְ, אִם קָבַל [–התלונן] עָלָיו בַּעַל דִּינוֹ, וֶהֱבִיאוֹ לְבֵית דִּין[נא], וְדָרְשׁוּ [בית דין] וּמָצְאוּ שֶׁעָשָׂה כַּהֲלָכָה, וְדִין אֱמֶת דָּן לְעַצְמוֹ - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ.

נד) ולכן מותר לאדם לקחת חפץ מגזלן שגזל אותו, למשל, מבלי לתבוע את הגזלן בבית דין. נה) אף אם נדרש מהאדם להכות את הגזלן על מנת לקחת ממנו את החפץ. נו) אם האדם היה ממתין ולא לוקח את החפץ מהגזלן לפני שיתבע אותו בבית דין. נז) אך אם לא דן דין אמת לעצמו סותרים את דינו, והוא אף חייב לשלם לבעל דינו אם היכה אותו.

יג. אַף עַל פִּי שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה בֵּית דִּין שָׁלֵם הוּא - כָּל זְמַן [-ככל] שֶׁהֵן רַבִּים [יותר], הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[נח]; וּמוּטָב שֶׁיִּהְיוּ הַדִּין בְּאַחַד עָשָׂר, יוֹתֵר מֵעַשָׂרָה. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַיּוֹשְׁבִים כֻּלָּן שָׁם בְּבֵית דִּין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[נט] וּרְאוּיִין[ס].

נח) כאשר הדיינים טועים בדין, העונש על כך מתחלק בשווה בין כל הדיינים. ולכן, ככל שמספר הדיינים גדול יותר, העונש שכל אחד מהם מקבל על טעותם קטן יותר. נט) על מנת שיוכלו ללבן היטב את הדין. ס) לדון, כמבואר בהלכה ז.

יד. וְאָסוּר לְאָדָם חָכָם שֶׁיֵּשֵׁב בְּדִין, עַד שֶׁיְּדַע עִם מִי יֵשֵׁב[סא]; שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ עִם אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, וְנִמְצָא בְּכֻלָּל קֶשֶׁר בּוֹגְדִים[סב], לֹא בְּכֻלָּל בֵּית דִּין.

סא) מי הם הדיינים הנוספים. סב) חבורת רשעים.

פֶּרֶק ג

זמן הדיונים ופסיקת הדין בבית דין; איסור מינוי דיין שאינו הגון.

א. עַד אֵימָתַי יוֹשְׁבִין הַדַּיָּנִין בְּדִין? סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[א] וּבֵית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה - יוֹשְׁבִין מֵאַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר[ב], עַד סוֹף שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם[ג]. אֲבָל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[ד] - הָיוּ יוֹשְׁבִין מִתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[ה], עַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[ו]; וּבְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים[ז], הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁבְּהַר הַבַּיִת[ח].

א) של עשרים ושלושה דיינים. ב) שתחילת זמנה היא בהנץ החמה, כמבואר בהלכות תפילה וברכת כהנים בתחילת פרק ג. ג) שהיא השעה בה רגילים לאכול תלמידי חכמים את ארוחתם הראשונה, לאחר שטעמו דבר מועט בבוקר. ד) של שבעים ואחד דיינים, הנמצא בבית המקדש. ה) שתחילת זמנו היא קודם הנץ החמה, כמבואר בתחילת הלכות תמידין ומוספין. ו) שזמנו הוא לאחר תשע וחצי שעות משעות היום. ז) שאסור לדון בהם, כמבואר בהלכות שבת פרק כג הלכה יד. ח) ולא בלשכת הגזית בבית המקדש, על מנת שלא יחשבו שהם דנים דיני תורה בשבת.

ב. אֵין בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן יוֹשְׁבִין כְּאֶחָד [-בו זמנית] בְּמָקוֹמָן שֶׁמַּקְדָּשׁ. אֶלָּא בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין לְהִתְקַבֵּץ[ט] - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן; וּבִשְׁאָר הָעִתּוֹת - כָּל מִי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עֵסֶק, יֵצֵא לַעֲשׂוֹת חֻפְצוֹ [–עסקיו] וְחוֹזֵר; וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבִין תָּמִיד, כָּל זְמַן יְשִׁיבָתָן[י]. צָרַךְ אֶחָד מֵהֶן לָצֵאת, הֲרֵי זֶה מִסְתַּפֵּל בַּחֲבֵרָיו הַנִּשְׁאָרִים: אִם יֶשְׁאַר שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, יֵצֵא; וְאִם לָאו, לֹא יֵצֵא עַד שֶׁיָּבוֹא אַחֵר.

ט) על מנת לדון בדברים שניתן לדון אותם רק בבית דין של שבעים ואחד, כמבואר בתחילת פרק ה. י) מזמן תמיד של שחר עד זמן תמיד של בין הערביים, כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. אֵין מַתְחִילִין אֶת הַדִּינִין בַּלַּיְלָה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [-מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁהַדִּינִין נִבְנָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "כָּל רִיב [-דין] וְכָל נָגַע" - מָה [-כשם ש] רְאֵיַת נְגָעִים [הי"א] בַּיּוֹם בִּלְבַד[יא], אַף הַדִּינִין בַּיּוֹם.

יא) כמבואר בהלכות טומאת צרעת פרק ט הלכה ו.

ד. וְכֵן אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת וְלֹא מְקַיְּמִין [–מאשררים] שְׁטָרוֹת בַּלַּיְלָה[יב]. וּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת - אִם הִתְחִילוּ בַּיּוֹם, מֻתָּר לִגְמֹר הַדִּין בַּלַּיְלָה[יג].

יב) כי דברים אלו נחשבים כדינים. יג) אך בדיני נפשות לא ניתן לגמור את הדין בלילה, כמבואר בתחילת פרק יא.

ה. הַנְּחָלוֹת [–ירושות] בַּדִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן[22]: "לְחֻקַּת מִשְׁפָּט"; לְפִיכָךְ, אֵין מַפְלִיגִין [–מחלקים] נְחָלוֹת בַּלַּיְלָה[יד].

יד) כמבואר בהלכה הבאה. בכך שונה הירושה מחלוקת נכסים בין שני שותפים שאינה נחשבת דין כלל.

ו. שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, וְצִוָּה בִּפְנֵיהֶם[טו] - כּוֹתְבִים[טז], וְאֵין עוֹשִׂין דִּין[יו]. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה - רָצוּ, כּוֹתְבִין; רָצוּ, עוֹשִׂין דִּין[יח]. בַּמֶּה דְּבָרִים

21. דברים-שופטים, כא, ה. 22. במדבר-פנחס, כז, יא.

אֲמוּרִים? בַּיּוֹם[יט]; אֲבָל בַּלַּיְלָה[כ], פּוֹתְבִין[כא] וְאֵין עוֹשִׂין דִּין[כב].

טו) אמר להם את צוואתו בנוגע לירושת נכסיו. טז) הם יכולים לכתוב את דבריו על שטר על מנת שהשטר ישמש כעדות שלהם על הצוואה, כי עדות שני אנשים היא עדות המתקבלת בבית דין ללא פקפוק. יז) אינם יכולים לדון ולפסוק כיצד לחלק את הנכסים, כי שני אנשים לא יכולים לדון כמבואר בפרק הקודם בהלכה י. יח) הם יכולים לדון ולפסוק כיצד לחלק את הנכסים, כי שלושה אנשים יכולים לדון. יט) כאשר ביקרו את החולה במהלך היום.
כ) כאשר ביקרו את החולה במהלך הלילה, בו לא ניתן לדון בדיני ירושות כמבואר בהלכה הקודמת. כא) הם יכולים לכתוב את דבריו על שטר על מנת שהשטר ישמש כעדות שלהם על הצוואה בפני דיינים אחרים. כב) אינם יכולים לדון ולפסוק בעצמם כיצד לחלק את הנכסים אף אם הם ידונו בכך באחד הימים הבאים, מכיוון שבשעת שמיעת דברי החולה הם היו נחשבים עדים (כי לא ניתן לדון בדבריו בלילה) והלכה היא שעד אינו יכול לדון על העדות האישית שלו אף אם ידון בה לאחר זמן כמבואר בהלכות עדות בסוף פרק ה.

ז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הָגוּן[כג], שִׁכִּינָה עִמָּהֶן[כד]; לְפִיכָךְ[כה], צְרִיכִין הַדַּיָּנִין לֵישֵׁב בְּאֵימָה וְיִרְאָה וַעֲטִיפָה[כו] וְכֹבֶד רֹאשׁ[כז]. וְאָסוּר לְהָקֵל רֹאשׁ אוֹ לְשַׂחֵק[כח] אוֹ לְסַפֵּר בְּשִׂיחָה בְּטֵלָה בְּבֵית דִּין, אֶלָּא בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְחָכְמָה.

כג) אשר הדיינים בו ראויים להיות דיינים מצד תכונותיהם, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ז. כד) השכינה שורה על הדיינים ושופטת עימם את הדינים. כה) מפני כבוד השכינה. כו) עטיפת הראש בטלית. כז) הכנעה ושפלות. כח) לדבר ולהתעסק בדברי שחוק וליצנות.

ח. כָּל סַנְהֶדְרִין אוֹ מֶלֶךְ[כט] אוֹ רֹאשׁ גּוֹלָה[ל] שֶׁהֶעֱמִידוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וְאֵינוֹ חָכָם בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, וְרָאוּי לִהְיוֹת דַּיָּן - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן מַחְמַדִּים [–מידות טובות], וְיֵשׁ בּוֹ [תכונות] טוֹבוֹת אֲחֵרוֹת - הֲרֵי זֶה שֶׁהֶעֱמִידוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה מְדַבֵּר כְּנֶגֶד [–על] הַמְמֻנֶּה לְהוֹשִׁיב הַדַּיָּנִין[לא].

כט) המולך בארץ ישראל. ל) המשמש כמלך על קהילות היהודים בבבל, כמבואר בפרק הבא בהלכה יד. לא) אשר אסור לו למנות דיינים שאינם הגונים.

אָמְרוּ חֲכָמִים: "שְׁמָא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה - אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי - אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לָשׁוֹן - אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, וְנִמְצָא מְזַכֶּה אֶת חַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ[לב] - לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט"".

לב) אינו בקי בהלכות התורה.

וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים: "כָּל הַמַּעֲמִיד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן - כְּאִלּוּ הֵקִים מַצֵּבָה[לג], שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה, אֲשֶׁר שָׂנֵא ה' אֱלֹהֶיךָ", וּבִמְקוֹם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[לד] - [נחשב] כְּאִלּוּ נָטַע אֲשֵׁרָה[לה], שֶׁנֶּאֱמַר[25]: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה, כָּל עֵץ, אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָךְ"[לו]. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים[26]: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב" - אֱלוֹהַּ הַבָּא בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב, זֶה הַדַּיָּן שֶׁמְּנוּהוּ מִפְּנֵי עָשְׁרוֹ בִּלְבַד[לז].

לג) מזבח שנבנה מחוץ לבית המקדש, ואסור להקריב עליו קרבנות. לד) כאשר אדם ממנה דיין שאינו הגון במקום שגרים בו תלמידי חכמים. לה) אילן הנעבד כעבודה זרה.
לו) תלמידי החכמים נחשבים כמזבח, והדיין שאינו הגון נחשב כאשרה. לז) ואינו הגון להיות דיין.

ט. כָּל דַּיָּן שֶׁנָּתַן מָמוֹן כְּדֵי שֶׁיִּתְמַנֶּה - אָסוּר לַעֲמֹד מִפָּנָיו; וְצִוּוּ חֲכָמִים לְהָקֵל אוֹתוֹ[לח] וּלְזַלְזֵל בּוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַטִּלְית שֶׁמִּתְעַטֵּף בָּהּ [אותו דיין], תְּהִי בְּעֵינֶיךָ כְּמַרְדַּעַת [–שטיח שתחת האוכף] שֶׁל חֲמוֹר.

לח) לנהוג בו בקלות ראש.

י. כָּךְ הָיָה דֶּרֶךְ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים - בּוֹרְחִין מִלְּהִתְמַנּוֹת [כדיינים], וְדוֹחֲקִין עַצְמָן הַרְבֵּה[לט] שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בַּדִּין, עַד שֶׁיִּדְעוּ שָׁאִין שָׁם רָאוּי כְּמוֹתָן, וְשֶׁאִם יִמָּנְעוּ מִן הַדִּין, תִּתְקַלְקֵל הַשּׁוּרָה[מ]. אַף עַל פִּי כֵן, לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין לַדִּין, עַד שֶׁמַּכְבִּידִין עֲלֵיהֶן הָעָם וְהַזְּקֵנִים, וּפוֹצְרִין [–מפצירים] בָּם.

לט) מתאמצים ומשתדלים בכל דרך. מ) שורת הדין תתקלקל מכיוון שאין דיינים אחרים הראויים לדון כהלכה.

23. דברים, א, יז. 24. דברים-ראה, טז, כב. 25. שם, פסוק כא. 26. שמות-יתרו, כ, יט.

~ יום ראשון כ"ו כסלו ~

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

פֶּרֶק ט

המשך שמונת הטריפות: פסוקה, קרועה ונפולה.

א. פְּסוּקָה [=חתוכה] כֵּיצַד? חוּט הַשִּׁדְרָה שֶׁנִּפְסַק הָעוֹר הַחוֹפֶה אֶת הַמֹּחַ[א] - טְרֵפָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּפָּסֵק רֹב הֶקֵּפוֹ; אֲבָל אִם נִסְדַּק הָעוֹר לְאָרְכּוֹ, אוֹ נִקַּב - מֻתֶּרֶת. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה, וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ[ב], אוֹ נִתְמַעֵךְ הַמֹּחַ שֶׁבְּתוֹךְ הַחוּט, וְנִתְנַדֵּד[ג] - הוֹאִיל וְעוֹרוֹ קַיָּם, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

א) חוט השדרה שעובר בחוליות הבהמה, ומורכב מעור חיצוני שעוטף מוח. ב) החוליות עצמם נשברו, והחוט עצמו נשאר מחובר. ג) המוח שבתוך החוט התרכך ואינו מוצק כבראשונה, אך עדיין לא נמס לגמרי.

ב. הֵמֵרַךְ [=התמוסס] הַמֹּחַ וְנִשְׁפַּךְ כַּמַּיִם אוֹ כַּדּוֹנַג שֶׁנָּמוֹס, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הַחוּט כְּשֶׁמַּעֲמִידוֹ אֵינוֹ עוֹמֵד[ד] - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד מִפְּנֵי כָּבְדוֹ, הֲרֵי זוֹ סְפֵק אֲסוּרָה[ה].

ד) כאשר מחזיקים את החוט בצד אחד והוא נופל מיד, כי המוח לא מחזיק את החוט. ה) אם מחמת משקלו הכבד החוט לא מצליח להחזיק את המוח, ולא מצד שהמוח הפך להיות נוזלי.

ג. עַד הֵיכָן הוּא חוּט הַשִּׁדְרָה? תְּחִלָּתוֹ מֵחוּץ לַפּוֹלִין שֶׁבְּתְחִלַּת הָעֹרֶף[ו], עַד סוֹף פָּרָשָׁה שְׁנָיָה [יתבאר להלן], שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אַחֲרֶיהָ אֶלָּא פָּרָשָׁה שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לִתְחִלַּת הָאַלְיָה.

ו) משתי העצמות שנמצאות בעורף (נקראות 'פולין').

ד. וְשָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, הֵן שְׁלֹשָׁה עֲצָמוֹת דְּבוּקִין זֶה בָּזֶה לְמַטָּה מֵחֲלִיּוֹת שֶׁל שִׁדְרָה[ז]; וְחוּט הַשִּׁדְרָה בָּעוֹף, עַד בֵּין הָאֲגַפַּיִם [=כנפיים]. אֲבָל לְמַטָּה מִמְּקוֹמוֹת אֵלּוּ - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַחוּט הַנִּמְשָׁךְ לְשָׁם, בֵּין שֶׁנִּפְסַק עוֹרוֹ בֵּין שֶׁנִּמְרַךְ הַמֹּחַ.

ז) "שלוש הפרשיות" הכוונה לשלוש החוליות התחתונות שבעמוד השדרה, הסמוכות לתחילת הָאַלְיָה, והן מחוברות זו לזו. הפרשה השנייה היא האמצעית מבין שלוש אלו, וזו נקודת הסיום של חוט השדרה לענייני טריפות; מעבר לכך – אין לחוט השדרה תוקף לעניין טריפות.

ה. קְרוּעָה כֵּיצַד? בָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רֹב הַבָּרֵשׂ [=הכרס], וְהוּא הַמָּקוֹם מִן הַבֶּטֶן שֶׁאִם יִקָּרַע יֵצֵא הַבָּרֵשׂ - אִם נִקְרַע בָּשָׂר זֶה, טְרֵפָה; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ [עומק] הַקֶּרַע לַבָּרֵשׂ עַד שֶׁנִּרְאֵית, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע רֹב עָבְיֵי הַבָּשָׂר הַזֶּה, אוֹ נִטַּל - טְרֵפָה. וְכַמָּה שִׁעוּר הַקֶּרַע בְּאָרְכּוֹ? אֹרֶךְ טֶפַח; וְאִם הָיְתָה בְּהֵמָה קְטַנָּה וְנִקְרַע רֹב אֹרֶךְ הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת הַבָּרֵשׂ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּאֹרֶךְ הַקֶּרַע טֶפַח - טְרֵפָה, הוֹאִיל וְנִקְרַע רֻבּוֹ.

ו. נִקַּדֵּר [=נחתך] הַבָּשָׂר הַזֶּה בְּעִגּוּל, אוֹ בְּאֹרֶךְ - אִם הָיָה יָתֵר מִכְּסֶלַע[ח], וְהוּא כְּדֵי שֶׁיְּכַנֵּס בּוֹ שְׁלֹשָׁה גַּרְעִינֵי תְּמָרָה זוֹ בְּצַד זוֹ בְּדַחַק - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; שֶׁאִם יִמָּתַח קֶרַע זֶה, יֵעָמֵד עַל טֶפַח.

ח) אם החיתוך היה יותר מגודל מטבע שקרוי סלע.

ז. בְּהֵמָה שֶׁנִּפְשְׁטָה הָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁנִּקְרַע בְּיָד אוֹ בָּחֲלִי, וְנִמְצָא בָּשָׂר בְּלֹא עוֹר - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה[ט], וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'גְּלוּדָה'. וְאִם נִשְׁאַר מִן הָעוֹר רֹחַב סֶלַע עַל פְּנֵי כָּל הַשִּׁדְרָה, וְרֹחַב סֶלַע עַל הַטַּבּוּר, וְרֹחַב סֶלַע עַל רֹאשֵׁי אַבְרֵיהָ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִטַּל כְּרֹחַב סֶלַע מֵעַל כָּל פְּנֵי הַשִּׁדְרָה, אוֹ מֵעַל הַטַּבּוּר, אוֹ מֵעַל רָאשֵׁי אַבְרֵיהָ, וּשְׁאָר כָּל הָעוֹר קַיָּם - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְיֵרָאֶה לִי שֶׁמַּתִּירִין אוֹתָהּ.

ט) זו נחשבת לטריפה מסוג 'קרועה'.

ח. נְפוּלָה כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלָה הַבְּהֵמָה מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ שֶׁגָּבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְנִתְרַסֵּק אֵבֶר מֵאֵבָרֶיהָ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵיצַד הוּא הָרִסּוּק? שֶׁיִּתְרוֹצֵץ הָאֵבֶר וְיֵהָלֵם [=ישבר] מַחֲמַת הַנְּפִילָה, עַד שֶׁתִּפָּסֵד צוּרָתוֹ וְתָאָרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקַּב, וְלֹא נִסְדַּק, וְלֹא נִשְׁבַּר - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵן אִם הִפָּה אוֹתָהּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּמַטֶּה, וְרִצֵּץ אֵבֶר מֵאֵבָרֶיהָ - טְרֵפָה. בְּאֵיזֶה • אֵבָרִים אָמְרוּ? בְּאֵבָרִים [הפנימיים] שֶׁבַּחֲלַל הַגּוּף.

השגת הראב"ד

באיזה . . הגוף א"א אומר אני בכל אבר שאם נשבר תהיה בו טרפה אפילו נתרסק אבר מן האיברים שאם ניטלו כשרין.

ט. בְּהֵמָה שֶׁנָּפְלָה מִן הַגַּג - אִם הָלְכָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[י]; וְאִם עָמְדָה וְלֹא הָלְכָה, חוֹשְׁשִׁין לָהּ. קָפְצָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[יא]; הִנִּיחָהּ לְמַעְלָה, וּמְצָאָהּ לְמַטָּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נָפְלָה[יב].

י) ואינה צריכה בדיקה. יא) מפני שהבהמה משערת את כוחה ויודעת האם תזיק לה הקפיצה או לא. יב) אם הניח אותה במקום גבוה, ואחר כך מצא אותה במקום נמוך, אין תולים שמישהו הפילה, אלא אומרים שהיא קפצה בעצמה, והעריכה שלא תינזק.

י. זְכָרִים הַמְנַגְּחִים זֶה אֶת זֶה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן[יג]; נָפְלוּ לָאָרֶץ, חוֹשְׁשִׁין לָהֶן[יד]. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה מְגָרֶרֶת רַגְלֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ, אוֹ שֶׁמָּא נִפְסַק הַחוּט שֶׁל שִׁדְרָהּ[טו].

יג) לריסוק איברים. יד) אפילו שלא נפלו מגובה עשרה טפחים, חוששים לריסוק איברים כשאחרים מפילים אותה בכוח, מפני שחבטה זו חמורה יותר מנפילה רגילה. טו) אם לא נודע שנפלה, מפני שיכול להיות שיש לה כאב ברגליה.

יא. גַּנָּבִים שֶׁגּוֹנְבִין הַטְּלָאִים וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָן לַאֲחוֹרֵי הַדִּיר - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן מִשּׁוּם רִסּוּק אֵבָרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַשְׁלִיכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּכַוָּנָה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּרוּ. וְאִם הֶחְזִירוּם וְהִשְׁלִיכוּם לַדִּיר - מֵחֲמַת יִרְאָה[טז], חוֹשְׁשִׁין לָהֶן; מֵחֲמַת תְּשׁוּבָה [=חרטה], אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן; מִפְּנֵי שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְהַחְזִירָן שְׁלֵמִים, וְיִזְדַּהֲרוּ בְּהַשְׁלָכָתָן.

טז) אם הגנבים השליכו בחזרה את הטלאים לדיר, אם הם החזירו אותם בגלל שמפחדים שיתפסו.

יב. שׁוֹר שֶׁהִרְבִּיצוּהוּ [=השכיבוהו בכח] לִשְׁחִיטָה - אַף עַל פִּי שֶׁנָּפַל נְפִילָה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קוֹל בְּעֵת שֶׁמַּפִּילִין אוֹתוֹ, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[יז]; מִפְּנֵי שֶׁנּוֹעֵץ צִפָּרְנָיו בַּקַּרְקַע, וּמִתְחַזֵּק עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָאָרֶץ[יח].

יז) ואפילו מגובה של עשרה טפחים. יח) אף על פי שמפילים אותו בכוח, השור מרגיש שבני אדם רוצים להפיל אותו, ולכן הוא נועץ את ציפורניו ומחזיק את עצמו חזק, כדי לא להיפגע מהנפילה.

יג. הִכָּה הַבְּהֵמָה עַל רֹאשָׁהּ וְהָלְכָה לָהּ הַמַּכָּה [=המקל] כְּלַפֵּי זְנָבָהּ, אוֹ עַל זְנָבָהּ וְהָלְכָה לָהּ כְּלַפֵּי רֹאשָׁהּ, וַאֲפִלּוּ הִכָּה אוֹתָהּ בְּמַטֶּה עַל כָּל הַשִּׁדְרָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ; וְאִם יֵשׁ בַּמַּטֶּה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת - חוֹשְׁשִׁין לָהּ[יט]; וְאִם הִגִּיעַ רֹאשׁ הַמַּטֶּה לְמִקְצָת הַשִּׁדְרָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ. וְכֵן אִם הִכָּה לִרְחַב הַשִּׁדְרָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ.

יט) צמתים במטה, שמשם צומחים ענפים אחרים, חוששין לה – מפני שמכה ממטה כזה הוא חזק יותר.

יד. עוֹף שֶׁנִּחְבַּט עַל גַּבֵּי דָּבָר קָשֶׁה, כְּגוֹן כִּרֵי [=עריסה] שֶׁל [גרגרי] חִטִּים אוֹ קֻפָּה שֶׁל שְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חוֹשְׁשִׁין לִרְסוּק אֵבָרִים; וְאִם נֶחְבַּט עַל גַּבֵּי דָּבָר רַךְ, כְּגוֹן כְּסוּת כְּפוּלָה וְהַתֶּבֶן וְהָאֵפֶר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

טו. נִדְבְּקוּ כְּנָפָיו בְּדֶבֶק בִּשְׁעַת צֵידָה, וְנִתְחַבֵּט[כ] - אִם בְּכָנָף אֶחָד נֶאֱחַז, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[כא]; וְאִם נֶאֱחַז בִּשְׁתֵּי כְנָפָיו וְנִתְחַבֵּט בְּגוּפוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

כ) אם הכנפיים נדבקו כשצדו אותו, והוא מנסה לעוף ומיד נופל ונחבט בקרקע. כא) כי הוא פורח בכנף השנייה, ונופל לאט לקרקע.

טז. נֶחְבַּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם[כב] - אִם שָׁט מְלֹא קוֹמָתוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה לְעֻמַּת הַמַּיִם[כג], אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ. אֲבָל אִם שָׁט מִמַּעְלָה לְמַטָּה עִם הִלּוּךְ הַמַּיִם - חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁמָּא הַמַּיִם הֵן הַמּוֹלִיכִין אוֹתוֹ[כד]; וְאִם קָדַם לְתֶבֶן אוֹ לְקַשׁ שֶׁמְּהַלְּכִין עַל גַּבֵּי הַמַּיִם[כה] - הֲרֵי זֶה שָׁט מֵחֲמַת עַצְמוֹ[כו], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ.

כב) אם נפל על כורחו על פני נהר. כג) אם הוא שט כרגיל, שראשו בחוץ, והוא שט נגד זרם המים. כד) אבל אם המים עומדים ולא זורמים, אין חוששין לומר שהמים מוליכים אותו. כה) אם שט מהר יותר מתבן וקש. כו) הוא שט בכוח עצמו, גם אם הוא שט בכיוון זרם המים.

יז. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - מַתָּר לִשְׁחֹט מִיָּד, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁמָּא נִתְרַסֵּק אֵבֶר. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - אִם שְׁחָטָהּ, צָרִיךְ לִבְדֹּק כְּנֶגֶד כָּל הַחֲלָל כֻּלּוֹ מִקָּדְקֹד הָרֹאשׁ עַד הַיָּרֵךְ: אִם מָצָא בָּהּ טְרֵפָה מִן הַטְּרֵפוֹת שֶׁמָּנִינוּ, אוֹ שֶׁנִּתְרַסֵּק אֵבֶר מִן הָאֵבָרִים שֶׁבִּפְנִים וְנִפְסְדָה צוּרָתוֹ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה.

השגת הראב"ד

אפילו . . וכליות א"א זה ספק. אֲפִלּוּ • נִתְרַסֵּק אֵבֶר מִן הָאֵבָרִים שֶׁאִם נִטְלוּ כְּשֵׁרָה, כְּגוֹן טְחוֹל וּכְלָיוֹת - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; חוּץ מִבֵּית הָרֶחֶם - שֶׁאִם נִתְרַסֵּק, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

יח. וְהַסִּימָנִין[כז] אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה בְּכָאן, שֶׁאֵין הַנְּפִילָה מְמַעֶטֶת אוֹתָן[כח].

כז) סימני השחיטה, וושט וקנה. כח) שהסימנים קשים.

יט. נְפֵלָה מִן הַגַּג וְלֹא עָמְדָה - אָסוּר לִשְׁחֹט אוֹתָהּ, עַד שֶׁתִּשְׁהֶה מֵעֵת לְעֵת[כט]; וְאִם שְׁחָטָהּ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וּכְשֶׁשּׁוֹחֵט אוֹתָהּ אַחַר מֵעֵת לְעֵת, צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כט) צריך להמתין 24 שעות. ופחות מזמן זה אינה מועילה בדיקה, מפני שהריסוק לא ניכר מיד.

כ. וְכֵן מִי שֶׁדָּרַס [=דרך] בְּרַגְלוֹ עַל הָעוֹף, אוֹ שֶׁדְּרָסָתּוּ בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁטָּרְפוֹ [=חבטו] לַכֹּתֶל, וַהֲרֵי הוּא מְפָרְכֵס - מַשְׁהִין אוֹתוֹ מֵעֵת לְעֵת; וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ, וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּדַרְכָּן שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כא. סִימָנִין שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ [=נפרדו] רֻבָּן - טְרֵפָה, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא מֵחֲמַת נְפִילָה; וְכֵן אִם נִתְקַפְּלוּ[ל], שֶׁהֲרֵי אֵינָן רְאוּיִין לִשְׁחִיטָה[לא]. אֲבָל אִם נִפְרַק רֹב תַּרְבֵּץ הַוֵּשֶׁט מִן הַלְּחָיַיִם[לב] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁאֵין הַתַּרְבֵּץ רָאוּי לִשְׁחִיטָה[לג], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ל) שנעקרו שניהם או רובו של אחד מהם באורך הצוואר. לא) כי אי אפשר לשחוט אותם. לב) חלקו העליון של הושט התנתק מהלחי, אבל הושט והקנה עדיין מחוברים לצוואר הבהמה וגם זה לזה. לג) ואם כן אין כאן עקירת הסימנים.

~ יום שני כ"ז כסלו ~

פֶּרֶק י

המשך שמונת הטריפות: שבורה.

א. שְׁבוּרָה כֵּיצַד? הוּא שֶׁשִּׁשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ; וְצַלְעוֹת הַבְּהֵמָה, הֵן אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן. נִשְׁתַּבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן, אוֹ אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן - טְרֵפָה; וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּבְּרוּ מֵחֲצִיָּן שֶׁל מוּל [=הקרוב אל] הַשִּׁדְרָה[א].

א) שנשברו הצלעות במקום חיבורן לשדרה – ולא בקצותיהן התחתונים הסמוכים לחזה.

ב. נִשְׁתַּבְּרוּ שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן - אִם הָיוּ צְלָעוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֹחַ, טְרֵפָה[ב]; וְאִם לָאו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רֹב, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ כְּלַפֵּי הַשִּׁדְרָה - מֻתֶּרֶת. וְכֵן אִם נֶעֱקְרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, טְרֵפָה; וְאִם נֶעֱקְרָה אַפִּלּוּ צֶלַע אַחַת, וַחֲצִי חֶלְיָתָהּ עִמָּהּ שֶׁהַצֶּלַע תְּקוּעָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה[ג].

ב) מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. ג) אם נעקרה צלע אחת יחד עם חוליה מהשדרה – טריפה, מפני שעקירת חוליה מעמוד השדרה נחשבת לטריפה.

וְכֵן אִם נֶעֱקְרָה מִן הַשִּׁדְרָה חֶלְיָה אַחַת - אֲפִלּוּ הָיְתָה מִן הַחֻלְיוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִן הַכְּסָלִים [=מותניים] **שֶׁאֵין בָּהֶן צְלָעוֹת, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה.**

ג. בְּהֵמָה • שֶׁנִּשְׁמַט הַיֵּרֵךְ שֶׁלָּהּ מֵעִקָּרוֹ, וְיָצָא מִן הַכַּף - אִם נִתְאַכְּלוּ [=נרקבו] נִיבֶיהָ, וְהֵן הַיְתֵרוֹת [=רצועות גיד] שֶׁבְּעֶצֶם הַכַּף שֶׁיּוֹצְאוֹת עַל הָעֶצֶם הַזָּכָר וְאוֹחֲזוֹת אוֹתוֹ - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; וְאִם לֹא נִתְאַכְּלוּ, מֻתֶּרֶת.

ד. וְכֵן בְּעוֹף, אִם נִשְׁמַט יֶרֶךְ כּוֹ - טְרֵפָה[ד]. נִשְׁמַט כְּנָפוֹ מֵעִקָּרוֹ - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִקְּבָה הָרֵאָה שֶׁלּוֹ; וּלְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתָהּ[ה], וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. וּבְהֵמָה שֶׁנִּשְׁמְטָה יָדָהּ [=רגלה הקדמית] מֵעִקָּרָהּ - מֻתֶּרֶת, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[ו].

השגת הראב"ד

בהמה . . ניביו א"א דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא אלא שבעצם נאמרו שניהם והוא הכף עצמו שנשמט ראשו העליון מן השדרה וזהו שמוטת ירך אבל בוקא דאטמא הוא הראש התחתון שנשמט מן הקולית הוא כעין בוקא ונכנס למכתשת שבכף וזהו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה והוא דאיעכול ניביה אבל השמוטה שאמרנו אין צורך עכול.

ד) אם נתאכלו ניביו, כמו בשמוטת ירך בבהמה. ה) את הריאה. ו) שהריאה נקובה, כי עובי הכתף מגין עליה.

ה. גַּלְגֹּלֶת בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁנִּטַּל מִמֶּנָּה כְּסֶלַע[ז] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקַּב הַקְּרוּם [של המוח], טְרֵפָה; וְאִם נִקְּבָה נְקָבִים שִׁיּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן, כֵּלָּן מִצְטָרְפִין לִכְסֶלַע[ח].

ז) גודל מטבע. ח) אם יש בו הרבה חורים קטנים – מצרפים את כולם, ואם שיעורם כגודל סלע – טריפה.

ו. וְכֵן גַּלְגֹּלֶת שֶׁנֶּחְבַּס רֹב גָּבְהָהּ וְרֹב הֶקֵּפָהּ[ט] - טְרֵפָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקְּרוּם שָׁלֵם וְלֹא חָסֵר מִמֶּנָּה כְּלוּם. נֶחְבַּס רֹב גָּבְהָהּ וַהֲרֵי רֹב הֶקֵּפָהּ קַיָּם, אוֹ שֶׁנֶּחְבַּס רֹב הֶקֵּפָהּ וַהֲרֵי רֹב גָּבְהָהּ קַיָּם - הֲרֵי זוֹ סָפֵק; וְיִרְאֶה לִי שֶׁאוֹסְרִין אוֹתָהּ.

ט) הגולגולת נמעכה וצורתה השתנתה, אך לא נחסר ממנה דבר.

ז. עוֹף שֶׁל מַיִם, כְּגוֹן אַוָּזִין - אִם נִקַּב עֶצֶם

גֻּלְגָּלְתּוֹ[י], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקַּב קְרוּם שֶׁל מֹחַ, טְרֵפָה; מִפְּנֵי שֶׁקְּרוּמוֹ רַךְ[יא]. עוֹף הַיַּבָּשָׁה שֶׁהִכַּתּוּ חֻלְדָּה עַל רֹאשׁוֹ[יב], אוֹ שֶׁנִּגַּף בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ - מַנִּיחַ יָדוֹ בְּצַד הַנֶּקֶב וְנוֹעֵץ[יג], אוֹ מַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו וְדוֹחֵק לְמַעְלָה: אִם יָצָא הַמֹּחַ מִן הַנֶּקֶב - בְּיָדוּעַ שֶׁנִּקַּב הַקְּרוּם, וּטְרֵפָה; וְאִם לָאו, מֻתָּר.

י) אפילו נקב כל שהוא. יא) וכשנשברה העצם, אין הקרום מתקיים. יב) שחולה נשכה אותו בשיניה. יג) לוחץ עם אצבעו על הנקב.

ח. בְּהֵמָה שֶׁאֲחָזָהּ דָּם[יד], אוֹ שֶׁהָיְתָה מְעֻשֶּׁנֶת[טו], אוֹ מְצֻנֶּנֶת, אוֹ שֶׁאָכְלָה סַם שֶׁהוֹרֵג אֶת הַבְּהֵמָה, אוֹ שֶׁשָּׁתָת מַיִם הָרָעִים[טז] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[יז]; אָכְלָה סַם שֶׁהוֹרֵג אֶת הָאָדָם, אוֹ שֶׁנְּשָׁכָהּ נָחָשׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מֻתֶּרֶת מִשּׁוּם טְרֵפָה, וַאֲסוּרָה מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[יח].

יד) מחלה שיש לה ריבוי דם בגוף ומתחילה להיחנק. טו) שנכנס עשן בגופה. טז) שאולי הטיל נחש ארס בהם. יז) שכל אלה אינם חולי של טריפה. יח) כיון שבבשרה יש סם שיכול להרוג את האדם.

ט. נִמְצְאוּ כָּל הַטְּרֵפוֹת הַמְּנוּיוֹת כְּשֶׁיִּפָּרְטוּ, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצְאוּ בִּבְהֵמָה וְחַיָּה - שִׁבְעִים; וְאֵלּוּ הֵן, עַל סֵדֶר שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּחִבּוּר זֶה: (א) דְּרוּסָה; (ב) נִקַּב תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט; (ג) נִקַּב קְרוּם שֶׁל מֹחַ; (ד) נִתְמַסְמֵס הַמֹּחַ עַצְמוֹ; (ה) נִקַּב הַלֵּב לְבֵית חֲלָלוֹ; (ו) נִקַּב קְנֵה הַלֵּב; (ז) נִקְּבָה הַמָּרָה; (ח) נִקְּבוּ קְנֵי הַכָּבֵד; (ט) נִקְּבָה הַקֵּבָה; (י) נִקַּב הַכָּרֵשׂ; (יא) נִקַּב הַמְסוֹס; (יב) נִקַּב בֵּית הַכּוֹסוֹת; (יג) נִקְּבוּ מֵעֶיהָ; (יד) יָצְאוּ הַמֵּעַיִם לַחוּץ, וְנֶהֶפְכוּ; (טו) נִקַּב הַטְּחוֹל בְּעָבְיוֹ; (טז) חָסְרָה הַמָּרָה; (יז) נִמְצְאוּ שְׁתֵּי מְרֵרוֹת; (יח) חָסְרָה הַקֵּבָה; (יט) נִמְצְאוּ שְׁתֵּי קֵבוֹת; (כ) חָסֵר הַכָּרֵשׂ; (כא) נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּרֵשִׂים; (כב) חָסֵר הַמְסוֹס; (כג) נִמְצְאוּ שְׁנֵי מְסוֹסִים; (כד) חָסֵר בֵּית הַכּוֹסוֹת; (כה) נִמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתֵּי כוֹסוֹת; (כו) חָסֵר אֶחָד מִן הַמֵּעַיִם; (כז) נִמְצְאוּ שְׁנֵי בְנֵי מֵעַיִם; (כח) נִקְּבָה הָרֵאָה; (כט) נִקַּב הַקָּנֶה לְמַטָּה, בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה; (ל) נִקַּב סִמְפּוֹן מִסִּמְפּוֹנֵי רֵאָה, אֲפִלּוּ לַחֲבֵרוֹ; (לא) נֶאֱטַם מָקוֹם מִן הָרֵאָה; (לב) נִמּוֹק סִמְפּוֹן מִסִּמְפּוֹנֵי הָרֵאָה; (לג) נִמְצֵאת לֵחָה סְרוּחָה בָּרֵאָה; (לד) נִמְצְאוּ בָהּ מַיִם סְרוּחִין; (לה) נִמְצְאוּ בָהּ מַיִם עֲכוּרִין; (לו) נִתְמַסְמְסָה הָרֵאָה; (לז) נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֶיהָ; (לח) נֶהְפַּךְ הַוֵּשֶׁט בְּמַרְאָיו; (לט) חָסְרָה הָרֵאָה מִמִּנְיַן הָאוּנוֹת; (מ) נִתְחַלְּפוּ הָאוּנוֹת; (מא) הוֹתִירוּ הָאוּנוֹת מִגַּבָּהּ; (מב) נִסְרְכָה אוּנָה לְאוּנָה שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן; (מג) נִמְצֵאת הָרֵאָה בְּלֹא חִתּוּךְ אָזְנַיִם; (מד) חָסֵר מִקְצָת הָרֵאָה; (מה) יָבַשׁ מִקְצָת גּוּפָהּ [של הריאה]; (מו) נִמְצֵאת הָרֵאָה נְפוּחָה וְעוֹמֶדֶת; (מז) צָמְקָה הָרֵאָה מִפַּחַד אָדָם; (מח) חָסְרָה רֶגֶל, בֵּין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָהּ בֵּין שֶׁנֶּחְתַּךְ; (מט) אוֹ שֶׁהָיְתָה יְתֵרָה רֶגֶל; (נ) נִטְּלָה צֹמֶת הַגִּידִים; (נא) נִטְּלָה הַכָּבֵד; (נב) נִטַּל לְחִי הָעֶלְיוֹן; (נג) כִּלְיָה שֶׁהִקְטִינָה בְּיוֹתֵר; (נד) כִּלְיָה שֶׁלָּקְתָה; (נה) כִּלְיָה שֶׁנִּמְצֵאת בָּהּ לֵחָה; (נו) כִּלְיָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָהּ מַיִם עֲכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם סְרוּחִין; (נז) כִּלְיָה שֶׁנִּמְצְאוּ בָהּ מַיִם סְרוּחִין; (נח) נִפְסַק חוּט הַשִּׁדְרָה; (נט) נִמְרַךְ מֹחַ חוּט הַשִּׁדְרָה, וְנִתְמַסְמֵס; (ס) נִקְרַע רֹב הַבָּשָׂר הַחוֹפֶה אֶת הַכָּרֵשׂ; (סא) נִגְלַד הָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ; (סב) נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ מִנְּפִילָה; (סג) נִדַּלְדְּלוּ הַסִּימָנִין; (סד) נִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ; (סה) נֶעֶקְרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ; (סו) נֶעֶקְרָה צֵלָע אַחַת בְּחֻלְיָתָהּ; (סז) נֶעֶקְרָה חֻלְיָה אַחַת; (סח) נִשְׁמַט הַיָּרֵךְ מֵעִקָּרוֹ; (סט) חָסְרָה הַגֻּלְגֹּלֶת כְּסֶלַע; (ע) נֶחְבַּס רֹב הַגֻּלְגֹּלֶת, וְנִתְרוֹצֵץ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נִמְצְאוּ כָּל הַטְּרֵפוֹת הַמְּנוּיוֹת . . שִׁבְעִים כו'".

עבודת האדם ב"ימי שנותינו שבעים שנה" היא שיהי' בבחי' "כי האדם עץ השדה" – "צדיק כתמר יפרח" שנותן פירות לשבעים שנה, שהם כללות חיי האדם הנכללים במספר שבעים שנה. וגם אם מאריך ימים עד מאה ועשרים שנה, הרי זה נכלל במספר שבעים שנה.

וזהו גם מה שאמרו בגמרא "כל העונה אמן יהא שמי' רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה", אף שבוודאי מועלת אמירה זו גם למאה ועשרים שנה – כיון שכללות חיי האדם נקראים בשם שבעים שנה, לפי שעבודתו לברר שבעים דרגות כמבואר בכ"מ.

לכן גם ישנן שבעים טריפות כמו שמונה כאן הרמב"ם שבעים דווקא לא פחות ולא יותר, כנגד שבעים שנה של חיי הנשמה בגוף ונפש הבהמית (שהרי בנוגע לנפש האלקית מצד עצמה אין ענין של הגבלה כלל, אפילו קודם העבודה), הנה גם בנוגע להיפך החיים יש בבהמה שבעים טריפות.

ותכלית השלימות בעבודת האדם בתור "עץ השדה" היא לפעול ב"גזר דינו של שבעים שנה" שיהי' גזר דין לחיים נצחיים. ומובן שגם בנוגע לצמיחה של "זרעו" שמשנה לשנה צריך להיות עילוי גדול יותר אפילו לגבי השנה הראשונה, כלומר צמיחת פירות חשובים יותר מהפירות שצמחו בשנה שלפנ"ז ולפני שנתיים, כי ככל שהפירות חשובים יותר כך צמיחתם היא לאחרי משך זמן ארוך יותר.

תורת מנחם, כרך ל"ו, עמוד 12
(מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

י. **אֵלּוּ הַשִּׁבְעִים חֻלִּי שֶׁאוֹסְרִין אֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַחַיָּה מִשּׁוּם טְרֵפָה, כְּבָר נִתְבָּאֵר כָּל אֶחָד מֵהֶן וּמִשְׁפָּטָיו. וְכָל שֶׁאֶפְשָׁר מֵהֶן שֶׁיִּמָּצֵא בְּעוֹף בְּאֵבָרִין הַמְצוּיִין לָעוֹף כִּבְהֵמָה[יט], דִּינוֹ בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף אֶחָד הוּא - חוּץ מִטְּרֵפוֹת שֶׁבַּכְּלָיָה, וְשֶׁבַּטְּחוֹל, וְשֶׁבָּאוֹנוֹת הָרֵאָה; מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף אֵין לוֹ חִתּוּךְ אוֹנוֹת בַּבְּהֵמָה; וְאִם יִמָּצֵא, אֵין לוֹ מִנְיָן יָדוּעַ[כ]. וּטְחוֹל הָעוֹף עָגֹל כְּמוֹ עֵגֶב, וְאֵינוֹ כִּטְחוֹל בְּהֵמָה[כא]; וּטְרֵפוֹת שֶׁבַּכְּלָיָה וְשֶׁבַּטְּחוֹל - לֹא מָנוּ אוֹתָן חֲכָמִים בַּבְּהֵמָה[כב] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כְּנֶגְדָּן בָּעוֹף, וּלְפִיכָךְ לֹא נָתְנוּ לְכִלְיָה שֶׁהִקְטִינָה שְׁעוּר בָּעוֹף[כג]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[כד].**

יט) כל טריפות שמנו חכמים בבהמה, ויש כמותן גם בעוף. כ) האונות בבהמה נפסלות אם יש בהם חסר או יתר, ואילו בעוף אנחנו לא יודעים מה המניין שצריך להיות. כא) טחול העוף שונה מטחול הבהמה, וטחול הבהמה טרף רק אם ניקב בחלק העבה שלו, ובעוף אין חלקים עבים ודקים. כב) חכמים במשנה לא מנו את הטריפות שבכליה ובטחול, שיהיו גם בעוף. כג) היות שאין טריפות בכליה, חכמים לא היו צריכים לתת שיעור לכליה שהצטמקה. כד) בטריפות אחרות שיש בכליה, שלא נוהגות בעוף.

יא. **וּשְׁתֵּי טְרֵפוֹת יֵשׁ בְּעוֹף, יָתֵר עַל הַבְּהֵמָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ אוֹתָן הָאֵבָרִים; וְאֵלּוּ הֵן • : עוֹף שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵי בְּנֵי מֵעָיו מֵחֲמַת הָאוּר [=האש], וְעוֹף הַמַּיִם שֶׁנִּקַּב עֶצֶם רֹאשׁוֹ.**

השגת הראב"ד
ואלו . . מעיו א"א אין זה מחוור שי"ל לא מנו אותה בבהמה משום דלא שכיחא שכשיגיע החום לבני מעיה לחמם אותם כבר היא מתה מפני שחמימותה מרובה משל עוף ויש מקצת ראיה בגמרא.

יב. **וְאֵין לְהוֹסִיף עַל טְרֵפוֹת אֵלּוּ כְּלָל; שֶׁכָּל שֶׁיֵּאָרַע לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה אוֹ לְעוֹף חוּץ מֵאֵלּוּ שֶׁמָּנוּ חֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וְהִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל - אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה, וַאֲפִלּוּ נוֹדַע לָנוּ מֵהֶרֶךְ הָרְפוּאָה שֶׁאֵין סוֹפָהּ לְחָיוֹת.**

יג. **וְכֵן אֵלּוּ שֶׁמָּנוּ וְאָמְרוּ שֶׁהֵן טְרֵפָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּרְאֶה מִדַּרְכֵי הָרְפוּאָה שֶׁבְּיָדֵינוּ שֶׁמִּקְצָתָן אֵינָן מְמִיתִין, וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה מֵהֶן - אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁמָּנוּ חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר[17]: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ".**

יד. **כָּל טַבָּח [=שוחט] שֶׁיּוֹדֵעַ הַטְּרֵפוֹת הָאֵלּוּ, וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת - מֻתָּר לוֹ לִשְׁחֹט וְלִבְדֹּק לְעַצְמוֹ וְלִמְכֹּר, וְאֵין בָּזֶה חֶשָׁשׁ; שֶׁעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין, בֵּין יֵשׁ לוֹ הֲנָיָה בְּעֵדוּתוֹ בֵּין אֵין לוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין לוֹקְחִין בָּשָׂר מִטַּבָּח שֶׁשּׁוֹחֵט וּבוֹדֵק לְעַצְמוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּזְּמַן הַזֶּה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻמְחֶה. וְאִם יָצְאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ, וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ; וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ עַד שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ[כה], וְיַחְזִיר אֲבֵדָה בְּדָבָר חָשׁוּב[כו], אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה לְעַצְמוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב[כז].**

כה) כי כשאדם עושה תשובה במקום שלא מכירים אותו, בודאי עושה זאת באמת ולא בשביל להערים על אנשים. כו) כאשר מחזיר אבדה יקרה, הוא מראה שהוא לא רודף אחר ממון. כז) אם שחט בהמה גדולה ויקרה, ולאחר מכן שהתברר שהבהמה טריפה – השליך אותה ולא ניסה להרוויח ממנה.

~ יום שלישי כ"ח כסלו ~

פֶּרֶק יא

בהמה או עוף שנולד בהם ספק טרפות; מנהג בדיקת הריאה.

א. **כָּל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנּוֹלַד בָּהֶן סְפֵק טְרֵפָה מִטְּרֵפוֹת אֵלּוּ - כָּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁנִּפְּלָה וְלֹא הָלְכָה, אוֹ שֶׁנִּטְרְפָה בְּיַד חַיָּה וְאֵין יָדוּעַ אִם הֶאֱדִים**

17. דברים-שופטים, יז, יא.

הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם אוֹ לֹא הֵאֶדִים, אוֹ שֶׁנִּתְבַּסָּה גַּלְגַּלְתָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם רֻבָּהּ אוֹ מְעוּטָהּ, וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אִם הָיָה זָכָר וְשָׁהָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שְׁלֵמָה כְּשֶׁאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת; וְאִם הָיְתָה נְקֵבָה, עַד שְׁתֵּלֵדא. וּבָעוֹף - בְּזָכָר, שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבִנְקֵבָה, עַד שֶׁתֵּלֵד כָּל הַבֵּיצִים שֶׁל טְעִינָה הָרִאשׁוֹנָה, וְתִטְעֹן טְעִינָה שְׁנִיָּה וְתֵלֵדב.

א) כלומר, אין צורך להמתין שתים־עשרה חודש – ודי בכך שילדה בתוך זמן זה. ב) שתשלים את הטלת כל הביצים שכבר החלו להיווצר אצלה בזמן הספק – ותתחיל מחזור חדש של יצירת ביצים והטלתן.

ב. וְאָסוּר לְמִכֹּר סְפֵק טְרֵפָה זוֹ לְגוֹי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, שֶׁמָּא יִמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵלג.

ג) מפני שאינו מודע לכך שהיא ספק טריפה – ויבוא לאוכלה באיסור.

ג. כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בְּחֶזְקַת בְּרִיאִין הֵן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן טְרֵפָה. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּשְׁחֲטוּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהֶן אַחַת מִן הַטְּרֵפוֹת, אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הֶתֵּר - עַד שֶׁיִּוָּלֵד [=יקרה] **לָהֶן דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ בּוֹדְקִין עַל אוֹתוֹ דָּבָר בִּלְבַד.**

ד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁמַט הַגַּף [=כנף] **שֶׁל עוֹף, בּוֹדְקִין אֶת הָרֵאָה שֶׁמָּא נִקְּבָה; נִפְּלָה הַבְּהֵמָה, בּוֹדְקִין אוֹתָהּ שֶׁמָּא נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ; נִתְרוֹצֵץ עֻצֶם הָרֹאשׁ, בּוֹדְקִין שֶׁמָּא נִקַּב קְרוּם שֶׁל מֹחַ; הִכָּה אוֹתָהּ קוֹץ אוֹ נִזְרַק בָּהּ חֵץ אוֹ רֹמַח וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן וְנִכְנַס לַחֲלָלָהּ** [–חלל הגוף], **חוֹשְׁשִׁין לָהּ, וּצְרִיכָה בְּדִיקָה כְּנֶגֶד כָּל הֶחָלָל, שֶׁמָּא נִקַּב אֶחָד מִן הָאֲבָרִים שֶׁתִּטָּרֵף בִּנְקִיבָתָן. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.**

ה. לְפִיכָךְ, רֵאָה שֶׁהֶעֱלָת צְמָחִין [=אבעבועות], **אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ סְרָכוֹת** [שהן] **כְּמוֹ חוּטִין תְּלוּיִין מִמֶּנָּה וְלַהֹּפֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ** [ממנה] **לַלֵּב אוֹ לְטַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד** [=הסרעפת] **- חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִקְּבָה וּצְרִיכָה בְּדִיקָה; וְכֵן • אִם נִמְצָא בָּהּ אֲבַעְבּוּעַ מָלֵא לֵחָה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִקַּב סְמִפּוֹן** [צינור הריאה] **שֶׁתַּחְתָּיו, וְצָרִיךְ בְּדִיקָה.**

השגת הראב"ד
וכן . . סימפון א"א ברוב דברים לא יחדל פשע ואם ניקב סימפון שתחתיו מה בכך והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחבירו טרפה.

ו. מִן הַדִּין הָיָה עַל דֶּרֶךְ זוֹ, שֶׁאִם נִמְצְאַת הָרֵאָה תְּלוּיָה בְּסִרְכוֹת כְּמוֹ חוּטִין - אִם הָיוּ מִן הָאֵם [=החלק העיקרי] **שֶׁל רֵאָה וְלַהֹּפֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ לַלֵּב אוֹ לְטַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד - שֶׁחוֹתְכִין אֶת הַסִּרְכָה, וּמוֹצִיאִין אֶת הָרֵאָה, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּפוֹשָׁרִין: אִם נִמְצֵאת נְקוּבָה, טְרֵפָה; וְאִם לֹא נִתְבַּעְבְּעוּ הַמַּיִם, הֲרֵי הִיא שְׁלֵמָה, וּמֻתֶּרֶת, וְסִרְכָא זוֹ לֹא הָיְתָה בִּמְקוֹם נֶקֶבד, אוֹ שֶׁמָּא נִקַּב קְרוּם הָעֶלְיוֹן בִּלְבַדה. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁהוֹרָה כָּךְ, וְלֹא שָׁמַעְנוּ מָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ כָּךְ.**

ד) אלא סתם סירכא. ה) ובמקרה כזה – הבהמה כשרה.

השגת הראב"ד
ואף . . תלמוד א"א אינן נראין והרי הוא חוזר ממה שאמר למעלה.

ז. וְאַף • עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים הַנִּרְאִין מִדִּבְרֵי חֲכָמֵי הַתַּלְמוּדו, הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּיִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא - כְּשֶׁשּׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּהֵמָה אוֹ אֶת הַחַיָּה, קוֹרְעִין אֶת הַטַּרְפֵּשׁ שֶׁל כָּבֵד, וּבוֹדְקִין אֶת הָרֵאָה בִּמְקוֹמָהז: אִם לֹא נִמְצֵאת תְּלוּיָה בְּסִרְכָא, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת סִרְכָא מֵאָזֵן רֵאָה וְלַבָּשָׂר בִּמְקוֹם רְבִיצָתָהּ, בֵּין בָּשָׂר שֶׁבֵּין הַצְּלָעוֹת בֵּין בָּשָׂר שֶׁבֶּחָזֶה, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת סִרְכָא מֵאָזֵן לְאָזֵן עַל הַסֶּדֶרח, אוֹ מִן הָאֵם לָאָזֵן הַסְּמוּכָה לָהּט - הֲרֵי אֵלּוּ מַתִּירִין אוֹתָהּ.

ו) מעיקר הדין, כאשר אין סירכא – הריאה אינה צריכה בדיקה כלל, שהרי הבהמה נשחטה כראוי, ומעמידים אותה על חזקת כשרות עד שייוודע במה נטרפה. ז) כאשר החיבור בין הסירכות הוא בין שתי אונות סמוכות זו לזו. ח) כאשר הסירכא יוצאת מאחד מחלקי הריאה המרכזיים – לאונה הקרובה אליו.

ח. וְאִם נִמְצָא חוּט יוֹצֵא מִן הָאֵם שֶׁל רֵאָה לְאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּמְשֶׁךְ, וַאֲפִלּוּ הָיָה כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אוֹסְרִין אוֹתָהּ.

ט. וְכֵן אִם הָיָה מִן הָרֵאָה חוּט מָשׁוּךְ לַלֵּב, אוֹ לְטַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד, אוֹ לְכִיס הַלֵּב, אוֹ לַוֶּרֶדָה - בֵּין שֶׁהָיָה הַחוּט מִן הָאֵם שֶׁל רֵאָה, בֵּין שֶׁהָיָה מִן הָאָזֵן, וַאֲפִלּוּ הָיָה כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְכֵן וַרְדָה שֶׁנִּמְצֵאת דְּבוּקָה בְּכִיסָהט, אוֹ חוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה לְכִיסָהּ - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְחוּט הַיּוֹצֵא מֵאָזֵן לְאָזֵן שֶׁלֹּא עַל הַסֶּדֶר (אֲפִלּוּ • בְּמָקוֹם רְבִיצָתָהּ, אוֹ עַל

השגת הראב"ד
אפילו במקום רביצתה . . אוסרין אותה א"א זהו אומא לאונא ואין שומעין לו שהגדולים מהגאונים התירוה.

הַסַּדֵּר שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם רְבִיצָתָהּ), אוֹסְרִין אוֹתָהּ.

ט) הוורדה מונחת בכיס.

י. יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁמִּנְהָגָם אִם מָצְאוּ סִרְכָּא מִן הָאֵזֶן לַבָּשָׂר וְלָעֶצֶם שֶׁבַּצְּלָעוֹת, וְהַסִּרְכָּא דְּבוּקָה בְּשִׁתֵּיהֶן - אוֹסְרִין אוֹתָהּ[א]. וְאַבָּא מָרִי [רבי מיימון] זצ"ל, מִן הָאוֹסְרִין; וַאֲנִי, מִן הַמַּתִּירִין. וּמְעוּט • מְקוֹמוֹת מַתִּירִין אֲפִלּוּ נִדְבְּקָה בָּעֶצֶם לְבַדּוֹ; וַאֲנִי אוֹסֵר.

השגת הראב"ד
ומיעוט . . **אוסר** א"א אני מתיר וכבר כתבתי למעלה מה שראוי לסמוך עליו.

י) למרות שאמרנו שהבשר והעצם ביחד סותמים את הנקב ויהיה כשר. יא) היות שעצם לבדה לא סותמת את הנקב, חוששים שגם אם מעורב בה בשר, הנקב לא ייסתם כי העצם קשה.

יא. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹפְחִין אֶת הָרֵאָה, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּהּ נֶקֶב; וְרֹב הַמְּקוֹמוֹת אֵין נוֹפְחִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹלַד דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם לַחֲשָׁשׁ[ב]. וּמֵעוֹלָם לֹא נָפְחוּ רֵאָה בִּסְפָרַד וּבַמַּעֲרָב [בצפון אפריקה], אֶלָּא אִם נוֹלַד לָנוּ דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ.

יב) וסומכין על הכלל: שנשחטה בחזקת היתר עומדת.

יב. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן - אֵינָן עַל פִּי הַדִּין, אֶלָּא עַל פִּי הַמִּנְהָג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמַעְנוּ בְּמִי שֶׁבָּדַק עוֹף, אֶלָּא אִם נוֹלַד לוֹ חֲשָׁשׁ.

יג. מִי שֶׁשָּׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה, וְקָרַע אֶת הַבֶּטֶן, וְקִדֵּם שֶׁיִּבְדֹּק אֶת הָרֵאָה בָּא כֶּלֶב אוֹ גּוֹי, וְנָטַל אֶת הָרֵאָה וְהָלַךְ לוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּרֶת; וְאֵין • אוֹמְרִין: שֶׁמָּא נְקוּבָה הָיְתָה הָרֵאָה, אוֹ שֶׁמָּא דְּבוּקָה הָיְתָה[ג] - שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין אִסּוּר; אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הֶתֵּר, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּמַה נִּטְרְפָה. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לִקְרוּם מֹחַ וּלְשִׁדְרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כָּךְ לֹא נָחוּשׁ לִרְאָה שֶׁאָבְדָה. וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג [לאסור]; שֶׁדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, אֵין בּוֹ מִנְהָג[ד].

השגת הראב"ד
ואין . . דבוקה א"א יש שחולקין על הריאה.

יג) אפילו במקומות שנהגו לבדוק כל ריאה – במקרה כזה אין להחמיר ולהטריף, כי אינו מצוי שיבוא כלב או גוי וייקח את הריאה.

יד. בָּא הַגּוֹי אוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִי וְהוֹצִיא אֶת הָרֵאָה קֹדֶם שֶׁתִּבָּדֵק, וַהֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת - נוֹפְחִין אוֹתָהּ[ה], וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הָיוּ שָׁם צְמָחִים אוֹ לֹא הָיוּ; מִפְּנֵי פְּשׁוּט הַמִּנְהָג.

יד) זהו לפי מנהג רוב המקומות שאין נופחין ריאה אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו. וכאן שהוציאו את הריאה קודם שתבדק במקומה, כמו שנתבאר בהלכה ז, דינה כאילו יש בה ריעותא ובודקין אותה בנפיחה.

טו. יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁאִם יִמְצְאוּ סִרְכוֹת מְדֻלְדָּלוֹת מִן הָרֵאָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן דְּבוּקוֹת לֹא לַדֹּפֶן וְלֹא לְמָקוֹם אַחֵר - אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וְדָבָר זֶה הֶפְסֵד גָּדוֹל הוּא, וְאִבּוּד לְמָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּמֵעוֹלָם לֹא נָהֲגוּ זֶה בְּצָרְפַת וְלֹא בִּסְפָרַד, וְלֹא נִשְׁמַע זֶה בַּמַּעֲרָב. וְאֵין רָאוּי לִנְהֹג בְּמִנְהָג זֶה, אֶלָּא נוֹפְחִין אוֹתָהּ בִּלְבַד - אִם נִמְצֵאת שְׁלֵמָה מִן הַנֶּקֶב, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

~ יום רביעי כ"ט כסלו ~

פֶּרֶק יב

איסור שלא לשחוט אם ובנה ביום אחד.

א. הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד - הַבָּשָׂר מֻתָּר בַּאֲכִילָה, וְהַשּׁוֹחֵט לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[18]: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד". וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא עַל שְׁחִיטַת הָאַחֲרוֹן; לְפִיכָךְ[א] אִם שָׁחַט אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - חֲבֵרוֹ לוֹקֶה.

א) הואיל וחיוב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה, ואין הבדל אם נשחטה האם ראשונה או הבן.

ב. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ - נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם[ב] וּבְכָל זְמַן[ג], בְּחֻלִּין וּבְמֻקְדָּשִׁין, בֵּין מֻקְדָּשִׁין הַנֶּאֱכָלִין[ד] בֵּין מֻקְדָּשִׁין שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין[ה]; לְפִיכָךְ, הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט בַּעֲזָרָה וְהַשֵּׁנִי בַּחוּץ, אוֹ הָרִאשׁוֹן בַּחוּץ וְהַשֵּׁנִי בָּעֲזָרָה - בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן חֻלִּין אוֹ שְׁנֵיהֶן קָדָשִׁים, בֵּין שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן חֻלִּין וְאֶחָד קָדָשִׁים - זֶה שֶׁשָּׁחַט אַחֲרוֹן, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

ב) בארץ ובחוץ לארץ. ג) בין בזמן שבית המקדש קיים, בין בזמן שלא. ד) קורבנות שלמים, חטאות ואשמות –

18. ויקרא-אמור, כב, כח.

שנאכלים על ידי הכוהנים והבעלים. ה) קורבן עולה ופרים ושעירים הנשרפים, אף על פי שאינם ראויים לאכילה.

ג. אֵין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁחָטוּ" - בִּשְׁחִיטַת שְׁנֵיהֶן הוּא הָאִסּוּר; אֲבָל אִם נָחַר[ו] הָרִאשׁוֹן אוֹ נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ, מֻתָּר לִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן וְנָחַר הַשֵּׁנִי, אוֹ נִתְנַבֵּל בְּיָדוֹ - פָּטוּר[ח].

ו) הרג את הבהמה. ז) הבהמה נעשתה נבילה שלא מדעתו. ח) כי בפסוק נכתב "לא תשחטו" בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ד. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן[ט] אֶת הָרִאשׁוֹן - מֻתָּר לִשְׁחֹט אֶת הַשֵּׁנִי אַחֲרֵיהֶן, שֶׁאֵין שְׁחִיטָתָן שְׁחִיטָה[י].

ט) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, והם שחטו כהוגן – שחיטתם כשרה, ואסור לשחוט את השני אחריהם. י) והרי הוא כנתנבל בידו.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הָרִאשׁוֹן, וַהֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה - אָסוּר לִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי; וְאִם שָׁחַט, אֵינוֹ לוֹקֶה[יא];

יא) מפני שאין לוקים על ספק איסור.

ו. שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה, שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, רִאשׁוֹן שֶׁשָּׁחַט חֻלִּין בָּעֲזָרָה אוֹ טְרֵפָה אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָּה וּפָרָה אֲדֻמָּה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט לַעֲבוֹדָה זָרָה[יב], וּבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן אֶת הָאֶחָד, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְשָׁחַט הַשֵּׁנִי, וַהֲרֵי הֵן חֻלִּין בָּעֲזָרָה אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָּה אוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

יב) שכל אלו שחיטתם אסורה.

ז. שְׁחָטוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה[יג] - פָּטוּר[יד] מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[טו]; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם עֲבוֹדָה זָרָה[טז] - לוֹקֶה[יז].

יג) את הבהמה השניה. יד) ממלקות. טו) כי בשחיטה זו נתחייב גם מיתה על שעבד עבודה זרה, וגם מלקות משום איסור "אותו ואת בנו", ובמקרה כזה אנו דנים אותו רק בעונש הקשה, והוא נפטר מהעונש הקל – מלקות.

טז) אם העדים התרו בו שלא ישחט, כדי שלא יתחייב במלקות על עבירת "אותו ואת בנו", ולא אמרו לו אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה. יז) כי הוא לא מתחייב מיתה, לכן לא נפטר ממלקות.

ח. אֵין אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה[יח] - אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד". וְנוֹהֵג בִּכְלָאִים. כֵּיצַד? צְבִי[יט] שֶׁבָּא עַל הָעֵז, וְשָׁחַט הָעֵז וּבְנָהּ - לוֹקֶה. אֲבָל עֵז הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - אָסוּר לִשְׁחֹט אוֹתָהּ וְאֶת בְּנָהּ, וְאִם שָׁחַט אֵינוֹ לוֹקֶה; פָּרָה וּבְנָהּ אָסְרָה תּוֹרָה, לֹא צְבִיָּה וּבְנָהּ.

יח) וחכמים דרשו "שור ולא חיה, שה ולא עופות". יט) שהוא חיה.

ט. הָיְתָה בַּת הַצְּבִיָּה הַזֹּאת נְקֵבָה, וְיָלְדָה בֵּן, וְשָׁחַט אֶת הַנְּקֵבָה בַּת הַצְּבִיָּה וְאֶת בְּנָהּ - לוֹקֶה[כ]; וְכֵן כִּלְאַיִם הַבָּא מִמִּין בֶּבֶשׂ וּמִמִּין עֵז, בֵּין מִכֶּבֶשׂ עִם הָעֵז, בֵּין מֵעֵז עִם הַכִּבְשָׂה - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ.

כ) כי אביה היה עז, ואם כן חוששים שהיא שה, ולכן אסור לשחוט אותה ואת בנה ביום אחד.

י. מֻתָּר לִשְׁחֹט אֶת הַמְעֻבֶּרֶת - עֻבָּר, אֵבֶר מֵאִמּוֹ הוּא[כא]. וְאִם יָצָא הָעֻבָּר חַי אַחַר שְׁחִיטָתָהּ[כב], וְהִפְרִיס [=נעמד] עַל הַקַּרְקַע - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד; וְאִם שָׁחַט, אֵינוֹ לוֹקֶה[כג].

כא) העובר נחשב לאחד מאברי אימו. כב) אם הוא נעמד על פרסותיו. כג) כי מהתורה אין צריך לשחוט אותו, דינו כמי שנשחט, מכיוון שהיה בגוף אמו בשעת השחיטה. אך חכמים גזרו שיצטרכו לשחוט אותו.

יא. אִסּוּר אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בַּנְּקֵבוֹת, שֶׁזֶּה בְּנָהּ וַדַּאי[כד]. וְאִם נוֹדַע שֶׁזֶּה הוּא אָבִיו וַדַּאי - אֵין שׁוֹחֲטִין שְׁנֵיהֶן בְּיוֹם אֶחָד; וְאִם שָׁחַט - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם נוֹהֵג בַּזְּכָרִים אוֹ אֵינוֹ נוֹהֵג.

כד) האיסור מהתורה קיים רק באם ובנה, כי רק במקרה כזה אנחנו יודעים בוודאות שהיא אימו.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט[כה] שְׁנֵי בָּנֶיהָ - לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת[כו]; שָׁחַט שְׁנֵי בָּנֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחָטָהּ - לוֹקֶה אַחַת[כז]; שָׁחָטָהּ וְאֶת בִּתָּהּ וְאֶת

19. ויקרא-אמור, כב, כח.

בֶּן בְּתָּהּ - לוֹקֶה שְׁתַּיִםכח; **שְׁחָטָהּ וְאֶת בֶּן בְּתָּהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַבַּת - לוֹקֶה אַחַת**כט; **בֵּין הוּא בֵּין** [אדם] **אַחֵר.**

כה) בו ביום. כו) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת. כז) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. כח) בשחיטת בתה עבר על האיסור פעם אחת, וכן בשחיטת בן בתה ששחט אותו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור. כט) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות, היות ששתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא – "אותו ואת בנו", לוקה רק פעם אחת.

יג. שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, זֶה הָאֵם וְזֶה הַבַּת, וּבָאוּ לְדִינ - זֶה שֶׁלָּקַח רִאשׁוֹן, יִשְׁחֹט רִאשׁוֹןלא**; וְהַשֵּׁנִי יַמְתִּין לְמָחָר. וְאִם קָדַם הַשֵּׁנִי וְשָׁחַט, זָכָהלב; וְיַמְתִּין הָרִאשׁוֹן עַד לְמָחָר.**

ל) שניים שקנו בהמות – אחד את האם ואחד את הבת – וכל אחד מהם מבקש לשחוט באותו יום. הראשון טוען: 'אם תשחט אתה קודם, תגרום לי איסור', והשני עונה: 'ואם אתה תשחט קודם, תגרום לי איסור'. לא) מפני שקנה זכותו קודם. לב) אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר.

יד. וּבְאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָהלג, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'כְּבָר מָכַרְתִּי בְּתָּהּ אוֹ אִמָּהּ לְאַחֵר שֶׁיִּשְׁחָטֶנָּה' - כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּין זֶה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא יִשְׁחֹט עַד לְמָחָרלד; וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַגלה, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַחלו, וְעֶרֶב עֲצֶרֶתלז, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָהלח.

לג) בארבעה זמנים בשנים שבהם רגילים ישראל להרבות בסעודה, וסתם אדם שלוקח בזמן זה דעתו לשוחט אותה מיד. לד) שמא כבר נשחטו, ואסור לשני לשחוט היום. לה) ערב שמיני עצרת, שהיו מרבין בו בשמחה, מפני שהוא נחשב לרגל בפני עצמו ולכן הוא חביב במיוחד. לו) כי בליל פסח היו מרבים באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע. לז) ערב שבועות, משום שהיו מרבים בו שלמי חגיגה ועולת ראיה. לח) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, כמו יתר הסימנים שעושים בראש השנה לסימן טוב.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁרָאָה זֶה שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה נָחְפַּז לִקְנוֹת, וְהָיָה בְּסוֹף הַיּוֹם - שֶׁחִזְּקָתוֹ שֶׁהוּא שׁוֹחֵט עַתָּה; אֲבָל • אִם הָיָה רֵיחַ בַּיּוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ - שֶׁמָּא לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא לְמָחָר.

השגת הראב"ד
אבל . . להודיעו א"א מעולם לא הפליג בריוח אותו היום אלא בערב הערב

[במקור מופיעה גם ס"א יש מי שמקדים שני ימים ושוחט ובא רבי יהודה לומר אף על פי שיש מקדימין אינו צריך להודיעו וכן מוכח בתוספתא].

טז. וְהַמּוֹכֵר אֶת הָאֵם לֶחָתָן, וְאֶת הַבַּת לַכַּלָּה - צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁמִּדַּאי בְּיוֹם אֶחָד שׁוֹחֲטִיןלט. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לט) כי הם שוחטים לצורך סעודת הנישואין.

יז. יוֹם אֶחָד הָאָמוּר בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָהמ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשָּׁחַט רִאשׁוֹן בְּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי, לֹא יִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי עַד תְּחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁימא; וְכֵן אִם שָׁחַט הָרִאשׁוֹן בְּסוֹף יוֹם רְבִיעִי קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שׁוֹחֵט הַשֵּׁנִי בְּתְחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁימב. שָׁחַט רִאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹתמג שֶׁל לֵיל חֲמִישִׁי, לֹא יִשְׁחֹט הַשֵּׁנִי עַד לֵיל שִׁשִּׁימד; וְאִם שָׁחַט בְּיוֹם חֲמִישִׁי, אֵינוֹ לוֹקֶהמה.

מ) שלילה והיום שלמחרת – נחשבים ליום אחד. מא) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. מב) כי הוא נחשב כבר יום אחר, למרות שעבר רק זמן קצר. מג) שהוא ספק יום ספק לילה. מד) שמא בין השמשות של סוף רביעי, היה כבר תחילת ליל חמישי. מה) כי אין לוקים על איסור מספק.

~ יום חמישי ל' כסלו ~

פֶּרֶק יג

מצוות שילוח הקן.

א. הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל הַבָּנִיםא, וּשְׁחָטָן - הַבָּשָׂר מֻתָּר בַּאֲכִילָה; וְלוֹקֶה עַל שְׁחִיטַת הָאֵםב**, שֶׁנֶּאֱמַר[20]: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים". וְכֵן אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלְּחֶנָּה, לוֹקֶהג. וְאִם שִׁלְּחָהּ אַחַר שֶׁלְּקָחָהּ, פָּטוּרד.**

א) ציפור שיושבת בקן שלה על אפרוחים או ביצים.

20. דברים-כי־תצא, כב, ו.

ב. יש מצוות עשה לשלח את האם ולקחת את האפרוחים או הביצים, וכיוון שלקח את האם ושחט אותה, הוא לא יכול לקיים את מצוות ה'עשה'. ג) כי הוא כבר לא יכול לקיים את המצווה. ד) פטור ממלקות. מפני שלא לוקים על מצוות לא תעשה צמודה אליה מצוות עשה שמאפשרת תיקון – מה שנקרא בלשון חז"ל: "לאו הניתק לעשה". כך גם כאן: התורה אסרה "לא תקח האם על הבנים", אבל מיד לאחר מכן ציוותה "שלח תשלח את האם" – כלומר, במקרה שעבר ולקח את האם, עדיין יש לו דרך לתקן ולצאת ידי חובה אם ישלח אותה. לכן, גם אם האדם לקח את האם והחזיק בה זמן רב, אם שילח את האם לאחר מכן – פטור ממלקות.

ב. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְּקָה לַעֲשֵׂה - חַיָּב לְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ[ה]; וְאִם לֹא קִיְּמוֹ, לוֹקֶה[ו].

ה) כל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. ו) אם עבר זמן, או שאירע משהו והוא כבר לא יכול לקיים את ה'עשה' – לוקה.

ג. בָּא אֶחָד וְחָטַף הָאֵם מִיָּדוֹ וְשִׁלְּחָהּ, אוֹ שֶׁבָּרְחָה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח" - עַד שֶׁיְּשַׁלַּח מֵעַצְמוֹ, וַהֲרֵי לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ.

ד. נָטַל אֵם עַל הַבָּנִים, וְקִצֵּץ אֲגַפֶּיהָ [=כנפיה] כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּעוּף, וְשִׁלְּחָהּ - מִכֵּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[ז]; וּמְשַׁלְּחָהּ אוֹתָהּ אֲצָלוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ כְּנָפֶיהָ, וּמְשַׁלְּחָהּ[ח]. וְאִם מֵתָה קֹדֶם לָזֶה, אוֹ בָּרְחָה וְאָבְדָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ.

ז) מפני שאחרי שקיצץ את כנפיה, היא לא יכולה לעוף, ואם כן לא קיים את ה'עשה' של 'שלח תשלח'. ח) צריך לגדל אותה אצלו עד שיגדלו כנפיה, ואז יקיים את מצוות ה'עשה', ויפטר מהמלקות.

ה. וְכֵיצַד מְשַׁלְּחָהּ? אוֹחֵז בִּכְנָפֶיהָ וּמַפְרִיחָהּ. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה וְשִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים - חַיָּב לְשַׁלְּחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר[22]: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח".

ו. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַבָּנִים'[ט] - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם".

ט) אם לקח את האם ושילח את הבנים, לכאורה כבר נפטר מהמצווה, כי המצווה לשלח את האם על הבנים.

ז. לָקַח אֶת הַבָּנִים וְהֶחְזִירָן לַקֵּן, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ'.

י) כיוון שכבר לקח את הביצים – הרי הן שלו. ואם יחזיר אותן – הקן נחשב "מזומן", כלומר קן שהאדם הכין בעצמו. ואין כאן קיום של "כי יקרא קן ציפור לפניך" – שפירושו מקרה מקרי, לא מתוכנן, ולכן אין מצוות שילוח.

שִׁלַּח אֶת הָאֵם, וְחָזַר וְצָד אוֹתָהּ[יא] - הֲרֵי זֶה מַתָּר; לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לָצוּד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִפְרֹחַ, בְּשֶׁבִּיל הַבָּנִים שֶׁהִיא מְרַחֶפֶת עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יִלָּקְחוּ - שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים"; אֲבָל אִם הוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ, וְחָזַר וְצָדָהּ - מֻתָּר.

יא) כיוון שכבר קיים את המצווה כאשר מצא אותה בקן, וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

ח. שְׁלוּחַ הָאֵם אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּעוֹף טָהוֹר שֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן[יב], כְּגוֹן יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וַעֲלָיָה[יג] וְעוֹפוֹת שֶׁקִּנְּנוּ בַּפַּרְדֵּס[יד] - שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "כִּי יִקָּרֵא[טו] קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ"; אֲבָל הַמְזֻמָּן, כְּגוֹן אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִים שֶׁקִּנְּנוּ בַּבַּיִת - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ.

יב) שהוא לא ברשות האדם. יג) שהם יוני הפקר שלא שייכים לאף אחד, ויכולים בכל רגע לברוח. יד) עופות שברחו מהבית ונמצאים בפרדס, והם יכולים לברוח בכל רגע. טו) שמצאו את הקן בדרך מקרה.

ט. הָיוּ אֶפְרוֹחִין מַפְרִיחִין [=עפים] שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְאִמָּן, אוֹ בֵּיצִים מוּזָּרוֹת[טז] - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ[יז]; הָיוּ הָאֶפְרוֹחִין טְרֵפוֹת [שאמורות למות] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּבֵיצִים מוּזָּרוֹת, וּפָטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ[יח].

טז) ביצים מוזרות שלא יוצא מהם אפרוחים. יז) היות שהפסוק אומר "אפרוחים או ביצים" משווים את האפרוחים לביצים. כשם שהחיוב רק כאשר האפרוחים חיים, כך גם החיוב על הביצים רק כאשר יוצא מהם חיים. וכשם שהביצים צריכים את האם כדי שתדגור עליהם, כך החיוב רק על אפרוחים שחייבים את אמם. יח) כי אין להם קיום.

י. זָכָר שֶׁמְּצָאוֹ רוֹבֵץ עַל הַקֵּן, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ[יט]; עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, אוֹ עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ[כ].

יט) כי כתוב בתורה "אם" ולא "אב". כ) משום שבתורה נאמר "קן ציפור", וציפור נאמר רק על עוף טהור.

21. דברים-כי־תצא, כב, ז. 22. דברים-כי־תצא, כב, ז. 23. דברים-כי־תצא, כב, ו. 24. דברים-כי־תצא, כב, ו.

יא. הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים שֶׁאֵינָן מִינָהּ, וְהֵן טְהוֹרִין - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה[כא]. הָיְתָה הָאֵם טְרֵפָה, חַיָּב לְשַׁלְּחָהּ.

כא) כי יש לנו ספק האם חייבים לשלח במקרה כזה.

יב. שָׁחַט מִקְצָת סִימָנִין [=קנה וושט] בְּתוֹךְ הַקֵּן קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנָּה, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יג. הָיְתָה מְעַפְעֶפֶת [מעל הקן] - אִם כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא הָיוּ נוֹגְעוֹת, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ[כב]. הָיְתָה מַטְלִית אוֹ כְּנָפַיִם חוֹצְצוֹת בֵּין כְּנָפֶיהָ וּבֵין הַקֵּן, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה[כג].

כב) כי היא לא רובצת על הקן. כג) כי יש לנו ספק האם כשיש חציצה היא נחשבת לרובצת.

יד. הָיוּ שְׁנֵי סִדְרֵי [שורות] בֵּיצִים, וּכְנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּסִּדֵּר הָעֶלְיוֹן, אוֹ שֶׁהָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל בֵּיצִים מוּזָרוֹת, וְתַחְתֶּיהָן בֵּיצִים יָפוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֵם עַל גַּבֵּי אֵם, אוֹ שֶׁהָיָה הַזָּכָר עַל הַקֵּן וְהָאֵם רוֹבֶצֶת עַל הַזָּכָר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקַּח; וְאִם לָקַח, יְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, אֵינוֹ לוֹקֶה.

טו. הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין הָאֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּין הַבֵּיצִים, וְאֵינָהּ נוֹגַעַת בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ; וְכֵן אִם הָיְתָה בִּצַּד הַקֵּן, וּכְנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֵּן מִצַּדּוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ.

טז. הָיְתָה עַל שְׁנֵי בַדֵּי [=ענפי] אִילָן, וְהַקֵּן בֵּינֵיהֶן - רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטְלוּ הַבַּדִּין תִּפֹּל עַל הַקֵּן, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ[כד].

כד) אפילו שהיא לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל אֶפְרוֹחַ אֶחָד, אוֹ עַל בֵּיצָה אַחַת - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ[כה].

כה) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן.

הַמּוֹצֵא קֵן עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אוֹ עַל גַּבֵּי בַּעֲלֵי חַיִּים - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; לֹא נֶאֱמַר "אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּיצִים"[25כו] וְלֹא נֶאֱמַר "בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ"[26כז], אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה[כח].

כו) מה שכתוב בתורה "אפרוחים או ביצים" בלשון רבים, לא בא ללמדנו אותנו שחייבים רק כאשר יש רבי, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. כז) ומה שנכתב בתורה "בכל עץ או על הארץ", לא בא ללמד אותנו שהקן חייב להיות על עץ או על הקרקע, אלא גם אם צף במים וגם אם בראש בעלי חיים חייב לשלח. כח) התורה כתבה באופן המצוי, שבדרך כלל קן ציפור נמצא על העץ ויש בו אפרוחים או ביצים רבים.

יח. אָסוּר לִזְכוֹת בַּבֵּיצִים כָּל זְמַן שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶן; לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ הָיְתָה רוֹבֶצֶת עַל הַבֵּיצִים אוֹ עַל הָאֶפְרוֹחִים בַּעֲלָיְתוֹ וְשׁוֹבְכוֹ[כט] - אֵינָן מְזֻמָּנִין, וְלֹא קָנְתָה לוֹ חֲצֵרוֹ; כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִזְכוֹת בָּהֶן לַאֲחֵרִים, כָּךְ לֹא תִּזְכֶּה לוֹ חֲצֵרוֹ בָּהֶן[ל]; וּלְפִיכָךְ חַיָּב לְשַׁלֵּחַ[לא].

כט) למרות שמה שנמצא בחצרו של אדם, חצרו קונה לו. ל) אדם יכול לזכות משהו לאדם אחר רק אם הוא יכול לזכות את זה לעצמו, וכאן, מאחר שאין אפשרות לקנות דבר שאסור – גם חצרו אינה קונה לו. לא) כי זה לא נחשב קן "מזומן".

יט. אָסוּר לִטֹּל אֵם עַל הַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לְטַהֵר בָּהֶן אֶת הַמְצֹרָע שֶׁהִיא מִצְוָה. וְאִם לָקַח, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ; וְאִם לֹא שִׁלַּח, לוֹקֶה - שֶׁאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[לב], וְלֹא עֲשֵׂה דּוֹחֶה עֲשֵׂה[לג].

לב) איסור חמור שיש בו מצות 'לא־תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. ובמצוות שילוח הקן יש מצוות לא תעשה "לא תקח האם על הבנים", וגם מצוות עשה "שלח תשלח את האם". לג) גם במקרה שעבר כבר על הלאו, ולקח את האם, ועכשיו יש כאן 'עשה' מול 'עשה' – אין 'עשה' של טהרת המצורע, דוחה את 'עשה' של שילוח הקן.

כ. הַמְקַדֵּישׁ עוֹף[לד] לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּפָרַח מִיָּדוֹ[לה] וַהֲרֵי הוּא מַכִּירוֹ, וּמְצָאוֹ רוֹבֵץ עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים - לוֹקֵחַ הַכֹּל[לו], וּמְבִיאָן לִידֵי גְּזֵבָר[לז]; שֶׁאֵין שְׁלוּחַ הָאֵם נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר[27]: "וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ", וְאֵין אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.

לד) שלו ושהיה ברשותו. לה) ומרגע זה העוף לא ברשותו, ולא נחשב מזומן ולכן חייב בשילוח. לו) גם הבנים בעודם תחת האם. לז) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש.

כא. עוֹף שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לַהֲבִיאוֹ לְבֵית דִּין לָדוּן אוֹתוֹ.

25. דברים-כי־תצא, כב, ו. 26. שם. 27. דברים-כי־תצא, כב, ז.

~ יום שישי א' טבת ~

פֶּרֶק יד

מצוות כיסוי הדם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְכַסּוֹת דַּם שְׁחִיטַת חַיָּה טְהוֹרָה וְעוֹף טָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר"; לְפִיכָךְ חַיָּב לְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיְּכַסֶּה: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל כִּסּוּי הַדָּם'.

ב. כִּסּוּי הַדָּם נוֹהֵג בְּמְזֻמָּן וּבְשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן[א]; לֹא נֶאֱמַר "אֲשֶׁר יָצוּד" אֶלָּא בַּהֹוֶה[ב]. וְנוֹהֵג בְּחֻלִּין וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין, בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[ג]; וְאִם עָבַר וּשְׁחָטָן[ד], אֵינוֹ חַיָּב לְכַסּוֹת.

א) בין בבעלי חיים שמזומנים אצלו מראש, ובין באלו שבאו לידו במקרה וצד אותם. ב) למרות שבתורה כתוב "אשר יצוד" – דיברה תורה בלשון הווה, שדרך אנשים לצוד בעלי חיים ולאוכלם. ג) חיות ועופות שהוקדשו לבדק הבית. ד) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשחוט אותם עד שלא פדאם, ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, והוא שחט אותם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין כו'".

הלכה זו קשורה עם הדין שמצות כיסוי הדם נוהגת רק בחי' ועוף, שבטעם הדבר כתב הרמב"ן שרק דם חי' ועוף חייב בכיסוי, כיון שאין מינם קרב על המזבח, אבל בהמה שמינה קרב על המזבח אין צריך לכסות את דמה. ואף שקרבן מצורע ויולדת מן העוף, מ"מ כללות מין העופות אינו קרב על המזבח.

בהסבר דברי הרמב"ן י"ל בהקדים: דם בכללות מורה על חיות והתלהבות, וכל חיות שאינה לשם קדושה יש לכסותה. אבל חיות דקדושה א"צ לכסות, ואדרבה צריך לגלותה ולהשתמש בה לעניני הקדושה, ודוגמת שלושת ענינים אלו מצינו בדם:

א. דם חיה ועוף שאינם קרבים על המזבח, מורה על חיות שאינה לקדושה שצריך לכסותה (שבעופות אזלינן בתר רובא שאינן קרבין על המזבח).

ב. דם בהמת חולין (שמינה קרב על המזבח) מורה על עניני היתר אין חייבים לכסות כי האדם תיקן החולין (עניני הרשות) עד שנעשו קדושה.

ג. דם בהמה הקרבה על המזבח מורה על ענינים שבקדושה ועל כן א"צ לכסותו.

בזה יובן הדין כאן שכיסוי הדם "אינו נוהג במקודשין" כי חיות דקדושה אין לכסות ויש לגלותה ולהשתמש בה לעניני הקדושה.

לקוטי שיחות חלק לז עמוד 50
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ג. שָׁחַט חַיָּה אוֹ עוֹף וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן[ה] אוֹ הִקְדִּישׁ אֶת הַדָּם[ו] - חַיָּב לְכַסּוֹת[ז].

ה) לבדק הבית, ובשעת ההקדש, אין שייכות בין החיה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. ו) אפילו אם הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. ז) כי מצות כיסוי הדם קדמה להקדש.

ד. כִּלְאַיִם הַבָּא מִבְּהֵמָה[ח] וְחַיָּה, וְכֵן בְּרֵיָה שֶׁהִיא סְפֵק בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - צָרִיךְ לְכַסּוֹת, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ. הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלָה בְּשַׁבָּת, חַיָּב לְכַסּוֹת לְאַחַר הַשַּׁבָּת[ט]; וְכֵן הַשּׁוֹחֵט כִּלְאַיִם אוֹ סָפֵק בְּיוֹם טוֹב, מְכַסֶּה דָּמוֹ לְאַחַר יוֹם טוֹב[י].

ח) ובבהמה אין חייבים בכיסוי הדם. ט) איסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל כיסוי הדם שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. י) שמא אין הוא חייב בכיסוי, ואסור לו לטלטל עבור זה עפר ביום טוב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפוֹת וּמִינֵי חַיָּה בְּמָקוֹם אֶחָד - מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחַת, וְכִסּוּי אֶחָד לְכֻלָּן.

ו. דָּם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם - אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאֵה דָם, חַיָּב לְכַסּוֹת[יא]; וְאִם לָאו, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. נִתְעָרֵב בְּיַיִן אוֹ בְּדַם בְּהֵמָה[יב], רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הֵן מַיִם[יג]: אִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה מַרְאֵה הַדָּם שֶׁחַיָּב לְכַסּוֹתוֹ כְּשִׁעוּר זֶה אִלּוּ הָיָה מַיִם, חַיָּב לְכַסּוֹת הַכֹּל[יד]; וְאִם לָאו, פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת.

יא) מפני שכל זמן שמראה הדם ניכר במים – אינו בטל. יב) ואז הדם לא ניכר. יג) מתייחסים לזה כאילו נפל הדם לתוך מים. יד) גם את היין או את דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם.

---

28. ויקרא-אחרי־מות, יז, יג.

ואינו נוהג במוקדשין: הענין הרוחני בזה – סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 364 הע' 81 ושוה"ג. דין זה קשור עם הדין שמצות כיסוי הדם נוהגת רק בחיה ועוף – לקו"ש חל"ז ע' 52.

ז. כְּסָהוּ וְנִתְגַּלָּה - אֵינוֹ חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה. כִּסָּתוּהוּ הָרוּחַ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְכַסּוֹת[טו]; חָזַר וְנִתְגַּלָּה אַחַר שֶׁכִּסָּתוּהוּ הָרוּחַ, חַיָּב לְכַסּוֹת[טו].

טו) כי התורה מצווה לכסות דם מגולה, וזה מכוסה. טז) ההבדל בין מקרה שהשוחט עצמו כיסה את הדם, לבין מקרה שבו הרוח כיסתה אותו: כאשר האדם כיסה – קיים בזה את מצוות "וכסהו בעפר", ולכן גם אם לאחר מכן נתגלה הדם – הוא פטור מכיסוי נוסף. אך אם הרוח כיסתה את הדם – לא נתקיימה המצווה, והפטור הוא רק מפני שכרגע הדם אינו מגולה. לכן, אם נתגלה הדם לאחר מכן – חייב לכסותו, כי זו הפעם הראשונה שהמצווה ניתנת לקיום.

ח. דָּם • הַנּוֹתֵז[יז] וְשֶׁעַל הַסַּפִּין - אִם אֵין שָׁם דָּם אֶלָּא הוּא[יח], חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ.

השגת הראב"ד
דם . . לכסותו א"א אלו דברי הרב ז"ל שעושה דברי רבי יהודה מפרש משום דאמר אימתי אבל אין אחרים מודים לו משום דגמרא מפרש להו דפליגי בקראי.

יז) מעל הסכין לצדדים. יח) אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם.

ט. שָׁחַט וְנִבְלַע הַדָּם בַּקַּרְקַע - אִם רִשּׁוּמוֹ נִקָּר[יט], חַיָּב לְכַסּוֹת; וְאִם אֵין רִשּׁוּמוֹ נִקָּר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסָּתוּהוּ הָרוּחַ, וּפָטוּר מִלְּכַסּוֹת.

יט) אם נשאר רושם קל מהאדמימות – יש בכך עדיין חיוב כיסוי.

י. אֵין חַיָּב בְּכִסּוּי אֶלָּא עַל דַּם שְׁחִיטָה הָרְאוּיָה לַאֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר[29]: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל"; לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעֲזָרָה[כ], אוֹ הַשּׁוֹחֵט חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנִּגְמַר דִּינָן לִסְקִילָה[כא], וְהַשּׁוֹחֵט וְנִתְגַּבְּלָה בְּיָדוֹ - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן, אֵינָן חַיָּבִין לְכַסּוֹת דַּם שְׁחִיטָתָן[כב].

כ) שנאסר באכילה. כא) חיה ועוף שהרגו נפש, ואם נגמר דינם לסקילה, אסורים באכילה. כב) כי במקרה זה שחיטתן לא נחשבת לשחיטה.

יא. בַּמֶּה מְכַסִּין? מְכַסִּין בֶּעָפָר, בְּסִיד, וּבִגְבָסִים[כג], בְּזֶבֶל דַּק[כד], וּבְחוֹל דַּק שֶׁאֵין הַיּוֹצֵר צָרִיךְ לְכָתְשׁוֹ[כה], וּבִשְׁחִיקַת אֲבָנִים וַחֲרָשִׂים, וּבִנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן דַּקָּה[כו], וּבִנְסֹרֶת חֲרָשִׂים דַּקָּה[כז], וּבִלְבֵנָה וְחַרְסִית[כח] וּמְגוּפָּה[כט] שֶׁכִּתָּתָהּ; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִין עָפָר הֵן.

כג) מין סיד. כד) גללי בהמה דקים. כה) חול דק שהאומן שעושה כלי חרס לא צריך לכתוש את החול. כו) פסולת הנופלת מפשתן אגב עיבודו. כז) כשמנסרים עצים במסור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המסור. כח) שכבת טיט דקה. כט) כיסוי חבית שעשוי מחרס.

אֲבָל אִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי, אוֹ כִּסָּהוּ בַּאֲבָנִים - אֵין זֶה כִּסּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר[30]: "בֶּעָפָר".

יב. לְפִיכָךְ אֵין מְכַסִּין בְּזֶבֶל גַּס, וּבְחוֹל גַּס, וְקֶמַח וְסוּבִּין[ל] וּמוֹרָסָן[לא], וּשְׁחִיקַת כְּלֵי מַתֶּכֶת - לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ מִין עָפָר; חוּץ מִשְּׁחִיקַת הַזָּהָב בִּלְבַד שֶׁמְּכַסִּין בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא 'עָפָר', שֶׁנֶּאֱמַר[31]: "וְעַפְרֹת זָהָב לוֹ", וְנֶאֱמַר[32]: "עַד אֲשֶׁר דַּק לְעָפָר".

ל) קליפות חיטה שמתערבבות בקמח. לא) קליפות חיטה שמפרידים אותם מהקמח.

יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחוּר, וְהוּא פִּיחַ הַכִּבְשָׁן[לב], וּבְכֹחַל[לג], וּבִנְקֻרַת הַפְּסִילִים[לד], וּבְאֵפֶר, בֵּין אֵפֶר עֵצִים בֵּין אֵפֶר בְּגָדִים, אֲפִלּוּ אֵפֶר בָּשָׂר שֶׁנִּשְׂרַף - שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר[33]: "מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת"[לה]; וּמֵתֵר לְכַסּוֹת בַּעֲפַר עִיר הַנִּדַּחַת[לו].

לב) פחמים כתושים. לג) אבק שצבעו כחול, ששימשה לקישוט העיניים. לד) עפר שיוצא מן הריחיים. לה) ואם כן הוא נקרא עפר. לו) אף־על־פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה – כי אנו אומרים "מצות לאו ליהנות ניתנו", קיום מצוה אינה קרויה הנאה.

יד. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יְכַסֶּה בְּעָפָר; אֲבָל לֹא יִשְׁחֹט בִּכְלִי וִיכַסֶּה בְּעָפָר[לז].

לז) אבל בדיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר מלמעלה וקיים את המצוה.

טו. וּמִי שֶׁשָּׁחַט - הוּא שֶׁיְּכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר[34]: "וְשָׁפַךְ .. וְכִסָּה"[לח]; וְאִם לֹא כִּסָּהוּ, וְרָאָהוּ אַחֵר - חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ[לט]; שְׁזוּ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[מ], וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בַּשּׁוֹחֵט לְבַדּוֹ.

---

29. ויקרא-אחרי-מות, יז, יג. 30. ויקרא-אחרי-מות, יז, יג. 31. איוב, כח, ו. 32. דברים-עקב, ט, כא. 33. במדבר-חקת, יט, יז. 34. ויקרא-אחרי-מות, יז, יג.

הפניות לשיחות קודש

ושפך: דיוק הגירסאות – לקו"ש חל"ז ע' 48 הע' 4 ושוה"ג.

לח) ולפני זה כתוב "ושפך את דמו", מי ששפך הוא יכסה.
לט) שנאמר באותה פרשה: "ואומר לבני ישראל", מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו.
מ) כיסוי הדם.

טז. וּכְשֶׁמְּכַסֶּה, לֹא יְכַסֶּה בְּרַגְלוֹ, אֶלָּא בְּיָדוֹ, אוֹ בְּסַפִּין אוֹ בִּכְלִי - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנָּהֵג מִנְהַג בְּזָיוֹן בַּמִּצְוֹת, וְיִהְיוּ בְּזוּיוֹת עָלָיו; שֶׁאֵין הַכָּבוֹד לְעַצְמָן שֶׁל מִצְוֹת, אֶלָּא לְמִי שֶׁצִּוָּה בָּהֶן בָּרוּךְ הוּא, וְהִצִּילָנוּ מִלְּמַשֵּׁשׁ בַּחֹשֶׁךְ, וְעָרְךְ אוֹתָם נֵר לְיִשְׂרָאֵל לְיַשֵּׁר הַמַּעֲשִׂים (הַמְעַקְּשִׁים), וְאוֹר לְהוֹרוֹת נְתִיבוֹת הַיֹּשֶׁר; וְכֵן הוּא אוֹמֵר[35] מא: "נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶךָ, וְאוֹר לִנְתִיבָתִי".

מא) הרמב"ם מסיים את הספר כדרכו, בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

ומקורו בגמרא שבת "אבוהון דכולהו דם", שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי כל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק להשמיע איסור ביזוי המצוה, וממנו משמיע איסור ביזוי כל המצוות.

(לקוטי שיחות, חלק לז, עמוד 48
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר חֲמִישִׁי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שִׁלְשָׁה וַחֲמִשִּׁים: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שִׁבְעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים.

~ שבת קודש ב' טבת ~

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם[1].

נְדָבוֹת פִּי רְצֵה נָא ה', וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי[2].

סֵפֶר שִׁשִּׁי

וְהוּא סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִים וַחֲרָמִין.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא לִשָּׁא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לְכַפֵּר בְּפִקָּדוֹן; (ד) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וּכְשֶׁמְּכַסֶּה – לֹא יְכַסֶּה בְּרַגְלוֹ וכו'".

צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, הפותחת בדין החיובי – "ושפך וכיסה, במה ששפך – בו יכסה" והתחיל באיסור "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", ומשמיט לגמרי לשון החיוב שבברייתא.

ויש לומר הביאור בזה: הרמב"ם רצה לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח, שכוונת הציווי היא החיוב לכסות במה ששפך דווקא וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך, ונמצא שמה שנתמעט רגל מכיסוי הדם הוא רק משום שאינו בכלל "במה ששפך בו כו'" אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד ענין שבכיסוי ברגלים יש משום ביזוי המצוה, אבל עיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך.

וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיענו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" "במה ששפך יכסה בו" כי נותן מקום לטעות, שכל החיוב הוא לכסות במה ששפך דווקא.

---

35. תהלים, קיט, קה. 1. בראשית-וירא, כא, לג. 2. תהלים, קיט, קח.

הפניות לשיחות קודש

הלכה טז: ביאור ההלכה באריכות רבה וביטויה בעבודת ה' – לקו"ש חל"ז ע' 48, סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 362, יין מלכות סע"ד. **המעקשים:** ע"י קיום הוראות התורה מיישרים את הענינים שמצ"ע הם "עקש" – לקו"ש חל"ז ע' 50.

פֶּרֶק א

סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

א. אַרְבָּעָה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן - שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וּשְׁבוּעַת שָׁוְא, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. שְׁבוּעַת בִּטּוּי[א], הִיא שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתּוֹרָה: "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם לְהָרַע[ב] אוֹ לְהֵיטִיב"[3]; וְהִיא נֶחְלֶקֶת לְאַרְבָּעָה חֲלָקִים - שְׁתַּיִם לְהַבָּא[ג], וּשְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר[ד], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁעָבַר שֶׁנַּעֲשָׂה אוֹ שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה, וְעַל דָּבָר שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת שֶׁיֵּעָשֶׂה וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה.

א) לשון ביטוי – הוא דבר שיוצא מלב האדם ברגע של התרגשות והתפעלות, ומפני שלא ראוי להרגיל אדם לנדור או להישבע, לא רצתה התורה לכתוב בלשון שמורה לכתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, ששבועה שיצאה ממנו בעת התרגשות. ב) כגון שלא יאכל היום או מחר. ג) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה. ד) שיאכל או לא יאכל. ה) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להטיב" ומשמעה רק על העתיד להיות – מזה שכתוב "לכל אשר יבטא" לומדים חז"ל ששבועה חלה גם על דבר שכבר עבר.

ב. וְאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתָן, בֵּין לְהַבָּא בֵּין לְשֶׁעָבַר.

כֵּיצַד לְשֶׁעָבַר? [נשבע] **'שֶׁאָכַלְתִּי', אוֹ 'שֶׁזָּרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם'[ו], אוֹ 'שֶׁדִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי'[ז], אוֹ 'שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי', אוֹ 'שֶׁלֹּא זָרַקְתִּי אֶבֶן לַיָּם', אוֹ 'שֶׁלֹּא דִּבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי'; וְכֵיצַד לְהַבָּא? 'שֶׁאֹכַל', אוֹ 'שֶׁאֶזְרֹק אֶבֶן לַיָּם', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֹכַל', אוֹ 'שֶׁלֹּא אֶזְרֹק אֶבֶן לַיָּם'[ח]; הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתַּיִם לְשֶׁעָבַר וּשְׁתַּיִם לְהַבָּא.**

ו) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. ז) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם זה לא דבר שהוא עשה, אלא אחרים. ח) אבל הדוגמה השלישית – "שידבר פלוני עם פלוני" – אינו חייב עליה משום שבועת ביטוי, כי אין ביד אדם לגרום שאדם אחר ידבר או לא ידבר עם אדם שלישי; ועל שבועה כזו הוא לוקה מכת מרדות שגרם לשבועת שווא.

ג. נִשְׁבַּע עַל אַחַת מֵאַרְבַּע מַחְלָקוֹת [=סוגי שבועות] **אֵלּוּ וְהֶחֱלִיף - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל וְאָכַל, אוֹ 'שֶׁאָכַלְתִּי' וְהוּא לֹא אָכַל - הֲרֵי זוֹ שְׁבוּעַת שֶׁקֶר; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "לֹא תִשָּׂבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר"[4]. וְאִם נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר - בְּמֵזִיד, לוֹקֶה; בִּשּׁוֹגֵג, מֵבִיא קָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[ט], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם"[5].**

ט) הקורבן נקרא "עולה ויורד", מפני שסוג הקורבן אינו קבוע. אם הוא עשיר מביא חטאת בהמה ואם עני מביא עוף או אפילו עשירית האיפה סולת.

השגת הראב"ד
שבועת . . לארבע א"א שנשבע בדבר הידוע לשלשה שאינו כן כמו שנשבע.

ד. שְׁבוּעַת שָׁוְא נֶחְלֶקֶת לְאַרְבַּע מַחְלָקוֹת: הָאוֹמֵר, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר הַיָּדוּעַ שֶׁאֵינוֹ כֵּן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהִיא אִישׁ, וְעַל עָמוּד שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁהוּא זָהָב; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. הַשְּׁנִיָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם בָּעוֹלָם שֶׁהוּא כֵּן. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵיא שָׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זוֹ שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁנַיִם; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק לְאָדָם שָׁלֵם [בדעתו] **כְּדֵי לְצַדֵּק הַדָּבָר בִּשְׁבוּעָה'.**

י) מאחר שדבר זה ברור לכולם ואין צורך להישבע עליו, זוהי שבועת שווא.

ו. שְׁלִישִׁית, שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית[יא], וְשֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין, וְשֶׁלֹּא יֵשֵׁב בַּסֻּכָּה בֶּחָג וְלֹא יֹאכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, אוֹ שֶׁיִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים[יב]; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית. יב) ואסור להתענות בהם.

ז. רְבִיעִית, שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאֵין כֹּחַ בּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לַיְלָה וָיוֹם רְצוּפִים[יג], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג) שדבר זה בלתי אפשרי.

כָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שָׁוְא מֵאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא"[6]; אִם הָיָה מֻזְהָר, לוֹקֶה; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, פָּטוּר מִכֻּלּוֹם[יד].

יד) אף מקרבן.

3. ויקרא, ה, ד. 4. ויקרא-קדושים, יט, ב. 5. ויקרא, ה, ד. 6. שמות-יתרו, כ, ז; דברים-ואתחנן, ה, יא.

ח. שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, בֵּין פִּקָּדוֹן, בֵּין מִלְוָה, אוֹ שֶׁגָּזְלוֹ, אוֹ עָשָׁקוֹ[טו], אוֹ מָצָא לוֹ אֲבֵדָה וְלֹא הֶחְזִירָהּ, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְתָבַע מִמֶּנּוּ מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְכָפַר בּוֹ - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַחֲשׁוּ"[7], זוֹ אַזְהָרָה לִכְפִירַת מָמוֹן; וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[טז]. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ עַל שֶׁקֶר, עַל מָמוֹן שֶׁכָּפַר בּוֹ - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא אַחֵר; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ"[8], זוֹ אַזְהָרָה לְנִשְׁבָּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן.

וּשְׁבוּעָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן'.

טו) שמונע ממנו ממון שמגיע לו, כגון תשלום משכורת.
טז) מפני שגם אחרי שהכחיש שזה ממון חברו, שכן עדיין יכול להחזיר את הממון לחברו.

ט. וּמַה הוּא חַיָּב עַל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁשִּׁקֵּר בָּהּ? מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן שֶׁכָּפַר בּוֹ, עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ; וּמַקְרִיב אָשָׁם וַדַּאי[יז], בֵּין שֶׁהָיָה מְזִיד בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן, אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד וגו' וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם"[9] - וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ "וְנֶעֱלַם"[יח], לְחַיֵּב שׁוֹגֵג כִּמְזִיד;

יז) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה. יח) בניגוד לשבועת בטוי שם נאמר: "ונעלם ממנו", ומטעם זה מביא קורבן רק כאשר נשבע בשגגה.

י. וְהוּא שֶׁיָּזִיד בַּפִּקָּדוֹן אוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ, וְיֵדַע בּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבוּעָה; אֲבָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ יָדַע - חֲרֵי זֶה אָנוּס, וּפָטוּר מִכְּלוּם[יט].

יט) מן החומש והקרבן.

וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִשָּׁקֵר עַל כְּפִירַת מָמוֹן, חֲרֵי זֶה אָנוּס וּפָטוּר[כ].

כ) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו", שזוהי אזהרה שלא יכפור בממון חברו.

יא. אִם כֵּן, הֵיאַךְ הִיא שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[כא]? כְּגוֹן שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנּוּ אִם חַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן אִם לָאו, וְיָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָמוֹן - זוֹ הִיא שִׁגְגָתָהּ[כב]; וּזְדוֹנָהּ, שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן.

כא) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, הרי לפי מה שלמדנו בהלכה הקודמת במקרים כאלה הוא אנוס ולא שוגג.
כב) לגבי הפיקדון הוא נחשב מזיד, כי ידע שיש אצלו ממון חברו ואסור להתכחש לו. אך בנוגע לחיוב קורבן אם ישבע על כך, לא ידע אם מתחייבים או לא – ולכן נחשב שוגג לעניין הקורבן.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת כֵּיצַד? הָעֵדִים שֶׁיָּדְעוּ עֵדוּת מָמוֹן[כג], וּתְבָעָם בַּעַל הָעֵדוּת לְהָעִיד לוֹ[כד], וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְלֹא הֵעִידוּ, וְנִשְׁבְּעוּ לוֹ שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'שְׁבוּעַת הָעֵדוּת'; וְחַיָּבִין עַל שְׁבוּעָה זוֹ קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיוּ מְזִידִין בֵּין שֶׁהָיוּ שׁוֹגְגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא, וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה, וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה" וגו'[10], וְלֹא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְנֶעֱלַם' - לְחַיֵּב עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה.

כג) הם ידעו על מקרה מסויים בויכוח ממוני. כד) האדם התובע ביקש מהם שיעידו, כדי שיתברר שהצדק איתו.

יג. כֵּיצַד שִׁגְגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת? כְּגוֹן שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנּוּ שֶׁחַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן, וְיָדַע שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ אֲסוּרָה, וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר; וּזְדוֹנָהּ, שֶׁיָּדַע שֶׁחַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה, אוֹ שֶׁשָּׁכְחוּ הָעֵדוּת וְנִשְׁבְּעוּ[כה], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְשֶׁנִּשְׁבְּעוּ עַל שֶׁקֶר - חֲרֵי אֵלּוּ אֲנוּסִין, וּפְטוּרִין אַף מִן הַקָּרְבָּן.

כה) וחשבו שנשבעו באמת.

7. ויקרא-קדושים, יט, יא. 8. שם. 9. ויקרא, ה, כא-כג. 10. ויקרא, ה, א.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ו כסלו ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ יום שני כ"ז כסלו ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ יום שלישי כ"ח כסלו ~

מצות עשה רמו. רמח.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום רביעי כ"ט כסלו ~

מצות עשה רמח.

הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום חמישי ל' כסלו ~

מצות עשה רמח.

הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום שישי א' טבת ~

מצות עשה רמח.

הַמִּצְוָה הָרמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ שבת קודש ב' טבת ~

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

הַמִּצְוָה הַקע"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת [דַּיָּנִים] שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים לְהוֹצִיא לַפֹּעַל צִוּוּיֵי הַתּוֹרָה, וְיַכְרִיחוּ אֶת־הַסּוֹטִים מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת לָלֶכֶת בָּהּ, וְיצַוּוּ עַל הַטּוֹב

וְיַזְהִירוּ מִן־הָרַע, וְיוֹצִיאוּ לַפֹּעַל אֶת־הָעֲנָשִׁים עַל הָעֲבַרְיָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְצוֹת הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ מְסוּרִים לִרְצוֹן כָּל־אָדָם וְאָדָם. וּמִתְּנֵאי מִצְוָה זוֹ, שֶׁהַמְמֻנִּים הָאֵלֶּה יִהְיוּ דַּרְגָּה לְמַעְלָה מְדַרְגָּה, וְהוּא: שֶׁמְּמֻנִּים בְּכָל־עִיר עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים שֶׁמִּתְקַבְּצִים כֻּלָּם בְּמָקוֹם אֶחָד בְּשַׁעַר הָעִיר (בעלת מספר אוכלוסין) הָרְאוּיָה לְמִנְיָן זֶה — וְזוֹהִי סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה. וּמְמֻנִּים בֵּירוּשָׁלַיִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים דַּיָּנִים, וּמְמֻנִּים אֶחָד עַל אוֹתָם הַשִּׁבְעִים — וְהוּא רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, וְהוּא שֶׁקּוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים גַּם 'נָשִׂיא' וְהַכֹּל יִתְקַבְּצוּ בִּמְקוֹמָם הַמְיֻחָד לָהֶם. וּמְקוֹם שֶׁאֲנָשָׁיו מוּעָטִים, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, מְמֻנִּים בּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים שְׁלֹשָׁה לְהוֹצִיא לַפֹּעַל אֶת־הַדִּינִים בִּדְבָרִים קְטַנִּים, וְאֵלֶּה מַעֲבִירִים אֶת־הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים לְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם. וְכֵן מְמֻנִּים שׁוֹטְרִים וְנִגְשִׁים הַמְבַקְּרִים בַּשְּׁוָקִים וּבוֹדְקִים דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם בְּמַשָּׂאָם וּמַתָּנָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ עָוֶל אֲפִלּוּ בְּדָבָר מוּעָט. וְהַצִּוּוּי שֶׁנֶּאֱמְרָה בּוֹ מִצְוָה זוֹ הוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ" (דברים טז, יח). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (ריש פרשת שופטים): "מִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּין בֵּית דִּין אֶחָד לְכָל־יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ. וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּין אֶחָד עַל גַּבֵּי כֻלָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: תִּתֶּן־לְךָ, וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּין בֵּית דִּין לְכָל־שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט? תַּלְמוּד לוֹמַר: בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ — מִצְוָה עַל כָּל־שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט לְהָיוֹת דָּן אֶת־שִׁבְטוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם — עַל בָּרְחָם" וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי לְמַנּוֹת שִׁבְעִים זְקֵנִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה לְמֹשֶׁה: "אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ" (במדבר יא, טז) וְאָמְרוּ (ספרי פרשת בהעלותך) זְכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי — הֲרֵי הוּא קַיָּם לְעוֹלָם: וְכֹהֲנוּ־לִי וְגוֹ'" (שמות כח, מא) — כְּלוֹמַר: שֶׁזֶּה צִוּוּי תְּמִידִי וְאֵינָהּ מִצְוָה לְפִי שָׁעָה, אֶלָּא חוֹבָה לְמֹשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת.

וְדַע, שֶׁכָּל־הַמְּמוּנִים הָאֵלֶּה, כְּלוֹמַר: סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה וּבֵית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה וּשְׁאָר הַמְּמוּנִים — כֻּלָּם לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְאֵין סְמִיכָה (הסמכה לדיינות) בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אַף אִם נִתְקַיְּמָה הַסְּמִיכָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רַשָּׁאִים אוֹתָם הַסְּמוּכִים לָדוּן בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם (מכות ז.): "סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ";

הַמַּאֲמָר הַזֶּה (סוף הכלל הי"ד). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי עַל אָמְרוֹ יִתְעָלֶה בְּמַכַּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" (במדבר לה, כט), אָמְרוּ: "בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם — בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. יָכוֹל אַף עָרֵי מִקְלָט יִהְיוּ נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: אֵלֶּה — אֵלּוּ הַדַּיָּנִין נוֹהֲגִין בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְעָרֵי מִקְלָט אֵין נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הָרפ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אוֹ רֹאשׁ גָּלוּת מִלְּמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה וּימַנֶּה אוֹתוֹ בְּגִלַּל מַעֲלוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, הֲרֵי הוּא מֻזְהָר עַל כָּךְ; אֶלָּא אֵין מַבִּיטִים בַּמְּנוּיִים הַתּוֹרָנִיִּים אֶלָּא לִבְקִיאוּת הָאָדָם בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה וִידִיעַת צִוּוּיֶיהָ וְאַזְהָרוֹתֶיהָ וְהִתְנַהֲגוּתוֹ בְּמַעֲשִׂים הַמַּתְאִימִים לָכָךְ. וְהָאַזְהָרָה מִלְּמַנּוֹת מֻמֶּנֶה בְּגִלַּל מַעֲלוֹת אֲחֵרוֹת הִיא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט" (דברים א, יז), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת דברים שם): "לֹא־תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט — זֶה הַמְמֻנֶּה לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִין", כְּלוֹמַר: שֶׁאַזְהָרָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ הָרְשׁוּת לְמַנּוֹת דַּיָּנִין עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֻזְהַר מִלְּמַנּוֹתָם בִּגְלַל דָּבָר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל. אָמְרוּ: שָׁמָּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי הֶלְוָנִי מָמוֹן אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל־לָשׁוֹן אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, וְנִמְצָא מְזַכֶּה אֶת־הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת־הַזַּכַּאי, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ — לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא־תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט".

הַמִּצְוָה הקע"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָלֶכֶת אַחַר הָרֹב, אִם נוֹפֶלֶת מַחֲלֹקֶת בֵּין הַחֲכָמִים בְּאֵיזֶה דִּין מִכָּל־דִּינֵי הַתּוֹרָה; וְכֵן נִנְהַג גַּם בַּדִּין הַפָּרָטִי, כְּגוֹן בְּדִין שֶׁבֵּין רְאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן: אִם נוֹפֶלֶת מַחֲלֹקֶת בֵּין דַּיָּנֵי עִירָם, אִם שִׁמְעוֹן הוּא הַחַיָּב אוֹ רְאוּבֵן — גַּלְגַּל אַחַר הָרֹב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת" (שמות כג, ב) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (חולין יא.): 'רַבָּא — דְּאוֹרַיְתָא'. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהִלְכוֹתֶיהָ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין.

המשך מעמוד 202

1 המשנה מבארת את הדין באופן שהפודה את השדה היה כהן:
2 אם **גְּאָלָהּ** – פדה את השדה **אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים**, ועתה כשהגיע
3 היובל **הֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ** של הכהן, **לֹא יֹאמַר** אותו כהן, **הוֹאִיל**
4 ודין השדה עתה שהיא **יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת**
5 **יָדִי**, ואני כהן, אם כן **הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי**, ולא אחלוק בה עם הכהנים
6 האחרים. אינו יכול לומר כן, **אֶלָּא יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ,**
7 **וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים** של אותו בית אב שהיה בכניסת
8 היובל, בשווה.

כך שאינו עומד מעצמו, כיון שכשאומר 'מלא קומתי' כוונתו שיהא זה רק בשיעור גובהו, אך לא שיהא דומה לקומתו בכך שאינו נכפף.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, האומר 'קוֹמָתִי עָלַי', או שאמר 'מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי', בשני האופנים **נוֹתֵן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף**, ושלא כדברי רב יהודה שאם אמר 'מלא קומתי עלי' נותן שרביט הנכפף. מתרצת הגמרא: **הוּא** – רב יהודה, **דְּאָמַר** שהאומר 'מלא קומתי עלי' נפטר אף בנתינת שרביט נכפף, סובר **כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּדָיֵיק לִישָׁנָא יְתֵירָא** – שמדייק את לשונו היתירה של הנודר, כמו שיבואר להלן, ואף כאן כיון שלא אמר סתם 'קומתי' אלא הוסיף ואמר 'מלא קומתי', כוונתו שלא יהא זה דבר השוה לקומתו גם בכך שהוא עבה ואינו נכפף, אלא רק דומה לגובהו, ואף שרביט הנכפף בכלל זה. ואילו הברייתא שלא חילקה ביניהם היא כדעת החולקים על רבי עקיבא וסוברים שאין לדרוש לשון יתירה.

ומבארת הגמרא היכן מצינו שרבי עקיבא סובר כן: **דְּתָנַן** במשנה (ב"ב סד.) לגבי המוכר את הבית, שלא מכר בכללו **לֹא אֶת הַבּוֹר, וְלֹא [אֶת] הַדּוּת** – כעין בור, העשוי בנין של אבנים על גבי קרקע, **אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב** לו המוכר שהוא מקנה לו את כל החצר, **עוֹמְקָהּ** באדמה **וְרוֹמָהּ** – וגובהה באויר העולם. **וּמכל** מקום, אף שלא מכר לו את הבור והדות, **צָרִיךְ** המוכר **לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ** – לקנות מהלוקח דרך בחצר, שיוכל ללכת לבור ולדות שלו, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא**, כיון שהוא סובר שהמוכר מוכר בעין יפה, ואינו משייר לעצמו דרך. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ** לקנות לו דרך, כיון שבודאי שייר לעצמו זכות ללכת בחצר עד מקום הבור או הדות. **וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ** המוכר ללוקח בפירוש שהוא מוכר לו הכל 'חוּץ מֵאֵלּוּ' – חוץ מהבור והדות, **שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ. אַלְמָא** – ומוכח מסיום דברי רבי עקיבא, שדעתו היא **שֶׁכֵּיוָן דְּלֹא צָרִיךְ** – כיון שלא היה המוכר צריך להוסיף ולפרש שאינו מוכר את הבור והדות, שהרי בין כך אינם מכורים, **וְקָאָמַר** – והוסיף ואמר זאת בפירוש בעת המכירה, אנו מפרשים **דִּלְטָפְווֵי מִילְּתָא קָאָתֵי** – שכוונתו היתה להוסיף בכך על עיקר הדין, והיינו שמשייר לעצמו אף דרך. **וְהָכָא נַמִּי** – אף כאן, לגבי ערכין, **כֵּיוָן דְּלֹא צָרִיךְ** לומר 'מלא קומתו', אלא די שיאמר 'קומתו', **וְקָאָמַר, לְטָפְווֵי מִילְּתָא קָאָתֵי** – בא להוסיף על משמעות דבריו, ולומר שאינו מתחייב בדבר שהוא ממש בקומתו, אף בעובי, אלא רק בגובהו.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בנדרים מעין אלו: **אֵיבַעְיָא לְהוּ**, אמר הנודר 'עוֹמְדִי עלי', **מַהוּ** – מה עליו להביא להקדש, האם המשמעות היא שיביא שרביט בשיעור קומתו, או לא.

המשך מעמוד 3

וזהו "**ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם**": "**ירושלים**" – על שם ירא שלם[14], שלימות היראה[15], יראה עילאה[16]. "**הרים סביב לה**" – בכל עבודה של בחינת "הרים" – גילוי והתרוממות כנ"ל (ס"ב), קשורים לבחינת יראה. ואפילו כשנמצאים בדרגא תחתונה שביראה, יראה תתאה, הרי זה קשור עם בחינת יראה עילאה[17]. והעבודה היא כראוי, בתוקף נצחי – "בל ימוט", כי "**הוי' סביב לעמו מעתה ועד עולם**".

14) ראה ב"ר פנ"ו, י. תוד"ה הר – תענית טז, א.
15) ראה לקו"ת ראה כט, ד. דרושים לר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.
16) סידור הערה לתיקון חצות (קנב, ב).
17) בהמשך שיחה זו מבואר הענין. עיי"ש.

במצוות הצדקה ישנו הן פירותיהם בעולם הזה והן הקרן קיימת לעולם הבא, לכן אתי שפיר שעל-ידה נעשה ונפעל עתה העניין דעליית המלכות שעיקרו יהיה לעתיד-לבוא

ממאמר שבת פרשת מקץ, ה'תשכ"ז

נביאים

חגי פרק־ב א־ט

א בַּשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא לֵאמֹר: ב אֱמָר־נָא אֶל־זְרֻבָּבֶל
בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶל־שְׁאֵרִית הָעָם לֵאמֹר: ג מִי בָכֶם
הַנִּשְׁאָר אֲשֶׁר רָאָה אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה בִּכְבוֹדוֹ הָרִאשׁוֹן וּמָה אַתֶּם רֹאִים אֹתוֹ עַתָּה הֲלוֹא כָמֹהוּ כְּאַיִן
בְּעֵינֵיכֶם: ד וְעַתָּה חֲזַק זְרֻבָּבֶל ׀ נְאֻם־יְהוָה וַחֲזַק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַחֲזַק כָּל־עַם הָאָרֶץ
נְאֻם־יְהוָה וַעֲשׂוּ כִּי־אֲנִי אִתְּכֶם נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ה אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־כָּרַתִּי אִתְּכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם
וְרוּחִי עֹמֶדֶת בְּתוֹכְכֶם אַל־תִּירָאוּ: (ס) ו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד אַחַת מְעַט הִיא וַאֲנִי מַרְעִישׁ
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־הֶחָרָבָה: ז וְהִרְעַשְׁתִּי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וּבָאוּ חֶמְדַּת כָּל־הַגּוֹיִם
וּמִלֵּאתִי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה כָּבוֹד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ח לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ט גָּדוֹל
יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן־הָרִאשׁוֹן אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּבַמָּקוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שָׁלוֹם נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת: (פ)

רש"י

(ג) מי בכם הנשאר. שהיה מן הגולים ועודנו חי: **אשר ראה** וגו'. את הראשון אין זה חשוב בעיניו: **הלא כמוהו כאין.** יודע אני כי מי שראה הראשון אין זה בעיניו אלא כאין: **כמוהו כאין.** הוא ואין שוים הן כמו (הושע ד) והיה כעם ככהן אף כאן כמוהו כאין הוא ואין שניהם שוים: **(ה) את הדבר אשר כרתי.** תורתי אתם שומרים ורוחי שורה על נביאכם אל תיראו: **(ו) עוד אחת מעט היא.** משתכלה מלכות פרס זו המושלת עליכם עוד אחת תקום למשול עליכם להצר לכם מן מלכות יון ומעט יהא זמן ממשלתה: **ואני מרעיש.** בניסים הנעשים לבני חשמונאי: **את השמים** וגו'. ויבינו ששכינתי שורה בבית זה ויביאו תשורת זהב וכסף כאשר כתוב בספר יוסף בן גוריון: **(ח) לי הכסף ולי הזהב.** ובידי להביא לאשר חפצתי בו: **(ט) גדול יהיה.** רב ושמואל חד אמר בבנין וחד אמר בשנים ששני בית ראשון ארבע מאות ועשר ובית שני ארבע מאות ועשרים:

מצודת דוד

(א) בשביעי. בחדש השביעי: **(ג) מי בכם.** מי הוא בכם הנשאר מאותם שגלו מירושלים: **את הבית הזה.** את בית המקדש הראשון לפי שהיה באותו מקום עצמו קראו הבית הזה: **ככבודו הראשון.** כפי מה שבנה אותו שלמה בעושר רב: **ומה אתם.** ומה שאתם רואים אותו עתה בבנין זה: **הלא כמוהו כאין.** ר"ל אם יעריכו זה מול זה הלא הבית הזה דומה הבנין אל ההעדר: **(ד) ועתה חזק.** ר"ל הואיל וכן הוא עכ"ז לא ירפו ידיכם מהבנין בעבור זה והתחזקו ועשו את הבית כי אני אהיה אתכם להשפיע לכם טובה ע"י הבית הזה עם שאין לו ערך עם הבית הראשון מ"מ תבוא לכם הברכה על ידו ואותה אתם מבקשים: **(ה) את הדבר.** מוסב על מלת ועשו הנזכר במקרא שלפניו ר"ל עשו התורה והמצוה אשר כרתי עליה עמכם ברית בצאתכם ממצרים: **ורוחי.** רוח הנבואה עדיין עומדת עתה בתוככם ולכן אל תיראו כי תצליחו ותבוא הברכה על ידו: **(ו) כי כה.** אשר כה אמר ה' עוד אחת ר"ל מלבד הבית הנחרב עוד תבנה ותכונן בית אחד וזהו הבית השני: **מעט היא.** אבל מעט מן הזמן תתקיים: **ואני מרעיש.** ר"ל אביא חורבן על הבית כאלו כוכבי שמים ממסלותם ילחמו בהם ומלכי הארץ יתאספו לבוא עליהם: **ואת הים ואת החרבה.** ר"ל הרבה גדודים יבואו עליהם ובדרך ים ובדרך יבשה והם יחריבוה: **(ז) והרעשתי.** אבל אחר זה בזמן הגאולה ארעיש את העכו"ם לבוא על ירושלים למלחמה ועל חיל גוג יאמר: **ובאו חמדת** וגו'. יביאו עמהם חמדת עשרם: **ומלאתי.** אז אמלא את הבי' הזה כבוד כי העכו"ם הבאים יאבדו שמה וישראל יללו חמדת עשרם ויביאו כבוד העושר אל בית ה' אשר תעמוד באותו מקום עצמו שזה עומד ולכן קראו הבית הזה וכמ"ש למעלה אשר ראה הבית הזה בכבודו הראשון: **(ח) לי הכסף.** ובידי א"כ להביאם הנה: **(ט) הבית הזה האחרון.** ר"ל הבית העתיד שתעמוד במקום הזה: **מן הראשון.** מן הבית שבנה שלמה: **ובמקום הזה.** בירושלים אתן אז שלום ולא ישמע בגבולה חמס ושוד:

מצודת ציון

(ו) החרבה. היבשה וכן אל החרבה (יהושע ד): **(ז) כבוד.** על העושר יאמר:

כתובים

תהלים פרק־נה ה־יד

ה לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי: ו יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת: ז וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִי
אֵבֶר כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה: ח הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר סֶלָה: ט אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סָעָה
מִסָּעַר: י בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר: יא יוֹמָם וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ וְאָוֶן
וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ: יב הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא־יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ וּמִרְמָה: יג כִּי לֹא־אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי
עָלַי הִגְדִּיל וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ: יד וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי:

רש"י

(ה) יחיל. דואג: **(ח) הנה ארחיק נדוד וגו', אחישה מפלט לי.** אם היו לי כנפים הייתי מרחיק לנוד וממהר להציל נפשי מידם שהם כרוח סועה רוח סערה עוקרת אילנות כמו ויסע כעץ, (איוב י"ט), ומנחם חבר סועה כמו ויסעו בני ישר' (שמות י"ב): **(י) בלע.** דפא"י בלע"ז, כמו (איכה ב') השיב ידו מבלע כן פתר מנחם (סא"א): **פלג לשונם.** הבדילהו שלא ישמע אדם להם, ומנחם פתר פלג לשון חילוק (סא"א): **כי ראיתי חמס וריב בעיר.** על ידם: **(יא) יסובבוה.** החמס והריב: **(יב) הוות.** שברים: **תוך ומרמה.** לשון מכה: **(יג) כי לא אויב יחרפני.** מימי שאשא חרפתי אלא קמתי עליו והרגתיו: **לא משנאי עלי הגדיל.** ואני ברחתי ונסתרתי ממנו אבל עתה על כרחי אני נושא את חרפתך שאתה תחרפני לפי שאתה אדם גדול בתורה: **(יד) אנוש כערכי.** איש חשוב כמוני: **ומיודעי.** כמו אלופי לשון ואדעך בשם (שמות ל"ג), דמתרגמינן ורביתך, ומנחם פי' כי לא אויב יחרפני ואשא יש עליו מן הענין מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה אילו יכולתי להעלות אבר הייתי טס ונודד מפני עקת רשע כי בצאתי מקרב מערת פריצים ללון במדבר סלה אז לא אויב יחרפני ולא הייתי נושא כלמתי ובשתי ולא נסתרתי מפניו כאשר הייתי נסתר מפניהם כשהייתי בתוכם ופתרון זה לא יתכן מפני הפסוקים הכתובים אחריהם והם ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש, לכן פותר אותו דונש בענין אחר וזה פתרונו כי לא אויב יחרפני ואשא חרפתו ולא משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו כי אם אלופי ומיודעי אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש, והדבר הזה ידוע כי האדם קשה עליו חרפת האוהב מחרפת האויב וגם יוכל להסתר מאויבו ולא יוכל להסתר מאוהבו בהגידו לו את כל לבו, כן מוכיח הענין:

מצודת דוד

(ה) לבי יחיל. לזאת יפחד לבי ואימה של מיתה נפלה עלי: **(ו) ותכסני.** הרעד כסה כל גופי לגודל הרבוי והוא ענין מליצה: **(ז) מי יתן.** הלואי היה לי כנפים לעוף בהם כי אז הייתי פורח למרחוק לשכון שם להנצל מאויבי: **(ח) ארחיק.** עצמי לנדוד מהם ואף ללון במדבר לעולם: **(ט) אחישה.** ממהר הייתי להציל נפשי מרודפי הדומים לנסיעת הרוח וסערה: **(י) בלע.** השחת אויבי ופלג לשונם לבל ישמע איש שפת רעהו ויבוטל עצתם הרעה: **כי ראיתי.** רואה אני מה שמרבים לעשות חמס וריב בתוך העיר אשר המה בה: **(יא) יסובבוה.** בכל עת יסובב החמס והריב על חומות העיר והוא מענין מליצה לומר כ"כ נתרבה עד שצר להם המקום ויסובבו על החומות: **(יב) ולא ימיש.** לא הוסר מרחוב העיר תוך ומרמה ועושים אפילו בפרהסיא: **(יג) כי לא אויב.** המחרף אותי אין מראה עצמו לי לאויב לשאוכל לסבול חרפתי אף המגדיל פיו לדבר בי רע אין מראה עצמו לי לשונא לשאוכל להסתיר עצמי ממנו כי בקל יוכל האדם לסבול חרפת האויב ולהסתיר עצמו מרעת השונא מאותם הידועים לו: **(יד) ואתה.** אמר זה נגד אחיתופל הלא אתה כערכי ר"ל יודע אתה כל מסתרי המדינה כמוני: **אלופי ומיודעי.** ואתה שר מהשרים שלי והייתי מודיע לך מצפון לבבי כי אמרתי שאוהב אתה לי וא"כ מאוד קשה עלי חרפתך ולהיות נשמר מרעתך:

מצודת ציון

(ה) יחיל. מלשון חיל ורעד: **(ו) פלצות.** רעדה כמו פלצות בעתתני (ישעיה כא): **(ז) אבר.** כנף כמו המבינתך יאבר נץ (איוב לט): **(ט) אחישה.** אמהר: **מפלט.** הצלה: **סועה.** ברוח יאמר לשון הסעה שנא' ורוח נסע (במדבר יב): **(י) בלע.** השחת: **פלג.** חלוק: **חמס.** גזל: **(יב) ימיש.** יסיר כמו לא משו מקרב המחנה (שם יד): **תוך.** מרמה הצפון תוך הלב: **(יג) ואשא.** ואסבול: **(יד) כערכי.** מל' ערך ושיווי: **אלופי.** שר שלי כמו אל תבטחו באלוף (מיכה ו):

משניות מסכת נגעים

ג **בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה פְּחוּתָה מִכָּעֲדָשָׁה, רָבְתָה הַבַּהֶרֶת — טְמֵאָה, נִתְמַעֲטָה — טְהוֹרָה; רָבְתָה הַמִּחְיָה — טְמֵאָה, נִתְמַעֲטָה — רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים, שֶׁאֵין הַנֶּגַע פּוֹשֶׂה לְתוֹכָהּ.**
ד **בַּהֶרֶת יְתֵרָה מִכַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכָּעֲדָשָׁה, רַבּוּ אוֹ שָׁנְתְמַעֲטוּ — טְמֵאִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֲטוּ מִכַּשְּׁעוּר.**
ה **בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּמִחְיָה כָּעֲדָשָׁה מַקַּפְתָּהּ, וְחוּץ לַמִּחְיָה בַּהֶרֶת — הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, וְהַחִיצוֹנָה לְהַחֲלִיט. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֵין הַמִּחְיָה סִימָן טָמְאָה לַחִיצוֹנָה, שֶׁהַבַּהֶרֶת לְתוֹכָהּ. נִתְמַעֲטָה וְהָלְכָה לָהּ — רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם מִכְּפָנִים**

פירוש ברטנורא

ג **רבתה הבהרת.** מבחוץ: **טמאה.** שהרי פשתה בעור: **נתמעטה טהורה.** ואפילו היתה המחיה כעדשה: **רבתה המחיה.** ונעשית כעדשה, טמאה: **נתמעטה.** שפשתה הבהרת עליה: **ר' מאיר מטמא.** דחשיב ליה פסין מכפנים כמו מבחוץ: **וחכמים מטהרים.** דפשין שבפנים לא חשיב פסין. והלכה כחכמים:
ד **שלא יתמעטו מכשיעור.** בהרת מכגרים ומחיה מכעדשה:
ה **בהרת כגריס.** מרובע ורצועה של בשר חי ברוחב כעדשה מקפת אותה מסביב, וחוץ לאותו בשר חי מקפת בהרת כגרים מסביב, והרי יש כאן שתי בהרות אחת פנימית ואחת חיצונה ומחיה מפסקת ביניהן סביב: **הפנימית להסגיר.** דאין לה מחיה באמצעה: **והחיצונה להחליט.** דמחיה המקפת לפנימית

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה פְּחוּתָה מִכָּעֲדָשָׁה – שאינה מטמאה, והסגיר הכהן את הבהרת, שהואיל ויש בה כגריס הרי טעונה היא הסגר (עיין בשולי באורנו למשנה. פירוש הרא"ש): **רָבְתָה הַבַּהֶרֶת** – לצד חוץ, **טְמֵאָה** – שהרי הבהרת פשתה בעור; **נִתְמַעֲטָה** – הבהרת, **טְהוֹרָה** – שהרי נפחתה מכגריס; ולא נקט התנא בבא זו אלא אגב המשנה הקודמת, או משום סיפא של משנתנו (נתמעטה המחיה): **רָבְתָה הַמִּחְיָה** – ונעשתה כעדשה, **טְמֵאָה** – הבהרת מחמת המחיה; אבל אם רבתה עד ליותר מכעדשה, הבהרת טהורה, לפי שאין המחיה מבוצרת, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **נִתְמַעֲטָה** – המחיה, על ידי שפשתה הבהרת לתוכה, **רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא** – משום פשין, שלדעת רבי מאיר אף פשין לצד פנים חשוב סימן טומאה, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים** – כלומר שאין פשין זה סימן טומאה, **שֶׁאֵין הַנֶּגַע פּוֹשֶׂה לְתוֹכָהּ** – לתוך הבהרת, אלא חוץ לנגע בעור, אבל פשין לפנים אינו חשוב פשין לטומאה. והלכה כחכמים.

הרא"ש מפרש, שמדובר במשנתנו בכגון שיש בבהרת כגריס בלא המחיה, **שהרי שנו בתוספתא:** בהרת ובה מחיה פחותה מכעדשה. רבי מאיר אומר: יסגיר; וחכמים אומרים: אין נזקקין לו. **רבי מאיר סובר,** שמחיה פחותה מכעדשה מצטרפת עם הנגע להשלימה לכגריס, ולכן יסגיר; **וחכמים סוברים,** שאין המחיה מצטרפת לבהרת להשלימה לכגריס אלא אם כן יש בה כעדשה, שהיא סימן טומאה, אבל אם המחיה פחותה מכעדשה אינה אלא כשאר עור בשר, הלכך לחכמים אם אין בבהרת כגריס אינה טעונה הסגר, ואם כן לא שייך לשנות "רבתה הבהרת", שאין פשין סימן טומאה אלא לאחר הסגר. אלא מכאן, שמדובר כאן בכגון שיש בבהרת כגריס בלא המחיה. ואל תתמה שבמשנה הקודמת (לשיטת הרא"ש) המחיה היא בכלל הבהרת כגריס, וכאן אין המחיה בכלל, שכן במשנה הקודמת המחיה היא סימן טומאה לבהרת, שהרי היא כעדשה, הלכך ראוי לכוללה עם הבהרת, אבל במשנתנו אין המחיה אלא כשאר עור בשר, הלכך אינה כלולה בבהרת. וזהו הטעם, שדווקא במשנתנו חולק רבי מאיר בנתמעטה המחיה, וסובר שהבהרת טמאה, ואילו במשנה הקודמת אינו חולק, שהואיל ובמשנה הקודמת מדובר שאין בבהרת כגריס אלא בצירוף המחיה, לפיכך אם נתמעטה המחיה אף רבי מאיר סובר, שהבהרת טהורה, לפי שאין נגע פחות מכגריס מיטמא בפשין. אבל במשנתנו הרי מדובר שיש בבהרת כגריס בלא המחיה, הלכך חולק רבי מאיר וסובר שאם נתמעטה המחיה, היינו שרבתה הבהרת במקומה, הרי היא טמאה מחמת פשין. ברם, חכמים סוברים, שפשין לפנים אינו חשוב פשין, כמו שבארנו. והגר"א כותב בטעמו של רבי מאיר. שהואיל ובמשנה הקודמת מדובר במחיה שהיא כעדשה שהיא סימן טומאה, לפיכך אם נתמעטה המחיה, נמצא סימן הטומאה הולך ונרפא, ואפילו לדעת רבי מאיר אין כאן פשין, אלא ריפוי סימן הטומאה. אבל במשנתנו שמדובר בה במחיה פחותה מכעדשה, שאינה סימן טומאה כלל, סובר רבי מאיר, שכשנתמעטה המחיה, הרי ריבוי הבהרת לתוכה חשוב פשין ("אליהו רבא"; ועיין "תפארת ישראל").

באור משנה ד

בַּהֶרֶת יְתֵרָה מִכַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכָּעֲדָשָׁה, רַבּוּ אוֹ שָׁנְתְמַעֲטוּ – רבתה הבהרת או המחיה, או שנתמעטה הבהרת או המחיה, **טְמֵאִין** – טמאה הבהרת, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֲטוּ מִכַּשְּׁעוּר** – שלא תתמעט הבהרת מכגריס ולא המחיה מכעדשה; והרמב"ם מוסיף: ולא תקרב המחיה לסוף הבהרת בפחות מכדי צמיחת שתי שערות.

~ יום שני ~

באור משנה ה

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּמִחְיָה כָּעֲדָשָׁה מַקַּפְתָּהּ, וְחוּץ לַמִּחְיָה בַּהֶרֶת – והרי כאן שתי בהרות, אחת פנימית, המוקפת על ידי המחיה, ואחת חיצונה, המקפת את המחיה, והבהרת החיצונה והמחיה כל אחת רוחבה כעדשה, כזה: **הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר** – הבהרת הפנימית דינה להסגר, לפי שאין מחיה באמצעה, **וְהַחִיצוֹנָה לְהַחֲלִיט** – והבהרת החיצונה דינה להחליטה לטומאה, שהמחיה סימן טומאה לה, הואיל והמחיה באמצעה; וכבר שנינו (לעיל ג, א), שבכגון זה פוסק הכהן דינה של האחת ואחר כך דינה של האחרת.

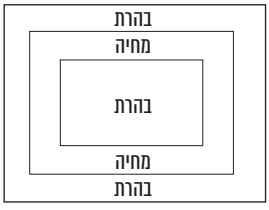

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֵין הַמִּחְיָה סִימָן טָמְאָה לַחִיצוֹנָה – לבהרת החיצונה, **שֶׁהַבַּהֶרֶת לְתוֹכָהּ** – שהבהרת הפנימית היא בתוך המחיה, שהרי המחיה מקפתה, ובכגון זה אין המחיה סימן טומאה; נמצא לדעת רבי יוסי שאין כאן להחליט, אלא להסגיר שתיהן. ואין הלכה כרבי יוסי. **נִתְמַעֲטָה** – המחיה, **וְהָלְכָה לָהּ** – או שהלכה לה כולה,

הִיא כֻּלָּהּ – סִימַן פְּשִׁיוֹן לַפְּנִימִית, וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה; וְאִם מִבַּחוּץ – הַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה, וְהַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ טְהוֹרָה.

ו אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהִיא כָּעֲדָשָׁה מוּבֵאת. הָיְתָה יְתֵרָה מִכָּעֲדָשָׁה – הַמּוֹתָר סִימַן פְּשִׁיוֹן לַפְּנִימִית, וְהַחִיצוֹנָה טְמֵאָה. הָיָה בֹּהַק פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה – סִימַן פְּשִׁיוֹן לַפְּנִימִית, וְאֵין סִימַן פְּשִׁיוֹן לַחִיצוֹנָה.

ז עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רָאשֵׁי אֲבָרִין בָּאָדָם, שֶׁאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם,

פירוש ברטנורא

סימן טומאה לחיצונה, שהרי היא מבוצרת באמצעה: **שהבהרת בתוכה.** לפי שהבהרת לתוכה אינה חשובה סימן טומאה לחיצונה, דבעינן מבוצרת, נגע מכאן ונגע מכאן ומחיה באמצע [בלי הפסק דבר אחר בתוך המחיה], והכא יש כאן נגע ומחיה ונגע ומחיה ונגע. ואין הלכה כר' יוסי: **נתמעטה המחיה.** שפשתה הבהרת עליה: **והלכה לה.** או שהלכה לה כולה: **אם מבפנים היא כלתה.** שבהרת הפנימית כיסתה המחיה: **סימן פשיון לפנימית.** ומחליטה, שהרי פשתה מבחוץ: **והחיצונה טהורה.** שהלכה מחיתה או נתמעטה מכעדשה: **אם מבחוץ.** שהבהרת החיצונה כיסתה המחיה: **החיצונה טהורה.** שנתמעטה מחיתה או הלכה, ופשיון ליכא שאין הנגע פושה לתוכה: **והפנימית לחסגיר.** שהנגע עמד בעינוי: **בין כך ובין כך.** בין כלתה מבפנים בין כלתה מבחוץ: **טהור.** שכשם שאם פשתה החיצונה למחיה שבתוכה אינו פשיון, כך כשפשתה הפנימית למחיה שבתוך הבהרת החיצונה אינו פשיון. והלכה כר' עקיבא:

ו אימתי. החיצונה טהורה כשפשתה הפנימית או החיצונה על המחיה, דאמרן לעיל שהחיצונה טהורה, הני מילי בזמן שהיא כעדשה מובאת, שהמחיה כעדשה מצומצמת לא פחות ולא יותר. אבל אם היתה המחיה יתירה מכעדשה **המותר סימן פסיון לפנימית והחיצונה טמאה.** כלומר אם פשתה הפנימית על אותו מותר, שתיהן להחליט. פנימית משום פסיון וחיצונה משום מחיה. ואם פשתה החיצונה על אותו מותר, מכל מקום החיצונה להחליט משום מחיה והפנימית להסגיר. ואין הלכה כרבי שמעון: **היה בוהק פחות מכעדשה.** סמוך לפנימית, והחיצונה מקפת לבוהק: **סימן פשיון לפנימית.** אם פשתה הפנימית וכיסתה את הבוהק, הפנימית להחליט, שהרי פשתה מבחוץ. ואם החיצונה פשתה וכיסתה את הבוהק, אינו סימן פסיון לחיצונה, שאין הנגע פושה לתוכו. והאי דנקט בוהק פחות מכעדשה, דאם היה כעדשה היה מטמא משום מחיה, דקי"ל מחיה מטמאה בכל המראות. אבל פחות מכעדשה אין כאן מחיה, דאין מחיה פחותה מכעדשה:

ז שאינן מיטמאין משום מחיה. דכתיב וראהו הכהן, בעינן שיראה את הנגע עם המחיה כולה כאחד, וכשיש כגרים בראש החוטם או בראשי אצבעות

משניות מבוארות – קהתי

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם מִבִּפְנִים הִיא כֻּלָּהּ – המחיה כלתה, שהבהרת הפנימית פשתה לתוכה, **סִימַן פְּשִׁיוֹן לַפְּנִימִית** – והיא טמאה, שהרי פשתה מבחוץ, **וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה** – לפי שנתמעטה מחייתה מכעדשה או הלכה לה לגמרי; **וְאִם מִבַּחוּץ** – כלתה המחיה, שהבהרת החיצונה פשתה על המחיה, **הַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה** – שנתמעטה מחייתה מכעדשה או הלכה לה, והפשיון שהוא לפנים אינו חשוב פשיון, **וְהַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר** – לשבוע שני, שהרי עמדה בעינה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין כלתה המחיה מבפנים ובין כלתה מבחוץ, **טְהוֹרָה** – גם הפנימית, כלומר אין הפשיון סימן טומאה לה, שכשם שאם פשתה החיצונה לתוך המחיה אינו פשיון, כך כשפשתה הפנימית לתוכה אינו פשיון, לפי שהמחיה עצמה חשובה בהרת, ואין הנגע פושה לתוך הנגע, הלכך אם הוא בסוף שבוע ראשון, אף כשכלתה המחיה מבפנים, הפנימית להסגיר, כדין נגע שעמד בעיניו, שהוא טעון הסגר שני; והחיצונה טהורה, הואיל והלך ממנה סימן טומאה; ואם הוא בסוף שבוע שני, אף הפנימית טהורה **(ר"תפארת ישראל").** והלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ו

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי – אמר רבי עקיבא, שבין כלתה המחיה מבפנים ובין כלתה מבחוץ, אין הפשיון סימן טומאה לא לחיצונה ולא לפנימית? **בִּזְמַן שֶׁהִיא כָּעֲדָשָׁה מוּבֵאת** – שהמחיה היא כעדשה מצומצמת ("מובאת" היינו מכוונת), שאין בה יותר מכעדשה. **הָיְתָה** – המחיה – **יְתֵרָה מִכָּעֲדָשָׁה, הַמּוֹתָר סִימַן פְּשִׁיוֹן לַפְּנִימִית** – אם המותר על כעדשה נתמעט על ידי שפשתה עליו הבהרת הפנימית, ונשתיירה מחיה כעדשה, הרי פשיון זה סימן טומאה לפנימית, שמותר המחיה אינו חשוב כבהרת אלא כעור הבשר, והרי שהבהרת הפנימית לא פשתה לתוך הנגע אלא לעור הבשר **(הרא"ש);** **וְהַחִיצוֹנָה טְמֵאָה** – והבהרת החיצונה טמאה בכגון זה, משום מחייתה כעדשה, כדעת תנא קמא במשנה הקודמת. ואם המותר נתמעט על ידי שפשתה עליו הבהרת החיצונה, מכל מקום החיצונה טמאה משום המחיה; והפנימית להסגיר (כמו ברישא של המשנה הקודמת).

הָיָה בֹּהַק פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה – אם בין הבהרת החיצונה לפנימית היה בוהק, היינו כתם לבן כהה, שלובנו הוא למטה מארבעה המראות של נגעים, והיה רחבו פחות מכעדשה, **סִימַן פְּשִׁיוֹן לַפְּנִימִית** – אם פשתה הבהרת הפנימית לתוך הבוהק, הואיל ופשתה מבחוץ, הרי היא טמאה משום פשיון, אפילו לרבי עקיבא הסובר שאין הנגע פושה לתוך הנגע, לפי שלא פשתה הבהרת הפנימית לתוך נגע אלא לתוך הבוהק, שדינו כעור הבשר, ואף על פי שהוא פחות מכעדשה, מכל מקום הריהו הפסק בין הפנימית לחיצונה, ופשיון מטמא בכל שהוא **("תפארת ישראל"), וְאֵין סִימַן פְּשִׁיוֹן לַחִיצוֹנָה** – אבל אם הבהרת החיצונה פשתה לתוך הבוהק, אין הפשיון סימן טומאה לה, שאין פשיון לפנים חשוב פשיון.

מה שנקטה המשנה "בוהק פחות מכעדשה". נאמרו על כך פירושים שונים. הרמב"ם כותב, שאילו הבוהק היה כעדשה היה מטמא משום מחיה, שכן ההלכה היא, שמחיה מטמאה בכל המראות. וכן מפרש גם הרב מברטנורא. אבל בעל "תוספות יום טוב" מקשה הרבה על זה, ומביא ראיות, שכל שמראהו כבוהק אינו מטמא משום מחיה. מכאן נראה לו כפירוש הר"ש, שכוונת המשנה היא, שבין המחיה לבהרת הפנימית היה בוהק פחות כעדשה; ובאה המשנה ללמדנו, שאם במקום המחיה נעשתה בהרת, הרי זה סימן פשיון לפנימית. כלומר שהבהרת הפנימית טמאה משום פשיון, אף על פי שהבוהק מפסיק בינה למחיה, שהואיל והבוהק הוא פחות מכעדשה אינו חשוב הפסק לפשיון; אבל אין זה סימן פשיון לחיצונה, שאין הנגע פושה לתוכו, כמו שבארנו במשנה.
ויש מבארים: היה בר בוהק או מזהיר פחות מכעדשה **(עיין "אליהו רבא" ו"משנה אחרונה").**

ואמנם בביאורנו נקטנו דרך הרמב"ם והר"ב (כפי שנראה גם ממשמעות לשון המשנה). שבוהק פחות מכעדשה היה מפסיק בין הבהרת הפנימית לחיצונה, אבל מה שנקטה המשנה "בוהק פחות מכעדשה" בארנו לפי "תפארת ישראל", שהיא באה להשמיענו רבותא, שאף על פי שהבוהק פחות מכעדשה, מכל מקום הריהו חשוב הפסק בין שתי הבהרות, ודינו כשאר עור הבשר.

~ יום שלישי ~

באור משנה ז

עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רָאשֵׁי אֲבָרִין בָּאָדָם, שֶׁאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה – שאם היה באחד מהם נגע, ומחיה בתוכו, אין המחיה שם

וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי הַדַּדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁל אִישׁ. רַבִּי אֶלְיֹעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הַיַּבָּלוֹת וְהַדְּלָדוֹלִין אֵינָן מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה.

ח אֵלּוּ מְקוֹמוֹת בָּאָדָם שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין בְּבַהֶרֶת: תּוֹךְ הָעַיִן, תּוֹךְ הָאֹזֶן, תּוֹךְ הַחֹטֶם, תּוֹךְ הַפֶּה, הַקְּמָטִין, וְהַקְּמָטִין שֶׁבַּצַּוָּאר, תַּחַת הַדַּד, וּבֵית הַשָּׁחִי, כַּף הָרֶגֶל, וְהַצִּפָּרֶן, הָרֹאשׁ, וְהַזָּקָן, הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח הַמּוּרְדִין — אֵינָן מְטַמְּאִין בַּנְּגָעִים, וְאֵינָן מִצְטָרְפִים בַּנְּגָעִים, וְאֵין הַנֶּגַע פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן, וְאֵינָן מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן. חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ, הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת — הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין בַּנְּגָעִים, וְאֵינָן

פירוש ברטנורא

הוא שופע אילך ואילך ואינו יכול ליראות כולו כאחד: **ראשי אזנים.** נחשבים כאחד. וכן ראשי דדין. ואין הלכה כר' יהודה שמנה ראשי דדין שבאיש: **וראש הגויה.** הוא גיד האמה: **יבלות.** לשון [או חרוץ או יבלת] (ויקרא כ"ב). פורו"ש בלע"ז: **ודלדולין.** בשר שפירש ונדלדל. ואית דגרסי ותלתולין, בשר שנעשה כמו תל גבוה. ואין הלכה כרבי אליעזר:

ח שאינן מיטמאין בבהרת. בארבע מראות נגעים, שאת ותולדתה בהרת ותולדתה: **תוך העין תוך האוזן.** שכל אלו אינן חשובים כעור בשר, והכתוב אומר (שם י"ג) והיה בעור בשרו: **הקמטין.** שבשאר הגוף: **והקמטין שבצואר.** תנא סיפא לגלויי דקמטין דרישא קמטין של שאר הגוף הן. דלא תימא קמטין דצואר דוקא דלא מתחזי כאחריני: **תחת הדד.** כשנראית כמניקה את בנה, מה שאינו נראה באותה שעה אינו מטמא: **ובית השחי.** כשנראה כמוסק זיתים: **כף הרגל.** מה שתחת [הקערורית] של הרגל. דכל אלו אינן עור בשר הנראה: **והצפורן.** לא חשיבא עור בשר: **הראש והזקן.** אינן מיטמאין בבהרת, דכתיב (שם) נתק הוא צרעת הראש או הזקן הוא, אין לראש ולזקן טומאה אלא טומאת נתקין בלבד: **השחין והמכוה והקדח המורדין.** שלא נתרפאו יפה ולא נקרם העור שלהם כקליפת השום: **אין מיטמאין משום נגע.** דבשחין כתיב (שם) שחין ונרפא, ובמכוה נמי כתיב (שם) והיתה מחית המכוה: **קדח.** הוא שחין שבא מחמת דבר אחר, כגון מחמת מכת אבן או עץ או גפת או סיד, ומכוה נמי שלא באה מחמת האש עצמו אלא מחמת תולדות האש, כגון רמץ

משניות מבוארות – קהתי

סימן טומאה, שנאמר (**ויקרא יג, ג**): "וראהו הכהן וטמא אותו", צריך שיראה הכהן את הנגע עם המחיה כולו כאחד, וכשיש נגע עם מחיה באחד מראשי האברים, הריהו משופע לכאן ולכאן, ואין הכהן יכול לראות את כולו כאחד, הלכך אינו טמא; ואלו הם עשרים וארבע ראשי האברים: **רָאשֵׁי אֶצְבָּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם** – הן עשרים, **וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם** – היינו כל שפת האוזן סביב; ושתי האזניים נחשבות כאן כאחת, הואיל והן שוות, **וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה** – ראש הגיד שבאיש, **וְרָאשֵׁי הַדַּדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה** – שאף הן נחשבות כאן כאחת, הרי עשרים וארבע. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁל אִישׁ** – אף ראשי הדדים של איש דינם כשאר ראשי איברים; ברם, תנא קמא סובר, שהואיל ושל איש אינם בולטים כל כך, אין זה שיפוע. **רַבִּי אֶלְיֹעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הַיַּבָּלוֹת וְהַדְּלָדוֹלִין** – אם המחיה היא בראש יבלת או בראש בשר המדולדל, שנתלש מן האדם והוא תלוי בו, **אֵינָן מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה** – מהטעם שבארנו לעיל בראשי איברים. ברם, אדם שאחד מראשי איבריו עבה ורחב כגריס, וכן יבלות ודלדולים שהם רחבים כגריס, הרי הם מיטמאים משום מחיה (**תוספתא**).

באור משנה ח

אֵלּוּ מְקוֹמוֹת בָּאָדָם שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין בְּבַהֶרֶת – בנגע שבעור הבשר; מהם שאינם "עור בשר", והכתוב אומר (**ויקרא יג, ב**): "והיה בעור בשרו לנגע צרעת", ומהם שמכוסים ונחשבים כבית הסתרים שאינו מטמא בנגעים, שנאמר (**שם שם, יב**): "לכל מראה עיני הכהן" – פרט לבית הסתרים (**תורת כהנים**): **תּוֹךְ הָעַיִן, תּוֹךְ הָאֹזֶן, תּוֹךְ הַחֹטֶם, תּוֹךְ הַפֶּה** – ואף אודם שפתיים נידון כתוך הפה, לפי שבזמן שאדם סוגר את פיו אינו נראה (**תוספתא; עיין "תוספות יום טוב"**), **הַקְּמָטִין** – שבגוף, כגון באדם שמן, **וְהַקְּמָטִין שֶׁבַּצַּוָּאר** – בכל אדם (**מהר"ם, מובא ב"תוספות יום טוב"**), **תַּחַת הַדַּד** – מה שאינו נראה שם בשעה שהאשה מניקה (כמו ששנינו לעיל ב, ד), **וּבֵית הַשָּׁחִי** – מה שאינו נראה שם בשעה שמרים זרועותיו כמי שמוסק זיתים (לעיל ב, ד), **כַּף הָרֶגֶל** – שהיא חשובה כבית הסתרים, הואיל ודורכים עליה (**ברסנורא; "תפארת ישראל"**). ויש מבארים, לפי שעורה קשה ואינו חשוב "עור בשר" (**הרא"ש**), **וְהַצִּפָּרֶן** – שאינה בכלל "עור בשר", **הָרֹאשׁ, וְהַזָּקָן** – אינם מיטמאים בבהרת, שנאמר (**ויקרא יג, ל**): "נתק הוא, צרעת הראש או הזקן הוא" – אין לראש ולזקן אלא טומאת נתקים בלבד (**תורת כהנים**), היינו שרק נתק מטמא בהם ולא שאר סימני טומאה שבכל הגוף; **הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח הַמּוּרְדִין** – שלא נקרם עורם ולא נרפאו; רוב המפרשים מבארים, כי "שחין" היינו דלקת העור הבאה מאליה, ו"מכוה" היינו ליקוי העור שבא על ידי כוויה באש, ו"קדח" היינו שחין שבא מחמת מכה באבן או בעץ וכדומה, או מכווה שלא באה מחמת אש ממש אלא מחמת תולדות האש, כגון על ידי רמץ או גחלת או מים רותחים, ולמדים מריבוי תיבת "שחין" שנאמר (**שם שם, יח-יט**): "ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא. והיה במקום השחין" וכו', וכן מריבוי תיבת "מכוה", שנאמר (**שם שם, כד**): "או בשר כי יהיה בעורו מכות אש, והיתה מחית המכוה" וכו', שאף הקדח דינו כשחין ומכוה, והרי בשחין נאמר (**שם שם, יח**): "ונרפא. והיה במקום השחין שאת לבנה או בהרת לבנה אדמדמת", ובמכוה נאמר (**שם שם, כד**): "והיתה מחית המכוה בהרת לבנה אדמדמת או לבנה", ומכאן שכל זמן שלא נרפאו קצת אינם מיטמאים משום מראות נגעים, והוא הדין לקדח. אבל הרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו): שחין היא הכאה בכל מה שיוכה, באבן או בעץ או בברזל וזולת זה; ומכוה היא הכאה באש או בדבר שנתחמם באש, כגון באבן או בברזל חם וכדומיהם; וקדח הוא נגע ההווה מליחה נשרפה בלהבה בגוף, כמורסות והיציאות אשר ינקבו העור ויקצרווהו"; **אֵינָן מְטַמְּאִין בַּנְּגָעִים** – כל אלו שנימנו לעיל אינם מיטמאים בנגעים משום מראות נגעים, והוא הדין לקדח. אבל הרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו): שחין היא הכאה בכל מה שיוכה, באבן או בעץ או בברזל וזולת זה; ומכוה היא הכאה באש או בדבר שנתחמם באש, כגון באבן או בברזל חם וכדומיהם; וקדח הוא נגע ההווה מליחה נשרפה בלהבה בגוף, כמורסות והיציאות אשר ינקבו העור ויקצרווהו"; **אֵינָן מְטַמְּאִין בַּנְּגָעִים** – כל אלו שנימנו לעיל אינם מיטמאים בנגעים משום מראות נגעים, והוא הדין לקדח. אבל הרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו): שחין היא הכאה בכל מה שיוכה, באבן או בעץ או בברזל וזולת זה; ומכוה היא הכאה באש או בדבר שנתחמם באש, כגון באבן או בברזל חם וכדומיהם; וקדח הוא נגע ההווה מליחה נשרפה בלהבה בגוף, כמורסות והיציאות אשר ינקבו העור ויקצרווהו"; **וְאֵינָן מְצְטָרְפִים בַּנְּגָעִים** – אם בנגע שבעור הבשר לא היה כשיעור גריס, אין הנגע שבאחד המקומות הללו מצטרף להשלימו לכגריס; **וְאֵין הַנֶּגַע פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן** – אם הנגע שבעור הבשר פשה לתוך אחד המקומות הללו, אינו חשוב פשיון לטמאו; **וְאֵינָן מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה** – אם אחד מן המקומות הללו באמצע הנגע, אינו מטמא משום מחיה; **וְאֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן** – אם פרחה הצרעת בכל העור חוץ מאחד המקומות הללו, אינו מעכב את טהרתו, שנאמר (**שם שם, יב**): "וכסתה הצרעת את כל עור הנגע" – עור הראוי להיות בו נגע, פרט לאלו שאינם מיטמאים משום נגע. **חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ** – השערות שבהם, שבכגון זה הנגע המתהווה שם דינו כנגע בעור הבשר, אלא שאינו מטמא שם בשער לבן; וכן אם חזר **הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֶּדַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת** – שנרפאו קצת, ועלה עליהם קרום, שדינם כשאר עור הבשר, **הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין בַּנְּגָעִים** –

מִצְטָרְפִין בַּנְּגָעִים, וְאֵין הַנֶּגַע פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מְחִיָּה, אֲבָל מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר, וְהַדַּלְדּוּלִין שֶׁבָּרֹאשׁ וְשֶׁבַּזָּקָן – נִדּוֹנִים כְּעוֹר הַבָּשָׂר.

פרק שביעי

א אֵלּוּ **בֶּהָרוֹת טְהוֹרוֹת: שֶׁהָיוּ בּוֹ קֹדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה, בַּגּוּי וְנִתְגַּיֵּר, בַּקָּטָן וְנוֹלַד, בַּקֶּמֶט וְנִגְלָה, בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן, בַּשְּׂחִין וּבַמְּכוָּה וּבַקֶּרַח הַמּוֹרִדִין; חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ, הַשְּׂחִין וְהַמְּכוָּה וְהַקֶּרַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת – טְהוֹרִים. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר, הֶעֱלוּ שֵׂעָר, וְנִקְרְחוּ; הַשְּׂחִין וְהַמְּכוָּה וְהַקֶּרַח עַד שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ צָרֶבֶת, נַעֲשׂוּ צָרֶבֶת, וְחָיוּ –

פירוש ברטנורא

חם וגפסית חם, כל אלו קרויין קדח. לשון כקדוח אש המסים. וקדח המורד נמי שלא נתרפא ולא העלה קרום כקליפת השום, אינו מטמא משום נגע: **המורדים.** כל זמן שלא נתרפאו שלא העלו קרום קרויין מורדים, כלומר שעדיין עומדים במרדם. ואית דגרסי מורדים, בשני ריש"ן. לשון רר בשרו (שם ט"ו): **ואין מצטרפים בנגעים.** אם היה חצי גריס נגע בעור בשרו וחצי גריס באחת מן המקומות הללו, אין מצטרפין לכגריס: **ואין הנגע פושה לתוכן.** דכיון דלא מיטמאו באום לא מיטמאו נמי בפשיון: **ואינן מיטמאין משום מחיה.** דאם פרח בכולו ויש בראשו או בכף רגלו או בקמטין בשר חי, אין מיטמאין משום מחיה. אי נמי, אם היה אחד מן המקומות הללו מבוצר בתוך הנגע, אינו מיטמא משום מחיה: **ואינם מעכבים את ההופך כולו לבן.** אם פרחה הצרעת בכולו חוץ מאחד מן המקומות הללו, אין מעכבין, דכתיב (ויקרא י"ג) וכסתה הצרעת את כל עור הנגע, עור הראוי להיות בו נגע, פרט לאלו שאין מיטמאין משום נגע: **חזר הראש וחזקן ונקרחו.** שנקרח השער שהיה בהן ונעשה כעור בשר. וכן השחין והמכוה והקדח שנעשו צרבת, שנתרפאו וקרם עליהם עור כקליפת השום: **הרי אלו מיטמאין בנגעים.** בארבע מראות. וה"ה דהוי מצי למתני נתפשטו הקמטין, נמי מיטמאין בנגעים: **ואין מצטרפין בנגעים.** ראש וזקן אין מצטרפין. וכן עור הבשר והזקן, או עור הבשר והראש, אין מצטרפין. דאם בא לו חצי גריס נתק בראש, אי נמי חצי גריס נתק בזקן וחצי גריס נגע בעור בשר, אין מצטרפין. וכן חצי גריס שחין וחצי גריס מכוה, אין מצטרפין לכגריס: **ואין הנגע פושה לתוכן.** נגע של עור בשר אין פושה לא בנתק הראש. ולא בנתק הזקן ולא בשחין ולא במכוה, דלא חשיבי כעור בשר: **ואין מיטמאין משום מחיה.** דנתקים מיטמאין בשער צהוב ופסין, ושחין ומכוה בשער לבן ופסין: **אבל מעכבין את ההופך כולו לבן.** שאם פרחה הצרעת בכלו ונשאר הראש או הזקן שנקרחו שלא פרחה הצרעת בהן, או השחין והמכוה והקדח שנעשו צרבת, טמא עד שיפרח בכולו: **הראש והזקן שלא העלו שער.** כגון קטן דלא צמח זקנו או לא השעיר ראשו, נידונים כעור בשר ליטמא בבהרת. וכן הדלדולין שבראש ובזקן דלית בהו שער, נידונים כעור בשר, ומעכבים את הפריחה, והנגע פושה לתוכן, ומצטרפין לכגרים:

ז א אלו **בהרות טהורות שהיו בו קודם מתן תורה.** מי שהיתה בו צרעת קודם מתן תורה, לא היה טמא מחמת אותו נגע לאחר מתן תורה. דכתיב (ויקרא י"ג) אדם כי יהיה בעור בשרו, פרט לזה שכבר היה. וכל הני נמי דחשיב, מהתם נפקי דבעינן שיוולד הנגע בשעה שראוי ליטמא בו ולא קודם, כמו גר עד שלא נתגייר וקטן עד שלא נולד, וכן כולם: **בקמט ונתגלה.** שהיה מתחלה הנגע מוסתר בתוך הקמט והיה טהור, מפני שהוא בבית הסתרים, ואח"כ נתגלה: **ובמורדים.** כלומר בשחין ומכוה המורדים שלא נתרפאו ולא העלו קרום כקליפת השום: **עד שלא העלו שער.** בא הנגע, דחשיבי כעור בשר, היינו תחלתן טומאה. וכשעלו שערות, הוי טהרה. שדינן כנתקים. וכשנקרחו, היינו סופן טומאה. וכן שחין ומכוה וקדח, דעד שלא באו בא הנגע, היינו טומאה.

משניות מבוארות – קהתי

(ויקרא יג, ב): "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת" וגו', ודרשו: כי יהיה – מן הדיבור ואילך, כלומר מי שיוולד בו נגע משעת הצווי ואילך, להוציא מי שכבר היה בו הנגע קודם הצווי, הואיל ונולד בשעת הפטור, שוב אינו מיטמא. ומכאן למדים לכל השאר הנמנים במשנתנו, שכל שנולד הנגע בשעת פטור, אף על פי שנתקיים עד אחר שעת חיוב, מכל מקום אינו מיטמא (**"תפארת ישראל"**): **בַּגּוּי וְנִתְגַּיֵּר** – בהרת שהיתה בגוי ונתגייר, **בַּקָּטָן וְנוֹלַד** – בהרת בקטן, שכבר היתה בו קודם שנולד, **בַּקֶּמֶט וְנִגְלָה** – היתה הבהרת בתוך קמט, שהיא טהורה (כדלעיל במשנה הקודמת). ואחר כך נתגלה, **בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן** – היתה בהרת בראש ובזקן, שאינה מיטמאה, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **בַּשְּׂחִין וּבַמְּכוָּה וּבַקֶּרַח הַמּוֹרִדִין** – או שהיתה בהרת בשחין ובמכווה ובקדח שלא נרפאו ולא נקרם עורם, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אף על פי שאחר כך **חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ,** או שחזר **הַשְּׂחִין וְהַמְּכוָּה וְהַקֶּרַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת** – שנרפאו קצת ונקרם עורם, והרי עכשיו מיטמאים בנגעים, כמו ששנינו במשנה הקודמת, מכל מקום **טְהוֹרִים** – הואיל ובשעה שנולד הנגע לא היה ראוי להיטמא. **הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר** – נולדה בהרת בראש או בזקן שנקרחו, קודם שהעלו שער, שהיא טמאה, **הֶעֱלוּ שֵׂעָר** – ופקע מהם דין טומאת הבהרת, **וְנִקְרְחוּ** – ואחר כך שוב נקרחו, והרי מיטמאים בנגעים, וכן **הַשְּׂחִין וְהַמְּכוָּה וְהַקֶּרַח עַד שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ צָרֶבֶת** – לפי רוב המפרשים אין גורסים כאן תיבת "צרבת", ופירוש הדברים, שקודם שנתהוו השחין או המכווה או הקדח, כבר היתה שם בהרת בעור הבשר, והיתה ראויה לטומאה, ונעשו שם השחין או המכוה או הקדח, ונמצאה הבהרת טהורה, ואחר כך **נַעֲשׂוּ צָרֶבֶת** – השחין או המכוה או הקדח, כלומר שנרפאו קצת ונקרם עורם, **וְחָיוּ** – או שנתרפאו לגמרי, ועדיין הבהרת קיימת שם, בנגעי עור הבשר, **וְאֵינָן מִצְטָרְפִין בַּנְּגָעִים** – שאם יש כחצי גריס בראש או בזקן שנקרחו וכחצי גריס בעור, וכן אם יש כחצי גריס בצרבת השחין או המכוה וכחצי גריס בעור, אין הם מצטרפים לטומאה. ואף ראש וזקן או שחין ומכוה אינם מצטרפים לכשיעור גריס, כמו שיבואר להלן במסכתנו; **וְאֵין הַנֶּגַע פּוֹשֶׂה לְתוֹכָן** – שאם נגע שבעור פשה לתוך נתק הראש או לתוך נתק הזקן או לתוך השחין או המכוה, אין זה חשוב פשיון; **וְאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מְחִיָּה** – אין המחיה סימן טומאה בהם, שנתקים אינם מיטמאים אלא בשער צהוב ובפשיון, ושחין ומכוה – בשער לבן ובפשיון (**הרא"ש; ברטנורא**), ויש מפרשים כדלעיל, שאם אחד מהם באמצע הנגע, אינו חשוב מחיה (**רמב"ם**); **אֲבָל מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן** – שאם פרחה הצרעת בכולו חוץ מן הראש או מן הזקן שנקרחו או חוץ מצרבת השחין או המכוה, אינו טהור. **הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר** – קודם שצמחו עליהם שערות, כגון תינוק שעדיין אין לו שער הראש והזקן או נער שעדיין אין לו שער הזקן, **וְהַדַּלְדּוּלִין שֶׁבָּרֹאשׁ וְשֶׁבַּזָּקָן** – בשר המדולדל בראש או בזקן, שאין בו שער; ויש מפרשים: ריבוי שער שיש לפעמים בפנים או בצואר סמוך לראש או לזקן (**מהר"ם**), **נִדּוֹנִים כְּעוֹר הַבָּשָׂר** – לכל דבר, שמיטמאים בנגעים, ומצטרפים לכגריס, והנגע פושה לתוכם, ומעכבים את ההופך כולו לבן.

~ יום רביעי ~

באור משנה א

אֵלּוּ בֶּהָרוֹת טְהוֹרוֹת – אף על פי שיש בהן סימן טומאה: **שֶׁהָיוּ בּוֹ קֹדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה** – מי שהיתה בו בהרת קודם מתן תורה, לא נטמא מחמת אותה בהרת לאחר מתן תורה, שנאמר בפרשת נגעים

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַמֵּא, שֶׁתְּחִלָּתָן וְסוֹפָן טָמֵא; וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים.
ב נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחֲמִיר – בֵּיצַד לְהָקֵל? הָיְתָה כַּשֶּׁלֶג, וְנַעֲשֵׂית כְּסִיד הַהֵיכָל, כְּצֶמֶר לָבָן, וְכִקְרוּם בֵּיצָה, נַעֲשֵׂית מִסְפַּחַת שְׂאֵת, אוֹ מִסְפַּחַת עַזָּה. כֵּיצַד לְהַחֲמִיר? הָיְתָה כִּקְרוּם בֵּיצָה וְנַעֲשֵׂית כְּצֶמֶר לָבָן, כְּסִיד הַהֵיכָל, וְכַשֶּׁלֶג – רַבִּי אֱלִעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַהֵר; רַבִּי אֱלִעָזָר חִסְמָא אוֹמֵר: לְהָקֵל – טָהוֹר, וּלְהַחֲמִיר – תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחֲמִיר – תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה.
ג בַּהֶרֶת וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן – יַסְגִּיר; בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר – יִפָּטֵר; עוֹדֶהוּ

פירוש ברטנורא

וכשבא השחין והמכוה והקדח, היינו טהרה. דבעינן שיקדים השחין והמכוה לשאת, דכתיב (ויקרא י"ג) והיה במקום השחין שאת, שיקדים השחין לשאת ולא שתקדים השאת לשחין. כשחזרו ונעשו צרבת הינו טומאה: **וחיו.** שנתרפאו יפה: **רבי אליעזר בן יעקב מטמא.** כיון דבתחילה בא הנגע בעור הבשר וחזר סופו לקדמותו, לא חיישינן להפסק שבינתיים: **וחכמים מטהרים.** הואיל והפסיק הטהרה שבינתיים. והלכה כחכמים:
ב נשתנו מראיהן. אבהרות טהורות קאי. כגון דהוות כשלג עד שלא נתגייר, ומשנתגייר נעשית כסיד ההיכל: **כצמר לבן וכקרום ביצה.** כלומר, תחילה היתה כצמר לבן ועכשיו נעשית כקרום ביצה: **נעשית מספחת שאת או מספחת עזה.** כלומר, שהשאת נעשית מספחת, שחזרה להיות כתולדה שלה. או שהעזה נעשית כמספחת שלה. ופרושי קמפרש לרישא דקתני היתה בשלג ונעשית כסיד ההיכל, היינו שנעשית עזה מספחת. ואותה שהיתה כצמר לבן ונעשית כקרום ביצה, היינו שנעשית שאת מספחת: **וכסיד ההיכל והשלג.** כלומר היתה כסיד ההיכל ועכשיו נעשית כשלג: **רבי עקיבא אומר** כו'. והלכה כר' עקיבא:
ג בהרת. מהשתא איירי בבהרות טמאות: **ואין בה כלום.** לא מחיה ולא שער לבן: **בתחלה.** כשהובא אל הכהן. וכן בסוף שבוע ראשון, אם לא נולד בה

משניות מבוארות – קהתי

וטמאה היא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַמֵּא** – את הבהרת, **שֶׁתְּחִלָּתָן וְסוֹפָן טָמֵא** – שהואיל ובתחילה בא הנגע בעור הבשר והיה טמא, וחזר בסופו למה שהיה בתחילתו, אף על פי שהיה הפסק של טהרה בינתיים, הריהו טמא; **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים** – הואיל והפסיקה הטהרה בין הטומאות, שאין הנגע טמא אלא כשהוא ראוי לטומאה מתחילתו ועד סופו. והלכה כחכמים.

יש מפרשים, שמשנתנו נקטה בסיפא "נעשו צרבת וחיו", כדי להשמיענו, שאפילו נעשו צרבת בלבד רבי אליעזר בן יעקב מטמא; ואפילו חיו. שנתרפאו לגמרי, חכמים מטהרים (תוספות אנשי שם; "תפארת ישראל").
אבל מדברי הרמב"ם בפירושו למשנתנו לא משמע כן, אלא שדווקא אם חיו, שנעשו כעור הבשר, סובר רבי אליעזר בן יעקב שהנגע טמא, אבל לא כשנעשו צרבת (עיין "תוספות יום טוב").
בתוספתא שנו: "וחכמים אומרים: "ייראה בתחילה", וכותב הר"ש, שנפקא מינה לענין פישין, שאם פשתה עכשיו, לרבי אליעזר בן יעקב פשין זה מטמא, שכנגע ראשון הוא חשוב, ולחכמים יראה בתחילה ויסגיר, שאין פשין מטמא **בתחילה** (עיין "משנה אחרונה" ו"תפארת ישראל, בועז").

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה לדון בבהרות טהורות.
נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן – של הבהרות הטהורות בזמן שבאו לכלל טומאה, כגון שהיתה בהרת בגוי שנתגייר, ולאחר שנתגייר נשתנה מראה הבהרת, **בֵּין לְהָקֵל** – שמראה הלבן נעשה כהה, **בֵּין לְהַחֲמִיר** – שמראה כהה נעשה לבן, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **כֵּיצַד לְהָקֵל? הָיְתָה כַּשֶּׁלֶג, וְנַעֲשֵׂית כְּסִיד הַהֵיכָל** – היתה הבהרת קודם שנתגייר לבנה כשלג, ומשנתגייר נעשתה כסיד ההיכל, **כְּצֶמֶר לָבָן, וְכִקְרוּם בֵּיצָה** – או שמראה השלג נשתנה למראה צמר לבן, או למראה קרום ביצה (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**); ויש מבארים: כצמר לבן וכקרום ביצה – כלומר שתחילה היתה הבהרת כצמר לבן ועכשיו נעשתה כקרום ביצה (**הר"ש; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**), **נַעֲשֵׂית מִסְפַּחַת שְׂאֵת** – או שהבהרת שהיתה בתחילה עזה כשלג נעשתה עכשיו טפלה לשאת, היינו כהה מצמר לבן ובהירה מקרום ביצה, **אוֹ מִסְפַּחַת עַזָּה** – או שנעשתה טפילה לעזה כשלג, היינו כהה משלג ובהירה מסיד (**"תפארת ישראל"**); ולפי הרב מברטנורא לא באה פיסקה זו אלא לפרש את הרישא, שמה ששנינו: היתה כשלג ונעשית כסיד ההיכל, היינו שהבהרת העזה כשלג נעשתה כמספחת שלה, שנשתנתה למראה התולדה שלה; ומה ששנינו: "כצמר לבן וכקרום ביצה" היינו שהשאת נעשתה כמספחת שלה, שהיתה כצמר לבן ונעשתה כקרום ביצה (כמו שהבאנו פירוש הר"ש והר"ב לעיל); **והרי פירוש הפיסקה:** נעשית מספחת שאת – שהשאת נעשתה מספחת, או מספחת עזה – שהעזה נעשתה מספחת. **כֵּיצַד לְהַחֲמִיר? הָיְתָה כִּקְרוּם בֵּיצָה, וְנַעֲשֵׂית כְּצֶמֶר לָבָן** – כגון שהיתה הבהרת קודם שנתגייר כקרום ביצה, ומשנתגייר נעשתה כצמר לבן, **כְּסִיד הַהֵיכָל, וְכַשֶּׁלֶג** – או שנשתנתה למראה סיד ההיכל או למראה השלג (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**); ולשיטת הרב מברטנורא הפירוש הוא: או שהיתה תחילה כסיד ההיכל ועכשיו נעשתה עזה כשלג, **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַהֵר** – אף על פי שנשתנה המראה, מכל מקום אין זה נגע חדש שנולד עכשיו, אלא הוא הנגע שהיה מקודם; **רַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא אוֹמֵר: לְהָקֵל, טָהוֹר** – אם מראה הנגע נשתנה למראה כהה ממנו, הריהו טהור; **וּלְהַחֲמִיר** – ואם נשתנה למראה לבן, **תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה** – דינה כבהרת חדשה שנולדה עכשיו. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחֲמִיר, תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה** – כל שנשתנה מראה הנגע בזמן שבא לכלל טומאה, בין שמראה הלבן נעשה כהה ובין שמראה כהה נעשה לבן, הריהו נידון כנגע חדש.

בעל "תפארת ישראל" מבאר טעם המחלוקת, שלדעת רבי אלעזר בן עזריה אין שינוי המראה עושה את הבהרת לנגע חדש, מאחר שהיא מיטמאה בכל אותם המראות, והרי גם ששנינו (לעיל ד, ז): "היתה עזה ונעשית כהה, כהה ונעשית עזה, הרי היא כמו שהיתה, ובלבד שלא תתמעט מארבעה מראות" (עיין ביאורנו שם). ורבי אלעזר חסמא סובר, שלבנונית כהה היא בכלל העזה, אבל אין העזה בכלל הכהה, הלכך להקל טהור, כאילו אותו מראה היה כבר בזמן הפטור והריהו כמו שהיה, אבל להחמיר תיראה בתחילה, שהואיל ונולד בזמן פטור, וכשבא לכלל טומאה נשתנה מראהו למראה עז, אין אומרים שהוא הוא הנגע הראשון אלא הריהו כנגע חדש. ורבי עקיבא סובר, שאין כל מראה בכלל חברו, הלכך בין להקל בין להחמיר תיראה בתחילה, שהואיל ונולד הנגע בזמן פטור, כל שינוי מראה בזמן שבא לכלל טומאה עושה אותו לנגע חדש.

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

בַּהֶרֶת – כגריס, שהובאה אל הכהן, **וְאֵין בָּהּ כְּלוּם** – שום סימן טומאה, לא שער לבן ולא מחיה, **בַּתְּחִלָּה** – בין שאין בה כלום בתחילה, כשהובאה אל הכהן, ובין **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – שלא נולד בה כלום בסוף שבוע ראשון, **יַסְגִּיר** – הכהן את הבהרת לשבוע;

מַסְגִּירוֹ, וּפוֹטֵר, וְנוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה – יַחֲלִיט. בַּהֶרֶת וּבָהָה סִימָנֵי טֻמְאָה – יַחֲלִיט; עוֹדֵהוּ מַחֲלִיטוֹ, וְהָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה, בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן – יַסְגִּיר; בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר – יִפְטֹר.

ד הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה, וְהַכְּווֹיָה אֶת הַמִּחְיָה – עוֹבֵר בִּלֹא תַעֲשֶׂה. וּלְטַהֲרָה? עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל הַכֹּהֵן – טָהוֹר; לְאַחַר הֶחְלֵטוֹ – טָמֵא. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: שָׁאַלְתִּי אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוֹלְכִין לְגַדְּוָד: בְּתוֹךְ הֶסְגֵּרוֹ מַה הוּא? אָמְרוּ לִי: לֹא שְׁמַעְנוּ, אֲבָל שָׁמַעְנוּ: עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל הַכֹּהֵן טָהוֹר, לְאַחַר הֶחְלֵטוֹ טָמֵא. הִתְחַלְתִּי מֵבִיא לָהֶם רְאָיוֹת. אֶחָד עוֹמֵד בְּפְנֵי הַכֹּהֵן וְאֶחָד בְּתוֹךְ הֶסְגֵּרוֹ – טָהוֹר, עַד שֶׁיִּטְמְאֶנּוּ הַכֹּהֵן. מֵאֵימָתַי הִיא טַהֲרָתוֹ? רַבִּי

פירוש ברטנורא

כלום יסגיר: **בסוף שבוע שני.** אם לא נולד בה כלום, פטור. וכן לאחר הפטור, אם לא נולד בה כלום, עומד בפטור זה כל ימיו ושוב אינו מסגירו: **עודהו מסגירו.** שהיה רוצה להסגירו, בין בתחלה כשהובא אל הכהן בין בסוף שבוע ראשון, ולא הספיק להסגירו עד שנולדו סימני טומאה, כגון בתחלה בשער לבן ומחיה, ובסוף שבוע ראשון בשער לבן ומחיה ופשיון, יחליט. אבל משהסגירו, הא תנן לעיל בפרק ג', אין מחליטין את המוסגר: **ופוטר.** כלומר, או פוטרו. כגון בסוף שבוע שני. ואפילו לאחר הפטור אם נולדו סימני טומאה, יחליט: **עודהו מחליטו.** שהיה [בא] להחליט. ולא הספיק עד שהלכו סימני טומאה: **בתחלה.** כשהובא אל הכהן, **או בסוף שבוע ראשון, יסגיר.** אבל אם משהחליטו הלכו להן, כגון שהחליטו בשער לבן והלך לו שער לבן ובהרת קיימת, אין מסגירו עליה, אלא פוטרו ומהור:

ד התולש סימני טומאה. כגון שער לבן בעור בשר, ושער צהוב בנתקים: **והכווה את המחיה.** דמשנכויית אינה סימן טומאה: **עובר בלא תעשה.** דהשמר בנגע הצרעת. וכל מקום שנאמר השמר, פן, ואל, אינו אלא לא תעשה: **ולטהרה.** כלומר ולענין טהרה מה דינו: **עד שלא בא אצל כהן.** אם תלשן, טהור. ואם תלשן לאחר חלוטו, טמא: **הולכים לגדוד** גרסינן. והוא שם מקום: **בתוך הסגירו מהו.** אם תלש סימני טומאה בתוך שבוע של הסגר ראשון או של הסגר שני, מהו: **התחלתי מביא לחם ראיות.** בתוספתא מייתי דכך היתה ראייתו, מפני מה עד שלא בא אצל כהן, טהור, לא מפני שלא ראה הכהן סימני הטומאה שבו, התולש סימני טומאה תוך הסגר נמי דין הוא שיהא טהור, שלא ראה הכהן סימני טומאה שבו. הלכך, אחד עומד בפני כהן, כלומר אחד אותו העומד בפני כהן ומיהר לתלוש סימני טומאה קודם שיאמר לו הכהן טמא אתה, ואחד אותו שתלשן תוך ימי הסגרו, בין זה ובין זה טהורין. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי – ואם לא נולד בה כלום בסוף שבוע שני, או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – אם לא נולד בה כלום, **יִפְטֹר** – הכהן את המנוגע, וטהור הוא. ויש מפרשים, שמשנתנו נקטה "לאחר הפטור" להשמיענו, שאפילו נשתנה מראה הנגע להקל או להחמיר, לא יסגירנו עוד, אם לא פשה (**הרא"ש**). **עוֹדֵהוּ מַסְגִּירוֹ, וּפוֹטֵר** – עוד הכהן עומד להסגירו או לפטור אותו, **וְנוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה** – כגון בתחילה כשהובא אל הכהן בשעה שהיה עומד להסגירו, נולדו בנגע סימני טומאה, היינו שער לבן או מחיה; או בסוף שבוע ראשון, בשעה שהיה הכהן עומד להסגירו לשבוע שני, נולדו בנגע סימני טומאה: שער לבן או מחיה או פשיון; או בסוף שבוע שני, כשעמד הכהן לפטרו, נולדו בנגע סימני טומאה כדלעיל, **יַחֲלִיט** – לטומאה; אבל אם נולדו לו סימני טומאה בתוך שבוע ההסגר, הרי שנינו (לעיל ג, א): אין מחליטים את המוסגר (**הרא"ש**). **בַּהֶרֶת** – כגריס, **וּבָהָה סִימָנֵי טֻמְאָה** – כגון שער לבן או מחיה, **יַחֲלִיט** – לטומאה, אפילו בתחילה; **עוֹדֵהוּ מַחֲלִיטוֹ** – עוד הכהן עומד להחליטו, **וְהָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה** – שלא הספיק הכהן להחליטו עד שהלכו סימני הטומאה, **בַּתְּחִלָּה** – כשהובא אל הכהן, או **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – שנולדו סימני טומאה בסוף שבוע ראשון, ובעוד הכהן עומד להחליטו הלכו להם, **יַסְגִּיר** – את הנגע; אבל אם משהחליטו הלכו להם סימני טומאה, שוב אינו מסגירו אלא פוטרו. **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – אם נולדו סימני טומאה בסוף שבוע שני, או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – שחזרו סימני טומאה לאחר שפטרו הכהן, ובעוד הוא עומד להחליטו הלכו להם, **יִפְטֹר** – יפטרנו הכהן, והוא טהור.

באור משנה ד

הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה – כגון שער לבן שבבהרת או שער צהוב שבנתק, **וְהַכְּווֹיָה אֶת הַמִּחְיָה** – העושה מכווה במחיה, ומשנכוותה אינה סימן טומאה, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – שנאמר (**דברים כד, ח**): "השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות, ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צִוִּיתֻם תשמרו לעשות", ודרשו: "השמר" — זה לא תעשה, "בנגע" – זה שער לבן, הצרעת – זו מחיה (**ספרי**); מכאן שאדם מוזהר שלא לתלוש סימני טומאה, וכל שכן שאסור לקרץ את כל הנגע. **וּלְטַהֲרָה** – ולענין טהרתו, מה דינו של התולש או הכווה?

עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל הַכֹּהֵן – תלשם קודם שבא אל הכהן, **טָהוֹר** – הואיל ועדיין לא ראה הכהן סימני טומאה שלו. **לְאַחַר הֶחְלֵטוֹ** – תלשם לאחר שהחליטו הכהן, **טָמֵא** – הריהו נשאר בטומאתו. יש מבארים, שהטעם הוא משום קנס (**תוספות רבי עקיבא איגר**); ואמנם קודם שבא אל הכהן אין לקנסו, כיון שעדיין לא נקרא עליו שם טומאה, ואף על פי שעבר על איסור של תורה, הואיל ולא הועילו מעשיו ולא ביטל הטומאה, אין כאן קנס, אבל לאחר החלטו שביטל הטומאה קונסים אותו (**"משנה אחרונה"**). ואפשר גם לפרש, שהטעם אינו משום קנס אלא מן הדין: קודם שבא אל הכהן טהור, משום שספק הוא, אילו ראם הכהן, שמא לא היו הסימנים מספיקים לטומאה, כי שמא לא היה בהם כשיעור טומאה, או שמא המחיה לא היתה מבוצרת, וכיון שספק הוא מעמידים אותו על חזקת טהרה, שהרי עדיין לא נקרא שם טומאה עליו; אבל לאחר החלטו בחזקת טמא הוא (**"משנה אחרונה"**). **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: שָׁאַלְתִּי אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, בשעה שהיו הוֹלְכִין לְגַדְּוָד** – שם מקום; ויש גורסים: לגרוד. והיא נרבתא במזרחה של קיסרין (**רח"א**): **בְּתוֹךְ הֶסְגֵּרוֹ מַה הוּא** – אם תלש סימני טומאה בתוך ימי הסגרו, בשבוע ראשון או בשבוע שני, מה דינו, טהור או טמא? **אָמְרוּ לִי** – רבן גמליאל ורבי יהושע: **לֹא שָׁמַעְנוּ** – דין זה, **אֲבָל שָׁמַעְנוּ: עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל הַכֹּהֵן טָהוֹר, לְאַחַר הֶחְלֵטוֹ טָמֵא** – היינו ההלכה שבמשנתנו. **הִתְחַלְתִּי מֵבִיא לָהֶם רְאָיוֹת** – ואין הראיות מפורשות במשנתנו, אלא בתוספתא מובאת ראיה אחת: "מפני מה עד שלא בא אצל הכהן טהור. לא מפני שלא ראה הכהן סימני הטומאה שבו? אף תוך הסגרו יהא טהור. עד שיראה הכהן סימני טומאה שבו. אמרו לו: יפה אמרת". ומכאן ההלכה היא: **אֶחָד עוֹמֵד בְּפְנֵי הַכֹּהֵן וְאֶחָד בְּתוֹךְ הֶסְגֵּרוֹ, טָהוֹר** – בין התולש סימני טומאה כשעומד בפני הכהן וכבר ראהו הכהן, אלא שעדיין לא טימאו, ובין התולשם בתוך הסגרו, טהור הוא, כלומר שאם תלשם בתוך הסגרו, יהיה טהור בסוף ימי ההסגר, אם לא ימצא בו הכהן סימן טומאה (**רמב"ם**), **עַד שֶׁיְּטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן** – כלומר: ואינו טמא אלא אם כן תלש סימני טומאה לאחר שטימאו הכהן. **מֵאֵימָתַי הִיא טַהֲרָתוֹ** – של התולש סימני טומאה לאחר החלטו? **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְכְשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר וְיִטָּהֵר מִמֶּנּוּ** – שהואיל ונתרפא מן הנגע השני, הרי

אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְכְשֶׁיְּוַלֵּד לוֹ נֶגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפָּרַח בְּכֻלּוֹ, אוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכַּגְּרִיס.

ה מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְנִקְצָצָה – טְהוֹרָה. קְצָצָהּ מִתְּבֵּין – רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְכְשֶׁיְּוַלֵּד לוֹ נֶגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפָּרַח בְּכֻלּוֹ. הָיְתָה בְּרֹאשׁ הָעֶרְלָה – יְמוֹל.

פרק שמיני

א הַפּוֹרֵחַ מִן הַטְּמֵא – טָהוֹר; חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֲבָרִים – טָמֵא, עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכַּגְּרִיס. מִן הַטָּהוֹר – טָמֵא.

פירוש ברטנורא

מאימתי היא טהרתו. של אותו שתלש סימני טומאה לאחר חלוטו: **כשיוולד לו נגע אחר ויטהר ממנו.** דכיון דנתרפא מן השניה, אינגלאי מלתא דחס רחמנא עליה, ואי נמי הוות קיימא קמייתא הוה מיתסי מינה כמו מזו: **עד שתפרח בכולו.** נגע האחרון, דליכא למיחש למידי. דהא אי הוה ביה נמי קמא, השתא מיהא הוי טהור: **או עד שתתמעט בהרתו מכגריס.** דאפילו לא נתלש השער ולא נכוית המחיה, היה נטהר, מכיון דנתמעטה הבהרת מכגריס. ומיהו עד שתפרח בכולו לא קאי אלא אתולש סימני טומאה, אבל כווה את המחיה אינו נטהר בפריחה, שאילו היתה המחיה קיימת לא היה טהור בפריחה. והלכה כחכמים:

ה ונקצצה טהורה. דכתיב (ויקרא י"ג) כל ימי אשר הנגע בו יטמא, ולא ימים שהיתה בו בהרת ונקצצה: **קצצה מתכוין.** בתוספתא מוכח דהיכא דקצץ כל הבהרת וקצץ מן הבשר אשר סביבותיה עמה, כולי עלמא לא פליגי דאין לו טהרה עולמית, דקנסוהו רבנן מאחר שנתכוין לשרש אחריה. והיכא דקצצה ושייר ממנה כל שהוא, כולי עלמא לא פליגי דיש לו טהרה בפריחה, כיון דשייר ממנה לא קנסוהו כולי האי. כי פליגי בשקצצה מצומצמת הבהרת כמו שהיא לא פחות ולא יותר: **ר' אליעזר אומר לכשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו.** והלכה כחכמים. הכא לא גרסינן במלתייהו דחכמים או עד שתתמעט בהרת מכגריס, דדוקא גבי תולש סימני טומאה דרישא ונשארה הבהרת, התם שייך למתני עד שתתמעט מכגריס, אבל הכא הרי נקצצה כל הבהרת: **ואם היתה בראש הערלה ימול.** לאו במילה בזמנה איירי, דהא מלתא דפשיטא היא, השתא שבת דאיסור סקילה דחיא, צרעת דאיסור לאו גרידא לא כ"ש, אלא אפילו מילה שלא בזמנה שאינו דוחה את השבת, דוחה את הצרעת, דאתי עשה דמילה ודחי את לא תעשה דצרעת, דהכי קיימא לן בכל התורה כולה, כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה:

ח א הפורח מן הטמא טהור. טמא שנחלט באחד מן הנגעים, ואחר כך פרחה בכולו, טהור: **חזרו בו ראשי אברים.** אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו

משניות מבוארות – קהתי

נתגלה הדבר שריחמו עליו מן השמים, ואילו היה בו עדיין הנגע הראשון, היה מתרפא אף ממנו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפָּרַח בְּכֻלּוֹ** – שתפרח צרעת בכל גופו, שאפילו לא היה תולש סימני טומאה והיתה הבהרת קיימת עדיין, על כל פנים היה נטהר עכשיו על ידי הפריחה, **אוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכַּגְּרִיס** – שאפילו לא היה תולש סימני טומאה, היתה נטהרת, הואיל ונתמעטה מכגריס. והלכה כחכמים.

~ יום ששי ~

באור משנה ה

מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְנִקְצָצָה – הבהרת שלא במתכוון, **טְהוֹרָה** – שנאמר **(ויקרא יג, מו):** "כל ימי אשר הנגע בו יטמא", ולא ימים שהיתה בו בהרת ונקצצה **(תורת כהנים). קְצָצָהּ מִתְּבֵּין** – קצץ את **הבהרת במתכוון,** הרי הוא טמא (עיין "תפארת ישראל", שמבואר שם עפ"י רש"י במסכת בכורות לד, ב, שאפילו קצצה בלא סימן טומאה טמא, שהואיל והתאכזר על עצמו כל כך כדי להישמט מדין הטומאה שגזרה התורה עליו, לפיכך החמירו בו כל כך; ואפשר שמטעם זה אפילו קצצה קודם שבא אצל הכהן קונסים אותו). ומאימתי היא טהרתו? **רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְכְשֶׁיְּוַלֵּד לוֹ נֶגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ** – כמו שבארנו במשנה הקודמת. בגמרא **(בכורות לד, א)** שואלים: "יטהר" שנינו, היינו מיד כשיוולד לו נגע אחר יטהר מן הראשון, או "ויטהר" שנינו, היינו כשיטהר מן השני יטהר גם הראשון; ונשארה בעיה זו בתיקו. מכל מקום בארנו במשנה הקודמת לפי הגירסה שלפנינו "ויטהר" **(עיין "תוספות יום טוב" למשנה הקודמת; ועיין "משנה אחרונה" כאן ובמשנה הקודמת). וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפָּרַח בְּכֻלּוֹ** – ולא נשנה כאן "או עד שתתמעט בהרתו מכגריס" כמו במשנה הקודמת, שהרי נקצצה כל הבהרת. מלשון המשנה משמע, שחכמים מחמירים מרבי אליעזר, שלא די כשיוולד נגע אחר אלא עד שתפרח, אבל מדברי התוספתא משמע שחכמים מקילים בזה, שכן בתוספתא שנו: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על שקצצה ונקצץ עמה בשר חי, שאין לזה טהרה עולמית; ועל שקצצה ושייר הימנה כל שהוא, שאם פרחה בכולו הוא טהור; על מה נחלקו? על שקצצה מכוון **(בצמצום)**, שרבי אליעזר אומר: אין לו טהרה עד שיוולד לו נגע אחר ויטהר הימנו, וחכמים אומרים: פרחה בכולו טהור".

פירוש הדברים: **אם נקצץ עם הבהרת בשר חי, לדברי הכל לא מועילה פריחה בכולו, שאילו לא היה קוצץ את הבשר החי, שמא היה זה מעכב את הפריחה; ואף לכשיוולד לו נגע אחר לא מועיל, אפילו לדעת רבי אליעזר, לפי שקנסוהו, מאחר שנתכוון לשרש אחריו. ואם קצצה ושייר מן הנגע כל שהוא, לדברי הכל פרחה בכולו טהור, שהרי רואים שבשר חי אינו מעכב את הפריחה. על מה נחלקו? בכגון שקצצה בצמצום, היינו את הבהרת כמות שהיא, שרבי אליעזר סובר: הואיל וקצצה בצמצום אנו חוששים שמא לא דקדק וקצץ עמה קצת בשר חי, ואילולא קצץ אותו, היה מעכב את הפריחה, הלכך פרחה בכולו אינה מועילה, עד שיוולד לו נגע אחר ויטהר הימנו; וחכמים סוברים, שאין חוששים שמא קצץ עמה בשר חי, הלכך מועילה פריחה בכולו לטהרו (ראליהו רבא"; ברטנורא; "משנה אחרונה"; עיין "תפארת ישראל, בועז").** הָיְתָה – צרעת – **בְּרֹאשׁ הָעֶרְלָה, יְמוֹל** – ויקוץ את הצרעת. במפרשים מבואר, שאין צורך לומר שמילה בזמנה דוחה צרעת, שאם מילה דוחה שבת, שהיא איסור סקילה, כל שכן שדוחה צרעת, שאינה אלא איסור לאו, אלא אפילו מילה שלא בזמנה שאינה דוחה את השבת, דוחה את הצרעת, שמצוות "עשה" של מילה דוחה את ה"לא תעשה" של קציצת הצרעת, שכך קיימא לן בכל התורה כולה: כל מקום שאתה מוצא "עשה" ו"לא תעשה", אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו, יבוא עשה וידחה לא תעשה **(רמב"ם; ברטנורא; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר).**

באור משנה א

פרקנו עוסק בפרטי הדינים של הנגע ההופך כולו לבן (עיין ויקרא יג, יב-יז).

הַפּוֹרֵחַ מִן הַטָּמֵא – מי שהיה בו נגע והוחלט לטומאה, ואחר כך פרח הנגע בכל גופו, שכולו הפך לבן, **טָהוֹר** – כמו שנאמר **(ויקרא**

חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים – טְמֵאִים, עַד שֶׁתַּחֲזֹר בַּהֲרָתוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה.
ב בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה כָּעֲדָשָׁה, פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַמִּחְיָה, אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ הַמִּחְיָה, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ – טָהוֹר; נוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה– טְמֵאָה; נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.
ג בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן, פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעֲרָ לָבָן בִּמְקוֹמוֹ – טָהוֹר. בַּהֶרֶת וּבָהּ פְּשִׁיוֹן, פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ – טָהוֹר. וְכֻלָּן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן רָאשֵׁי אֵבָרִים – הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; פָּרְחָה בִּמְקָצָתוֹ – טְמֵאָה, פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ – טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

אפילו ראשי אברים בלבד: **טמא.** דכתיב (ויקרא י"ג) וביום הראות בו בשר חי יטמא. והוא שיראו כעדשה: **עד שתתמעט בהרתו מכגריס.** שילד כל הנגע ולא ישתייר בו כגריס: **מטהר טמא.** טהור שפרחה הצרעת בכולו. כגון שהחליטו בשער לבן או במחיה ונשר שער לבן או נתכסית המחיה ופטרו, אי נמי הסגירו בבהרת כגרים ועמד בעיניו שתי שבועות ופטרו, בכל הני אם אחר פטורו פרחה בכולו, טמא: **עד שתחזור לכמות שהיתה.** דאם נשתייר מן הפריחה כל שהוא סמוך לאום, טמא משום פסיון. והא דתנן בסמוך שאם הלכה מחיה ואח"כ פרחה בכולו, טהור, ותנן נמי בהרת ובה שער לבן פרחה בכולו אע"פ שהשער לבן במקומו, טהור, ומשמע וכל שכן אם אינו במקומו שהוא טהור, התם מיירי שלא פטרו הכהן עדיין כשפרחה בכולו, והכא מיירי כשפטרו ואחר כך פרחה בכולו:

ב ואח"כ הלכה לה מחיה. שפשה הנגע עליה. אבל בשעת הפריחה לא הלכה לה מחיה עד אח"כ [אבל לא נתכסית המחיה] אין הפריחה מטהרתו:

ג בהרת. כגרים **ובה שער לבן.** הא קמ"ל דפריחה מטהרת אחר כל סימני טומאה: **פרחה במקצתו טמא.** אצטריך לאשמעינן אפילו פרחה ברובו, דלא אמרינן רובו ככולו. אי נמי אשמעינן דבסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני טמא בפריחת מקצתו אפילו בכל שהוא משום פסיון:

משניות מבוארות – קהתי

יג, יג): "וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע, כולו הפך לבן טהור הוא". במפרשים מבואר, שכוונת המשנה אף לגבי הפורח מן ההסגר, היינו נגע שפרח בכל גופו לאחר שהסגירו הכהן, שהוא טהור, שכן אף המוסגר נקרא טמא **(רמב"ם; "משנה אחרונה"; "תפארת ישראל").** **חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים** – אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו בו בלא נגע אפילו ראשי איברים בלבד, **טָמֵא** – שנאמר **(שם שם, יד):** "וביום הראות בו בשר חי יטמא", ודרשו: בא הכתוב ללמד על ראשי איברים שנתגלו בו, שהוא טמא **(תורת כהנים),** כלומר שלא בא הכתוב אלא להודיענו, שאף על פי שראשי איברים אינם מטמאים במחיה כשלא פרח בכולו, מכל מקום אם פרח בכולו, אף בראשי איברים המחיה סימן טומאה הוא; והוא שיתגלו בכעדשה, שכן למדים בגזירה שווה מ"בשר חי" האמור במחיה: מה שם בכעדשה אף כאן בכעדשה **(תורת כהנים);** ואינו נטהר **עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהֲרָתוֹ מִכַּגְּרִיס** – שילך כל הנגע ולא ישתייר בו כגריס. **מִן הַטָּהוֹר** – הפורח מן הטהור, היינו טהור שפרחה הצרעת בכולו, כגון מי שהוחלט בסימני טומאה, והלכו להם סימני טומאה, ופטרו הכהן וטיהרו, ואחר כך פרחה הצרעת בכולו, **טָמֵא** – משום פשיון. **חָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים** – אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו בו בלא נגע ראשי אברים, **טָמֵא** – הריהו נשאר בטומאתו; ואפילו נתגלה רוב גופו הריהו טמא, אלא שהמשנה נקטה ראשי איברים משום הרישא **("מלאכת שלמה"), עַד שֶׁתַּחֲזֹר בַּהֲרָתוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה** – לפני הפריחה, שלא יהא בה פשיון, ואז היא טהורה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ב

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה כָּעֲדָשָׁה – והחליטו הכהן, ולאחר שהוחלט **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ** – פרחה הבהרת בכל גופו, חוץ מבמחיה, **וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַמִּחְיָה** – שפשה הנגע עליה, ונגמרה הפריחה בכולו, **אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ הַמִּחְיָה, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ** – כלומר שלאחר שהלכה המחיה, קודם שהספיק הכהן לטהרו, פרחה הבהרת בכולו (שאילו פרחה בכולו לאחר שטיהרו הכהן מן המחיה, הרי פרחה מן הטהור, ושנינו לעיל שהפורח מן הטהור טמא **"תפארת ישראל"**): **טָהוֹר** – משנתנו באה להשמיע שהפריחה בכולו אינה צריכה לבוא בבת אחת, ובסיפא – שאף על פי שהלכה המחיה קודם הפריחה, מכל מקום הואיל ועדיין לא טיהרו הכהן, אין זה נחשב כפרחה מן הטהור **("תפארת ישראל").** **נוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה** – לאחר הפריחה, **טָמֵא** – כמו שנאמר **(ויקרא יג, יד):** "וביום הראות בו בשר חי יטמא". **נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן** – לאחר הפריחה, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא** – בתוספתא מובא טעמו: "שער לבן סימן טומאה והמחיה סימן טומאה, מה מחיה חוזרת ומטמאה, אף שער לבן חוזר ומטמא". **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שנאמר: "וביום הראות בו בשר חי יטמא", ומכאן מדייקים חכמים: בשר חי החוזר מטמא ואין שער לבן החוזר מטמא.

באור משנה ג

בַּהֶרֶת – כגריס, **וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן** – והחליטו הכהן, ואחר כך **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ** – פרחה הבהרת בכל גופו, **אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעֲרָ לָבָן בִּמְקוֹמוֹ, טָהוֹר** – שהפריחה בכולו מטהרת לאחר כל סימני טומאה. ואפילו רבי יהושע הסובר (במשנה הקודמת), שאם נולד לו שער לבן לאחר הפריחה בכולו טמא, מודה כאן שטהור, הואיל והפריחה באה אחרי שנראה השער הלבן. **בַּהֶרֶת** – כגריס, **וּבָהּ פְּשִׁיוֹן** – כלומר שלאחר הסגר היה בה פשיון והוחלטה, ואחר כך **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ** – פרחה הבהרת בכל גופו, **טָהוֹר** – מהטעם שבארנו לעיל, שהפריחה בכולו מטהרת לאחר כל סימני טומאה, לאחר מחיה או שער לבן או פשיון. **וְכֻלָּן** – כל אלו שטהרו על ידי הפריחה, בין בפריחה לאחר מחיה ובין אחר שער לבן או פשיון, **שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן רָאשֵׁי אֵבָרִים** – שחזרו ונתגלו בהם לאחר הפריחה אפילו ראשי איברים בלבד בלא נגע, **הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין** – כמו שבארנו הטעם לעיל (משנה א בפרקנו); **פָּרְחָה בִּמְקָצָתוֹ, טָמֵא** – משום פשיון; ואפילו פרחה ברובו, אין אומרים רובו ככולו. **פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, טָהוֹר** – ואפילו לא היתה הפריחה בבת אחת **(רמב"ם).** יש מפרשים, שהתנא בא להשמיענו (בסיפא), שאף על פי שאם פרחה במקצתו הרי זה סימן טומאה, שזה מוכיח שהנגע מתחזק ומתפשט, מכל מקום פרחה בכולו טהור; או שכוונת המשנה היא, שאם הנגע דרכו לפרוח יום יום, היום מעט ולמחר עוד מעט, היינו סבורים שאין הכהן מטמאו עד שיפרח בכולו, שהרי רואים שסופו לפרוח בכולו ויהא טהור, לפיכך בא המשנה להשמיענו, שכל שפרחה הבהרת במקצתו צריך לטמאו, וכשפרחה בכולו אז מיטהר **("משנה אחרונה"; ועיין "תוספות יום טוב" ו"מלאכת שלמה", שמובאים שם ביאורים אחרים).**

עין יעקב - מסכת שבת

רש"י

בְּעֶטְיוֹ שֶׁל נָחָשׁ. בַּעֲצָתוֹ שֶׁל נָחָשׁ שֶׁהִשִּׂיא לְחַוָּה, וְלֹא בְּחֵטְא אַחֵר, שֶׁלֹּא חָטְאוּ. בְּעֶטְיוֹ – כְּמוֹ "עֵטָא וּטְעֵם" (דניאל ב): **וְאַחְיוֹתֵיהֶם.** בִּבְנֵי יִשַׁי מִשְׁתָּעֵי: **אֶלָּא לָאו ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר.** דְּאָמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּחֵטְאָם מֵתוּ, וּמוֹדֶה בְּהָנֵי:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף נה עמוד ב. הגמרא מקשה על מה שאמר רב אמי שאין מיתה בלא חטא: **מֵיתִיבֵי, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִפְּנֵי מָה קָנַסְתָּ מִיתָה עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן. אָמַר לָהֶם** הקדוש ברוך הוא, **מִצְוָה קַלָּה,** שלא לאכול מעץ הדעת, **צִוִּיתִיו, וְעָבַר עָלֶיהָ. אָמְרוּ לוֹ, וַהֲלֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁקִּיְּימוּ כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ וָמֵתוּ,** ומפני מה קנסת מיתה עליהם. **אָמַר לָהֶם,** 'לְכֹל מִקְרֶה אֶחָד, **לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע, לַטּוֹב' וגו'** (קהלת ט ב), ומשמעו, אין הפרש בין הצדיק לרשע ובין האדם הטוב לבין החוטא, שסופם אחד, שעל כולם נקנסה מיתה. הרי, שיש מיתה בלא חטא, וקשה על דברי רב אמי.

מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא** – רב אמי אמר דבריו כתנא זה, **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּחֵטְאָם מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** בענין מי מריבה (במדבר כ יב) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן, **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי** לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לָכֵן לֹא תְבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם', שכיון שלא קיימו את דבר ה' נענשו שלא להיכנס לארץ ישראל. הרי, שגם משה ואהרן מתו בחטאם, ואף משמע מכך, **הָא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי** – אם הייתם מאמינים בי ומדברים אל הסלע, **עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לִיפָּטֵר מִן הָעוֹלָם,** אלא הייתם חיים לעולם, ולפי שאין מיתה בלא חטא.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על רב אמי: **מֵיתִיבֵי,** שנינו בברייתא, **אַרְבָּעָה** לא היו ראויים למות כי לא חטאו, **וּמֵתוּ** רק **בְּעֶטְיוֹ** [–בעצתו] **שֶׁל נָחָשׁ** שיעץ לחוה לאכול מעץ הדעת ומשום כך נגזרה מיתה על בניה. **וְאֵלּוּ הֵן, בִּנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב, וְעַמְרָם אֲבִי מֹשֶׁה, וְיִשַׁי אֲבִי דָוִד, וְכִלְאָב בֶּן דָּוִד. וְכוּלְּהוּ גְּמָרָא** – ובכל אלו, קיבלו כן חכמים מרבותיהם, שלא מתו אלא בעטיו של נחש, **לְבַר** – חוץ **מִישַׁי אֲבִי דָוִד, דִּמְפָרֵשׁ בֵּיהּ קְרָא** – שנאמר עליו בפירוש כן בפסוק, **דִּכְתִיב** בפרשת מרד אבשלום בדוד אביו (שמואל ב' יז כה) **'וְאֶת עֲמָשָׂא שָׂם אַבְשָׁלוֹם תַּחַת יוֹאָב** (שר) **[עַל] הַצָּבָא, וַעֲמָשָׂא בֶּן אִישׁ וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרְאֵלִי, אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַיִל בַּת נָחָשׁ, אֲחוֹת צְרוּיָה אֵם יוֹאָב',** ויש להקשות, **וְכִי** אביגיל **בַּת נָחָשׁ הָוְאי, וַהֲלֹא בַּת יִשַׁי הָוְאי, דִּכְתִיב** בבני ישי (דה"י א' ב טז) **'וְאַחְיוֹתֵיהֶן צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל', אֶלָּא** כוונת הכתוב שהיא **בַּת** של **מִי שֶׁמֵּת בְּעֶטְיוֹ שֶׁל נָחָשׁ,** והיינו ישי. מסיימת הגמרא את הקושיא על רב אמי, **מַנִּי** – מיהו התנא ששנה ברייתא זו, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהוא אותו **תַּנָּא** של הברייתא לעיל **דְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת,** שמשה ואהרן מתו משום 'מקרה אחד לצדיק ולרשע', ובברייתא כאן הולך ומונה צדיקים נוספים שלא חטאו, **וְהָא אִיכָּא** לשיטתו **מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** שגם כן לא מתו בחטאם, ואם כן ששה הם שמתו בעטיו של נחש ולא ארבעה. **אֶלָּא לָאו,** ברייתא זו בשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא,** שאמר לעיל בברייתא שמשה ואהרן מתו בחטאם, ואף על פי כן מודה שארבעה אלו מתו בלא חטא, **וּשְׁמַע מִינָּהּ,** שלדעת כל התנאים **יֵשׁ מִיתָה בְּלֹא חֵטְא וְיֵשׁ יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן. וּתְיוּבְתָּא דְּרַב אַמִּי, תְּיוּבְתָּא.**

על-ידי העבודה דפיזר נתן לאביונים, נעשה העילוי דצדקתו
עומדת לעד קרנו תרום בכבוד
מ'מאמר שבת פרשת מקץ, ה'תשכ"ז

הרי לשון 'שַׁבַּזְבָּר וְשַׁבַּנְקְבָה' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לו לומר, כלשון התורה. ואילו מלשון 'שבבן ושבבת' מוכח שהכוונה לדינים האמורים בפרק יוצא דופן, שם נקטו לשון 'בן' ו'בת'.

הגמרא מבררת עתה את טעם התורה בערכי הזכר והנקבה.

שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** – במה שונה **נְקֵבָה, דִּכְתִי מִיזַּקְנָא קָיְימָא אַתִּילְתָא** – שכשהיא מזקינה ונעשית בת ששים ומעלה ערכה עומד על שליש מערכה הקודם, שהרי בת עשרים עד בת ששים ערכה שלשים שקלים, ובת ששים ומעלה ערכה עשרה שקלים. **וּמַאי שְׁנָא זָכָר, דְּלָא קָאֵי אַתִּילְתָא** – שכשהוא מזקין ונעשה בן ששים ומעלה ערכו עומד על פחות משליש מערכו הקודם, שהרי מבן עשרים עד בן ששים ערכו חמשים שקלים, ובן ששים ומעלה ערכו חמשה עשר שקלים.

משיבה הגמרא: **אָמַר חִזְקִיָּה, אָמְרִי אִינָשֵׁי** – רגילים בני האדם לומר, **'סָבָא בְּבֵיתָא, פָּאחָא בְּבֵיתָא. סַבְתָּא בְּבֵיתָא, סִימָא בְּבֵיתָא'** – כשזקן בבית, שֶׁבֶר בבית, כשזקנה בבית, אוצר בבית. שכן זקן אינו עושה כל מלאכה ואינו אלא משא על בני הבית, ואילו זקנה יכולה לטרוח ולעשות מלאכה אף בזקנותה, ומשום כך לענין ערכין ירידת ערך הזקן גדולה מירידת ערך הזקנה.

הדרן עלך השג יד

פרק חמישי - האומר משקלי עלי

פרק זה ממשיך לדון בחיובים שונים שאדם מחייב את עצמו להקדש, בין בלשון 'ערכין' שמתחייב בערך עצמו או בערך אדם אחר, בין ב'דמים', שמתחייב בדמי אדם מסוים או חפץ מסוים, ובין כשמחייב עצמו במשקלו של אדם מסוים או אבר מסוים.

משנה

משנתינו דנה במחייב את עצמו במשקלו של אדם, או במשקל אחד מאבריו: **הָאוֹמֵר 'מִשְׁקָלִי עָלַי'** – חייב אני ליתן להקדש את שווי משקלי, **נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ, אִם** התחייב **בְּכֶסֶף**, נותן משקלו **כֶּסֶף. וְאִם זָהָב**, נותן משקלו **זָהָב**, נותן **בְּזָהָב**. **מַעֲשֶׂה לְסָתּוֹר** – הרי מעשה זה סותר את הדין שאמרה המשנה עצמה קודם לכן, שברישא התבאר שרק אם פירש שמתחייב משקלו כסף או זהב, חייב בהם, אך לולא זאת יכול להפטר בכל דבר שבמשקל, ואילו ממעשה זה מוכח שאף שלא פירשה שתביא את משקל בתה זהב, הביאתו בזהב.

אוֹ שהאדם מחייב את עצמו **'מִשְׁקַל יָדִי עָלַי'**, כיצד משערים את משקלה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְמַלֵּא חֲבִית מַיִם** עד שפתה, **וּמַכְנִיסָהּ** – מכניס את ידו לתוך החבית **עַד מַרְפֵּיקוֹ** – עד בית השחי, כלומר עד כתיפו, ועל ידי זה יוצאים מים מהחבית בשיעור נפח ידו, **וְאַחַר כָּךְ שׁוֹקֵל חתיכה מְבֻשָּׁר חֲמוֹר וַעֲצָמוֹת וְגִידִים, לפי שבשר חמור** שוה במשקלו לבשר אדם, ומצרף גם עצמות וגידים כפי שיש בידו של האדם, כיון שאין משקל הבשר שוה למשקל העצמות והגידים, **וְנוֹתֵן** את בשר החמור **לְתוֹכָהּ** – לתוך החבית, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא** החבית שוב, ושיעור בשר החמור שהכניס לחבית כדי שתתמלא שוב, זהו הנפח של ידו, וחייב ליתן משקל זה להקדש.

מביאה המשנה את דעת החולק: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְכַוֵּין בָּשָׂר כְּנֶגֶד בָּשָׂר וְעֶצְמוֹת כְּנֶגֶד עֶצְמוֹת**, והרי אי אפשר לכוין שיהיה משקל בשר החמור ועצמותיו מדויק כמו שיעור יד האדם. **אֶלָּא, שָׂמִין אֶת הַיָּד כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקוֹל**, אף שאין זו שומא מדויקת, ונותן להקדש.

גמרא

שנינו במשנה: 'האומר משקלי עלי נותן משקלו, אם בסף בסף, ואם זהב זהב'. מבררת הגמרא: **מַאי 'אִם כֶּסֶף כֶּסֶף, אִם זָהָב זָהָב'**, כלומר, מתי נותן משקלו בכסף ומתי נותן בזהב. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה**, אם **פֵּירַשׁ** שיתן משקלו **בְּכֶסֶף**, נותן **בְּכֶסֶף**. ואם **פֵּירַשׁ** שיתן **בְּזָהָב**, נותן **בְּזָהָב**.

תמהה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שעל האדם לתת כפי שנדר, ומה חידשה בזה המשנה. מתרצת הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּעֲמָא דְּפֵירַשׁ** – טעם חיובו בכסף או בזהב הוא רק מחמת שפירש כן בנדרו, **הָא** – אך אם **לֹא פֵּירַשׁ, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ** – פוטר עצמו מנדרו בכל מה שיתן בשיעור משקלו, ואפילו בדבר זול ביותר. ודין זה הוא **כִּדְבֵי רַחְבָּה, דְּאָמַר רַחְבָּה, בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי כּוּפְרָא** – במקום שנוהגים לשקול זפת, ואמר 'משקלי עלי', **פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּכוּפְרָא** – יכול להיפטר אף בנתינת זפת בשיעור משקלו.

מקשה הגמרא: אף דין זה **פְּשִׁיטָא**, שיכול לפטור את עצמו בכל דבר הנשקל, שהרי לא פירט באיזה דבר יתחייב. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך רחבה להשמיענו דין זה, אלא במקום **דְּאִיכָּא דְּתָקֵל וְאִיכָּא דְּכָיֵיל** – שיש מי ששוקל את הזפת בעת מכירתו, ויש מי שמודדו בכלי ומוכרו, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי סבור לומר, **כֵּיוָן דְּכוּלְּהוּ לֹא תָקְלֵי, לֹא** – כיון שאין כולם נוהגים למוכרו במשקל, אינו נפטר בו, אלא עליו לתת דבר שכולם נוהגים לשוקלו, **קָא מַשְׁמַע לָן**, שכיון שיש ששוקלים אותו, יכול להפטר בו מנדרו.

מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: **אָמַר רַב פָּפָּא, בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי שַׁמְכֵּי** – במקום שנוהגים לשקול בצלים, **פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּשַׁמְכֵּי** – יכול לפטור את עצמו מנדרו אפילו בנתינת בצלים במשקלו.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שכן הוא הדין. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא**, אלא **דְּבאותו מקום, בְּתַר דְּשָׁקְלֵי** – לאחר ששוקלים את הבצלים לפי מה ששילם הקונה, **שָׁדוּ תְּרֵי תִּלְתָא** – מוסיפים לו שנים או שלשה בצלים. **מַהוּ דְּתֵימָא, בָּטֵיל תּוֹרַת מִשְׁקָל** – אין הבצלים נחשבים כדבר הנשקל, כיון שלאחר שקילתם מוסיפים עליהם, **קָא מַשְׁמַע לָן**, שכיון שעיקר המקח הוא בשקילה, דינם כדבר הנשקל, ויכול להפטר בהם מנדרו.

שנינו במשנה: **מַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָא וכו'** שאמרה משקל בתי עלי ועלתה לירושלים ושקלה משקלה זהב. מקשה הגמרא: **מַעֲשֶׂה לְסָתּוֹר** – הרי מעשה זה סותר את הדין שאמרה המשנה עצמה קודם לכן, שברישא התבאר שרק אם פירש שמתחייב משקלו כסף או זהב, חייב בהם, אך לולא זאת יכול להפטר בכל דבר שבמשקל, ואילו ממעשה זה מוכח שאף שלא פירשה שתביא את משקל בתה זהב, הביאתו בזהב.

מתרצת הגמרא: **חַפּוּרֵי מְחַפְּרָא וְהָכֵי קָתָנֵי** – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **וְאִם** הנודר **אָדָם חָשׁוּב הוּא, אַף עַל גַּב דְּלֹא פֵּירַשׁ** – אף שלא פירש ממה יתן את משקלו, **לְפִי כְּבוֹדוֹ אָמְרִינַן** – מחייבים אותו לתת לפי כבודו ועושרו, **וְהוכיחה** זאת המשנה, **מַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָא שֶׁאָמְרָה מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי, וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם, וְשָׁקְלוּהָ, וְנָתְנָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב**, כיון שהיתה מופלגת בעשירות.

הגמרא מבארת את דינו של אדם המתחייב להקדש בשיעור קומתו: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָאוֹמֵר 'קוֹמָתִי עָלַי', נוֹתֵן שַׁרְבִּיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף** – מִטָּה בשיעור גובהו, ובעובי כזה שאי אפשר לכופפו, כיון שלשון 'קומה' משמעותה דבר שיכול לעמוד מעצמו בקומתו, אך אינו צריך שיהא בעובי גופו, אלא אף אם הוא דק יותר, כיון שעומד מעצמו, נפטר בו. אך אם אמר **'מִלְּא קוֹמָתִי עָלַי', נוֹתֵן שַׁרְבִּיט הַנִּכְפָּף** – יכול ליתן אף מִטָּה דק כל

המשך בעמוד 160

שבזכר ושבנקבה מיבעי ליה — כלישנא דקרא, דכתיב בערכין (ויקרא כז): "אם זכר אם נקבה", ולא כתיב בן ובת. אבל יוצא דופן כוליה בן ובת תנינן. **ומאי שנא** — בערכין, דנקבה כי מזקנא יותר על ששים קיימא אתילתא, דערך ילדה שלשים שקל, וערך זקנה עשרת שקלים. **ומאי שנא זכר** — דכי עבר על ששים לא קאי אתילתא, דבציר ערך זקן טפי מתילתא בערך ילד, דילד חמשים שקלים וזקן חמשה עשר שקלים?

פאחא = שבר, שאינו אלא למשא. לישנא אחרינא: "פחתא" גרסינן, לשון ערום ועריה, דמתרגמינן ל"ערום" — פחיה, בתרגום של נביאים (יחזקאל טז). **סימא** = מטמון. שיכולה לטרוח ולעשות מלאכה בזקנותה.

[שייך לעמוד הקודם] **לערכין** — ואם תאמר: בערכין מנלן דבעינן מעת לעת? ופירש רבינו יצחק: דילפינן ליה מבן חדש, דכי היכי דאינו נערך בן חדש אלא אם כן יש לו חדש שלם, דלא שייך למימר דאזלינן בתר חדש העולם — הכי נמי לכל שאר בן חמש ובן עשרים.

"שֶׁבְּזָכָר וְשֶׁבִּנְקֵבָה" מִיבָּעֵי לֵיהּ. וּמַאי שְׁנָא נְקֵבָה דְּכִי מִיזַּקְנָא קַיְימָא אַתִּילְתָּא, וּמַאי שְׁנָא זָכָר דְּלָא קָאֵי אַתִּילְתָּא? אֲמַר חִזְקִיָּה, אֲמְרֵי אֱינָשֵׁי: סָבָא בְּבֵיתָא - פַּאחָא בְּבֵיתָא, סַבְתָּא בְּבֵיתָא - סִימָא בְּבֵיתָא.

הדרן עלך השג יד

משנה **האומר** משקלי עלי. ירמטיא — שם האשה. **משקל ידי עלי** — היאך הוא שוקל? אם רוצה מכבידו, ואם רוצה מיקלו! **ממלא חבית מים ומכניסה** — לתוכו. **עד מרפיקו** — אצילו, שקורין *איישיל"א. וכשמכניסה יוצאין המים, וכשמוציאה נמצאת חסירה. **ושוקל בשר חמור** — שמשקל בשר חמור במשקל בשר אדם. ויהיו באותו בשר גידין ועצמות לפי מה שיש בידו, לפי שאין משקל עצמות וגידים שוה למשקל בשר. ונותן לתוכה עד שתתמלא, דהשתא איכא נפח כשיעור ידו, וכפי אותו משקל יתן. **גמרא** **נפשיה בכל דהו** — כל מה שהוא רוצה לשקול ישקול. **בכופרא** = זפת. **שמכי** = בצלים. **באתרא דתקלי כופרא** — שמוכרים זפת במשקל. **שדי תרי תלתא** — כדרך המוכרין. **בטיל ליה משקל** — ונמצא שאין נמכרין במשקל. **מעשה לסתור** — קתני רישא: אם בסף בסף בו', ואוקימנא דקאתא לאשמועינן דאי לא פריש פטר נפשיה בכל דהו. והדר תני באמה של ירמטיא, שאמרה: משקל בתי סתם עלי, ושקלתה בזהב. **קומתי** — משמע בקומתו, ונותן שרביט עב שלא יוכל לכופפו. אם פירש בסף — בסף, ואם זהב — זהב. **מלא קומתי** — לא נתכוין אלא למדת גובה קומתו, ולא לעובי. **רב יהודה** — דאמר כרבי עקיבא. **ולא את הבור** — המוכר את הבית לא מכר את הבור שבה או את הדות. בור — בחפירה בלא בנין כתלים, ודות — בבנין. **וצריך** — מוכר ליקח לו דרך מן הלוקח לילך בה לאותו בור ודות, שהרי כל הקרקע מכר לו ולא שייר. דסבירא ליה: מוכר, בעין יפה מוכר. **אינו צריך** — דמוכר בעין רעה מוכר, ודרך שייר לו. **בזמן שאמר לו** — מוכר ללוקח: "בית אני מוכר לך חוץ מאלו בור ודות" — שאין צריך ליקח לו דרך. אלמא, כיון דלא צריך לפרושי, דהא מסתמא נמי אין בור ודות בכלל הבית ופירש — ודאי לטפויי מילתא קאמר, ולהודיעו שמשייר לעצמו. הכא נמי, כיון ד"קומתי" משמע נמי גובה קומתי, וקאמר "מלא" אלמא לטפויי מילתא אתא, ולהודיע שאין דעתו אלא למדת הגובה. **עומדי עלי** — מי הוי משמע שרביט קומתו או לא? רחבו

"מִשְׁקָלִי עָלַי" - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ, אִם כֶּסֶף כֶּסֶף, וְאִם זָהָב זָהָב. מַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָיָא שֶׁאָמְרָה: "מִשְׁקָל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וְשָׁקְלָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב. "מִשְׁקָל יָדִי עָלַי" - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְמַלֵּא חָבִית מַיִם, וּמַכְנִיסָהּ עַד מַרְפֵּיקוֹ, וְשׁוֹקֵל מִבְּשַׂר חֲמוֹר וַעֲצָמוֹת וְגִידִים וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְבַיִן בָּשָׂר בְּגֶנֶד בָּשָׂר וַעֲצָמוֹת בְּגֶנֶד עֲצָמוֹת? אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַיָּד כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקוֹל. **גמרא** מַאי "אִם כֶּסֶף כֶּסֶף אִם זָהָב זָהָב"? אָמַר רַב יְהוּדָה: פָּרִישׁ כֶּסֶף - כֶּסֶף, פָּרִישׁ זָהָב - זָהָב. - פְּשִׁיטָא! הָא קָא מַשְׁמַע לָן, טַעֲמָא דְּפָרִישׁ, הָא לָא פָּרִישׁ - פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ; דְּאָמַר רַחֲבָה, דְּאָמַר רַחֲבָה: בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי כּוּפְרָא, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בִּכּוּפְרָא. - פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא דְּתָקַל וְאִיכָּא דְּכָיֵיל, מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּכוּפְלֵהוּ לָא תָּקְלֵי - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב פָּפָּא: בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי שַׁמְכֵי, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּשַׁמְכֵי. - פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּבָתַר דְּשָׁקְלֵי שָׁדוּ תְּרֵי תִּלְתָא; מַהוּ דְּתֵימָא בְּטֵיל תּוֹרַת מִשְׁקָל, קָא מַשְׁמַע לָן. "מַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָיָא" וכו'. מַעֲשֶׂה לְסַתּוֹר? - חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכֵי קָתָנֵי: וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, אַף עַל גַּב דְּלָא פָּרִישׁ - לְפִי כְּבוֹדוֹ אָמְרִינַן; וּמַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָיָא שֶׁאָמְרָה: "מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וְשָׁקְלוּהָ וְנָתְנָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב. אָמַר רַב יְהוּדָה: הָאוֹמֵר "קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף, "מְלֵא קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִיט הַנִּכְפָּף. מֵיתִיבִי: "קוֹמָתִי עָלַי" "מְלֵא קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף! - הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּדָיֵיק לִישָׁנָא יֶתֶר; דִּתְנַן: לֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא הַדּוּת אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב "עוֹמְקָהּ וְרוֹמְהּ". וְצָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: חוּץ מֵאֵלּוּ - שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ; אֲלָמָּא כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי, הָכָא נָמֵי כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "עוֹמְדֵי", מַהוּ? רוחבו

הדרן עלך השג יד

האומר: "מִשְׁקָלִי עָלַי" - נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ, אִם כֶּסֶף כֶּסֶף, וְאִם זָהָב זָהָב. מַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָיָא שֶׁאָמְרָה: "מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וְשָׁקְלָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב. "מִשְׁקַל יָדִי עָלַי" - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְמַלֵּא חָבִית מַיִם, וּמַכְנִיסָהּ עַד מַרְפֵּיקוֹ, וְשׁוֹקֵל מִבְּשַׂר חֲמוֹר וַעֲצָמוֹת וְגִידִים וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְבַיִן בָּשָׂר בְּגֶנֶד עֲצָמוֹת בְּגֶנֶד עֲצָמוֹת? אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַיָּד כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקוֹל. **גמרא** מַאי "אִם כֶּסֶף כֶּסֶף אִם זָהָב זָהָב"? אָמַר רַב יְהוּדָה: פָּרִישׁ כֶּסֶף - כֶּסֶף, פָּרִישׁ זָהָב - זָהָב. - פְּשִׁיטָא! הָא קָא מַשְׁמַע לָן, טַעֲמָא דְּפָרִישׁ, הָא לָא פָּרִישׁ - פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ; דְּאָמַר רַחֲבָה, דְּאָמַר רַחֲבָה: בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי כּוּפְרָא, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בִּכּוּפְרָא. - פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא דְּתָקַל וְאִיכָּא דְּכָיֵיל, מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּכוּפְלֵהוּ לָא תָּקְלֵי - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב פָּפָּא: בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי שַׁמְכֵי, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּשַׁמְכֵי. - פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּבָתַר דְּשָׁקְלֵי שָׁדוּ תְּרֵי תִּלְתָא; מַהוּ דְּתֵימָא בְּטֵיל תּוֹרַת מִשְׁקָל, קָא מַשְׁמַע לָן. "מַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָיָא" וכו'. מַעֲשֶׂה לְסַתּוֹר? - חַסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכֵי קָתָנֵי: וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, אַף עַל גַּב דְּלָא פָּרִישׁ - לְפִי כְּבוֹדוֹ אָמְרִינַן; וּמַעֲשֶׂה בְּאִמָּה שֶׁל יְרַמְטָיָא שֶׁאָמְרָה: "מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וְשָׁקְלוּהָ וְנָתְנָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב. אָמַר רַב יְהוּדָה: הָאוֹמֵר "קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף, "מְלֵא קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִיט הַנִּכְפָּף. מֵיתִיבִי: "קוֹמָתִי עָלַי" "מְלֵא קוֹמָתִי עָלַי" - נוֹתֵן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף! - הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּדָיֵיק לִישָׁנָא יֶתֶר; דִּתְנַן: לֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא הַדּוּת אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב "עוֹמְקָהּ וְרוֹמְהּ". וְצָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ: חוּץ מֵאֵלּוּ - שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ; אֲלָמָּא כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי, הָכָא נָמֵי כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "עוֹמְדֵי", מַהוּ? רוחבו

הדרן עלך השג יד

האומר משקלי עלי. **מרפיקו** — פירש רש"י: אצילו שקורין אשייל"א בלעז. ולא נראה, שהרי בברייתא בגמרא תני עד האציל, ואי אפשר שהוא אשייל"א, דאיתא בפרק שני דזבחים (יח,ב): "ולא יחגרו ביזע" — שלא היו חוגרים במקום זיעה, לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאצילידם (ולא תחת אצילי) [אלא כנגד אצילי] ידיהם. ואי אמרת דהוא אשייל"א — אדרבה, שם הוא מקום זיעה! לכך פירש רבינו יצחק דהוא שקורין קוד"א, ובמנחות (לז,א) ובזבחים (יט,א) הארכתי.

דבתר דשקלי שדו תרי תלתא — ואם תאמר: בכל מקום נמי היו מעריכין יותר מן המשקל, כדמוכח בבבא בתרא פרק "המוכר את הספינה" (פה,ב), והיכי שלקא דעתך דבטלה תורת משקל? ויש לומר דהכי פירוש: דהכא באתרא דשקלי שדו תרי תילתי יותר מן הברע, הלכך שלקא דעתך דבטלה, כיון שנותן יותר מבדין. **הוא** דאמר כרבי עקיבא בו' — תימה: ברייתא מאן תניתה? לא רבי עקיבא ולא רבנן! דעד כאן לא פליגי אלא דמר סבר מוכר בעין יפה מוכר, ומר סבר מוכר בעין רעה מוכר, ושייר הדרך לעצמו, ואינו צריך לרבנן היתור לשון. אבל היכא שהיתור צריך — לעולם מודו רבנן דמהני, ואם כן ברייתא כמאן תרמייה?

איבעיא להו עומדי מהו — יש לפרש כל הבעיות ב"אם תמצא לומר", והכי פירושו: "עומדי" מהו, מי אמרינן שרוצה לומר שיתן שרביט שאינו נכפף, או דלמא שרביט שיכול לעמוד בעינן, ואף על פי שנכפף? "רחבי" מהו, אם תמצא לומר (דעמוד) [ב"עמדו" נותן] שרביט (שנכפף), ב"רחבו" מהו? מי בעינן כרחבו ממש, דרחבו אינו יכול לכפוף, כשכופף קומתו אינו כופף רחבו — הכי נמי משמע שרביט בלא כפיפה. או דלמא רוצה לומר שרביט ארוך כרוחבו, ואף על פי שנכפף. ואם תמצא לומר ב"רוחבו" נותן שרביט בכופף, "ישיבתי" מהו? מי אמרינן שרוצה לומר בלא (הפיכה) [כפיפה], כלומר, כמו שאני יושב מראשי ועד רגלי. או דילמא שרביט בכופף משמע, שהרי כשהוא יושב הוא כפוף? ואם תמצא לומר ד"ישיבתי" משמע שרביט בכופף, מפני שהוא כפוף ויושב, "עוביו" מהו? מי אמרינן רוצה לומר בלא כפיפה, (בלא) [אלא] עב בעובי קומתו, שהרי עוביו אינו בכופף. או דילמא שרביט גדול כמלא עוביו קאמר, ואף על פי שהוא כפוף? ואם תמצא לומר דב"עוביו" משמע בכפיפה, "הקיפו" מהו? מי אמרינן שרוצה לומר שרביט עד שמקיף כל גופו, ועב כל כך שאינו יכול לחזור מכפיפתו. או דילמא דבר שמקיפו קאמר, ואפילו כל דהו? ורבינו אלחנן פירש על "ישיבתו": מי אמרינן שרוצה לומר מראשו ועד מקום ישיבתו קאמר, שהוא חצי גופו, או דילמא כל גופו קאמר, כמו שהוא מראשו ועד רגליו. ויש מפרשים: "ישיבתי" מהו? מי אמרינן שרוצה לומר שיתן השרביט שיחזיק קומת ישיבתו, ולא כמלא קומת עמידתו, או דילמא שרביט שמחזיק מקום ישיבתו קאמר?

ושוקל

ושוקל בשר חמור גידים ועצמות ונותן לתוכה עד שתתמלא — ותימה לרבינו אלחנן: כיון דשקל כבר בשר חמור כנגד משקל ידו, אמאי נותן עוד בשר חמור בחבית? והיה נראה לו דהכי פירושו: דשוקל בשר גידין חמור בשנתן בשר לתוך המים עד שתתמלא. ונותן קודם לתוך המים הבשר עד שתתמלא החבית, ואחר כך שוקל כנגד ידו. ואני מצאתי בשם רבינו יצחק: דוקא נקט שוקל מעיקרא ואחר כך מכניס, אבל מכניס מעיקרא — לא, לפי שהמים נבלעים בבשר ומכבידים אותו יותר מדאי מיד האדם, שחי נושא עצמו וחייא קליל ממיתא. ודוחק הוא לומר שהשוקלין בשר חמור כנגד היד אם הוא נחתך, ששוקל יותר משהזיה מחובר לגוף לגמרי. **רגלים** פרט לבעלי קבין — הקשה רבינו אלחנן: היכי משמע מהכא ד"רגל" קרי עד האיסתוירא? ודילמא היינו טעמא — שאינו יכול לישען עליו, ואפילו קרית נמי "רגל" עד הארכובה. וכי קא ממעטינן נמי בחגיגה פרק קמא (ג,א) חיגר וסומא, מפני שאינו יכול לילך ולישען בלי מקל! ותירץ: דהתם בחגיגה איכא שני דרשות מ"רגלים", דהדא דריש חיגר וסומא מטעם שאינו יכולין לילך ולישען בלא שום דבר, אף על פי שיש להם רגל. ובחדא דריש "רגלים" — פרט לבעלי קבין, מטעם שאין לו רגל.

חלצה — שנחתכה הרגל ונשתייר מעט מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה, לשון רש"י. ולא נהירא, שהרי ביבמות (קג,א) אמר דאפילו חלצה למי שנהפכה רגלו — חליצתה פסולה! לכך צריך לפרש, דמיירי הכא מקשרי הרצועות של המנעל, שאם קשרן מהארכובה ולמטה — כשרה, דהוי שפיר "וחלצה נעלו מעל רגלו". אבל אם קשרן למעלה — חליצתו פסולה, דאין זה "מעל רגלו". **התם** גברא זילא הוא — פירש"י: שכבר נקטעה ידו, ואפילו תחילת דמיו שאומדין [עתה כמה היה יפה] קודם לכן — אין שמין אלא בזול, שהרי רואין אותו מוזלזל. וקשה לרבינו יצחק על פירוש זה: מאי שנא מנודר? הא רחמנא אמר בנודר (שמות כא): "ונתן פדיון נפשו", שיש לו ליתן כל דמיו — הכי נמי גבי נזיקין שאמר הכתוב לשום — כל דמיו משלם! ועוד קשה: מאי היא דאמר לקמן: ואידך פסיקא היינו הך, פירוש: ששמין יד העבד כמו שאין לו אלא יד אחת, והאחרת נפסקת — היינו הך דאומד של נזיקין. אדרבה, לאו היינו של נזיקין, דהא נזיקין שיימינן פחות מכדי שויו של חיים, שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס. אבל הכא גבי עבד, אף על גב דידו אחת נפסקה — מכל מקום אמלאכת ידו אחת אנו שמין משלם, וגברא שביח הוא! ונראה לרבינו יצחק דהכי פירושו: אמר לו אביי מי דמי התם גברא זילא הוא גבי נזקין, שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס יותר משהזיה לו יד ונקשר, ולפיכך יש לו לשום לפי הזלזול. אבל הכא גבי נדר — גברא שביח הוא, שהרי שתי ידיו שלימות, הילכך שמין אותו פחות משוויו, ושמין אותו כמו שהיתה ידו מוכתב למלכות (אחר). **או** דילמא שאני אומד דבי עשרה — כדתניא בפרק קמא דסנהדרין (טו,א): הקרקעות כו' וכהן, ואדם כיוצא בהן. משום דעשרה כהנים כתיבי בפרשה, כדפירש רש"י. והקשה רבינו אלחנן: אמאי אין צריך יותר מעשרה? והא בית דין שקול הוא, וכל מלתא דתלויה בסברא צריך הכרע. והכי נמי קרי ליה בית דין, ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד, ויהא אחד עשר, שבכל בתי דינין של ממון ודיני נפשות אמר: אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד, בפרק קמא דסנהדרין (ב,ב)!

אמדוהו

רוֹחֲבוֹ, מַהוּ? יְשִׁיבָתוֹ, מַהוּ? עוֹבְיוֹ, מַהוּ? הֵיקֵיפוֹ, מַהוּ? תֵּיקוּ. "מִשְׁקַל יָדִי עָלַי" וכו'. תָּנוּ רַבָּנָן: "מִשְׁקַל יָדִי" ו"מִשְׁקַל רַגְלִי עָלַי" - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבִיא חָבִית וּמְמַלֵּא מַיִם וּמַכְנִיס בַּיָּד עַד הָאֲצִיל, וְהָרֶגֶל עַד הָאַרְכּוּבָה, וְשׁוֹקֵל בְּשַׂר חֲמוֹר גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר - זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם". אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְכַיֵּן בָּשָׂר כְּנֶגֶד בָּשָׂר, גִּידִים כְּנֶגֶד גִּידִים, עֲצָמוֹת כְּנֶגֶד עֲצָמוֹת? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: אוֹמְדִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: עַד שֶׁאוֹמְדִין, יָמוֹדוּ אֶת הַיָּד. - וְרַבִּי יְהוּדָה? כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר עָבְדִינַן. "בַּיָּד עַד הָאֲצִיל". וּרְמִינְהוּ: קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ עַד הַפֶּרֶק! - דְּאוֹרַייְתָא עַד הַפֶּרֶק, בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. - וּדְאוֹרַייְתָא עַד הַפֶּרֶק? וְהָא גַּבֵּי תְּפִילִּין הִכְתִּיב: "יָדְךָ", וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: "יָדְךָ" - זוֹ קִיבּוֹרִית! - דְּאוֹרַייְתָא קִיבּוֹרִית כּוּלָּהּ, בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְקִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ הִילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ. "בֶּרֶגֶל עַד הָאַרְכּוּבָה"? וּרְמִינְהוּ: "רְגָלִים" - פְּרָט לְבַעֲלֵי קְבָיִן! - בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְדִאוֹרַייְתָא פְּרָט לְבַעֲלֵי קְבָיִן? וְהָא גַּבֵּי חֲלִיצָה הִכְתִּיב: "רַגְלוֹ", וְתָנָא: חֶלְצָה מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַטָּה - חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "מֵעַל רַגְלוֹ". - אִי הָכִי, לְמַעְלָה מֵהָאַרְכּוּבָה נַמִּי! - "מֵעַל", וְלֹא מֵעַל דְּמֵעַל. אֲמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ: הַאי אִיתְּתָא דְּיָרְקָא עַד אַרְעָא נָחֵית, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מֵיפְסַק פְּסִיק, הָוֶה לֵיהּ אִיסְתַּוֵּירָא מֵעַל, וְשָׁקֵל - מֵעַל דְּמֵעַל. רַב אַשֵׁי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא מֵיפְסַק פְּסִיק, כָּל דְּבַהֲדֵי בַּרְעָא כִּבְרַעְיָא דָּמֵי. **משנה** "דְּמֵי יָדִי עָלַי" - שְׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה הוּא שָׁוֶה בְּיַד וּבְלֹא יַד; זֶה חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבָּעֲרָכִין. **גמרא** הֵיכִי שָׁיְימִינַן לֵיהּ? אָמַר רָבָא: אוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֶׁל נָזָק. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם גַּבְרָא זִילָא הוּא, הָכָא גַּבְרָא שְׁבִיחַ הוּא! אָמַר אַבַּיֵי: אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּעֶבֶד הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ אַחַת לַעוֹשֶׂה בִּשְׁתֵּי יָדָיו. - יָדוֹ אַחַת מַאי נִיהוּ, וְאִידָךְ פְּסִיקָא? הַיְינוּ הָךְ! אֶלָּא יָדוֹ מוּכְתֶּבֶת לְרַבּוֹ רִאשׁוֹן. בָּעֵי רָבָא: אֲמָדוּהוּ אוֹמֶד שֶׁל נְזָקִין וְאָמַר "דָּמֵי עָלַי", מַהוּ? מִי אָמַר: הָא אֲמָדוּהוּ חָדָא זִימְנָא, אוֹ דִילְמָא: שָׁאנֵי אוֹמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוֹמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא? אִם תִּמְצָא לוֹמַר: שָׁאנֵי אוֹמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוֹמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא, אָמַר: "דָּמֵי עָלַי" וַאֲמָדוּהוּ, וְחָזַר וְאָמַר: "דָּמֵי עָלַי", מַהוּ? הָכָא וַדַּאי אֲמָדוּהוּ בְּי עֲשָׂרָה, אוֹ דִילְמָא שְׁבַח בֵּינֵי וּבֵינֵי? אָמַר: "דָּמֵי עָלַי" וְלֹא אֲמָדוּהוּ, וְחָזַר וְאָמַר: "דָּמֵי עָלַי", מַהוּ? הָכָא וַדַּאי

בְּחַד

רחבי עלי מהו — מי הוי משמע שרביט רוחב דוגמתי, או הוי משמע שרביט ארוך כמדת רחבי? **היקיפי מהו** — מי יהיב שרביט נכפף וארוך כמדת היקפו, או דילמא שרביט עב כהיקפו בעי למיתב? תיקו. **אציל** — מרפק. **עד הארכובה** — ומכאן ולמעלה לא הוי רגל, אלא ירך. **עד הפרק** — מקום חיבור הכף והזרוע. אלמא "יד" לא הוי אלא עד הפרק, דהא "יד" כתיב בקרא! **לשון בני אדם** — קרוי יד עד האציל. **קיבורא** — *ברדר"ן בלעז, בגובה הזרוע, רחוק מן האציל מעט. **רגלים** — "שלש רגלים בשנה". **פרט לבעלי קבין** — מי שנחתך רגלו בפרק ראשון סמוך לשוקו, וחוקק קב מקבל כתיתין, ונותן שוקו לתוכה, וקורין **אשקנצ"א. שפטור מן הראיה, דאין לו רגל. אלמא לא מיקרי רגל אלא עד פרק ראשון שקורין ***קבי"ל! **חלצה** — למי שנחתך רגל, ונשתייר בו קצת מן הארכובה ולמטה — חליצתה כשירה. אלמא, עד הארכובה הוי רגל, וליחזיב בראיה! **מעל רגלו** — משמע: מה שעל רגלו, דהיינו שוק עד הארכובה. **שמע מינה** — מדלא חשיב שוק עד הארכובה מעל דמעל. **האי איסתוירא** — ***קבי"ל, עד ארעא נחית. שאין בה אלא פרק עליון המחוברת עם השוק, אבל למטה אין בה פרק, אלא מעצם כף הרגל הוא. דאי סלקא דעתך למטה נמי פסיק — הוה ליה איסתוירא בו'. **משנה** זה חומר בנדרים מבערכין — דאילו אמר בערכין: "ערך ידי עלי, ערך רגלי עלי" — לא אמר כלום, אלא אם כן אמר בדבר שהנשמה תלויה בה. **גמרא** אומד של נזקין — כמו שאומדין אדם שקיטע לו חבירו ידו — שמין אותו כעבד הנמכר בשוק, כמה היה יפה קודם לכן, וכמה הוא יפה עכשיו. **התם גברא זילא הוא** — שכבר נקטעה ידו. ואפילו תחילת דמיו, שאומדין עתה כמה היה יפה קודם לכן — אין נישומין אלא בזול, שהרי רואין אותו מוזלזל. **הכא גברא שביחא הוא** — ששתי ידיו שלימות, וצריך לשום כמה הוא יפה עכשיו שיקדיש דמיו, וכמה הוא יפה אם יחתכו ידיו. **ידו אחת מאי ניהו ואידך פסיקא** — כלומר, למה הוא עושה מלאכה בידו אחת — שהאחרת קטועה, היינו אומד של נזקין! **ידו מוכתבת לרבו ראשון** — שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני, דהשתא שיימינן בגברא שביחא. **אמדוהו אומד של נזקין** — שחבל בו חבירו, ואמדוהו כמה היה יפה וכמה הוא יפה. **ואמר דמי עלי** — ולא אמר: "ערכי עלי", מיבעי תו למישיימיה או לא? **אומדנא דבי עשרה** — שהאומר "דמי עלי" נישום בעשרה, כדתנן פרק קמא דסנהדרין (ב,א): הקרקעות תשעה ובהן, ואדם כיוצא בהן. ואומד של נזקין בשלשה, כדתנן: גזילות וחבלות בשלשה.

ממשיכה הגמרא ומסתפקת: אם התחייב בדמי 'רוֹחְבוֹ', שאמר 'רוחבי עלי', מַהוּ, האם כוונתו לשרביט רחב כמותו, או שכוונתו לשרביט שאורכו כמידת רוחבו של הנודר. 'יְשָׁבָתוֹ' מַהוּ, האם כוונתו לשרביט שאינו נכפף, שיהא כאורך קומתו כשהוא יושב [שהיא פחותה מקומתו כשהוא עומד], או שכוונתו לשרביט הנכפף, כמו שהוא עצמו כפוף כשהוא יושב. 'עוֹבְיוֹ' מַהוּ, האם כוונתו לשרביט שאינו נכפף, כמו שעובי גופו אינו נכפף, או שכוונתו לשרביט שאורכו כעובי גופו, ואף שהוא נכפף. 'הֵיקֵּיפוֹ' מַהוּ, האם כוונתו לשרביט נכפף שאורכו כהיקף גופו, או שכוונתו לשרביט עבה כהיקפו. אומרת הגמרא: תֵּיקוּ – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

שנינו במשנה: **מְשָׁכַל יָדַי עָלַי וכו'**, רבי יהודה אומר ממלא חבית מים וכו', אמר רבי יוסי, וכי היאך אפשר לכוין וכו'. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, האומר 'מְשָׁכַל יָדַי עלי' וְהאומר 'מְשָׁכַל רַגְלַי עָלַי', **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵבִיא חָבִית וּמְמַלֵּא מַיִם, וּמַכְנִיס בַּיִת עַד הָאַצִּיל** – עד בית שחיו, **וּבָרֶגֶל**, מכניסה לחבית **עַד הָאַרְכּוּבָה** – עד הברך, ובכך יוצאים מהחבית מים כשיעור הנפח של ידו או רגלו, **וְשׁוֹקֵל בְּשַׂר חֲמוֹר עם גִּידִים וַעֲצָמוֹת שבו, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא**, ונמצא שבשר החמור שוה לנפח ידו או רגלו, ונותן להקדש כמשקל בשר החמור. **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר**, שבשר חמור שוקל כבשר האדם, יש **זֵכֶר לַדָּבָר** – קצת ראיה, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי הגויים (יחזקאל כג ב) **'אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם'. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לְכַוֵּין** שיהא שיעור **הַבָּשָׂר** של החמור בדיוק **כְּנֶגֶד** שיעור **הַבָּשָׂר** של האדם, **וּגִידִים כְּנֶגֶד גִּידִים, וַעֲצָמוֹת כְּנֶגֶד עֲצָמוֹת**, והרי אי אפשר לדקדק שיהיו מכוונים ממש. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, אוֹמְדִין** זאת, אף שאין הדבר מדוקדק. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, עַד שֶׁאוֹמְדִין** את בשר החמור שיהא דומה ליד האדם, **יָמוּדוּ אֶת הַיָּד** עצמה, כמה היא ראויה לשקול, ואף שאין זה השיעור בדיוק, כיון שאף לדבריך אי אפשר לשער בדיוק. מבארת הגמרא: **וְאילו רַבִּי יְהוּדָה** סובר, אף שאי אפשר לכוין את השיעור בדיוק, מכל מקום **כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר** לדקדק, **עֲבְדִינַן** – עושים כן, ולכן אמר שימדדו על ידי חבית של מים ובשר חמור. הגמרא מקשה סתירה בין הברייתות בענין השיעור של 'יד' ו'רגל'. שנינו בברייתא: **בַּיִת, עַד הָאַצִּיל** – עד בית השחי. **וּרְמִינְהוּ** – וקשה על כך מברייתא אחרת, נאמר בתורה (שמות ל יט) 'וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם', ושנינו בברייתא, **קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ** נעשה ברחיצתם **עַד הַפֶּרֶק**, והיינו עד מקום חיבור כף היד לזרוע, ומוכח שלשון 'יד' האמורה בתורה היא רק עד הזרוע, ולא עד בית השחי. מתרצת הגמרא: **דְּאוֹרַיְיתָא** – שיעור יד האמור בתורה, הוא רק **עַד הַפֶּרֶק**, אבל **בְּנֶדֶר, הֲלֵךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם**, ובני אדם קוראים 'יד' לכל הזרוע עד בית השחי.

ממשיכה הגמרא ומקשה: וְכי 'יד' **דְּאוֹרַיְיתָא** היינו **עַד הַפֶּרֶק**, **וְהָא גַּבֵּי תְּפִילִין, דִּכְתִיב** (דברים ו ח) 'וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ', **וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, 'יָדְךָ' זוֹ קִיבּוֹרִית** – והיינו מקום הבשר הגבוה שביד, מעט אחרי בית השחי, ששם מניחים תפילין, ומוכח שאף החלק הזה מכונה בתורה בשם 'יד', ולא רק כף היד, עד הזרוע. הגמרא חוזרת בה ממה שאמרה שבלשון התורה 'יד' היינו רק כף היד, ומתרצת באופן אחר: **דְּאוֹרַיְיתָא, קִיבּוֹרִית בּוֹלָטָה** בכלל לשון 'יד', ולכן הנחת תפילין נעשית במקום הקיבורת, **וּבְנֶדֶר, הֲלֵךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם**, ולכן חייב במשקל היד עד בית השחי. **וְאילו קִידּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ**, שנעשה רק עד מקום חיבור כף היד לזרוע, **הֵילְכְתָא נְמִירִי לָהּ** – הלכה למשה מסיני היא, שכך מקדשים ידים במקדש.

הגמרא מברר עתה את שיעור ה'רגל' האמור בברייתא. שנינו בברייתא: **בָּרֶגֶל עַד הָאַרְכּוּבָה** – עד הברך. מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהוּ**, שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (שמות כג יד) 'שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה', ומלשון **'רְגָלִים'** דרשו (חגיגה ד.) שרק מי שיכול לעלות ברגליו חייב לעלות לרגל, **פָּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין**, והיינו מי שנחתכה כף רגלו והשתייר לו ה'שוק', שהוא החלק שבין הברך לכף הרגל, שעושה 'קב', בית קיבול להניח שם את רגלו, ומהלך כך. ועל כל פנים מוכח ש'רגל' היינו רק כף הרגל, שמי שחסר לו חלק זה נחשב כמי שאין לו 'רגל', ואף שנשתייר לו החלק שעד הברך, ואילו בברייתא לעיל מבואר ש'רגל' היינו עד הברך.

מתרצת הגמרא: **בְּנֶדֶרִים, הֲלֵךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם**, ובלשון בני אדם 'רגל' היינו אף השוק, עד הברך, ולכן הנודר משקל רגלו צריך לתת שיעור זה. ואילו בלשון התורה 'רגל' היינו רק כף הרגל, ולכן בעלי קבין שאין להם כף רגל, פטורים מעליה לרגל. ממשיכה הגמרא ומקשה: **וּדְאוֹרַיְיתָא, פָּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין** – האם ניתן לומר שמן התורה אף מי שנחתכה כף רגלו ונשתייר לו השוק, נחשב כמי שאין לו רגל, **וְהָא גַּבֵּי חֲלִיצָה, דִּכְתִיב** (דברים כה ט) 'וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ', **וְתָנָא** – ושנינו במשנה (יבמות קא.), שאם **חָלְצָה מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַטָּה** – שנחתכה רגלו למטה מן הברך, ונעל שם את נעלו, וחלצה לו, **חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה**, ומוכח שאף שנחתכה כף רגלו, אם נשאר השוק מחשיבה זאת התורה כ'רגלו', ומדוע לגבי עליה לרגל אמרה הברייתא שאם נחתכה כף רגלו, אף שנשתייר לו השוק, פטור. מתרצת הגמרא: באמת 'רגל' האמורה בתורה היינו כף הרגל, **וְשַׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר לגבי חליצה, כיון **דְּאָמַר קְרָא 'מֵעַל רַגְלוֹ'**, ולשון 'מעל' באה לרבות אף את החלק שלמעלה מה'רגל', והיינו השוק שהוא מעל כף הרגל, שאף בו ניתן לקיים מצות חליצה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, שריבתה התורה בפירוש לגבי חליצה אף מה ש'למעלה מרגלו', **לְמַעְלָה מֵהַאַרְכּוּבָה נַמִּי** – אף אם נחתכה רגלו מעל הברך, ונשתיירה רק ה'ירך', תהא חליצתה כשירה שם, ואילו במשנה (שם) מבואר שאם חלצה לו למעלה מהארכובה, חליצתה פסולה. מתרצת הגמרא: ריבתה התורה **'מֵעַל'** – מה שנמצא מיד למעלה מהרגל, והיינו ה'שוק' שהוא מעל כף הרגל [שהוא המכונה 'רגל' בתורה], **וְלֹא 'מֵעַל דְּמֵעַל'**, והיינו הירך שהיא למעלה מהשוק, שהוא למעלה מה'רגל'.

אָמַר רַב פָּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ – יש ללמוד מדינים אלו, **דַּאי אִיסְתַּוּירָא** – שעצם זו שתחת השוק, המכונה 'איסתוירא', והיינו הקרסול, **עַד אַרְעָא נָחִית** – יורדת והולכת עד הארץ ממש, ואין עצם נוספת המפסיקה בינה לבין הארץ, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִיפְסַק פָּסִיק** – שאם תעלה בדעתך לומר שיש עצם נוספת המפסיקה בינה לבין הארץ, **הָוָה לֵיהּ אִיסְתַּוּירָא 'מֵעַל'** – נמצא שהעצם המכונה 'איסתוירא' היא מעל ה'רגל', וריבתה אותה התורה לענין חליצה, **וְאילו שָׁקָא** – ה'שוק' הוא **'מֵעַל דְּמֵעַל'**, ואין חליצה מועילה בו. וכיון שמבואר במשנה שחליצה ב'שוק' כשירה, מוכח שה'איסתוירא' היא בסוף הרגל ממש.

רב אשי דוחה ראיה זו: **רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא מִיפְסַק פָּסִיק** – באמת יתכן שיש עצם נוספת המפסיקה בין ה'איסתוירא' לבין הארץ, ומכל מקום נחשבות שתי העצמות יחד כ'רגל', כיון

המשך בעמוד 203

בְּחַד זִימְנָא אָמְדִינַן לֵיהּ – בשומא אחת אומדים את שני הנדרים. **אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר,** ולא נדר בנדר אחד ליתן פעמיים את דמיו, **תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ** – יש לאמוד את שוויו בשתי שומות נפרדות, ואין השומא הראשונה מועילה לנדר השני.

ממשיך רבא ומסתפק: **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר,** שבספק הקודם **כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר, תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ** – יש לאומדו בשתי פעמים, אם **אָמַר 'שְׁנֵי דָמַי עָלַי' בְּבַת אַחַת, מַהוּ,** האם נאמר **דְּהָכָא** – כאן, באופן זה, **וַדַּאי** כיון **שבְּבַת אַחַת נָדַר, בְּבַת אַחַת אָמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקָאָמַר** לשון **'שְׁנֵי דָמַי', כְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי** – הרי הוא כמי שנדר שני נדרים בזה אחר זה.

מסתפק רבא ספק נוסף: **וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר כֵּיוָן דְּקָאָמַר 'שְׁנֵי', כְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי,** ויש לאומדו פעמיים, **אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו מַהוּ** – אם אמדו את האדם שלא לשם נדרים, אלא בסתם, ללא שום צורך, אך נעשה האומד על ידי עשרה אנשים, וזהו אומד הראוי להועיל לענין נדרים, ואחר כך נדר ואמר 'דמי עלי', מה דינו, **מִי אָמְרִינַן הָא אֲמִיד מֵאֵלָיו וְקָאֵי** – האם אנו אומרים שהולכים אחר אומד זה, שהרי הוא עומד באומדן זה מעצמו, אף שלא התכוונו לשם אומדנא הנצרכת. **אוֹ דִּלְמָא, בָּעִינַן כַּוָּונָה לְאוּמְדָּנָא** – או שיש צורך בכוונה לשם אומדנא.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק האחרון. אומרת הגמרא: **פְּשׁוֹט מֵהָא חֲדָא** – מכל הספיקות הללו יש לפשוט את הספק האחרון, האם יש צורך בכוונה לשם אומדנא, **דִּתְנַן** במשנה להלן, האומר **דָּמַי עָלַי, וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין** – אין יורשיו חייבים לשלם, לפי **שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים,** ואי אפשר לשומו עתה, ואף אין לומר שישלמו כפי שהיה שוה מחיים, שהרי לא שמו אותו בחייו. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם יעלה בדעתך לומר שאם **אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו הָוֵי אוּמְדָּנָא,** ואין צורך אומדנא בכוונה, **הָא אֲמִיד וְקָאֵי** – הרי אף אדם זה, שמת, הרי הוא כמי שהוא אמוד בעינינו, כי אף שלא היה מעשה אומדנא, מכל מקום **מִי אִיכָּא גַּבְרָא דְּלֹא שָׁוֵי אַרְבָּעָה זוּזֵי** – וכי יש אדם שאינו שוה לפחות ארבעה זוזים, ומדוע לא יתחייבו בניו לשלם לפחות ארבעה זוזים להקדש. ומוכח שיש צורך שתהיה האומדנא לשמה, ולכן אף אם אמדוהו עשרה בני אדם, כיון שלא עשו כן לשם אומדנא, אין בכך כלום, ויש לחזור ולאומדו לשם אומדנא.

דוחה הגמרא: באופן **שאֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו, נָחִית לְאוּמְדָּנָא** – התכוונו השמאים לאומדו, אף שהיה זה שלא לשם נדרו, ויש סברא לומר שאף אומדנא כזו מועילה, אבל באופן המבואר במשנה של **דָּמַי עָלַי,** שמת קודם שאמדוהו כלל, **לֹא נָחִית לְאוּמְדָּנָא** – לא היתה אומדנא כלל, ובזה ודאי לא חל שום חיוב עדיין, וכיון שלאחר מותו אי אפשר לאומדו, אין היורשים חייבים כלום.

משנה

חוֹמֶר בָּעֲרָכִין מִבַּנְדָרִים – דין זה שיובא להלן, הוא חומרא שיש באומר 'ערכי עלי', יותר מבאומר 'דמי עלי', ומבארת המשנה, **כֵּיצַד, הָאוֹמֵר 'עֶרְכִּי עָלַי', וָמֵת,** ועדיין לא שילם את ערכו, **יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים** את ערכו, כיון שהוא דבר ידוע וקצוב, כפי שחייבה התורה לפי גילו של הנערך, ולפי זכר או נקבה. אבל אם אמר **'דָּמַי עָלַי', וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים,** כיון שכל הנדר הוא שישלם כפי שיחייבוהו בית דין, והרי לא שמו אותו, ועכשיו אי אפשר לשומו, **שֶׁהרי אֵין דָּמִים לַמֵּתִים** – אין המת שוה כלום ואי אפשר לשום את שוויו עתה.

המשנה מבארת את דין המחייב עצמו בערך חלק מגופו: האומר **'עֶרֶךְ יָדִי עלי',** וכן האומר **'עֶרֶךְ רַגְלִי עָלַי', לֹא אָמַר כְּלוּם,** כיון שהתורה כתבה ערך רק לאדם שלם. אבל האומר **'עֶרֶךְ רֹאשִׁי עלי'** וכן האומר **'עֶרֶךְ כְּבֵידִי עָלַי', נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ,** כיון שאין אדם יכול לחיות ללא אברים אלו, והרי הוא כאומר 'ערכי עלי'. **זֶה הַכְּלָל,** אם התחייב בערך **דָּבָר** [–אבר] **שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ,** ואם העריך אבר שאין הנשמה תלויה בו, אינו נותן כלום.

מביאה המשנה דין נוסף באותו ענין: האומר **'חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי', נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ,** שיכול לחייב עצמו בחלק מערך שלם. אך האומר **'עֶרֶךְ חֶצְיִי עָלַי' נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ,** כיון שחייב עצמו בערך חצי גופו, ובתוך חצי גופו יש ודאי אברים שהנשמה תלויה בהם. וכן האומר **'חֲצִי דָּמַי עָלַי', נוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו.** אך אם אמר **'דְּמֵי חֶצְיִי עָלַי', נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל,** כל המחייב עצמו **בדָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ.**

המשנה מבארת את הדינים באופן שלאחר הנדר מת הנודר או הנידר: **הָאוֹמֵר עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר וְהַנִּידָּר, יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין** של הנודר את ערכו של הנידר, שהרי אין הנערך צריך אומדן, אלא ערכו קצוב ככתוב בתורה.

אמר **דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הַנּוֹדֵר,** ואילו הנידר עדיין חי, **יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין** של הנודר את דמי הנידר, על ידי שישומו את שוויו. אך אם **מֵת** גם **הַנִּידָּר, לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים,** ואי אפשר לשום את שוויו.

גמרא

ברישא של המשנה הובאה חומרא שיש בערכין יותר מבנדרים, הגמרא מביאה עתה ברייתא שבה מבוארים חומרות שיש בנדרים וחומרות שיש בערכין: **תָּנוּ רַבָּנָן,** יש **חוֹמֶר בַּנְּדָרִים** יותר **מִבָּעֲרָכִין, שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף** – יכול אדם לידור שיתן להקדש דמי בהמה, חיה או עוף, **וְאֵין נִדּוֹנִים בְּהֶשֵּׂג יָד** – אין מפחיתים מדמי נדרו לפי מה שמשיגה ידו של הנודר, אלא עליו לשלם כל מה שנדר, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעֲרָכִין,** שאין אדם יכול לחייב עצמו בערך של בהמה חיה או עוף, שלא נתנה תורה ערך אלא לבני אדם. וכן נידון המעריך בהישג יד, שאם אין ידו משגת לשלם את כל דמי הערך שהתחייב, מעריכו הכהן כפי שתשיג ידו. ממשיכה הברייתא: **חוֹמֶר** שיש **בָּעֲרָכִין מִבַּנְּדָרִים, כֵּיצַד, אָמַר 'עֶרְכִּי עָלַי', וָמֵת, יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין** את הערך שהתחייב עליו. אבל אם אמר **'דָּמַי עָלַי', וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין,** לפי **שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים.**

הגמרא לומדת דין מחומרא זו האמורה במשנה ובברייתא. שנינו במשנה ובברייתא: **אָמַר עֶרְכִּי עָלַי, וָמֵת, יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין. שְׁמַע מִינָּהּ** – יש ללמוד מדין זה, **שמִלְוֶה עַל פֶּה** – אדם הלוה מחבירו ללא שטר, ומת הלוה, **גּוֹבֶה** המלוה את חובו **מִן הַיּוֹרְשִׁין,** שהרי חיוב זה של הנודר לשלם את נדרו אינו כתוב בשטר, ואף על פי כן אמרה המשנה שהיורשים חייבים לשלם, והרי בנידון זה נחלקו אמוראים בכמה מקומות.

דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָכָא** – שונה הדבר כאן, לגבי ערכין, **דְּמִלְוֶה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא** – שחיוב זה של המעריך לשלם את נדרו הוא חיוב שחייבתו התורה בפרשת ערכין, ולכן אף היורשים חייבים לשלמו, ואין זו ראיה שכל מלוה על פה נגבית מהיורשים.

שואלת הגמרא: אם כן, שטעם החיוב של היורשים הוא כיון שזו מלוה הכתובה בתורה, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכאן **שמִלְוֶה**

המשך בעמוד 200

בחד זימנא אמדינן ליה — פי שנים בדמים יתן. **אמדוהו מאליו** — בלא שום צורך, אלא לשום דברים בעלמא, ועשרה היו שם, מהו? **פשוט מהא מתניתין חדא** — מהני בעיות. **שאין דמים למתים** — ומעיקרא לא ידעינן כמה שוה. **הא אמיד וקאי** — דהא אין לך אדם שאינו שוה ארבעה זוזי. **לא נחית לאומדנא** — שלא נאמד מעולם, אלא השתא הוא דאמדינן, ואנן אומדנא בעינן. **משנה ערכי עלי** — דבר קצוב הוא, הלכך יתנו היורשין. **שאין דמים למתים** — והא דתניא בבבא קמא (כז,א): "ונתן פדיון נפשו" דמי ניזק, התם הוא טעמא משום דמשעתא דאזיק רמי עליה לשלומי כשעת ההיזק. וההיא שעתא דאזקיה חי הוא. אבל "דמי עלי", שאינו נודר אלא מה שישומוהו בית דין, והרי לא בא לידי כך, שהרי מת — לא יתנו היורשין. **נותן ערך כולו** — "בערכך נפשות" כתיב. **ערך חציי עלי** — הוי כ"ערך ראשי" ו"ערך כבידי", דהוי דבר שהנשמה תלויה בו. **דמי חציי עלי נותן דמי כולו** — דהא תניא בפרק "השג יד" (ערכין יח,א): הקשתה דמים לערכין לידון בכבודו. **גמרא על בהמה** — אם אמר: "דמי בהמתי עלי", אבל ערך אינו אלא באדם. **ואינן נידונין בהשג יד** — שאם אמר: "דמי עלי" ואין ידו משגת — יתן הכל לכשיוכל. **שמע מינה מלוה על פה כו'** — ופלוגתא היא בכמה דוכתי. **שמע מינה מלוה הכתובה כו'** — ופלוגתא היא במסכת בכורות בפרק "יש בכור לנחלה" (מט,ב). **כשעמד בדין** — וחייבוהו קודם מותו, דהוה ליה כמלוה בשטר. **אמאי לא יתנו יורשין** — הרי אמדוהו בית דין! **מחסרא אומדנא** — שחייבוהו לשלם, ולא הספיקו לאומדו עד שמת. **לא אמר כלום לרבנן** — דאמרי בפרק קמא (ערכין ה,א): אדם מוציא דבריו לבטלה. **נותן דמיו** — ואוקימנא בפרק קמא דאליבא דרבי מאיר אמרה. **אבל דמי לא קאמר** — והלכך לא ליתיב דמי, קא משמע לן. **נדר בערכך** — הוקשו נדרים לערכין. **לא שנא כולו ולא שנא חציו** — ואשמועינן בחציו וכל שכן בכולו, דאף על גב דלאו אורחא לאינדובי חצי דמי כלי — אפילו הכי יהיב, וכל שכן כולו. **אפילו כולו נמי** — אפילו אמר: "ערך כלי זה עלי" ליפטר. **סברי לה כרבי מאיר** — ומשום הכי לא פליג בכולו. **רבי שמעון פוטר** — האומר: "הרי עלי מנחה מן השעורין" בפרק בתרא דמנחות (קג,א). **מאי ניהו שעמד בדין** — כלומר, מתניתין דקתני: יתנו היורשין היכי מיתוקמא — בעל כרחך כשעמד בדין קודם מותו, כדאוקמא לרישא, ואמאי הדר קתני לה?

אמדוהו מאליו מהו מי אמרינן כו' — הא בעיא לא אתיא ב"ואם תמצא לומר" כמו ההיא דלעיל. ולבדה היה יכול לשאלה, אלא שרוצה לערבה עם שאר הבעיות. **דמי** עלי ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו' — והא דתניא בבבא קמא (כז,א): "ונתן פדיון נפשו דמי ניזק", פירוש: ששמין אותו לאחר מיתה כמה היה שוה מחיים — גזירת הכתוב היא. אבל הכא אינו נודר אלא דמים שישומוהו בבית דין, והוא לא בא לידי שומא, שהרי הוא מת — לא יתנו יורשין את דמיו. **תנו** רבנן חומר בנדרים מבערכין כו' — תימה: אמאי לא פריך אמתניתין, דקתני: זה חומר בנדרים מבערכין — זה חומר ותו לא? והא איכא הני דברייתא, דכהאי גונא פריך בבבא מציעא פרק הזהב (נז,ב) גבי הא דאמר: זה חומר בהקדש מבהדיוט, ופריך: זה חומר ותו לא? האיכא טובא! לפרוך הכא הכי! ויש לומר: דהתם ליכא חידוש למצוא חומרא בהקדש מבהדיוט, דמדין הוא דיש לנו להחמיר טפי בהקדש מבהדיוט. ומשום הכי קא מתמה עליה התלמוד: זה חומר ותו לא? והא איכא טובא. אבל הכא, דאיכא רבותא דמחמיר טפי בנדרים מבערכין — משום הכי לא שייך למיפרך עליה "זה חומר ותו לא", דתנא ושייר. **ואין** נידונין בהשג יד כערכין — וקשה: שהרי הקשנו לעיל (יח,א) דמים לערכין מרגלית לקלים, ואין היקש למחצה! ואיכא למימר: דאיכא חד מיעוטא. דכתיב "יעריכנו הכהן" גבי ערכין, דמשמע: ליה ולא לאחר. וגבי ערכין נידון בהשג יד כאשר יעריכנו הכהן, ולא גבי נדרים. **לאתויי** מן הארכובה ולמעלה — ואם תאמר: אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר שמונה עשרה טריפות? ויש לומר: דאיכא רבותא בהאי טפי, לאפוקי דרבי שמעון דאמר (חולין מב,ב): יכולה היא ליכוות ולחיות.

תנו רבנן המעריך חצי ערך כלי רבי מאיר אומר נותן דמיו — הכי גרסינן ברוב הספרים. ולא נראה, דאם כן מאי קאמר בסמוך: פלגיה לאו אורחיה לאינדובי, ואמאי אין דרך להתנדב חצי שוייה של כלי? לכך נראה לרבינו יצחק דהכי גרסינן: המעריך ערך חצי כלי. והשתא ניחא, דאמר: פלגיה לאו אורחיה לאינדובי — דחצי כלי אין שוה כלום, ומשום הכי קאמר: פלגיה לאו אורחיה לאינדובי.

**בְּחַד זִימְנָא אָמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר, תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּבָזֶה אַחַר זֶה נָדַר - תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ, אָמַר: "שְׁנֵי דָּמַי עָלַי" בְּבַת אַחַת, מַהוּ? הָכָא וַדַּאי בְּבַת אַחַת נָדַר - בְּבַת אַחַת אָמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דְּקָאָמַר "שְׁנֵי" - כְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּקָאָמַר "שְׁנֵי" כְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי, אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: הָא אֲמִיד מֵאֵלָיו וְקָאֵי, אוֹ דִּלְמָא בָּעֵינַן כַּוָּונָה לְאוּמְדָּנָא? - פְּשׁוֹט מֵהָא חֲדָא, דִּתְנַן: "דָּמַי עָלַי" וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו הָוֵי אוּמְדָּנָא - הָא אֲמִיד וְקָאֵי, מִי אִיכָּא גַּבְרָא דְּלָא שָׁוֵי אַרְבָּעָה זוּזֵי? - אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו - נָחֵית לְאוּמְדָּנָא, "דָּמַי עָלַי" - לָא נָחֵית לְאוּמְדָּנָא. משנה חוֹמֶר בָּעֲרָכִין מִבַּנְּדָרִים, כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: "עֶרְכִּי עָלַי" וּמֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, "דָּמַי עָלַי" וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. "עֶרֶךְ יָדִי" וְ"עֶרֶךְ רַגְלִי עָלַי" - לֹא אָמַר כְּלוּם, "עֶרֶךְ רֹאשִׁי" וְ"עֶרֶךְ כְּבֵידִי עָלַי" - נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ. "חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי" - נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ, "עֶרֶךְ חֶצְיִי עָלַי" - נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ. "חֲצִי דָּמַי עָלַי" - נוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו, "דְּמֵי חֶצְיִי עָלַי" - נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ. הָאוֹמֵר: "עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", מֵת הַנּוֹדֵר וְהַנִּידָּר - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין. "דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", וּמֵת הַנּוֹדֵר - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, מֵת הַנִּידָּר - לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבָּעֲרָכִין, שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, וְאֵין נִדּוֹנִים בְּהֶשֵּׂג יָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעֲרָכִין. חוֹמֶר בָּעֲרָכִין מִבַּנְּדָרִים, כֵּיצַד? אָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי" וּמֵת - יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, "דָּמַי עָלַי" וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. אָמַר "עֶרְכִּי עָלַי" וּמֵת - יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין. שְׁמַע מִינָּהּ: מִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין? - שָׁאנֵי הָכָא, דְּמִלְוֶה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא. שְׁמַע מִינָּהּ: מִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין. - דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי "דָּמַי עָלַי" שֶׁעָמַד בַּדִּין, אַמַּאי לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין? - "דָּמַי עָלַי" מְחוּסַּר אוּמְדָּנָא, "עֶרְכִּי עָלַי" לֹא מְחוּסָּר וְלֹא כְּלוּם. "עֶרֶךְ יָדִי וְרַגְלִי עָלַי" וכו'. אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: וְנוֹתֵן דָּמֶיהָ. - וְהָא "לֹא אָמַר כְּלוּם" קָתָנֵי! - לֹא אָמַר כְּלוּם - לְרַבָּנַן, וְנוֹתֵן דָּמֶיהָ - לְרַבִּי מֵאִיר. הָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא, דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֶרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי" - נוֹתֵן דָּמָיו! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים; אֲבָל הָכָא - מִיטְעָא קָטָעֵי, דְּסָבַר: כִּי הֵיכִי דְּאִיכָּא "עֶרֶךְ רֹאשִׁי" וְ"עֶרֶךְ כְּבֵידִי" - אִיכָּא נַמִי "עֶרֶךְ יָדִי" וְ"עֶרֶךְ רַגְלִי", אֲבָל דְּמֵי לָא קָאָמַר, קָא מַשְׁמַע לָן. "עֶרֶךְ רֹאשִׁי" וְ"עֶרֶךְ כְּבֵידִי" - נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ. מַאי טַעְמָא? "נְפָשׁוֹת" קָאָמַר רַחֲמָנָא. "זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ" כו'. לְאָתוּיֵי מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעֲלָה. "חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי - נוֹתֵן" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי" - נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ; רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֵרֶךְ שָׁלֵם. לוֹקֶה אַמַּאי? אֲמַר רַב פַּפָּא: לוֹקֶה בְּעֵרֶךְ שָׁלֵם; מַאי טַעְמָא? גְּזֵירָה "חֲצִי עֶרְכִּי" אַטּוּ עֶרֶךְ חֶצְיוֹ, וְעֶרֶךְ חֶצְיוֹ הָוֵי דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ. "חֲצִי דָּמַי עָלַי - נוֹתֵן כו', דְּמֵי חֶצְיִי עָלַי - נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ". מַאי טַעְמָא? "נֵדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת" כְּתִיב. "זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ". לְאַתּוּיֵי מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּעֲרִיךְ חֲצִי עֶרֶךְ כְּלִי - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן דָּמָיו, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמַר כְּלוּם. רָבָא חֲלַשׁ, עוּל לְגַבֵּיהּ אַבַּיֵי וְרַבָּנַן, וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי: בִּשְׁלָמָא רַבִּי מֵאִיר, קָסָבַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לָא שְׁנָא כּוּלּוֹ וְלָא שְׁנָא חֶצְיוֹ, אֶלָּא רַבָּנַן מַאי קָסָבְרִי? אִי אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה - אֲפִילּוּ כּוּלּוֹ נַמִי, וְאִי אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה - אֲפִילּוּ חֶצְיוֹ נַמִי! אֲמַר לְהוּ רָבָא וְאַבַּיֵי: רַבָּנַן דְּהָכָא כְּרַבִּי מֵאִיר סָבְרִי לָהּ, וְסָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר - דְּאָמַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, וְסָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - דְּאָמַר: שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים; כּוּלֵּיהּ - אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוּבֵי, פַּלְגֵּיהּ - לָאו אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוּבֵי. "הָאוֹמֵר "עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי" וּמֵת הַנּוֹדֵר" כו'. מַאי נִיהוּ - שֶׁעָמַד בַּדִּין, הַיְינוּ הָךְ! - סֵיפָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ: "דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלָיו" וּמֵת הַנּוֹדֵר - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים.

אמר רבי חייא בר רב לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה אבל אמר שור זה עלי עולה בין דאמר זה ומת אינו חייב באחריותו עלי להביאו קאמר — כלומר, לטרוח עד שיתקרב. ואם תאמר: אם כן רישא דמתניתין, דקתני: "שור זה עולה", מת השור — פטור מלשלם, [לאשמועינן] אפילו אמר "עלי" (נראה בן) הדין [כן] דפטור מלשלם, כדמסיק רבי חייא בר רב!

ואומר רבינו יצחק: דכולה מתניתין, בין רישא בין סיפא, מיירי דאמר "דמי". והכי פירושא דמתניתין: "דמי שור זה עולה", "דמי בית זה קרבן", מת השור, נפל הבית — פטור מלשלם, כיון דלא אמר "עלי". אבל אמר: "דמי שור זה עלי עולה", "דמי בית זה עלי קרבן", מת השור ונפל הבית — חייב לשלם. והכי איתא בפרק קמא דראש השנה (ו,א): איזהו נדר ואיזהו נדבה? נדר — דאמר "עלי", נדבה — דאמר "הרי זו". מה בין נדר לנדבה? נדר, מת או נגנב — חייב באחריותו, נדבה מת או נגנב — אינו חייב באחריותו. והא דתניא במתניתין "שור זה", נראה דרבותא אשמועינן, דאף על גב דאמר "זה", כיון דאמר "עלי" — חייב באחריותו. ואומר רבינו יצחק: דלבאורה משמע דכי אמר "דמי שור זה עלי עולה" — גוף השור הוא חולין ואין בו קדושה, דדמי לאומר "דמי שור של פלוני עלי", דגוף השור הוא חולין, דאין אדם מקדיש שור חבירו. ולא דמי למקדיש זכר לדמיו, דאמר בתמורה (יט,ב) דקדוש קדושת הגוף, דמגו דנתחא ביה קדושת דמים נתחא ביה קדושת הגוף — דהתם מיירי כדאמר "יקדיש שור זה לדמיו" והכי נמי איתא בסמוך בשמעתין, דכי אמר "יקדיש השור לדמיו" דגוף השור קדוש.

מיתיבי שור זה עולה כו' שור זה עלי עולה השור הקדש ומועלין בו מת או נגנב (אינו) חייב באחריותו — אלמא לא אמרינן "עלי להביאו" קאמר. וקשיא לרבי חייא! ומשני: מי אלימא ממתניתין דאוקימנא דקאמר דמי? הכא נמי דקאמר דמי. וקשה לפי מה דפירשתי דגופו חולין, ובהא ברייתא קתני דשור קדוש! ולפי מה דפירש רש"י הכא ניחא, וזה לשונו: הכא נמי דקאמר דמי — ובדאוקימנא לקמן, דקאמר: "יקדיש השור לדמיו והדמים עלי עולה". הלכך, השור קדוש — דהא אמר "יקדיש השור", ואם מת חייב באחריותו — דהא "עלי" אמר. והכא לא אמר: "עלי להביאם" קאמר, דכיון דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר "דמים הללו עלי עולה" — ליכא למימר כדאמר לעיל. דהתם, כיון דאמר "זה" — למפטר נפשיה מאחריות קאתי, ו"עלי" אטורה הבאה קאי. אבל הכא, דלא הוו הדמים קמיה, ולא אמר "הללו" — ודאי "עלי" אאחריות קאי. והא דקאמר "זה" — הכי קאמר: שור זה יהיה הקדש עד שאמכרנו ואביא דמיו. עד כאן לשון רש"י. **והא** מדסיפא דקאמר דמי רישא דלא קאמר דמי דקתני סיפא כו' — והוא הדין דהוה מצי למיפרך בהדיא מסיפא אמתניתין, לפי מה דפירש רבי חייא בר רב, דקתני בסיפא: "דמי זה עלי עולה" — השור חולין ואין מועלין בו, מת או נגנב — אינו חייב באחריותו. ובמתניתין תנן דחייב לשלם. אלא לפי מה שהתחזל לאקשויי מרישא סיים קושייתו עלה. ולפי התירוץ ניחא הכל. [אבל] קשיא על הא דאיתא בפרק בתרא דחולין (קלט,א): המקדיש מנה לבדק הבית ונגנב או שאבד, רבי יוחנן אמר: חייב באחריותו עד שיבא ליד הגזבר, ורבי שמעון בן לקיש אמר: כל היכא דאיתיה — בי גזא דרחמנא איתיה, דכתיב "לה' הארץ ומלואה". וקדשי בדק הבית, אף על גב דאמר "עלי" לא מחייב? והא תנן: האומר "שור זה עולה בית זה קרבן", מת השור ונפל הבית — פטור לשלם, "שור זה עלי עולה בית זה עלי קרבן" מת השור ונפל הבית — חייב לשלם! ומאי קפריך? הא דרבי שמעון בן לקיש מיירי כשהפריש המנה שהקדיש, ומשום הכי קאמר דכל היכא דאיתיה — בי גזא דרחמנא איתיה, ואינו חייב לשלם. וההיא דמתניתין — בשלא הפריש כלום, ומשום הכי קתני דחייב לשלם, דהא אוקימנא דהשור גופיה חולין! ונראה דלית ליה להאי סוגיא דהתם הא דרבי חייא בר רב דמוקי למתניתין בדמי. לכך נראה לרבינו יצחק, דהכא במתניתין דגוף השור קדוש, כמו מקדיש זכר לדמיו, דקדוש קדושת הגוף. ולא דמי לאומר שור חבירו עליו, דאין גופו קדוש — דהתם אין אדם יכול להקדיש ממון חבירו, ומיהו כל מה דמצי למתפיס ביה הוא מתפיס. אבל הכא שהשור שלו, כי אמר "דמי שור זה עלי עולה" — גוף השור קדוש. והשתא ניחא, דפריך בפרק בתרא דחולין (שם) מהאי מתניתין ארבי שמעון בן לקיש, דכיון דגוף השור קדוש — הוי כמו הפרישו, ודמי למקדיש מנה לבדק הבית. וניחא נמי בשמעתין דפריך מברייתא ד"שור זה עלי עולה" וכו', ומשני דקאמר ("דמי שור זה עלי עולה") והשור הוי הקדש כדקתני. והכי נמי מתניתין הוי גוף השור הקדש. ומיהו, תימה קצת: אמאי צריך לאוקמי כדמסיק רישא, דאמר "יקדיש שור לדמיו"? בלאו הכי נמי, כיון דאמר "דמי שור זה עלי עולה" הוי גוף השור הקדש! וצריך לומר דהכי פירושו: רישא כי הוה אמר "יקדיש שור לדמיו", והוי שור הקדש. ועוד יש לומר: דהא דאמר רבי חייא בר רב לא שנו אלא דאמר "דמי שור זה עלי עולה", פירוש: דאמר "יקדיש שור לדמיו ודמיו עולה", והוי גוף השור קדוש. ובהכי ניחא כולה שמעתא, וניחא נמי האי דפרק בתרא דחולין (שם). ופריך ממתניתין דהכא ארבי שמעון בן לקיש, דכיון דגוף השור קדוש הוי באילו הפרישו, ודמי למקדיש מנה לבדק הבית. **אף** על פי שחלטו כהן אומר לו הרי שלך לפניך — אומר רבינו יצחק: דמהכא משמע דבית מנוגע המוחלט מותר בהנאה. ומשום הכי אומר לו "הרי שלך לפניך", דדמי להא דתנן פרק "האומנין" (בבא מציעא עח,א): שכר חמור והבריקה, או שנעשית אנגריא — אומר לו "הרי שלך לפניך". דאי אמרינן דבית הנחלט אסור בהנאה — אם כן הוי כי מתה או נשברה, דתנן התם: חייב להעמיד לו חמור אחר. וקשה למורי מהא דאמר בתורת כהנים גבי בגדים: "צרעת ממארת" — תן לה מארה שלא יהנה ממנו, משמע דאסור בהנאה. וכן משמע בפרק מצות

מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּלָא אֲמָרוּהוּ לָא אִישְׁתַּעְבּוּד נְכְסֵי, קָא מַשְׁמַע לָן: כֵּיוָן דַּעֲמַד בַּדִּין אִישְׁתַּעְבּוּדֵי אִישְׁתַּעְבּוּד נְכְסֵי, וְאוּמְדָנָא - גִּלּוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא. משנה "שׁוֹר זֶה עוֹלָה" וּ"בַּיִת זֶה קָרְבָּן", וּמֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה" וּ"בַּיִת זֶה עָלַי קָרְבָּן", מֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - חַיָּיב לְשַׁלֵּם. גמרא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמַר: "דְּמֵי שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", אֲבָל אָמַר: "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", כֵּיוָן דְּאָמַר "זֶה" וּמֵת - אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עָלַי לְהָבִיאוֹ קָאָמַר. מֵיתִיבִי: "שׁוֹר זֶה עוֹלָה" - הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב - אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ; "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה" - הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב - חַיָּיב בַּאֲחֲרָיוּתוֹ! מִי אֲלִימָא מַמַּתְנִיתִין דְּאוֹקִימְנָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי"? הָכָא נַמִּי דְּקָאָמַר "דְּמֵי". - וְהָא מִדְּסֵיפָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי", רֵישָׁא דְּלָא קָאָמַר "דְּמֵי"! דְּקָתָנֵי סֵיפָא: "דְּמֵי שׁוֹר עוֹלָה" - הַשּׁוֹר חוּלִּין וְאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב - אֵינוֹ חַיָּיב בַּאֲחֲרָיוּתוֹ, אֲבָל חַיָּיב בַּאֲחֲרָיוּת דְּמֵיהֶן! - רֵישָׁא וְסֵיפָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי", רֵישָׁא - דְּאָמַר: "יַקְדִּישׁ הַשּׁוֹר לְדָמָיו", וְסֵיפָא - דְּקָאָמַר: "לְכְשֶׁיָּבֹאוּ דְּמֵיהֶן יִקְדְּשׁוּ". - וְהָא אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם! אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָא מַנִּי? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ רָמֵי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא: כְּמַאן, כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם? אָמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא כְּמַאן? וְאֵיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא: הַמַּשְׁכִּיר בֵּית לַחֲבֵרוֹ וְנִתְנַגֵּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁחָלְטוֹ כֹּהֵן - אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ", נִתְּצוֹ - חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת.

הקדישו

מהו דתימא — אף על גב דעמד בדין נודר קודם מותו, הואיל ולא אמדו נידר בחיי נודר — לא אשתעבדו נכסי דיתמי. **גלויי מלתא בעלמא הוא** — לגלות מהו חייב, והואיל ונידר קיים אמדינן ליה. **משנה ובית זה קרבן** — לבדק הבית. **ונפל הבית** — קודם שהחזיק בו גזבר. **גמרא לא שנו** — דכי אמר "עלי" חייב לשלם, אלא דאמר: "דמי עלי", דאם אבד השור — הדמים לא אבדו, דהא לא אמר "דמים הללו", ולא היו בעין. **עלי להביאו** — לטרוח עד שיתקרב. **הכא נמי דקאמר דמי** — ובדאוקימנא לקמן, דאמר: "יקדיש שור זה לדמיו, והדמים עלי עולה". הלכך, השור קדוש — דהאמר: "יקדיש השור", ואם מת חייב באחריותו — דהאמר: "עלי". והכא ליכא למימר כדאמר לעיל, דהתם כיון דאמר "זה" — למפטר נפשיה מאחריות קאי, ו"עלי" — אטורה הבאה קאי. אבל הכא, דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר "הללו", ודאי "עלי" אאחריות קאי, והאי דקאמר: "זה" — הכי קאמר: שור זה יהא קדוש עד שאמכרנו ואביא דמיו. **השור** חולין — דלא הקדיש אלא מעות דמי השור לכשימכר. **אינו חייב באחריותו** — שהרי לא נמכר, ונמצא שלא הקדיש כלום. **אבל חייב באחריות דמיו** — אם נמכר השור, וקדשו הדמים ואבדו — חייב באחריותו. **רישא דאמר** יקדש השור לדמיו — והלכך חייב באחריותו, שהרי חל קדושת דמים על השור, והוא קיבל עליו אחריות דמיו. והאי "עלי" — אאחריות הוי, הואיל ואדמים קאי, ודמים לא הוו קמיה דלימא "הללו". **סיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו** — הלכך אינו חייב באחריותו, דכיון דמת השור ולא בא לכלל דמים — נמצא שלא הקדיש כלום. **רבי מאיר היא** — דתניא: "הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר", "לאחר שתתגיירי" בו', רבי מאיר אומר מקודשת. **ואיכא דמתני לה** — להא דרב יהודה ואביי ורמי בר חמא. **אף על פי שחלטו כהן** — שאמר: טמא הוא, ועומד לנתץ. כל זמן שלא נתצו אומר לו משכיר לשוכר: הרי שלך לפניך, ולא אשכיר לך בית אחר, שהרי בית שהשכרתי לך קיים. **נתצו** — כהן, חייב משכיר להעמיד בית אחר לשוכר. דמשום מוליזה דמשכיר הוא, שנחשד על הגזל או על צרות העין.

שאם לא היתה המשנה משמיעה זאת, מַהוּ דְּתֵימָא – היית סבור לומר דכֵּיוָן דְּלֹא אֲמַדּוּהוּ לאותו פלוני בעוד שהנודר חי, לֹא אִישְׁתַּעֲבּוּד נְכְסֵי – לא השתעבדו נכסיו של הנודר, ואין היורשים חייבים לשלם את נדרו, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיעה לנו המשנה, דכֵּיוָן דְּעָמַד בְּדִין, וחייבוהו לשלם, אִישְׁתַּעֲבּוּד נְכְסֵי – השתעבדו נכסיו לשלם כפי שישומו את הנידר, וְאוּמְדָנָא זו של הנידר, רק גְּלוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא – אינה אלא גילוי ובירור מה הוא סך חיובו מחמת הנדר, אך אין זה חיוב חדש שחל עליו לאחר זמן, וכיון שכך נמצא שבעודו חי היו נכסיו משועבדים לתשלום נדרו, ואף שמת חייבים יורשיו לשלם את חובו.

משנה

משנתינו עוברת לדון בחילוק בין מקדיש בהמה או חפץ מסוימים, לבין המחייב את עצמו בדמיהם: האומר על שורו 'שׁוֹר זֶה עוֹלָה', וְכן האומר על ביתו 'בַּיִת זֶה קָרְבָּן' [1]–קודש לבדק הבית[2], וּמֵת הַשּׁוֹר, וְנָפַל הַבַּיִת, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם להקדש את דמי השור או הבית, כיון שלא התכוין לחייב את עצמו בכלום, אלא להקדיש שור או בית מסוימים אלו, וכיון שמת השור או נפל הבית הרי ההפסד של הקדש.

אבל אם אמר 'שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה', וּ'בַיִת זֶה עָלַי קָרְבָּן', הרי חייב את עצמו בכך, ולכן אם מֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת, חַיָּיב לְשַׁלֵּם את שויים.

גמרא

שנינו במשנה: 'האומר שור זה עלי עולה ובית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית, חייב לשלם'. הגמרא מבארת באיזה אופן עוסקת המשנה: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר רַב, לֹא שָׁנוּ דין זה, שחייב בדמי השור או הבית, אֶלָּא באופן דְּאָמַר 'דְּמֵי שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה', דכיון שחייב את עצמו בדמי השור, אף אם אבד השור חייב לשלם את דמיו. אֲבָל אם אָמַר 'שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה', כפשטות לשון המשנה, כֵּיוָן דְּאָמַר 'שור זֶה', וָמֵת השור, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, ואף שאמר 'עָלַי', אין כוונתו שאם ימות השור יתחייב להביא את דמיו, אלא 'עלי לַהֲבִיאוֹ' קָאָמַר – כוונתו שיהיה מוטל עליו החיוב להביאו לבית המקדש ולהקריבו, ולכן אם מת אינו חייב באחריותו.

הגמרא מקשה מברייתא על דברי רב חייא בר רב: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, האומר 'שׁוֹר זֶה עוֹלָה', הרי הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ, וּמוֹעֲלִין בּוֹ – והמשתמש בו עובר באיסור מעילה. אם מֵת השור אוֹ נִגְנַב, אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כיון שלא התחייב בדמיו. אֲבָל אם מכרו, עליו ליתן את המעות להקדש, וְחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּת דָּמָיו, שאם יאבדו המעות חייב להביא מעות אחרים. ועל כל פנים משמע שברישא מדובר באופן שאמר 'שור זה עלי עולה', ובזה חייב באחריותו, ושלא כדברי רב חייא בר רב.

מתרצת הגמרא: באמת גם בְּרֵישָׁא וְגם בְּסֵיפָא מדובר באופן דְּקָאָמַר 'דְּמֵי', והחילוק ביניהם, שבְּרֵישָׁא מדובר באופן דְּאָמַר '(יקדיש) [יְקַדֵּשׁ] הַשּׁוֹר לְדָמָיו' – יהא השור עצמו קדוש לענין דמיו, שימכר ויהיו דמיו קדושים, וכיון שהקדיש את השור עצמו, חייב באחריותו. וְסֵיפָא, מדובר דְּקָאָמַר 'לְכְשֶׁיָּבֹאוּ דָּמָיו יִקָּדְשׁוּ' – כשאמכרנו ואקבל את דמיו, יהיו הדמים קדושים, ולכן אינו חייב באחריות השור, עד שיבואו דמיו לידו, אך אם אבד או מת קודם לכן, אינו חייב באחריותו.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: כיצד יתכן להעמיד את הברייתא באופן שהקדיש את דמי המכירה לאחר שיקבלם, וְהָא – והרי אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וכיצד חלה הקדשתו על דמים שעדיין לא באו לידו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, הָא מַנִּי – כדעת מי נשנתה הברייתא, כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר, אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וממילא חלה הקדשתו על דמי השור, הגם שעדיין לא באו לידו.

הגמרא מביאה לשון אחרת בדרך הבאת תירוץ זה: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש אומרים שכך נשנה תירוץ זה, אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים שאמר כן רָמֵי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא, כְּמַאן – כדעת מי סוברת הברייתא, ודאי כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ אביי, או רב חסדא, וְאֶלָּא כְּמַאן – וכי ניתן להעמיד את הברייתא כתנא אחר, והרי ודאי כרבי מאיר היא, שאם לא כן כיצד יכול להקדיש את דמי המכירה קודם שבאו לידו.

הגמרא מביאה לשון אחרת שמביאה את דברי רב יהודה ואביי לגבי ברייתא אחרת: וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא – יש ששונים את דברי האמוראים לגבי ברייתא זו, הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, וְנִתְנַגַּע הבית בנגע צרעת, אַף עַל פִּי שֶׁחָלְטוֹ [3]–טימאו[4] הכֹּהֵן, ויש לנתץ עתה את הבית, אוֹמֵר לוֹ המשכיר לשוכר 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ', ואין המשכיר צריך להעמיד לו בית אחר. אבל אם נְתָצוֹ, חַיָּיב המשכיר לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אחר, כיון שאנו אומרים שמזלו של המשכיר גרם לנגע זה, שנחשד על גזל או צרות עין.

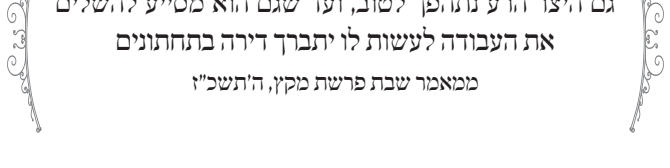

דין נוסף: אם **הִקְדִּישׁוֹ הַדָּר בּוֹ מַעֲלֶה שָׁכָר לַהֶקְדֵּשׁ**, והבינה עתה הגמרא שהשוכר שדר בו הוא שהקדישו, ועליו לשלם להקדש את דמי שכירותו.

תמהה הגמרא: 'הִקְדִּישׁוֹ הַדָּר בּוֹ' – וכי יתכן שהשוכר שדר בו הקדישו, **הֵיכִי מָצֵי מַקְדִּישׁ לָהּ** – כיצד יכול השוכר להקדישו, והרי **'אִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה'' אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא כז יד), ודרשו חכמים, **מַה 'בֵּיתוֹ' בִּרְשׁוּתוֹ, אַף כֹּל** דבר **חל** עליו הקדש רק אם הוא **בִּרְשׁוּתוֹ** של המקדיש, ואילו בית זה אינו שייך לשוכר אלא למשכיר. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת הברייתא, אם **הִקְדִּישׁוֹ הַמַּשְׁכִּיר**, אזי השוכר **הַדָּר בּוֹ מַעֲלֶה שָׁכָר לַהֶקְדֵּשׁ.**

מקשה הגמרא: אם מדובר בברייתא **שֶׁהִקְדִּישׁוֹ הַמַּשְׁכִּיר, הֵיכִי דָּיֵיר בֵּיהּ** – כיצד דר בה השוכר, והרי **בְּמַעֲלֶה קָאֵי** – הוא עובר באיסור מעילה, שהוא נהנה מבית השייך להקדש. **וְתוּ** – ועוד קשה, מדוע אמרה הברייתא ש'מַעֲלֶה שָׁכָר לַהֶקְדֵּשׁ', והרי **כֵּיוָן דְּמָעַל בֵּיהּ, נְפִיק לֵיהּ שָׁכָר לְחוּלִּין** – כיון שמעל השוכר בשימושו בבית, יוצא השכר לחולין, וכמו כל חפץ של הקדש, שלאחר שמשתמש בו הדיוט יוצא לחולין.

מתרצת הגמרא: מדובר בברייתא באופן **דְּאָמַר** המשכיר, **לְכְשֶׁיָּבֹא שְׁכָרוֹ, יִקָּדֵשׁ**, ונמצא שמותר לשוכר להשתמש בבית, כיון שלא הקדיש המשכיר את גוף הבית, אמנם את השכר עצמו אינו נותן למשכיר, כיון שהקדישו, אלא נותנו להקדש. ועל זה הוקשה לגמרא, **וְהָא אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם**, וביצד יכול המשכיר להקדיש את דמי שכירות הבית שעדיין לא באו לידו. ועל קושיא זו תירץ רב יהודה, **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, הָא מַנִּי** – ברייתא זו כשיטת **רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.**

אף ללשון זו מביאה הגמרא נוסח אחר בדרך הבאת תירוץ זה: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש ששנו תירוץ זה כך, **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שאמר כן **רַב מָרִי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא, כְּמַאן** סוברת ברייתא זו, **הִרֵי וְדַאי כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ** אביי, או רב חסדא, **וְאֶלָּא כְּמַאן** – וכי באיזה תנא ניתן להעמיד את הברייתא, הלא ודאי רק כרבי מאיר, שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

משנה

המשנה מבררת עתה את דינו של אדם שהתחייב בערך עצמו או ערך אדם אחר, ואינו משלם. וכן את דין המחויב קרבן, ואינו רוצה להביאו: **חַיָּבֵי עֲרָכִין** – המתחייבים בערך אדם, ואינם משלמים את חיובם, **מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן** – נוטלים מהם הגוזברים משכון על חיובם, עד שישלמו, כיון שהם עשויים לפשוע ולא לשלם. אבל **חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת** – בני אדם החייבים קרבן חטאת או אשם, ואינם מביאים אותם, **אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן**, לפי שקרבנות אלו באים לכפר על חטא, ובודאי לא ימנע האדם מלהביא את הקרבן ולהתכפר. **חַיָּבֵי עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים** – בני אדם שנדרו להביא עולה או שלמים, ואינם מביאים, **מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן**, שכיון שקרבנות אלו אינם באים לכפרה, עשויים בני אדם לפשוע ולא להביאם.

המשנה מבארת כיצד ניתן להכריח אדם להביא קרבן: **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְתַכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה** בהבאת הקרבן, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא א ג) 'יַקְרִיב אֹתוֹ לְרָצוֹנוֹ', ואם יכפוהו על כך לא התקיימה מצוות הבאת הקרבן, **כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי,** ונמצא שהובא הקרבן לרצונו. מביאה המשנה דין דומה לכפיה זו: **וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּגִיטֵּי נָשִׁים,** שאותם שאמרו חכמים שכופים אותם לגרש את נשותיהם, אין כופים אותם על מעשה הגירושין עצמו, שהרי גט שניתן באונס פסול, אלא **כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי.**

גמרא

שנינו במשנה: חייבי חטאות ואשמות, אין ממשכנים אותם. חייבי עולות ושלמים ממשכנים אותם. הגמרא מביאה אופנים מסוימים שדינם שונה ממה שהתבאר במשנה: **אָמַר רַב פָּפָּא, פְּעָמִים** – יש אופנים **שֶׁחַיָּבֵי חַטָּאוֹת מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן,** וכן יש אופנים **שֶׁחַיָּבֵי עוֹלוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן,** והיינו בהיפך מהכלל האמור במשנה.

מבארת הגמרא את האופן הראשון: **'חַיָּבֵי חַטָּאוֹת שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין אוֹתָן',** היינו **בְּחַטַּאת נָזִיר,** שבסיום ימי נזירותו מביא הנזיר שלשה קרבנות, עולה, חטאת ושלמים, ואף שקודם הבאת הקרבן אין נזירותו מסתיימת, אין סומכים על כך שיביא את החטאת, **דְּכֵיוָן דְּאָמַר מַר** במשנה (נזיר מה.) **שֶׁאִם גִּילַּח** הנזיר את שערו **עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן** – אחרי הקרבת אחד משלשת הקרבנות הללו, **יָצָא,** ואף שלא הקריב את שלשת הקרבנות, **וְאִם נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים, הוּתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִיטַּמֵּא לְמֵתִים,** לכן אם הביא רק את האשם או העולה ולא הביא את החטאת, יש לחשוש שמא **פָּשַׁע בָּהּ וְלֹא מַיְיתֵי** – יפשע בחטאת ולא יביאנה, כיון שהוא כבר מותר ביין ובטומאה, ולכן באופן זה ממשכנים אותו על הבאת החטאת.

ממשיכה הגמרא ומבארת: האופן ש**חַיָּבֵי עוֹלוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן,** היינו **בְּעוֹלַת יוֹלֶדֶת,** שכל יולדת חייבת להביא חטאת ועולה, וכיון שהיא אסורה לאכול בקדשים עד שתביא את העולה, בודאי לא תפשע בה אלא תמהר להביאה, ואין צורך למשכנה על כך.

מקשה הגמרא על הדין האחרון: הרי לפי האמת החטאת היא המתירה את היולדת בקדשים, **וַאֲי נִיחוּ** – ומהו טעמך שאתה אומר שעולת יולדת מעכבתה מלאכול בקדשים, הרי זהו משום **דְּאַקְדְּמֵיהּ קְרָא** – שהקדימה התורה וכתבה את חיוב העולה של היולדת קודם לחיוב החטאת, שנאמר (ויקרא יב ו) 'וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת', וכיון שאי אפשר להביא את החטאת קודם לעולה, נמצא שהבאת העולה מעכבת אותה מלאכול בקדשים, **וְקשׁה** על כך, **הָאָמַר רַבָּא, לְמִקְרָאָה הַקְּדִימָהּ הַכָּתוּב** – רק בסדר הפסוקים הקדימה התורה את העולה לחטאת, אבל לענין הבאת הקרבנות בפועל אין העולה קודמת, אלא החטאת, והיא המתירה אותה לאכול בקדשים.

הגמרא מבארת באופן אחר את דברי רב פפא: **אֶלָּא,** מה שאמר רב פפא שיש חייבי עולות שאין ממשכנים אותם, היינו **בְּעוֹלַת מְצוֹרָע,** שאין חוששים שיפשעו בהבאתם, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כֹּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ עֵיכְּבָתוּ** מלהטהר, **כָּךְ עוֹלָתוֹ עֵיכְּבָתוּ** מלהטהר, וכיון שאינו נטהר עד שיביא קרבן עולה, אין לחשוש שיפשע בהבאתו, ואין צריכים למשכנו.

שנינו במשנה: **'וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְתַכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה,** שנאמר 'לרצונו', כופים אותו עד שיאמר רוצה אני'. מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק (ויקרא א ג) **'יַקְרִיב אוֹתוֹ', מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ** להביא את קרבנו. **יָכוֹל** הייתי לומר שיביאנו **בְּעַל כָּרְחוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נאמר

המשך בעמוד 92

הקדישו הדר בו וכו' — קא סלקא דעתין שהדר בו הקדישו. [**נפיק ליה שבר לחולין**] — ונראה לי דלא גרסינן שבר, והכי גרסינן: כיון דמעל נפיק ליה לחולין — כלומר, משנהנה בתשמיש הבית ומעל — יצא הבית לחולין, כדתנן מעילה (יט,ב): אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בבהמה ובכלי שרת בלבד. וקרן וחומש אית ליה לשלומי, ולא שבר להקדש. דבל מידי דהקדש, מכי מעל ביה נפיק לחולין, דאמרינן במסכת מעילה (יח,א): אין מעילה בכל מקום אלא שינוי, וכן הוא אומר: "וימעלו בני ישראל מעל בייי' ויעבדו את הבעלים", והיינו שינוי, שמוציאו מהקדש לחול. **לכשיבא שברו יקדש** — השבר. והבית לא הקדיש. **משנה ממשכנים אותן** — עולות ושלמים. אף על גב דשלמים מכפרת אעשה, הואיל ולאו חובה היא עליה — לא חשיב לה כפרה, ואתי לשהויי, הלכך ממשכנין אותן. **גמרא משלשתן** — חטאת או עולה או שלמים. דשלשה קרבנות כתובין בו, ואמרינן בספרי דבי רב: "ואחר ישתה הנזיר יין" — אחר מעשה יחידי. **בעולת יולדת** — דלא משתריא בקדשים עד דמתיא לה. **מאי ניהי דאקדמה קרא** — כלומר, מאי טעמא אמרת דעולתה מעכבתה — משום דאקדמיה קרא עולה מקמי חטאת, דכתיב "תביא כבש בן שנתו לעולה" וגו'. **והאמר רבא למקראה הקדימה הכתוב** — שתהא נקראת במקרא תחילה, ולא שתקרב תחילה. בפרק "כל התדיר" במסכת זבחים (צ,א). **דאפריש ליה חבירו** — שהיה זה חייב עולה, ובא חבירו והפרישה משלו לכפרתו של זה, וקאמר שמואל דבעינן שיודיע את המתכפר. **מדידיה** — כגון היכא דבית דין ממשכנין אותו, צריך שיאמר: "רוצה אני".

לדעת

הַקְדִּישׁוֹ הַדַּר בּוֹ - מַעֲלָה שָׁבָר לַהֶקְדֵּשׁ. הִקְדִּישׁוֹ הַדַּר בּוֹ?! הֵיכִי מָצֵי מַקְדִּישׁ לָהּ? "אִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, מַה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אַף כָּל בִּרְשׁוּתוֹ! - הָכִי קָאָמַר: הִקְדִּישׁוֹ מַשְׁכִּיר - הַדַּר בּוֹ מַעֲלָה שָׁבָר לַהֶקְדֵּשׁ - הִקְדִּישׁוֹ מַשְׁכִּיר, הֵיכִי דַּיֵּיר בֵּיהּ? בְּמַעֲלָה קָאֵי! וְתוּ, מַעֲלָה שָׁבָר לַהֶקְדֵּשׁ? בֵּיוָן דְּמָעַל בֵּיהּ נָפֵיק לֵיהּ שָׁבָר לְחוּלִין! - דְּאָמַר: לְכְשֶׁיָּבֹא שִׁבְרוֹ יִקְדֵּשׁ. - וְהָא אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם! אֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָא מַנִּי? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אֵיפָא דְּאָמְרִי: אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, וְאָמְרִי לַהּ רַב מָרִי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא: כְּמַאן? כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם? אֲמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא כְּמַאן? **משנה חַיָּבֵי עֲרָכִין - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, חַיָּבֵי עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְתַכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה - חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, חַיָּבֵי עוֹלוֹת שֶׁחַיָּבֵי חַטָּאוֹת מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, חַיָּבֵי עוֹלוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן; חַיָּבֵי חַטָּאוֹת מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן - בְּחַטָּאת נְזִיר, דִּכְוָותָהּ דְּאָמַר מָר: אִם גִּילַּח עַל אֶחָד מִשְּׁלִשְׁתָּן - יָצָא, וְאִם נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים - הוּתַּר הַנָּזִיר לְשְׁתוֹת יַיִן וְלִיטַּמֵּא לַמֵּתִים, פָּשַׁע בָּהּ וְלָא מַיְיתֵי. חַיָּבֵי עוֹלוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן - בְּעוֹלַת יוֹלֶדֶת. - מַאי נִיהוּ, דְּאַקְדְּמֵיהּ קְרָא? וְהָאֲמַר רָבָא: לְמִקְרָאָה הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב! אֶלָּא בְּעוֹלַת מְצוֹרָע; דְּחָתֵיךְ, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ עִיכַּבְתּוּ, כָּךְ עוֹלָתוֹ עִיכַּבְתּוּ. "וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה". תָּנוּ רַבָּנָן: "יַקְרִיב אוֹתוֹ" - מְלַמֵּד שֶׁפּוֹפִין אוֹתוֹ, יָכוֹל בְּעַל כָּרְחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִרְצוֹנוֹ", הָא כֵּיצַד? פּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר: "רוֹצֶה אֲנִי". אָמַר שְׁמוּאֵל: עוֹלָה צְרִיכָה דַּעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִרְצוֹנוֹ". מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תָּנֵינָא: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִרְצוֹנוֹ"! - לָא צְרִיכָא, דְּפָרִישׁ לֵיהּ חַבְרֵיהּ, מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי בָּעֵינַן דַּעַת - מִדִּידֵיהּ, אֲבָל מִדְּחַבְרֵיהּ - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן: זִימְנִין דְּלָא נָיְחָא לֵיהּ דְּלִיכַּפֵּר בְּמִידֵי דְּלָא דִּידֵיהּ. מֵיתִיבִי: "חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עֲלַי", מִצּוֹת חֲלִיצָה (יבמות קג,ב) אָמַר רַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה: [סנדל] המוסגר לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה, סנדל המוחלט לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה פסולה. ופירש רש"י שם דסנדל המוסגר לא תחלוץ בו לכתחלה משום גזירה דסנדל המוחלט. מיהו אם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו. אלמא משמע סנדל המוחלט אסור בהנאה! וצריך לומר דאין הכי נמי, דהוא אסור בהנאה. והא דאמר הכא דאומר לו "הרי שלך לפניך" — היינו כגון דאמר ליה "בית זה", וכיון דהוא בעין אינו חייב להעמיד לו בית אחר. מיהו הוא הפסיד שכרו, והוי כמו מתה או נשברה דאמר התם: חייב להעמיד לו חמור אחר, ופירש רש"י שם: או יפסיד שכרו. **הכי** קאמר הקדישו משכיר הדר בו מעלה שכר להקדש — תימה: דהכא משמע דמשכיר יכול להקדיש ביתו אחר שהשכירו, אף על גב דמשתעבד לשוכר. ובכתובות פרק "אף על פי" (נט,ב) אמר: הא לא דמיא אלא לאומר: "שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תקדוש" — דקדשה. משמע: דווקא משום דקאמר "לכשאפדנה", אבל לאלתר לא מצי מקדיש לה, הכא נמי לא מצי מקדיש ליה! ובפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא עג,ב) אמרינן: רב מרי בר רחל משכן ליה ההוא גוי ביתא, אזל זבניה לרבא, נטר שתא ושקל אגר ביתא אמטי ליה לרבא. אמר ליה: האי דלא אמטאי אגר ביתא עד האידנא משום דהוה משכנתא, ולא הוה גוי מסלק ליה, השתא נישקיל (מר) אגר ביתא. משמע דיכול הלוה למכור, ואם כן, אמאי אינו יכול להקדיש מידך? ואומר רבינו יצחק: דכן הדין, המותר יותר מכנגד מעותיו הוא יכול להקדיש ולמכור מיד. והא דאמר התם "לכשאפדנה", דמשמע: אבל השתא אינו יכול להקדיש — היינו כשהוא רוצה להקדיש הכל. וההיא ד"איזהו נשך" (שם) זבין לו המותר. והכא יכול להקדיש המותר. והא דאמר: הדר בו מעלה שכר להקדש — היינו משום דיש לו להקדש שותפות עמו, ואין כל אחד יכול לברר חלקו. ויש מחלקין בין משכיר ללוה, דדוקא לוה שלא תחזור אליו עוד בלא פרעון מעות — ההוא ודאי לא מצי להקדיש. אבל משכיר, שלאחר השלמת זמן השכירות תחזור לו בחנם — יכול הוא להקדיש. מיהו, ההיא ד"איזהו נשך" לא מיתרצא בהכי. מיהו, תימה: דאשכחן בעלמא הקדיש לוה וזבין לוה, משמע דמצי מקדישו ומזבין! מיהו, בעל חוב מוציאו מיד ההקדש ומיד הלוקח בשירצה לגבות חובו, אם אין לו לגבות ממקום אחר. מידי דהוה אעשה עבדו אפותיקי, מכרו או הקדישו, דבעל חוב מוציא הימנו. מיהו, כל זמן שלא גבאו הוא קדוש ומכור. הכא משמע דמשכיר יכול להקדיש, הכי נמי יכול לאסור על השוכר, וכן הלכה. הכא משמע דאין השוכר יכול להקדיש, מדפרץ: הדר בו היכי מצי מקדיש ליה? "איש כי יקדיש את ביתו" אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו — אף כל ברשותו. ולקמן, דבתוספתא תניא: אם הקדישו שוכר — מקודשת! ויש לומר: הכא נמי השוכר מצי מקדיש ליה כל זמן שהוא ברשותו, והוא הדין דמצי אסר ליה לבולי עלמא כל ימי שכירותו. והא דפריך הכא: היכי מצי מקדיש ליה — (והאי) [דאמר] מעלה שכר להקדש (הכא) פריך, והכי [פריך]: היכי מצי מקדיש לענין דמעלה שכר, הא אינו ברשותו! מיהו תימה: דהכא משמע דמשכיר מצי מקדיש ליה, ובתוספתא תניא דאינה מקודשת! וזה לשון תוספתא: השוכר שדה מחבירו, ועמד השוכר והשכירה לאחר — רשאי בעל הבית שיאמר לו: אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך. עמד בעל הבית ומכרה — מחשבין עם בעל הבית. עמד בעל הבית והקדישה — אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו, וכל מה שנהנה ממנו הרי זה מקודשת. עמד השוכר והקדישה — הרי זה מקודשת עד שתצא מרשותו, ומעלה שכר להקדש, עד כאן לשון התוספתא. ויש לומר: דהא דתניא בתוספתא דאין המשכיר יכול להקדיש — היינו כשהקדים לו שכרו. והכא מיירי בשלא הקדים שכרו. והכי נמי איתא בירושלמי, דמקום שנהגו המשכיר בית לחבירו ועמד והקדיש — הרי זו מקודשת, אימתי? בזמן שלא הקדים לו שכרו, אבל הקדים לו שכרו — הרי זה בדבריו חנם.

הכי גרסינן: כיון דמעל נפיק ליה שכר לחולין, וכן הוא ברוב ספרים. והכי פירושו: כיון דמעל כו', כלומר שכר הבית נפיק לחולין, שהרי חבירו הקדיש (השכיר) את הבית והוא לא ידע, ומעל בשדר בו, ונפיק ליה השוכר בתורת מעילה. אבל אין לפרש: כיון שמעל נפיק הבית לחולין (וכפירוש רש"י, וקאמר לו רבי מאיר אמר על הזהיא) דתניא בתוספתא דמעילה (פרק שני): בקע בקרדום של הקדש ובא חבירו ובקע בו, ובא חבירו ובקע בו — כולם מעלו. ובשילהי פרק "הנהנה" (מעילה יט,ב) תנן: אין מועל אחר מועל בקדשים אלא בבהמה ובכלי שרת — היינו דקרדום הגוף לא מתחלל על ידי מעילה כמו קדושת דמים, וקרדום לאו היינו כלי שרת אלא קדושת דמים הוא, ולא יחשב כלי שרת מטעם שמביא אחרים לידי קדושת הגוף, הוא עצמו לא כל שכן שיבא לידי קדושת הגוף, דמהאי טעמא חשבינן שאר כלי שרת קדושת הגוף.

כי דייר ביה במעילה קאי — ואף על פי שלא פגם מעל, כדתנן [ריש פרק "הנהנה"] (יח,א): הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה אף על פי שלא פגם — מעל. ואף על גב דאין מועלין במחובר לקרקע, כדאיתא במסכת מעילה פרק "הנהנה מן ההקדש" (שם,ב), צריך לומר: הך סוגיא דהכא אתיא כרב, דאמר: תלשו ולבסוף חברו הוי תלוש. כדאמר: המשתחוה לבית אסרו, ובפרק "הנהנה" (כ,א) נמי מייתי לה לההיא דרב, דאמר התם: וכיון דבני להו מיהא מעל.

אמר

אמר לך שמואל כי תניא ההיא בשעת כפרה — (ובריתא מיירי בשעת הפרשה) ואם תאמר: אמאי פליג אדעולא? לוקמא למילתיה דשמואל בשעת כפרה, ובריתא מיירי בשעת הפרשה, ולא פליג אדעולא! ויש לומר: דסבירא ליה דשמואל מיירי בשעת הפרשה — דקאי אמתניתין, דמשמע דמיירי בשעת הפרשה, מדקאמר: חייבי עולות אין ממשכנין אותן, שזהו בשעת הפרשה. **מאי** בשעת הפרשה דקאמר שמואל אף בשעת הפרשה — ואם תאמר: מכל מקום, הא פליג, דלשמואל צריכה דעת אף בשעת הפרשה וכל שכן בשעת כפרה, ולעולא צריכה בשעת כפרה דווקא ולא בשעת הפרשה! ויש לומר: דמכל מקום דבכהאי גוונא דפליגי, השתא לא הוו פליגי. ונראה לרבינו יצחק טעמא דשמואל ועולא, דהא דאמר שמואל: עולה ושלמים צריכין דעת בשעת הפרשה — משום דלא ניחא ליה לאיניש להתכפר במילתא דלא דידיה. אבל בשעת כפרה אינו צריך, דמשום סמיכה אין צריך לדעתו, כיון דאינם באים לכפר על חטאו. אבל חטאת ואשם, שהם באים על חטא וצריכין להתוודות [בשעת] סמיכה — בעינן [דעת] בשעת כפרה. ועולא סבירא ליה דאפילו בעולה ושלמים רוצה לקיים מצות סמיכה, הלכך בעינן דעתו בשעת כפרה. אבל בשעת הפרשה — לא בעינן דעת אלא בחטאת, משום דלא ניחא ליה לאינש לכפרה במילתא דלאו דידיה. אבל עולה ושלמים דלא לכפרה קאתי — כולי האי אינו צריך דעת בשעת הפרשה.

האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא — (פסק) לפיכך נהגו העולם לבטל כל מודעי ומודעי דאתו מגו מודעי בשעת כתיבת הגט ובשעת הנתינה, דחיישינן שמא בטל אותו.

הדרן עלך האומר משקלי

שום היתומים שלשים יום — ואם תאמר: אמאי נקט יתומים? אפילו כולי עלמא נמי, אם באו בית דין לירד בנכסיהן כדי לפרוע לאשה כתובתה או חובו לבעל חוב, צריך שומת בית דין שלשים יום, כדאיתא בפרק "המפקיד" (בבא מציעא לה,ב): מאימת אביל פירי — מכי שלמי יומי אכרזתא. אלמא, לכל אדם שבא לירד לנכסיהן צריכי שומת בית דין. אם כן אמאי נקט יתומים? ויש לומר: דתנא יתומים לרבותא, דמהו דתימא דליהוי יתומים כהקדש, ולבעי שומת בית דין ששים יום, קא משמע לן דשוין לכל אדם.

בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים — פירוש: בשעת הוצאת פועלים ממלאכתן, ובשעת הכנסתן למלאכה. ואין זו סדר המשנה דנקט "בבקר ובערב", ורב יהודה מפרש ערב תחילה ואחר כך בקר! ויש לומר: משום דכן הסדר, לפי שאינו רוצה לבטל ממלאכתו, לפיכך אין דרך למימר להו: "סיירוה ניהלי", דאם לא כן — למה להמתין עד הערב ונשאליה להו מה ראו? הא כל היום יש לו רשות לשיוליה! לפיכך הוצרכו לרב יהודה לפרש כן, שבשעת יציאה ממלאכתן אמר להו: סיירוה ניהלי, שאז אין מבטלין ממלאכתם, ולמחרת כשנזכר מה דאמר להו לאורתא — אזיל לשאול. ומשום הכי אין לפרש איפכא: בשעת הוצאת הפועלים מביתם ונכנסין במלאכתן, ובשעת הכנסתן בביתם ויוצאין ממלאכתן. לפי דאין דרך לעשות כן, כדפירשנו. ועוד דאין ליישב לשון הספר על זה. ובתוספות הארכתי הרבה בזה, והביאו ההיא דריש "השוכר את הפועלים" (בבא מציעא מג,א ושם ב) רב אסי אמר: פועל בכניסתו משלו וביציאתו משל בעל הבית. **כך** היא יפה — להוצאת תבואה ופירות, כך וכך היא שומא — בכך וכך דמים. ואם המלוה רוצה לעכב בכך ששמו בית דין — אין צריך להכריז, אלא אוקימנא ליה ביד המלוה מיד.

תנן

לדעת — שהודיע את המתכפר. **כי תניא ההיא** — דלא בעינן דעת בעלים — בשעת הקרבה תניא, דהא הודיעו בשעת הפרשה ואירצי, שנתרצה בדבר. **וכי קאמינא** — דצריך דעת — בשעת הפרשה. **והא דשמואל** — דבעי דעת בהפרשה ולא בכפרה. **פליגא דעולא** — דאיהו אמר איפכא. **שלא לדעת לא יצא** — אלמא בכולהו בעינן דעת, וקשיא לתרוייהו! **מתנייתא אהדדי לא קשיין** — הא דקתני לעיל: "עולתו ושלמיו של פלוני עלי" בין לדעת בין שלא לדעת יצא, והך בתרייתא דקתני בכולהו: שלא לדעת לא יצא — לא קשיין אהדדי; חדא בשעת כפרה וחדא בהפרשה, לעולא כדאית ליה, ולשמואל כדאית ליה. **אף בשעת הפרשה** — דבין בהפרשה בין בכפרה בעי דעת. ואף על גב דהויא הך קמייתא תיובתיה, דקתני דעולה לא בעיא דעת. דהאי שינויא דשני התלמוד לעיל: אמר לך שמואל, כי תניא ההיא — בשעת כפרה כו' — לאו מילתא היא. קא משמע לן רב פפא דקאמר: לאמוראי נמי לא קשיין, שמואל מוקי קמייתא בשעת כפרה, מכלל דשמואל בכפרה לא בעי דעת, ושינויא דשנין לעיל שינויא הוא. **דעשאוה** — אחרי כן. **ואירצי** — לתת הגט, והמודעא לא ביטל. **מהו דתימא מסתמא בטלה למודעא** — קא משמע לן רב ששת דלא. וממתניתין יליף טעמא, דאם כן ליתני: "כופין אותו עד שיתן".

הדרן עלך האומר משקלי

משנה שום היתומים — בית דין היורדים לנכסי יתומים למוכרן, להגבות לבעל חוב, שמין את הקרקע ומכריזין שלשים יום: כל הרוצה ליקח יבא ויקח. **ושום ההקדש** — גזבר המוכר קרקע של הקדש. **גמרא** **סיירוה ניהלי** — ראו אם יפה היא. **דנידכר** — בעל הבית באורתא מאי דאמר לפועלים בצפרא. **ונישיילינהו** — אם יפה היא. **כך היא יפה** — כך וכך היא עושה תבואה. **כך היא שומא** — בכך וכך שמאוה בית דין. **ויקח** — על מנת שיפרע לאשה או לבעל חוב. **למה לי** — לאכרוזי "על מנת ליתן" כו'? **על יד על יד** — פורתא פורתא. ואיכא לוקח דניחא ליה לפרוע לבעל חוב דמיקל בזוזי, שנוטל זוזים שבורים וחסרים, שאין דרך סוחרים מקפידין בכך.

להא

לְדַעַת - יָצָא, שֶׁלֹּא לְדַעַת - לֹא יָצָא; "עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת - יָצָא! - אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל: כִּי תַּנְיָא הַהִיא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, דְּאִירַצֵּי בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה; כִּי קָאָמִינָא אֲנָא - בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה. וּפְלִיגָא דְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: לֹא חִילְּקוּ בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה, אֶלָּא שֶׁחַטָּאת צְרִיכָה דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה, וְעוֹלָה אֵין צְרִיכָה דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה; אֲבָל בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, אִידִי וְאִידִי לְדַעַת - יָצָא, שֶׁלֹּא לְדַעַת - לֹא יָצָא. מֵיתִיבֵי: "חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", לְדַעַת - יָצָא, שֶׁלֹּא לְדַעַת - לֹא יָצָא! - שְׁמוּאֵל מוֹקֵי לָהּ בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה, עוּלָּא מוֹקֵי לָהּ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה. אָמַר רַב פַּפָּא: מַתְנִיָּיתָא אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָין, הָא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, הָא בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה; וַאֲמוֹרָאֵי נַמִי לָא קַשְׁיָא, שְׁמוּאֵל מוֹקֵי קַמַּיְיתָא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, בַּתְרַיְיתָא בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה, עוּלָּא מוֹקֵי אִיפְּכָא; אֲמוֹרָאֵי וַדַּאי פְּלִיגִי. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: מַאי בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל - אַף בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה, וְאַף עַל גַּב דְּהָךְ קַמַּיְיתָא תְּיוּבְתֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "וְכֵן בְּגִיטֵּי נָשִׁים כּוֹפִין" וכו'. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הַאי מַאן דְּמָסַר מוֹדָעָא אַגִּיטָּא - מוֹדָעֵיהּ מוֹדָעָא. פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דַּעֲשָׂאוּהּ וְאִירַצֵּי; מַהוּ דְּתֵימָא בַּטּוּלֵי בָּטְלֵיהּ - קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאִם כֵּן לִיתְנֵי "עַד שֶׁיִּתֵּן", מַאי "עַד שֶׁיֹּאמַר"? עַד דִּמְבַטֵּל לֵיהּ לְמוֹדָעֵיהּ.

הדרן עלך האומר משקלי

שׁוּם הַיְּתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב. **גמרא** מַאי שְׁנָא בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים; בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים - דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לְמִיזְבַּן, אָמַר לְהוּ לְפוֹעֲלִים: אֵיזִילוּ סַיְּירוּ לָהּ נִיהֲלִי; בִּשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים - דְּנִידְכַּר, דְּאָמַר לְהוּ: נֵיזִיל נִישַׁיְילִינְהוּ. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם. וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים; אוֹמֵר: שָׂדֶה פְּלוֹנִי בְּסִימָנֶיהָ וּבִמְצָרֶיהָ כָּךְ הִיא יָפָה וְכָךְ הִיא שׁוּמָא, כָּל הָרוֹצֶה לִיקַּח יָבֹא וְיִקַּח עַל מְנָת לִיתֵּן לְאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב בְּחוֹבוֹ. לָמָּה לִי לְמֵימַר "עַל מְנָת לִיתֵּן לְאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ"? - דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּבַעַל חוֹב דְּמֵיקֵל בְּזוּזֵי, וְאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּאִשָּׁה דְּשָׁקְלָה עַל יַד עַל יַד.

תנו

אם אמר כן לְדַעַת המתכפר, יָצָא המתכפר ידי חובתו. שֶׁלֹּא לְדַעַת המתכפר, לֹא יָצָא. אך אם אמר ׳עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי׳, בֵּין אם אמר לְדַעַת החייב בהם, ובֵין אם אמר כן שֶׁלֹּא לְדַעַת המחויב, יָצָא, וזהו שלא כדברי שמואל שאמר שאף בקרבן עולה יש צורך בדעת ורצון המחויב. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל ביישוב קושיא זו, כִּי תַּנְיָא הָהִיא – מה ששנינו בברייתא שעולה אינה צריכה דעת בעלים, זהו בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, דְּאִיתְּצִי – שהרי כבר התרצה לכך כשהודיעוהו בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה. וְכִי קָאָמְינָא אֲנָא – ומה שאני אמרתי שצריך דעת בעלים, זהו בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה.

מביאה הגמרא אמורא החולק על שמואל: ושמואל, האומר שעולה צריכה דעת בעלים בשעת הפרשה ולא בשעת כפרה, פְּלִיגָא דְּעוּלָּא – חולק על עולא, דְּאָמַר עוּלָּא, לֹא חִלְקוּ בענין ידיעת הבעלים בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה, אֶלָּא שֶׁחַטָּאת צְרִיכָה דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, וְעוֹלָה אֵין צְרִיכָה דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, אֲבָל בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, אִידֵי וְאִידֵי – זה וזה, עולה וחטאת, אם הקריבו לְדַעַת, יָצָא, שֶׁלֹּא לְדַעַת, לֹא יָצָא. וזהו שלא כדברי שמואל האומר שעולה צריכה דעת בעלים רק בהפרשה, ולא בשעת כפרה.

הגמרא מקשה מברייתא על שמואל ועולא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, האומר חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ או עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי יהיו מוטלים עָלַי להביאם, אם אמר כן לְדַעַת המחויב, יָצָא הלה ידי חובתו, אך שֶׁלֹּא לְדַעַת, לֹא יָצָא. ומשמע שבקרבן עולה יש צורך בדעת בעלים בין בהפרשה ובין בכפרה, ושלא כשמואל שאינו מצריך דעת בכפרה, ושלא כעולא שאינו מצריך דעת בהפרשה. מתרצת הגמרא: שְׁמוּאֵל, מוֹקֵי לָהּ – מעמיד את הברייתא רק בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, שבזה סובר שמואל שיש צורך בדעת. ועוּלָּא מוֹקֵי לָהּ רק בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, שבזה סובר עולא שיש צורך בדעת.

הגמרא מביאה את דברי רב פפא בענין סתירת הברייתות ומחלוקת שמואל ועולא: אָמַר רַב פָּפָּא, מַתְנִיתָא אַהֲדֵדֵי לֹא קַשְׁיָין – הברייתות אינן סותרות זו את זו, אף שבברייתא הראשונה שנינו לגבי עולה ש׳בין לדעת ובין שלא לדעת, יצא׳, ואילו בברייתא השניה שנינו ש׳שלא לדעת, לא יצא׳, כיון שיש חילוק ביניהן, דְּהָא – ברייתא אחת עוסקת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, וְהָא – הברייתא האחרת עוסקת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, אמנם דבר זה, באיזה אופן עוסקת כל ברייתא, יהיה תלוי במחלוקת עולא ושמואל, וכדלהלן. וַאֲמוֹרָאֵי נַמִּי לֹא קַשְׁיָא – ועל האמוראים, עולא ושמואל, גם כן לא קשה משום ברייתא, דִּשְׁמוּאֵל, מוֹקֵי לַהֲמֵיהָא – מעמיד את הברייתא הראשונה, שאין צריך דעת, בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, ובַּתְרֵיהָא – הברייתא האחרונה, שמצריכה דעת, בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה. ועוּלָּא מוֹקֵי אִיפְּכָא – מעמיד את הברייתות בהיפך, שהברייתא הראשונה שאין צריך דעת עוסקת בהפרשה, והברייתא השניה המצריכה דעת, עוסקת בשעת כפרה.

ממשיך רב פפא ואומר: אמנם את הברייתות יש ליישב באופן שלא תהיה ביניהן סתירה, אבל אָמוֹרָאֵי – האמוראים, שמואל ועולא, וַדַּאי פְּלִיגִי – בודאי חולקים זה על זה, שלשמואל יש צורך בדעת רק בהפרשה, ולעולא יש צורך בדעת רק בשעת כפרה.

תמהה הגמרא: פְּשִׁיטָא – פשוט שלא קשה על דברי האמוראים מהברייתא. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היית יכול לומר, מַאי ׳בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה׳ דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל שצריך דעת בעלים, אַף בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, ולדבריו יש צורך בדעת בעלים גם בהפרשה וגם בכפרה, ונמצא שאין עולא ושמואל חולקים לגבי שעת כפרה, אלא בזה כולם מודים שיש צורך בדעתו. ומוסיפה הגמרא: וְאַף עַל גַּב שלפי זה ימצא דְּהַדְּ קַמַּיְיתָא תְּיוּבְתֵּיהּ – שהברייתא הראשונה סותרת את דבריו, שהרי בה מבואר שאין צריך דעת, והיינו לכל הפחות או בהפרשה או בכפרה, אף על פי כן היינו יכולים לפרש כן את דעת שמואל. קָא מַשְׁמַע לָן רב פפא בכך שאמר ׳אמוראי נמי לא קשיא׳, שאין זה הביאור בדברי שמואל, אלא אין הברייתא סותרת את דברי אחד האמוראים, והיינו כיון שלשמואל צריכים דעת רק בהפרשה, ולא בכפרה, ולא קשה עליו מהברייתא.

שנינו במשנה: וְכֵן בְּנִיתֵי נָשִׁים כּוֹפִין וכו׳ אותו עד שיאמר רוצה אני.

מביאה הגמרא מימרא בענין זה: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הַאי מַאן דְּמַסַּר מוֹדָעָא אַגִּיטָּא – אדם שגירש את אשתו, וקודם לכן מסר ׳מודעא׳ שהוא נותן את הגט שלא מרצונו, אלא מחמת שכופים אותו לגרשה, מוֹדָעֵיהּ מוֹדָעָא – מועילה מסירת המודעא, והגט בטל.

שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שכן הוא הדין, שהרי כל גט שניתן שלא מרצון הבעל, הוא פסול. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא, אלא לאופן דְּלאחר מסירת המודעא עֲשָׁאוּהּ – כפו אותו, וְאִירַצֵי – והתרצה לגרשה, מַהוּ דְּתֵימָא בַּטּוּלֵי בַּטְּלֵיהּ – היית סבור לומר שנתינת הגט מוביחה שהוא ביטל את המודעא, והגט כשר, קָא מַשְׁמַע לָן שמסירת הגט עצמה אינה נחשבת כביטול של המודעא.

הגמרא מבארת שרב ששת למד דין זה ממשנתינו. מדייקת הגמרא: דְּאִם כֵּן, שמסירת הגט נחשבת כביטול המודעא, לִיתְנֵי – היה למשנה לשנות שכופים אותו ׳עַד שֶׁיִּתֵּן׳, והנתינה עצמה היתה נחשבת כביטול המודעא, מַאי – מדוע נקטה המשנה לשון ׳עַד שֶׁיֹּאמַר רוצה אני׳, הרי זו ראיה שאין הגט מועיל עַד דְּמִבַּטֵּל לֵיהּ לְמוֹדָעֵיהּ, ויאמר בפירוש שרצונו לגרשה.

הדרן עלך האומר משקלי

פרק ששי - שום היתומים

פרק זה עוסק בתחילתו באופן גביית חובות מנכסי יתומים ומנכסי הקדש, ובהמשך עוסקות המשניות באדם שחייב ממון להקדש ואין לו ממון לשלם, וצריך הגזבר לגבות זאת מנכסיו, כיצד עושים זאת.

משנה

שׁוּם הַיְתוֹמִים – שומת קרקע של יתומים קטנים, נעשית במשך שְׁלֹשִׁים יוֹם, כלומר, אדם שהיה חייב ממון לאחרים, ומת והוריש קרקע לבניו, שהדין הוא שמוכרים את הקרקע שבידם ופורעים בדמיה את החוב, תחילה שמים בית דין את שווי הקרקע, ואחר כך מכריזים על מכירתה כדי שיהיו הרבה שירצו לקנותה ויעלו את מחירה, והכרזה זו נעשית במשך שלשים יום, כדי שישמעו בני אדם רבים על המכירה. וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ – גזבר שבא למכור קרקע של הקדש, מכריז על מכירת הקרקע במשך שְׁלֹשִׁים יוֹם. ובין בשום היתומים ובין בשום ההקדש מַכְרִיזִין פעמיים בכל יום, בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב.

המשך בעמוד 78

הגמרא מביאה ברייתא בענין זמן ההכרזה ביתומים ובהקדש: **תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוּם הַיְתוֹמִים** הוא **שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר,** כדעת התנא במשנתנו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שׁוּם הַיְתוֹמִים שִׁשִּׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ תִּשְׁעִים יוֹם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – שום היתומים ושום ההקדש, **שִׁשִּׁים יוֹם.**

הגמרא מבררת את ההלכה: **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, הֲלָכָה, שׁוּם הַיְתוֹמִים שִׁשִּׁים יוֹם.** אומרת הגמרא: **יָתִיב** – ישב **רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין, וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר שמועה זו בשם רב חסדא, ששום היתומים הוא ששים יום. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין, שִׁשִּׁים קָאָמְרַת** – האם אמרת ששום היתומים הוא ששים יום, **אוֹ שְׁלֹשִׁים** יום **קָאָמְרַת. אָמַר לֵיהּ** רבי חייא בר אבין, **שִׁשִּׁים** יום אמרתי. הוסיף רב נחמן בר יצחק ושאלו, לגבי שומא **דִּיתוֹמִים** אמרת כן, **אוֹ** לגבי שומא **דְּהֶקְדֵּשׁ. אָמַר לֵיהּ,** לגבי שומא **דִּיתוֹמִים.** הוסיף ושאלו, האם כוונתך היתה לפסוק **כְּרַבִּי מֵאִיר, אוֹ כְּרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ, כְּרַבִּי מֵאִיר.**

הקשה לו רב נחמן בר יצחק: **וְהָא רַבִּי מֵאִיר שְׁלֹשִׁים** יום **קָאָמַר,** לגבי הכרזת יתומים, ולא כדבריך שמכריזים ששים יום. **אָמַר לֵיהּ** רבי חייא בר אבין, **הָכִי** [–כך] **אָמַר רַב חִסְדָּא, מֵאֲבִימִי, קוּלְפֵי טָאבִי בַּלְעִי עֲלָהּ דְּהָא שְׁמַעְתָּא** – הכאות גדולות הכני אבימי על סוגיא זו, שלימד אותי 'שום היתומים לרבי מאיר ששים יום', והקשתי מהמבואר בברייתא שלרבי מאיר שום היתומים שלושים יום, ותירץ לי שיש שני אופני הכרזה, אם **בָּא לְהַכְרִיז** ימים **רְצוּפִים,** יום אחר יום, מכריז **שְׁלֹשִׁים,** ואם בא להכריז רק **בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי,** שבימים אלו בתי דינים יושבים לדון ומתאספים בני אדם רבים, יכריזו **שִׁשִּׁים** יום. ומבאר רב חסדא: **וְאַף עַל גַּב דְּכִי חַשִּׁיב לְהוּ מַר לְיוֹמֵי הַכְרָזָה** – ואף שאם תחשב את ימי ההכרזה במשך ששים יום, תמצא **דלֹא הֲווּ אֶלָּא תַּמְנֵיסַר יוֹמֵי** – שלא יהיו אלא שמונה עשר יום, שהרי בששים יום שמתחילים ביום שני ומסתיימים ביום חמישי יש רק שמונה עשר ימי שני וחמישי, אין בכך חסרון, **דכֵּיוָן דְּמָשְׁכָא מִילְּתָא** – שכיון שנמשך זמן ההכרזה ששים יום, **שָׁמְעִי אִינְשֵׁי** – שומעים אנשים בדבר.

התבאר במשנתנו שיש אופנים שמוכרים קרקע של יתומים כדי לפרוע את חובות אביהם. הגמרא מביאה עתה מחלוקת מתי עושים כן: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים** קטנים, לגבות מהם את חובות אביהם, **אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן,** שכשהם משתהים מלפרוע את החוב מתוסף עליהם ריבית, וכדי להצילם מהפסד זה גובים מהם בית דין את החוב. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר,** יש שני אופנים שגובים מהיתומים, **אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית,** וכרב אסי, **אוֹ לִכְתוּבַּת אִשָּׁה,** להגבות לאשת אביהם את דמי כתובתה, **מִשּׁוּם מְזוֹנֵי** – כיון שאם לא יגבוה הרי הם חייבים לזון אותה, ויש להם בכך הפסד, שמלבד דמי הכתובה שתגבה לבסוף גם זנים אותה כל יום, ולכן נזקקים בית דין לנכסיהם לגבות מהם את כתובתה, ובכך יפטרו ממזונותיה.

הגמרא מבארת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: **וְרַב אַסִּי, מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר** כרבי יוחנן, שגובים מיתומים גם **לִכְתוּבַּת אִשָּׁה,** ומשום הפסד המזונות. משיבה הגמרא: **דְּהָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנָן** – שהרי תיקנו חכמים לבעל את **מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ** של האשה תחת מזונותיה, וכמו כן אצל היתומים הדין כן, שהואיל והם זנים אותה הם זוכים במעשה ידיה, וכיון שאין להם הפסד בכך שהם זנים אותה, אין גובים מהם את כתובתה.

ממשיכה הגמרא ומבררת: **וְאִידָךְ** – ורבי יוחנן, מדוע הוא סובר שמה שהיא ניזונית מנכסיהם זה הפסד עבורם, שמחמת כן גובים מהם את הכתובה, והרי תמורת המזונות היא נותנת להם את מעשה ידיה. מבארת הגמרא: **זִימְנִין דְּלֹא סַפְּקָה** – יש פעמים שאין מעשה ידיה של האשה מספיקים לדמי מזונותיה, וצריכים היתומים להוסיף מממונם כדי לזונה, ומפסידים. וכיון שלפעמים יש ליתומים הפסד ממזונותיה, לכן תמיד מגבים עבורה את דמי כתובתה, לפוטרם ממזונותיה.

הגמרא מקשה מכמה משניות על רב אסי האומר שאין גובים מנכסי יתומים לכתובת אשה. מקשה הגמרא: **תְּנַן** במשנתנו (כא:), **שׁוּם הַיְתוֹמִים** שנעשה לצורך גביית חוב של אביהם, **שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב.** ויש לברר, **בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה חוב מדובר, שגובים אותו מיתומים, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים** שהלוה לאביהם בריבית, וכדי שלא יהיה להם הפסד גובים מהם, **מִי צָיִית** – וכי ישמע לנו שלא לגבות ריבית עבור ימי ההכרזה, והרי ודאי לא יסכים לכך, ואם כן מדוע מוכרים את הקרקע בהכרזה, והרי אף שיתכן שירויחו היתומים בכך שיהיה מי שישלם על הקרקע יותר מהשומא, מכל מקום יתכן גם שיפסידו היתומים מהכרזה זו, שאם לא ימכרוה ביותר משומתה, ישלמו ריבית נוספת על כל ימי ההכרזה, ואין בית דין עושים דבר שיכול להזיק ליתומים, והיה ראוי שימכרו את הקרקע מיד, ללא הכרזה. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר **בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל,** ואם כן קשה, **אִי דְּקָאָכִיל רִיבִּיתָא** – אם הוא נוטל ריבית מהיתומים, וכדי למנוע את הפסדם אנו מגבים אות חובו, **מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ** – וכי אנו מניחים לו לעבור איסור ולגבות מהם ריבית, **וְאֶלָּא** ודאי צריך לומר **דְּלֹא קָאָכִיל רִיבִּיתָא** – שאינו נוטל מהם ריבית, **וְאף** על פי כן **קָתָנֵי** במשנה **שנִזְקָקִין** לגבות הם. **וּבִשְׁלָמָא** – מובנת המשנה **לְדעת רַבִּי יוֹחָנָן,** שגובים מיתומים לכתובת אשה, **מוֹקֵי לָהּ** – הוא יעמיד את המשנה **בִּכְתוּבַּת אִשָּׁה,** שעל זה אמרה המשנה שמוכרים בהכרזה, **אֶלָּא לְרַב אַסִּי,** שאין גובים מיתומים כתובת אשה, **קַשְׁיָא,** באיזה אופן אמרה המשנה שמוכרים נכסי יתומים בהכרזה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ** – ישיב לך **רַב אַסִּי, וּלְרַבִּי יוֹחָנָן מִי נִיחָא** – וכי לדעת רבי יוחנן מובנת המשנה, והרי אם מדובר בכתובת אשה, קשה, מדוע מוכרים את הקרקע בהכרזה, ואין מוכרים אותה מיד, **מִי שָׁבְקִינַן מְזוֹנֵי דְּוַדַּאי קָא מַפְסְדָא** – וכי מניחים אנו את תשלום המזונות שהוא הפסד ודאי של היתומים, שכל ימי ההכרזה הם זנים אותה, **וְנָקְטִינַן הַכְרָזָה דְּלֹא יָדְעִינַן אִי מַרְוְוחִינַן אִי לֹא מַרְוְוחִינַן** – ואנו מכריזים על הקרקע שלהם במשך שלשים יום, שבהכרזה זו לא ידוע לנו אם יהיה ריוח ליתומים או לא, שהרי יתכן שלא יעלו הקונים את מחיר השומא, ובינתיים יפסידו היתומים את דמי המזונות, והרי טובת היתומים היא שנמכור את הקרקע מיד, ללא הכרזה.

דוחה הגמרא את הקושיא על רבי יוחנן: **הָא לֹא קַשְׁיָא,** כיון שאת משנתנו ניתן להעמיד **בְּאופן** שהאלמנה **תּוֹבַעַת** את **כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין,** ודין זה הוא **כִּדבריו דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,** אלמנה **הַתּוֹבַעַת** את **כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין, אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת,** לפי שהבעל מתחייב לזונה לאחר מותו רק כשהיא נשארת אלמנה מחמת כבודו, ולא

המשך בעמוד 201

להא שמעתא — דרב חסדא. **קולפי טאבי** — הכאות גדולות על הדא שמעתא. שהיה מלמדיני: שום היתומים לרבי מאיר ששים יום, והייתי מקשה לו: הא אמר רבי מאיר שלשים! והוא אמר לי: בא להכריז רצופין — שלשים יום, בין יתומין בין הקדש. **ואם בא להכריז שני וחמישי** — שהם ימי הדין, הוי השום ששים יום, וימי הכרזה שמונה עשר יום. צא וחשוב משני בשבת שמונה שבועות — הרי לך חמשים וששה ימים, ויהא בהם ששה עשר שני חמישי. הוסיף עוד ארבעה ימים: שני ושלישי ורביעי וחמישי בשבת — הרי ששים יום משהתחיל ההכרזה, ויש בהן שמונה עשר ימי הכרזה. **אין נזקקין לנכסי יתומים** — למוכרן. **רבית אוכלת בהן** — שהיו מחוייבין לגוי מעות ברבית. **משום מזוני** — דכל זמן שאינה גובה כתובתה נזונית משלהם, והוי פסידא דידהו. **אילימא בבעל חוב גוי** — דשקיל רבית, ולהכי נזקקין. **מי צאית** — להמתין ימי הכרזתינו בלא רבית? **בתובעת כתובתה בבית דין** — דכיון דשוב אין לה מזונות, לא מפסדי יתומים מידי בהמתנה. **לא נזדקיק לה** — לפרוע כתובתה, הואיל ומעכשיו אין מזונותיה על היתומים! **כיון דאזדקקינן לה מעיקרא** — בתחילת תביעת כתובתה להפסידה מזונותיה. **מזדקקינן לה לבסוף** — להגבותה כתובתה. **הא לא קשיא רבי מאיר היא** — דאמר: כתובת [אשה] בבינונית מיניה דידיה, כגון אם גירשה, וקא משמע לן דמיתמי בזיבורית. **כדשנין** — בבעל חוב גוי. **כשחייב מודה** — בשעת מיתה הודה אביהם. **כולהו נמי כשחייב מודה** — ובעל חוב ישראל. **גרושה** — אין לה מזונות. **ההיא דרבי יוחנן** — דאמר: כתובת אשה מגבינן מיתמי. **משום חינא מתנינן לה** — כדי שימצאו האנשים חן בעיני הנשים וינשאו להן, והלכך אפילו גרושה נמי. **בתר שיבקייהו** — ימותו כאביהם, שהניח להם ממון זה. **לאו בני מיעבד מצוה נינהו** — דקטנים הן, אלא ימתין עד שיגדילו. **צררי אתפסיה** — אביהם נתן לבעל חובו מעות או כסף וזהב במשכון בשעת מיתה, ולא הספיק ליטול את השטר מידו. **דשמתיה** — בית דין לאביהן על שאינו פורע לזה חובו, ומת בשמתיה. דהשתא ליכא למיחש לצררי, דלא היה פורעו אלא בבית דין, כדי שיתירו נידויו. **שלחו מתם בדשמתיה ומית בשמתיה** — מיתוקמי כל הנך מתנייתא דלעיל, דאמרו נזקקין. **והלכתא כרב הונא** — דהיכא דלא שמתוה חייש לצררי.

אילימא

תנן שום היתומים כו׳ במאי עסקינן אלימא בבעל חוב גוי מי ציית — ואם תאמר: למה ליה לאותובי לרב אסי ממתניתין? ממילתיה דרב אסי גופיה הוה מצי למיפרך, דאמר: דאין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהם. במאי עסקינן האי דאין נזקקין? אילימא בבעל חוב גוי — מי ציית להמתין עד שיגדילו? ואי בבעל חוב ישראל — מי שבקינן ליה דקאכיל רבית? ויש לומר: דממילתא דרב אסי לא מצי למיפרך, דאפשר לאוקמה בדלא תבע להו, ולעולם בבעל חוב גוי איירי. ומשום הכי אין נזקקין לנכסים לפרוע החוב אלא אם כן רבית אוכלת בהן, [ואז] נזקקין אפילו לא תבע להו גוי חובו, לפי שלא ירבה עליהן הרבית. אבל ממתניתין פריך שפיר, דודאי מדנחתי בית דין לשום — בדתבע להו מיירי, לפיכך פריך: אי בבעל חוב גוי — מי ציית עד אחר השלמת הכרזה שלא להרבות הרבית? ואי לא ציית — אם כן שמא יפסידו בהארכת הזמן יותר ממה שירויחו. דודאי אי לא ידעינן אי מרווחינן אי לא מרווחינן — לא צריכי הכרזה, כדקאמר התלמוד בסמוך על מילתא דרבי יוחנן. **אמר** רב נחמן מריש לא הוה מזקיקינן ליתמי כו׳ מכאן ואילך מזקיקינן כו׳ — והלכה כרב נחמן בדיני, דנזקקין לנכסי יתומים. והכי נמי איתא ב"הכותב" (כתובות פד,א) גבי הא דתנן: מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשים, והיה לו מלוה או פקדון ביד אחרים — ינתן לכושל שבהם. ואמר רבי יוחנן עלה: (שם) לכתובת אשה, משום חינא.

אלמא נזקקין.

רבא

**תָּנוּ רַבָּנַן: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שִׁשִּׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ תִּשְׁעִים יוֹם; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שִׁשִּׁים יוֹם. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, הֲלָכָה: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שִׁשִּׁים יוֹם. יָתֵיב רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעֲתָא. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין: שִׁשִּׁים קָאָמְרַתְּ אוֹ שְׁלֹשִׁים קָאָמְרַתְּ? אֲמַר לֵיהּ: שִׁשִּׁים. - דִּיתוֹמִים אוֹ דְּהֶקְדֵּשׁ? אֲמַר לֵיהּ: דִּיתוֹמִים. - כְּרַבִּי מֵאִיר אוֹ כְּרַבִּי יְהוּדָה? אֲמַר לֵיהּ: כְּרַבִּי מֵאִיר. - וְהָא רַבִּי מֵאִיר שְׁלֹשִׁים קָאָמַר! אֲמַר לֵיהּ, הָכִי אֲמַר רַב חִסְדָּא: מֵאֲבִימִי קוּלְפֵי טָאבִי בָּלְעִי עֲלָהּ דְּהָא שְׁמַעֲתָא, בָּא לְהַכְרִיז רְצוּפִים - שְׁלֹשִׁים, בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי - שִׁשִּׁים. וְאַף עַל גַּב דְּכִי חָשֵׁיב לְהוּ מָר לְיוֹמֵי הַכְרָזָה לָא הָווּ אֶלָּא תְּמַנֵּיסָר יוֹמֵי, כֵּיוָן דְּמָשְׁכָא מִילְּתָא שָׁמְעִי אֱינָשֵׁי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי: אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן; וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית, אוֹ לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מִשּׁוּם מְזוֹנֵי. וְרַב אַסִי מַאי טַעְמָא לָא אֲמַר לִכְתוּבַּת אִשָּׁה? - דְּהָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ. - וְאִידָךְ? זִימְנִין דְּלָא סָפְקָה. תְּנַן: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב; בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי - מִי צָיֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל; אִי דְּקָאָכֵיל רִיבִּיתָא - מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ? וְאֶלָּא דְּלָא קָאָכֵיל רִיבִּיתָא, וְקָתָנֵי: נִזְקָקִין! בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן - מוֹקֵי לָהּ בִּכְתוּבַּת אִשָּׁה, אֶלָּא לְרַב אַסִי קַשְׁיָא! - אָמַר לָךְ רַב אַסִי: וּלְרַבִּי יוֹחָנָן מִי נִיחָא? מִי שָׁבְקִינַן מְזוֹנֵי דְּוַדַּאי קָא מַפְסְדָא, וְנָקְטִינַן הַכְרָזָה דְּלָא יָדְעִינַן אִי מַרְוַוחִינַן אִי לָא מַרְוַוחִינַן? - הָא לָא קַשְׁיָא, בְּתוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין; כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. - אִי הָכִי, אִיזְדַּקּוּקֵי לָא מִיזְדַּקְקִינַן לָהּ! - אֶלָּא כֵּיוָן דְּאִיזְדַּקְקִינַן לָהּ מֵעִיקָּרָא מִיזְדַּקְקִין לָהּ לְבַסּוֹף. מִכָּל מָקוֹם לְרַב אַסִי קַשְׁיָא! - לְעוֹלָם בְּבַעַל חוֹב גּוֹי, שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. - אִי הָכִי, רִבִּית נַמִי לָא לִישְׁקוֹל! - שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לְזוֹ וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לְזוֹ. תָּא שְׁמַע: אֵין נִפְרָעִין מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא מִן הַזִּיבּוּרִית; בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי - מִי צָאֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל; אִי אָכֵיל רִיבִּיתָא - מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ? אֶלָּא דְּלָא אָכֵיל רִיבִּיתָא, וְקָתָנֵי: נִזְקָקִין! בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן - מוֹקֵי לָהּ בִּכְתוּבַּת אִשָּׁה, אֶלָּא לְרַב אַסִי קַשְׁיָא! - אָמַר לָךְ רַב אַסִי: וּלְרַבִּי יוֹחָנָן מִי נִיחָא? אִי כְּתוּבָה, מַאי אִירְיָא מִיַּתְמֵי? אֲפִילּוּ מִינֵּיהּ דִּידֵיהּ נַמִי בְּזִיבּוּרִית! - הָא לָא קַשְׁיָא, רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: כְּתוּבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית, וּמִיַּתְמֵי בְּזִיבּוּרִית. מִכָּל מָקוֹם לְרַב אַסִי קַשְׁיָא! - לְעוֹלָם בְּבַעַל חוֹב גּוֹי, שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. - אִי הָכִי, רִבִּית נַמִי לָא נִישְׁקוֹל! - שֶׁקִּיבֵּל לְזוֹ וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לְזוֹ. תָּא שְׁמַע: עַל מְנָת לִיתֵּן לְאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ; בִּשְׁלָמָא בַּעַל חוֹב, בֵּין מָר וּבֵין מָר - כִּדְשַׁנִּין. אֶלָּא כְּתוּבָּתָהּ, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן נִיחָא, אֶלָּא לְרַב אַסִי קַשְׁיָא! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה. הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי, כּוּלְּהוּ נַמִי כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה. מָרֵימָר אַגְבֵּי כְּתוּבָּתָהּ לִגְרוּשָׁה מִנִּכְסֵי דְּיַתְמֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְאַמֵּימָר, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי: אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִין אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן, רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית אוֹ לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מִשּׁוּם מְזוֹנֵי! וַאֲפִילּוּ רַבִּי יוֹחָנָן לָא קָאָמַר אֶלָּא בְּאַלְמָנָה דְּקָמַפְסְדָא מְזוֹנֵי, אֲבָל גְּרוּשָׁה לָא! אֲמַר לֵיהּ: הָא אֲנַן דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם חִינָּא מַתְנִינַן לָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן: מֵרֵישָׁא לָא הֲוָה מִיזְדַּקִּיקְנָא לְנִכְסֵי יַתְמֵי, כֵּיוָן דִּשְׁמַעֲנָא לְהָא דְּרַב הוּנָא חַבְרִין מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: יַתְמֵי דְּאָכְלִי דְּלָא דִּידְהוּ לֵיזְלוּ בָּתַר שִׁיבְקַיְיהוּ - מִכָּאן וָאֵילָךְ מִיזְדַּקַּקְנָא. מֵעִיקָּרָא מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַב פַּפָּא: פְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה, וְיַתְמֵי לָא בְּנֵי מִיעֲבַד מִצְוָה נִינְהוּ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אֲמַר: אֵימַר צְרָרֵי אַתְפְּסֵיהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ בְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה; אִי נַמִי, שַׁמְתּוּהּ וּמֵת בְּשַׁמְתֵּיהּ. שָׁלְחוּ מִתָּם: דְּשַׁמְתּוּהּ וּמִית בְּשַׁמְתֵּיהּ. וְהִלְכְתָא כְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ.

תנן:

רבא אמר משום שובר — ואיבא ביניהו בין רב הונא בריה דרב יהושע דאמר משום צררי, ובין רבא דאמר משום שובר — היכא שמסר שטרותיו לאדם אחד בפני עדים, ואמר דאין לו שום שטרות כי אם אותם שמסר לו. דדשתא לשובר ליכא למיחש, שהרי מסר כל שטרותיו לזה, ואם איתא דהוה ליה שובר — הוה מסר ליה. אבל לצררי מכל מקום איכא למיחש.

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ומי חיישינן לשובר והא תנן הנפרעת שלא בפניו כו' — ואי חיישינן לשובר הכא נמי ליחוש! ואם תאמר: רב הונא בריה דרב יהושע, תקשי ליה נמי לנפשיה: ליחוש לצררי! ויש לומר: דהוה פשוט לרב הונא בריה דרב יהושע דמשום צררי אין למנוע לפרוע שלא בפניו, משום שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו ויושב לו במדינת הים. אבל משום חששא דשובר לא הוה מסיק אדעתא לומר כן, ומשום הכי הקשה לו ליחוש לשובר! ותירץ לו: התם כדאמרינן שלא יהא כל אחד ואחד כו'.

ואם אמר תנו נזקקין — לכאורה פירוש: תנו החוב. והיינו כרב הונא בריה דרב יהושע, דהיכא דחייב מודה נזקקין. וצריך עיון: אמאי שבק לישנא ד"חייב מודה"? ושמא לכך נקט האי לישנא "תנו" — דשייך בחוב ובמתנה. דאם צוה אביהם ליתומים ליתן מתנה — דנותנין, אם צוה בתורת המחלק נכסיו, מתנה בכולה או במקצתה, ועשה קנין. והכי נמי משמע קצת דבמתנה קמיירי, מדקאמר: "שדה זו" "ומנה זו" נזקקין לו.

ואם אמר תנו נזקקין — ותימה: פשיטא, שאם אמר "תנו" נזקקין, כיון שנתנה במתנה! ואומר רבינו יצחק: (נזקקין איצטריכא ליה) ד"תנו" דקאמר היינו דהודה שחייב לו]. והא דנקט לישנא ד"תנו" — משום דמסיים ביה: "שדה זו" ו"מנה זו" דשייך ביה "תנו". ועוד איבא הודאה דלא סגי דלא אמר בהו "תנו" או "אתם עדי", כגון שהודה מעצמו. והא דאמרינן בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעד,ב): שביב מרע שאמר "תנו מנה לפלוני", אמר "תנו" — נותנין, לא אמר "תנו" — אין נותנין, אדם עשוי שלא להשביע את בניו. אבל תבעוהו והודה — אפילו בלא "אתם עדי" ולא אמר "תנו" — נותנין, דאין אדם משטה בשעת מיתה, כדמוכח בשילהי פרק "גט פשוט" (שם קעה,ב). **אמר** רב אשי הלכך אזדקוקי בו' דאמר רבא הלכתא אין נזקקין — פירוש: בעלמא היכא דאיכא למיחש לצררי, כמו מילתא דרב אסי — אין נזקקין לנכסי יתומים. ואי אזדקיקנא, פירוש: היכא דנזקקין, כגון "שדה זו" ו"מנה זו", דאמר רבא: נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס — בהא לא סבירא לן כרבא, אלא מוקמינן אפוטרופוס. דאמרי נהרדעי: בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס, לבר מנמצאת שדה שאינה שלו, דאחזוקי שיקרא לא מיזדקיקנא, ואין צריך להעמיד אפוטרופוס. ואם תאמר: דבפרק "הגוזל" בתרא (בבא קמא קיב,א): בר חמוה דרבי ירמיה טרק גלי באפיה דרבי ירמיה, אתא לקמיה דרבי אבא. אמר ליה: שלו תובע. אמר ליה: והא מייתינא סהדי דאחזוקי בחיי אבוה! [אמר ליה]: וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין? ומאי שנא משמעתין, דהיכא דנמצאת שאינה שלו מזיקין ומקבלין עדות, אף על פי שהיתומים קטנים? ויש לומר: דהתם מתחלה היתה של אביו דיתום, כי נמי איכא סהדי דאחזוקי בשיקרא, דשמא שום תנאי היה לאביו עמו להחזיק [אף על פי] שהוא שלו. אבל בשמעתין, דנמצאת שדה שאינה שלו, שהעדים מעידים שגזלה — הלכך לא מחזקינן סהדי בשקרי שמא לא גזלה, אלא ודאי גזלה. וליכא למימר שמא חזר ולקחה, כיון דבגזילה בא לידו — לא אמרינן שמא חזר ולקחה, כי הדבר ברור שהאב גזלה ואינו של אביו, ושפיר נקבל העדות דגזלה האב שלא בפני בעל דין, כיון שהדבר ברור לנו שאין השדה של אביו. וכן בהך ד"הגוזל בתרא" (שם עמוד ב) דקאמר רבי יהושע: תנוק שתקף בעבדי אביו וירד לתוך שדה חברו, ואמר "שלי הוא" — אין אומרים לו: המתן עד שיגדיל, אלא מוציאין אותו מתחת ידו. ומסיק התלמוד דהתם: דמפקינן מיניה, דלא קיימא אחזקה דאבוה. משמע דאיכא מילי דמקבלין עדות שלא בפני בעל דין. ולכך נראה, דהיכא דחייב מודה במלוה על פה — דנזקקין, ויעידו עדים שמעו הודאת האב בפני בית דין, ויגבו משל היתומים החוב על פי העדות. ולא אמר אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין, כיון שהדבר ברור בלא שום גמגום שהודה האב, דמי לנמצאת שאינה שלו. ומיהו מדררא דממונא הבאה מחמת יתומים, כי נמי ידעינן בברור שלא התפיסו צררי — כל החוב הבא מחמת היתומים אין נזקקין, כדאיתא פרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא לט,א) דשור שהזיק פטור, מטעם דאין נזקקין. ופירש רבינו יצחק: דלא שייך צררי, ומכל מקום אין נזקקין, דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין. **ואין** מעמידין אפוטרופוס — כיון דאמר: "שדה זו" ו"מנה זו" — אין צריך להעמיד אפוטרופוס לידע אם פרע אם לאו, ויש לו שובר. ומעמידין האפוטרופוס לידע אם פרע אם לאו ויש לו שובר, ויעמידו האפוטרופוס לבקש השובר בין חפצי המת, או למצוא שום עדות התפסת צררי. ואם תאמר: כיון דאמר "תנו", אפילו אינו חייב כלום — יתנו לו, כיון דמצוה מחמת מיתה הוא, ויהא מתנה בעלמא! ויש לומר: שהוא סבור להתחייב בשביל חובו ולא לשום מתנה, הלכך אין לתת אותה אלא למי שמתחייב לו. וכן משמע פרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעד,ב) על ההיא שהבאתי לעיל: אמר "תנו" — קיימיה לשטריה, אלמא, דמשום שיודע לו, כשאמר "תנו" — כאילו נתקיים השטר, אבל אם לא היה חייב — לא היה נותן בתורת מתנה. **אמרי** נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס — פירוש בכולהו — "שדה זו" ו"מנה זו".

לבי

תְּנַן: שׁוּם הַיְתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַקְּדֵשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַבְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב; בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי - מִי צָאֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא, בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל; בְּשִׁלְמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ - מוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה, אֶלָּא לְרַב פַּפָּא קַשְׁיָא! - אָמַר לָךְ רַב פַּפָּא, אִי בָּעֵית אֵימָא: בְּתוּבָּה מְשׁוּם חִינָּא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בְּבַעַל חוֹב גּוֹי שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. - אִי קִיבֵּל עָלָיו, לֵימְטֵי לְהוּ עַד דְּגָדְלִי! - שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָזוּ וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוּ. תָּא שְׁמַע: עַל מְנָת לִיתֵּן לְאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ; בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי - מִי צָיֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא, בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל; בְּשִׁלְמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ - מוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה, אֶלָּא לְרַב פַּפָּא, בְּשִׁלְמָא כְּתוּבָּה - מְשׁוּם חִינָּא, אֶלָּא בַּעַל חוֹב קַשְׁיָא! - לְעוֹלָם בְּבַעַל חוֹב גּוֹי, וּכְגוֹן שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. - אִי קִיבֵּל עָלָיו, לֵימְטֵי לְהוּ עַד דְּגָדְלִי! - שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָזוּ וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוּ.

משנה

רָבָא אָמַר: מְשׁוּם שׁוֹבֵר. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא: וּמִי חָיְישִׁינַן לְשׁוֹבֵר? וְהָתְנַן: הַנִּפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - לֹא תִּפְרַע אֶלָּא בְּשִׁבְעָה; וְאָמַר רַבִּי אַחָא שַׁר הַבִּירָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא לְאַנְטוֹכְיָא, וְאָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כְּתוּבַּת אִשָּׁה מְשׁוּם חִינָּא, אֲבָל בַּעַל חוֹב - לֹא, וְרַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן: אֲפִילּוּ בַּעַל חוֹב נַמִּי; וְאִי חָיְישִׁתְּ לְשׁוֹבֵר, הָתָם נַמִּי נֵיחוּשׁ! אָמַר לֵיהּ: הָתָם כִּדְאָמְרִינַן טַעְמָא - שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד נוֹטֵל מָעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵירוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בְּמְדִינַת הַיָּם. אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא: אֵין נִזְקָקִין לִנְכְסֵי יְתוֹמִין, וְאִם אָמַר: "תְּנוּ" - נִזְקָקִין; "שָׂדֶה זוֹ" וּ"מָנֶה זוֹ" - נִזְקָקִין וְאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שָׂדֶה סְתָם וּמָנֶה סְתָם - נִזְקָקִין וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי: בְּכוּלְהוּ נִזְקָקִין וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, לְבַד מִנְּמְצֵאת שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, דְּאַחֲזוּקֵי סָהֲדֵי בְּשֶׁקָּרֵי לָא מַחְזְקִינַן. אָמַר רַב אַשִׁי: הִלְכָךְ אַזְדְּקוּקֵי לָא מְזַדְּקְקִינַן, דְּהָא אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא אֵין נִזְקָקִין, וְאִי מְזַדְּקְקִינַן - מוֹקְמִינַן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, דְּאָמְרִי נְהַרְדְּעֵי: בְּכוּלְהוּ נִזְקָקִין וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, לְבַד מִנְּמְצֵאת שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, דְּאַחֲזוּקֵי סָהֲדֵי בְּשֶׁקָּרֵי לָא מַחְזְקִינַן.

משנה

אילֵימָא בבעל חוב גוי — דלא בעי למינטר עד דגדלי, מי צאית להמתין ימי הכרזה? **תא שמע** — דתניא לעיל גבי הכרזה: על מנת ליתן לאשה כו'. **מי צאית** — לימי הכרזה? **רבא אמר** — הא דאין נזקקין לנכסי יתומין. **משום שובר** — דשמא שובר היה לאביהם על השטר הזה, שפרעו, ויתומים אין יודעין היכן הוא. **הנפרעת שלא בפניו** — כגון ששלח לה בעל גט ממדינת הים. **לא שנו** — דבית דין יורדין לנכסי אדם שלא בפניו, אלא כתובת אשה משום חינא, אבל בעל חוב — ימתין עד שיחזור. **ואם אמר אביהן תנו** — נזקקין. **שדה זו ומנה זו** — אם אמר "תנו שדה זו לפלוני בחובו" או "מנה זו" — נזקקין ליתן לו, ואין צריך להעמיד אפוטרופוס ליתומים על כך. **שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס** — ליתומין, לברור להן חלק יפה, ולהגבות את זה מן הזיבורית. **אבל נמצאת** — ביד היתומים שדה אחת שלא היתה של אביהן, אלא גזולה — נזקקין להוציא גזילה מידם, ואין צריך אפוטרופוס. **בכולהו** — אפילו "שדה זו ומנה זו" נזקקין ומעמידין אפוטרופוס. בר מנמצאת שאינה שלו, דאין צריך אפוטרופוס, אלא מיד מוציאין אותה מידם, דאחזוקי סהדי המעידים על הגזילה בשקרי — לא מחזקינן.

הגמרא מקשה עתה ממשנתנו על שיטת רב פפא: **תְּנַן** במשנתנו, **שׁוּם הַיְתוֹמִים** – כשבית דין שמים קרקע של יתומים קטנים כדי לגבות ממנה את חוב אביהם, מכריזים עליה **שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין** כל יום **בְּכֹקֶר וּבָעֶרֶב**. ויש לברר, **בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה חוב מדובר, שאין ממתינים בו עד שיגדלו, **אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב כּוֹתְבִים**, שאינו מסכים להמתין עד שיגדלו היתומים, ורוצה לגבות את חובו עתה, **מִי צָאִית** – וכי הוא יציית לנו להמתין לשלשים ימי הכרזה, והלא ירצה לגבות את חובו מיד. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר **בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל**, שמסכים להמתין לימי ההכרזה, **וּבְשִׁלְמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מוֹקֵי לָהּ** – הוא מעמיד את משנתנו **בְּאוֹפֶן שֶׁחַייָב מוֹדֶה** – שהודה הלוה קודם מיתתו שלא פרע, ובאופן כזה גובים אף מיתומים קטנים. **אֶלָּא לְרַב פָּפָּא**, האומר שאף כשחייב מודה אין גובים מקטנים, כיון שאינם חייבים במצוות, **קַשְׁיָא**, באיזה אופן עוסקת משנתנו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב פָּפָּא**, שני תירוצים בדבר, **אִי בָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תתרץ שמדובר במשנתנו **בִּכְתוּבָּה, וּמְשׁוּם חִינָּא** הקילו חכמים בדבר שיגבוה אף מיתומים קטנים, וכמבואר לעיל (ע״א), שעל ידי זה יתרצו הנשים להינשא. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא**, שמדובר **בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵר כּוֹתְבִים שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל**, ולכן הוא מתרצה להמתין עד שיסתיימו ימי ההכרזה.

מקשה הגמרא על התירוץ השני: **אִי קִיבֵּל עָלָיו** העובד כוכבים את דיני ישראל, **לְינַטֵּר לְהוּ עַד דְּגַדְּלִי** – ימתין להם עד שיגדלו, שהרי בדיני ישראל אין גובים מיתומים קטנים אם אין ריבית אוכלת בהם. מתרצת הגמרא: **שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו** את דיני ישראל **לְזוֹז, לְעִנְיַן** ימי ההכרזה, **וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוֹז, לְעִנְיַן** זה שאין גובים מיתומים קטנים.

הגמרא מקשה על רב פפא מברייתא: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא שהובאה לעיל (בא:) שמכריזים שמכירת הקרקע של היתומים היא **עַל מְנָת לִיתֵּן לְאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ, וּלְבַעַל חוֹב** את **חוֹבוֹ**. ויש לברר, **בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן עוסקת הברייתא, שמוכרים קרקע של יתומים קטנים, **אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵר כּוֹכָבִים**, שאינו ממתין בגבייתו עד שיגדלו היתומים, **מִי צָאִית** – וכי יציית לנו להמתין את כל ימי ההכרזה. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר **בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל**, ואם כן קשה, איך גובה בעל חוב ישראל מיתומים קטנים. **וּבְשִׁלְמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מוֹקֵי לָהּ** – הוא יעמיד את הברייתא **בְּשֶׁחַייָב מוֹדֶה**, ובאופן זה גובים אפילו מיתומים קטנים. **אֶלָּא לְרַב פָּפָּא, בְּשִׁלְמָא** – מובן הדבר לגבי **כְּתוּבָּה** המוזכרת בברייתא, **מְשׁוּם חִינָּא** הקילו בה חכמים לגבות אף מקטנים, **אֶלָּא בַּעַל חוֹב** המוזכר בברייתא, **קַשְׁיָא**.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר **בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵר כּוֹכָבִים, וּכְגוֹן שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל**, ולכן הוא ממתין עד סוף ימי ההכרזה. תמהה הגמרא: **אִי קִיבֵּל עָלָיו** את דיני ישראל, **לְינַטֵּר לְהוּ עַד דְּגַדְּלִי** – ימתין עד שיגדלו, כדיני ישראל. מתרצת הגמרא: מדובר באופן **שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָזוֹז** – להמתין לימי הכרזה, **וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוֹז** – להמתין עד שיגדלו.

לעיל (ע״א) התבארו שתי סברות לכך שאין גובים מנכסי יתומים קטנים, או כיון שקטנים פטורים ממצות פריעת בעל חוב, או כיון שחוששים שהתפיס הלוה צרורות כסף למלוה. הגמרא מביאה עתה טעם נוסף לכך: **רָבָא אָמַר**, הטעם שאין גובים מנכסי יתומים קטנים הוא **מִשּׁוּם שׁוֹבָר**, שאנו חוששים שמא כבר פרע הלוה למלוה, וכתב לו המלוה שובר, ואילו היתומים הקטנים אינם בקיאים בשטרות אביהם, ולכן אין גובים מהם עד שיגדלו ויוכלו למצוא את השובר.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא, וּמִי חָיְישִׁינַן** – וכי אנו חוששים **לְשׁוֹבָר**, **וְהָתְנַן** במשנה בכתובות (פז.), **הַנִּפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו** – אשה הגובה כתובתה שלא בפני בעלה, כגון ששלח לה בעלה גט ממדינת הים, והיא רוצה לגבות כתובתה מנכסיו הנמצאים כאן, **לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה**, שצריכה להישבע תחילה שלא נפרעה. **וְעל** משנה זו **אָמַר רַבִּי אֲחָא שַׂר הַבִּירָה, מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא לְאַנְטוֹכְיָא**, בענין גביית חוב שלא בפני החייב, **וְאָמַר, לֹא שָׁנוּ** במשנה שגובים בשבועה שלא בפניו **אֶלָּא בִּכְתוּבַּת אִשָּׁה, וּמְשׁוּם חִינָּא, אֲבָל בַּעַל חוֹב** הבא לגבות שלא בפני הלוה, **לֹא** – אינו גובה אפילו בשבועה, אלא ימתין עד שיחזור הלוה עצמו. **(ורבה) [וְרָבָא] אָמַר** בשם **רַב נַחְמָן, אֲפִילּוּ בַּעַל חוֹב נַמִּי** גובה שלא בפניו, ובשבועה. מסיים רב הונא בריה דרב יהושע את קושייתו: **וְאִי חָיְישַׁת** – ואם תאמר שאנו חוששים **לְשׁוֹבָר** שהיה לאביהם, **הָתָם נַמִּי נִיחוּשׁ** – גם שם נחשוש לכך, ומדוע אמר רב נחמן שבעל חוב גובה בשבועה שלא בפני הלוה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** ליה רבא, **הָתָם כִּדְאָמְרִינַן מַעֲמָא** – בדין זה הטעם שהמלוה גובה שלא בפני הלוה הוא כמבואר שם (פח.), **שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד נוֹטֵל מָעוֹתָיו שֶׁל חֲבִירוֹ** בהלואה, **וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בְּמְדִינַת הַיָּם**, ואינו פורע את חובו, ולא יוכל המלוה לגבות את חובו מנכסי הלוה, ולכן סובר רב נחמן שיכול המלוה להישבע וליטול, אבל במקום שהלוה מת לא שייך חשש זה, וסובר רבא שבאופן כזה חוששים לשובר, ואין המלוה גובה מיתומי הלוה אפילו בשבועה.

הגמרא פוסקת את ההלכה בענין גבייה מנכסי יתומים קטנים: **אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא** – ההלכה היא **שֶׁאֵין נִזָּקָקִין לִנְכְסֵי יְתוֹמִין** לגבות מהם, כיון שחוששים שפרע הלוה והניח שובר. **וְאִם אָמַר** הלוה לפני מותו **'תְּנוּ'** – שיתנו מנכסיו את דמי החוב למלוה, **נִזָּקָקִין** לנכסי היתומים לגבות מהם, שהרי הודה שאין החוב פרוע. ממשיך רבא ומחלק: אם אמר הלוה שיתנו למלוה **'שָׁוֶה זוֹ'**, **וְכן** אם אמר שיתנו לו **'מָנֶה זוֹ'**, **נִזָּקָקִין** לנכסי היתומים ליטול מהם את אותה שדה או את אותו מנה, **וְאֵין מַעֲמִידִין** ליתומים **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**. ואם אמר **'שָׁוֶה סְתָם' וּ'מָנֶה סְתָם', נִזָּקָקִין** לנכסי היתומים **וּמַעֲמִידִין** להם **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**, שיברור להם חלק יפה, ויתן למלוה את השדה הגרועה או את המנה הגרוע מנכסיהם, כדי שלא יפסידו.

הגמרא מביאה מי שחולק על רבא: **אָמְרִי נְהַרְדְּעֵי, בְּכוּלְּהוּ** – בכל האופנים שהוזכרו לעיל, בין אם אמר מנה ושדה סתם או מנה ושדה זו, **נִזָּקָקִין** לגבות מנכסי היתומים, **וּמַעֲמִידִין** להם **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**, ושלא כדברי רבא שרק במנה ושדה סתם מעמידים אפוטרופוס, אמנם זהו **לְבַד** – חוץ **מֵאופן שֶׁנִּמְצֵאת שָׁוֶה שֶׁאֵינָהּ שָׁלוֹ** – שעדים מעידים ששדה זו היתה גזולה ביד אביהם, שאין מעמידים אפוטרופוס ליתומים, אלא מוציאים מהם את השדה, כיון **דְּאַחְזוּקֵי סָהֲדֵי בְּשַׁקְרֵי לֹא מַחְזְקִינַן** – שאין מחזיקים את העדים ברשעים המעידים שקר, אלא מקבלים את עדותם ומוציאים את השדה מיד היתומים.

הגמרא פוסקת את ההלכה: **אָמַר רַב אַשִׁי, הִלְכָךְ** – כיון שנחלקו בדבר רבא ונהרדעי, יש לפסוק את ההלכה כך, בסתם חוב שיש על נכסי יתומים, ולא הודה אביהם שהוא חייב ולא אמר 'תנו', **אִוְדְּקוּקֵי לֹא מְזַדְּקְקִינַן** – אין נזקקין לנכסי יתומים לגבות מהם את החוב, **דְּהָא אָמַר רָבָא הִלְכְתָא שֶׁאֵין נִזָּקָקִין** לנכסי יתומים. **וְאִי מְזַדְּקְקִינַן** – ובאופן שנזקקים לנכסי יתומים, והיינו כשאמר אביהם 'תנו', אין הלכה כרבא שמחלק לגבי העמדת אפוטרופוס בין אם אמר מנה ושדה זו ובין אם אמר מנה ושדה סתם, אלא בין בזה ובין בזה **מוֹקְמִינַן** – מעמידים **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** ליתומים, **דְּאָמְרִי נְהַרְדְּעֵי בְּכוּלְּהוּ נִזָּקָקִין וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**. אמנם כל זה הוא **לְבַד מֵאופן שֶׁנִּמְצֵאת שָׁוֶה שֶׁאֵינָהּ שָׁלוֹ**, שמוציאים מידם את הקרקע, כיון **דְּאַחְזוּקֵי סָהֲדֵי בְּשַׁקְרֵי לֹא מַחְזְקִינַן**.

משנה

משנתנו מביאה תקנות חכמים בגביית חוב מפני חשש הערמה: **הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה** שהתחייב לאשתו אם יגרשנה, ובודאי לא חל הקדש גמור על מה שכנגד חוב הכתובה, לפי שנכסיו כבר משועבדים לחוב זה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּשֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה** – אם ירצה לגרשה, **יִדּוֹר** ממנה **הֲנָאָה**, ובכך לא יוכל לעולם לשוב ולישאנה. משום שיש לחשוש שכל מה שמגרשה אינו אלא ערמה, שהיא תיטול כתובתה מההקדש, וישוב וישאנה ויהיה הכסף שלו. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** לידור הנאה ממנה, ובגמרא יבואר טעמו.

כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אַף הֶעָרֵב לָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ – כתובת אשה שיש אדם שנעשה ערב עליה, **וְהָיָה בַּעְלָהּ** של האשה **מְגָרְשָׁהּ**, ואין לו נכסים לשלם כתובתה, **יַדִּירֶנָּה הֲנָאָה** ובכך לא יוכל לשוב ולישאנה, מחשש **שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה** הבעל **קִינוּנְיָא** [–הערמה] **עַל נְכָסִים שֶׁל זֶה** [–של הערב], **וְיַחֲזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ**. כלומר, שמא מגרשה רק כדי שתגבה האשה כתובתה מהערב, ושוב ישאנה ויהיה הכסף שלו.

גמרא

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. שואלת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפְלְגִי** – במה נחלקו. משיבה הגמרא: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר, אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ**, לפי שהקדש חמור בעיניו שלא להוציא ממנו שלא ביושר. מקשה הגמרא: אם כן שלרבי אליעזר אדם עושה קנוניא על הקדש, **וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא, שְׁכִיב מְרַע** [–אדם הנוטה למות] **שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְאָמַר** לאחר מכן, **מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי** ועלי להשיב לו אותו, **נֶאֱמָן**, ואין חוששים ששיקר ונמצא ההקדש נפסד מנה, מפני **שֶׁחֲזָקָה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ** – האם נאמר ששמועתו תלויה במחלוקת תנאים, ואינה דברי הכל. מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין דינו תלוי במחלוקת זו, לפי **שעַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי** רבי אליעזר ורבי יהושע, **אֶלָּא בְּבָרִיא**, שרק בבריא חשש רבי אליעזר שאדם עושה קנוניא על הקדש, לפי שמה שיטול מההקדש יהיה שלו, **אֲבָל בִּשְׁכִיב מְרַע, דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ**. מבארת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** שבשכיב מרע ודאי אין לחשוש לקנוניא על ההקדש, לפי **שאֵין אָדָם חוֹטֵא, וְלֹא לוֹ** – אם ההנאה שבאה מהחטא לא תהיה לו אלא לאדם אחר, והשכיב מרע נוטה למות ולא יהנה מהכסף שינטל מההקדש, ולכך ודאי אינו מערים. ואם כן כשאמר רב הונא שאין לחשוש לקנוניא בשכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, הרי זה לדברי הכל.

אִיכָּא דְּאָמְרִי ביאור אחר במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. שאמנם מחלוקתם בבריא בלבד, אך **בְּבָרִיא דְּכוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי (דאין אדם) [דְּאָדָם] עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ**, ואם הקדיש נכסיו ומגרש את אשתו, ודאי שיש לחוש שכוונתו להוציא כתובתה מההקדש, **וְהָכָא**, במשנתנו, שנחלקו האם צריך לידור הנאה ממנה כדי שלא יחזור וישאנה, **בְּנֶדֶר שֶׁהוּדַּר בִּפני רַבִּים קָמִיפְלְגִי** [–הם נחלקו], האם אפשר להתירו על ידי חכם. **מַר** [–רבי יהושע] **סָבַר, יֶשׁ לוֹ הֲפָרָה**, ולכן אף שיש לחוש לקנוניא אינו צריך לידור, לפי שאין תועלת בכך שאף אם יִדור יחזור ויפר נדרו, **וּמַר** [–רבי אליעזר] **סָבַר, אֵין לוֹ הֲפָרָה**, ולכן אמר שידור הנאה ממנה, וידור בפני רבים כדי שלא יוכל להפירו ולחזור ולישאנה, ועל ידי זה בטל חשש הקנוניא.

מביאה הגמרא ביאור נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵי עָלְמָא** סברו **שנֶדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים** [–בפני רבים] **יֶשׁ לוֹ הֲפָרָה, וְהָכָא**, במשנתנו, שנחלקו במגרש אם ידור הנאה, **בְּנֶדֶר שֶׁהוּדַּר עַל דַּעַת רַבִּים קָמִיפְלְגִי**, אם יש לו התרת חכם, והיינו בנדר שרבים אומרים לו 'אנו מדירים אותך על דעתנו'. שלרבי אליעזר אין לו הפרה, ולכן אמר שידור הנאה ממנה על דעת רבים ויבטל חשש הקנוניא, אבל לרבי יהושע יש לו הפרה ואין תועלת במה שידור. מקשה הגמרא: לפי שני הביאורים האחרונים, **וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר אַמֵּימַר, נֶדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים יֶשׁ לוֹ הֲפָרָה**, אך אם הודר **עַל דַּעַת רַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ**, ואינה דברי הכל. **וְתוּ** – ועוד קשה, מלשון המשנה **'רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ'**, והרי **'אֵינוֹ מוֹעִיל' מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה לו לומר, שהרי אף רבי יהושע מודה שיש צורך בנדר, אלא שסבר שהוא לא יועיל כיון שיכול להפירו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** מחלוקתם **הָכָא** [–במשנתנו], **בִּשְׁאֵלָה דְּהֶקְדֵּשׁ קָמִיפְלְגִי**, האם אפשר להשאל על דבר שהקדיש לומר שלא לדעת כן הקדיש. שלרבי אליעזר אין נשאלים על ההקדש, ואפילו יאמר לחכם לא לדעת כן נדרתי והקדש טעות הוא, אין החכם מתיר נדרו, ולכן יש לחוש שהבעל רוצה לחזור מהקדשו, וכיון שאינו יכול לעשות זאת על ידי שאלה לחכם, מערים ומגרש את אשתו להוציא כתובתה מההקדש, ומחזירה. אולם לרבי יהושע נשאלים על ההקדש, ולכן אם רוצה הבעל לחזור מהקדשו יכול להשאל עליו, שזה קל ונוח יותר מלגרש אשתו ולהחזירה, ולכן אין לחוש שמגרש לשם קנוניא. מוכיחה הגמרא כביאור זה: **וְהָתַנְיָא** – ואכן כך שנינו בברייתא, **הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא מְגָרְשָׁהּ יִדּוֹר הֲנָאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, דברי רבי אליעזר **הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי**, ודברי רבי יהושע **הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל**, שנחלקו במסכת נזיר (ל:) לגבי הקדש טעות, **שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֶקְדֵּשׁ טָעוּת הֶקְדֵּשׁ** – אף שהקדיש אדם דבר בטעות חל ההקדש, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים הֶקְדֵּשׁ טָעוּת אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ**, והוא הדין לגבי שאלה על ההקדש, שלבית שמאי לא יועיל מה שטוען שלא התכוין להקדיש, שהרי אף כשלא התכוין והקדיש בטעות חל ההקדש, ולבית הלל תועיל השאלה להוכיח שטעה בהקדשו ואינו הקדש.

שנינו במשנה: **וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וכו'** אף הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה. מספרת הגמרא: **מֹשֶׁה בַּר עַצְרִי** [–שם אדם] **עָרְבָא דְּכַלְּתֵיהּ הֲוָה** – היה ערב לכלתו על הכתובה שהתחייב לה בנו, **וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ** [–בנו, בעל כלתו זו], **צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן הֲוָה, וּדְחִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא** – תלמיד חכם היה, והיה דחוק בפרנסתו. **אָמַר אַבַּיֵי, לֵיכָּא דְּנַסְּבֵי עֵצָה לְרַב הוּנָא דְּלִיגָרֵשׁ לִדְבִיתְהוּ** – וכי אין מי שישיא עצה לרב הונא שיגרש את אשתו, **וְהִיא תִּיתְבַּע כְּתוּבָּתָהּ מֵאֲבוּהָ** – מהערב משה בר עצרי אביו של רב הונא, שהרי לרב הונא בעלה לא היה נכסים לפורעה, **וְלַהְדְּרָהּ מִיהְדָּרִי** – וישוב רב הונא וישאנה, ויתפרנס בכסף זה. **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **וְהָאֲנַן יִדּוֹר הֲנָאָה תְּנַן** – והרי שנינו שהמגרש אשתו ויש ערב לכתובתה, ידור הנאה בכדי שלא יוכל להחזירה. **וְאַבַּיֵי** יענה על כך, **אָטוּ כָּל דִּמְגָרֵשׁ בְּבֵי דִינָא מְגָרֵשׁ** – וכי כל המגרש עושה זאת בבית דין, שהם ידירוהו הנאה, הלא רב הונא יכול לגרש את אשתו בצינעה בלא לידור הנאה. מספרת הגמרא: **לַסּוֹף אִיגְלַאי מִלְּתָא** [–התברר] דְּרב הונא **כֹּהֵן הֲוָה**, ואסור בגרושה, ואם היה מגרשה לא היה יכול לישאנה שוב,

המשך בעמוד 222

משנה ידור הנאה — ידור שלא יחזירנה לעולם. דשמא משום ערמה מגרש לה, שתגבה כתובתה מן ההקדש ויחזירנה. קינוניא = ערמה. **גמרא** לימא כתנאי אמרה לשמעתיה — ולאו דברי הכל היא? אלא בבריא — דהתם קאמר רבי אליעזר דאדם עושה קינוניא על ההקדש, משום דמאי דשקיל מהקדש ליהוי דידיה. אבל בשכיב מרע — דלמיתה קאי. אין אדם חוטא ולא לו — להרויח בשביל אחר לא יחטא. רבי אליעזר סבר — כיון דמדרינן ליה ברבים שלא יחזירנה — שוב אין לו הפרה, הלכך מהני הנדר, ומדרינן. יש לו הפרה — ומשום הכי אינו צריך, דהא לא מהני מידי. על דעת רבים — שאומרים לו: נדור. בשאלה דהקדש פליגי — רבי אליעזר סבר: אין נשאלין על ההקדש לחכם. ואפילו אומר לו לחכם: לא לדעת כן נדרתי, והקדש טעות הוא — אפילו הכי אין חכם מתיר נדרו. הלכך, זה המגרש את אשתו בהקדישו — מתחרט, ואינו מוצא חכם שיתירנו, ולכך עושה קינוניא זו. ורבי יהושע סבר: נשאלין על הקדש. והכא אינו צריך לידור הנאה, דאי משום קינוניא הוה עביד, הוה מתשיל על נדריה, ולא בעי לגרשה. והתניא — בניחותא, דבשאלה פליגי. הן הן דברי בית שמאי הן הן כו' — מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע היינו נמי מחלוקת בית שמאי ובית הלל. הקדש טעות הקדש — ואין שאלה להקדש. הקדש טעות — כגון "שור לבן היוצא מביתי הקדש" ונמצא שחור. אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש — שיאמרו לו: דור הנאה? ילך בצנעה ויגרשנה! דכהן הוה — רב הונא, ואי הוה מגרשה לא מצי לאהדורה. כרבן שמעון בן גמליאל — במסכת כתובות (צה,ב): האומר בשעת מיתה "נכסיי לך ואחריך לפלוני", וירד הראשון ומכר [ואכל כו'], רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין לשני אלא מה ששייר הראשון. והכא נמי הוי רשע ערום.
קבלן

לכי יגרשנה ידור הנאה — תימה לרבי: למה ידור הנאה? וכי מה הוא עושה? והלא אינו רוצה שגובה מן ההקדש, ואדרבה לאשה היה לו לקונסה, שגובה מן ההקדש! ויש לומר: כיון דחיישינן שמא עשה קינוניא על ההקדש או על הערב שהכניס בערבות — לדידה לא קנסוה רבנן, ולו ראוי לדור, כדי לידע [אם] כוונתו להערים ולא תועיל לו כוונתו שהדירוה.

אלא הא דאמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן כו' — ואם תאמר: והרי בפרק בתרא דבבא בתרא (קעה,א) מוקי למלתיה דרב הונא בדנקיט שטרא, ואם כן היכי שייך הכא חששא דקינוניא? הרי השטר מקויים ביד פלוני, ובודאי קושטא קאמר! ויש לומר: דעל כרחך איכא חששא דקינוניא. דאי לא אמר "מנה לפלוני בידי", אפילו היה לו שטר בידו — לא יטול אלא בשבועה, והשתא דאמר "מנה לפלוני בידי" — נוטל בלא שבועה. והכי נמי איתא בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות מב,ב) גבי הא דתנן: נשבעין לקטן ולהקדש. ומפרש בגמרא עלה: להקדש — ליפרע מנכסי הקדש. [ופריך], תנינא: מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה, מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לגבוה? סלקא דעתך אמינא להדיוט הוא דאדם עושה קינוניא להדיוט, אבל להקדש אין אדם עושה קינוניא להקדש, קא משמע לן. והא אמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר "מנה לפלוני בידי" — נאמן, חזקה אין אדם עושה קינוניא על ההקדש! הני מילי שכיב מרע, דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש. אלמא אשכחן התם קינוניא גבי שבועה, הכי נמי אמרינן הכא. מיהו, תימה: לפי מאי דמסיק התם, דווקא בשכיב מרע אמר רב הונא דאין אדם עושה קינוניא להקדש, אבל בריא — אדם עושה קינוניא להקדש. והכא אמר דבבריא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, ואמר רבי יהושע דאין אדם עושה קינוניא להקדש, ואם כן נימא דרב הונא דלא כרבי יהושע! ויש לומר: דקינוניא זוטרתי, כגון להפטר עצמו משבועה — בריא עושה קינוניא להקדש. ומכל מקום מייתי שפיר ממילתא דרב הונא על מתניתין מכל שכן דאפילו קינוניא בשבועה אמר רב הונא דאין אדם עושה להקדש. [כל שכן קינוניא דמתניתין לגרש אשתו]. **דחזקה** אין אדם חוטא ולא לו — לכך נאמן להגבותו בלא שבועה, ואף על גב דאין נזקקין מנכסים משועבדים ומהקדש דהוי כמשעבדי, כדאיתא בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות מב,ב), אלא בשבועה. וכיון דלא חיישינן שעשה קינוניא להודות כמה חייב — כמו כן אין לחוש כאן שמגרש אשתו ולחזור ולישאנה, שאין סברא שיעשה קינוניא על ההקדש גבי גירושין יותר משכיב מרע.

מר סבר יש לו הפרה — ואם תאמר: נהי נמי דיש לו הפרה, מכל מקום קיימא לן דצריך לפרט הנדר, ואם כן אי אתי קמי חכם לא מיפר ליה! ויש לומר: דאין צריך לפרט הנדר כי אם הלשון שנדר בו, אבל אין צריך לפרש למה נדר. ולא דמי לההיא דגיטין פרק "השולח" (לה,ב) גבי כהן שנשא אשה בעבירה, דאמר עלה: נודר ועובד, יורד ומגרש. דאמרת עלה דצריך לפרש. ומשום הכי לא מתיר ליה חכם, שהרי התם הוא נודר שלא יהנה מאשתו פסולה, כשיבא לפני חכם ומפרש לו נדרו — לא יתיר לו. אבל הכא לא ימנע מלהתיר, אפילו אם ישמע הלשון שנדר.

בשאלה דהקדש קמיפלגי — פירוש: דלרבי יהושע יש שאלה, לפיכך אין צריך להדיר הנאה מאשתו אם יגרשנה, דלא חיישינן דמשום קינוניא לגבות מן ההקדש הוא מגרשה, דלמה לו לגרשה? ישאל על ההקדש, ויהיה הקדש בטעות, ואז לא יהיה הקדש. ותימה קצת: דקיימא לן כבית הלל, דהקדש בטעות לא הוי הקדש, ואם כן יש שאלה, ואם כן היאך קאמר רב הונא דבבריא אדם עושה קינוניא להקדש? ולמה יעשה קינוניא, כיון דמצי שאיל על ההקדש כמו שאמר רבי יהושע! ולפי מה דפרישית לעיל ניחא, דקינוניא דשבועה דבר שהוא קל — עביד, ולא ישאל על הקדשו. אבל גבי גירשה, כי האי לגרש אשתו כדי להחזירה — לא עביד, כיון דמצי שאיל על הקדשו.

ותיפוק ליה דערב הוא וכו' — תימה: אמאי לא פריך הכי כל הני פירכות אמתניתין! ויש לומר: דעל מתניתין לא רצה להקשות, לפי שהיה פשוט לתרץ דהוה ליה ואשתדיף.
ערב

משנה הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה יִדּוֹר הֲנָאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אַף הֶעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ וְהָיָה בַּעֲלָהּ מְגָרְשָׁהּ - יַדִּירֶנָּה הֲנָאָה, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה קִינוּנְיָא עַל נְכָסִים שֶׁל זֶה וְיַחֲזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ. **גמרא** בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ. - וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא: שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְאָמַר: "מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי" - נֶאֱמָן, חֲזָקָה אֵין עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמַרָה לִשְׁמַעֲתֵיהּ? - לָא, עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּבָרִיא, אֲבָל בִּשְׁכִיב מְרַע - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ, מַאי טַעְמָא? אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּבָרִיא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ; וְהָכָא בְּנֵדֶר שֶׁהוּדַּר בְּרַבִּים קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, וּמָר סָבַר: אֵין לוֹ הֲפָרָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא נֵדֶר שֶׁהוּדַּר בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, וְהָכָא בְּנֵדֶר שֶׁהוּדַּר עַל דַּעַת רַבִּים קָמִיפַּלְגִי. - וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר אַמֵימָר: נֵדֶר שֶׁהוּדַּר בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, עַל דַּעַת רַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה - לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמַעֲתֵיהּ? וְתוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, "אֵינוֹ מוֹעִיל" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא הָכָא בִּשְׁאֵלָה דְּהֶקְדֵּשׁ קָמִיפַּלְגִי. וְהָתַנְיָא: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֶׁהוּא מְגָרְשָׁהּ יִדּוֹר הֲנָאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ; וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת - הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. "וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר" וכו'. מֹשֶׁה בַּר עָצְרֵי עָרְבָא דְּכָלָתֵיהּ הֲוָה, וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ צוּרְבָא מֵרַבָּנַן הֲוָה, וּדְחִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא. אֲמַר אַבַּיֵי: לֵיכָּא דְּנָסְבִי עֵצָה לְרַב הוּנָא, דְּלִיגָרֵשׁ לִדְבֵיתְהוּ וְתִיתְבַּע כְּתוּבָּתָהּ מֵאֲבוּהּ, וּלְהָדְרָהּ מִיהַדְרִי? אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָאֲנַן יִדּוֹר הֲנָאָה תְּנַן! - וְאַבַּיֵי: אַטּוּ כָּל דִּמְגָרֵשׁ, בְּבֵי דִינָא מְגָרֵשׁ? לְסוֹף אִיגְלַאי מִלְּתָא דְּכֹהֵן הֲוָה, אֲמַר אַבַּיֵי: בָּתַר עָנְיָא אָזְלָא עֲנִיּוּתָא. וּמִי אֲמַר אַבַּיֵי הָכִי? וְהָאָמַר אַבַּיֵי: אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוּם? זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לִמְכּוֹר בִּנְכָסִים כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל! - בְּרֵיהּ שָׁאנֵי, וְצוּרְבָא מֵרַבָּנַן שָׁאנֵי. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ דְּעָרֵב דִּכְתוּבָּה לָא מִשְׁתַּעְבֵּד!
קבלן

ערב תנן הקדש תנן לוקח מהו — תימה לרבי: וכי לא ידע שבכל התלמוד דאשה גובה כתובתה מן הלקוחות? ונהרדעי דאמרי נמי לא גביא, אמאי אינה גובה מן הלקוחות? ושמא יש לומר: שמכר נכסיו וגירשה מיד, לכך היה חושש משום קינוניא. אבל אם היה המכר קודם הרבה מן הגירושין, שגירשה לאחר זמן — לא היינו חוששין מן הקנוניא.

הפודה פודה — לפירוש רש"י משמע דהיינו האי דמפרש אחר כך: הקדיש תשעים והיה חובו מנה — מוסיף עוד דינר. ואין הלשון משמע כן. לפיכך נראה לפרש דהכא מיירי שאין בחוב כנגד הנכסים, אלא מיירי כגון הקדיש מאה והיה בחובו תשעים מנה. והכי פירושו: הפודה, כל הרוצה לפדות — יפדה מן ההקדש ויתן כנגד המותר שהנכסים יתירים על החוב. ויצאו כל הנכסים לחולין על ידי כך, שהרי כנגד החוב לא חל ההקדש, והיה נראה שפדה הכל, ולא אמרינן שיצא הקדש בלא פדיון. והפודה יתן לאשה כתובתה או לבעל חוב.

מוסיף עוד דינר כו' — פירש רש"י: בעל חוב יוסיף להלוותו דינר, ופודה הנכסים האלו. משמע לפירושו שהבעל חוב עצמו פודה. ואין לשון המשנה משמע כן, דקתני: על מנת ליתן כו'. לכן נראה לפרש: שהלוה יוסיף להלוות עוד דינר, ופודה הנכסים האלו כדי ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו. **משום** דרבי אבהו — מכאן מביא רש"י ראייה דהא דאמר רבא (כתובות נט,ב) הקדש מפקיע מידי שיעבוד — דוקא הקדש דקדושת הגוף דחמיר, אבל קדושת דמים — לא. דהא הכא, דמן הדין אין הקדש חל על הנכסים כיון דמשועבדים הם, ואין צריך פדיון אלא משום דרבי אבהו שלא יאמרו כו'. וספק ביד מורי אם הלוה אין לו כי אם מטלטלין, דהיינו קדושת דמים, והקדישן הלוה — אם יחול הקדש אם לא. דודאי אם מכרן המכר — מכר, ולא יתפוס המלוה מיד הלוקח, לפי שאין שיעבוד המלוה על המטלטלין. אבל הקדש, ספק הוא אם יחול עליהן. ואין להוכיח מהא דפירש רש"י אהא דאמר רבא (בבא קמא לג,ב): עשה שורו אפותיקי והקדישו אין בעל חוב גובה הימנו — דדוקא קדושת הגוף הוא דמפקיע מידי שיעבוד, אבל קדושת דמים לא. משמע אפילו מטלטלין אין ההקדש חל עלייהו אם הוא קדושת דמים. אין זו ראייה, דאפשר להעמידה כגון שהקנה למלוה מטלטלי אגב מקרקעי, דכהאי גונא חל שיעבוד המלוה על המטלטלין, כדאיתא פרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא מד,ב), ואפילו מן הלוקח יגבה. ונראה דמתניתין מיירי בכל נכסי, בין מקרקעי בין ממטלטלי, וקאמר דלא יחול ההקדש, ואין צריכין פדיון אלא משום דרבי אבהו.

ואם לאו אינו פודה — פירש רש"י: ואם לאו, דחובו יותר מהקדישו — לאו אדעתא דהכי אוזפיה ליה עליו, הלכך לא גבי מהקדש. לישנא אחרינא: ואם לאו אינו פודה אלא בלא פדיון יקח והראשון שמעתי והוא עיקר, עד כאן לשונו. אבל בתוספתא דמכילתין משמע כלישנא בתרא, דתני בהדיא: ואם לאו — אין הקדשו כלום.

עד פלגא — יש לישבו כשתי לשונות. דכיון שאינו שוה אלא בציר מפלגא — ודאי לאו אדעתא דהכי אוזפיה. וללישנא בתרא, כיון דהחוב טפי מפלגא — לא חל הקדש עליו, ולא שייך שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.

אין

קַבְּלָן הֲוָה. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: קַבְּלָן אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ נְכָסִים לַלֹּוֶה - מִשְׁתַּעְבֵּד, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִית לֵיהּ - מִשְׁתַּעְבֵּד, לֵית לֵיהּ - לָא מִשְׁתַּעְבֵּד, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - אִיבָּעֵית אֵימָא: רַב הוּנָא הֲוָה לֵיהּ וְאִישְׁתַּדּוּף. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אַבָּא לְגַבֵּיהּ בְּרֵיהּ שַׁעֲבְדָה מְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ. דְּאִיתְּמַר: עָרֵב דִּכְתוּבָּה - דִּבְרֵי הַכֹּל לָא מִשְׁתַּעְבֵּד. קַבְּלָן דְּבַעַל חוֹב - דִּבְרֵי הַכֹּל מִשְׁתַּעְבֵּד. עָרֵב דְּבַעַל חוֹב וְקַבְּלָן דִּכְתוּבָּה - פְּלִיגִי, אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִית לֵיהּ נִכְסֵי לַלֹּוֶה - מִשְׁתַּעְבֵּד, לֵית לֵיהּ - לָא מִשְׁתַּעְבֵּד, וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ - מִשְׁתַּעְבֵּד. וְהִלְכְתָא בְּכוּלְּהוּ: אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ - נַמִי מִשְׁתַּעְבֵּד, לְבַר מֵעָרֵב דִּכְתוּבָּה, דְּאַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ - לָא מִשְׁתַּעְבֵּד, מַאי טַעְמָא? מִצְוָה קָעָבֵיד וְלָא מִידֵי חַסְרֵיהּ. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ וְקָא גָּרְשָׁהּ לִדְבֵיתְהוּ, שְׁלָחָהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא: עָרֵב תְּנַן, הֶקְדֵּשׁ תְּנַן, לוֹקֵחַ מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: תַּנָּא כִּי רוּכְלָא נִיחֲשִׁיב וְנֵיזִיל? נְהַרְדְּעֵי אָמְרִי: דִּתְנַן תְּנַן, דְּלָא תְּנַן לָא תְּנַן. אֲמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: מַאי טַעְמָא דִּנְהַרְדְּעֵי? בִּשְׁלָמָא הֶקְדֵּשׁ - מִשּׁוּם רֶיוַח דְּהֶקְדֵּשׁ, עָרֵב נַמִי מִצְוָה הוּא דַּעֲבַד וְלָאו מִידֵי חַסְרֵיהּ. אֶלָּא לוֹקֵחַ, מִכְּדֵי מֵידַע יָדַע דְּכָל חַד וְחַד אִיכָּא עֲלֵיהּ כְּתוּבָּה, אַמַּאי נֵיזִיל וְנֵיזְבוּן? אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ! **משנה** הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב - אֵין הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לִגְבּוֹת כְּתוּבָּתָהּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בַּעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ, אֶלָּא הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. הִקְדִּישׁ תִּשְׁעִים מָנֶה וְהָיָה חוֹבוֹ מֵאָה מָנֶה - מוֹסִיף עוֹד דִּינָר, וּפוֹדֶה אֶת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. **גמרא** לָמָּה לִי לְמֵימַר "הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה"? - מִשּׁוּם דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל; דְּתַנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם הָיָה חוֹבוֹ כְּנֶגֶד הֶקְדֵּשׁוֹ - פּוֹדֶה, וְאִם לָאו - אֵינוֹ פּוֹדֶה. וְרַבָּנַן, עַד כַּמָּה? אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עַד פַּלְגָא. **משנה** אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חַיָּיבֵי עֲרָכִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ, נוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִטָּה מוּצַעַת וְסַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו; לוֹ, אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו. אִם הָיָה אוּמָּן - נוֹתֵן לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אוּמָּנוּת מִכָּל מִין וּמִין, חָרָשׁ - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַצְעָדִין וּשְׁנֵי מְגֵירוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אִיכָּר - נוֹתֵן לוֹ צִמְדוֹ, חַמָּר - נוֹתֵן לוֹ חֲמוֹרוֹ. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרוּבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט - אֵין אוֹמֵר לִמְכּוֹר אֶת הַמְּרוּבֶּה וְלִיקַּח מִן הַמּוּעָט, אֶלָּא נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מִינִין מִן הַמְּרוּבֶּה וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו - מַעֲלִין לוֹ תְּפִילָּיו. **גמרא** מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא:

"ואם

קבלן הוה — שהתפיסה רב הונא מטלטלי לכתובתה, והיא השלימתו לאביו. והיינו קבלן, שנושא ונותן ביד. **אי לית ליה** — נכסי ללוה בשעת הלואה — לא משתעבד ערב באמירתו, דכיון דאין לו ממה ליפרע מן הלוה — לא גמר ומשעבד נפשיה. **דאיתמר** — לעיל קאי, דאמרן: הניחא למאן דאמר קבלן וכו'. **ערב דכתובה דברי הכל לא משתעבד** — דמצוה קא עביד לזווגם, ולא מידי מחסר לה, דהא לא יהיבא זוזי. **ולא מידי חסרה** — גרסינן. **ערב תנן** — דחיישינן שמא יעשו קנוניא עליו, וידור הנאה. **לוקח מהו** — מי חיישינן לקנוניא, שלאחר שתטרוף זו קרקע מן הלוקח — יחזירנה, וידור הנאה? **כרוכלא ליחשוב וליזיל** — כסוחר זה שמונה מעותיו? כלומר, תנא הני והוא הדין ללוקח. **ניזיל וניזבין** — בתמיה, וכי היה לו לקנות? **משנה והיתה עליו כתובת אשה** — שקדמו גירושין להקדש, דליכא קינוניא. **אלא הפודה פודה** — בעלים פודין אותן מן ההקדש בזול, בדינר או בדבר מועט, על מנת לשלם. דודאי לא חייל עלייהו הקדש, שהרי אינו שלו. והאי דבר מועט — משום גזירה הוא כדמפרש בגמרא. **מוסיף עוד דינר** — בעל חוב יוסיף עוד להלוותו דינר לזה, ופודה את הנכסים האלו. **גמרא למה לי למימר הפודה פודה** — תשקול אשה ובעל חוב בלא פדיון, דהא לא חל הקדש עלייהו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו! **דרבי אבהו** — בפרק בתרא (ערכין לג,א). **אם חובו כנגד הקדישו פודה** — בדבר מועט, כדאמרן. השתא איכא למימר כי אוזפיה מעיקרא — אדעתא למיגביה מהנך נכסי אוזפיה. ואי לאו, דחובו יותר מהקדישו — לאו אדעתא דהכי אוזפיה אלא המוני מהמניה, הלכך לא גבי מהקדש. לישנא אחרינא: ואם לאו — אינו פודה, אלא בלא פדיון יקח. והראשון שמעתי, והוא עיקר. **ורבנן עד כמה** — סבירא להו דאדעתא דהני נכסי אוזפיה. **עד פלגא** — אבל בציר מפלגא לא. **משנה ממשכנין אותו** — גזבר נכנס לבתיהן ונוטל בעל כרחן. **מזון וכסות ומטה ותפילין** — אכולהו משיירינן לו מעות לקנותן אם אין לו. **מכל מין ומין** — שיש (לו) אומנות שצריכה ארבע וחמש כלים. **מעצדין** = *דלדור"ש. מגירה = **שייג"א, סכין מלא פגימות וחותך מהר, כעין שיש לעושי מסריקות. **צמדו** — צמד בקר הן כלי אומנתו. **מין אחד הרבה ומין אחד מועט** — כגון שלשה מעצדים ומגירה אחת, נותן שנים מן המרובה והשלישית לגזבר. **וכל שיש לו מן המועט** — כמה שיש לו, ולא זבנינא ליה אחריתי. דכי היכי דעד השתא הוה סגי ליה בהכי — השתא נמי תיסגי ליה. **המקדיש נכסיו** — תפילין בכלל נכסיו. **מעלין לו תפיליו** — ופודה אותן.

גמרא

מתרצת הגמרא: משה בר עצרי ׳ערב **קַבְּלָן׳ הֲוָה**, והיינו שרב הונא נתן מטלטלין לאשתו כשנשאו, כמשכון לגביית הכתובה, והיא נתנתם לערב. וערב קבלן משתעבד לכתובה. מקשה הגמרא: **הָנֵיחָא** – תירוץ זה טוב **לְמַאן דְּאָמַר** שערב **קַבְּלָן, אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ** [–שאין לו] **נְכָסִים לַלָּוֶה** בשעת ההלואה, **מִשְׁתַּעְבַּד** הערב קבלן, לכך משה בר עצרי השתעבד. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שאם **אִית לֵיהּ** [–יש לו] ללוה נכסים, **מִשְׁתַּעְבַּד** הערב, **אִם לֵית לֵיהּ** ללוה נכסים, **לָא מִשְׁתַּעְבַּד** הערב באמירתו, שכיון שאין ללוה ממה לפרוע אין הערב גומר בדעתו להשתעבד, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, כלומר, הלא משה בר עצרי לא השתעבד ומדוע היה עליו לשלם את הכתובה, שהרי לרב הונא לא היו נכסים אף בנישואיו, כשם שלא היו לו עתה. מתרצת הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא, רַב הוּנָא הָוָה לֵיהּ** נכסים בנישואיו, **וְאִישְׁתַּדּוּף** [–והתקלקלו], ולכך אביו שהיה ערב קבלן השתעבד. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אַבָּא לְגַבֵּי בְּרֵיהּ, שִׁיעְבּוּדֵי מִשְׁעַבֵּד נַפְשֵׁיהּ** – אבא שנעשה ערב לבנו, משעבד עצמו אף כשאין לבן נכסים, מפני חיבת בנו.

לעיל בסמוך הוזכרה מחלוקת אם ערב קבלן משתעבד כשאין ללוה נכסים בשעת ההלואה. הגמרא מביאה מחלוקת זו: **דְּאִיתְּמַר, עֵרֶב דְּכְתוּבָּה, דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא מִשְׁתַּעְבַּד**, לפי שיש שני חסרונות בהשתעבדותו: **א.** שיתכן שנהיה ערב רק כדי לעשות מצוה שינשאו זה לזה. **ב.** שלא חישר לאשה כלום. וערב **קַבְּלָן דְּבַעַל חוֹב** [שאינו כתובה], **דִּבְרֵי הַכֹּל מִשְׁתַּעְבַּד**, לפי שיש שתי מעלות בהשתעבדותו: **א.** שנעשה ׳ערב קבלן׳. **ב.** שחישר ממון למלוה. אולם **עֵרֶב** סתם **דְּבַעַל חוֹב**, וערב **קַבְּלָן דִּכְתוּבָּה, פְּלִיגִי** [–נחלקו] בזה אמוראים, לפי שיש בכל אחד מעלה וחיסרון. **אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר** – יש מי שאומר, שאם **אִית לֵיהּ נְכָסֵי לַלָּוֶה** בשעת ההלואה, **מִשְׁתַּעְבַּד** הערב, ואם **לֵית לֵיהּ, לָא מִשְׁתַּעְבַּד** הערב. **וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר, אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ** נכסים ללוה, **מִשְׁתַּעְבַּד** הערב. מסיימת הגמרא: **וְהִלְכְתָא, בְּכוּלְּהוּ** – בכל סוגי הערבויות, **אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ** נכסים ללוה, **נַמִּי מִשְׁתַּעְבַּד** הערב. **לְבַר** [–חוץ] **מֵעֵרֶב** סתם **דִּכְתוּבָּה, דְּאַף עַל גַּב דְּאֵית לֵיהּ, לָא מִשְׁתַּעְבַּד** הערב. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שערב סתם לא משתעבד לכתובה, **מִצְוָה קָעָבִיד** – יתכן שנעשה ערב רק לעשות מצוה, שיתרצו להנשא זה לזה, ולא התכוין להשתעבד. **וְעוֹד, שֶׁלֹּא מִידֵּי (חסריה) [חַסְרָה]** – שלא חיסר דבר לאשה בהשתעבדותו.

במשנה הובאו שני אופנים שעל המגרש לידור מאשתו מחשש קנוניא. הגמרא דנה בחשש נוסף: **הַהוּא גַּבְרָא, דְּזַבְּנִינְהוּ** [–שמכר] **לְנִכְסֵיהּ, וּמִיד אחר כך קָא גָּרְשָׁה לְדִבְיתְהוּ** [–לאשתו]. **שָׁלְחָהּ** [–את המעשה] **רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְקַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב פָּפָּא**, ושאלו, **עֵרֶב תָּנַן, הֶקְדֵּשׁ תָּנַן** – לגבי ערב ולגבי הקדש שנינו שעל הבעל לידור הנאה מחשש קנוניא, אולם לגבי **לוֹקֵחַ, מַהוּ**, האם יש לחוש שהבעל מגרש רק כדי שהאשה תטרוף מהלוקח קרקע המשועבדת לכתובה, ואחר כך יחזיר את אשתו, ועליו לידור הנאה למנוע חשש זה. **אָמַר לֵיהּ** רב פפא לרב יוסף, **תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא נִיחְשִׁיב וְנִיזִיל** – וכי התנא הוא כסוחר המונה מעותיו שילך וימנה כל פרט ופרט, ודאי התנא נקט שני אופנים וכן הדין בלוקח.

אך **נָהֲרְדְּעֵי אָמְרִי, דְּתָנַן תָּנַן, דִּלְא תָנַן לֹא תָּנַן** – מה ששנינו שנינו, ומה שלא שנינו לא שנינו. כלומר, אין להוסיף חששות שאינם במשנה, ובלוקח אין להדיר את הבעל מחשש קנוניא. **אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, מַאי טַעְמָא דְּנָהֲרְדְּעֵי** לחלק בין הקדש וערב לבין לוקח, **בִּשְׁלָמָא** בהֶקְדֵּשׁ יש לתקן תקנה מחשש קנוניא, **מִשּׁוּם** ר״ר **דְּהֶקְדֵּשׁ** – שההקדש לא יפסיד, וכן **בְּעֵרֶב נַמִּי** יש לתקן תקנה, משום **שְׁמָצָוה הוּא דְּעָבֵד** בערבותו שסייע לזווגם, **וְלָאו מִידֵּי (חסריה) [חַסְרָה]** – וגם לא חיסר לאשה דבר, ולכן תיקנו שידירה הבעל הנאה, שלא יפסיד הערב וימנעו מלעשות מצוה. **אֶלָּא לוֹקֵחַ, מִכְּדֵי מִידַּע יָדַע דְּכָל חַד וְחַד אִיכָּא עֲלֵיהּ כְּתוּבָּה** – הרי בודאי ידע שכל הנושא אשה יש עליו כתובה, **אַמַּאי נִיזִיל וְנִיזְבּוֹן** – מדוע הלך וקנה את הנכסים המשועבדים, **אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ** – הוא הפסיד לעצמו, ואין לנו לדאוג לתקנתו, ולכך גובה האשה בלא שידור הבעל.

משנה

לעיל (ע״א) שנינו, שאשה גובה כתובתה מנכסים שהקדיש בעלה. משנתנו מבארת אופן הגבייה: **הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו**, וגרש אשתו לפני כן, **וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה** עומדת לפרעון, **וְכֵן** אם יש עליו **בַּעַל חוֹב** התובע חובו, **אֵין הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לִגְבּוֹת כְּתוּבָּתָהּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ** בלא פדיון, **וְלֹא הַבַּעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ, אֶלָּא הַפּוֹדֶה**, שהוא הבעלים שהקדיש, **פּוֹדֶה** הנכסים מההקדש בזול, בדינר או בדבר מועט, **עַל מְנָת לִיתֵּן** אותם **לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ**. והטעם, לפי שבודאי לא חל ההקדש, שהרי הנכסים משועבדים לחוב ואינם של הבעלים ואין בידו להקדישם, ומכל מקום גזרו לפדותם בדבר מועט, ובגמרא יבואר הטעם. כגון **שֶׁהֶקְדִּישׁ** נכסים השוים **תִּשְׁעִים מָנֶה, וְהָיָה חוֹבוֹ מֵאָה מָנֶה, מוֹסִיף** הבעלים ולוה **עוֹד דִּינָר** מהמלוה, **וּפוֹדֶה אֶת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ** באותו דינר, **עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ.**

גמרא

הגמרא מבארת מדוע צריך לפדות בדבר מועט. מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי לְמֵימַר ׳הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה׳**, שמבואר שצריך לפדות הנכסים, הרי כיון שהם משועבדים לחוב, אין ביד הבעלים להקדישם ולא חל עליהם הקדש, והיה לאשה או למלוה ליטלם בלא פדיון. מתרצת הגמרא: אכן הפדיון אינו מעיקר הדין, אלא **מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ**, חששו חכמים **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ** ראינו **שֶׁהֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן**. ולכך גזרו כאן שלא להוציאם מהקדש בלא כלום, אלא לפדותם בדבר מועט.

שנינו במשנה, הקדיש תשעים מנה וחובו מאה מנה, מוסיף דינר ופודה את הנכסים. הגמרא מביאה מחלוקת בזה: **מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתָנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם הָיָה חוֹבוֹ כְּנֶגֶד הֶקְדֵּשׁוֹ** – אם החוב כשווי ההקדש, **פּוֹדֶה** בדבר מועט, וכמו שהתבאר, לפי שכשהלוה המלוה היתה דעתו לגבות חובו מהנכסים, שהרי יש בהם כדי פרעון, ונמצא שהנכסים השתעבדו וההקדש אינו חל עליהם. **וְאִם לָאו**, שחובו יותר מהקדש, **אֵינוֹ פּוֹדֶה** – אינו רשאי לפדות ולגבות חובו מההקדש, שהרי מה שיותר משווי הנכסים אין למלוה מהיכן לגבות, ולא הלוה על דעת הנכסים אלא האמין לו שישלם, ולכן אומרים אנו שאף בנגד הנכסים לא הלוהו על דעתם אלא בנאמנות. מבררת הגמרא: **וְלִרַבָּנָן** החולקים על רבן שמעון בן גמליאל, **עַד כַּמָּה** יהיה שווי הנכסים פחותים מסכום החוב, ועדיין נאמר שהמלוה הלוהו על דעת לגבות מהם. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, עַד פַּלְגָא** – עד שיהיה שווי הנכסים מחצית מהחוב, לפי שפעמים הקרקע

המשך בעמוד 98

'**וְאִם מָךְ הוּא מַעֲרֶכְךָ** וגו', עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנִּדָּר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן' (ויקרא כז ח), כלומר, אם אין לנודר לשלם כפי הערך הקצוב בתורה, ישלם כפי שתשיג ידו. ודרשו חכמים, 'ואם מך' אם איש עני הוא, 'הוא מערכך' **הַחֲייֵהוּ מַעֲרֶכְךָ**, כלומר, אף לאחר שתיטול ממנו את הערך שנדר, עדיין ישאר 'הוא', שישאר בקיומו ובחיותו, למדנו שיש לתת לנודר כדי חיותו.

שנינו במשנה: **לוֹ אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וכו'**, שאין מניחים להם את הדברים שבמשנה. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא.** משיבה הגמרא: שכן משמע **'הוּא מַעֲרֶכְךָ'**, דווקא למעריך עצמו צריך להשאיר כדי חיותו, **וְלֹא אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מַעֲרֶכְךָ.**

שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הָיָה אִיכָּר נוֹתֵן לוֹ צְמִדּוֹ [וכו'],** חמר נותן לו חמורו. אכן תנא קמא לא הזכירם, ולדעתו הגזבר נוטלם ואינם ככלי אומנות. הגמרא מבארת טעמו: **וְרַבָּנָן** [הוא תנא קמא], טעמם מפני שֶׁהֲנִיחוּ – צמד וחמור, **לָאו כְּלֵי אוּמָנוּת נִינְהוּ, אֶלָּא נְכָסִים נִינְהוּ.**

שנינו במשנה: **הָיָה לוֹ מִין אֶחָד [וכו'].** כלומר, מכל סוג של כלי אומנותו מניחים לו שני כלים, ואם ממין אחד יש לו שלשה ומהמין השני יש לו אחד, נוטלים מידו את השלישי שבמרובה, ואין נותנים לו מעות לקנות כלי נוסף מהמועט. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** שהרי **כִּי הֵיכִי דְּמַנִּי לֵיהּ עַד הַשְׁתָּא** – כשם שהיה די לו עד עתה באחד במין המועט, **הַשְׁתָּא נַמִּי מַנִּי לֵיהּ** – מעתה גם כן יהיה די לו בו, ומדוע היה צד לומר שנקנה עבורו את הכלי החסר. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, עַד הַאִידָּנָא דַּהֲוָה לֵיהּ לְאוּשְׁלֵי** – עד עתה שהיה לו מהמרובה כלי מיותר שהיה יכול להשאילו לאחרים, **הַוּ מוּשְׁלֵי לֵיהּ** – תמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, כגון שהיו לו שלש מעצדין ומגירה אחת, היה משאיל את המעצד המיותר ותמורתו היו נותנים לו מגירה, ונמצא שהיו לו שנים מכל מין, **הַשְׁתָּא דְּלֵיכָּא דְּמַשֵּׁיל לֵיהּ לֹא** – אבל עתה שניטול את השלישי מהמין המרובה, אין לו ממנו להשאיל, ולא ישאילו לו מהמין המועט, ולכך עלינו לקנות לו את החסר, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין חוששים לכך, אלא נוטלים הימנו את השלישי שבמין המרובה, ואין קונים לו את החסר שבמין המועט.

שנינו במשנה: **הַמַּקְדִּישׁ אֶת נְכָסָיו מַעֲלִין לוֹ תְּפִילִין.** כלומר, גם התפילין קדושות ועליו לפדותם. מספרת הגמרא: **הָהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ** [–שמכר] **לְנִכְסֵיהּ. אֲתָא** – בא אותו אדם **לְקַמֵּיהּ דְּרַב יִימַר, אֲמַר לֵיהּ** רב יימר לעומדים לפניו, **סְלִיקוּ לֵיהּ תְּפִילִין** – חילצו לאדם זה את התפילין מראשו עד שיפדם מהלוקח בדמים. מקשה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** הגמרא במה שהביאה מעשה זה, **הלא מַתְנִיתִין הִיא,** ששנינו בה **הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו מַעֲלִין** [–שמין] **לוֹ תְּפִילָיו** ועליו לפדותם, לפי שהם בכלל נכסיו, ואם כן גם לגבי מכר הם בכלל נכסיו. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, הָתָם הוּא דְּסָבַר מִצְוָה קָא עָבְדִינָא** – דווקא שם, לענין הקדש, ודאי כוונתו גם על התפילין, לפי שסבור שעושה מצוה שנותנם לבדק הבית, **אֲבָל לְעִנְיַן זַבּוּנֵי** [–מכירה], שאין מצוה בכך, **מִצְוָה דְּנוּפֵּיהּ לָא זַבְּנִין אִינִישׁ** – מן הסתם אין אדם מוכר מצוה שבגופו, ואינם מכורים, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב ימר, שאף במוכר נכסיו התפילין מכורים.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון אלו דברים אין הגזבר רשאי ליטול: **אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ עַצְמוֹ, אֵין לוֹ** – לגזבר רשות ליטול **בִּכְסוּת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא בִּכְסוּת בָּנָיו,** לפי שאינם של המקדיש והמעריך. **וְלֹא בְּצֶבַע שֶׁצָּבַע לְשָׁמָן** – בבגדים שצבען לשם מלבוש לאשתו או בניו אף שלא לבשום, **וְלֹא בְּסַנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלָּקַח לְשָׁמָן** [–לשם אשתו ובניו] אף שעוד לא נעלום, לפי שהם בחזקתם משעה שנקנו עבורם.

המשנה דנה במעריך שבאים למשכנו, לגבי אופן שומת נכסיו: **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** לגבי יתומים, כשבית דין מוכרים את נכסיהם ומביאים להם תמורתם, **עֲבָדִים נִמְכָּרִין בִּכְסוּתָן לְשָׁבָח** – שקונים מנכסי היתומים כסות יפה לעבד השייך להם, בכדי שימכר בדמים יתרים, לפי **שֶׁאִם תִּלָּקַח לוֹ כְּסוּת בְּשִׁלְשִׁים דִּינָר,** העבד יהיה **מְשׁוּבָּח מָנֶה** [–מאה דינרים] מכפי שהיה לפני כן. **וְכֵן פָּרָה** כשבאים למכרה, **אִם מַמְתִּינִין** [–משהים] **אוֹתָהּ לָאִיטַלְיִם** [–ליום השוק], **מְשׁוּבַּחַת הִיא** – יהיה שוייה יותר משוייה עתה, **וְכֵן מַרְגָּלִית, אִם מַעֲלִין אוֹתָהּ לַכְּרָךְ** שדרך סוחרים לבוא לשם, **מְשׁוּבַּחַת הִיא.** מכל מקום לגבי שומת נכסי המעריך אין שמים כן, כגון עני שהעריך עצמו שנותן כפי שתשיג ידו, ויש לו עבד הנמכר בעשרים, אין רואים כאילו קונים עבורו כסות בשלושים והוא משביח מנה ושוה מאה ועשרים, ונמצא שעליו לתת להקדש תשעים, אלא **אֵין לְהַקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ** – לפי השווי במקום שהוא עתה, ואין אומרים במרגלית שיעלוה לכרך, **וְשַׁעְתּוֹ** – ולפי השווי בזמן הפדיון, ואין אומרים בעבד ופרה שאם ימתינו יהיו שוים יותר.

גמרא

הגמרא מבארת מנין שאין להקדש אלא מקומו ושעתו: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בכתוב (ויקרא כז כג) **'וְנָתַן אֶת הָעֵרֶכְךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַה'',** ודרשו חכמים, 'בַּיּוֹם הַהוּא' מלמדנו **שֶׁלֹּא יְשַׁהֶּה מַרְגָּלִית לְקַלִּים.** כלומר, אדם קל ועני שהעריך שנידון בהישג יד, ויש ברשותו מרגלית, לא ישהה אותה הגזבר לומר לו שילך איתה לכרך ויתן כפי שוייה שם, אלא נותן רק כשוייה כאן. ומהמשך הכתוב 'קֹדֶשׁ לַה'', משמע שאף כל דבר שהוא קודש לה', כגון **סְתָם הֶקְדֵּישׁוֹת** שהם **לְכֶרֶךְ הַבַּיִת,** אין הגזבר רשאי להמתין ולמוכרם במקום ובזמן היוקר, שמא מתוך כך יארע להם אונס ויופסד ההקדש.

הדרן עלך שום היתומים

פרק שביעי - אין מקדישין

המקדיש שדהו, ובא לפדותה, אינו נותן להקדש כפי שוייה, אלא, בעד כל חלקת שדה הראוי לזרוע בה סאה שעורים יתן חמשים שקל, כמו שכתוב (ויקרא כז טז) 'וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זָרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף', אמנם אינו נותן סכום זה אלא כשפודה מיד לאחר היובל, אבל אם פודה כמה שנים לאחר היובל, מחשב כמה שנים נשארו עד היובל ונותן לפי חשבון שהוא סלע [–שקל] ופונדיון לכל שנה ושנה עד היובל. ואם בא לפדותה שנה אחת קודם היובל, אינו פודה לפי חשבון, אלא בחמשים שקל.

משנה

בפרק זה יתבאר דין פדיון שדה אחוזה:

אֵין מַקְדִּישִׁין שדה אחוזה **לִפְנֵי הַיּוֹבֵל** אם נשארו **פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים** עד היובל, **וְלֹא גּוֹאֲלִין** – ואין פודים אותה מן ההקדש **אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה אַחַת.**

המשך בעמוד 236

גמרא הוא — דרשינן: החייהו. דהכי משמע: הוא האדנא דהוה ליה — מעצד יתירה לאשולי, הוו מושלי ליה **תפילין** — חלצו לו תפילין מראשו עד שיפדם בדמים. **מצוה קא עבידנא** — דיהיבנא לבדק הבית, והילכך אבל נכסיה הוה דעתיה. **משנה אין** לו **לא בכסות אשתו** — שאינו שלו. **לשמן** — לשם אשתו ובניו. **סנדלים חדשים** — רבותא קא משמע לן, [דאף על גב] דעדיין לא נעלום הרי הן בחזקתן משעת לקיחה. **אף על פי שאמרו עבדים נמכרים [בכסותן] לשבח** — דכסות יפה שלהן משבחת ומעלה דמיהן. כגון גבי נכסי יתומים, שאם תילקח לעבד כסות בשלשים דינר הוא משביח מנה על דמים שהוא שוה עכשיו. **לאיטלים** — יום השוק. **לכרך** — שדרך סוחרים לבא שם. **אין לו להקדש אלא** מקומו — במרגלית. **ושעתו** — בעבד ופרה, שהמעריך עצמו ומך הוא ונידון בהשג יד, ולפי מה שיש לו נותן להקדש, והיה לו עבד הנישום עכשיו עשרים זוז — אין אומרים: רואין כאילו לוקחין לו כסות בשלשים זוז והוא משביח מנה, ונמכר במאה ועשרים זוז, ונמצאו דמי העבד תשעים זוז, וכן יתן זה להקדש. אלא לפי שעתו שמין אותו, וכן פרה, וכן מרגלית בכפר אין שמין אותה אלא לפי מקומה. **גמרא שלא ישהה מרגלית לקלים** — לאדם קל ועני שהעריך עצמו, ויש לו מרגלית — לא ישהנה לו גיזבר, לומר: העלה אותה לכרך, ולפי אותן הדמים תן. אלא לפי מה ששוה כאן שמין, וזה משהה אותה וימכרנה כמה שירצה, ולפי דמים ששמאוה יתן. שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר.

הדרן עלך שום היתומים

משנה אין מקדישין — שדה אחוזה לפני היובל פחות משתי שנים, דכתיב במקדיש שדה אחוזה: "על פי שנים הנותרות", ואין שנים פחות משתים. **ולא גואלין אחר היובל פחות משנה** — מפרש לה בגמרא, רב לטעמיה ושמואל לטעמיה. **ואין מחשבין כו'** — מפרש בגמרא. **אבל הקדש מחשב חדשים** — כלומר, ואם ריוח של הקדש הוא שנחשוב אותה יציאת חצי שנה שיצאה. כי הא דמפרש לקמן, דאקדשה בפלגא דארבעים ותמני, דאי חשבת לההיא יציאה — הוה ליה פחות משתי שנים לפני היובל, ולא מיפרקא בגירוע אלא בחמשין. ואי לא חשבת אותן חדשים שיצאו — הוה ליה שתי שנים לפני היובל ואיבא פסידא דהקדש, דלא שקיל אלא שני סלעים ושני פונדיונין — הכא ודאי מחשבין אותה ביציאה גמורה. **גמרא ורמינהו מקדישין בין לפני היובל** — דמשמע: אפילו פחות משתי שנים. **רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין לגאול בגירוע פחות משתי שנים** — המקדיש שדה אחוזה בשנה ראשונה של יובל, ובא לגואלה — נותן בבית כור חמשים סלעים, כדכתיב: "זרע חומר שעורים". ואם הקדישה עשר שנים או עשרים לאחר היובל — מחשבין השנים הנותרות עד היובל הבא, ונותן סלע ופונדיון לכל שנה, כדכתיב (ויקרא כז): "ואם אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו וגו' ונגרע מערכך", והיינו גירוע, שאינו נותן חמשים סלעים. והמקדישו שתי שנים לפני היובל פודה אותה בשני סלעים ושני פונדיונין, כדכתיב: "על פי השנים הנותרות". וכן עולה החשבון של גאולת שדה אחוזה לכל שנה סלע ופונדיון, שהרי אם הקדישה בשנה ראשונה שלאחר היובל היה פודה בחמשים שקל, כדכתיב: "אם משנת היובל יקדיש שדהו" וגו', "משנת" — ולא שנת יובל בכלל, אלמא בשנה שלאחר היובל קאי קרא, וקאמר: יתן חמשים. צא לתשעה וארבעים שנים הבאים עד יובל הבא תשע וארבעים סלעים — נמצא סלע יותר על סלע לכל שנה. חלקיהו לפונדיונין, דבסלע יש ארבעים ושמונה פונדיונין — הרי לכל שנה סלע ופונדיון פחות פונדיון. הילכך, המקדיש שדהו לאחר היובל שתים או שלש שנים נותן לכל שנה עד היובל סלע ופונדיון. ואף על פי שכשתחשוב סלע ופונדיון לארבעים ותשע שנים תמצא חמשים סלע ופונדיון, כגון ארבעים ותשע סלעים וארבעים ותשע פונדיונין, והסלע אינו אלא ארבעים ושמונה פונדיונין — הא פרכינן ליה בבכורות בפרק "יש בכור לנחלה" (נ,א): פונדיון זה מה טיבו? קולבן לפרוטרוט. וקאמרי רב ושמואל דהמקדיש פחות משתי שנים לפני היובל — אין כאן דין גירוע, ואם בא לגאלה — נותן חמשים סלעים. דגבי גירוע כתיב (ויקרא כז): "על פי השנים הנותרות ונגרע", ומיעוט שנים שתים. ועצה טובה קמשמע לן מתניתין, שיהא אדם חס על נכסיו ולא יפדה פחות משתי שנים שלא יפסיד ארבעים ושמונה סלעים. **בשלמא** — לענין מוכר שדהו בשנת היובל עצמה, פליג שמואל עליה דרב, לקמן בפרק "המוכר" (ערכין כט,ב) משום דאיכא למימר קל וחומר — **מי איכא למימר** קל וחומר — הרי אותן הקדושות כבר אין יוצאין מיד הקדש ביובל בלא פדיון, דהא תנן (ערכין כה,ב): הגיע יובל ולא נגאלה — כהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש בדק הבית. **כרבי שמעון סבירא ליה** — הילכך איבא למימר קל וחומר: קדושה כבר יוצאה עכשיו, אינה קדושה אינו דין שלא תקדש?

ורב

אין להקדש אלא מקומו ושעתו — ואם תאמר: אם כן, למה צריך להמתין שום ההקדש ששים יום? והרי בכל הני דהכא אין ממתינין, אף על גב דהוי רווחא דהקדש! ואין לומר דהכא מיירי בשהקדיש כל נכסיו, ומשום הכי לא שייך הכרזה. זה אינו, דהא תניא בתוספתא דפרקין דאפילו לא הקדיש אלא מרגלית לבדה כך הדין, דאין ממתינין! ויש לומר: דהכא מיירי במטלטלין, ואיתא (בהנושא) [בפרק "אלמנה ניזונת"] (כתובות ק,ב) דאין מכריזין על אלו שמא יגבו. אבל רישא דמתניתין דמצריך הכרזה ששים יום — מיירי בקרקעות.

הדרן עלך שום היתומים

אין מקדישין כו'. רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל — לפדות פחות משתי סלעים ושני פונדיון (יפים). שהרי אם גאלו הוא או אחר באחד משני היובל, בין בעשרים בין בשלשים או באחד מכל שני היובל, הוא נגאל לפי השנים הנותרות עד יובל, סלע ופונדיון לכל שנה ושנה ארבעים

אֵין מַקְדִּישִׁין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, וְלֹא גּוֹאֲלִין אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה אַחַת. אֵין מְחַשְּׁבִין חֲדָשִׁים לְהַקְדֵּשׁ, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ מְחַשֵּׁב חֲדָשִׁים. **גמרא** וּרְמִינְהוּ: מַקְדִּישִׁין בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל, וּבְשָׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא יַקְדִּישׁ, וְאִם הִקְדִּישׁ - אֵינָהּ קְדוּשָּׁה! רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין מַקְדִּישִׁין לִגְאֹל בְּגִירוּעַ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים; וְכֵיוָן דְּאֵין מַקְדִּישִׁין לִגְאֹל בְּגִירוּעַ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים - יְהֵא אָדָם חַס עַל נְכָסָיו וְאַל יַקְדִּישׁ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים. אִיתְּמַר: הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ - רַב אָמַר: קְדוּשָּׁה וְנוֹתֵן חֲמִשִּׁים, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵינָהּ קְדוּשָּׁה כָּל עִיקָּר. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: בִּשְׁלָמָא לְעִנְיַן מִכְירָה דְּפָלֵיג שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ דְּרַב, אִיכָּא לְמֵימַר קַל וְחוֹמֶר: וּמָה מִכּוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה עַכְשָׁיו, שְׁאֵינָהּ מִכּוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תְּיַמֵּכֵר? אֶלָּא הָכָא, מִי אִיכָּא לְמֵימַר קַל וְחוֹמֶר? וְהָא תְּנַן: הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה - כֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין דָּמֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה! - שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: נִכְנָסִין וְלֹא נוֹתְנִין.

ורב

הדרן עלך שום היתומים

ארבעים ותשע סלעים לארבעים ותשע שנים — פש לך סלע דהוא ארבעים ושמונה פונדיון, וזהו פונדיון שמביא לקלבון, כדאיתא בבכורות (נ,א). אבל אם הוא גואל בפחות משתי שנים לפני היובל — אינו מגרע כלום, אלא גואל כור זרע בחמשים סלעים שלימים, כדכתיב (ויקרא כז) "וחשב לו את הכסף על פי שנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערכך", ומיעוט שנים שתים, אבל משתי שנים אין לו גירוע. לפיכך בא התנא לאשמועינן שיהא אדם חס על נכסיו, ואל יקדיש פחות משתי שנים לפני היובל, שלא יצטרך לגאול בלא גירוע אלא נותן חמשים סלעים שלימים. ואם תאמר, ניתני נמי: אין מקדישין שנה ראשונה של יובל, כדי שיהא חס על נכסיו, דאז נמי גואל בלא גירוע! ויש לומר: דזה לא הוצרך לומר, דיודע המקדיש שאם גואל יגאל בלא גירוע וקביל עילויה, שהרי היא עולה חמשים סלעים לארבעים ותשע שנים, חשבון סלע ופונדיון לשנה. אבל כאן השמיענו, לפי שאין עד היובל כי אם שנה, לפיכך (לא הזהיר) השמיענו התנא שיהא חס על נכסיו ואל יקדיש, שאם יגאל פחות משתי שנים, דאז הוא לפני היובל — אין לו גירוע. ועוד יש לומר: דלפיכך לא תנא נמי אין מקדישין שנה ראשונה של יובל — לפי שיכול להמתין עד שלש שנים לפני היובל, ואז לא יהא צריך ליתן כי אם שלש סלעים ושלש פונדיונין. לפיכך לא הזהיר התנא אלא בפחות משתי שנים, דאז הוא צריך ליתן חמשים סלעים שלימים, ואם המתין עד היובל — לא יחזור עוד לידו. ואם תאמר: מאי קא משמע לן, הא (קתני) מתניתין דמקדישין בין לפני היובל בין לאחר היובל? ויש לומר: דהכי פירושו: דאף על גב דאין השנה מתחיל אלא בראש השנה, מכל מקום יובל אינו מתחיל עד יום כפורים, בין לאחר יובל זה אחר ראש השנה של סוף שנת היובל, לא נאמר ששנת יובל (מערכך) עד יום הכפורים.

סוף סוף לבעלים מי קא הדרא — ואם תאמר: למה ליה לתרוצי הכי? לימא דלית ליה קל וחומר דשמואל! ויש לומר: משום דלקמן (כט,ב) גבי פלוגתא דרב ושמואל דמוכר שדהו בשנת היובל עצמה, קאמר: מאי טעמא דשמואל — קל וחומר, ומה מכורה כבר כו'. ופריך התם: ולרב לא אמר קל וחומר כהאי גונא? והתניא: יכול ימכור בתו כשהיא נערה? אמרת קל וחומר כו'. ומשני: התם לא הדרא ומזבנא, הבא הדרא ומזבנא. אלמא אית להו, אי לאו פירושו הוי צריך רב נמי למילף קל וחומר, כדילפינן ליה במוכר בתו נערה. לפיכך הוצרך הכא לרב לסתור הקל וחומר. והכי פירושו: סוף סוף לבעלים מי קא הדר? וכיון דלא הדר תו לבעלים — תו לא מקדישין כדין שדה אחוזה.

מאי טעמא דרב אמר קרא ואם משנת היובל כו' — ואם תאמר: אמאי הוצרך לפרש טעמא דרב, כיון דסתר קל וחומר דשמואל? דהא שמואל עיקר טעמיה מכח קל וחומר הוא! ויש לומר: דעל כרחך הוצרך לרב לומר דקרא ד"אם משנת היובל" רוצה לומר דשנת היובל בכלל, כרבי בריש פרק "השג יד" (ערכין יח,ב) דאמר: ראשון, וראשון בכלל. דאי אמרת "משנת היובל" — שנה שאחר היובל, כמו שמואל, אם כן שנת היובל עצמה, מאחר שלא דבר בה הכתוב, היה לנו לומר שאם הקדיש בא שיגאול בשויה, ולא כסדר שאר השנים שגואלין לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. כך פירשו בתוספות. אבל קצת קשה לקמן על זה, ומורי ורבי הרמ"ר פירש: דכיון שלא דבר הכתוב בשנת עצמה של יובל — היה לנו לומר אינה קדושה כמו שאומר שמואל, ולפיכך הוצרך לפרש דרב כרבי סבירא ליה, ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר. ואם תאמר: כיון דרב סבירא ליה דקרא ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר — אם כן למה הוצרך לסתור הקל וחומר? דהא קרא בהדיא כתיב דשנת היובל עצמה בכלל! ויש לומר: דאם הקל וחומר טוב — אפילו רבי לא היה אומר ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר, אלא הייתי אומר: אפילו לרבי, מכח הקל וחומר ד"משנת היובל" שנת שאחר היובל קאמר, כמו שמואל. ומשום הכי ניתנה נמי, דמצינו למימר דאפילו שמואל לרבי נמי קאמר דאינה קדושה, דכח הקל וחומר מוציא דלא אמר הכא "משנת היובל" ושנת היובל עצמו. ומשום הכי הוצרך רב יוסף לפרש טעמא דשמואל מכח הקל וחומר. דאי אמרת דקאי פלוגתא דרב ושמואל כפלוגתא דתנאי — זה לא יתכן, אלא ודאי אליבא דרבי פליגי, כדפירשתי טעמייהו. אבל לרבנן — אפילו רב מודה דמקדיש בשנת היובל עצמה אינה קדושה, והכי איתא לקמן בשמעתין.

אמר לך רב הא מני רבנן היא — ואנא דאמרי כרבי. לפירוש התוספות, דמפרשים לעיל דכיון דלא דבר הכתוב בשנת היובל עצמו, היה לנו לומר דאם הקדיש בה הרי היא קדושה ליגאל בשויה — אם כן היאך קאמרי רבנן: בשנת היובל עצמה לא מקדישי, ואם הקדיש אינה קדושה? היה לנו לומר: דאם הקדיש בה — הרי היא קדושה ליגאל בשויה, אבל לפירוש מורי הרמ"ר ניחא. **אי** כרבי פונדיון מאי עבידתיה — ואם תאמר: למה לו למיפרך משום דסבירא ליה כרבי? הוה ליה למיפרך בהדיא לרב מהא דתנן (ערכין כה,א): הקדישה שתי שנים או שלש שנים לפני היובל — נותן סלע ופונדיון לשנה. [ואי] דשנת היובל עצמה קדושה בסדר שאר שני היובל, פונדיון מאי עבידתיה? ויש לומר, דמזה הוה מצי לשנויי: ההיא [רבנן היא], כדמשני לעיל. אבל מרבי פריך שפיר, דרבי אומר כמו שמפרש התלמוד.

דאקדשיה

וְרַב סָבַר: סוֹף סוֹף לְבַעֲלִים מִי קָהֲדְרָא? לַכֹּהֲנִים הוּא דְּנָפְקָא, וְכֹהֲנִים מְשׁוּלְחָן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ! מַאי טַעְמָא דְּרַב? דְּאָמַר קְרָא: "וְאִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל" - וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל בִּכְלָל. - וּשְׁמוּאֵל: מִי כְּתִיב "וְאִם בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל"? "מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל" כְּתִיב - מִשְּׁנַת שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל. בְּשִׁלְמָא לְרַב, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל" "וְאִם אַחַר הַיּוֹבֵל", אֶלָּא לְשְׁמוּאֵל מַאי "אַחַר הַיּוֹבֵל"? - אַחַר אַחַר. מֵיתִיבִי: מַקְדִּישִׁין בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל, וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָה לֹא יַקְדִּישׁ, וְאִם הִקְדִּישׁ - אֵינָהּ קְדוּשָּׁה! - אָמַר לָךְ רַב: אֵינָהּ קְדוּשָּׁה בְּגִירְעוֹן, אֲבָל קְדוּשָּׁה וְנוֹתְנִין חֲמִשִּׁים. - מְכָּלָּל דִּלְפְנֵי הַיּוֹבֵל קְדוּשָּׁה לְגָאֳלָא בְּגִירְעוֹן; וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין מַקְדִּישִׁין לְגָאֳלָא בְּגִירְעוֹן פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים! - אָמַר לָךְ רַב: הָא מַנִּי - רַבָּנַן הִיא, וַאֲנָא דַּאֲמַרִי כְּרַבִּי, דְּאָמַר: "רִאשׁוֹן" - וְרִאשׁוֹן בִּכְלָל, "שְׁבִיעִי" - וּשְׁבִיעִי בִּכְלָל; הָכָא נַמִּי, "בִּשְׁנַת" - וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל בִּכְלָל. - אִי כְּרַבִּי, פּוּנְדְיוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? וְכִי תֵּימָא לֵית לֵיהּ, וְהָתְנַן: הַקְדִּישׁ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי: נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן! - רַבִּי כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן. לִשְׁמוּאֵל, לֵימָא רַבִּי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דְּאִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, סֶלַע וּשְׁתֵּי פּוּנְדְיוֹנוֹת מִיבָּעֵי לֵיהּ! - עַל כָּרְחָךְ, לִשְׁמוּאֵל, רַבִּי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ. תָּא שְׁמַע: וְלֹא גּוֹאֲלִין אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה; בְּשִׁלְמָא לִשְׁמוּאֵל, לֹא גּוֹאֲלִין לְאַחַר יוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה, אֶלָּא לְרַב מַאי "אַחַר יוֹבֵל שָׁנָה"? - מִי סָבְרַתְּ אַחַר יוֹבֵל מַמָּשׁ? מַאי "אַחַר יוֹבֵל"

באמצע

אשתכח [דאחר] הפודה שדה אחוזה בשנת יובל עצמה כשהוקדשה — אינה בידו אלא ארבעים ותשע שנים, וקא יהיב חמשים סלעים, דמטי סלע ופונדיון לכל שנה. **לשמואל** — דאמר דהכא מודה רבי, ד"משנת" ולא שנת בכלל, ואשתא דבתר יובל קאי קרא, וקאמר דיהיב חמשין. **לימא רבי** — דאמר: נותן סלע ופונדיון לשנה. **כרבנן סבירא ליה** — דפליגי עליה דרבי יהודה, דאין שנת יובל שעבר ממנין יובל הבא, ולבד ההוא שתא יש כאן ארבעים ותשע שנים. דאי כרבי יהודה סבירא ליה, דאמר אין ביובל אלא ארבעים ושמונה, לבד משנת יובל שעברה, וקרא בשתא דבתר יובל קאי — אישתכח דיהיב חמשים סלע לארבעים ושמונה שנים, דמטי סלע ושני פונדיון. **בשלמא לשמואל פחות משנה קאמר** — דקא משמע לן מתניתין דבשנת יובל עצמה אם הקדישה — אין צריך ליגאל, דלא קדשה.

באמצע

ורב — אמר לך: לרבי שמענן לאו יציאה היא, דסוף סוף לבעלים מי הדרא? **בשלמא לרב היינו דכתיב אם משנת היובל** — חמשים סלעים, אם לאחר היובל — גירוע. **אלא לשמואל מאי אחר היובל** — הא קרא קמא דבעי חמשים נמי לאחר היובל קאי? **אחר אחר** — כגון שתים ושלש שנים אחר היובל איכא גירוע. אבל אקדשה בשתא דבתר יובל — ליכא גירוע. **אינה קדושה ליגאל בגירוע** — שהרי יש כאן יובל שלם. **מכלל** — דהא דקתני בההיא: מקדישין לפני היובל — ליגאל בגירוע קאמר? והא רב ושמואל כו'. **אמר לך רב** — ודאי הא דקתני מקדישין — ודאי ליתן חמשים קאמר, ובשנת היובל אינה קדושה כל עיקר. ולא תיקשי לדידי, דהא מני — רבנן היא, דפליגי עליה דרבי דרב כרבי סבירא ליה, ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר. ואם תאמר: כיון דרב סבירא ליה דקרא ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר — אם כן למה הוצרך לפרש דרב כרבי סבירא ליה, ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר, וכשנת היובל אינה קדושה כל עיקר. ולא תיקשי לדידי, דהא מני — רבנן היא, דפליגי עליה דרבי דרב כרבי סבירא ליה, ד"משנת היובל" ושנת היובל בכלל קאמר, אלא הייתי אומר: אפילו לרבי, מכח הקל וחומר ד"משנת היובל" שנת שאחר היובל קאמר, כמו שמואל. ומשום הכי ניתנה נמי, דמצינו למימר דאפילו שמואל לרבי נמי קאמר דאינה קדושה, דכח הקל וחומר מוציא דלא אמר הכא "משנת היובל" ושנת היובל עצמו. ומשום הכי הוצרך רב יוסף לפרש טעמא דשמואל מכח הקל וחומר. דאי אמרת דקאי פלוגתא דרב ושמואל כפלוגתא דתנאי — זה לא יתכן, אלא ודאי אליבא דרבי פליגי, כדפירשתי טעמייהו. אבל לרבנן — אפילו רב מודה דמקדיש בשנת היובל עצמה אינה קדושה, והכי איתא לקמן בשמעתין.

אמר לך רב הא מני רבנן היא — ואנא דאמרי כרבי. לפירוש התוספות, דמפרשים לעיל דכיון דלא דבר הכתוב בשנת היובל עצמו, היה לנו לומר דאם הקדיש בה הרי היא קדושה ליגאל בשויה — אם כן היאך קאמרי רבנן: בשנת היובל עצמה לא מקדישי, ואם הקדיש אינה קדושה? היה לנו לומר: דאם הקדיש בה — הרי היא קדושה ליגאל בשויה, אבל לפירוש מורי הרמ"ר ניחא. **אי** כרבי פונדיון מאי עבידתיה — ואם תאמר: למה לו למיפרך משום דסבירא ליה כרבי? הוה ליה למיפרך בהדיא לרב מהא דתנן (ערכין כה,א): הקדישה שתי שנים או שלש שנים לפני היובל — נותן סלע ופונדיון לשנה. [ואי] דשנת היובל עצמה קדושה בסדר שאר שני היובל, פונדיון מאי עבידתיה? ויש לומר, דמזה הוה מצי לשנויי: ההיא [רבנן היא], כדמשני לעיל. אבל מרבי פריך שפיר, דרבי אומר כמו שמפרש התלמוד.

דאקדשיה

וְרַב סָבַר, שגם לפי רבי שמעון הסובר שהכהנים נכנסים לתוכה בלא פדיון אין לעשות קל וחומר, משום ש**סוֹף סוֹף לַבַּעֲלִים מִי** **קָהֲדְרָא** – האם השדה חוזרת ביובל לבעלים, הרי **לְכֹהֲנִים הוּא** **דְּנָפְקָא** [–היא יוצאה], ומה שאינם נותנים דמים הוא משום שה**כֹּהֲנִים מְשׁוּלְחָן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ** – מרשות הקדש הם זוכים בה בתורת מתנה, ולכך אין זו נחשבת כיציאה מרשות הקדש, ואין לעשות קל וחומר.

הגמרא מבארת את טעמו של רב הסובר שהמקדיש שדהו בשנת היובל קדושה. מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא דְּרַב** הסובר שהמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה שהיא קדושה. משיבה הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז יז) **'(וְ)אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם',** ומשמע שגם **שְׁנַת הַיּוֹבֵל** עצמה **בִּכְלָל** ההקדש היא, שהמקדיש שדהו בשנת היובל חל ההקדש.

אומרת הגמרא: **וּשְׁמוּאֵל** הסובר שהמקדיש שדהו בשנת היובל אינה קדושה, יאמר לך, **מִי כְּתִיב** בפסוק **'(וְ)אִם בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל** יַקְדִּישׁ' עם 'בי"ת', שאז היה משמע שאפשר להקדיש בשנת היובל עצמה, הרי **'מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל** יַקְדִּישׁ' **כְּתִיב** עם 'מ"ם', ומשמע שרק **מִשָּׁנָה שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל** אפשר להקדיש, ולא בשנת היובל עצמה.

הגמרא מקשה על שמואל משינוי הלשון שבפסוקים: **בְּשִׁלְמָא** **לְפִי רַב** שהפסוק (שם) 'אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ' מדבר במקדיש שדהו בשנת היובל, והפסוק (שם שם יח) 'וְאִם אַחַר הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ' מדבר במקדיש שדהו לאחר שנת היובל, **הֵיכִי דְּכָתִיב** – לכך בפסוק המדבר במקדיש בשנת היובל, כתוב (שם שם יז) **'אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל** יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם', דהיינו שמשלם חמשים סלעים, ובפסוק המדבר במקדיש לאחר שנת היובל, כתוב (שם שם יח) **'וְאִם אַחַר הַיּוֹבֵל** יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ', דהיינו דין גירוע. **אֶלָּא לְפִי שְׁמוּאֵל** הסובר ששני הפסוקים מדברים במקדיש לאחר שנת היובל, **מַאי** – מדוע רק בפסוק המדבר על דין גירוע כתוב (שם) 'וְאִם **אַחַר הַיּוֹבֵל** יַקְדִּישׁ' וגו', הרי הפסוק (שם שם יז) 'אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ' וגו' המצריך ליתן חמשים סלעים, גם כן מדבר במקדיש לאחר שנת היובל, שהרי בשנת היובל עצמה אינה קדושה כלל.

מתרצת הגמרא: שלפי שמואל הפסוק (שם שם יח) 'וְאִם אַחַר הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ' וגו' שנאמר בו דין גירוע, מדבר ל**אַחַר אַחַר,** כלומר לאחר שתים או שלש שנים משנת היובל, שאז יש דין גירוע, ואילו הפסוק (שם שם יז) 'אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ' וגו' המצריך ליתן חמשים סלעים, מדבר כשבא לפדותה בשנה הראשונה שלאחר היובל, שאז אין דין גירוע.

הגמרא מקשה על רב מברייתא שהובאה לעיל (ע"א): **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא (שם), **מַקְדִּישִׁין** שדה אחוזה, **בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל** **וּבֵין** מיד **לְאַחַר הַיּוֹבֵל, וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא** יַקְדִּישׁ שדהו, **וְאִם הִקְדִּישׁ, אֵינָהּ קְדוּשָּׁה,** וקשה מכאן על רב הסובר שניתן להקדיש בשנת היובל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב,** לעולם ניתן להקדיש בשנת היובל, וכוונת ברייתא זו ששנינו בה שאינה קדושה היא, ש**אֵינָהּ** **קְדוּשָּׁה** על מנת לפדותה **בְּגֵירוּעַ** – בגרעון כסף, דהיינו בפחות מחמשים סלעים, **אֲבָל קְדוּשָּׁה** – השדה קדושה **וְנוֹתְנִין** להקדש **חֲמִשִּׁים** סלעים בפדיונה, שכיון שהשדה עתידה להיות ברשות הקדש יובל שלם, אינו מגרע מפדיונה כלום.

הגמרא דוחה מה שתירצה, ומתרצת תירוץ אחר. מקשה הגמרא: לפי מה שפירשת את הסיפא של הברייתא 'אינה קדושה', שהכוונה שאינה קדושה לפדותה בגרעון, **מְבַלֶּלְ** – משמע מזה, דְּמה ששנינו ברישא של הברייתא 'מקדישין **לִפְנֵי הַיּוֹבֵל',** הכוונה היא, שלפני היובל השדה **קְדוּשָּׁה** על מנת **לִיגָּאֵל בְּגֵירוּעַ** – לפדותה בגרעון כסף, ומשמע שגם אם נשארו פחות משתי שנים עד היובל יכול להקדיש ולפדות בגרעון כסף, וְזה אי אפשר לומר, דְּ**הָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** (לעיל ע"א), **אֵין מַקְדִּישִׁין** שדה על דעת **לִיגָּאֵל בְּגֵירוּעַ** – לפדותה בגרעון כסף **פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים** סמוך ליובל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב,** ודאי מה ששנינו בברייתא 'מקדישין לפני היובל', הכוונה הוא שמקדישים את השדה על מנת לפדותה בחמשים שקלים ולא בגירוע וכדברי רב ושמואל לעיל, ומה ששנינו בה שהמקדיש שדהו בשנת היובל אינה קדושה, הכוונה הוא שאינה קדושה כלל והקדש לא חל, ולא קשה מברייתא זו עלי שאני סובר שהמקדיש שדהו בשנת היובל עצמה שההקדש חל, דְּ**הָא מַנִּי** – שברייתא זו **רַבָּנָן הִיא,** שאמרו (לעיל יח:) לגבי איסור אכילת חמץ שכתוב בתורה שאיסורו הוא 'מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי' (שמות יב טו), שהכוונה הוא מיום הראשון ואילך עד יום השביעי, אבל יום הראשון ויום השביעי עצמם אינם בכלל האיסור, ונצרך פסוק אחר ללמדנו שגם יום הראשון ויום השביעי עצמם אסורים באכילת חמץ. ולדבריהם, הוא הדין לגבי המקדיש שדהו שכתוב (ויקרא כז יז) 'אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ', שהכוונה משנת היובל ואילך, אבל שנת היובל עצמה אינה בכלל, שבה אי אפשר להקדיש, **וְאָנָא דְּאָמְרִי** – ואני סובר **כְּרַבִּי** החולק על רבנן, דְּ**אָמַר** (לעיל יח:) שלא נצרך פסוק אחר ללמדנו שיום הראשון והשביעי אסורים באכילת חמץ, משום שכשכתוב בתורה שאיסור אכילת חמץ הוא (שמות יב טו) 'מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן', הכוונה הוא מיום הראשון ואילך, 'וְיוֹם הָרִאשׁוֹן עצמו גם כן **בִּכְלָל** האיסור הוא, וכן כשכתוב (שם) 'עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי', הכוונה הוא עד יום השביעי, 'וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי עצמו גם כן **בִּכְלָל** האיסור הוא, ולפי רבי, **הָכָא נַמִּי** – הוא הדין כאן בשדה אחוזה, שכתוב (ויקרא כז יז) 'אִם **(כ)מִשְּׁנַת** הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם', הכוונה היא משנת היובל ואילך, **וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל** עצמה גם כן **בִּכְלָל** הוא, שגם בשנת היובל עצמה אפשר להקדיש.

הגמרא מקשה על מה שתירצה שרב סובר כמו רבי. מקשה הגמרא: **אִי** – אם רב סובר **כְּרַבִּי** שהפסוק (ויקרא כז יז) 'אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ' וגו' המצריך לשלם חמשים סלעים בפדיונה, מדבר במקדיש בשנת היובל עצמה, אם כן כשמקדיש עשר או עשרים שנה לפני היובל, **פּוֹנְדְיוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** – מדוע צריך לשלם להקדש סלע ופונדיון עבור כל שנה שנשארה עד היובל, הרי כיון שאם היה מקדיש ופודה בשנת היובל עצמה לא היה פודה אלא בחמשים סלעים, ומשנת יובל זו עד תחילת שנת היובל הבא יש חמשים שנה, נמצא שמגיע להקדש רק סלע לכל שנה, ולמה מוסיף פודניון לכל שנה ושנה. אומרת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר, שרבי אכן **לֵית לֵיהּ** – אינו סובר שצריך להוסיף פונדיון לכל שנה, **וְהָתְנַן** (להלן כה.), **הַקְדִּישׁ** שדה **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי,** כשבא לפדות, **נוֹתֵן** להקדש **סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן** לכל שנה שנשארה עד היובל. הרי מבואר שגם רבי מצריך להוסיף פונדיון לכל שנה, וקשה מדוע צריך להוסיף פונדיון.

מתרצת הגמרא: **רַבִּי כְּרַבִּי יְהוּדָה סָבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר שִׁשָּׁנַת** **הַחֲמָשִׁים** [–שנת היובל] **עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן** – היא מיובל שעבר, ומונים אותה שנה ראשונה לתחילת יובל הבא, הלכך ביחד עם

המשך בעמוד 203

בְּאֶמְצַע הַיּוֹבֵל, כלומר, שהמשנה מדברת בבא לפדות את השדה באמצע שנות היובל, כגון לאחר עשרים שנה, ועומד בחודש ניסן שהוא אמצע השנה, לא יאמר כיון שכבר יצא חצי משנה זו, אתן להקדש רק חצי סלע וחצי פונדיון עבור שנה זו, אלא נותן להקדש סלע ופונדיון שלם, וזהו כוונת המשנה שאין גואלין בפחות משנה, **דְּכָל כַּמָּה** [–זמן] **דְּלֹא מַלְיָא לֵיהּ שָׁנָה** – שלא נתמלאה שנה שלימה, **לֹא מְנָרַע לֵיהּ** – אינו מגרע כלום מפדיון שנה זו.

הגמרא מקשה על פירוש זה של המשנה: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן,** האם **דְּאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ** – שהבא לפדות שדה מהקדש, אינו מחשב כמה חדשים עברו משנה זו ולפי זה ינכה להקדש מפדיון שנה זו, אלא משלם להקדש כאילו היה פודה אותה מתחילת השנה, **הָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי** – הרי הלכה זו נשנית במשנה בפירוש, ששנינו בסיפא, **אֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ,** ואם כן לא יתכן לפרש כן ברישא. מתרצת הגמרא: לעולם הפירוש של הרישא הוא כמו שאמרנו לעיל, והסיפא שאין מחשבין חדשים עם ההקדש, **מַה טַּעַם קָאָמַר,** כלומר, **מַהוּ הַטַּעַם** של הדין ששנינו ברישא **שֶׁלֹּא נוֹאֲלִין לְאַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה, מְשׁוּם דְּאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ,** אלא נותן להקדש כאילו היה פודה אותה מתחילת השנה.

שנינו במשנה: **אֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים וכו'** להקדש, אבל הקדש מחשב חדשים.

הגמרא מביאה ברייתא שמביאה מקור לדין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ.** משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כז יח) 'וְאִם אַחַר הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ **וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת',** ומלשון 'השנים הנותרת' משמע, שכל מה שנשאר חשוב שנים שלימים, ובא ללמדנו, **שֶׁשָּׁנִים אַתָּה מְחַשֵּׁב** ומגרע מהפדיון, **וְאֵי אַתָּה מְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים,** אלא נותן להקדש כאילו היה פודה אותה מתחילת השנה. שואלת הברייתא עוד: **מִנַּיִן שֶׁאִם אַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת** – שאם ההקדש רוצה לחשב **הַחֳדָשִׁים** שכבר יצאו **לְשָׁנָה** – כאילו יצאה שנה שלימה, באופן שההקדש מרוויח מכך, שההקדש **עוֹשֶׂה** כן. מפסיקה הגמרא באמצע דברי הברייתא, ומבררת: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **כְּגוֹן דְּאַקְדְּשֵׁיהּ** – שהקדיש את השדה **בְּפַלְגָא דְּאַרְבְּעִין וְתַמְנֵי** – באמצע שנת הארבעים ושמונה של יובל, ואם תחשוב החדשים שכבר יצאו כשנה גמורה, נמצא שנשארו פחות משתי שנים עד היובל, ובפחות משתי שנים עד היובל אינה נפדית בגרעון כסף, אלא צריך ליתן להקדש חמשים סלעים כמו ששנינו לעיל (כד.). חוזרת הגמרא להמשך דברי הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן', ומשמע **מִכָּל מָקוֹם** – שלפעמים ההקדש מחשב את החדשים שכבר יצאו כאילו כבר יצא שנה גמורה, והיינו באופן שההקדש מרוויח על ידי כך.

משנה

נאמר בתורה לגבי אדם המקדיש שדה אחוזה שירש מאבותיו, 'וְאִם מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף. אִם מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם. וְאִם אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ. וְאִם גֹּאֵל יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ' (ויקרא כז טז–יט).

משנתינו מבארת כיצד שמים את דמי הפדיון של שדה אחוזה: **הַמַּקְדִּישׁ** את **שָׂדֵהוּ** – שדה אחוזה, שירשה מאבותיו **בְּשָׁעַת הַיּוֹבֵל** – בזמן שהיובל נוהג, ובא לפדותה בשנה הראשונה ליובל, **נוֹתֵן בְּתמורה לכל 'זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים'** – קרקע בגודל כזה שניתן לזרוע בה כור שעורים, **חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף,** שנאמר 'וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף' (שם כז טז).

אם **הָיוּ שָׁם** – באותה שדה, **נְקָעִים** – בקעים בקרקע **הָעֲמוּקִים עֲשָׂרָה טְפָחִים** או יותר, **אוֹ** שהיו בה **סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים** או יותר, **אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּהּ** להפדות לפי 'זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף', אלא הם נישומים בפני עצמם לפי הערך האמיתי שלהם. אך אם היו הנקעים והסלעים **פְּחוֹת מִכָּאן** – פחותים משיעור עשרה טפחים, **נִמְדָּדִין עִמָּהּ** להפדות לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, כיון שנקעים וסלעים אלו בטלים לגבי הקרקע, והרי הם נישומים כחלק מהשדה.

המשנה מבארת את שומת הפדיון לפי השנים שנשארו עד היובל: כיון שהתבאר ששדה בשיעור 'זרע חומר שעורים' הקדושה לארבעים ותשע שנים נפדית בחמישים שקל כסף, והיינו חמישים סלעים, לכן אם **הִקְדִּישָׁהּ** – הקדיש האדם את שדהו **שְׁתַּיִם וְכֵן שָׁלֹשׁ שָׁנִים** או יותר **לִפְנֵי הַיּוֹבֵל,** יש לחלק את אותם חמישים סלעים לארבעים ותשע שנים, ולפי חשבון זה **נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לְשָׁנָה,** שהרי כשנותן סלע לכל שנה, נמצאו בסך הכל ארבעים ותשעה סלעים, ואת הסלע החמישים יש לחלק לכל ארבעים ותשע השנים, וכיון שבכל סלע יש ארבעים ושמונה פונדיונים, מוסיף פונדיון לכל שנה, ונמצא שנתן בסך הכל חמישים סלעים ופונדיון [שהרי בשביל הסלע החמישים די בארבעים ושמונה פונדיונים, והוא נותן ארבעים ותשע, כנגד כל שנה ושנה], ופונדיון מיותר זה ניתן ל'הברע', שלא ליתן להקדש סכום מדויק, אלא מעט יותר.

המשנה מבארת את אופן תשלום דמי הפדיון: **וְאִם אָמַר** הפודה, איני רוצה ליתן את כל הסכום בבת אחת, אלא **הֲרֵינִי נוֹתֵן דְּבַר שָׁנָה בְּשָׁנָה** – כל שנה סלע ופונדיון, שהם דמי אותה שנה, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ** לעשות כן, **אֶלָּא נוֹתֵן אֶת כּוּלּוֹ כְּאֶחָד** – בבת אחת.

המשנה מבארת את החילוק שבין הבעלים הפודה את שדהו לבין אדם אחר: **אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל הָאָדָם** – בין אם הבעלים הוא הפודה ובין אם אדם אחר הוא הפודה, על הפודה לשלם מחיר זה של בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף שכתבה התורה, בין אם השדה יקרה ובין אם היא זולה. **וּמַה** החילוק **בֵּין בְּעָלִים** הפודה את השדה **לְבֵין כָּל אָדָם** הפודה את השדה, **אֶלָּא, שֶׁבְּעָלִים נוֹתְנִין** – מוסיפים **חוֹמֶשׁ,** ושאר **כָּל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ,** שנאמר (שם כז יט) 'וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ'.

גמרא

הגמרא מבארת כיצד שמים את גודל הקרקע שראוי לזרוע בה כור שעורים: **תָּנָא** בברייתא, אומדן הקרקע הוא לפי **כּוֹר זֶרַע** – מקום הראוי לזריעת כור שעורים, **וְלֹא כּוֹר תְּבוּאָה** – ולא מקום שצומח בו שיעור של כור תבואה, שהוא קטן יותר. והאומדן הוא לפי מקום הראוי לזריעת כור ב**מַפּוֹלֶת יָד** – על ידי זריעה ביד, שאין נותנים הרבה זרעים יחד, **וְלֹא מַפּוֹלֶת שָׁוּורִים** – בזריעה שעל ידי שוורים, שנותנים בה הרבה זרעים, וזהו מקום קטן יותר. מביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנֵי לֵוִי** – שנה לוי ברייתא זו, אין משערים את זריעת השעורים **לֹא** בזרע **מְעֻבֶּה,**

המשך בעמוד 202

באמצע יובל — כלומר, האי "אחר" — אפילו אחר עשרים או שלשים שנה קאי. ומאי פחות שנה דקאמר — הכי קאמר: הבא לגאול באמצע יובל, וליתן סלע ופונדיון לשנים הבאים, והיה עומד בניסן שהוא אמצע שנה — לא יאמר: חצי סלע וחצי פונדיון אני נותן משנה זו, אלא נותן סלע ופונדיון שלם. והיינו דקאמר: אין גואלין בפחות משנה, דכמה דלא נפקא לה כולה שתא — לא מיגרע ליה כלל, ולא יהיב גאולת חצי שנה אלא גאולת שנה שלימה. [**שאין מחשבין חדשים עם ההקדש** — כדאמרן, שאם בא לגאלה חמש שנים וחצי לפני היובל — אין מחשבין אותן ששה חדשים שיצאו משנה לשנה ששית, אלא נותן ששה סלעים וששה פונדיונין]. **השנים הנותרות** — כל מה שנותר חשוב שנים. **לעשות חדש שנה** — לחשוב אותן חדשים שיצאו באילו הן שנה, והוי רווחא דידיה. **והיכי דמי דאקדשה בפלגא דארבעים ושמונה** — דאי חשבת לחדשים שיצאו ביציאה גמורה — הוו להו פחות משתי שנים, ואינה נגאלת בגירוע. **משנה בשעת היובל** — בזמן שהיובל נוהג. אבל בזמן שאין היובל נוהג — פודה אותה בשוויה, כשאר הקדישות. **אין נמדדין עמה** — והן נפדין בשוויין, והשאר לפי חשבון חמשים סלעים לבית כור. **ואחד כל האדם** — פודה בית חומר בחמשים שקל, בין שהיא שוה אלף שקלים בין שאינה שוה אלא חמשה שקלים. **שהבעלים נותנין חומש** — דכתיב: "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו" וגו'. **גמרא** יגאל את השדה המקדיש אותו" וגו'. **כור זרע** — שיכולין לזרוע בו כור. **ולא כור תבואה** — קרקע שקוצרין הימנו כור תבואה, דהוי בציר מכור זרע טובא. דבההוא לא בעי חמשים, אלא לפי חשבון הזורע, או שליש כור או רביע כור. **מפולת יד** — שזורעין ביד. **ולא מפולת שוורים** — שהיו רגילין לתת שקץ מלאין זרע על השוורים, ומנוקבין השקץ מתחתיהן נקבין רחבים, ומוליכין אותן על פני המחרישה, והזורע נופל. וגדולה קרקע המקבלת כור זרע במפולת יד שאינו עבה, מקרקע המקבלת כור זרע במפולת זרע שוורים שהיא עבה. **תנא** — אין משערין בזרע מעובה, שהוא הפסידו של פודה. **ולא בזרע מידק** — שהוא הפסד דהקדש, דהוי בית כור גדול, אלא בזריעה בינונית. **מעובה** — שנותנין בה זרע מרובה. מידק — שנותנין זרע מועט, ובלעז *קלי"ר. **וליקדשו** — הנך נקעים באנפי נפשייהו, וליפרקו נמי לפי חשבון חמשים לבית כור. ומה הנאה יש במה שאין נמדדים עמה? הא אינהו נמי הכי מיפרקי! **שדה מה תלמוד לומר** — הוה ליה למיכתב: "ואם מאחותו יקדיש איש" וגו'. **בענין הזה** — בית כור שלם. **לתך** = חצי כור. **תרקב** = חצי סאה, תרי וקב. דהיינו שלש קבין, שהן חצי סאה. **נגאני** — נקעים פחותין מעשרה. נגאני דארעא = ספלים של קרקע, שהמים מתכנסין שם, ועל שם הקרקע הם נקראים, ואינן חשובין בפני עצמן. וסלעים הנמוכין מעשרה — שדרי דארעא מיקרו, כמו שדרה של בהמה שגבוהה. **אף מן ההקדש** — דכי היכי דמיגרעא באותן שנים שעמדה בידו שלא הקדישה, הכי נמי מיגרעא מחמת אותן שנים שעמדה ביד הקדש משעת הקדש עד שעת פדיון. **אי נמי לא אבלה** — שלא זרע בה גזבר כלום, ולא השכירה לשום אדם, שהיתה לפניו ביד הקדש — מנכה סלע ופונדיון לכל שנה ושנה, מיובל שעבר עד שעת פדיון. **משנה אינה יוצאה מידו ביובל** — להיות מתחלקת לכהנים כי היכי דהוה אי פריק לה אניש אחרינא, דהוה נפקא ביובל מתחלקת לכהנים, דכתיב (ויקרא כז): "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו'. **גאלה בנו יוצאה לאביו ביובל** — ולא לכהנים, כדיליף בברייתא בגמרא. **גאלה** אחד מקרוביו מיד גזבר, ובא המקדיש וגאלה מיד קרובו — יוצאה ביובל ומתחלקת לכהנים, כי היכי דהוה נפיק מידיה דההוא קרוב דאתי האי מחמתיה. **גאלה כהן** — מיד גזבר, לא יאמר: הואיל ואם גאלה ישראל היתה יוצאה לי ולחבריי ביובל, ועכשיו שהרי היא תחת ידי, שגאלתיה — אין לך כהן גדול ממני, ותהא שלי.

גמרא

בְּאֶמְצַע יוֹבֵל, דְּכָל כַּמָּה דְּלָא מַלְיָא לֵיהּ שָׁנָה לָא מִגְרַע לֵיהּ. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ? הָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי: אֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ! - מַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם לֹא גּוֹאֲלִין לְאַחַר יוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה - מִשּׁוּם דְּאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ. "אֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים" וכו'. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים עִם הַהֶקְדֵּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת", שָׁנִים אַתָּה מְחַשֵּׁב, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים. מִנַּיִן שֶׁאִם אַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת חֳדָשִׁים לְשָׁנָה עוֹשֶׂה, הֵיכִי דָּמֵי? כְּגוֹן דְּאַקְדְּשֵׁיהּ בְּפַלְגָא דְּאַרְבְּעִין וּתְמָנֵי - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן", מִכָּל מָקוֹם. **משנה הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל - נוֹתֵן בְּזֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל בֶּסֶף. הָיוּ שָׁם נְקָעִים עֲמוּקִים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּהּ, פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ. הַקְדִּישָׁהּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לְשָׁנָה. וְאִם אָמַר: הֲרֵינִי נוֹתֵן דְּבַר שָׁנָה בְּשָׁנָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן אֶת כּוּלּוֹ בְּאֶחָד. אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל הָאָדָם; מַה בֵּין בְּעָלִים לְכָל אָדָם? אֶלָּא שֶׁבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ, וְכָל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ. **גמרא** תָּנָא: כּוֹר זֶרַע וְלֹא כּוֹר תְּבוּאָה, מַפּוֹלֶת יָד וְלֹא מַפּוֹלֶת שְׁוּורִים. תָּנֵי לֵוִי: לֹא מְעֻבֶּה וְלֹא מֵידָק אֶלָּא בֵּינוֹנִי. "הָיוּ שָׁם נְקָעִים עֲמוּקִים" כו'. וְלִיקְדְּשׁוּ בְּאַנְפֵי נַפְשַׁיְיהוּ! וְכִי תֵּימָא, כֵּיוָן דְּלָא הָווּ בֵּית כּוֹר לָא הָווּ קָדְשֵׁי - וְהָתַנְיָא: "שָׂדֵהוּ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהַקְּדִישׁ בָּעָנִין הַזֶּה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת לֶתֶךְ וַחֲצִי לֶתֶךְ, סְאָה וְתַרְקַב וַחֲצִי תַּרְקַב - תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדֵהוּ", מִכָּל מָקוֹם! אֲמַר מָר עוּקְבָא בַּר חָמָא: הָכָא בִּנְקָעִים מְלֵאִים מַיִם, דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ. דַּיְקָא נַמִי, דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דְּסֶלָעִים, שְׁמַע מִינַּהּ. - אִי הָכִי, פָּחוֹת מִכָּאן נַמִי! - הָנָהוּ נְגָנֵאֵי דְּאַרְעָא מִיקְרוּ, שִׁדְרֵי דְּאַרְעָא מִיקְרוּ. "הִקְדִּישָׁהּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ" וכו'. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנִגַּע מַעֲרֶכֶת" - אַף מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁאִם אֲכָלָהּ הֶקְדֵּשׁ שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, אִי נַמִי לֹא אֲכָלָהּ, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו - נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְיוֹן לְשָׁנָה. "וְאִם אָמַר הֲרֵינִי נוֹתֵן" כו'. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאִם אָמְרוּ בְּעָלִים הֲרֵינוּ נוֹתְנִין דְּבַר שָׁנָה בְּשָׁנָה, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף" - עַד שֶׁיְּהֵא כֶּסֶף כְּנֶגֶד כּוּלּוֹ כְּאֶחָד. אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל אָדָם; מַה בֵּין בְּעָלִים לְכָל אָדָם? שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ, וְכָל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ. **משנה** הִקְדִּישָׁהּ וּגְאָלָהּ - אֵינָהּ יוֹצְאָה מִיָּדוֹ - יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל. גְּאָלָהּ בְּנוֹ - יוֹצְאָה לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל. גְּאָלָהּ אַחֵר אוֹ אֶחָד מֵהַקְּרוֹבִים, וּגְאָלָהּ מִיָּדוֹ - יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל. גְּאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, לֹא יֹאמַר: הוֹאִיל וְהִיא יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי - הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי; אֶלָּא יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים.

דאקדשיה בפלגיה דארבעים ותמני — לאו דוקא נקט דאקדשיה, דלא בהקדש תליא מילתא, כי אם בגאולה.

וליקדשו באפי נפשייהו — פירשתי בבבא בתרא (קג,א) וקדושין (סא,א). **ליעדה** ולעבד עברי — ואם תאמר: אמאי לא חשיב נמי לנחלה? ואין לומר דמשום דלא ידעינן נחלה אלא מטעם זה שהוא קודם לשדה אחוזה, כדאיתא בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קח,ב) — הא ליתא, דאפילו יהא שוים בשאר דברים כמו עבד עברי ושדה אחוזה, מכל מקום ליעידה הבן קודם לאח בקרא בהדיא, ומיניה ידעינן שפיר נחלה! לכן נראה לפרש דלא נקט אלא דלא שייבא באח כלל. אבל נחלה שייבא באח מיהא, היכא דליכא לא בן ולא בת (ולא אב).

כלום

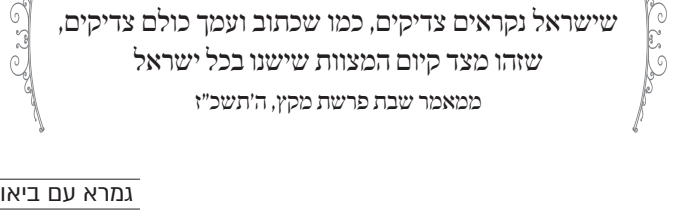

כלום יש יבום אלא במקום שאין בן — פירוש: ועדיף טפי בן מאח בהאי מילתא. אבל אין לפרש כדמשמע לפום ריהטא, דשוים הם בדבר הזה, והוה ליה בן עדיף ביעידה ועבד עברי. דלא משמע כך ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קט,א), דמסיק דבת קודמת לאב ולאח מטעם זה, דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו, לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו. אלמא על כרחך אנו צריכין לומר דמטעם זה בן עדיף טפי מאח.

אחוזתו שלו ואין זו שלו — ואם תאמר: למה לי "אחוזתו"? בלא קרא נוכל לסתור הקל וחומר. כדאיתא בסוף מכילתין גבי שדה חרמין דדייק קל וחומר כהאי גונא דהכא, ומסיק: מי דמי? התם קא זכי בעלמא, הכא שקיל ליה. הכא נמי הוה מצי למסתר קל וחומר! ויש לומר: דאי לאו "אחוזתו" הוה אמינא מגזרה שוה ד"כהן" "כהן" מגזל הגר, דאינה יוצאה מתחת ידו. וכן משמע הסוגיא התם פרק "הגוזל קמא" (בבא קמא קט,ב), דתנו רבנן: הרי שהיה כהן גוזל הגר, מנין שלא יאמר: הואיל ויוצא לכהנים והרי הוא תחת ידי — תהא שלי? ודין הוא, אם בשל אחרים זוכה — בשל עצמו לא כל שכן? [וכו'] והכתיב: "איש את קדשיו לו יהיה". פירוש: דמיניה ילפינן (שם) דכהן מקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה, ואפילו במשמר שאינו שלו. ואם כן דין הוא שיקריב אשמו שהוא חייב על גזל הגר, וישאר גם הקרן בידו! [ומשני]: דילפינן "כהן" "כהן" משדה אחוזה, דיוצא מתחת ידו ומתחלקת לכל [אחיו] הכהנים. והתם מנלן? ומייתי סוגיא דהכא. אלמא, אי לא דכתיב "אחוזתו" הוה אמינא בגזל הגר דאינו יוצא מתחת ידו, משום דכתיב "ואיש את קדשיו לו יהיה", וילפינן נמי שדה שהיא אחוזה דאינה יוצאה מיד כהן. משום הכי איצטריך "אחוזתו" שלו, ואין זו שלו, וילפינן גזל הגר מיניה מגזרה שוה ד"כהן" "כהן". **מה** להלן בדמים אף כאן בדמים — ואם תאמר: מנלן דיש להן לכהנים עליה טפי מאחר? דלמא דומיא דמקדיש בית, דיוצא בדמים לכל מי שירצה, וכהן וישראל שוין בו — הכי נמי הוה לן למימר בזה! ויש לומר, דמשמע ליה פשטיה דקרא הכי: "ואם לא יגאל את השדה" פירוש: הבעלים, אלא עומד ביד הגזבר עד יובל, "ואם מכר השדה לאיש אחר", שגאלו אחר בשני דרכים אלו — לא יגאל עוד הבעלים מיד הקדש, אלא: "והיה בצאתו ביובל קדש לה' לכהנים יהיה". אלמא משמע מתוך הפסוקים שיוצא ליד כהנים, ואתיא גזרה שוה לרבי יהודה לאשמועינן שיוצא בדמים ולא בחנם היכא דלא גאלה אחר.

ורבי שמעון מאי טעמא — תימה: שהרי בתחילה שואל הספר מאי טעמא דרבי יהודה, אלמא טעמא דרבי שמעון מסתבר

גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: "אִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה" - בְּעָלִים; "וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה" - גִּיזְבָּר; "לְאִישׁ אַחֵר" - לְאַחֵר וְלֹא לְבֵן. אַתָּה אוֹמֵר: לְאַחֵר וְלֹא לְבֵן? אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחֵר וְלֹא לְאָח! כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִישׁ" - הֲרֵי אָח אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "אַחֵר" - וְלֹא לְבֵן. וּמַה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח? מְרַבֶּה אֲנִי הַבֵּן, שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לִיעִידָה וּלְעֶבֶד עִבְרִי. אַדְּרַבָּה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח, שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָחִיו לְיִיבּוּם! כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן, הָא יֵשׁ בֵּן אֵין יִבּוּם. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ דְּהָכָא תַּרְתֵּי וְהָכָא חֲדָא! - מִשּׁוּם דְּעֶבֶד עִבְרִי מֵהַאי פִּירְכָא נַמִי הוּא דְּנָפְקָא לֵיהּ: כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן! בָּעֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: בַּת מַהוּ שֶׁתַּעֲמִיד שָׂדֶה לְאָבִיהָ? כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן יִבּוּם בֵּן וּבַת כִּי הֲדָדֵי פָּטְרִי - מוֹקְמָה, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן נַחֲלָה בַּת בִּמְקוֹם בֵּן כִּי אַחֵר דָּמְיָא - לָא מוֹקְמָה? תָּא שְׁמַע, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שֶׁהוּא אַחֵר בִּמְקוֹם בֵּן, וְהָא נַמִי בִּמְקוֹם בֵּן כִּי אַחֵר דָּמְיָא. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: אִשָּׁה מִי מַעֲמִיד לָהּ שָׂדֶה? בַּעַל מוֹקִים לָהּ - שֶׁכֵּן יוֹרְשָׁהּ, אוֹ דִּילְמָא בֵּן מוֹקִים לָהּ - שֶׁכֵּן נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק? תֵּיקוּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: הִקְדִּישָׁהּ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, מַהוּ שֶׁתֵּצֵא לַכֹּהֲנִים? אֲמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתֵּיךְ? "וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ... וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל", דְּבַת גֵּירָעוֹן - אִין, דְּלָאו בַּת גֵּירָעוֹן - לָא? אַדְּרַבָּה, "אִם לֹא יִגְאַל הַשָּׂדֶה... וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל", וְהַאי נַמִי בַּת גְּאוּלָּה הִיא. "גְּאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: "לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? מִנַּיִן לְשָׂדֶה שֶׁיּוֹצֵא לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל וּגְאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֵן, הֲרֵי תַּחַת יָדִי וּתְהֵא שֶׁלִּי? וְדִין הוּא, בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה, בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחֻזָּתוֹ" - אֲחוּזָּה שֶׁלּוֹ, וְאֵין זֶה שֶׁלּוֹ, הָא כֵּיצַד? יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים. **משנה** הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה - הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין אֶת דָּמֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נִכְנָסִין וְלֹא נוֹתְנִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא נִכְנָסִין וְלֹא נוֹתְנִין, אֶלָּא נִקְרֵאת "שְׂדֵה רְטוּשִׁין" עַד הַיּוֹבֵל הַשֵּׁנִי. הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל הַשֵּׁנִי וְלֹא נִגְאֲלָה, נִקְרֵאת "רְטוּשֵׁי רְטוּשִׁין" עַד הַיּוֹבֵל הַשְּׁלִישִׁי; לְעוֹלָם אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּגְאָלֶנָּה אַחֵר.

גמרא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? גָּמַר "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּקְדִּישׁ בַּיִת, מַה לְּהַלָּן בְּדָמִים - אַף כָּאן בְּדָמִים. - וְרַבִּי שִׁמְעוֹן? גָּמַר "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִכִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת, מַה לְּהַלָּן בְּחִנָּם - אַף כָּאן בְּחִנָּם. וְרַבִּי [יְהוּדָה], נַמִי נֵילִיף מִכִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת! - דָּנִין קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת מקדשי

גמרא לאיש אחר — והיה השדה בצאתו ביובל לכהנים. **ולא לבן** — שאם גאלה בנו אינה יוצאה לכהנים, אלא לאביו. **הרי אח אמור** — שיהא כאחר, ותצא לכהנים. **ליעידה** — שאם קנה אביו אמה העבריה ורוצה בה ליעדה לו — מיעדה, ואין צריך לקדשה בכסף אחר, אלא באותו כסף שנתן בה אביו כשקנאה היא מקודשת לו, כדמפרש בפרק קמא דקדושין (יט,ב). **ולעבד עברי** — דעובד את הבן אם מת אדוניו בתוך שש שנים. ואינו עובד את האח, אם מת אדוניו בלא בן ואחיו יורשו — אין זה עובדו, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (יז,א). הכי נמי מוקמינן בן במקום אב לשדה אחוזה, דכי היכי דאינה יוצאה מיד אביו להתחלק לכהנים, אם גאלו בנו לא תצא לכהנים ביובל. **ותיפוק ליה דהכא תרתי כו'** — ולמה לי לתרוצי "כלום יש יבום" כו'? **משום** — דהא דבן קם תחת אביו לעבד עברי — לא נפקא לן מקרא, אלא מהאי פירכא ד"כלום יש יבום" וכו'. דאמרינן בקדושין (יז,ב): מה ראית לרבות את הבן לעבד עברי ולהוציא את האח? מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה. אדרבה, מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום. ומשני: כלום יש יבום אלא במקום שאין בן. ואי לאו האי פירכא ד"כלום יש יבום" כו' — לא נפקא ליה בעבד עברי, והוה ליה הכא חדא והכא חדא. **מהו שתעמיד כו'** — אם גאלתה בתו לשדה אחוזה מיד גזבר, מהו שיצא לאביה ביובל ולא לכהנים? **כל שהוא אחר במקום בן** — דהיכא דיש בן חשוב זה כאחר, אינו מעמיד. **אשה** — שהקדישה שדה מלוג, מי יפדנה מיד הקדש שלא תצא לכהנים ביובל, אם היא אינה יכולה לפדותה? **שכן יורשה** — דהוא ירית לה, אפילו יש לה בן בעלה יורשה ולא בן, כדכתיב "וירש אותה" — מלמד שהבעל יורש את אשתו (בבא בתרא קיא,ב). **או דלמא בן מוקים לה** — דהא היכא דאין בעל, ובנה יורשה — נוטל בנכסים הראוים ליפול לאחר מיתה כבמוחזק לה לפני מיתה. אבל בעל היורש את אשתו אינו נוטל בראוי כבמוחזק, כדאמרינן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קיג,א). **הקדישה פחות משתי שנים לפני היובל** — ובא אחר וגאלה, ולא בגירוע אלא חמשים שלימין, מהו שתצא לכהנים ביובל, כשאר שדה אחוזה? **מאי דעתיך** — דתיבעי למימר דלא נפקא. **לשדה היוצאה לכהנים** — שראוי לתת לכהנים ביובל, שהקדישה בעלים ולא גאלה. **וגאלה אחד מן הכהנים** — מיד גזבר. **בשל אחרים אני זוכה** — אם גאלה ישראל היתה יוצאה מידו, ואני זוכה בה עם שאר אחיי. **תלמוד לומר לכהן תהיה אחוזתו** — ואיכא למידרש הכי: אחוזתו של כהן שירש מאביו תהא שלו. אבל זו אינה שלו. **משנה כהנים נכנסין לתוכה כו'** — כהנים של משמר היובל נכנסין לתוכה כו', והיא חלוטה בידם. **שדה רטושין** — עזובה, עד שיגאלנה אחר. וכשיגיע יובל תצא מידו לכהנים. **גמרא ממקדיש בית** — במקדיש בית כתיב: "כי יקדיש את ביתו קדש", ובשדה אחוזה כתיב (ויקרא כז): "בצאתו ביובל קודש" וגו', מה בית לא תצא לעולם מיד הקדש בלא דמים, כדכתיב התם: "והעריכו הכהן" וגו' ובית לא נפקא לכהנים לעולם, אלא שדה אחוזה לחודה, דגזירת מלך היא — אף שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים. הילכך, כי פריק לה אחר — הרי דמיה לבדק הבית הקדש, וכי מטי יובל נפקא בחנם לכהנים. ואי לא נגאלה — יהבי כהנים דמי חמשים שקל ושקלי לה. **בכבשי עצרת** — כתיב (ויקרא כג): "קודש יהיו לה' לכהן". **כבשי עצרת ושדה אחוזה** — מעשרים וארבע מתנות כהונה נינהו (במדבר יח), אבל בית לא הויא לעולם לכהנים, ואפילו גאלה אחר מיד הקדש.
מאי

גמרא

שנינו במשנה: ׳גאלה בנו [של המקדיש], יוצאה לאביו ביובל. גאלה אחר או אחד מהקרובים, וגאלה [המקדיש] מידו, יוצאה לכהנים ביובל׳.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דינים אלו מהפסוקים: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק (ויקרא כז ב) ׳וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה, וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר, לֹא יִגָּאֵל עוֹד׳, ויש לדרוש, **׳אִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה׳, זה הַבְּעָלִים** עצמם, **׳וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה׳ זה הַגִּיזְבָּר, ׳לְאִישׁ אַחֵר׳,** ויש לדייק, שדווקא אם נמכרה השדה **לְאִישׁ אַחֵר** הרי היא יוצאת ביובל לכהנים, **וְלֹא** כשנמכרה **לַבֵּן,** אלא אם מכרה לבנו, חוזרת ביובל לאביו, ואינה יוצאת ביובל לכהנים. שואלת הברייתא: **אָתָּה אוֹמֵר** שיש לדרוש מהפסוק **׳לְאַחֵר׳, וְלֹא לַבֵּן, אוֹ אֵינוֹ** – שמא לא נדרוש כן, **אֶלָּא ׳לְאַחֵר׳, וְלֹא לָאָח,** שאם מכר הגזבר את השדה לאחיו של המקדיש את השדה, אינה יוצאת ביובל לכהנים, אלא חוזרת ביובל למקדיש. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר ׳אִישׁ׳,** ולא אמר סתם ׳אחר׳, **חָרֵי אָח אָמוּר** – באה התורה לרבות שאף אח כאחר הוא ואם מכרה לאחיו של המקדיש, יוצאת השדה ביובל לכהנים, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – אלא מה יש למעט מהלשון **׳אַחֵר׳,** שרק אם מכרה הגזבר לאחר או לאחיו יוצאת ביובל, **וְלֹא** אם מכרה **לַבֵּן.**

שואלת הברייתא: **וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן,** שדינו כדין האב לענין גאולת השדה, שחוזרת השדה ביובל לאביו, **וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח** ולומר שדינו ככל אדם זר הגואל את השדה, שהיא יוצאת ביובל לכהנים. משיבה הברייתא: **מְרֻבֶּה אֲנִי** את **הַבֵּן,** שיהא דינו כאביו, שהרי מצאנו במקום אחר שדינו כדין אביו, **שֶׁכֵּן קָטָן** הוא **תַּחַת אָבִיו לִיעֵדָה** – אם קנה אדם אמה עבריה, יכול לישא אותה ללא כסף קדושין, אלא כסף קנייתה נחשב ככסף קדושיה, וכמו כן יכול בנו ליעדה לו בכסף זה שנתן אביו, **וּלְעֶבֶד עִבְרִי** – אם קנה האב עבד עברי, ומת האב בתוך שש שנות עבדותו, עובד העבד את בן האדון עד השנה השביעית. לכן גם לענין גאולת השדה מסתבר לומר שיהא דין הבן כדין אביו. מה שאין כן באח, שאינו עומד תחת אחיו לייעד את אמתו העבריה, ואינו עובד בעבדו העברי, ומסתבר שגם לענין גאולת השדה יהא דינו כדין אדם זר.

מקשה הברייתא: **אַדְרַבָּה** – ניתן לומר סברא הפוכה בענין זה, **מְרֻבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח,** שגאולת השדה על ידו תיחשב כגאולת הבעלים עצמם, **שֶׁכֵּן קָטָן** הוא **תַּחַת אָחִיו לְיַיבֵּם,** שאם מת אחיו ללא בנים, נושא האח את אשתו, ומוכח שהאח עומד תחת אחיו, ומסתבר לומר שיעמוד תחתיו אף לענין גאולת השדה. מתרצת הברייתא: **כְּלוּם** – וכי **יֵשׁ** יבום **אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן, הָא** – אבל אם **יֵשׁ בֵּן, אֵין יְבוּם,** ואם כן נמצא שהבן עדיף מהאח אף בדבר זה, שאם יש בן הוא מבטל את הצורך ביבום, ורק כשאין לאדם בן זקוקה אשתו ליבום של אחיו.

הגמרא מבארת את סיום דברי הברייתא. מקשה הגמרא: מדוע הוצרכה הברייתא לומר ׳כלום יש יבום אלא במקום שאין בן׳, **וְתִיפּוֹק לֵיהּ דְּהָכָא תַּרְתֵּי וְהָכָא חָדָא** – והרי יכלה הברייתא לדחות ולומר שאף אם לגבי יבום האח קודם לבן, מכל מקום זהו רק מקום אחד, ואילו מה שהבן קודם לאח מצאנו בשתי מקומות, גם ביעוד וגם בעבד עברי.

מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּעִיקַּר** דינו של **עֶבֶד עִבְרִי,** שעובד את הבן ולא את האח, **מַהַאי פִּירְכָא נַמִּי הוּא דְּנָפְקָא לֵיהּ** – מקושיא זו עצמה הוא נלמד, שאף שלגבי יעוד מצאנו שאם יש בן ואח קודם הבן לאחיו, ומאידך מצאנו לגבי יבום שהאח עומד תחת אחיו ולא הבן, מכל מקום הסקנו שכח הבן עדיף מכח האח אף לגבי יבום עצמו, **דִּכְלוּם יֵשׁ יְבוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן,** אבל לולא סברא זו לא היינו יודעים אף לגבי עבד עברי שהבן עדיף מהאח, וממילא לא היו לנו שני מקומות ללמוד מהם שהבן קודם, ולכן הוצרכה הברייתא להביא את עיקר הסברא של ׳כלום יש יבום אלא במקום שאין בן׳, וממילא אין ללמוד מיבום שאח עדיף מבן.

הגמרא מסתפקת בדין בת הפודה את שדה אביה: **בָּעֵי** – הסתפק **רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, בַּת, מַהוּ שֶׁתַּעֲמִיד שָׂדֶה לְאָבִיהָ** – האם כשהבת גואלת את שדה אביה חוזרת השדה לאביה ביובל, ולא לכהנים, כדין בן הפודה את שדה אביו, או לא. ומבאר רבה בר אבוה את צדדי הספק: **בֵּינְוָן דִּלְעָנְיָן יְבוּם, בֵּן וּבַת כִּי הֲדֵדֵי פְּטָרֵי** – הבן והבת שוים הם בכך שהם פוטרים את אמם מיבום, ולכן נאמר **דְּמוֹקְמָה** – שמעמידה אף הבת את השדה לאביה, כבן. **אוֹ דִילְמָא** – או שמא נאמר, **בֵּינְוָן דִּלְעָנְיָן נַחֲלָה** – ירושה, **בַּת בִּמְקוֹם בֵּן כִּי אַחֵר דָּמְיָא** – במקום שיש בן, אין הבת יורשת כלום, ודינה כאדם זר, **לֹא מוֹקְמָה** – אינה מעמידה שדה לאביה, אלא דינה כאדם זר הפודה את השדה, שביובל ניתנת השדה לכהנים.

פושטת הגמרא את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שכך נשנתה הברייתא בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **כָּל** אדם **שֶׁהוּא** נחשב לגבי ירושה כ**׳אַחֵר׳ בִּמְקוֹם – כשיש בֵּן,** הרי הוא נחשב ׳אחר׳ גם לגבי גאולת השדה, **וְהָא נַמִּי** – ואף בת **בִּמְקוֹם בֵּן, כִּי אַחֵר דָּמְיָא** – היא נחשבת כאדם ׳אחר׳, שהרי אינה יורשת עמו, וממילא אף לגבי שדה אחוזה היא נחשבת כ׳אחר׳, ואין השדה שגאלה הבת חוזרת ביובל לאביה, אלא לכהנים.

הגמרא מסתפקת בדין אשה שהקדישה שדה: **בָּעֵי** – הסתפק **רַבִּי זֵירָא, אִשָּׁה** נשואה, שהקדישה שדה מְלוג שלה, **מִי מַעֲמִיד לָהּ שָׂדֶה** – מי מקרוביה [בעלה או בנה] גואל בשבילה את השדה כדי שתחזור אליה ביובל, ולא תתחלק לכהנים. האם **הַבַּעַל מוֹקִים לָהּ** – מעמיד לה את השדה, **שֶׁכֵּן** הוא **יוֹרְשָׁהּ,** ואפילו במקום שיש לה בן, ולכן הוא יעמוד במקומה להעמיד לה את השדה אחוזה. **אוֹ דִילְמָא** – או שנאמר שה**בֵּן מוֹקִים לָהּ** – מעמיד לה את השדה, **שֶׁכֵּן נוֹטֵל בָּרְאוּי בְּכַמּוּחָזָק** – כיון שבמקום שאין לה בעל והבן יורש, כח ירושתו עדיף על כח ירושת הבעל, שהרי הבעל יורש רק דברים שהיו בחזקת אשתו בשעה שמתה, ואילו הבן יורש אף דברים שלא היו מוחזקים ביד אמו, אלא רק ראויים לבוא לידה, כמו ממון שהיו אחרים חייבים לה, ואם כן אף לגבי העמדת שדה עדיף כוחו לעמוד במקום אמו מכח הבעל. מסיימת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא דנה בענין המקדיש שדהו סמוך ליובל: **בָּעָא מִינֵּיהּ רָמֵי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא,** שדה אחוזה שהקדישָׁהּ בעליה **פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל,** שהדין הוא שהגואל אותה אינו מגרע לפי השנים שנשארו, אלא צריך לתת חמישים שקל כסף, כמבואר לעיל (כד.), ובא אדם זר וגאלה, **מַהוּ שֶׁתֵּצֵא לַכֹּהֲנִים** – האם היא יוצאת לכהנים ביובל, או לא.

אָמַר לֵיהּ רב חסדא, **מַאי דַּעְתָּךְ** – מה סברתך לומר שלא תצא השדה ביובל, הרי זהו כיון שנאמר בפסוק (ויקרא כז יח) ׳וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרָע מֵעֶרְכֶּךָ׳, ואחר כך נאמר (שם כז כא) ׳וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ

המשך בעמוד 49

הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, כְּמִלּוּה הַכְּתוּבָה בְּשִׁטָּר דָּמֶיהָ – היא נחשבת, וגובים חיוב זה מהיורשים, והרי אף בזה נחלקו רבי יהודה וחכמים במסכת בכורות (מט:), והאם מוכח מכאן שמשנתינו סוברת כרבי יהודה, שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר.

דוחה הגמרא אף ראיה זו: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן, במשנה ובברייתא מדובר, כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין, וחייבוהו בית דין לשלם את דמי ערכו, ובזה הכל מודים שלאחר שעמד האדם בדין על כל חיוב שהוא, נעשה חובו ככתוב בשטר, כיון שלחיוב בית דין יש קול ופרסום, והרי זה כחוב שבשטר, שיש לו קול, ולכן גובים אותו מיתומים.

מקשה הגמרא: אם אתה מעמיד את המשנה באופן שעמד בדין, אם כן הְכָוְותָהּ – בדומה לכך יש להעמיד את הסיפא, גַּבֵּי האומר 'דָּמַי עָלַי' ומת, שגם בזה מדובר באופן שֶׁעָמַד בַּדִּין ואחר כך מת, ואם כן אַמַּאי – מדוע אמרה המשנה שלֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, והרי חל עליו חיוב גמור מחיים, ועל היורשים לשלם את חיובו.

מתרצת הגמרא: יש חילוק בין האומר ערכי עלי לבין האומר דמי עלי, שהאומר 'דָּמַי עָלַי', אף אם עמד בדין וחייבוהו לשלם, עדיין הוא מְחוּסַּר אוּמְדָנָא, וכל זמן שלא אמדו בית דין את שוויו, אין חל עליו חיוב, ולכן פטורים היורשים מלשלם, אבל האומר 'עֶרְכִּי עָלַי' לֹא מְחוּסַּר וְלֹא כְלוּם, שהרי ערכו קצוב בתורה, ואם עמד בדין וחייבוהו, חייבים היורשים לשלם.

שנינו במשנה: האומר עֶרֶךְ יָדִי וְרַגְלִי עָלַי וכו' לא אמר כלום. הגמרא מבארת שדין זה שנוי במחלוקת תנאים: אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב, וְנוֹתֵן דָּמָיו – חייב הנודר ליתן את ערך היד או הרגל שהתחייב.

תמהה הגמרא: וְהָא – והרי 'לֹא אָמַר כְּלוּם' קָתָנֵי במשנה, וכיצד אמר רב שעליו ליתן את דמיה. מתרצת הגמרא: מה ששנינו במשנה ש'לֹא אָמַר כְּלוּם', היינו לְרַבָּנָן, האומרים שאדם מוציא דבריו לבטלה, כיון שלא היתה כוונתו להתחייב אלא כפי דיני ערכין האמורים בתורה, ואין ערך בתורה אלא לאדם. ומה שאמר רב ש'נוֹתֵן דָּמָיו' היינו לְרַבִּי מֵאִיר, הסובר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון שידע שמן התורה אין ערך לאבר בודד, היתה כוונתו להתחייב בדמי אותו אבר, והרי הוא כאומר 'דמי ידי עלי', שחייב את דמיה.

שואלת הגמרא: מדוע הוצרך רב לומר זאת כאן, וְהָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא – הרי כבר אמר זאת פעם אחת, דְּאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, אף שאמרה תורה את דיני ערכין רק בבני אדם, ולא בבעלי חיים ולא בכלים, מכל מקום 'הָאוֹמֵר עֶרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי', נוֹתֵן דָּמָיו, והיינו כשיטת רבי מאיר, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והיתה כוונתו להתחייב בדמי הכלי, וכאומר 'דמי כלי עלי'.

משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היית סבור לומר, הָתָם, לגבי מערכי כלי, הוּא – זהו הטעם שסובר רבי מאיר שחייב בנתינת דמי הכלי, כיון דְּכל אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לִכְלִי, וְגָמַר בדעתו וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים – והתכוין שיחול חיובו לפי שווי הכלי, וכאילו אמר 'דמי הכלי עלי'. אֲבָל הָכָא – כאן, לגבי מעריך אחד מאבריו, יש לומר דְּמִיטְעֵי קָטָעֵי – הוא טועה בדעתו, דְּכָבַר, כִּי הֵיכִי דְּאִיכָּא – כמו שיש אפשרות להתחייב ב'עֶרֶךְ רֹאשִׁי' וְ'עֶרֶךְ כְּבֵידִי', אִיכָּא נַמֵּי – כך יש גם אפשרות להתחייב ב'עֶרֶךְ יָדִי' וְ'עֶרֶךְ רַגְלִי', ואינו יודע את החילוק בין אבר שהנשמה תלויה בו לאבר שאין הנשמה תלויה בו, אֲבָל 'דְּמַי' לֹא קָאָמַר – אך אין כוונתו להתחייב בדמי האבר. קָא מַשְׁמַע לָן – לכן הוצרך רב להשמיע אף כאן שלדעת רבי מאיר האומר ערך ידי או ערך רגלי עלי נותן את דמיה.

שנינו במשנה: האומר עֶרֶךְ רֹאשִׁי וְעֶרֶךְ כְּבֵידִי עלי, נוֹתֵן עֶרֶךְ כּוּלּוֹ.

שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מה הטעם לכך שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו חייב את ערך כל גופו. משיבה הגמרא: לשון 'נְפָשׁוֹת' קָאָמַר רַחֲמָנָא – אמרה התורה, שנאמר (ויקרא כז ב) 'אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַה'', והיינו שחיוב הערך הוא כשמתחייב בערך הנפש, וכל אבר שהנשמה תלויה בו נחשב כ'נפש', והמעריכו חייב בערך כולו.

שנינו במשנה: זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ כו' נותן ערך כולו.

מבארת הגמרא: אף שכבר נאמר שהמעריך את ראשו או כבידו חייב בערך כולו, נקטה המשנה כלל זה, לְאָתוּיֵי – לרבות את המעריך את רגלו מִן הָאַרְכּוּבָה [–הברך] וּלְמַעְלָה, שמקום זה נחשב כאבר שהנשמה תלויה בו, וחייב בדמי כולו.

שנינו במשנה: האומר חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי, נוֹתֵן חצי ערכו כו'.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בדין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, האומר חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי, נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֶרֶךְ שָׁלֵם.

תמהה הגמרא: לרבי יוסי ברבי יהודה, 'לוֹקֶה', אַמַּאי – מדוע הוא חייב מלקות, וכי איזה איסור עבר בכך שהתחייב בחצי ערכו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, אין הכוונה למלקות הגוף, אלא לוֹקֶה בממונו כְּבָר שעליו לשלם עֶרֶךְ שָׁלֵם.

מבררת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מדוע מחייבו רבי יוסי ברבי יהודה לשלם ערך שלם, והרי אמר רק 'חצי ערכי עלי'. מבארת הגמרא: אמנם מעיקר הדין אינו חייב אלא חצי ערכו, אך דין זה הוא גְּזֵירָה, שגזרו כן חכמים באומר 'חֲצִי עֶרְכִּי', שישלם ערך שלם, אֲטוּ – משום האומר 'עֶרֶךְ חֲצִיוֹ', וְעֶרֶךְ חֲצִיוֹ הרי הֲוֵי דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, וחייב בו בערך שלם, וכמו שהתבאר במשנתינו, וכדי שלא יבואו לטעות ולומר שהאומר 'ערך חציי' משלם רק חצי, כמו באומר 'חצי ערכי', תיקנו שלעולם משלם ערך שלם.

שנינו במשנה: האומר חֲצִי דָּמַי עָלַי, נוֹתֵן חצי דמיו כו' דְּמֵי חֲצִי עָלַי, נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ.

שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מדוע הנודר ליתן את דמי חציו חייב ליתן את דמי כולו. והרי אף שדרשנו לעיל מלשון 'נפשות' שבפסוק שהמעריך את חצי גופו חייב בערך כולו, זהו לגבי ערכין, שנאמר בהם 'בערכך נפשות', ומנין שאף לגבי הנודר דמים כן הוא הדין.

משיבה הגמרא: בפסוק זה (ויקרא כז ב) 'נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת' כְּתִיב, והקישה התורה נדרים לערכין, כשם שבערכין לומדים מלשון 'נפשות' שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו חייב בערך כולו, אף לגבי הנודר דמי אבר שהנשמה תלויה בו, נותן דמי כולו. וכיון שבחצי גופו יש אברים שהנשמה תלויה בהם, חייב בדמי כולו.

שנינו במשנה: זֶה הַכְּלָל, דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ נותן דמי כולו. מבארת הגמרא: כלל זה אמרה המשנה, לְאָתוּיֵי – להביא ולרבות את הנודר דמי רגלו מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה, שזהו אבר שהנשמה תלויה בו, שמביא את דמי כולו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין מחלוקת רבי מאיר וחכמים שהובאה לעיל, במעריך דבר שאין לו ערך מן התורה: תָּנוּ רַבָּנָן,

המשך בעמוד 37

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

כשהיא רוצה להינשא לאחר, וכשהיא תובעת את כתובתה בבית דין מוכח שרצונה להינשא, ואין לה מזונות, וממילא אין היתומים מפסידים בכך שנדחית פריעת הכתובה, ולכן אמרה המשנה שימכרו את הקרקע על ידי הכרזה, ובכך יכולים היתומים רק להרויח אם יוסיפו הלקוחות על מחיר הקרקע.

תמהה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן מדובר באופן שאין לה מזונות ואין כל הפסד ליתומים בכך שאינם פורעים לה עתה את כתובתה, **אִיזְדַּקּוּקֵי לֹא מִיזְדַּקְּקִינַן לָהּ** – ראוי שלא נזדקק כלל להגבות את כתובתה מיתומים קטנים, שהרי אין נזקקים לגבות חובות מנכסי יתומים קטנים אלא אם כן יש להם הפסד, וכאן אין להם כל הפסד. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, כֵּיוָן דְּאִיזְדַּקְּקִינַן לָהּ מֵעִיקָּרָא** – כיון שמתחילה כשתבעה כתובתה הוזקקנו לשמוע את תביעתה, כדי שעל ידי זה תפסיד מזונותיה וירויחו היתומים, **מִיזְדַּקְּקִין לָהּ לְבַסּוֹף** – לכן נזקקים לה אף אחר כך, כשכבר הפסידה מזונותיה, להגבותה את כתובתה, ואף שעתה כבר אין הפסד ליתומים. נמצא שלדברי רבי יוחנן אין המשנה קשה, אלא יש להעמידה באלמנה שתבעה כתובתה והפסידה מזונותיה, ונזקקים לה להגבותה כתובתה, ועושים זאת על ידי הכרזה כדי שירויחו היתומים.

עתה הגמרא חוזרת לקושיא על רב אסי. מקשה הגמרא: **מִכָּל מָקוֹם לְרַב אַסִּי קַשְׁיָא,** וכמו שהקשינו בתחילה, כיצד הוא יעמיד את המשנה, והרי לדבריו האופן היחיד שגובים מיתומים הוא כשריבית אוכלת בהם, והיינו במלוה גוי, וכיון שהוא לא יסכים להימנע מלגבות את הריבית על ימי ההכרזה, יתכן שנגרום על ידי ההכרזה רק הפסד ליתומים בכך שישלמו ריבית על אותם ימים, ואילו הקרקע לא תימכר ביותר משומתה. מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר במשנתנו **בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים** שהלוה לאביהם בריבית, ומשום הפסד הריבית גובים מן היתומים, אמנם מכל מקום מוכרים את הקרקע בהכרזה ואין חשש הפסד ליתומים, כיון שמדובר בעובד כוכבים **שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן** בענייני הממון שהיה לו עם אביהם **בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל,** ולכן הוא לא יטול ריבית על זמן ההכרזה, כדיני ישראל, ונמצא שעל ידי ההכרזה יכולים היתומים רק להרויח, אם תימכר הקרקע ביותר משומתה.

תמהה הגמרא: **אִי הָכִי,** שמדובר בעובד כוכבים שקיבל עליו לדון בדיני ישראל, **רִבִּית נַמִּי לֹא לִישְׁקוֹל** – שלא יטול מהיתומים ריבית כלל עד שיגדלו ויגבה מהם את החוב, וכיון שלא יהיה הפסד ליתומים לא נצטרך למכור את הקרקע שלהם כלל. מתרצת הגמרא: מדובר שֶׁאותו עובד כוכבים **קִיבֵּל עָלָיו** לנהוג כדיני ישראל **לָזוֹ** – לענין זה שלא יטול ריבית על זמן ההכרזה, **וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוֹ** – לענין שלא ליטול ריבית כלל. ולכן גובים מהיתומים את הקרקע כדי לפרוע את החוב, שלא יפסידו בתשלומי הריבית, ומכל מקום אין חשש הפסד בזמן ההכרזה, כיון שעל זמן ההכרזה אינו נוטל ריבית.

הגמרא מקשה ממשנה נוספת על רב אסי: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה (גיטין מח:), **אֵין נִפְרָעִין** – אין גובים חובות **מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים, אֶלָּא מִן הַזִּיבּוּרִית** – מהקרקע הגרועה שברשותם. ויש לברר **בְּמַאי עָסְקִינַן, אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים** שהלוה לאביהם בריבית, **מִי צָאִית** – וכי יציית לנו לגבות רק מזיבורית. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר **בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל,** ואם כן קשה, **אִי אָכִיל רִיבִּיתָא, מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ** – וכי מניחים לו לגבות ריבית האסורה עליו, שמחמת כן אנו ממהרים לגבות את החוב. **אֶלָּא** ודאי מדובר **דְּלֹא אָכִיל רִיבִּיתָא,** וְאף על פי כן **קָתָנֵי** במשנה **שנִזְקָקִין** לנכסי היתומים וגובים אותם. **וּבִשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, מוֹקֵי לָהּ** למשנה **בִּכְתוּבַּת אִשָּׁה,** שנגבית מזיבורית, **אֶלָּא לְרַב אַסִּי,** שאין גובים כתובת אשה מיתומים, **קַשְׁיָא,** כיצד הוא יבאר את המשנה, והרי לא ניתן להעמידה בבעל חוב שנוטל ריבית, וכמו שהתבאר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב אַסִּי, וּלְרַבִּי יוֹחָנָן, מִי נִיחָא** – וכי מובנת המשנה, והרי **אִי** מדובר בגביית **כְּתוּבָּה,** שבזה אמרה המשנה שגובים דווקא מזיבורית, קשה, **מַאי אִירְיָא מִיַּתְמֵי** – מדוע נקט התנא שגובה זיבורית דווקא מיתומים, והרי **אֲפִילּוּ מִינֵּיהּ דִּידֵיהּ נַמִּי בְּזִיבּוּרִית** – גם מהבעל עצמו היא גובה מזיבורית, כגון שגירשה, שהרי כתובה תמיד נגבית מזיבורית (גיטין מח:).

דוחה הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא,** כיון שמשנה זו כ**רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר** שכְּ**תוּבַּת אִשָּׁה** נגבית **בְּבֵינוֹנִית,** וְרק כשגובה **מִיַּתְמֵי,** גובה **בְּזִיבּוּרִית,** וממילא לרבי יוחנן, הסובר כרבי מאיר, ניתן להעמיד את המשנה בכתובת אשה.

הגמרא חוזרת לקושיא על דברי רב אסי. מקשה הגמרא: **מִכָּל מָקוֹם, לְרַב אַסִּי קַשְׁיָא,** כיצד הוא יעמיד את המשנה האומרת שגובים מיתומים רק מזיבורית, והרי לדבריו אין גובים כלל מנכסי יתומים קטנים כשאין ריבית אוכלת בהם. מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר **בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים** שהלוה לאביהם בריבית, ועל זה אמרה המשנה שמוכרים את הזיבורית. ומה שהקשינו, שבודאי לא יציית העובד כוכבים לגבות דווקא זיבורית, יש לומר שמדובר בעובד כוכבים **שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל,** ולגבות מזיבורית.

תמהה הגמרא: **אִי הָכִי,** שקיבל על עצמו את דיני ישראל, **רִבִּית נַמִּי לֹא נִישְׁקוֹל** – לא יטול ריבית כלל, ולא יהיה הפסד ליתומים, ולא ימכרו את נכסיהם. מתרצת הגמרא: מדובר **שֶׁקִּיבֵּל** את דיני ישראל **לָזוֹ** – לגבות מזיבורית, **וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוֹ,** לענין שלא ליטול ריבית. ולכן גובים מהיתומים את החוב כדי שלא ישלמו עוד הריבית, ומגבים לו מזיבורית, כיון שקיבל עליו לדון כדיני ישראל.

ממשיכה הגמרא ומקשה על רב אסי מברייתא: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה לדברי רבי יוחנן, שגובים מיתומים קטנים לפרוע כתובת אשה, ושלא כדברי רב אסי שגובים מהם רק אם ריבית אוכלת בהם, וכך שנינו בברייתא (לעיל כא:), בשעה שמכריזים על קרקע היתומים, מכריזים שהיא נמכרת **עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ, וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ, וּבִשְׁלָמָא** האופן של **'בַּעַל חוֹב'** המוזכר בברייתא, **בֵּין מַר וּבֵין מַר כִּדְשַׁנִּין** – בין לרבי יוחנן ובין לרב אסי ניתן לבאר זאת כמו שתירצנו לעיל את המשניות, שמדובר בבעל חוב עובד כוכבים שהלוה לאביהם בריבית, ומשום הפסד היתומים צריך לפרעו מיד, ומדובר כשקיבל עליו שלא לגבות ריבית על ימי ההכרזה אך לא קיבל על עצמו שלא ליטול ריבית. **אֶלָּא** מה ששנינו שמכריזים שהקרקע נמכרת לצורך גביית **כְּתוּבָּתָהּ, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן,** הסובר שאכן גובים מיתומים קטנים גם לכתובת אשה, **נִיחָא. אֶלָּא לְרַב אַסִּי,** שאין גובים כתובה מיתומים, **קַשְׁיָא,** כיצד יעמיד את הברייתא, שהרי מפורש בה שמכריזים עבור גביית הכתובה. מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה** – כשאביהם, הלֹוֶה, הודה בשעת מיתתו שלא הניח ברשות אשתו ממון לגביית כתובתה, וכיון שהחוב ברור ומוטל על נכסי היתומים, אין סברא להמתין עד שיגדלו, ולכן אמרה הברייתא שמוכרים את נכסיהם לגביית הכתובה.

המשך בעמוד 13

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' א

שנותנים זרעים רבים במקום קטן, ונגרם בכך הפסד למקדיש, שמשלם על מקום קטן חמישים סלעים, **וְלֹא מֵידָק** – לא בזריעה דקה, כלומר שנותנים מעט זרעים, כיון שנגרם בכך הפסד להקדש, שעל מקום גדול משלם רק חמישים סלעים. **אֶלָּא** משערים בזריעה באופן **בֵּינוֹנִי**.

שנינו במשנה: **'הָיוּ שָׁם נְקָעִים עֲמוּקִים כו'** עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אינן נמדדין עמה'.

מקשה הגמרא: מדוע נקטה המשנה שאין הנקעים נמדדים עם השדה להיפדות לפי שיעור 'זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף', **וַהרי** אף שאינם קדושים יחד עם כל השדה, אלא הם נחשבים כמקום בפני עצמו, מכל מקום **לִיקְדְּשׁוּ בְּאַנְפֵּי נַפְשַׁיְיהוּ** – יחול עליהם הקדש בפני עצמם, ותהא שומתם לפי 'זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף', ומדוע סוברת המשנה שאינם קדושים להיפדות בשיעור זה.

הגמרא מנסה לתרץ את הקושיא, ודוחה זאת: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לתרץ ולומר **דִּכְיָוָן** דְּנקעים או סלעים אלו **לֹא הֲווּ** – אין הם בשיעור **בֵּית כּוֹר**, אלא פחות מכך, **לֹא הֲווּ קָדְשִׁי** – אין הקדש חל עליהם ליפדות לפי שיעור זה של זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ובאה המשנה לומר שכיון שהם נחשבים כמקום בפני עצמו ואין בו שיעור הראוי לזריעת בית כור, הרי הם נפדים בשויים. **וְהָתַנְיָא** בברייתא שאף במקום קטן חלה קדושה, שנאמר (שם כז יט) 'וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַה'', והרי יכלה התורה לומר 'אם מאחוזתו יקדיש', ובלשון **'שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה באה התורה ללמד, ומבארת הברייתא, **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** באותו פסוק ששיעור פדיון שדה אחוזה הוא לפי **'זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף'**, אם כן **אֵין לִי** ללמוד מלשון זו **אֶלָּא** אופן **שֶׁהִקְדִּישׁ** האדם קרקע שהיא **כְּעֵנְיָן הַזֶּה** – כשיעור הזה, שראוי לזרוע בה כור שעורים, **מִנַּיִן לְרַבּוֹת** אפילו אם הקדיש שדה הראויה לזרוע בה רק **לֶתֶךְ** – חצי כור, **וַחֲצִי לֶתֶךְ** – רבע כור, **סְאָה** – אחד משלשים בכור, **וְתַרְקַב** – חצי סאה, והוא אחד מששים בכור, **וַחֲצִי תַּרְקַב**, שהוא אחד ממאה ועשרים בכור, שאפילו בזה פודים את השדה לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'שְׂדֵה', מִכָּל מָקוֹם** – בכל אופן שהוא, ואפילו שדה קטנה ביותר, נאמרה בה פרשה זו. ואם כן חוזרת הקושיא מדוע אותם נקעים העמוקים עשרה נפדים בשויים, ואינם נפדים לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף.

מתרצת הגמרא: **אָמַר מַר עוּקְבָא בַּר חָמָא, הָכָא** – כאן במשנתינו, מדובר **בִּנְקָעִים מְלֵאִים מַיִם, דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ** – שאינם ראויים לזריעה, וקרקע שאינה ראויה לזריעה אינה נפדית בשיעור זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אלא בשוויה. ולכן אמרה המשנה שאין מקומות אלו נפדים לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אלא לפי שויים.

מביאה הגמרא ראיה לתירוץ זה: **דַּיְקָא נַמִּי** – כך אכן מדוקדק גם מלשון המשנה, **דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דִּסְלָעִים** – שכתבה המשנה דין זה של נקעים יחד עם הדין של סלעים, ומשמע ששניהם עוסקים באופן דומה, וכשם שהסלעים אינם ראויים לזריעה שהרי קשים הם, כך גם הנקעים אינם ראויים לזריעה, והיינו שהם מלאים מים. מסיימת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש ללמוד כן מדיוק זה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, שהנקעים אינם ראויים כלל לזריעה, אפילו אם היו הנקעים או הסלעים בשיעור **פָּחוֹת מִכָּאן** – פחות מעשרה טפחים **נַמִּי** – גם כן נאמר שאינם נמדדים יחד עם השדה כולה, כיון שאינם ראויים לזריעה. מתרצת הגמרא: **הַנְהוּ** – אותם נקעים וסלעים הקטנים מעשרה טפחים אינם נחשבים כמקום בפני עצמו, אלא אותם נקעים, **'נְגָאנֵי דְּאַרְעָא' מִיקְּרוּ** – הם מכונים 'ספלים של הקרקע', שהמים נאספים שם, ואותם סלעים **'שִׁידְרֵי דְּאַרְעָא' מִיקְּרוּ** – הם מכונים 'שדרות הקרקע', והיינו כעין שדרה של בהמה, שהעצמות בולטות מגופה, וכיון שאין להם שם בפני עצמם אלא הם בטלים לקרקע, נמדדים עמה.

שנינו במשנה: **'הִקְדִּישָׁהּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ וכו'** שנים לפני היובל, נותן סלע ופונדיון לשנה'.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שומת הקרקע: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר בפסוק (שם כז יח) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל **וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ'**, ולימדה בכך התורה שגריעת הערך אינה רק מאותם שנים שאכלה המקדיש קודם שהקדישה. אלא **אַף מִן הַהֶקְדֵּשׁ** – גם מהזמן שהיתה השדה ביד ההקדש, קודם הפדיון, **שֶׁאִם אֲכָלָהּ הֶקְדֵּשׁ שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם**, על ידי אכילת פירות הקרקע או השכרת הקרקע לאחרים, **אִי נַמִּי** – וכמו כן אם **לֹא אֲכָלָהּ** ההקדש כלל באותם שנים, **אֶלָּא שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו** – ברשות ההקדש. אין הפודה צריך לשלם על אותם שנים שעברו מעת ההקדשה ועד עת הפדיון, אלא **נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן** לְכל **שָׁנָה** שנשארה עד היובל.

שנינו במשנה: **'וְאִם אָמַר הֲרֵינִי נוֹתֵן כו'** דבר שנה בשנה אין שומעין לו אלא נותן את כולו כאחד'.

הגמרא מבארת מהיכן נלמד דין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן** אנו לומדים **שֶׁאִם אָמְרוּ בְּעָלִים הֲרֵינוּ נוֹתְנִין דְּבַר שָׁנָה בְּשָׁנָה** – סלע ופונדיון לשנה, **שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם**, אלא עליהם לשלם את הכל יחד בתחילה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף'** (שם), ובאה התורה לומר, **עַד שֶׁיְּהֵא כֶּסֶף כּוּלּוֹ כְּאֶחָד**. מסיימת הברייתא: **אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל אָדָם, מַה בֵּין בְּעָלִים לְכָל אָדָם, שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ וְכָל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ**, וכדין ששנינו במשנתינו.

משנה

נאמר בתורה לגבי שדה אחוזה שלא נפדתה על ידי בעל השדה שהקדישה אלא על ידי אדם אחר, 'וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ, וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד, וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה' כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ' (ויקרא כז יט–כא), והיינו שאם הבעלים פודים את השדה הרי היא חוזרת להם להיות שדה אחוזה. אבל אם אדם זר פודה את השדה מההקדש, מחזיק בה עד היובל, וביובל היא מתחלקת לכהנים.

משנתינו מבררת את דינה של שדה שנפדתה מיד ההקדש לפני היובל: שדה **שהִקְדִּישָׁהּ** הבעלים, **וּגְאָלָהּ** בעצמו מיד ההקדש, **אֵינָהּ יוֹצְאָה מִיָּדוֹ בַּיּוֹבֵל**, אלא נשארת בידו לעולם. וכן אם **גְּאָלָהּ בְּנוֹ** של המקדיש, הרי השדה **יוֹצְאָה** לְיד **אָבִיו בַּיּוֹבֵל** ואינה ניתנת לכהנים, וכאילו פדאה האב בעצמו.

גְּאָלָהּ אדם **אַחֵר, אוֹ אֶחָד מֵהַקְּרוֹבִים** של בעל השדה, שאינו בנו, **וּגְאָלָהּ** בעל השדה **מִיָּדוֹ** של הקונה קודם היובל, הרי היא **יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל**. שהרי אם היתה נשארת ביד הפודה הראשון היתה מתחלקת לכהנים ביובל, ואף עתה כיון שבאה השדה לבעלים מכח הלוקח ולא מכח עצמו, אם כן כמו שהשדה יוצאת ביובל לכהנים מיד הלוקח, כך היא יוצאת מיד הבעלים הבא מכוחו.

המשך בעמוד 159

דְּכָל דְּכַהֲדֵי כַּרְעָא, כְּכַרְעָא דָּמֵי – כל העצמות שבגובה כף הרגל, מכונות 'רגל', והשוק שמעליהן נחשב כ'מעל' הרגל, וריבתה אותו התורה לענין חליצה.

משנה

במשנה הקודמת (ע"א) התבאר דין הנודר להקדיש את משקל ידו, ומשנתינו מבארת את דין המחייב עצמו בדמי ידו: האומר 'דְּמֵי יָדַי עָלַי', שָׁמִין אוֹתוֹ כעבד הנמכר בשוק, כַּמָּה הוּא שָׁוֶה בְּיָד – יחד עם ידו, וְכמה הוא שוה בְּלֹא יָד, וההפרש שביניהם הוא דמי ידו, ונותנו להקדש.

מסיימת המשנה ואומרת: דין זֶה, הוא חוֹמֶר בִּנְדָרִים מִבַּעֲרָכִין, שהנודר את דמי ידו חייב לשלם את שוויה, כמבואר במשנתינו, ואילו האומר 'ערך ידי עלי' אינו חייב כלום, כיון שאין 'ערך' האמור בתורה אלא במעריך אדם שלם, ולא אבר אחד.

גמרא

שנינו במשנה: 'דמי ידי עלי, שמין אותו'. מבררת הגמרא: הֵיכִי שָׁיְימִינַן לֵיהּ – כיצד שמים את שוויו. מבארת הגמרא: אָמַר רָבָא, אוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֶׁל נָזָקִין – שמים אותו כמו ששמים מי שחבירו חתך את ידו, שאומדים אותו כמה הוא היה שוה להימכר כעבד כשהוא שלם, וכמה הוא שוה עתה ללא יד, ומשלם לו המזיק את ההפרש.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, מִי דָּמֵי – וכי ניתן לדמות את השומא של משנתינו לשומת אדם שחתכו את ידו, והרי הָתָם – שם, לגבי נזקין, גַּבְרָא זְלָא הוּא – אדם מזולזל הוא, כיון שהשמאים רואים אותו עתה כשאין לו יד, ואף כשבאים לשום אותו כמה היה שוה קודם לכן, בעודו שלם, שמים אותו בזול. ואילו הָכָא – כאן, לגבי הקדש, גַּבְרָא שְׁבִיחַ הוּא – אדם שלם ומשובח הוא, וראוי לשום אותו בדמים יקרים יותר.

מביאה הגמרא את דעת אביי: אלא אָמַר אַבָּיֵי, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּעֶבֶד הָעוֹשֶׂה כָּלְאכָה בְּיָדוֹ אַחַת, ומה החילוק בינו לְבין הסכום שיתן אדם תמורת עבד העוֹשֶׂה מלאכה בִּשְׁתֵּי יָדָיו.

תמהה הגמרא: 'יָדוֹ אַחַת' מַאי נִיהוּ – באיזה עבד מדובר, האם בעבד שעושה מלאכה רק ביד אחת, וְאִידָךְ פְּסִיקָא – והיד השניה קטועה, אם כן הַיְינוּ הַךְ – זו אותה שומא שאמר רבא, ודחאו אביי מחמת שכשידו קטועה הוא מזולזל בעיני השמאים. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כוונת אביי לעבד שיָדוֹ האחת מוּכְתֶּבֶת לְרַבּוֹ רִאשׁוֹן, שכשמכר את עבדו שייר לעצמו את השימוש בידו האחת, וההבדל בשומא בין עבד כזה שידו האחת מוכתבת לרבו הראשון, לבין עבד שעושה מלאכה בשתי ידיו, הוא שיעור דמי שווי ידו, ואותו נותן להקדש.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בדינים אלו: בָּעֵי – הסתפק רָבָא, אדם שחבירו חבל בו, וְאָמְדוּהוּ אוֹמֶד שֶׁל נָזָקִין, כמה היה שוה קודם החבלה וכמה הוא שוה עתה, וְאָמַר הנחבל 'דָּמַי עָלַי', מַהוּ – איך שמים את שוויו, מִי אָמְרִינַן – האם נאמר, הָא אָמְדוּהוּ חָדָא זִימְנָא – הרי כבר אמדו את שוויו פעם אחת, כשהזיקו חבירו, ועליו לשלם סכום זה. אוֹ דִילְמָא – או שמא נאמר, שַׁאנִי אוּמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוּמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא – יש הבדל בין שומא הנעשית על ידי עשרה לבין שומא הנעשית על ידי שלשה, וכיון ששומת נזקין נעשית על ידי שלשה ואילו שומת נדרים נעשית בעשרה, עלינו לחזור ולשום אותו בעשרה.

ממשיך רבא ומסתפק: וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר דְּשַׁאנִי אוּמְדָנָא דְּבֵי עֲשָׂרָה מֵאוּמְדָנָא דְּבֵי תְּלָתָא, ואין שומת הנזקים מועילה לשומת הנדר, יש להסתפק באופן שאָמַר 'דָּמַי עָלַי', וַאֲמָדוּהוּ בעשרה, כדין, וְחָזַר וְאָמַר 'דָּמַי עָלַי'. מַהוּ – האם צריכים לחזור ולשומו או לא. וצדדי הספק הם, האם נאמר דהָכָא – באופן זה, וַדַּאי יש לילך אחר אותה אומדנא, שהרי כבר אֲמָדוּהוּ בֵּי עֲשָׂרָה, אוֹ דִילְמָא – או שמא נאמר, שָׁבַח בֵּינֵי וּבֵינִי – יתכן שבין אותו זמן שאמדוהו לזמן הנדר השני, השביח, ויש מקום לאומדו שוב.

ועוד הסתפק רבא, אם אָמַר 'דָּמַי עָלַי', וְעדיין לֹא אֲמָדוּהוּ, וְחָזַר וְאָמַר שוב 'דָּמַי עָלַי', ונמצא שיש עליו עתה שני נדרים, מַהוּ, האם נאמר דהָכָא וַדַּאי

שנה זו של יובל יש רק ארבעים ותשע שנים עד היובל הבא, וכיון שהפודה בשנת היובל עצמה פודה בחמשים סלעים, נמצא שמגיע לכל שנה סלע ופונדיון.

הגמרא מבררת האם לפי שמואל רבי סובר כרבנן ולא כרבי יהודה. אומרת הגמרא: לְפִי שְׁמוּאֵל הסובר שאצל שדה אחוזה מודה רבי שהפסוק (שם) 'אִם מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ', מתפרש משנה שלאחר היובל, אבל שנת היובל עצמה אינה בכלל ההקדש, לֵימָא – האם נאמר, שרַבִּי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ האומרים ששנת היובל שעברה אינה בחשבון שנות היובל ומלבד שנת היובל עצמה יש עוד ארבעים ותשע שנים עד היובל הבא, דְּאִי – שאם תאמר שרבי סובר כְּרַבִּי יְהוּדָה האומר שמלבד שנת היובל שעברה אין ביובל אלא ארבעים ושמונה שנים, כיון שלפי רבי הפסוק (שם) 'אִם מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ' מדבר על השנה שלאחר היובל, אבל שנת היובל עצמה אינה בכלל ההקדש, נמצא שנותן להקדש חמשים סלעים עבור ארבעים ושמונה שנים, ואם כן סָלַע וּשְׁתֵּי פּוּנְדְיוֹנוֹת מִיבָּעֵי לֵיהּ [–הוא נצרך לתת להקדש עבור כל שנה], ולא רק סלע ופונדיון אחד, שהרי כשתחלק חמשים סלעים לארבעים ושמונה שנים, יוצא החשבון סלע ושתי פונדיונות לכל שנה.

אומרת הגמרא: שאכן עַל כָּרְחָךְ לְפִי שְׁמוּאֵל, רַבִּי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ האומרים ששנת היובל שעברה אינה בחשבון שנות היובל הבא.

הגמרא מקשה על רב ממשנתנו (ע"א): תָּא שְׁמַע קושיא על רב, שנינו במשנה, וְלֹא גּוֹאֲלִין – ואין פודים שדה אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה אחת. בִּשְׁלָמָא – המשנה מובנת לְשְׁמוּאֵל הסובר שהמקדיש בשנת היובל אין ההקדש חל, היינו ששנינו שלֹא גּוֹאֲלִין לְאַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה, וכוונת המשנה, שאם הקדישה בשנת היובל עצמה אינה צריכה ליגאל, משום שלא קדשה כלל. אֶלָּא לְרַב האומר שהמקדיש בשנת היובל ההקדש חל, והבא לפדותה צריך ליתן להקדש חמשים סלעים בפדיונה, מַאי כוונת המשנה באמרה שאין פודים שדה לְאַחַר יוֹבֵל פחות מִשָּׁנָה, הרי אם הקדישה בשנת היובל עצמה אפשר לפדותה מיד.

מתרצת הגמרא: מִי סָבְרַת – וכי נראה לך, שלפי רב כוונת המשנה היא לְאַחַר הַיּוֹבֵל מַמָּשׁ – שנה הסמוכה ליובל, ובא למעט שנת היובל עצמה שאין פודים בה, אין הפירוש כך, אלא מַאי – מהו כוונת המשנה בלְאַחַר יוֹבֵל,

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

טו אֲבָל אֵין מַנִּיחִין כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חַם כָּל כָּךְ [קלג] עַד שֶׁתִּהֵא הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ [קלד], עַל גַּבֵּי קְדֵרָה שֶׁהִיא חַמָּה כָּל כָּךְ שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לְהִתְחַמֵּם מֵחֲמָתָהּ [קלה] עַד שֶׁתִּהֵא הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, וְהוּא הַדִּין עַל גַּבֵּי מֻחַם [קלו] שֶׁהוּא חַם כָּל כָּךְ.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? [קלז] כְּשֶׁהָעֶלְיוֹן לֹא נִתְבַּשֵּׁל עֲדַיִן כָּל צָרְכּוֹ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּל אַף כְּשֶׁהוּא חַם. אֲבָל אִם נִתְבַּשֵּׁל כְּבָר כָּל צָרְכּוֹ, אֶלָּא שֶׁנִּצְטַנֵּן מְעַט, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַם כָּל כָּךְ שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא חַם קְצָת עַד שֶׁהוּא רָאוּי לֶאֱכוֹל מֵחֲמַת חֲמִימוּתוֹ - כְּבָר נִתְבָּאֵר שֶׁנּוֹהֲגִין לְהָקֵל שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּל, וּמֻתָּר לְהַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי קְדֵרָה אוֹ עַל גַּבֵּי מֻחַם לְחַמְּמוֹ הַרְבֵּה.

ביאורי הלכה

קלג] **חם כל כך** – אפילו הוא נאכל מחמת החמימות שנשארה בו[231].

קלד] **סולדת בו** – אם היה כבר חם עד שהיד סולדת בו – מותר להוסיף בחומו[232].

קלה] **להתחמם מחומה** – אפילו אינה על האש[233].

קלו] **מיחם** – קדרה – של חרס. מיחם – של מתכת[234].

קלז] **במה דברים אמורים** – במה דברים אמורים שאסור לחמם תבשיל גם כשלא יבוא לידי בישול[235].

ציונים והוספות

231) תבשיל לח שנצטנן לגמרי, פשוט שאסור לחממו אפילו נתבשל כל צרכו (כי חימומו זהו בישולו), וכל שכן בנידו"ד שלא נתבשל כל צרכו, ובסעיפים אלו (סעיפים יד־טו) עוסק רק בחימום שלא יכול להביא לידי בישול כלל, היינו בתבשיל שלא אומרים בו "חימומו זהו בישולו". ואף שהתבשיל מתחמם לחום שהיד סולדת בו, ואם ישהה כך לזמן מרובה יתבשל כל צרכו (ראה לעיל הערה ריז), זה לא אפשרי בהנחה על גבי קדרה הטמונה בבגדים, אלא רק בהנחה על גבי קדרה שעל האש (שהוא הדין דלהלן סעיף כד), וכאן מחדש לאסור החימום לחום שהיד סולדת בו אפילו שאין בו משום בישול, וטעם האיסור כי בחימום לחום שיכול לבשל נראה כמבשל אף אם בסוף לא יתבשל (אבל אם מעמיד חומו בלבד - לא נראה כמבשל), ויש שפירשו (ראה כנישתא דבי רב) שבעצם הבאת התבשיל לחום שהיד סולדת בו יש "שם בישול", ובתהל"ד ס"ק כג (ראה להלן הערה רלב) משמע שכל הוספת חום יש בה משום בישול.

232) לעיל סעיף יד נתבאר שמותר להניח קדירה חמה על קדירה חמה אם לא מוסיף בבישול אלא מעמיד החום בלבד, ובתהל"ד (ס"ק כג) הסיק מכך שכל הוספת חום אסורה, והא דבסעיף טו נאסרה הנחת קדירה צוננת בלבד, פירש שכשהקדירה העליונה חמה אי אפשר להגיע לתוספת חום בהנחתה על קדירה חמה אחרת. ויש לעיין בדבריו מצד המציאות, ועכ"פ פשט שוע"ר כאן (סעיף טו) שאין איסור מצד "תוספת חימום" גרידא, אלא דווקא בחימום התבשיל לחום שהיד סולדת בו (ומה שהתיר לעיל דווקא במעמיד חום הקדירה, היינו שהנחת קדירה שכבר חמה על גבי קדירה טמונה לא נראית כמבשל אלא כמעמיד חום בלבד).

233) החילוק בין סעיף זה לסעיף הקודם אינו במידת החום של הקדירה התחתונה, אלא מצד הקדירה העליונה. היינו, שגם בסעיף הקודם מדובר בקדירה שיכולה לחמם את הקדירה שעליה (אלא שאין צורך בחימום זה), וגם בסעיף טו מדובר בקדירה שלא יכולה להביא לידי תוספת בישול (כי טמונה בבגדים ואינה על הכירה כפי שמשמע בסעיף זה, ומפורש בסעיף הבא), וראה תהל"ד שהובא לעיל הערה רלב.

234) ראה רש"י נא, ב (ד"ה מיחם וד"ה קדרה).

235) ראה לעיל הערה רלא שאסרו לחמם לחום שהיד סולדת בו גם כשלא יבוא לידי בישול או תוספת בישול, וכעת מבהיר רבינו שאין איסור חימום בתבשיל שנתבשל כל צרכו.

וְאִם הוּא דָּבָר יָבֵשׁ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, אֲפִלּוּ נִצְטַנֵּן לְגַמְרֵי - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּל, וּמֻתָּר לְחַמְּמוֹ עַל גַּבֵּיהֶן אֲפִלּוּ שֶׁתְּהֵא הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ [קלח]:

חלק ב, סימן שיח, דִּין הַמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת, סָעִיף טו:

ביאורי הלכה

קלח] **סולדת בו** – תבשיל יבש שנתבשל כל צרכו קודם השבת והוצא מהמקרר בשבת, מותר להניחו על גבי קדירה או דבר אחר שעל הפלטה כדי לחממו שם[236].

ציונים והוספות

236) אין חשש חיתוי בגחלים בהנחה על הפלטה, וכן אין חשש נראה כמבשל כי מניח על גבי דבר המפסיק (ולכך לא צריך לתנאי החזרה בשבת), וראה לעיל על סי׳ רנג סעיף כו הסוברים שגם בהנחה ישירות על הפלטה עצמה אין חשש של ״נראה כמבשל״, ודינה כמניח על גבי המיחם שבנידון דידן.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שבת ~

~ יום ראשון ~

חלק ב סימן ערב על איזה יין מקדשין:

ח שמרי יין או חרצנים שנתן עליהם מים ונעשה יין מקדשים עליו אם ראוי לברך עליו בורא פרי הגפן כמו שנתבאר בסי׳ ר״ד:

ט יש אומרים שאין מקדשים על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש שאין מקדשים אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח ויש אומרים שלא מיעטו אלא יין שאינו ראוי לנסך מפני גריעות שבו כגון מגולה ושריחו רע אבל המבושל אין פסולו למזבח אלא מפני שנשתנה מברייתו אבל לא נשתנה לגריעות אלא לעילוי כמ״ש בסי׳ ר״ד לפיכך מקדשים עליו ואין צריך לומר יין שיש בו דבש שאין פיסולו למזבח מחמת עצמו אלא מחמת הדבש שנאמר כי כל שאור וכל דבש וגו׳ וכן עיקר וכן נוהגים לקדש עליהם אפילו יש לו יין אחר אלא שאינו טוב כמותם:

י מדינה או עיר שרוב יינם שכר או שאר משקים דהיינו שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודותיהם על השכר או שאר משקים כמו שהוא דרך לקבוע על היין במקום שהיין מצוי הרי משקין אלו בעיר זו כמו יין ונקראים שם חמר מדינה לענין כל הדברים הטעונים כוס וכל שאין יין הרבה גדל סביבות העיר כמהלך יום שאף שמצוי הרבה יין אצל החנוני מן הסתם אין דרך רוב אנשי עיר זו לקנות יין תמיד מן החנווני אלא קובעים רוב סעודותיהם על שאר משקים והרי הם חמר מדינה ואף במקומות שהיין גדל שם ובשנה אחת לקה היין ואינו מצוי כל כך ורוב העיר קובעים רוב סעודותיהם בשנה ההיא על שאר משקים הרי משקים אלו חמר מדינה בשנה ההיא.

ויש חולקין על כל זה ואומרים שאינו נקרא חמר מדינה אלא אם כן רוב השנה אין היין מצוי כלל בכל העיר אפילו אצל החנוני אבל אם רוב השנה הוא מצוי אצל החנוני אף שהוא ביוקר אין שום משקה נקרא חמר מדינה לענין כל הדברים הטעונים כוס (חוץ מברכת המזון מטעם שנתבאר בסי׳ קפ״ב) אף בשעה שאין היין מצוי כלל בעיר.

ומנהג העולם כסברא הראשונה:

~ יום שני ~

יא יש אומרים שלא הוזכר חמר מדינה אלא לענין הבדלה וברכת המזון ושאר דברים הטעונים כוס חוץ מקידוש שאין מקדשין לעולם אלא על היין ולא על שאר משקים שהם חמר מדינה אף אם אי אפשר למצוא יין כלל בכל המדינה אלא יקדש על הפת וביום יוצא ידי חובתו במה שמברך המוציא על הפת ויש אומרים שאפילו מי שיש לו יין יכול לקדש על חמר מדינה מן הדין אלא שאין זה הידור מצוה וצריך לקדש על היין לכתחלה אבל אם אין יין בביתו אף שישנו אצל חנוני אין צריך לקדש עליו אלא אם כן רוצה לעשות מצוה מן המובחר.

ולענין מעשה אם אין יין בעיר יקדש בלילה על הפת לחוש לסברא הראשונה וביום יקדש על המשקה שהוא חמר מדינה שאם לא יברך אלא על הפת איזה היכר יהיה לקידוש זה שאף בלא מצות קידוש זה היה מברך על הפת אבל אם יש יין בעיר אין לקדש על הפת אלא על היין בין בלילה בין ביום לפי שיש אומרים שלא תקנו כלל קידוש על הפת אלא על הכוס.

ומכל מקום במדינות אלו שהיין ביוקר יש להקל בקידוש של יום לקדש על המשקה שהוא חמר מדינה אף אם יש לו יין בביתו דכיון שמברך בתחלה על כוס חמר מדינה ואח״כ על הפת יוצא בזה לדברי הכל ואף שיש מי שאומר שלא תקנו

שום קידוש אלא על היין בלבד ולא על הפת ולא על חמר מדינה מכל מקום אין להחמיר כל כך בקידוש של יום שאינו חיוב כל כך כמו של לילה כיון שהיין ביוקר במדינות אלו.

ומכל מקום מצוה מן המובחר לקדש לעולם על היין:

יב מי שאינו שותה יין מחמת נדר יכול לקדש עליו וישתו אחרים המסובין עמו ואם אין עמו אחרים יקדש על הפת ולא על היין או ישמע קידוש מאחרים שמקדשים על היין אבל מי שאינו שותה יין מחמת ששונאו יש לו לדחוק את עצמו לשתות ממנו בקידוש של לילה ולא יקדש על הפת מטעם שנתבאר או ישמע מאחרים המקדשים על היין:

~ יום שלישי ~

יג אין צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של קידוש בין של לילה בין של יום (בין שהוא יין בין שאר משקה) לפי שהקידוש הוא מצרכי הסעודה והרי כוס זה טפל לסעודה ונפטר בברכת המזון שלאחר הסעודה כאלו שתהו בתוך הסעודה (עיין סי' קע"ד) (ואם שתה עוד קודם הסעודה מלבד כוס הקידוש אם הוא יין אין צריך לברך אחריו מטעם שנתבאר בסי' קע"ד ואם הוא שאר משקה צריך לברך אחריו אלא אם כן יברך ברכה אחרונה אחר כוס ברכת המזון כמו שנתבאר שם[]):

יד אין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה לפי שנפטר בברכת בורא פרי הגפן שבקידוש (עיין סי' קע"ד):

חלק ב סימן רעג שיהיה הקידוש במקום סעודה:

א אין קידוש אלא במקום סעודה שאם קידש בבית זה ואכל בבית אחר בין שהיה דעתו מתחלה לאכול בבית האחר בין שקידש על דעת לאכול בבית זה ואח"כ נמלך לאכול בבית אחר לא יצא ידי חובתו בקידוש הראשון וצריך לחזור ולקדש קודם שיאכל בבית האחר בין בקידוש של לילה ובין בקידוש של יום שנאמר וקראת לשבת עונג ודרשו חכמים במקום עונג סעודת שבת שם תהא קריאת הקידוש ואין צריך לומר שאם קידש ולא סעד אחריו כלל שלא יצא ידי חובת קידוש:

ב ואפילו בבית אחד מחדר לחדר שקידש בחדר אחד על דעת לאכול בחדר זה ואח"כ נמלך לאכול בחדר אחר וכן מבית לעליה או מעליה לבית צריך לחזור ולקדש במה דברים אמורים בנמלך אבל אם כשקידש היה דעתו לאכול בחדר אחר אין צריך לחזור ולקדש אם שני החדרים הם בבית אחד וכן מבית לעליה או מעליה לבית (ומכל מקום לכתחלה טוב שלא לעשות כן שיש חולקים על זה) אבל מבית לבית או מבית לחצר אינו מועיל מה שהיה בדעתו מתחלה על כך וצריך לחזור ולקדש כמו שנתבאר.

ומכל מקום אם בשעת אכילתו שם יכול הוא לראות משם את מקומו שקידש בו אפילו דרך חלון ואפילו מקצת מקומו יש אומרים שזה נקרא קידוש במקום סעודה ששני מקומות אלו במקום אחד לענין קידוש כמו שהן במקום אחד לענין צירוף לזימון כמ"ש בסי' קצ"ה ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק:

~ יום רביעי ~

ג מפנה לפנה בבית אחד שקידש בזוית זו על דעת לאכול כאן ואח"כ נמלך לאכול בזוית אחרת באותו בית ואותו חדר ואפילו הוא טרקלין גדול אין צריך לחזור ולקדש שכל החדר נחשב מקום אחד ומכל מקום לכתחלה טוב שלא לעשות כן שיש חולקים על זה:

ד וסוכה שהיא בתוך הבית אף על פי שמחיצות הסוכה מפסיקות בין חלל הסוכה לחלל הבית אינה כחדר בפני עצמו כיון שאין מחיצות עשויות לתשמיש אלא לשם מצות סוכה ולפיכך אם קידש בבית ואחר כך נמלך לאכול בסוכה או להפך אין צריך לחזור ולקדש שהרי זה כמו מפנה לפנה אבל אם מחיצות הבית מפסיקות בין חלל הבית לחלל הסוכה אף על פי שפתח הבית פתוח לסוכה הרי זה כמחדר לחדר (ואם אין הסוכה סמוכה לבית אלא אויר החצר מפסיק ביניהם הרי זה כמבית לבית או מבית לחצר):

ה צריך לאכול במקום הקידוש לאלתר אחר הקידוש אבל אם לא אכל עד לאחר זמן לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולקדש קודם שיאכל ואין חילוק בין זמן קצר לזמן ארוך.

במה דברים אמורים כשמתחלה כשקידש לא היה בדעתו לאכול מיד אבל אם היה בדעתו לאכול מיד אלא שאירעו אונס שלא אכל עד לאחר זמן יצא ידי חובתו ואינו צריך לחזור ולקדש כשאוכל במקום הקידוש והוא שלא יצא ממקום זה משקידש עד שיאכל אבל אם יצא בינתיים צריך לחזור ולקדש.

ואם מתחלה כשקידש היה בדעתו שלא לאכול עד לאחר זמן ואפילו היה בדעתו ג"כ שלא יאכל בבית זה אלא בבית אחר ואח"כ נמלך ואכל מיד במקום הקידוש אינו צריך לחזור ולקדש:

~ יום חמישי ~

ו יכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם ואין בזה משום קידוש שלא במקום סעודה כיון שלהשומעים היוצאים ידי חובתן הוא מקום סעודה ומכל מקום כיון שהוא אינו יוצא ידי חובתו בקידוש זה וכן אם כבר קידש לעצמו במקום סעודתו כיון שהוא אינו צריך לקידוש זה אין לו לקדש לאחרים לכתחלה אלא אם כן הם אינם יודעים לקדש בעצמם.

וכשעדיין לא קידש לעצמו צריך ליזהר שלא יטעום כלום

מכום של קידוש זה שאסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו ואעפ"כ יכול לברך להם בורא פרי הגפן שבקידוש זה אף על פי שברכת הנהנין אין מי שאינו נהנה יכול להוציא אחרים אע"פ שאינן יודעים לברך מכל מקום ברכת בורא פרי הגפן של קידוש בין של לילה בין של יום וכן ברכת המוציא כשמקדש על הפת אינן דומות לשאר ברכת הנהנין הואיל והן חובה וכמו שנתבאר בסי' קס"ז:

ז הורו הגאונים שזה שאמרו חכמים אין קידוש אלא במקום סעודה אין צריך שיגמור שם כל סעודתו אלא אפילו אם אכל כזית או אפילו כזית מחמשת המינים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות או ששתה רביעית יין מלבד כוס הקידוש יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר זמן ואינו צריך לברך על הכוס קודם אותה סעודה בין בלילה בין ביום שכיון שכבר יצא ידי קידוש במקום סעודה הרי סעודה זו האחרת דומה לסעודה שלישית של שבת שאין צריך לברך על הכוס לפניה:

ח אבל אם אכל פירות אפילו הרבה וכן אם שתה שאר משקים אע"פ שהם חמר מדינה אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה לפי שהיין סועד הלב וחמשת המינים נקראים מזון לכך הם ראוים להקרא עליהם שם סעודה משא"כ בשאר משקים ופירות:

~ יום שישי ~

ט יש אומרים שאפילו שתה רביעית יין מכוס הקידוש יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ולא הצריכו סעודה במקום קידוש אלא כשלא שתה רביעית שלמה אלא רוב רביעית ויש לסמוך על דבריהם לעת הצורך כגון בקידוש שבבית הכנסת או מילה ואין שם קטן להשקותו מכוס של ברכה ישתה גדול רביעית שלמה ויתכוין לצאת ידי חובתו כמו שנתבאר בסימן רס"ט (ומכל מקום אם אפשר טוב שישתה עוד רביעית שלמה מלבד רוב רביעית שיוצא בו ידי חובת קידוש כדי לצאת לדברי הכל):

י אם קידש בתוך ביתו ושמע שכנו הקידוש ממנו כשהוא בתוך בית שלו ושלחנו ערוך לפניו לאכול מיד באותו מקום יוצא בו ידי חובתו שהרי הוא שומע במקום סעודתו ואע"פ שהמקדש הוא במקום אחר אין בכך כלום והוא שיתכוין המקדש להוציאו ידי חובתו ויתכוין הוא לצאת בשמיעה זו ואפילו לכתחלה יכול אדם לקדש בביתו כדי שישמעו שכניו ויצאו ידי חובתן ואפילו אם הוא אינו אוכל עדיין ואינו יוצא בקידוש זה אלא שמקדש בשביל שכניו שאינן יודעים לקדש:

יא מי שביתו סמוך לבית הכנסת ושמע הקידוש בתוך ביתו מהשליח ציבור שמקדש בבית הכנסת אף על פי שמתכוין לצאת בו לא יצא לפי שבזמן הזה שאין לנו אורחים השובתים אצל בית הכנסת אין השליח ציבור מתכוין כלל להוציא שום אדם בקידוש זה ואינו מקדש אלא מחמת המנהג:

יב לכתחלה צריך לאכול סעודת הלילה במקום שהנרות דולקות ואף אם אוכלה מבעוד יום אין לו לאכול בחצר אף אם נהנה שם יותר מפני האויר או מפני הזבובים אבל אם הוא מצטער הרבה בבית מפני השרב או מפני הזבובים יכול לקדש ולאכול בחצר אף על פי שאינו רואה הנרות שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער רק שיזהר שיהיו הנרות ארוכים שידלקו עד הלילה כמו שנתבאר בסימן רמ"ג ע"ש:

~ שבת קודש ~

חלק ב סימן עדר דיני בציעת הפת בשבת:

א שלש סעודות חייב כל אדם לאכול בשבת ורמז לזה ששלש פעמים היום נאמר גבי אכילת המן בשבת שנאמר ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו וגו':

ב וחייב כל אדם לבצוע על שתי ככרות שלמות אחד אנשים ואחד נשים וסמך לזה שנאמר לקטו לחם משנה וגו'.

ואין צריך שיבצע משתיהן אלא שיאחז שתיהן בידו ויבצע מאחת מהן שהרי לא נאמר לחם משנה אלא בלקיטה דהיינו אחיזה (ורשאי להשמיט השניה מידו בשעת הבציעה ודי במה שאחז שתיהן בשעת ברכת המוציא).

וצריך לבצוע מן העליונה שאין מעבירין על המצות במה דברים אמורים ביום השבת או בליל יו"ט אבל בליל שבת יש נוהגין מטעם הידוע להם לבצוע על התחתונה וכדי שלא לעבור על המצות מניחין התחתונה קרוב אצלם יותר מהעליונה ונמצא שאין כאן מעביר על המצוה כלל או לוקחין העליונה בשעת ברכת המוציא ומניחים אותה למטה ובוצעין עליה:

ג מצוה לבצוע בשבת פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה מפני שנראה כמחבב סעודת שבת שחפץ לאכול בה הרבה ואע"פ שבחול אין לעשות כן מפני שנראה כרעבתן מכל מקום הואיל ואינו עושה כן כל ימות החול אלא בשבת בלבד ניכר הדבר שאינו עושה בשביל רעבתנות אלא בשביל כבוד השבת:

ד אין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום הבוצע אם הם זקוקים לככרו דהיינו שאין להם לחם משנה לפני כל אחד והם יוצאים ידי חובתם במה ששומעים ממנו ברכת המוציא שמברך על לחם משנה ואוכלים מאותו לחם משנה אבל אם יש לחם משנה לפני כל אחד מהם שאינם זקוקים לטעום מלחם משנה שלפניו יכולים לטעום ממה שלפניהם קודם שטעם הוא ממה שלפניו:

~ 'תורה אור' פרשת מקץ - הפרשה החסידית ~

וַיְהִי מִקֵּץ [א]

"וַיְהִי[1] מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְגוֹ'" (מִקֵּץ מא, א):

הִנֵּה פָּרָשָׁה זוֹ מְחוּבֶּרֶת לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ (וַיֵּשֶׁב מ, כג): "וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וְגוֹ'", כִּי מִפְּנֵי שֶׁ"לֹא זָכַר" נִתְהַוָּה "וַיְהִי מִקֵּץ".

וּבְיאוּר הָעִנְיָן: כִּי כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ פַּרְעֹה וְשַׂר הַמַּשְׁקִים בִּקְלִיפָּה, כַּךְ "זֶה לְעוּמַּת זֶה עָשָׂה אֱלֹקִים"[2] (קֹהֶלֶת ז, יד), שֶׁכְּמוֹ כֵּן בִּסְטְרָא־דִקְדוּשָׁה יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינוֹת אֵלּוּ: :

וְהִנֵּה יֵשׁ ד' יְסוֹדוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם – אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר: יְסוֹד הָאֵשׁ מִשְׁכָּנוֹ בַּלֵּב; וּמְקוֹר הַלֵּיחוּת – מֵהַמּוֹחַ, שֶׁשָּׁם הוּא מִשְׁכַּן יְסוֹד הַמַּיִם. וְהָרֵיאָה שׁוֹאֶבֶת כָּל מִינֵי מַשְׁקֶה וְלֵיחוּת מֵהַמּוֹחַ עַל יְדֵי הַקָּנָה, לְקָרֵר אֶת חוֹם הַלֵּב.

וְכַךְ בְּנֶפֶשׁ־אֱלֹקִית:

יְסוֹד הַמַּיִם – בְּמוֹחַ, הִיא בְּחִינַת חָכְמָה וְדַעַת בַּעֲבוֹדַת ה' בְּמוֹחוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ. וְאַף כִּי "לֵית מַחְשָׁבָה תִּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל", הֲלֹא כְּתִיב (מִשְׁלֵי לא, כג): "נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ" – "כָּל חָד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִילֵיהּ"[3]. וְהַיְינוּ הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת גְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית – "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (דְּבָרִים ד, לה). כִּי "בְּרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם" (תְּהִלִּים לג, ו), וְ"כוּלָּא קַמֵּיהּ – כְּלָא חָשִׁיב"; וּכְמוֹ לְמָשָׁל דִּבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁהוּא בָּטֵל אֵלָיו וְנֶחְשָׁב כְּאַיִן נֶגְדּוֹ. וְזֶה כָּל אָדָם "לְפוּם שִׁיעוּרָא דִילֵיהּ" יָכוֹל לָדַעַת וּלְהַשִּׂיג כִּי "אֵין עוֹד" "בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל"[4], וְכָל הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הֵם נִמְשָׁכִים מֵרוּחַ פִּיו יִתְבָּרַךְ, וְאֵין דָּבָר חוּץ מִמֶּנּוּ. וְלָכֵן הֵם מַמָּשׁ כְּלָא חֲשִׁיבֵי קַמֵּיהּ.

וְיסוֹד הָאֵשׁ הוּא הַצְּמָאוֹן שֶׁבַּלֵּב, הַמֵּבִין בְּהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאֵיךְ מַמָּשׁ "כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבִי", וְלֹאוֹת כְּלָתָה נַפְשׁוֹ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּאַהֲבָה עַזָּה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ, שֶׁלְּהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ לְהִתְכַּלֵּל בְּאוֹר ה' וְיִחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאֵינוֹ חָפֵץ לִהְיוֹת לְמַטָּה; כְּמֶטְבַּע אוֹר הָאֵשׁ שֶׁגַּמְשָׁךְ בְּטִבְעוֹ מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת הַמַּיִם הוּא מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, שֶׁהַמַּיִם יוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ. דְּהַיְינוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ עַל נַפְשׁוֹ אוֹר ה' זוֹ תּוֹרָה וּמִצְוֹת, לְהָאִיר עַל נַפְשׁוֹ גַּם בִּהְיוֹתוֹ לְמַטָּה, בִּבְחִינַת בְּ"עֵל פָּרְחָךְ אַתָּה חַי כוּ'"[5].

וּכְמוֹ שֶׁהַמַּיִם מְכַבִּין אֵשׁ, כַּךְ עַל יְדֵי זֶה יַרְוֶה צְמָאוֹן נַפְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נח, א): "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹם אַחֵר. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת הַמְּחַבֵּר יְסוֹד הַמַּיִם שֶׁבַּמּוֹחַ עִם בְּחִינַת יְסוֹד הָאֵשׁ שֶׁבַּלֵּב, הוּא הַקָּנֶה. וְהוּא בְּחִינַת מְקוֹר אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ד, ה): "קְנֵה חָכְמָה, קְנֵה בִינָה". וְנִקְרָא בְּחִינָה זוֹ "שַׂר הַמַּשְׁקִים" – שֶׁבּוֹ שׁוֹאֵב הָרֵיאָה מַשְׁקֶה מִלֵּיחוּת הַמּוֹחַ, מִיְּסוֹד הַמַּיִם שֶׁבּוֹ. :

וְזֶהוּ עִנְיַן הַחֲלוֹם שֶׁל שַׂר הַמַּשְׁקִים: "וְהִנֵּה גֶּפֶן לְפָנָי וְגוֹ'", וְאֶשְׁחַט אֶת הָעֲנָבִים[6] וְגוֹ', וְאֶתֵּן אֶת הַכּוֹס עַל כַּף פַּרְעֹה".

פֵּירוּשׁ: "גֶּפֶן" נִקְרָא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא כְּלָלוּת כָּל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְ"הָעֲנָבִים" הֵם נִיצוֹצֵי נְשָׁמוֹת, שֶׁכָּל נִיצוֹץ נִקְרָא בְּשֵׁם עֲנָב אֶחָד. כִּי בְּכָל נִיצוֹץ יֵשׁ בְּחִינַת יַיִן "הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים" (שׁוֹפְטִים ט, יג), שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־מְסוּתֶּרֶת לִשְׁמוֹחַ בַּה'. וְהִיא יְרוּשָּׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ.

אֶלָּא שֶׁהִיא מְסוּתֶּרֶת מְאֹד כְּמוֹ יַיִן הַנִּטְמָן בַּעֲנָבִים. שֶׁהָעֲנָב הוּא עָגוֹל וְחָלָק וּמַקִּיף אוֹתוֹ מִכָּל צַד, וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ יַיִן כִּי אִם עַל יְדֵי סְחִיטָה וּדְרִיכָה בְּגַת לְהָסִיר מֵעָלָיו הַקְּלִיפָּה הַסּוֹבֶבֶת אוֹתוֹ; כַּךְ אִי אֶפְשָׁר לְגַלּוֹת מַצְפּוּנֵי הָאַהֲבָה כִּי אִם עַל יְדֵי בְּחִינַת מְבַטְּשִׁים, "וְהָיוּ שִׁפַּל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל אָדָם"[7]. וְלֹא שֶׁיַּשְׁפִּילוּהוּ אֲחֵרִים, כִּי אִם "וְהָיוּ שִׁפַּל רוּחַ"[8] – הֱיוּ בְּעַצְמְךָ. "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה" – בְּאַסְקוּפָּה הַנִּדְרֶסֶת, כְּדֵי לְהָסִיר קְלִיפַּת עָרְלָה הַחוֹפָּפֶת עַל הַלֵּב.

---

1. (אֶת זוֹ דָּרַשׁ אַדְמוּ"ר בְּשַׁבָּת [פָּרָשַׁת מִקֵּץ], חֲנוּכָּה, [ב' טֵבֵת] דְּשָׁנַת תקנ"ז. כְּתַב יָד 633).

2. [הָאֱלֹקִים]

3. (זֹהַר וַיֵּרָא קג, ב: 'נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ' דָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא, דְּאִיהוּ אִתְיְדַע וְאִתְדַּבַּק לְפוּם מָה דְּמִשְׁעַר בְּלִבֵּיהּ כָּל חָד, כַּמָּה דְּיָכִיל לְאִדַּבָּקָא בְּרוּחָא דְחָכְמָתָא. וּלְפוּם מָה דְּמִשְׁעַר בְּלִבֵּיהּ, הָכִי אִתְיְדַע בְּלִבֵּיהּ).

4. ("בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד". דְּבָרִים ד, לט).

5. (אָבוֹת ד, כב).

6. (בְּרֵאשִׁית מ, ט־יא: "וְאֶקַּח אֶת הָעֲנָבִים וְאֶשְׁחַט אֹתָם").

7. [**אָדָם** – בְּכְתַב־יָד 1174: **הָאָדָם**].

8. (אָבוֹת ד, י).

דְּהַיְינוּ, אֲפִילּוּ מִי שֶׁלֹּא פָּגַם וְנִטְמָא בַּחֲטָאוֹת נְעוּרִים מַמָּשׁ, מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ הוּא לָמוּל עָרְלַת לִבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים י, טז): "וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם". דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁלִּבּוֹ בוֹעֵר וּמִתְאַוֶּה לִמּוֹתָרוֹת. וְנִקְרָא בְּחִינַת עָרְלָה הַחוֹפָּה וּמְכַסָּה עַל גִּילּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים. וְצָרִיךְ הוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים, וְלֹא יִהְיֶה מָסָךְ מַבְדִּיל כְּלָל, וַאֲפִילּוּ קְרוּם דַּק שֶׁהוּא בְּחִינַת עוֹר הַפְּרִיעָה.

וְעַל יְדֵי כֵן "וָאֶתֵּן אֶת הַכֹּס עַל כַּף פַּרְעֹה": כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] (יְשַׁעְיָהוּ מט, טו): "עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתִיךְ"; וּכְתִיב[10]: "עַל כַּפַּיִם כְּסָהּ אוֹר, וַיֵּצֵא עָלָיו בְּמַפְגִּיעַ" – זוֹ תְּפִלָּה.

כִּי בְּחִינַת פַּרְעֹה בְּקִדּוּשָׁה – "זֶה לְעוּמַת זֶה": כְּמוֹ שֶׁפַּרְעֹה בְּקְלִיפָּה הוּא קְלִיפָּה קָשָׁה, כַּךְ "זֶה לְעוּמַת זֶה" פַּרְעֹה בַּקְּדוּשָׁה הוּא בְּחִינַת גִּילּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְשׁוֹן פְּרִיעָה וְהִתְגַּלּוּת דְּבַר ה', עַל יְדֵי בְּחִינַת שַׂר הַמַּשְׁקִים, שֶׁהוּא בְּחִינַת קָנֶה, שֶׁהַ"קּוֹל מְעוֹרֵר הַכַּוָּנָה" לִשְׁמוֹחַ בַּה' בְּתְפִלָּתוֹ. וְזֶהוּ "וָאֶתֵּן אֶת הַכּוֹס", כִּי בְּחִינַת קָנֶה הַנַּ"ל הוּא הַמּוֹלִיךְ הִתְעוֹרְרוּת הָאַהֲבָה לְמַעְלָה מַעְלָה מֵהַשָּׂגַת בְּנֵי אָדָם. :

אַךְ בְּחִינַת יַיִן הַמְשַׂמֵּחַ הַנַּ"ל, לֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה רַק יִשְׂרֵי לֵב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צז, יא): "וּלְיִשְׁרֵי לֵב – שִׂמְחָה", דְּהַיְינוּ מִי שֶׁהָלַךְ בְּדֶרֶךְ יָשָׁר כָּל יָמָיו. אֲבָל מִי שֶׁפָּגַם דְּרָכָיו וְנִטְמָא בַּחֲטָאוֹת נְעוּרִים אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁמוֹחַ בַּה' בְּתְפִלָּתוֹ, כִּי רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת מְבַלְבְּלוֹת אוֹתוֹ.

וְלָכֵן זֹאת הָעֲצָה הַיְעוּצָה, כִּי יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת יַיִן וְהוּא בְּחִינַת יַיִן הַמְשֻׁבָּר. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי לא, ו-ז): "תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ – יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ וְגוֹ'". וּכְמַאֲמַר רַז"ל[11] גַּבֵּי הֲרוּגֵי בֵּית דִּין: שֶׁהָיוּ מַשְׁקִין אוֹתוֹ כּוֹס יַיִן קוֹדֶם הַמִּיתָה, כְּדֵי שֶׁתִּטְרֹף דַּעְתּוֹ עָלָיו, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִסְבּוֹל צַעַר הַמִּיתָה.

וְלָכֵן בִּקְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה גַּם כֵּן, מִי שֶׁרוֹצֶה לְקַבֵּל עָלָיו ד' מִיתוֹת בֵּית־דִּין – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּנוֹסַח הָאֲרִיז"ל: "אִם פָּגַמְתִּי בְּאוֹת י' וְנִתְחַיַּבְתִּי סְקִילָה".

וּבִפְרָט: כְּשֶׁרוֹאֶה בְּעַצְמוֹ שֶׁלִּבּוֹ מְטוּמְטָם בְּקִרְבּוֹ וְהָיָה לְאֶבֶן – זוֹ הִיא בְּחִינַת סְקִילָה, שֶׁהוּא חַיָּיב בְּוַדַּאי; וְכֵן כְּשֶׁלִּבּוֹ בוֹעֵר וּמִתְאַוֶּה לִדְבָרִים אֲסוּרִים – זוֹ הִיא בְּחִינַת שְׂרֵיפָה; וְכָל שֶׁכֵּן אִם יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁפָּגַם וְנִטְמָא בְּחֲטָאוֹת נְעוּרִים; וְכֵן כָּל חַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ, כִּי יָדַע אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ; וְאֵת הִיא עֵצָה הַיְעוּצָה שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל עָלָיו ד' מִיתוֹת בֵּית דִּין בְּשָׁלֵימוּת – יִשְׁתֶּה בְּחִינַת כּוֹס יַיִן הַנַּ"ל.

וְהָעִנְיָן, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "זַכָּאֵי־קְשׁוֹט, כָּל יוֹמָא מִסְתַּכְּלֵי בְּנַפְשָׁתַיְיהוּ כְּאִלּוּ הַהוּא יוֹמָא מִסְתַּלְּקֵי מֵעָלְמָא"[12]. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: כִּי "זַכָּאֵי" הֵם צַדִּיקִים, וְ"זַכָּאֵי קְשׁוֹט" הֵם יוֹתֵר בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה, וְאֵיךְ שִׂיבַּח אוֹתָם בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת יִרְאַת־עוֹנֶשׁ לְבַד?

אֲלָא הָעִנְיָן הוּא: כִּי אֲפִילּוּ צַדִּיק גָּמוּר, כְּשֶׁהוֹלֵךְ לִנְגֹּעַ־עֵדֶן צָרִיךְ טְבִילָה בְּנָהָר דִּי נוּר. וְהַטְּבִילָה הוּא לְהַעֲבִיר כֹּחַ הַזּוֹהַר מִזֶּה הָעוֹלָם. כִּי אִי אֶפְשָׁר לִירֵשׁ מְקוֹמוֹ בְּגַן־עֵדֶן כָּל זְמַן שֶׁזּוֹהַר אֲפִילּוּ מִקְצָת דְּמִקְצָת מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה. וְכֵן כְּשֶׁהוֹלֵךְ "מֵחַיִל אֶל חָיִל"[13], "מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ – יָבֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹות לְפָנַי וְגוֹ'" (יְשַׁעְיָהוּ סו, כג), צָרִיךְ עוֹד טְבִילָה בְּנָהָר דִּי נוּר אַחֵר, לִשְׁכּוֹחַ גַּם הַהַשָּׂגָה שֶׁהִשִּׂיג בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְהָעֶלְיוֹן.

וְזֹאת יָשִׂים הָאָדָם אֶל לִבּוֹ: כִּי הִנֵּה עֵנְיַן גַּן־עֵדֶן הוּא "שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה", וְאֵין זֶה אֶלָּא זִיו כו'. וּמָה אִם לֹא בָּא אֶלָּא לְיַהֵנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה צָרִיךְ הוּא לְהָסִיר כֹּחַ הַזּוֹהַר מֵהָעוֹלָם־הַזֶּה, הַבָּא לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּתְפִלָּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

(וְזֶהוּ כַּוָּונַת הַזּוֹהַר "מִסְתַּכְּלֵי בְּנַפְשָׁתַיְיהוּ כו'" – לְהָסִיר כֹּחַ הַזּוֹהַר מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה)[14].

וְהִנֵּה, יֵשׁ בְּחִינַת נָהָר דִּי נוּר אַחֵר לְמַטָּה הַנַּעֲשֶׂה מ"זִיעָתָן שֶׁל חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ":

פֵּירוּשׁ: "חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ" הִיא אַהֲבָה־עֶלְיוֹנָה בִּבְחִינַת יַיִן הַמְשֻׁמָּח; וְ"זִיעָתָן" הוּא פְּסוֹלֶת שֶׁלָּהֶן, שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָאַהֲבָה לְמָקוֹם נָמוּךְ מְאֹד נַעֲשֶׂה שְׁמָרִים וּפְסוֹלֶת בִּירִידָתָן לָעוֹלָם־הַזֶּה הַחוֹמְרִי.

9. **[כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב . . תְּפִלָּה** – בְּכְתַב־יָד הַנַּ"ל לַיתָא].

10. (אִיּוֹב לו, לב. וְשָׁם: עָלֶיהָ. תַּעֲנִית ז, ב.).

11. (סַנְהֶדְרִין מג, א).

12. **[וְתַרְגּוּם**: צַדִּיקִים אֱמִתִּיִּים, כָּל יוֹם וְיוֹם מְסְתַּכְּלִים בְּנַפְשָׁם כְּאִלּוּ אוֹתוֹ יוֹם מְסְתַּלְּקִים מֵהָעוֹלָם. בְּזֹהַר פָּרָשַׁת וַיְחִי דַּף ר"כ, עַמּוּד א': "זַכָּאֵי חָסִידֵי . . מִסְתַּכְּלֵי בְּלִבַּיְיהוּ"].

13. (תְּהִלִּים פד, ח).

14. [הַקַּטַע הַמּוּבָא בְּסוֹגְרַיִים: **(וְזֶהוּ . . וּתְפִלָּה)** לַיתָא בַּכְּתַב־יָד הַנַּ"ל].

וְזֹאת יָשִׂים הָאָדָם אֶל לִבּוֹ: בְּחִינַת הַיְרִידָה אֵיךְ שֶׁיָּרַד מַטָּה מַטָּה מְאֹד, וְיִתְמַרְמֵר לִבּוֹ מְאֹד וְיִצְעַק אֶל ה' בַּצַּר לוֹ[15], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֵיכָה ב, יח): "צָעַק לִבָּם אֶל אַדְנַי", עַד שֶׁיֵּצֵא מִדַּעְתּוֹ – פֵּירוּשׁ: מִדַּעְתּוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁהָיָה קָשׁוּר בָּהּ כָּל הַיּוֹם. וְיִתְקַע מַחְשַׁבְתּוֹ בְּחוֹזֶק בְּעוֹמֶק בִּמְרִירוּת נַפְשׁוֹ, עַד שֶׁיָּסִיר כֹּחַ הַזּוֹכֵר מֵעִנְיָנָיו וּמֵעֲסָקָיו. וְזֶהוּ בְּחִינַת יַיִן הַמְּשַׁכֵּר, וְ"יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ". וְעַל יְדֵי זֶה יוּכַל[16] לְהִתְפַּלֵּל וְלוֹמַר "בָּרוּךְ אַתָּה" – לְנוֹכַח, מֵעוֹמְקָא דְלִבָּא.

כִּי עִנְיָן הַמְּרִירוּת הוּא עַל הֶעָבָר, כִּי מַר נַפְשׁוֹ עַל הֶסְתֵּר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ. כִּי אִילּוּ הָיָה גִילּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל כָּל פָּנִים כְּמוֹרָא בָּשָׂר־וָדָם, כְּמַאֲמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו: "הַלְוַאי שֶׁיִּהְיֶה מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם וְכוּ'"[17]. וְלָכֵן כְּשֶׁיָּשׁוּב אֶל ה' יְבַקֵּשׁ גִּילּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מֵעוֹמְקָא דְלִבָּא. וְזֶהוּ "בָּרוּךְ אַתָּה כוּ'", וְכָל הַתְּפִלּוֹת וּבַקָּשׁוֹת הֵם מְסוּדָּרִים עַל דֶּרֶךְ זֶה. וְכֵן בְּקַבָּלַת מַלְכוּת־שָׁמַיִם בִּקְרִיאַת־שְׁמַע בֶּאֱמֶת, כִּי בֶּאֱמֶת רְצוֹנוֹ וְחֶפְצוֹ לְדָבְקָה בּוֹ, וּמַר נַפְשׁוֹ עַל רִיחוּקָהּ מֵאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ. וְאַף כִּי בֶּאֱמֶת עֲדַיִין הוּא רָחוֹק, מִכָּל מָקוֹם עִם כָּל זֶה יֵשׁ בְּחִינַת הַבְדָּלָה מִי הוּא הָרָחוֹק, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְגַם בִּבְחִינַת יַיִן זֶה צָרִיךְ מִקּוֹדֶם – הַסְּחִיטָה, לָשׂוּם עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים[18], בְּמַה שֶׁיַּעֲמִיק בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ עִנְיָן כָּל הַמַּעֲשִׂים וְדִבּוּרִים וּמַחְשָׁבוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה, וְיִהְיֶה שְׁפַל רוּחַ מְאֹד. :

אַךְ עוֹד אַחַת הִיא, צָרִיךְ לָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשׁוֹ בְּב' בְּחִינוֹת יַיִן הַנַּ"ל, וְהוּא מַאֲמַר רַז"ל עַל "וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב" (בְּרֵאשִׁית א, ד) – "כִּי טוֹב הוּא לִגְנוֹז".

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, א־ד): "בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי וְגוֹ', אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ, עַד שֶׁהֲבֵאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי":

"בֵּית אִמִּי" זוֹ תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב, "חֶדֶר הוֹרָתִי" זוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. שֶׁהֵם בְּחִינַת כֵּלִים לְהַכְנִיס בְּתוֹכָם גִּילּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ – בְּחִינַת[19] "כּוֹס פַּרְעֹה". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קטז, יג): "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא", וְאָז מִתְקַיֵּים הַיַּיִן בְּתוֹכוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבִטּוּל הַכֵּלִים, מִסְתַּלֵּק הָאוֹר כַּנּוֹדָע.

וְעוֹד יִזְכּוֹר לוֹ עִנְיָן מַעֲשָׂיו, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, כִּי אִם לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ, לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְהַיְינוּ, שֶׁיָּכִין אוֹרוֹ בְּתוֹךְ אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהֵם כֵּלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ בְּחִינַת "יוֹסֵף", פֵּירוּשׁ: יוֹסִיף תַּעֲנוּג וְנַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ, כג – מא, א): "וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ – וַיְהִי מִקֵּץ", פֵּירוּשׁ: כִּי עַל יְדֵי "וְלֹא זָכַר" בְּחִינַת יוֹסֵף, שֶׁהוּא לְהַרְבּוֹת תַּעֲנוּג לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, נִתְהַוָּה עַל יְדֵי זֶה "וַיְהִי מִקֵּץ" – לְשׁוֹן סוֹף וְתִכְלָה לִבְחִינַת "שְׁנָתַיִם יָמִים".

פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּכְלֶה חַס וְשָׁלוֹם אֶצְלוֹ בְּחִינַת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת "שְׁנָתַיִם יָמִים", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי ח, ל): "וָאֶהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם" – "אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה הַתּוֹרָה לָעוֹלָם". וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּיקּוּנִים: "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא, מֵבִין וְלָא בְּבִינָה יְדִיעָא". בְּחִינַת חָכְמָה – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב, בְּחִינַת בִּינָה – תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. כִּי מֵחֲמַת שֶׁכַּוָּונָתוֹ בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לִגְנוֹז הָאוֹר בִּכְלִי, וְדַי לוֹ בְּהִתְגַּלּוּת הָאוֹר לְבַד בַּתְּפִלָּה.

אַךְ בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן נַעֲשֶׂה "וּפַרְעֹה חוֹלֵם":

פֵּירוּשׁ: שֶׁאֲפִילּוּ בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת יַיִן הַנַּ"ל שֶׁיֵּשׁ לוֹ, אֵינָן אֲמִתִּיִּים, כִּי אִם דֶּרֶךְ דִּמְיוֹן וַחֲלוֹם שֶׁגּוֹרֵם הִסְתַּלְּקוּת הָאוֹר כוּ'. וְלָכֵן נוֹפֵל לִבְחִינַת מִדּוֹת, שֶׁהַמִּדּוֹת הֵן נִרְגָּשׁוֹת בְּנַפְשׁוֹ – "שֶׁבַע פָּרוֹת הַטּוֹבוֹת כוּ'" (בְּרֵאשִׁית מא, כו).

וּמִיַּד עוֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת, "וַתֹּאכַלְנָה כוּ', וְלֹא נוֹדַע כִּי בָאוּ אֶל קִרְבֶּנָה"[20]. פֵּירוּשׁ: שֶׁנִּסְתַּלֵּק וְנִתְעַלֵּם הָאוֹר כָּל כַּךְ עַד שֶׁנִּדְמֶה לוֹ כְּאִלּוּ לֹא הִתְפַּלֵּל מֵעוֹלָם.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת יוֹסֵף – שֶׁהוּא מוֹסִיף וּמַרְבֶּה תַּעֲנוּג וְנַחַת־רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ, וְלִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וְאָז אֵין הַמִּדּוֹת נִרְגָּשׁוֹת בְּנַפְשׁוֹ כְּלָל, לֹא "שֶׁבַע פָּרוֹת הַטּוֹבוֹת כוּ'", וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁ"אֵין רַע יוֹרֵד מִלְמַעְלָה", רַק טוֹב גָּנוּז בְּתוֹכוֹ. :

15. ("וַיִּצְעַק אֶל ה'" שְׁמוֹת טו, כה. "וַיָּשָׁב בַּצַּר לוֹ עַל ה'" דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' טו, ד).

16. [בִּכְתָב יָד הַנַּ"ל נוֹסַף: **אַחַר כַּךְ**].

17. ["כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם כוּ'. תֵּדְעוּ, כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאַנִי אָדָם כוּ'" בְּרָכוֹת כח, ב].

18. (מְגִילָּה טו, ב: 'לִשְׁאָר עַמּוֹ' (יְשַׁעְיָהוּ כח, ה), לְמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם. רְאֵה תַּנְיָא אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ב. תּוֹרָה אוֹר תְּצַוֶּה פא, ד. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

19. [**בְּחִינַת** – בִּכְתָב־יָד הַנַּ"ל: **בִּבְחִינַת**].

20. ("וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרֵקוֹת בָּשָׂר . . וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרֵקוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת. וַתָּבֹאנָה אֶל קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי בָאוּ אֶל קִרְבֶּנָה" בְּרֵאשִׁית מא, יט־כא).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דרוש שני – ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(כח) **וזהו** עד"מ מי שאינו חפץ ליתן דעתו ורצונו בדבר מה כלל לפי שאין נפשו נמשך לזה כלל וכלל אזי הן ולאו שוין אצלו ממש שכאשר שואלים דעתו ורצונו אומר הן ולאו שוין לפניו ממש בלי הכרע כלל להן יותר מללאו כו' ולכך ממילא גם כשאומר הן יוכל להפוך רצונו מהן ללאו וכשאו' לאו יוכל להפוך להן מאחר שבתחלת הרצון לא היה בו בחירה ורצון בזה כלל משא"כ כאשר נמשך נפשו ברצון יש לו בהכרח ב' הטיות שאינן שוין כך הוא רוצה ולא כך ולא יחזור בו מהן ללאו כו' וזהו כמו אחים שמחולקים בירושת אביהם שבטלו הבחירה והרצון לגמרי וחלק זה שוה לפניו כמו חלק שני אזי יפילו גורל שתולה כל רצונו כפי שיפול הגורל אבל בלא גורל לא יוכלו לחלק שאין הכרע כלל ברצון שניהם בחלק זה יותר מזה כו' וע"פ משל זה (שהוא במשל הנ"ל במשקל השוה שהוא כמו שלא בא במשקל כלל כנ"ל) יובן יותר טעם ענין הנ"ל בב' קוין שקולים דחו"ג שברצון שזה בא דוקא מכח עצמות בעל הרצון כשאין שם כח ומקור נטיה לחו"ג כלל ע"כ גם כשבא לכלל נטייה יהיו שקולים בלי הכרע מזה לזה כלל שזהו כמו שלא היה במשקל כלל או שהן ולאו שוין ממש כנ"ל וזהו טעם ענין בחי' הד"ע שמטה לרצון לחסד בתכלית וגם לדין בתכלית אע"פ שהן ב' הפכים כו' וגם בענין ההכרעה לימין או לשמאל אין זה בא מצד נטיית הרצון מצד עצמו לימין דוקא דמהיכן יבא סבת ההכרעה לימין דוקא אחר ששרש ד"ע בעצמות בעל הרצון שוין שם חו"ג ממש להיותו למעלה גם ממקור דחו"ג כנ"ל אלא ג"כ מטעם זה עצמו שהן שקולים בלי הכרע כלל כמו שהיה בתחלה ששניהם שוין שם כנ"ל כך גם בענין ההכרעה לא יכריע רק לצד אחד אלא לפעמים יכריע לימין ולפעמים יכריע לשמאל דהיינו ג"כ בשקול בשוה ממש דכמו שמכריע משמאל לימין כ"ה מכריע מימין לשמאל בשניהם בשוה שהן ב' מיני הכרעות שקולים לפעמים ההכרעה בזה ולפעמים בהפוכו והוא מטעם הנ"ל במה שהם שקולים בלי הכרע והכל אחד וד"ל (ומה שההכרעה לימין דוקא יתבאר בסוף הענין) ובכ"ז יובן יותר טעם הבקשה יה"ר מלפניך כו' מלפניך דוקא שהוא ית' בעל הרצון הפשוט הנ"ל שנק' רעוא כו' שלמעלה גם מהיות מקור לרצון ששם ב' הפכים דחו"ג שוין ממש (וגם ההכרעה משם יכול להיות בב' הפכים מימין לשמאל וגם משמאל לימין מטעם הנ"ל) ע"כ מבקש יה"ר מרעוא דכ"ר לגבור כח הרצון של רחמים על כח הרצון של דין וכעם שהוא ההכרעה לימין לאגברא ימינא על שמאלא כו' וכמו כי גבר עלינו חסדו כו' כידוע (וכן ענין המאמר שהקב"ה מתפלל מאי מצלי יה"ר מלפני שיגולו רחמי כו' לפי ששוין לפניו חו"ג דרצון להיותו למעלה מבחי' ימין ושמאל לגמרי כנ"ל וד"ל:

(כט) **ואחר** כ"ז יש להבין המאמר באד"ר דלית שמאלא בהאי עתיקא כו' דמשמע שכולו ימין כו' ואין לזה הבנה כלל דלכאורה מדבר בבחי' פנימית ע"י בבחינת ג"ר שבו שנק' כתר שבכתר בכלל והוא בחי' רעוא דכ"ר כו' דאתגלי במצחא דע"י כמ"ש בציץ והיה על מצחו תמיד לרצון כו' שזהו שכולו ימין דחסד ורחמים ולית שם דין דקו השמאל כלל וכלל כו' ויקשה בזה ממ"נ אם בבחי' ע"י זה יש בו כח בהעלם עכ"פ ומקור להתחלקות דימין ושמאל שעתיד להתגלות (והוא התענוג המורכב ברצון שמתחלק לב' קצוות אה"ר בתענוגי' ולהיפוך בחי' גבו' דע"י כו') הרי יש גם בו ב' הפכים דחו"ג רק שהן בכח והעלם ומן ההעלם בא לגלוי והיינו הך וכמו בבחי' ד"ע דא"א שיש בו בכח והעלם מה שיתפשט ממנו חו"ג שקולים שנקרא כולל לחו"ג כנ"ל שאין הפרש בין טרם ההתפשטות והתחלקות לאח"כ כלל כנ"ל וא"כ איך אמר לית שמאלא בהאי ע"י הלא כלול הוא משמאל כמו מימין כו' ואם מדבר בבחי' פנימית דע"י שהוא כתר שבכתר שנקרא רצון ותענוג הפשוט ממש שהוא למעלה גם מהיות מקור וכח להתחלקות דחו"ג אפי' בהעלם כו' ואין שם בחי' ימין ושמאל לגמרי (להיותו בבחי' התענוג הפשוט בעצמות עדיין שאין בו שרש נטיה לב' קוין שהוא בחי' רעוא דכ"ר שהוא אור פני מלך בשעשועים העצמיים שאז הוא עת רצון כמו במנחה בשבת כו' וז"ש בציץ שהוא תמיד לרצון לטוב ולא לדין כלל שכולו ימינא כו') א"כ יקשה מ"ש לית שמאלא כו' מהו שמאלא דוקא דמשמע שכולו רחמים וחסדים דימין לבד דמאחר שרצון ותענוג הפשוט הוא למעלה גם מבחי' מקור להתחלקות לימין ושמאל לגמרי א"כ מהו ההפרש בין ימין לשמאל וכמו שאמר דלית שמאלא כו' כך אין ימינא כו' וכי יתכן לחלק ביניהם דכאשר יש התחלקו' חו"ג יש ימין ושמאל ואם אין התחלקות ימין ושמאל כלל לית ימין שם כמו שאין שמאל כו' וד"ל:

(ל) **אך** הנה להבין זה המאמר יש להקדים תחלה להבין בתום' ביאור ענין הנ"ל בבחי' ד"ע וד"ת שהוא הטיית הרצון והשכל לפעמים לזכות וחסד דוקא ולפעמים לכף חוב ודין דוקא כו' דבודאי הגם שיש בכח ד"ע להטות הרצון ובכח ד"ת להטות השכל לאיזה צד אם לימין או לשמאל מ"מ היא גופא אינו מובן מאיזה סבה יטה הרצון כך ולא כך וכן בהטיית השכל כו' דמוכרח לומר שיש בזה איזה סבה ידועה עכ"פ שמחמת' יהיה שנוי אופן הטיית הרצון והשכל כך וכך דוקא ולפעמים כך וכך מאחר שאנו רואים שנוי אופנים רבים בפרטי אופני הטיית הרצון ושכל לפעמים לזכות ולפעמים לחוב ולהפוך מזכות לחוב ומחוב לזכות כמו בענין השחד שיעור עיני חכמים להטות הרצון והשכל ולהפכו להיות זכות של זה חוב וחוב של זה זכות כו' כנ"ל וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

דרך מצותיך - מצות תפילין

(תכ"א) **להניח** תפילין על היד, (תכ"ב) להניח תפילין על הראש, שנאמר וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך (דברים ו' ח'): ושרש ענין מצוה זו עפמ"ש בכהאריז"ל סוד הקב"ה שהוא ז"א מניח תפילין הם ד' מוחי' חו"ב חו"ג הנמשכים לו מאו"א ושרשם מזיווג מזל הח' ונוצר עם מזל הי"ג ונקה, שמשם נמשך האור לאו"א ומהם ע"י נה"י שלהם מתלבשים בגלגלתא דז"א, וע"י קוצי דשערי דמו"ם דא"א היורד מאחוריו ומגיע עד רישא דז"א שמלביש לא"א מכל צדדיו ומכה שם בערפו ובאמצע ששם מוח הדעת המלובש ביסוד אימא (שבה מלובש יסוד אבא שבו דעת דאבא) עי"ז נחלק מוח הדעת לחו"ג ומחמת כח הכאה זו יוצאים ונדחים מן מוחי' דז"א הללו שהם א"פ הארה על המצח דז"א בין עיניו ונעשי' שם בחי' מקיפים לפניו ובולטי' לחוץ והן הן התפילין דמארי עלמא, ומה כתיב בהו ומי כעמך ישראל (דה"א י"ז כ"א) לפי שכ"ז נעשה ע"י הנחת תפילין שאנו מניחים על הראש, ותפלה של יד הם ד' מוחי' דנוק' שנמשכים לה מז"א וע"י קוצי דשערי דז"א המכה באחוריו יוצאים ובולטי' במצחא ג"כ והם אצלה תש"ר אך לגבי ז"א נק' תש"י לפי שבעלותה מבי"ע בשחרית עומדת בזרוע שמאלו כנגד לבו וז"ם שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך (שה"ש ח' ו') ע"ש בארוכה: וענין תפילין דרש"י ודר"ת ע"פ משרז"ל (בעירובין דצ"ה ב' ומ"ש בפע"ח בהקומץ הוא ט"ם) מקום יש בראש להניח ב' תפילין הם ב' מיני מוחי', תפילין דרש"י הם ד' מוחי' דאי' שבו"א ולכן קודמים פ' שמע לוהי' כי החסדים יורדים תחלה, ותפילין דר"ת הם מוחי' דאבא שבו"א ושם עט' דגבורה יוצא תחלה לחוץ בבחי' בליטה ומקיף ולכן והי' קודם לשמע ע"ש בארוכה:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ראה אנכי נותן (א)

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה אשר תשמעו כו' והקללה אם לא תשמעו. וצ"ל אומרו כאן לשון אשר תשמעו שמשמעו לשון ודאי שבודאי תשמעו אל מצות ה' אלקיכם והרי אמר אח"כ אם לא תשמעו א"כ זהו כמו כל מקומות התנאים שבתורה והל"ל אם תשמעו וכמו שת"א אם תקבלון לפקודיא, וכמ"ש אם בחקתי תלכו וכתי' היום אם בקולו תשמעו, שנאמר אם ולמה אמר כאן אשר שמשמע לשון ודאי.

אך הענין הוא דפסוק אם בחקתי קאי על קיום המצות לבד, ופסוק אם בקולו תשמעו קאי על תשובה לבד כמובן מדרז"ל בסנהדרין דצ"ח סע"א שא"ל ריב"ל אימתי אתי מר א"ל היום, דהיינו היום אם בקולו תשמעו שקאי על התשובה שביאתו תלוי בתשובה, ולכן אמר לשון אם מפני שזהו ספק כמו בפסוק אם בחקתי ה"ז ספק אם יקיימו התומ"צ או יעשו תשובה נאמר אם, וכן בפסוק היום אם בקולו תשמעו ה"ז ג"כ ספק אם יעשו תשובה או אולי יקיימו התומ"צ ולא יצטרכו לעשות תשובה לכן נאמר אם, אבל בכאן קאי על מעשה המצות ותשובה שהרי אמר כאן ברכה וקללה, ברכה קאי על מעהמ"צ, וקללה קאי על תשובה שע"י התשובה יתהפך הקללה לברכה וכמ"ש ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, דאל"כ מהו אנכי נותן כו' ברכה וקללה מה שייך ל' מתנה על קללה, אלא שקללה פי' שיתהפך הקללה לברכה שזהו ע"י תשובה דוקא, ולכן גם זה הוא בכלל ברכה שחשיב מתנה שנותן ברכה אם יקיימו התומ"צ, וגם כשיעשו תשובה יתהפך הקללה לברכה כו', ולכן אמר כאן אשר תשמעו לשון ודאי שממ"נ אחד משניהם יהי' או שיקיימו התומ"צ או יעשו תשובה ולכן לא נאמר אם שהוא ספק כו' כ"א אשר שהוא לשון ודאי כו'.

ועו"ל פי' אשר שזהו כמו אם וכמו שת"א וכפשטי' דקרא, ואומרו בלשון אשר יובן ע"פ המד"ר בפ' בחקתי ע"פ אם בחקתי כו' ואם לא תשמעו, שהוא תנאי לשון ספק אשרי ואשריכם כשיתקיימו התנאים האלה אשר התניתי, וכמו"כ כאן פי' כשתשמעו אל מצות ה' אלקיכם אזי יומשך בחי' אשר שהוא לשון אשרי ואשריכם כו'.

ולהבין זה צ"ל רישא דקרא ראה אנכי נותן לפניכם היום, פי' היום הוא היום לעשותם, ופי' לפניכם הוא בבחי' פנימיות שלכם, וכמ"ש וזאת לפנים בישראל פי' וזאת קאי על התורה שנק' זאת כמארז"ל במנחות דנ"ג ע"ב יבא זה ויקבל זאת, יבא זה זה משה שנא' כי זה משה האיש, ויקבל זאת היא התורה שנא' וזאת התורה אשר שם משה, שנק' התורה בשם זאת, והיא לפנים בכאו"א מישראל כי תלת קשרין מתקשרין דא בדא ישראל מתקשרין באורייתא ואורייתא בקוב"ה וכולהו דרגין על דרגין סתים וגליא, ויש בזה שני פי' הא' שבחי' סתים דנש"י מתקשר בגליא דתורה ובחי' סתים דתורה מתקשר בגליא דקוב"ה, הב' שע"י גליא שבתורה מתקשר גליא דנש"י לגליא דקוב"ה וע"י סתים שבתורה מתקשר בחי' סתים דנש"י לבחי' סתים דקוב"ה. ועכ"פ יהי' איך שיהי' הרי בבחי' הפנימיות שהוא סתים דנש"י יש בחי' זאת לשני הפי', דהיינו גם לפי' הא'. וזהו אנכי נותן לפניכם פי' אנכי הוא דיבור הראשון שבעשה"ד שעליו כוונת הפסוק מה שנא' הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים פי' עשרה בנים הם כל עשה"ד או ע"ס, ומאמר אנכי טוב הוא מעשרה, ובחי' אנכי מי שאנכי זה נותן לפניכם בבחי' הפנימיות שלכם שיהי' שם הוי' בכאו"א שזהו שאה"כ אנכי הוי' אלקיך שאנכי נותן לכאו"א להיות בו שם הוי', וזהו שא' כאן אלקיך ל' יחיד ולא אמר אלקיכם וכמ"ש ועבדתם את הוי' אלקיכם, ובפ' ציצית נאמר ב"פ אני הוי' אלקיכם וכהנה רבות, וכאן אמר אלקיך ל' יחיד לפי שבכאו"א נותן שיהי' שם הוי' בבחי' אלקיך אלקה שלך, ודבורו של הקב"ה חשיב מעשה במכש"כ מדיבור דע"מ שנברה"ע.

וביאור ענין שם הוי' שיש בנפש האדם, הנה ארז"ל בפרק שנו חכמי' אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, וכן מצינו בזהר בכמה מקומות בענין הכרוזים שיוצאים ומזהירים על התשובה, ולכאו' צ"ל מה"ע הב"ק מאחר שאין שומעים הב"ק המכרזת ומהו פעולת ההכרזה. אך הענין דמה שאין שומעין את הב"ק זהו לפי שהנשמה מלובשת בגוף והגוף מעלים ומחשיך על אור הנשמה המלובשת בהגוף, אמנם הנה נודע כי לא כל הנשמה מלובשת בגוף ומה שמלובשת בגוף הוא רק הארה מקצת מהנשמה, שהרי המלאך בשליש העולם עומד וכ"ש הנשמה שגבוה מהמלאך הרי הגוף קטן מהכיל כו', אלא שמה שמחי' את הגוף ומלובש בגוף זהו רק הארה, ועיקר הנשמה היא למעלה. וזהו שארז"ל אע"ג דאיהו לא חזי מזלייהו חזי פי' מזלייהו הוא שורש ומקור הנשמה שנשארה למעלה ששם היא רואה ושומעת הכרוז שאומר שובו בנים, ומזה נופלים לאדם גם בהארת נשמתו המלובשת בגוף הרהורי תשובה שהרי אפי' ברשעי' ארז"ל רשעים מלאים חרטות שנופלים לו הרהורי תשובה שאינו רוצה להיות נפרד מאלקות בלי שום טו"ד כלל. וזהו בחי' משכיל כמ"ש אשרי משכיל אל דל, וכתי' משכיל לאיתן האזרחי, פי' איתן יש בו שני פי', הא' מל' חוזק כמארז"ל איתן כמשמעו קשה שהוא ל' קשה וחזק, הב' ל' ישן כמ"ש בת"י ע"פ בירח האיתנים בירחא דעתיקיא, וכמו חמר חיוורין עתיק, יין ישן.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני כו', ש"ת, העת"ר

שכב) **ועתה** צ"ל ענין כח ופועל מהו, דהנה כח הוא הכח לפעול איזה פעולה בהתגלות כמו כח התנועה לפעול בתנועה בהתגלות בגשם היד כו' (ובכלל זה הוא ג"כ כח העשי' לעשות איזה דבר כמו עשיית הכלי וכה"ג, ואפשר בכלל זה גם עד"מ כח הראי' שפועל פעולת הרא' בחומר העין כו', וכן כל דבר שבא באיזה פעולה ממשית הכח הוא הפועל אותה הפעולה כו'), ולכאורה זהו כמו העלם וגילוי שהרי הפעולה הנגלית היתה בהעלם כלולה בכח הפועל שבכוחו לפעול כל פעולה גם טרם שפועל מאומה, וא"כ אין כל חדש בגילוי הפעולה רק מה שיצאה לגילוי מהעלמה בלבד כו'. אך באמת אינו דומין זה לזה שהרי הפעולה הגשמיות לא הי' במציאות כלל בכח הפועל הרוחני, רק מה שהי' בכח הפועל לפעול את הגשם ה"ז כח רוחני, והפעולה היא באה בבחי' התחדשות ממש מהכח הפועל כו'. וזה בעצם הפעולה הממשית שבאה בבחי' התחדשות, אך הכח הפועל הפרטי שפועל פעולה זו לגבי עצמות הכח הפועל, וכנודע דהפעולה אינו מעצמות כח התנועה כ"א מהכחות פרטים הנמשכים מכח התנועה כו', והו"ע האצבעות שמחלקים את כח התנועה לכחות פרטים כו' (ולגבי עצם כח הפועל נק' הכחות פרטים בשם פעולות כו'), הרי הכח הפועל כולל כל הכחות הפרטים, וכמו כח התנועה שביד הרי כולל בעצמו כל התנועות שביכולתו להניע, והתנועות הפרטיות אינן בבחי' התחדשות רק בבחי' גילוי מההעלם כו'. אך ג"ז אינו בבחי' גילוי ההעלם שהרי מה שהכח העצמי כולל כל הכחות הפרטים המתגלים ממנו, אין זה שהן נמצאים בו במציאותם ממש רק שהוא כמו כח היולי להיות ממנו כל תנועה איזה שיהי' כו', וכמו כל היולי שאין בו הגילוים במציאות, כמו"כ הוא בכח התנועה העצמי שאין בו התנועות במציאות כו', וראי' לזה שהרי התנועות יכולים להיות עד אין שיעור בבחי' בל"ג, שיכול להיות כמה מיני פעולות באופנים שונים לגמרי זמ"ז וגם לא יגמור ויגביל פעולותיו גם אם יחי' אלף שנה ויותר, דכמו שעצם כח הפועל לא יכלה כל זמן שהוא חי וקיים כך פעולותיו לא יכלו, והיינו שאינם מוגבלים לא בהאיכות שלהם שיכול להיות בכמה אופנים שונים כו', ולא בהכמות שלהם והיינו מה שלא יכלה הכח כו', ואם היו הפעולות היינו התנועות הפרטיות נמצאים במציאותם בהכח התנועה עצמו הרי בהכרח שיהיו בהגבלה, והיינו שתהי' ההגבלה באופן התנועה שזהו באיכות התנועה והפעולה שתהי' רק באופן כמו שהיא כלולה במקורה, וגם בכמות התנועה שיכלה ויופסק כחו כמו בגילוי מההעלם שנכלה כחו לפי שהוא במציאות בההעלם שגם הוא מוגבל כו', אלא שאינם נמצאים שם כלולים במציאותם כו'. אמנם אינו דומה גם לענין היולי וגילוי שהרי הגילוי מן ההיולי אינו בא בדרך ממילא, וכמו גילוי ההתחכמות מכח המשכיל שצריך יגיעה כו', ולפעמים לא יועיל גם היגיעה שגם אם רוצה להתחכם ומיגע ומטריח עצמו ומ"מ לא ישכיל ויתחכם כו', משא"כ בכח התנועה כשרוצה להניע הרי באה התנועה ממילא. והנה סיבת הדבר מה שהגילוי מן ההיולי הוא ביגיעה נת"ל פ' שכ"א שזהו מפני שהגילוי דהיינו השכליים הם במציאות דבר, וא"כ גם הכחות פרטים של התנועה שהן הפעולות שהמה ג"כ בבחי' מציאות דבר הרי הי' צ"ל בהם ג"כ יגיעה כו'. אך אינו דומה המציאות דכח ופועל להמציאות דהיולי וגילוי, דשם הרי כל גילוי הוא בהגבלה ומציאות מיוחדת, וכמו השכליים הרי כל שכל הוא מציאות מיוחדת בפ"ע שאינו דומה השכליים זל"ז, אבל התנועות הפרטיות עם היותם בבחי' הגבלה ומציאות שהרי הם פעולות שהן במציאות דבר, מ"מ אינם במציאות מיוחדות בפ"ע דכל התנועות שוות הן וה"ה כמו כחות פשוטים כו'. ומ"מ הרי הפעולות הן בבחי' מציאות, ובפרט כמו שבאים בהפעולה שנתפסים בזה הרי באים בבחי' מציאות כו' (ומה שבאים בבחי' פעולה הוא ג"כ מה שמניעים את גשם היד היינו האצבעות גם קודם שפועלים בדבר הנבדל לגמרי כו'), וא"כ הרי לכאו' בהכרח הי' צ"ל בזה יגיעה. ובמ"א מבואר דזה שכח ופועל בא בלי יגיעה זהו בתנועה פשוטה הבאה שלא בכוונה, אבל בתנועה בכוונה הרי צ"ל בזה לימוד והרגל, ומ"מ אינו דומה להיולי וגילוי שהרי לאחר שמתרגל א"צ עוד לימוד והרגל ובא בדרך ממילא (וכמו המתעסק ועושה מלאכה מצד הרגילות כו' באמ"ב פכ"ט יעו"ש), אבל בהיולי וגילוי הרי צריך תמיד יגיעה גם כשמתלמד כו'. אלא בהכרח לומר שיש עוד סיבה לזה שא"צ יגיעה בכח ופועל והוא מה שכח התנועה כבר מוכן הוא בטבע הזאת להניע כל תנועה בגילוי דוקא, ועם היות שהתנועות אינם נמצאים בו במציאות כנ"ל, הנה כללות הכח הוא בקירוב אל התנועה

בגילוי שכבר הוכן לזה כו', משא"כ בכח היולי שהוא רק היולי להגילוים הנמצאים ממנו ואינו בבחי' קירוב להם להיות מוכן אל הגילוי שיהי' הגילוים בדרך ממילא ממנו כו', ומה שמוכן הוא מה שכבר נמשך מכח המשכיל קודם שבא בבחי' גילוי ממש כו', והוא מה שקודם שבאה נקודת ההשכלה בגילוי נרגש במוחו דיא רעכטקייט או כמו ניצוצי אור שמאירים במוחו כו' וכמ"ש במ"א, והוא בחי' כתר שבחכ', דכח המשכיל הוא בחי' חכ' שבכתר ומה שמוכן הוא בחי' כתר שבחכ' כו', וההכנה דכח המשכיל הוא בכללות המשכתו שנמשך להיות מקור לשכל גלוי, אבל לא שהוא מוכן אל הגילוי אדרבא הוא מושלל מן הגילוי היינו מהשכליים הגלוים וזהו שאינו מוכן כו', וזהו גופא מה שהשכליים באים בהתחדשות ממנו מפני שהכח המשכיל אינו מוכן אל הגילוי היינו שהוא מושלל מהשכליים ע"כ השכליים הם בבחי' התחדשות (שזהו ג"כ טעם על היגיעה כו' כנ"ל פ' שכ"א), משא"כ בכח ופועל שהכח מוכן אל הגילוי וע"כ הגילוי אינו בבחי' יגיעה כו' (ולפ"ז הרי ג"כ אינם בבחי' התחדשות כו', ובאמת אינם בבחי' התחדשות כמו הגילוי מן ההיולי, אבל מ"מ ה"ז בחי' התחדשות יותר מעצם והתפשטות מפני שהתנועות פרטיות באים בבחי' מציאות, ואינם בבחי' התחדשות כ"כ כמו היש מהאין כו' וכמשי"ת בסמוך).

קיצור. וכח ופועל הוא הכח לפעול בהתגלות, כמו כח התנועה להניע, ואינו כמו גילוי מההעלם, שהרי הפעולה גשמיות לא יש בכח הפועל, וגם התנועות פרטיות (שנק' ג"כ פעולות) לא יש במציאותם בכח התנועה, ולכן התנועות הן בל"ג הן באיכות והן בכמות, ואינו מתדמה ג"כ להיולי וגילוי, שהרי הגילוים באים בדרך ממילא, ועם היותם בבחי' מציאות א"ז כמו מציאות השכליים, כ"א מציאות פשוטה, ומ"מ ה"ז בחי' מציאות ולמה הוא בדרך ממילא (וגם תנועות בכוונה שצריכים לימוד ה"ה אח"כ בדרך ממילא (משא"כ בהיולי וגילוי), זהו מפני שכח התנועה מוכן להניע, משא"כ היולי גם כח המשכיל הכנתו רק בכללות להיות בבחי' מקור, אבל אינו מוכן להגילוי אדרבא מושלל ממנו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות

יב) **וביאור** הענין הוא, דהנה כתי' תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, וארז"ל (פסחים דמ"ט ע"ב) א"ת מורשה אלא מאורשה, שהתורה היא מאורסה לישראל, וכל עיקר ענין לימוד התורה הוא בשביל קיום המצות, דהרי גם לימוד התורה גופא הוא מצוה, ובהפלוגתא אם תלמוד גדול או מעשה גדול נמנו וגמרו דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, הרי דעיקר ענין לימוד התורה הוא בשביל קיום המצות, ולכן כאשר נהנה מסעודת חתן ומשמחו, דצריך להיות שניהם דוקא שיהנה ויתענג מסעודת חתן וכלה, שזהו הוראה על מדותיו הטובים היפך האיש רע שנת"ל שהוא רע בעצם טבעו ועינו רעה בשל אחרים, אבל בעל מדות טובות הוא שצריך ליהנות ולהתענג מסעודת מצוה, וכאשר הוא נהנה מסעודת חו"כ ומשמחם זוכה לתורה, והיינו שע"י שמשמח חו"כ שלמטה, הנה עי"ז זוכה להחתן וכלה שלמעלה שהו"ע המשכת אוא"ס בתורה, וזהו אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה, וזה מה שהקדים הששון ושמחה לחתן וכלה, הנה טעם הדבר הוא בכדי שהחתן וכלה יהיו שרויים בשמחה שמשמחין אותם ומברכין אותם מלמעלה. והענין בזה הוא, דהנה כתיב מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל ואי' במדר' (שמות פ"ל) לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת בשר ודם, מדת ב"ו מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום, והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור, ולכן הנה בסדר התהוות הנבראים ברא הקב"ה ששון ושמחה תחלה ואח"כ חתן וכלה בכדי שהחתן וכלה יהיו שרוין בששון ושמחה, הו"ע קיום המצות של הקב"ה שהקב"ה מקיים מצות לשמח את החתן וכלה, וכשם שהקב"ה מתעטף בציצית, הקב"ה מניח תפילין, קוב"ה מצלי ומאי צלותי' יה"ר שיכבשו רחמי את כעסי, והיינו שהקב"ה מקיים כל המצות, הנה הקב"ה מקיים מצות לשמח חו"כ, ולכן בסדר התהוות הנבראים ברא תחלה ששון ושמחה ואח"כ ברא חתן וכלה בכדי שחו"כ יהיו שרוים בשמחה. וזהו אשר ברא ששון כו' ורעות, דברא הו"ע הגילוי, וזהו האי שביעאה ברכה השביעית שהיא בספי' המל' איהו מקיים כולא, דכל הספי'

משפיעים בספי' המל' ושם הוא מקום דהגדלה בתוספת וריבוי, ולזאת מהאי שביעאה מתברכאן כולא ודאי, לפי שהמל' היא מושרשת בהעצמות ב"ה, כללא דעשר אמירן, בגין דדא כליל עילא עשה"ד ותתא ע"מ, וע"ד כליל בהאי י' זיני דחדוה, לפי שאז נשלם הכוונה האמיתית בבריאת והתהוות העולמות, וברכה זו (דברכת אשר ברא) היא שבח והודאה להקב"ה דזכאין אינון ישראל דאינון זכו לתתא כגוונא דלעילא, נש"י מאבין ריין קלאר דעם ארץ הלזו הגשמי והחומרי כגוונא דלעילא, עלייהו כתיב ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ, דישראל הם הממשיכים דגם בארץ הלזו הגשמי' יהי' גילוי בחי' אחד, דאחד הוא ז' רקיעים וארץ, והד' הוא ד' רוחות העולם איך שכולם בטלים להאוא"ס אלופו של עולם, וזהו גוי אחד בארץ דישראל ע"י ההתעסקות שלהם בתורה עבודה וקיום המצות שהם הג' עמודים שעליהם העולם עומד, הנה ע"ז הם ממשיכים הגילוי דבחי' אחד, וזכאין אינון ישראל דאינון זכו לתתא כגוונא דלעילא, דבכל הענינים שלמטה כשעושים אותם ע"פ התורה אז ממשיכים גילוי אוא"ס ב"ה גם בעולמות העליונים. והיו"ד מיני שמחה בשמחת חו"כ לפי שהם מקיימים העולם שנברא בע"מ ולהעמיד דורות עוסקים בעשרת הדברות (כמ"ש באבודרהם). וזהו השבח שמשבחין אותו ית' מה שנברא למטה ג"כ חתן וכלה, דע"י השמחה שמשמחים החו"כ מעוררים בחי' חו"כ שלמעלה להיות ותורה אור ויאר ה' פניו לכל ישראל בשמחת עולם, לזכותם בבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות.

קיצור. התורה היא מאורסה לישראל, וכאשר נהנה מסעודת חתן ומשמחו ה"ז הוראה שמדותיו הם טובים עפ"י דרכי התורה, לכן זוכה לתורה, דהתורה שלו היא זכה ובהירה. הקדמת ששון ושמחה לחו"כ, בכדי שהחו"כ יהיו שרוים בשמחה, שהקב"ה משמח את החו"כ וכמ"ש מגיד דבריו ליעקב, וזכאין אינון ישראל שמבררים את המטה שיהי' כגוונא דלעילא.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמחת תורה תרצ"א

רוצה אני לספר לכם סיפור, מה נקרא חינוך. כשהייתי בן שבע שנים, כלומר רבע לשמונה, קראני אבי אליו בערב יום כיפור ואמר לי: בלילה אסור לך לאכול, בבוקר עד השעה שתים עשרה אינך צריך לאכול, ואחרי שתים עשרה – תלוי ברצונך. והסביר לי מה פירוש לאכול ביום כיפור, אלא – הוסיף אבי ואמר לי – אם תרצה אז לאכול, אל תבקש מאף אחד, תבוא אלי ואני הכנתי עבורך מאכל ומשתה, באם אהיה אז באמצע שמונה עשרה, תחכה זמן מה, אך אל תבקש אוכל מאף אחד רק ממני.

באותה שנה צמתי כל היום ומאותה שנה ואילך היה כבר הכל בפשיטות וכו'. (כשאמר המלה "אבי" העיר: אינני אומר על אבי, נשמתו עדן, מפני שראשית אינני כותב כתובות, ושנית לגבי אבי לא הסתלק וכו').

בסוכות נושבות הרוחות, אוצרות רוח, על הצמחים המושרשים עדיין בתוך האדמה; שמיני עצרת הוא כמו קנה הצמיחה שיושבי הארץ מכירים מהדשאים הקטנים את אופן הצמיחה שיהיה, כלומר, אין הכוונה על כמות הצמיחה אלא על ענין השביעה, שהרי יש לפעמים שהתבואה למרות שהיא מעטה בכמות, היא אבל תבואה המשביעה, וכך גם להיפך וכו'. את סדר הצמיחה יודעים אנו מהזוהר, וכפי שהוא מתבאר בחסידות. שזה גם בעבודה של הענינים שבכל השנה והן בעבודה שבנפש האדם. אם ישאלוני איך מתנהג העולם בראש השנה – אינני יודע, אני יודע רק איך שנהגו בליובאוויטש, בגן עדן התחתון ובגן עדן העליון. בודאי זוכרים כולם מה שדובר פעם שחסידי רבנו הזקן היו קוראים לחדר בו המתינו להיכנס ל"יחידות" – "גן עדן התחתון", ולחדר בו ישב הרבי – "גן עדן העליון", אצלם היו הרבי וחסידות המדריגה של "עולמך תראה בחייך"[21], זה היה החיים שלהם וזה היה הגן עדן שלהם בעולם הזה, וכך הדבר אצל חסידים מקושרים בהתקשרות אמיתית. שמיני עצרת הוא ה"מריבוי' וטפוי"'. על ידי הריקוד בשמחת תורה ממשיכים התענוג העצמי הבלתי מורגש של ההעלם העצמי של אין סוף, שזה מה שממשיכים על ידי הריקוד, שענינו מה שמגיע עד לכפות רגליו. כשאדם שמח הוא טופח בידיו, וכאשר השמחה גדולה יותר – הוא רוקד ברגליו, כלומר, שהשמחה חדרה בו וסובבת אותו כולו עד לכפות רגליו.

אתמול בזמן הזה הרי לא ישבתי בטל, וכעת יושבים

21) ברכות יז, א.

כמה שעות. מן הסתם הדבר מוקשה לכם, גם לי הדבר מוקשה, אתמול הרי לא הלכו בטל, בקשר לשינה הרי זה גם כן סדר, זה הרי אצל כל יהודי בן תורה ה"חלקי ה' אמרה נפשי"[22], ישנו הרי הזמן של "אמרה נפשי", שהנפש מדברת. כשיגעים בענין שלא יודעים אותו, הרי בשעת השינה כשהנשמה עולה למעלה, הדבר מתגלה לו, זהו "חלקי ה' אמרה נפשי". ישנה הרי דרגא עליונה יותר, שהענינים שלומדים והענינים האלקיים שמתבוננים בהם בשעת התפלה וכו' הנה בשעת השינה שהנשמה עולה למעלה ושואבת לה חיים – יודעים אז פנימיות ועמקות הענינים (אבל זה כעין שכר כו').

ראיתם פעם בתחנת רכבת, בלילה, חשוך מסביב, אנשים בה מעט, והשומר מתהלך ושולח כל קרון למקומו, קרון אחד למחוז זה וקרון שני למחוז אחר. הרי "עלמא עילאה כגוונא דעלמא תתאה[23], הנה בלילה למעלה כשהנשמות עולות בעת השינה, מסתובבים מלאכים, ומלאך מיכאל שולח את הנשמות כל אחת להיכלה.

אם אחד נפגש עם ידידו בשעות היום ואמר לו, בוא ונשיג כמה רובלים להצטרכותו ההכרחית של פלוני, והם הלכו והשיגו, הרי בלילה המלאכים למעלה מצרפים את שתי הנשמות ושולחים אותן להיכל הצדקה; אם אחד למד תורה ביום – שולחים אותו להיכל התורה. זהו "חלקי ה' אמרה נפשי", שמתגלה הענין שלא היה מובן לו. וכמו בענין דרש רבא כתיב[24] התעיף עיניך בו וכו', מתברר לו הענין לאחר מכן (ענין זה הוסבר בדרוש שמיני עצרת תרצ"א).

על כל פנים אתמול לא ישבתי בטל, כעת כשיושבים ומקדישים זמן, צריכים הרי להתדבר בסיכום: על מי אתם סומכים, חסידים צריכים לעשות בעצמם ומוכרחים להתייגע, צריכה להיות עבודה שבלב, ענין התפלה, ההכנה לעבודת התפלה, לימוד בעיון, צריכה להיות שלש־ארבע שעות, ויודעי העיון יודעים שכדי ללמוד שלש שעות בעיון יש ללמוד לפחות חמש־שש שעות.

הצדיק ר' נחום נ"ע מצ'רנוביל היה שמן מאמן יהא שמיה רבה, שכן רואים אנו במוחש, כשרואים יהודי יושב ולומד – מתווסף פשוט בגשמיות בלב ובבשר הגשמי. אם הייתי יושב בין מאות לומדי תורה, הרי אם היו צריכים קילו לחם ליום היה מספיק לי רבע קילו, ואם היו צריכים חצי קילו, היה מספיק לי שמינית הקילו.

הייתי רוצה להיות איש פשוט, אלא כפי שרבותינו הקדושים הבינו את הענין של איש פשוט. מיכל שצערבינער[25] עמד פעם בשעת סליחות לא רחוק מאבי, וזלגו דמעות משתי עיניו, קינא בו אבי. אבי היה אדם יפה בגשמיות, ולחייו נפלו מקנאה, באמרו: אני מקנא במיכל היושב בעיירתו, קם בשעה שתים לפנות בוקר ואומר תהלים וכו'.

שמעו יהודים, יכולים עוד לחטוף ולחזור בתשובה, בראש השנה – כותבים, ביום כיפור – חותמים, בהושענא רבה מוציאים פתקי החיים, ועד שבת בראשית הם עדיין לא מוצאים מההיכל.

אחר כך פנה להמון העם שנתאספו ואמר: הריני מודיע לכם, אם ישנם כאן כאלה שאינם מניחים חלילה תפילין ואינם שומרים טהרת המשפחה – שלא יהיו כאן בהקפות שלי. אדם הראשון שוּלַח מגן העדן אחרי החטא, מפני שקרקע גן עדן ואויר גן עדן אינם יכולים לסבול חטא. "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם"[26], קיבוץ של חסידים שהם בהתקשרות לאבות העולם – שורה שם אויר גן עדן. בהקפות שלי לא יכולים להיות אלה שאינם שומרים על טהרת המשפחה, שאינם מניחים תפילין (יחד אתי במקיף אחד – אין הם יכולים להיות), רק אם יקבלו על עצמם מהיום לשמור על טהרת המשפחה ולהניח תפילין.

כתוב[27] "קץ שם לחושך" – לחושך יש גם כן סוף. אתם אברכים הרצים עם זרם וסערת העולם, בריצתכם אחרי עניני העולם – שוכחים על יהדות, שוכחים על תפילין, על שבת, על טהרת המשפחה, הנכם מבולבלים וטרודים, דאגת הפרנסה, זרם החיים סוחב אתכם ומעוור את עיניכם, כך אתם חיים חלק מחייכם.

הזכרו אנשים צעירים והתבוננו, הרי אתם הולכים ומתבגרים, מה יהיה מכם ומילדיכם, אינכם יודעים ללמוד, אינכם יודעים דין, אתם ונשותיכם אינם יודעים מה מותר ומה אסור, הנכם שקועים ב"חיים", מחפשים מה שיותר טוב לגוף, ועל הנשמה אתם שוכחים לגמרי.

כל אדם צריך להסתכל על העתיד, מה יהיה בסוף. הסוף בודאי יהיה טוב. הרי כתוב[28] "לבלתי ידח ממנו נדח". סוף סוף יחזרו כולם בתשובה. אלא שישנן שתי דרכים: האחת מה שהשי"ת נותן לאדם רוב טוב, והשנית

22) איכה ג, כד.
23) ראה ברכות נח, א. זח"א קצז, א.
24) משלי כג, ה.
25) הערכת המו"ל: מהישוב שצעריקנע, ליד לליובאוויטש אל הרבי.
26) אבות ג, ה.
27) איוב כח, ג.
28) שמואל ב. יד, יד.

על ידי יסורים חלילה. צריכים לחשוב על בית הקברות, ולזכור אותו תמיד, גם בזמן הנערות והבגרות. בבית הקברות שוכנים בני שנות חיים שונים, יתן השי"ת לכל בני ישראל בכל מקום אריכות ימים ושנים, אך הרי "ימינו כצל עובר"[29]. צריכים להניח תפילין, לשמור על טהרת המשפחה, כששומרים על יהדות, נולדים ילדים כשרים ובריאים, וכשתמסרו את ילדיכם ללמוד בחדרים טובים בהם לומדים קמץ אלף, תראו אתם והם הרבה נחת, תהיה לכם אריכות ימים ושנים, ואחרי אריכות הימים יהיו לכם "קדישים" כשרים, ובני בנים כשרים.

אלה שמקבלים על עצמם להניח תפילין ולשמור על טהרת המשפחה יכולים להישאר כאן בשעת ההקפות, ואנחנו נשמח את עצמנו בשמחת התורה והשי"ת יתן לכולנו בתוך כלל ישראל שנה בריאה ומאושרת בגשמיות וברוחניות.

אחר כך עמד על רגליו ואמר בקול רם: "אתפשטותא דמשה בכל דרא"[30], משה היה אוהב ישראל, אצל משה רבנו היה יקר כל גוף יהודי, לא רק נפש רוח ונשמה, אלא גם גוף יהודי. יקר אצלי גופו של כל אחד ואחד מישראל, ולכן אני מודיע עוד הפעם: אם ישנם כאן כאלה שאינם שומרים על טהרת המשפחה, וכאלה שאינם מניחים תפילין – בל יהיו נוכחים בהקפות שלי, כי יש בכך משום סכנה להם ובסכנות נפשות לא משחקים.

אלה שכיבו והדליקו את החשמל בודאי סוברים כדעת המתירים, שבחג מותר, הרי זה טעות גמורה, אסור להדליק ולכבות חשמל בחג. מה שהם התכוונו בכך – לא נוגע לאף אחד, גם אם כוונתם עמוקה מני עומק, אין אני מפחד מכך בעזה"י, יהודים נמצאים ברשותו של הקב"ה ולא ברצון בשר ודם. גם לאלה שאינם מאמינים חלילה בשום דבר, מחוייב אני לומר שיזהרו, בסכנות נפשות לא משחקים, יותר טוב לעזוב את המקום בבריאות, ואלה שנשארים כאן להקפות מקבלים בודאי על עצמם דברי חברות להתנהג כפי שצריך (והפועל יוצא היה שרבים הבטיחו שהם מקבלים על עצמם להתנהג כראוי וכו').

אחר כך ישב כ"ק אדמו"ר שליט"א על מקומו ואמר: לכל האברכים האלה יש לתת משקה ותרגימא, כעת אנחנו אחים.

בברכת כהנים כתוב[31] "ואני אברכם" ושני פירושים בכך: א) שהקב"ה ימלא הברכה שהכהנים מברכים את ישראל. ב) שהקב"ה מברך את הכהנים. אני בן של אבי, נכד של סבי, ונין לאב־סבי, שבכלל זה המשכה עצמית, כפי שדובר (כוונתו על המאמר של ראש השנה תרצ"א), ובפרט זרע קודש – הריני מברך אתכם ואת כלל ישראל שבכל מרחבי תבל בשנה טובה ומתוקה וכו'.

אחר כך אמר: הריני בא בברית אתכם, שכל אחד ישתתף בשיעור לימוד ברבים וישתדל לקבוע שיעורי לימוד ברבים. לכל אחד צריכה להיות שעה קבועה בכל יום ללימוד.

אני רוצה להיות קצת מגלה סוד, מה צריכים בשנה זו: ללמוד בעל פה י"ב הפרקים הראשונים של ספר ה"תניא" בדקדוק באותיותיהם יחד עם ההקדמה "אליכם אישים אקרא" (כלומר: מההקדמה אליכם כו' עד פרק י"ג), וכאשר הולכים לישון, כאשר קמים מהשינה, והיכן שהולכים – יחזרו על כך בדיבור ובמחשבה.

אחר כך בא ר"מ שי' שו"ב ואמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א, שהוא שליח הנשים שנשארו להקפות, שהן שמעו את כל הדיבורים והאזהרות והן מעידות על עצמן שהן רשאיות להיות בשעת ההקפות. כ"ק אדמו"ר שליט"א ציווה לענות להן שהוא מברך אותן, אלה שיש להן בנים ובנות יגדלו אותם הן ובעליהן לתורה חופה ומעשים טובים, ואלה שלעת עתה עדיין אין להם ילדים – ישמח השי"ת את לבותיהן ולבות בעליהן יחיו בילדים טובים ובריאים, שיקימו "אגודת נשים" לחיזוק טהרת המשפחה, והשי"ת יברך את עמו ישראל בכל טוב גשמי ורוחני.

29) ראה תהלים קמד, ד.

30) תיקון עט. ראה זח"ג רטז, ב. רעג, א.

31) במדבר ו, כז.

~ ספר הזכרונות ~

פרק י' – רבי ברוך, אבי משפחת שניאורסאהן, בילדותו

ייחוסה המשפחתי של משפחת שניאורסאהן אינו מתחיל באדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן, בעל ה"תניא" ומייסד חסידות חב"ד, כי אם במהר"ל מפראג וקודם לו. דורות של גאוני עולם וחכמי־קבלה פיארו משפחה זו.

רשימותי ביחס למשפחתנו פותחות בגאון רבי משה, שמושבו היה בפוזנא, כשזו היוותה נסיכות עצמאית. רבי משה נודע לתהילה בלמדנותו ומפורסם גם בעושרו. הוא חונן בבנים ובנות, שמתוכם התבלט רבי שניאור זלמן – שעל שמו נקרא אחר־כך אדמו"ר הזקן. רבי שניאור זלמן זה היה שונה לגמרי משאר בני רבי משה. למרות היותו חלש וחולה מלידה – התמסר לילות כימים ללימוד תורה. כן הייתה חביבה עליו ההתבודדות בינו לבין עצמו, אֶחָיו עסקו במסחר והוא הקדיש זמנו לתורה.

בהגיעו לגיל עשרים נשא את בִּתּוֹ של אדם בשם ר' ברוך, שבגלל היותו פרוש מעניני העולם הזה כונָה בתואר "בטלן". רבי משה ובניו האחרים רצו שר' שניאור זלמן יעסוק, כמותם, במסחר, אך ר' שניאור זלמן סירב. הוא העדיף להתפרנס כ"מלמד", מקצוע שלא הביא הרחבה יתירה לבעליו. גם על תמיכת משפחתו העשירה ויתר ר' שניאור זלמן.

כך חייתה לה המשפחה בפוזנא בשלום ובשלווה עד שקפץ עליה רוגזה של תנועת ה"השכלה", שניצניה הראשונים החלו להיראות בפוזנא, והביאו איתם סכנה לקיום היהדות. רבים מן התושבים היהודים בפוזנא, שחששו שלא יוכלו שוב לעבוד את ה' ולעסוק בתורה כבעבר, החליטו לעקור מן המקום, במטרה להגיע לרוסיה הלבנה, בה התקיימו אז מרכזי יהדות גדולים.

אחרי נדודים מעיר לעיר הגיעו לרוסיה הלבנה והשתקעו בעריה השונות: רבי משה ואחד מבניו השתקעו במינסק, שנים אחרים מבניו, ר' יהודה ור' מרדכי, השתקעו בארשע שבפלך מוהליב. רבי שניאור זלמן ואשתו ובתם דבורה לאה נדדו בעקבות המשפחות שהחזיקו אותו כ"מלמד" לילדיהן – לעיר ויטבסק.

רבי שניאור זלמן קבע מושבו באחת הסמטאות הצרות בקצה העיר, בקרבת הנהר דווינה, והמשיך לעסוק ב"מלמדות". על יד הנהר השתרעו מרחבים של שדות, גנות ופרדסים, ומתוך כך היה רבי שניאור זלמן קרוב תמיד להדר הטבע. הוא חיבב מאד את קירבת הטבע ותדיר היה מתאווה להתייחד עם מפעלות הבורא. כך לא הורגש העוני במידה גדולה.

כעבור שלש שנים נולד לזוג בן ששמו נקרא בישראל: ברוך, על שם סבו רבי ברוך הבטלן. ברוך היה ילד בריא והתפתח יפה מבחינה גופנית ונפשית.

את החיבה ליצירת הקב"ה השריש רבי שניאור זלמן בלב ברוך בנו משחר ילדותו. הוד הנהר והדר השדות והפרדסים הטביעו את רישומם העמוק על הילד ושנים רבות היו חקוקים בזיכרונו.

בהיות ברוך בן ארבע שנים עטפו אביו בטלית והביאו אל מלמד הדרדקי. האב עצמו עסק

בלימוד עם נערים בגיל מבוגר מזה של ברוך והילד היה זקוק להכנה מוקדמת עד שיהא מסוגל לקלוט את למודו של אביו.

ברוך גילה מיד חשק עז ללימודים. תוך שנה רכש לו הילד בקיאות בחלק גדול מן התנ"ך. כעבור זמן קצר העבירו רבי שניאור זלמן למלמד שני שילמדו גמרא. במלאות לברוך שבע שנים קבלו ר' שניאור זלמן לכיתתו שלו. שלוש שנים למד ברוך הקטן בכיתת אביו עם חברים בני גיל מבוגר ממנו, ועלה עליהם ברמת הבנתו וידיעותיו.

מלבד הלימוד הישיר עם בנו – בילה אתו ר' שניאור זלמן בשיחות מאלפות. הוא לקחו לטיולים על גדות הדווינה, וכל משך זמן הטיולים על פני השדות המוריקים שוחח עם בנו בדברי תורה ובנפלאות הבורא. הטיולים תחת כפת השמים, כשנגד העינים משתרע עולמו הנאה של הבורא, הגבירו את אהבתו של ברוך לטבע ואת תשוקתו להתבודד עם עצמו, הרחק מחברת בני אדם, כשהוא שקוע ברעיונותיו, שכן כבר משחר ילדותו גילה ברוך נטייה להתבודדות עם הבריאה.

בהיותו לבר־מצוה היה ברוך כבר בקי במספר סדרי משנה וידע בעל־פה מספר מסכתות מן התלמוד. הוא היה כבר מסוגל ללמוד ולהבין בעצמו ולהתעמק בסוגיית גמרא ללא עזרה של מלמד. לכן היה רבי שניאור זלמן מאפשר לו ללמוד לבד, והסתפק רק בהנחיות כלליות וקביעת סדרי הלימוד.

עתה, כשאין ברוך זקוק למלמד – נוהג הוא לקחת את ספריו וללכת לשפת הנהר, שם הוא מתיישב על סלע או משתטח על העשב הרך ומתעמק בלמודו. יופי הבריאה אינו מהווה הפרעה ללימודיו, כי אם, אדרבה, משמש לו מקור לתשוקת הלימוד: זרימת המים הזכים, זמרת הצפרים ורחש הצמחים מתמזגים עם נגינת ברוך המלווה את לימודו.

כעבור שנה לכניסתו לגיל המצוות חלתה אמו בקדחת, ולאחר חדשים מספר נפטרה. תוך זמן קצר חלה גם רבי שניאור זלמן ועם עבור מחצית השנה נפטר גם הוא, ברוך נשאר יתום שלם.

מות הוריו הטביע עליו רושם מזעזע, כאבו וצערו של ברוך בן הארבע־עשרה דיכאוהו ממש. הוא התהלך כב"עולם התוהו" – אם מפני התקשרותו הנפשית העמוקה להוריו, וביחוד לאביו, אם משום תחושת הבדידות האיומה לתוכה הושלך לפתע.

בתוך תקופת האבלות היה ברוך נוהג לעבור לפני התיבה שלש פעמים ביום, וללמוד משניות לעילוי נשמת הוריו, אך כל זה לא הועיל להשקיט את צערו הגדול, נראה היה כאילו הולך ברוך הצעיר וכלה, הולך ודועך. רוחו הייתה שבורה.

הייתה לו לברוך דודה בויטבסק בשם פריידא. היא ובעלה, ששמו היה קדיש, הכניסו את ברוך ואת אחותו, דבורה לאה, לביתם וקבלום לטיפולם המסור. דבורה לאה חשה, אמנם, נוחם ברב או במעט, לעומתה לא מצא ברוך מרגוע גם בטיפולם האבהי של דודו ודודתו.

יום אחד הודיע ברוך למארחיו ולאחותו על החלטתו לעזוב את ויטבסק וְלִגְלוֹת למקום תורה.

"אנה תלך? ! הן צעיר אתה מכדי להיות נע ונד בארץ"! – טענו כנגדו דודיו – "הִשָּׁאֵר נא אתנו, לא יחסר לך כל בביתנו". אך כל הדיבורים היו לשוא. החלטתו של ברוך הצעיר על דרכו העתידה – הייתה איתנה, ולא היה כל סיכוי לשנותה. עברו ימים מספר וברוך עזב את ויטבסק מבלי להשאיר עקבות.

בינתיים הגיעה השמועה המצערת על פטירת ר' שניאור זלמן ואשתו – לר' משה, אשר מושבו היה במינסק, מקום בו ניהל מסחרו בהצלחה רבה. ר' משה שלח מיד רץ לויטבסק על מנת להביא אליו משם את נכדיו היתומים ברוך ודבורה לאה. מובן שנכונו להם בבית הסבא חיים טובים במלוא הנוחיות, אך השליחות לא הוכתרה בהצלחה; ברוך לא נמצא כבר בויטבסק בבוא השליח, ועקבותיו נעלמו, ואילו את דבורה לאה מיאנו הדוד והדודה להוציא מרשותם, שכן חשוכי בנים היו.

דבורה לאה נשארה בבית דודיה, שם הייתה עד נישואיה. ברוך החל בנדודיו על פני ערי ועיירות סביבת ויטבסק. שלש שנים ארכו נדודיו ממקום למקום, בכלל זה בדוברומיסל, בקלישק, ועוד, ובשום מקום לא נשאר זמן רב. לכל אשר הגיע – נכנס תחלה לבית המדרש וישב ללמוד. בישובים היהודיים הייתה נהוגה החזקת לומדי תורה נודדים במאכל, במשתה ובכסף, מקופת הקהל או מכיסם של בודדים. מי מן הלומדים שלא חפץ ללון בבית המדרש – זכה לחדר אכסניה בביתו של מישהו. ברוך סירב בתוקף ליהנות מכל הזכויות הללו, שכן שנואה הייתה עליו מתנת בשר ודם. כדי להחיות את נפשו חיפש לו ברוך עבודות ארעיות שונות. כך היה לחוטב עצים, או לשואב מים, או עוזר לסוחרים ביום השוק. ברוך לא בחל בשום עבודה, ותהא הקשה או הבזויה ביותר. הוא היה מוכן לפשוט נבלה בשוק ובלבד לא להצטרך לבריות, בהתאם להוראות חכמינו ז"ל.

רבים לא הבינו את דרכו של ברוך. וכי מי מוכן להתעמק בהלך נפשו של נער צעיר, יהא אפילו למדן ומתמיד כברוך? היו שייחסו זאת ל"שגעון" שאין להקדיש לו תשומת לב מיוחדת. ברוך לא התרשם כלל מן הדעות השונות שהובעו אודותיו, יאמרו הבריות את אשר יאמרו ובלבד שיניחוהו לצעוד בדרכו שסלל לעצמו...

מיד עם היתקלו, במקום כלשהו, בהפרעה קלה ביותר לאורח חייו המקורי – היה עוזב את המקום ונודד לישוב אחר, שם היה ממשיך בדרכו המיוחדת – ללמוד ימים ולילות בבית המדרש ולהתפרנס בצמצום מיגיע כפיו, מכל עבודה שתזדמן ותמורת כל תשלום שהוא.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה כ"ט שבט, פ"ב

מו"ה משה זעליג שי'

שלום וברכה.

מכתבם מה' ויגש העבר, הגיע באיחור זמן, וע"ד הסך נו"ן דאללי' אשר שלח לידידנו רש"פ שי' זאלמאנאוו, הנה בטח יגיעו, כי במכ' הנשלח מהנ"ל בה' וארא, עוד טרם התקבלו, ובד"כ הנשלח לו התקבל במועדו. וכבר הגיעו הסכומים לפה כפי הרשימות. והאל הטוב יהי' בעוזרי כל אנ"ש שי' וכל התומכים העושי' והמעשים שי' לטובת לומדי תורה, ויושבי באהלה של תורה יתברכו בברכה כפולה ומכופלת, כי טוב יהי' להם כה"י בגו"ר.

והנה אמת הדבר כי שוכני בתי חומר אנחנו, ואם ח"ו אין קמח אין תורה, והדבר מטריד ביותר, וישמור השי"ת את עם קדשו, בכל מקום שהם יברכם האלקים, אשר ר"ל חסרון הלחם ממש ופחד הרעב גדול הוא, וכל השערה כאין וכאפס הוא לגבי ראיית עין ממש בכפן ומחסור ר"ל, גם מי שיש לו לחם צר ממש לבו כווצה ודחוקה. אבל הלא לא על הלחם בלבד יחי' האדם, ולא זה תעודתו בחיים. מודים אנחנו להשי"ת מברכים שמו ומהללים אותו ית' על כל החסד שעשה אתנו והתלמידי היקרי' יחיו בכלל ובפרט, שהעיר לב אנ"ש שי' כי יב[ו]או בעזרתנו בחסדו ית', בעת צר ומצוק, אשר בפועל החיו נפשינו ונפש התלמידי' יחיו, אשר מצב הכלכלי והמחי' מבהיל הוא, ויום ליום יביע ביוקר ועילוי המקחים על כל דבר א[ו]כל וכו'. אבל אם באלה נוכל להשביע נפשינו, גם היא דורשת מזונה ופרנסתה, ואדרבא חולשא דגופא תוקפא דנשמתא, לפי ערך חלישות גופינו בכלל, אשר הושברנו - ל"ע ול"ע - בכמה מיני יסורים ומחסורים (אשר בפו"מ במשך השנים האחרונים גם האמונים שבנו, נָשִׂינו טובה, ומה גם ראות יסורי אנשי' הקרֹבים אל לבינו, חלילה גועים ברעב כו'), ירחם, הי' צ"ל תוקפא דנשמתא בתוקף עוז תעצומות, להיות מסור ונתון אל התורה והעבודה, והשי"ת ירחם עלינו ויקרב לבבינו לעבדו ית' מתוך הרחבת הלב והדעה.

ואתם ידידנו אנ"ש שי' שַׂמחו לבבינו מהנעשה אתכם לטוב ולברכה, ויהי' הדיבור של אהבה, קירוב הדעת, התאחדות הכחות בהחזקת התורה והרבצתה, מצוי בינינו בעתים קרובים ביותר, מבלי לחכות על קבלת מענה, ובאופן כזה יתחזקו הלבבות ויכוננו המפעלים לברכה.

ויואל נא הגד שלום וברכה משמי להמתפללים בבית מדרשם, ומה מאד ינעם לי לדעת האם יש להם שיעורי לימוד בנגלה ובדא"ח.

טובה גדולה וברכה מרובה, אשר ידידנו אנ"ש שי' ידברו ביניהם בכתב ובע"פ לחזק איש את רעהו, כאמור במכתבי לידידנו רא"ש שי' אקסילראד, וידידנו ר"ד שי' שיפרין, וגם גדולה העבודה לכתוב לכאו"א ביחוד, וכאשר יתדברו ביניהם בזה יעשו חסד עם בן מורם ורבם, אשר אוכל לשקוד יותר על העבודה העמוסה. עזרו לי ויעזרכם האלקים, כי כן הובטחנו אשר האלקים יעמוד לימין עני ואביון להושיעו להשכיל ולהיטיב דרכיו. והאל הטוב יעיר לבבינו לעבדו יתי' ויאירו עינינו בתורתו הקדושה.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש וטובם מקרב ולב עמוק, וחפץ הצלחתם בגו"ר ומברכם בכט"ס, בן מו"ר.

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

ואם כן אינו יכול להערים וליטול כתובתה מאביו. **אָמַר אַבַּיֵי, בָּתַר עַנְיָא אָזְלָא עֲנִיוּתָא** – מליצה היא, אחרי העני רודפת העניות, כלומר לא די לו בעניותו, אלא אף אי אפשר להשיאו עצה שירוח לו.

מקשה הגמרא: **וּמִי** [–והאם] **אָמַר אַבַּיֵי הָכִי,** שראוי להשיא עצה לרב הונא להערים וליטול את הכתובה מאביו, **וְהָאָמַר אַבַּיֵי, אֵיזֵהוּ רָשָׁע עָרוּם, זֶה הַמַּשִּׂיא עֲצָה לְמִכּוֹר בְּנָכָסִים** ולעשות כְּדינו של **רַבָּן** [שִׁמְעוֹן בֶּן] **גַּמְלִיאֵל,** שאמר (כתובות צה:) לגבי שכיב מרע שאמר לאדם נכסי לך ואחרי מיתתך יהיו לפלוני, והלך הראשון ומכר את הנכסים ואכל את דמיהם, אין לשני אלא מה ששייר הראשון. ומי שמשיא עצה לראשון למכור את הנכסים, נקרא רשע ערום לפי שמפסיד לשני. וכמו כן להשיא עצה לגרש אשתו בכדי להוציא כסף מהערב, גם הוא רשע ערום, ואיך רצה אביי שיציעו כן לרב הונא. מתרצת הגמרא: **בְּרִיהּ שָׁאנִי, וְצוּרְבָא מֵרַבָּנַן שָׁאנִי** – שונה הדבר כאן, שמשיאים עצה לבן להוציא מאביו, כיון שלבסוף עומד לרשת אותו, וכן שונה הדבר בתלמיד חכם, שמצוה להשיאו עצה זו בכדי שיהיו לו נכסים ויוכל לעסוק בתורה.

מקשה הגמרא על עצתו של אביי: **וְתִיפּוֹק לֵיהּ** – הלא אף בלא שאלתו של רבא לא יועיל מה שיגרשנה, משום **דְּעָרֵב דִּכְתוּבָּה לֹא מְשַׁתַּעֲבֵד,** כפי שיבואר להלן, ואם כן אביו של רב הונא לא היה חייב לתת לה את דמי כתובתה.

אגרות קודש

ב״ה, יו״ד כסלו, תשט״ו
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב״ד אשר באה״ק ת״ו

ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מכתבי הקודם בטח קבלו במועדו ויאשרו קבלתו.

ב) מוסג״פ קטע ממכתבי לאחד שמהראוי לקוראו באסיפת אגודת חב״ד...

ג) זה מכבר הצעתי ובקשתי, שיתענינו להפגש עם אלו שביקרו אותי בהיותם בארצוה״ב, כיון שיש כמה ענינים שהנ״ל הבטיחו. ומובן אשר תועלת גדולה שהם - האנשים הנ״ל - בעצמם יאמרו שהבטיחו פרטים אלו, שאז בודאי יקיימו הבטחתם בהקדם. וכנראה משתיקותם לא עשו בזה עד עתה. וחבל על העבר. ועכ״פ בטח ישתדלו למלאות את זה בעתיד. ומובן שבזה נכלל תיקון העבר במקצת עכ״פ, כיון שאפשר בנקל למצוא איזה אמתלא לבקר את אלו שהיו בארצוה״ב זמן מה מלפנים.

ובאמצע השיחה לסובב הענין לביקורם כאן ולתוכן השיחה שהיתה כאן. ביחוד מענין - ההשתדלות להפגש עם מר בן ציון שי׳ דינבורג ועם מר בורג שי׳. ומובן מעצמו שנחוץ במאד שיודיעו אח״כ לכאן - בפרטיות - מהפגישה והשיחה...

ה) אף שכותב הנני עד״ז לועד הכפר, הנני מזכיר זה במכתב זה ג״כ - לגודל ערך הדבר. והוא שצריך להביא בחשבון, שאלו המתיישבים בהכפר תהי׳ להם גם דיעה באופן הנהלת הכפר ועניניו, ואף אם קודם ההתיישבות בודאי יסכימו על כל הענינים, ועכ״פ לא יבליטו הצד שאינו שוה בהם, וכפר חב״די, הנה במשך הזמן וזמן קצר לפי ערך, אי אפשר שלא יבוא זה מן ההעלם אל הגילוי. ובמילא יש לקדם פני הדברים בעוד מועד באופן המתאים. ומזה מובן ג״כ, אשר אלו שמבליטים מבתחילה שאינם מסכימים לאורח חיים חסידותי וכו׳ - עליהם להתיישב בשלום ובנועם במקום שישרה השלום ביניהם, ובין שאר המתיישבים...

ו) מהנכון לעורר את אנ״ש שלקחו חלק בעסקנות צבורית בכלל ואלה אשר בכרם חב״ד בפרט, במדינתנו לפנים בדור האחרון, שירשמו את זכרונותיהם כל זמן שהדבר שמור אצלם. ובטח, במשך הזמן, בקבוץ הזכרונות תהי׳ גם תועלת הרבים.

ז) בהמשך להנ״ל הנה הרב אהרן אלי׳ שי׳ רומנוב-גרשוני מתעניין, ע״פ מכתבו, ג״כ בכגון דא. ומהנכון שבעלי רשימות הנ״ל יבואו בקישור אתו, וביחד ימצאו אופן איך לנצל את הזכרונות לתועלת הכי גדולה.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
א. קווינט
מזכיר

נְקֻדָּה מִשִּׂיחַת קֹדֶשׁ

"וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו"

כְּשֶׁיּוֹסֵף פָּגַשׁ אֶת אֶחָיו בְּמִצְרַיִם, הוּא הֶאֱשִׁים אוֹתָם שֶׁהֵם מְרַגְּלִים, וְאָמַר לָהֶם שֶׁאִם הֵם רוֹצִים לְהוֹכִיחַ שֶׁזֶּה לֹא נָכוֹן, אַחַד הָאַחִים יִצְטָרֵךְ לְהִשָּׁאֵר בְּמַאֲסָר וְהֵם יֵלְכוּ בֵּינְתַיִם לְהָבִיא אֶת אֲחִיהֶם הַקָּטָן, בִּנְיָמִין.

כְּשֶׁשָּׁמְעוּ זֹאת הָאַחִים, הֵם אָמְרוּ אֶחָד לַשֵּׁנִי שֶׁזֶּה קוֹרֶה לָהֶם בִּגְלַל מָה שֶׁעָשׂוּ לְיוֹסֵף, "אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ . . עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת".

הַשְּׁבָטִים יָדְעוּ בְּבֵרוּר, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַנְהִיג אֶת כָּל הָעוֹלָם, וּבְנוֹסָף מַבִּיט עַל כָּל יְהוּדִי וּבוֹדֵק כֵּיצַד הוּא מִתְנַהֵג, "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. . וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב אִם עוֹבְדוֹ כָּרָאוּי".

וְלָכֵן הֵם הֵבִינוּ, שֶׁהַסִּבָּה שֶׁבָּאָה עֲלֵיהֶם צָרָה כָּזוֹ, הִיא מִפְּנֵי שֶׁעֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא שֶׁעָשׂוּ בֶּעָבָר. הֵם הֵחֵלּוּ לְחַפֵּשׂ בְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְהֵבִינוּ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם חֵטְא אֶחָד אוֹתוֹ עָשׂוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה קֹדֶם לָכֵן, וְהִבִּיעוּ חֲרָטָה אֲמִתִּית עַל הַחֵטְא שֶׁלָּהֶם.

יְהוּדִי צָרִיךְ לִזְכֹּר תָּמִיד, שֶׁכָּל דָּבָר הַמִּתְרַחֵשׁ בָּעוֹלָם, וּבִמְיֻחָד לִיהוּדִי, אֵינוֹ סְתָם כָּךְ בְּמִקְרֶה חָס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וּמִמֵּילָא צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן וּלְחַפֵּשׂ הֵיטֵב, אוּלַי זֶה אֵרַע מִפְּנֵי שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא שֶׁעָשָׂה, אוֹ עַל דָּבָר שֶׁאוֹתוֹ הָיָה יָכוֹל לְבַצֵּעַ בְּצוּרָה טוֹבָה יוֹתֵר. יֵשׁ לְתַקֵּן אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַלֹּא טוֹב, וּמִכָּאן וָהָלְאָה לְהִתְנַהֵג בְּאֹפֶן הָרָאוּי וְהַטּוֹב בְּיוֹתֵר.

הוֹרָאָה נוֹסֶפֶת שֶׁעָלֵינוּ לִלְמֹד מִסִּפּוּר זֶה:

מִיָּד לְאַחַר שֶׁהָאַחִים הִתְחָרְטוּ וְחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, פָּעַל הַדָּבָר שִׁנּוּי מִיָּדִי. מִיָּד אַחֲרֵי שֶׁהֵם יָצְאוּ מִשָּׁם, צִוָּה יוֹסֵף לְהוֹצִיא אֶת שִׁמְעוֹן מִבֵּית הַסֹּהַר וְלָתֵת לוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת.

וּבְנוֹסָף, לְהַחְזִיר לָהֶם אֶת הַכֶּסֶף שֶׁשִּׁלְמוּ עַל הָאֹכֶל שֶׁהֵם קָנוּ וּלְהַכְנִיסוֹ אֶל תֵּיקֵיהֶם, וְאַף לְהוֹסִיף לָהֶם אֹכֶל שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם "צֵידָה לַדָּרֶךְ".

הַסִּבָּה הָאֲמִתִּית לְשִׁנּוּי הַיַּחַס שֶׁל יוֹסֵף לְאָחָיו, הִיא מִפְּנֵי שֶׁהֵם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהִתְחָרְטוּ עַל הַמַּעֲשֶׂה הַלֹּא טוֹב שֶׁלָּהֶם.

זֶה גַּם מָה שֶׁהוֹבִיל לְהֶמְשֵׁךְ הַסִּפּוּר, שֶׁיַּעֲקֹב עִם כָּל מִשְׁפַּחְתּוֹ הִגִּיעוּ שְׁלֵמִים לְמִצְרַיִם, בָּהּ לֹא הָיָה רָעָב, וְחָיוּ בְּמִצְרַיִם בְּ"מֵיטַב הָאָרֶץ".

כַּאֲשֶׁר הָאָדָם יַעֲשֶׂה "חֶשְׁבּוֹן צֶדֶק" וְלֹא יַחְשֹׁשׁ לְהַכִּיר בְּכָךְ שֶׁיֶּשְׁנוֹ דָּבָר לֹא טוֹב שֶׁעָשָׂה, אֲפִלּוּ אִם הַדָּבָר אֵרַע לִפְנֵי הַרְבֵּה מְאוֹד זְמַן, הֲרֵי כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיַחְלִיט שֶׁמִּכָּאן וָהָלְאָה יִתְנַהֵג בְּאֹפֶן הַטּוֹב בְּיוֹתֵר, הַתְּשׁוּבָה תְּסַדֵּר וּתְתַקֵּן אֶת כָּל הַמַּצָּב.

וְלֹא רַק שֶׁעַל־יְדֵי זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַקֶּה וּמַשְׁלִים אֶת הַחֶסְרוֹנוֹת, אֶלָּא הוּא עוֹד הוֹפֵךְ אֶת הַחֹשֶׁךְ לְאוֹר ("וַה' יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי"), וּמֵהַדְּבָרִים הַלֹּא טוֹבִים עַצְמָם נִהְיֶה אוֹר יוֹתֵר גָּדוֹל!

(מעובד על פי שיחה לחיילי צבאות השם, פרשת מקץ, נר חמישי של חנוכה תשמ"ז. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת מקץ

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם
וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר: ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת
שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה
בָּאָחוּ: ג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן
מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה
אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר: ד וַתֹּאכַלְנָה
הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע
הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה:
לוי ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים
עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת: ו וְהִנֵּה שֶׁבַע
שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן:
ז וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֶת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים
הַבְּרִיאוֹת וְהַמְלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם:
ישראל ח וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא
אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר
פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם
לְפַרְעֹה: ט וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה
לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם: י פַּרְעֹה קָצַף
עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים
אֹתִי וְאֶת שַׂר הָאֹפִים: יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה
אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ:
יב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים
וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ
פָּתָר: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי
הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה: יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה
וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף
שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה: ע״כ בחול

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם (פרשתנו מא, ה)

יָדוּעַ וּמְרֻמָּז גַּם בְּמַאֲמָרֵי רז״ל, ״אֵין אָדָם רוֹאֶה אֶלָּא מֵהֲרְהוּרֵי לִבּוֹ״, אֲשֶׁר הַחֲלוֹמוֹת הֵם תּוֹלְדוֹת הַמַּחֲשָׁבָה בְּטֵלָה וְכוּ׳ אֲשֶׁר בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם, וּכְשֶׁמְּמַעֲטִים הַסִּבָּה בַּדֶּרֶךְ מִמֵּילָא מִתְמַעֵט הַמַּסְבָּב, וְכֵיוָן שֶׁעוֹד סִבּוֹת לַחֲלוֹמוֹת (עַיֵּן תַּנְיָא פֶּרֶק כ״ט וש״נ) יֵשׁ לִהְיוֹת זָהִיר בִּקְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, שֶׁיִּהְיֶה גּוּפּוֹ טָהוֹר יִהְיֶה זָהִיר בִּטְבִילַת עֶזְרָא, וְהַמְּזוּזָה בְּפֶתַח חַדְרוֹ כְּשֶׁרָה.

(אגרות קודש חי״ד ע׳ שכו)

שני טז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי
וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר
תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ: טז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־
פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם
פַּרְעֹה: יז וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי
עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר: יח וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת
שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה
בָּאָחוּ: יט וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת
אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר
לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ:
כ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע
הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת: כא וַתָּבֹאנָה אֶל־
קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן
רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ: כב וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי
וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאוֹת
וְטֹבוֹת: כג וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת
שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם: כד וַתִּבְלַעְנָה
הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקֹּת אֶת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת
וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי: כה וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת
אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה: כו שֶׁבַע
פָּרֹת הַטֹבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים
הַטֹבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא:
כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן

שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הֶרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב: כח הֻוא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה: כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ: לא וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד: לב וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ: לג וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וְיָשִׁתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: לד יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע: לה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ: לו וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב: לז וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו: לח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם (פרשתנו מא, ה)

זֶה עַתָּה קִבַּלְתִּי אֶת מִכְתָּבוֹ . . בּוֹ כּוֹתֵב אוֹדוֹת הַחֲלוֹם שֶׁחָלַם.

וְהִנֵּה כַּלָּךְ מִדֶּרֶךְ זֶה. יַפְסִיק לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בַּחֲלוֹמוֹת. וּכְפִי שֶׁמְּבוֹאָר בְּסְפָרִים רַבִּים, שֶׁאֵצֶל אֲנָשִׁים שֶׁאֶצְלָם כָּל הַפְּרָטִים הֵם עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהַמְּצָוָה, אֲזַי גַּם חֲלוֹם, שֶׁעָלָיו יֵשׁ פָּחוֹת שְׁלִיטָה, יֵשׁ לוֹ אֵיזוֹ מַשְׁמָעוּת וְאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת לְבַטָּלָה – (וְעַם זֹאת, גַּם בְּמִקְרֶה כָּזֶה, אוֹמְרִים חַז"ל "אֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים") – לְעוּמַת זֹאת, אֶצֶל אֲנָשִׁי הוֹרֵנוּ, שֶׁאֶצְלָם יֶשְׁנָם הַרְבֵּה דִּיבּוּרִים בְּטֵלִים וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מַחְשָׁבוֹת בְּטֵלוֹת, לְלֹא תּוֹכֶן, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לְלֹא תּוֹכֶן שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, חֲרֵי אֵצֶל אֲנָשִׁים אֵלּוּ, זֶה אֵינוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר חֲלוֹמוֹת בִּלְבַד, וְלִפְעָמִים זֶה גַּם מְעַצֵּת הַיֵּצֶר הָרַע לְנַתֵּק אֶת הָאָדָם מִעִנְיְנֵי עֲרָכִיּוּת, וְלָכֵן הִנְנִי חוֹזֵר שׁוּב, שֶׁלֹּא יַרְשֶׁה לְעַצְמוֹ לְהַרְהֵר אוֹדוֹת חֲלוֹמוֹ.

(תרגום מאגרות קודש ח"ז, ע' רצ)

שלישי לט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ: מ אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ: מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נְתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מב וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ: מג וַיַּרְכֶּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מו וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקֻמָצִים: מח וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל | שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: מט וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר: נ וּלְיוֹסֵף י�ֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן: נא וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי: נב וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם (פרשתנו מא, ה)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבָהּ . . בּוֹ כּוֹתֶבֶת עַל דְּבַר הַחֲלוֹם וְהַמְּאוֹרָע וְכוּ׳.

וְתַסִּיחַ דַּעְתָּהּ מִכָּל זֶה בְּהֶחְלֵט, וּבְטַח לֹא כָּל הַמְּזוּזוֹת בְּדִירָתָהּ כְּשֵׁרוֹת וְצָרִיךְ לְבוֹדְקָן, וּמָה טּוֹב לְבַדּוֹק גַּם הַתְּפִילִין שֶׁל בַּעֲלָהּ שְׁלִיט״א, וּמֵהַנָּכוֹן שֶׁלִּפְנֵי הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת וְעֶרֶב יוֹם טוֹב תַּפְרִישׁ אֵיזֶה פְּרוּטוֹת לְצְדָקָה וְכֵן יַעֲשֶׂה בַּעֲלָהּ בְּכָל יוֹם חוֹל שֶׁל שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי לְהַפְרִישׁ אֵיזֶה פְּרוּטוֹת לְצְדָקָה קוֹדֶם הַתְּפִלָּה.

וְיִתְחַזְּקוּ בְּבִטְחוֹנָם בְּבוֹרֵא עוֹלָם וּמַנְהִיגוֹ שֶׁהוּא עֶצֶם הַטּוֹב וְרוֹצֶה לְהֵיטִיב לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְרַק שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת כְּלִי הַמַּתְאִים לְקַבָּלַת הַבְּרָכָה, וְהוּא אוֹרַח חַיִּים מַתְאִים לְהוֹרָאַת תּוֹרָתֵנוּ תּוֹרַת חַיִּים, וַהֲרֵי זְכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם, וַאֲחַכָּה לְבְשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת בְּכָל הָאָמוּר, וְיִהְי רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה בְּקָרוֹב.

(אגרות קודש חי״ג ע׳ תט־י)

רביעי

ג וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ד וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם: ה וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלֶּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: ו וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁב�ֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ: **מב** א וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: ג וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם: ד וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן: ה וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ו וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה: ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֵלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל: ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכָּרֻהוּ: ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם: י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל: יא כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים | אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ: יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם: טו בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חֵי פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבֹוא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה: טז שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הֲאֶמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם: יז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים: יח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם (פרשתנו מא, ה)

... פֵּשֶׁר הַחֲלוֹמוֹת שָׁרְאָה וְכוּ׳, יָדוּעַ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל ״כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה״, וְלָכֵן יִפְתְּרֵם לְטוֹבָה בַּטּוֹב הָאֲמִיתִי הוּא הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, עִדּוּד רוּחַ, וְצִיווּי עַל הַהֲלִיכָה בְּתוֹרָתֵנוּ וּמִצְוֹותֶיהָ מֵחַיִל אֶל חַיִל, וְאֵין לְךָ דָּבָר הָעוֹמֵד בִּפְנֵי הָרָצוֹן.

(אגרות קודש חט״ז ע׳ סה)

בֶּטַח יוֹדֵעַ שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים קְשׁוּרָה בְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹת לְטוֹבָה, שֶׁלָּכֵן אוֹמְרִים אֶת ה״רְבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כו׳״ בְּבִרְכַּת

כֹּהֲנִים, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה חֲלוֹם שֶׁכֹּהֵן עַצְמוֹ [־מקבל המכתב] חוֹלֵם.

(תרגום מאגרות קודש ח"ג ע' רנב)

חמישי יט אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית
מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן
בָּתֵּיכֶם: כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ
דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר
רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ
עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: כב וַיַּעַן רְאוּבֵן
אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם | לֵאמֹר
אַל־תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה
נִדְרָשׁ: כג וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ
בֵּינֹתָם: כד וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם
וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר
אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: כה וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם
בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם
צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: כו וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם
עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: כז וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־
שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־
כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: כח וַיֹּאמֶר אֶל־
אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא
לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת
עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ: כט וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם
לֵאמֹר: ל דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת
וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ: לא וַנֹּאמֶר אֵלָיו
כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים: לב שְׁנֵים־עָשָׂר
אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן
הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: לג וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ
הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם
אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם
קְחוּ וָלֵכוּ: לד וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי
וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם
אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ:
לה וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־
כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה
וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ: לו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־
בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה: לז וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן
אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא
אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ
אֵלֶיךָ: לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת
וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה:
מג א וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ: ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ
לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:
ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ
הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם
אִתְּכֶם: ד אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ
נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל: ה וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא
נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי
אֲחִיכֶם אִתְּכֶם: ו וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָה הֲרֵעֹתֶם
לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח: ז וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל
שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד
אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ
אֶת־אֲחִיכֶם: ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו
שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא
נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ: ט אָנֹכִי
אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ
וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים: י כִּי
לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַּעֲמָיִם:
יא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן | אֵפוֹא
זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ

לְאִישׁ מִנְחָה מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט
בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים: יב וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם
וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ
בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא: יג וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ
וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ: יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם
רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם
אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי:
טו וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־
כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם
וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּשֶׁן וַיַּחֲלֹם (פרשתנו מא, ה)

בְּעִתּוֹ קִבַּלְתִּי מִכְתָּבוֹ, בּוֹ שׁוֹאֵל עֵצָה בִּדְבַר הַחֲלוֹמוֹת הַמְצַעֲרִים אֶת זוּגָתוֹ שֶׁתִּחְיֶה.

הִנֵּה רֵאשִׁית לַכֹּל צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הַמְּזוּזוֹת בְּדִירָתָם, וְכֵן לִשְׁאוֹל אֶת זוּגָתוֹ תִּחְיֶה, אִם לֹא פָּגְעָה בִּכְבוֹד בֵּן אוֹ בַּת בְּיִשְׂרָאֵל בַּיָּמִים הָהֵם, וְאִם הָיָה אֵירוּעַ פְּגִיעָה בִּכְבוֹד הַנ"ל – אֲזַי תְּבֻקַּשׁ מְחִילָה סְתָמִית בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה מִיִּשְׂרָאֵל, הַיְינוּ שֶׁתֹּאמַר, שֶׁבְּאִם פָּגַעְתִּי בִּכְבוֹד בֵּן וּבַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹגֵג וּבְמֵזִיד, הִנְנִי מִתְחָרֶטֶת בְּלֵב שָׁלֵם וּמְבֻקֶּשֶׁת מְחִילָה.

(אגרות קודש ח"ה ע' מט-נ)

ששי טז וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר
עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח
וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם: יז וַיַּעַשׂ
הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־
הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף: יח וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי
הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב
בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל
עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים
וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ: יט וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית
יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת: כ וַיֹּאמְרוּ בִּי
אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל: כא וַיְהִי
כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ
וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ
וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְיָדֵנוּ: כב וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ
לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ
בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ: כג וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ
אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם
אֶת־שִׁמְעוֹן: כד וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה
יוֹסֵף וַיִּתֵּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא
לַחֲמֹרֵיהֶם: כה וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף
בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם: כו וַיָּבֹא
יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם
הַבָּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה: כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם
לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר
אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי: כח וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ
לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ כתיב וישתחו
קרי וַיִּשְׁתַּחֲווּ: כט וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין
אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר
אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּשֶׁן וַיַּחֲלֹם (פרשתנו מא, ה)

הַפִּדְיוֹן נֶפֶשׁ עַל דְּבַר הָאִישׁ שֶׁיִּחְיֶה שָׁאֲבִיו עָלָיו הַשָּׁלוֹם בָּא אֵלָיו בַּחֲלוֹם כו' – יְבַקֵּשׁ מְחִילַת אָבִיו בִּפְנֵי עֲשָׂרָה, עַל אֲשֶׁר בְּעִנְיְנֵי הַשְׁנַת אֲבֵלוּת לֹא הָיוּ כִּדְבָעֵי. וְיָדוּעַ פְּסַק־דִּין תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה "אָב שֶׁמָּחַל כו' – [כבודו] מָחוּל". וְכֵן מֻבָּנָכוֹן שֶׁיְּבַדְּקוּ הַתְּפִילִין וְהַמְּזוּזוֹת בְּדִירָתוֹ...

...בְּמָה שֶׁכּוֹתֵב שֶׁבָּאָה הָאֵם עָלֶיהָ הַשָּׁלוֹם בַּחֲלוֹם וְכוּ' – יֵשׁ לְבָרֵר אִם הָיְתָה הַקְּבוּעָה כִּדְבָעֵי (וְלֹא נוּתְּרָה אַחֲרֵי פְּטִירָתָהּ וְכוּ'). וְכֵן לִבְדּוֹק הַמְּזוּזוֹת בְּדִירָתָהּ.

(אגרות קודש חט"ו ע' רעז; אגרות קודש חט"ו ע' תמד)

שביעי ל וַיִּמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו
וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה:
לא וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם:
לב וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים
הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים
לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הִוא
לְמִצְרָיִם: לג וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ
וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־

רֵעֵהוּ: לד וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתְּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ: **מד** א וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: ב וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר: ג הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם: ד הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: ה הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: ו וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה: ח הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים: י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם: יא וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אַרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ: יב וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן: יג וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה: יד וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אַרְצָה: טו וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי: טז וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ: יז וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם:

סמס קמ"ו פסוקים, יחזקיה"ו. אמציה. יהיה לי עבד סימן.

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יֵהָא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם (פרשתנו מא, ה)

וּבְמָה שֶׁכּוֹתֵב אוֹדוֹת חֲלוֹמוֹת וְכוּ', הִנֵּה יְבָדּוֹק הַמְּזוּזוֹת בַּדִּירָה בָּהּ דָּר וּבְיִחוּד בְּהַחֶדֶר בּוֹ יָשֵׁן, וְיִישַׁן – אִם אֶפְשָׁר – בְּטַלִּית קָטָן שֶׁצִּיצִיּוֹתָיו בְּדוּקוֹת, וּבְכִיסּוּי הָרֹאשׁ.

וְעַל שְׁנֵי הָעִנְיָנִים הָאֲמוּרִים, הִנֵּה בְּכָל יוֹם חוֹל קוֹדֶם תְּפִילַת הַבּוֹקֶר, יַפְרִישׁ אֵיזֶה [־כמה, מטבעות של] פְּרָנָק (א' ב') לְצְדָקָה, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יְזַכֵּהוּ לְבַשֵּׂר טוֹב בְּכָל הָאָמוּר לְעֵיל.

(אגרות קודש חי"ג ע' סג)

מפטיר נד בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהְצוּר: נה קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה: נו כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: נז פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: נח שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: נט וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה

חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: פ ס בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: סא קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: סב כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: סג פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: סד שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: סה וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: פ סו בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: סז קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: סח כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: סט פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: ע שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: עא וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: פ עב בְּיוֹם עַשְׂתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: עג קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: עד כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: עה פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: עו שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: עז וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: פ עח בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: עט קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: פ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: פ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פא פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: פב שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: פג וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: פ פד זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה: פה שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: פו כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה: פז כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת: פח וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ: פט וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: ספפ

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לקריאה בציבור ולשמו"ת

מלכים־א, פרק ז

א וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְצוֹרֶךְ בֵּית יְהוָה: ב עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכְּתָרֹת חֹלֶק הַתַּחְתוֹנָה מֵהַכְּתֹרֶת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתַּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת פְּרוּז שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים: ג וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת חֵלֶק

עטרת מרים

א **וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְצוֹרֶךְ בֵּית יְהוָה:** ב **עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכְּתָרֹת חֹלֶק הַתַּחְתוֹנָה מֵהַכְּתֹרֶת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתַּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת פְּרוּז שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים:** ג **וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה**

שי למורא

א) אֶת הַכִּיֹּרוֹת, כְּלֵי נְחֹשֶׁת בָּעִין סִירִים לָשִׂים בָּהֶם אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ. (וְנִקְרְאוּ "כִּיֹּרוֹת" מִלְּשׁוֹן כִּיּוֹר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֹפֶר וְדֶשֶׁן). **וְאֶת הַיָּעִים,** כֵּלִים שֶׁבָּהֶם מְרִימִים אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ. **וְאֶת הַמִּזְרָקוֹת,** סְפָלִים שֶׁבָּהֶם מְקַבְּלִים אֶת הַדָּם לְזָרְקָה עַל הַמִּזְבֵּחַ. **וַיְכַל חִירָם,** הוּא הָיָה בְּנוֹ שֶׁל חִירוֹם הַנִּזְכָּר בַּפָּסוּק לִפְנֵי זֶה (רֹאשׁ מִלְבִּי"ם).

בֵּית ה', לְצוֹרֶךְ בֵּית ה'.

ב) עַמֻּדִים שְׁנַיִם וגו', שְׁנֵי הָעַמּוּדִים שֶׁהָעֲמִידוּ בְּאוּלָם שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְהַשְּׂבָכוֹת,** מַעֲשֵׂה קְלִיעָה,

עטרת מרים

הָעֶלְיוֹן מִן שְׁתֵּי גְּלֻוֹת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים: ד וְאֶת־הַמְּכֹנֹת מִלְּשׁוֹן כֵּן וּכְתִיב וְהָיוּ מִתַּחַת לַכִּיּוֹרוֹת עֲשָׂר וְאֶת־הַכִּיּוֹרֹת עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכֹנוֹת: ה וְאֶת הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם: ו וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט צָרוּף וּמְזוּקָק: ז בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ שָׁפָךְ בָּהֶם אֶת הַנְּחֹשֶׁת לְאַחַר הַהַתָּכָה בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּעבִי הָאֲדָמָה, חָפַר צוּרוֹת הַכֵּלִים הָהֵם בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן: ח וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה מִלְּשְׁקוֹל אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת: ט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב: י וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חֲמֵשׁ מִיָּמִין מְנוֹרַת משֶׁה וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל אֲבָל בֶּלֶם הֶעָמִיד בְּדִרוֹם לִפְנֵי הַדְּבִיר שֶׁהוּא הַפֹּתֵחַ הַנִּשְׁקָף לַהֵיכָל, וְהַמְּנוֹרוֹת עָשָׂה מְזָהָב סָגוּר נָקִי וּמְזוּקָק וְהַפֶּרַח שֶׁל מְנוֹרָה וְהַנֵּרֹת הֵם בְּיוֹכִין שֶׁנּוֹתְנִין בְּהֶן הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילָה וְהַמֶּלְקָחַיִם שֶׁמְּרִימִים בָּהֶן אֶת הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן עָשָׂה מְזָהָב: יא וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת כְּלֵי שֶׁל מִינֵי זֶמֶר וְהַמִּזְרָקוֹת לְקַבֵּל דָּם וְהַכַּפּוֹת לְבוּשֵׁי לְבוֹנָה וְהַמַּחְתּוֹת לַחֹתוֹת בָּהֶם הָאֵשׁ עַל הַקְּטוֹרֶת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתּוֹת הֵם הָעֲשׂוּיוֹת לְהַצִּיב בָּהֶן צִירִים לְדַלְתוֹתֵי הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ שֶׁהוּא לְקֹדֶשׁ לַהֵיכָל הָיוּ זָהָב:

שי למורא

בְּעֵין שַׁרְשׁרוֹת. ד) הַמְּכֹנוֹת, בְּסִיסִים לְכִיּוֹרֵי הַנְּחֹשֶׁת, וְלָהֶם גַּלְגַּלִּים וכו' כַּמְבֹאָר לְעֵיל בְּפֶרֶק זֶה בְּסֵפֶר מְלָכִים. ה) וְאֶת הַיָּם, בְּרֵכָה עֲשׂוּיָה מִנְּחֹשֶׁת, וְעֲמָדָה עַל שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים מִנְּחֹשֶׁת. ו) נְחֹשֶׁת מְמֹרָט, מַתֻּכֶת הַנְּחֹשֶׁת הָיְתָה צְרוּפָה וּמְזֻקֶּקֶת וְיָקָרָה מְאֹד. ז) בִּכְכַּר הַיַּרְדֵּן, שֶׁשָּׁם הָיְתָה הָאֲדָמָה עָבָה וּמְכֻשֶּׁרֶת לִמְלֹאכָה זוֹ. יְצָקָם, הִתִּיכָם וְיָצַק בְּתַבְנִיתָם. ח) וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכֵּלִים, הִנִּיחַ מִלִּשְׁקֹל אוֹתָם. י) חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל, מִיָּמִין וּמִשְּׂמֹאל לַמְנוֹרָה שֶׁעָשָׂה משֶׁה רַבֵּנוּ. לִפְנֵי הַדְּבִיר, בְּהֵיכַל הַקֹּדֶשׁ, לִפְנֵי קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. זָהָב סָגוּר, זָהָב שֶׁפָּגְרוּ אוֹתוֹ בְּכוּר הַצֹּרֶף לְטַהֲרוֹ מִפִּיג. וְהַפֶּרַח, פִּרְחֵי הַמְּנוֹרוֹת. וְהַנֵּרוֹת, מִכְלֵי הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת שֶׁל הַמְּנוֹרוֹת. וְהַמֶּלְקָחַיִם, צְבָתִים שֶׁמְּרִימִים בָּהֶם אֶת הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן. יא) וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת, מִינֵי כְּלֵי זֶמֶר. וְהַמִּזְרָקוֹת, כֵּלִים לְקַבֵּלַת דַּם הַקְּרְבָּנוֹת וְלִזְרִיקַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְהַכַּפּוֹת, הַבָּזִיכִים שֶׁבָּהֶם שָׂמִים אֶת הַלְּבוֹנָה עַל הַשֻּׁלְחָן. וְהַמַּחְתּוֹת, כֵּלִים לֶאֱסֹף בָּהֶם נַחֲלֵי אֵשׁ מֵהַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי לְהַקְטֶרֶת הַקְּטֹרֶת. וְכֵן לְתִרוּמַת הַדֶּשֶׁן מֵהַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְהַפֹּתוֹת, הֵן הָעֲשׂוּיוֹת לְהַצִּיב בָּהֶן אֶת צִירֵי הַדְּלָתוֹת בַּמִּפְתָּן וּבַמִּשְׁקוֹף, בְּשָׁבִיל תְּנוּעַת הַדְּלָתוֹת. פֶּרוּשׁ אַחֵר, מַפְתְּחוֹת שֶׁפּוֹתְחִים בָּהֶם אֶת הַדְּלָתוֹת. לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל, וְגַם הַפּוֹתוֹת שֶׁל דַּלְתוֹת הַהֵיכָל, שֶׁהוּא הַקֹּדֶשׁ שֶׁלִּפְנֵי קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, הָיוּ זָהָב.

הָאַחַת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גְּלֻוֹת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים: ד וְאֶת־הַמְּכֹנֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכֹנוֹת: ה וְאֶת הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם: ו וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט צָרוּף וּמְזוּקָק: ז בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ שָׁפַךְ בָּהֶם אֶת הַנְּחֹשֶׁת לְאַחַר הַהַתָּכָה בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּעבִי הָאֲדָמָה, חָפַר צוּרוֹת הַכֵּלִים הָהֵם בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן: ח וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה מִלְּשְׁקֹל אֶת כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת: ט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב: י וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חֲמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם זָהָב: יא וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עטרת מרים

טו וַיִּקַּ֥ץ שְׁלֹמֹ֖ה כְּשֶׁהֵקִיץ יָדַע וְהִנֵּ֣ה חֲל֑וֹם נְבוּאִי וַיָּב֣וֹא יְרוּשָׁלַ֔יִם וַיַּעֲמֹ֥ד | לִפְנֵ֖י | אֲר֣וֹן בְּרִית־אֲדֹנָ֗י וַיַּ֤עַל עֹלוֹת֙ וַיַּ֣עַשׂ שְׁלָמִ֔ים לָתֵת תּוֹדָה לַה׳ יִתְבָּרֵךְ וַיַּ֥עַשׂ מִשְׁתֶּ֖ה לְכָל־עֲבָדָֽיו: **טז** אָ֣ז תָּבֹ֗אנָה שְׁתַּ֥יִם נָשִׁ֥ים זֹנ֖וֹת אֶל־הַמֶּ֑לֶךְ וַתַּעֲמֹ֖דְנָה לְפָנָֽיו: הִקְרָה ה׳ לְפָנָיו מִשְׁפָּט שֶׁיִּתְבָּרֵר מִמֶּנּוּ כִּי מִלֵּא ה׳ שְׁאֵלָתוֹ וְהַחִזָּיוֹן אֱמֶת: **יז** וַתֹּ֥אמֶר הָאִשָּׁ֖ה הָאַחַת֙ בִּ֣י אֲדֹנִ֔י אֲנִי֙ וְהָאִשָּׁ֣ה הַזֹּ֔את יֹשְׁבֹ֖ת בְּבַ֣יִת אֶחָ֑ד וָאֵלֵ֥ד עִמָּ֖הּ בַּבָּֽיִת: **יח** וַיְהִ֞י בַּיּ֤וֹם הַשְּׁלִישִׁי֙ לְלִדְתִּ֔י וַתֵּ֖לֶד גַּם־הָאִשָּׁ֣ה הַזֹּ֑את וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּ֗ו אֵין־זָ֤ר אִתָּ֙נוּ֙ בַּבַּ֔יִת זוּלָתִ֥י שְׁתַּ֖יִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּֽיִת לֹא דָּר בּוֹ אִישׁ זוּלָתֵנוּ אַף בְּיֶתֶר הַחֲדָרִים: **יט** וַיָּ֣מָת בֶּן־הָאִשָּׁ֥ה הַזֹּ֖את לָ֑יְלָה אֲשֶׁ֥ר שָׁכְבָ֖ה עָלָֽיו וְהֶעֱמִיסָה עָלָיו וּמֵת, כִּי אִם הָיָה עַל יְדֵי חוֹלִי, הָיוּ הַנָּשִׁים הַמְבַקְרוֹת יוֹדְעוֹת בֶּן מִי הוּא: **כ** וַתָּ֣קָם֩ בְּת֨וֹךְ הַלַּ֜יְלָה וַתִּקַּ֣ח אֶת־בְּנִ֣י מֵאֶצְלִ֗י וַאֲמָתְךָ֙ יְשֵׁנָ֔ה

הפטרת מקץ לשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ג

טו וַיִּקַּ֥ץ שְׁלֹמֹ֖ה וְהִנֵּ֣ה חֲל֑וֹם וַיָּב֣וֹא יְרוּשָׁלַ֔יִם וַיַּעֲמֹ֥ד | לִפְנֵ֖י | אֲר֣וֹן בְּרִית־אֲדֹנָ֗י וַיַּ֤עַל עֹלוֹת֙

שי למורא

טו) וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם, כְּשֶׁהֵקִיץ רָאָה שֶׁהִתְקַיֵּם חֲלוֹמוֹ, שֶׁנָּתַן לוֹ ה׳ חָכְמָה יְתֵרָה. **טז)** אָז תָּבֹאנָה, אָז בָּאוּ.

וַיַּ֥עַשׂ שְׁלָמִ֔ים וַיַּ֥עַשׂ מִשְׁתֶּ֖ה לְכָל־עֲבָדָֽיו: **טז** אָ֣ז תָּבֹ֗אנָה שְׁתַּ֥יִם נָשִׁ֥ים זֹנ֖וֹת אֶל־הַמֶּ֑לֶךְ וַתַּעֲמֹ֖דְנָה לְפָנָֽיו: **יז** וַתֹּ֥אמֶר הָאִשָּׁ֖ה הָאַחַת֙ בִּ֣י אֲדֹנִ֔י אֲנִי֙ וְהָאִשָּׁ֣ה הַזֹּ֔את יֹשְׁבֹ֖ת בְּבַ֣יִת אֶחָ֑ד וָאֵלֵ֥ד עִמָּ֖הּ בַּבָּֽיִת: **יח** וַיְהִ֞י בַּיּ֤וֹם הַשְּׁלִישִׁי֙ לְלִדְתִּ֔י וַתֵּ֖לֶד גַּם־הָאִשָּׁ֣ה הַזֹּ֑את וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּ֗ו אֵין־זָ֤ר אִתָּ֙נוּ֙ בַּבַּ֔יִת זוּלָתִ֥י שְׁתַּ֖יִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּֽיִת: **יט** וַיָּ֣מָת בֶּן־הָאִשָּׁ֥ה הַזֹּ֖את לָ֑יְלָה אֲשֶׁ֥ר שָׁכְבָ֖ה עָלָֽיו: **כ** וַתָּ֣קָם֩ בְּת֨וֹךְ הַלַּ֜יְלָה

וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְחֵיקִי וְלֹא הִרְגַּשְׁתִּי בְּדָבָר: **כא** וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר
וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֶם, וְהַבְּיָרָה שֶׁזֶּה הַמֵּת הוּא נוֹלַד עַתָּה שֶׁכְּבָר יוֹפִי הַנּוֹלָד עַתָּה מִן בֶּן שְׁלֹשָׁה יָמִים: **כב** וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה
הָאַחֶרֶת לֹא כִּי בְנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִּי בִנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ דִּבְרוּ כְּמָה פְּעָמִים, וּבְכָל פַּעַם הַקְּדִימָה
הַתּוֹבַעַת בִּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הַחַי, מַזֶּה הִשְׁכִּיל שֶׁעִקַּר מְגַמָּתָהּ הוּא רַק שֶׁגַּם לָהּ גַּם לַחֲבֶרְתָּהּ לֹא יִהְיֶה: **כג** וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת

שי למורא

כה) גִּזְרוּ, חִתְכוּ לִשְׁנַיִם. **כו)** נִכְמְרוּ, הִתְחַמְּמוּ. **א)** מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּשָׁרְאוּ בְּחָכְמָתוֹ, שָׁמְחוּ כֻּלָּם בְּמַלְכוּתוֹ.

וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִּי בִנֵךְ הַמֵּת
וּבְנִי הֶחָי: פֵּירוּן שֶׁפִּסּוּק דְּבָרֶיהָ בִּנֵךְ
הַמֵּת לִבְנִי הַחַי, מְבֹאָר שֶׁזֶּה הוּא מַה
שֶּׁהִיא רוֹצָה, שֶׁיִּהְיֶה הַמֵּת בֶּן חֲבֶרְתָּהּ,
וּלְבָרֵר זֹאת אָמַר הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה **כד**
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ־לִי חֶרֶב
וַיָּבִיאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
כה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד
הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי
לָאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לָאֶחָת:
כו וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ
הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ
נִתְחַמְּמוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ
וַתֹּאמֶר ׀ בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־
הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ
וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַּם־לָךְ לֹא
יִהְיֶה גְּזֹרוּ: **כז** וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת
לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ בֵּיוָן
שֶׁמְּרַחֶמֶת עָלָיו: **כח** וַיִּשְׁמְעוּ כָל־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט
הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי
רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ
לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט לְדַעַת אֲשֶׁר בְּלֵב
הַבַּעַל דִּין: **א** וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה אָדָם
מְפַקְפֵּק בְּמַלְכוּתוֹ כֵּיוָן שֶׁרָאוּ בּוֹ חָכְמַת
אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט:

וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה
וַתְּשַׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה
בְּחֵיקִי: כא וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי
וְהִנֵּה־מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה
בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי: כב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִּי בִנֵךְ
הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִּי בִנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
כג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא
כִּי בִנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי: כד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ־לִי חֶרֶב וַיָּבִיאוּ הַחֶרֶב
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ
אֶת־הַחֲצִי לָאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לָאֶחָת: כו וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ הַחַי
אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר ׀ בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ
אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַּם־לָךְ לֹא יִהְיֶה
גְּזֹרוּ: כז וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ
הִיא אִמּוֹ: כח וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ
מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט:
ד **א** וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מד יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי
יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ
בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־
עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח: כ וַנֹּאמֶר
אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו
מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: (לוי)

כא וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה
עֵינִי עָלָיו: כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר
לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת: כג וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם
לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי: כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ
אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֶת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: (ישראל)

כה וַיֹּאמֶר אֲבֵינוּ שֶׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:
כו וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֶשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן
אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ
וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי
אֲלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:
כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרַף וְלֹא
רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה: כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם
פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה
שְׁאֹלָה: ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:

אֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים לַהֶקְדֵּשׁ – הבא לפדות שדה מהקדש באמצע השנה, אינו מחשב כמה חדשים כבר עברו משנה זו וינכה להקדש מסך שנה זו, אלא משלם להקדש כאילו בא לפדותה בתחילת השנה. **אֲבָל** באופן שיש ריוח להקדש בחישוב החדשים שעברו, אז **הֶקְדֵּשׁ מְחַשֵּׁב** את **הַחֳדָשִׁים**.

גמרא

הגמרא מביאה סתירה בין משנתנו לברייתא: שנינו במשנה, אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים. מקשה הגמרא: **וְרַמִּינְהוּ** – וקשה על כך מברייתא ששנינו בה, **מַקְדִּישִׁין** שדה אחוזה **בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, וּבֵין** מיד **לְאַחַר הַיּוֹבֵל, וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא יַקְדִּישׁ** שדהו, **וְאִם הִקְדִּישׁ** ביובל עצמו, **אֵינָהּ קְדוּשָׁה**. הרי מבואר שמקדישים שדה אחוזה סמוך ליובל, ומשמע גם אם נשארו פחות משתי שנים עד היובל, וקשה ממשנתנו ששנינו בה שאין מקדישים שדה אחוזה פחות משתי שנים סמוך ליובל.

מתרצת הגמרא: **רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם לתרץ, שלעולם מקדישין אפילו פחות משתי שנים לפני היובל, ומה ששנינו במשנה שאין מקדישים לפני היובל פחות משתי שנים, הכוונה הוא ש**אֵין מַקְדִּישִׁין** את השדה **לְגָאֵל בְּגֵירוּעַ** – על דעת לפדותה לפי חשבון, **פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים** סמוך ליובל, שהבא לפדות עשר או עשרים שנה לאחר היובל, מחשבים כמה שנים נשארו עד היובל הבא, ונותן להקדש סלע ופונדיון לכל שנה שנשארה עד היובל, וזהו שנקרא גירוע, כלומר, שמגרע מכסף הפדיון את מנין השנים שעברו משנת היובל עד שנת הפדיון. אמנם אם בא לפדות פחות משתי שנים לפני היובל אינו מגרע כלום, וכשבא לפדותה צריך לתת להקדש חמשים סלעים, שנאמר (ויקרא כז יח) 'עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִגְרַע מֵעֲרֶכֶךָ', ומיעוט שָׁנִים הוא שְׁנַיִם, ולמדים מכאן, שאין נוהג דין גירוע אלא אם נשארו לכל הפחות שתי שנים עד היובל, אבל אם נשארו פחות משתי שנים פודה את השדה בחמשים סלעים, **וְכֵיוָן דְּאֵין מַקְדִּישִׁין** שדה על דעת **לְגָאֵל בְּגֵירוּעַ, פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים** סמוך ליובל, בא התנא של המשנה להשמיענו עצה טובה, ש**הָא אָדָם חָם עַל נְכָסָיו, וְאַל יַקְדִּישׁ** שדהו **פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים** סמוך ליובל, כדי שלא יצטרך לפדותה בלא גירעון ויפסיד בפדיונה.

הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל במקדיש שדהו בשנת היובל עצמה: **אִיתְּמַר, הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ, רַב אָמַר,** השדה **קְדוּשָׁה, וְאִם** בא לפדותה, **נוֹתֵן** להקדש **חֲמִשִּׁים** סלעים עבור פדיונה, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵינָהּ קְדוּשָׁה כָּל עִיקָּר.** בנוסף למחלוקת זו שבין רב לשמואל במקדיש שדהו בשנת היובל, נחלקו רב ושמואל גם במוכר שדהו בשנת היובל עצמה (להלן כט:), שרב סובר שהמכירה חלה אלא שהשדה חוזרת מיד למוכר כדין שאר שדות החוזרות לבעליהן ביובל, והלוקח איבד מעותיו. ושמואל סובר שהמכירה לא חלה כלל, והמוכר צריך להחזיר ללוקח את מעותיו.

הגמרא מקשה על שמואל, ומבארת את המחלוקת בין רב ושמואל: **מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, בְּשִׁלְמָא** – מובן הדבר, **לְעָנְיַן מְכִירָה** – לגבי מוכר שדהו בשנת היובל, **דְּפָלְגִי שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ דְּרַב** הסובר שהמכירה חלה, וסובר הוא שהמכירה אינה חלה, משום **דְּאִיבָּא לְמֵימַר** – שיש לומר **קַל וָחוֹמֶר** שהמכירה לא תחול, **וּמַה** שדה **הַמְּכוּרָה כְּבָר** קודם היובל, בכל זאת **יוֹצְאָה עַכְשָׁיו** – כשמגיע יובל יוצאה, שדה **שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה** קודם היובל, **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּימָּכֵר** ביובל, ואם מכרה שהמכירה לא תחול. **אֶלָּא הָכָא** – כאן לגבי מקדיש שדהו, **מִי אִיבָּא לְמֵימַר** – וכי יש לומר **קַל וָחוֹמֶר** שהקדש לא יחול, **וְהָא תְּנַן** (להלן כה:), אם **הִנִּיעַ** היובל **וְלֹא נִגְאֲלָה** השדה מיד ההקדש, הדין הוא ש**הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין** את **דָּמֶיהָ** להקדש בדק הבית, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** וכיון שהשדות שהיו קדושות לפני היובל, כשמגיע היובל אינן יוצאות מרשות הקדש בלא פדיון, אין לעשות קל וחומר שהמקדיש שדהו ביובל עצמה שההקדש לא יחול.

מתרצת הגמרא: **שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר,** שכשמגיע היובל ולא נגאלה השדה מיד ההקדש, **נִכְנָסִין** הכהנים לתוכה **וְלֹא נוֹתְנִין** את דמיה להקדש, אלא יוצאת מהקדש בלא פדיון, הלכך גם בה ניתן לעשות קל וחומר, שאם שדה הקדושה כבר לפני היובל, בכל זאת כשמגיע יובל היא יוצאת מהקדש בלא פדיון, קל וחומר לשדה שאינה קדושה לפני היובל, שאם הקדישה בשנת היובל שלא יחול ההקדש.

לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ - שבת זאת חנוכה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:26	6:30	8:20	8:24	8:57	9:00	9:50	9:53	12:02	12:04	16:38	16:39	17:06	17:07	16:19	17:18
חיפה (ח)	6:28	6:33	8:21	8:24	8:58	9:01	9:50	9:53	12:01	12:04	16:36	16:37	17:02	17:03	16:04	17:15
ירושלים (ח)	6:25	6:30	8:19	8:23	8:56	8:59	9:48	9:52	12:00	12:03	16:40	16:41	17:03	17:05	16:00	17:16
תל אביב (ח)	6:28	6:32	8:21	8:25	8:58	9:01	9:50	9:54	12:02	12:05	16:36	16:37	17:05	17:06	16:15	17:17
אוסטריה, וינה (ח)	7:30	7:36	8:47	8:51	9:36	9:40	10:20	10:24	12:16	12:18	16:01	16:00	16:39	16:39	15:42	16:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:51	5:52	8:42	8:43	9:29	9:31	10:45	10:46	13:48	13:50	20:32	20:37	21:04	21:09	20:17	21:23
אוקראינה, אודסה (ח)	7:26	7:32	8:48	8:52	9:35	9:39	10:21	10:24	12:18	12:21	16:10	16:10	16:47	16:47	15:52	17:01
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:16	7:22	8:33	8:37	9:21	9:26	10:06	10:10	12:01	12:03	15:45	15:45	16:24	16:24	15:27	16:38
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:49	7:56	9:00	9:04	9:51	9:55	10:34	10:38	12:26	12:29	16:03	16:02	16:44	16:43	15:44	16:58
אוקראינה, קייב (ח)	7:43	7:49	8:53	8:57	9:44	9:48	10:27	10:31	12:19	12:22	15:55	15:54	16:36	16:35	15:36	16:50
איחוד אמיריות, אבו דאבי (ח)	6:53	6:57	8:57	9:01	9:31	9:34	10:27	10:30	12:43	12:46	17:34	17:35	18:00	18:02	17:15	18:12
איטליה, מילאנו (ח)	7:48	7:54	9:14	9:18	9:59	10:03	10:45	10:49	12:44	12:47	16:43	16:42	17:16	17:16	16:22	17:30
אקוואדור, קיטו (ח)	6:01	6:04	8:30	8:33	9:01	9:04	10:04	10:06	12:35	12:38	18:09	18:12	18:33	18:36	17:53	18:45
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:34	5:34	8:24	8:25	9:07	9:09	10:21	10:23	13:21	13:24	19:57	20:02	20:27	20:32	19:42	20:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:06	6:06	8:58	8:58	9:49	9:51	11:06	11:08	14:14	14:17	21:07	21:12	21:42	21:48	20:53	22:03
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:12	7:17	8:52	8:56	9:33	9:37	10:22	10:26	12:28	12:30	16:43	16:43	17:15	17:15	16:25	17:28
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:05	7:10	8:42	8:46	9:24	9:28	10:13	10:16	12:17	12:20	16:28	16:29	17:01	17:01	16:11	17:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:06	7:11	8:43	8:47	9:25	9:28	10:13	10:17	12:17	12:20	16:29	16:29	17:01	17:02	16:11	17:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:47	7:52	9:20	9:24	10:03	10:07	10:51	10:55	12:53	12:56	17:00	17:00	17:33	17:34	16:42	17:47
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:03	7:07	9:00	9:04	9:36	9:39	10:29	10:33	12:43	12:45	17:23	17:24	17:49	17:51	17:05	18:02
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:43	6:48	8:34	8:37	9:11	9:15	10:03	10:06	12:13	12:16	16:43	16:44	17:12	17:13	16:26	17:25
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:54	6:58	8:57	9:00	9:31	9:34	10:26	10:29	12:42	12:45	17:30	17:31	17:56	17:58	17:13	18:08
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:03	7:08	8:39	8:43	9:21	9:25	10:09	10:13	12:13	12:15	16:22	16:23	16:55	16:56	16:04	17:08
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	7:12	7:17	8:47	8:50	9:29	9:33	10:17	10:21	12:20	12:23	16:28	16:28	17:01	17:02	16:10	17:14
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:29	7:34	9:07	9:10	9:48	9:52	10:37	10:40	12:41	12:44	16:53	16:54	17:26	17:26	16:35	17:39
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:04	7:09	8:38	8:42	9:21	9:25	10:09	10:12	12:12	12:14	16:19	16:20	16:53	16:53	16:01	17:06
בוליביה, לה-פס (ח)	5:52	5:53	8:32	8:34	9:06	9:08	10:13	10:15	12:56	12:59	18:56	18:59	19:21	19:25	18:41	19:35
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:31	8:37	9:38	9:42	10:30	10:35	11:12	11:16	13:03	13:06	16:36	16:35	17:17	17:17	16:17	17:32
בלגיה, בריסל (ח)	8:29	8:36	9:38	9:42	10:29	10:34	11:12	11:16	13:04	13:06	16:38	16:37	17:19	17:18	16:19	17:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:12	5:13	7:57	7:59	8:33	8:35	9:42	9:45	12:32	12:34	18:48	18:52	19:11	19:15	18:29	19:25
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:01	5:03	7:46	7:48	8:22	8:24	9:31	9:33	12:19	12:22	18:30	18:34	18:57	19:01	18:15	19:12
בריטניה, לונדון (ח)	7:50	7:57	8:56	9:00	9:49	9:53	10:31	10:35	12:21	12:24	15:54	15:53	16:34	16:34	15:36	16:50
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:09	8:16	9:06	9:11	10:02	10:07	10:43	10:47	12:30	12:33	15:51	15:49	16:36	16:36	15:34	16:51
גרמניה, ברלין (ח)	8:01	8:08	9:03	9:07	9:57	10:02	10:39	10:43	12:28	12:30	15:55	15:54	16:37	16:36	15:34	16:52
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:09	8:15	9:20	9:24	10:11	10:15	10:54	10:58	12:46	12:49	16:24	16:23	17:04	17:04	16:05	17:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:07	5:08	7:53	7:55	8:31	8:33	9:41	9:43	12:33	12:35	18:56	19:00	19:18	19:22	18:35	19:33
הודו, מומבאי (ח)	6:58	7:02	9:09	9:12	9:42	9:45	10:39	10:42	12:59	13:02	18:00	18:02	18:26	18:28	17:44	18:37
הודו, פונה (ח)	6:53	6:57	9:05	9:08	9:37	9:41	10:35	10:38	12:56	12:58	17:57	17:59	18:23	18:25	17:41	18:34
הונגריה, בודפשט (ח)	7:16	7:22	8:36	8:40	9:23	9:28	10:08	10:12	12:05	12:07	15:53	15:52	16:31	16:30	15:34	16:45
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:11	7:16	8:47	8:51	9:29	9:33	10:18	10:21	12:21	12:24	16:32	16:32	17:05	17:05	16:14	17:18

לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ - שבת זאת חנוכה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ח)	7:27	7:32	9:10	9:13	9:49	9:53	10:40	10:43	12:46	12:49	17:05	17:06	17:36	17:37	16:48	17:49
מולדובה, קישינב (ח)	7:35	7:41	8:56	9:00	9:43	9:48	10:29	10:33	12:26	12:28	16:16	16:15	16:53	16:53	15:57	17:07
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:57	7:00	9:07	9:10	9:40	9:43	10:37	10:40	12:57	13:00	17:57	17:59	18:22	18:24	17:41	18:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:34	4:36	7:24	7:25	8:27	8:29	9:47	9:49	13:02	13:05	20:13	20:17	20:53	20:58	19:58	21:15
נפאל, קטמנדו (ח)	6:41	6:45	8:41	8:44	9:16	9:19	10:10	10:13	12:25	12:27	17:09	17:10	17:36	17:37	16:51	17:48
סין, בייג'ין (ח)	7:21	7:26	9:00	9:04	9:41	9:45	10:30	10:34	12:35	12:38	16:49	16:49	17:21	17:22	16:29	17:34
סינגפור, סינגפור (ח)	6:54	6:57	9:22	9:24	9:53	9:55	10:55	10:58	13:26	13:28	18:57	19:00	19:21	19:24	18:41	19:33
פולין, ורשא (ח)	7:29	7:36	8:32	8:37	9:26	9:31	10:08	10:12	11:57	12:00	15:24	15:23	16:07	16:07	15:05	16:23
פרו, לימה (ח)	5:35	5:37	8:13	8:15	8:45	8:48	9:51	9:54	12:31	12:34	18:23	18:27	18:48	18:52	18:08	19:01
צרפת, ליאון (ח)	8:07	8:12	9:31	9:35	10:17	10:21	11:03	11:07	13:02	13:04	16:56	16:56	17:33	17:33	16:38	17:46
צרפת, פריז (ח)	8:29	8:35	9:44	9:48	10:33	10:38	11:17	11:21	13:12	13:14	16:56	16:55	17:33	17:33	16:36	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:55	8:17	8:19	8:48	8:50	9:49	9:52	12:17	12:20	17:43	17:46	18:07	18:10	17:27	18:19
קנדה, טורונטו (ח)	7:36	7:42	9:07	9:10	9:50	9:55	10:38	10:41	12:39	12:41	16:43	16:43	17:15	17:15	16:23	17:29
קנדה, מונטריאול (ח)	7:20	7:25	8:45	8:49	9:30	9:35	10:17	10:20	12:15	12:18	16:12	16:12	16:47	16:47	15:53	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	6:39	6:44	8:28	8:31	9:06	9:09	9:57	10:01	12:06	12:09	16:34	16:35	17:03	17:04	16:16	17:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:03	9:11	9:55	9:59	10:53	10:58	11:33	11:37	13:17	13:20	16:31	16:29	17:18	17:16	16:11	17:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:42	8:50	9:29	9:34	10:29	10:35	11:08	11:12	12:51	12:53	16:02	16:00	16:47	16:46	15:38	17:04
רוסיה, פטרבורג (ח)	9:42	9:52	10:03	10:08	11:14	11:20	11:47	11:52	13:20	13:22	15:57	15:53	16:55	16:53	15:33	17:14
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:52	7:58	9:13	9:17	10:00	10:05	10:45	10:49	12:42	12:45	16:32	16:31	17:09	17:09	16:13	17:23
שוויץ, ציריך (ח)	7:58	8:04	9:18	9:22	10:05	10:10	10:50	10:54	12:47	12:50	16:40	16:40	17:13	17:13	16:17	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:28	6:32	8:45	8:48	9:17	9:20	10:16	10:18	12:39	12:42	17:50	17:52	18:14	18:16	17:33	18:26

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה. הנרות צריכים לדלוק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכיה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, אם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

ביום שישי מקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, לזמן הדלקת נרות השבת המתפרסם תמיד. תחילה מדליקים את נרות החנוכה ורק אחר כך מדליקים את נרות השבת. מכיון שמקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, יש להשתמש לנר חנוכה בנרות גדולים יותר, ולא בנרות הדקים הנהוגים - כדי שידלקו לפחות 70 דקות.

אם קרה והאשה הדליקה נרות שבת לפני שהודלקו נרות החנוכה - יכולים הגברים שטרם קיבלו עליהם את השבת להדליק את נרות החנוכה לפני זמן השקיעה.

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנִּסִּים, וְעַל הַנִּפְלָאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְמַן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם, וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֶלָּא לִרְאוֹתָן בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377